T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

KÜRESEL SİVİL TOPLUMUN OLANAKLARI: ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ ÖRNEĞİ

BİLGEN SANAYIR

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. NERGİZ ÖZKURAL KÖROĞLU

EDİRNE 2019

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

Bilgen SANAYIR tarafından hazırlanan "**Küresel Sivil Toplumun Olanakları: Uluslararası Af Örgütü Örneği**" konulu **Doktora** Tezi Savunma Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin 33.-34. maddeleri uyarınca 27/06/2019 Perşembe günü saat 14.00'de yapılmış olup tezin * ..... kabul ..... edilmesine ..... **OYBİRLİĞİ** / ~~**OYÇOKLUĞU**~~ ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA .
Doç. Dr. Nergiz ÖZKURAL KÖROĞLU (Danışman)	Kabul	
Prof. Dr. Sibel TURAN	kabul edilmesi	
Prof. Dr. Burak GÜMÜŞ	Kabul edilmesi	
Doç. Dr. Ahmet Emre ATEŞ	Kabul	
Doç. Dr. Burak ÖZÇETİN	Kabul	

(*) Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında **"Kabul Edilmesine / Red Edilmesine / Düzeltilmesine"** seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekmektedir.

Tezin Adı: Küresel Sivil Toplumun Olanakları: Uluslararası Af Örgütü Örneği

Hazırlayan: Bilgen SANAYIR

ÖZET

Bu tez çalışmasında küresel sivil toplum kavramı ve olanakları sorunsallaştırılıp Antonio Gramsci'nin teorik çerçevesi bağlamında araştırılmıştır. Gramsci'ye göre sivil toplum kapitalist hakim sınıfın değerlerini ve pratiklerini toplumun diğer kesimleri tarafından rıza ile kabul edilmesini sağlayacak alandır. Sivil toplum hegemonyanın üretildiği ve onay verildiği alan olduğu gibi diyalektik olarak içerisinde karşı hegemonik olasılıkları barındırır. Var olan hegemonyanın neden olduğu her sorun ya da kriz karşı hegemonyanın doğmasını sağlar.

Kapitalizmin küresel dünya düzeni haline gelmesinin politik yaklaşımı olan neoliberalizm ile sivil toplum da küreselleşmiştir. Küresel sivil toplum bir söylem ya da ortaya atılmış bir kavram olmayıp sosyal hareketler ve hükümet dışı örgütlerin çoğalması ile somutlaşan, gözlenebilen bir olgudur. Küresel sivil toplumun hegemonik neoliberal küresel düzenin rıza üretimini sağlayan ve diyalektik süreçte neoliberalizmin neden olduğu sorunlara karşı çeşitli hareketler ve örgütlenmelerle görünür olan karşı hegemonya olanaklarının ortaya çıktığı alan olduğu varsayılmıştır.

Bu bağlamda küresel sivil toplumun olanakları olarak kavramsallaştırılan hegemonya ve karşı hegemonya oluşumunu ve nasıl gerçekleştiğini anlamak için Uluslararası Af Örgütü araştırılmıştır. Yapılan veri ve söylem analizi sonucunda Uluslararası Af Örgütü küresel sivil toplumun bir örneği olarak değerlendirilmiştir. Hegemonik yapıda meşru bir örgüt olarak karşı hegemonik özellikler gösteren bir aktivizm yürüttüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum, küresel sivil toplum, hegemonya, karşı hegemonya, Uluslararası Af Örgütü

Name of Thesis: Opportunities of Global Civil Society: Case Study of Amnesty International

Prepared by: Bilgen SANAYIR

ABSTRACT

In this thesis, the global civil society concept and opportunities have been problematized and investigated in the context of Antonio Gramsci's theoretical framework. According to Gramsci, civil society is the area that provides the acceptance of the values and practices of the capitalist dominant class by the consent of the sections of society. Civil society is the area where hegemony is produced and approved as well as includes dialectical counter-hegemonic possibilities. Every problem or crisis caused by the existing hegemony provides the emergence of counter-hegemony.

Neoliberalism, which is the political approach of capitalism to become a global world order, has been globalized in civil society. Global civil society is not a discourse or a concept, but an observable phenomenon embodied by social movements and the proliferation of non-governmental organizations. It has been assumed that global civil society is the emerged area which provides production of consent of the hegemonic neoliberal global order and the opportunity of counter-hegemony which is visible through various movements and organizations against the problems caused by neoliberalism in the dialectic process.

In this context, Amnesty International has been researched to understand how hegemony and counter-hegemony are conceptualized as the opportunities of global civil society. As a result of data and discourse analysis, Amnesty International is considered as an example of global civil society. It has been determined that Amnesty International maintains an activism with counter-hegemonic characteristics as a legitimate organization in the hegemonic structure.

Key Words: Civil society, global civil society, hegemony, counter-hegemony, Amnesty International

ÖN SÖZ

Ulusal sınırları aşan sivil toplum neoliberal düzenin küreselleşmesiyle birlikte küresel bir boyut kazanmıştır. Küresel sivil toplum hegemonyanın üretildiği alan olarak karşı hegemonik olasılıkları da içinde barındırır. Küresel sivil toplum olanakları olarak kavramsallaştırılan bu fenomen nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak Uluslararası Af Örgütü örnek çalışmasıyla araştırılmıştır.

Bir sosyolog olarak dünyayı okumak adına başlamış olduğum uluslararası ilişkiler bölümünde hazırladığım bu doktora tezi dört yıllık zorlu bir emek sürecinin ürünüdür. Bu tez aynı zamanda hem çalışıp hem de akademik yolculuğumu sürdürmeye çalışan bir öğretmen olarak öğrencilerime eğitimin kendisinin bir amaç olduğunu gösterme gayretimin bir eseridir. Bu tez çalışmasının hazırlanması boyunca rehberliğini eksik etmeyen tez danışmanım Doç. Dr. Nergiz ÖZKURAL KÖROĞLU'na en başta teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Tez izleme komitesinde yer alarak yönlendirmeleri ile katkı sunan Prof. Dr. Sibel Turan ile Prof. Dr. Burak Gümüş'e; tez savunma jürisinde bulunmayı kabul edip tezime katkı sağlayan yorumlarından dolayı Doç. Dr. Burak ÖZÇETİN ve Doç. Dr. Ahmet Emre ATEŞ'e ayrıca teşekkür ederim. Bütün eğitim hayatım boyunca olduğu gibi doktora sürecinde de bana destek olan, moral veren ve akademik hevesimi pekiştiren canım aileme, özellikle sevgili anneme ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Doktora tezimi kız çocuklarının öğrenim görmesiyle övünç duyan babalar için ve onları gururlandıran bütün kız çocuklarının adına bana emeğin değerini öğreten babam Mahir SANAYIR'a atfediyorum.

Son olarak öğrencilik hayatımın son noktası olan bu tezin özgün bir araştırma olarak tamamen kendi çalışmam olduğunu, var olan bütün hata ve eksiklerin tarafıma ait olduğunu bilimsel etik gereği beyan ederim.

Bilgen SANAYIR
Edirne, Haziran 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT ii
ÖN SÖZ iii
KISALTMALAR LİSTESİ vii
TABLO LİSTESİ viii
ŞEKİL LİSTESİ ix
GİRİŞ 1
Çalışmanın Analitik Yapısı 3
Literatür Taraması 12
Teorik Çerçeve 15
Yöntem 20
1. SİVİL TOPLUMDAN KÜRESEL SİVİL TOPLUMA 29
1.1. Sivil Toplum Nedir? 29
1.2. Tarihsel Süreçte Sivil Toplum Üzerine Teorik Tartışmalar 30
1.3. Gramsci ve Sivil Toplum 35
1.4. Gramsci'de Devlet ve Sivil Toplum İlişkisi 40
1.4.1. Sivil Toplum ve Hegemonya 42
1.5. Küresel Sivil Toplum Mümkün Müdür? 46
1.5.1. Yeni Sosyal Hareketler 50
1.5.2. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Dünya Düzeni ve Küreselleşmenin Küresel Sivil Toplumun Oluşmasındaki Etkisi 55
1.5.3. Birleşmiş Milletler'in Sosyal, Ekonomik ve İnsan Hakları Bağlamında Değişen Yapısı ve Sivil Topluma Etkisi 59
1.5.4. Avrupa Birliği'nin Gelişim Sürecinin Sivil Topluma Etkisi 63
1.5.5. Bilişim ve İletişim Teknolojilerindeki Gelişmeler; Dijital Aktivizm 65
1.5.6. Yerel, Ulusal, Uluslararası ve Küresel Sivil Toplum Örgütlerinin Sayılarındaki Artış 69
1.5.7. Küresel Sivil Toplumun Oluşmasında Uluslararası Örgütlerin İşlevi 73
1.6. Küresel Sivil Toplum Nedir? 76
1.6.1. Küresel Sivil Toplum Üzerine Teorik Tartışmalar 77

1.6.2. Liberal Yaklaşımda Küresel Sivil Toplum 79
1.6.2.1. Liberal Küresel Sivil Toplum Eleştirileri 84
1.6.3. Eleştirel Yaklaşıma Göre Küresel Sivil Toplum 90
1.6.3.1. Neo Gramsciyan Teoriye Göre Küresel Sivil Toplum 94
1.6.4. Küresel Sivil Toplumun Tanımlanması 103
2. ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ YAPISI VE ÖZELLİKLERİ 106
2.1. Uluslararası Af Örgütü'nün Tarihsel Gelişimi 106
2.2. Uluslararası Af Örgütü Amacı 109
2.3. Uluslararası Af Örgütü'nün Örgütsel Yapısı 111
2.4. Uluslararası Af Örgütü'nün Temel Çalışma Alanları 118
2.5. Çalışma Alanlarıyla İlgili Söylem Analizi 130
2.6. Uluslararası Af Örgütü'nün Çalışma Biçimleri 142
2.7. Uluslararası Hükümet Dışı Örgüt Olarak Uluslararası Af Örgütü 148
3. ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ AKTİVİZMİNİN NİCELİKSEL VE NİTELİKSEL ANALİZİ 156
3.1. Örneklem Oluşturulması 157
3.2. Korelasyon Analizi 163
3.3. Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri 170
3.3.1. UAÖ Güney Afrika Aktivizmi 170
3.3.2. UAÖ Senegal Aktivizmi 176
3.3.3. UAÖ Burkina Faso Aktivizmi 181
3.4. Amerika Kıtası Örneklem Ülkeleri 185
3.4.1. UAÖ Amerika Birleşik Devletleri Aktivizmi 185
3.4.2. UAÖ Venezüella Aktivizmi 203
3.4.3. UAÖ Peru Aktivizmi 211
3.5. Avrupa ve Orta Asya Bölgesi Örneklem Ülkeleri 220
3.5.1. UAÖ Norveç Aktivizmi 220
3.5.2. UAÖ Rusya Federasyonu Aktivizmi 224
3.5.3. UAÖ Moldova Aktivizmi 240
3.6. Asya ve Pasifik Bölgesi Örneklem Ülkeleri 246
3.6.1. UAÖ Avustralya Aktivizmi 246

3.6.2. UAÖ Malezya Aktivizmi 253
3.6.3. UAÖ Nepal Aktivizmi 260
3.7. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri.....269
3.7.1. UAÖ İsrail ve İşgal Altındaki Filistin Toprakları Aktivizmi 269
3.7.2. UAÖ Cezayir Aktivizmi.....283
3.7.3. UAÖ Fas Aktivizmi 289
3.8. Veri ve Söylem Analizi Üzerine Genel Değerlendirme.....294
4. KÜRESEL SİVİL TOPLUMUN OLANAKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ ……299
4.1. Hegemonya Üretim Alanı Olarak Küresel Sivil Toplum.....299
4.2. Karşı Hegemonya Mücadele Alanı Olarak Küresel Sivil Toplum 307
4.3. Küresel Sivil Toplumun Olanakları Bağlamında Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi……..……...316
4.3.1. UAÖ Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri Değerlendirmesi 316
4.3.2. UAÖ Amerika Kıtası Örneklem Ülkeleri Değerlendirmesi 320
4.3.3. UAÖ Avrupa ve Orta Asya Bölgesi Örneklem Ülkeleri Değerlendirmesi ……....326
4.3.4. UAÖ Asya ve Pasifik Bölgesi Örneklem Ülkeleri Değerlendirmesi 329
4.3.5. UAÖ Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri Değerlendirmesi 331
4.4. Küresel Sivil Toplumun Bir Örneği Olarak Uluslararası Af Örgütü 334
SONUÇ 343
KAYNAKÇA.....354
EK-1 Veri Analizi İçin Oluşturulmuş Tablolar.....404
EK-2 Örneklem Ülke ve Bölgeleri Veri Grafikleri.....412
EK-3 UAÖ Türkiye Şubesi'nden Bir Yetkili ile Yapılan Görüşme Soruları.....432

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BK: Birleşik Krallık

BM: Birleşmiş Milletler

BMİGED: Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Endeksi Değerleri

DB: Dünya Bankası

HDÖ: Hükümet Dışı Örgüt

IMF: Uluslararası Para Fonu

LGBTI: Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transgender ve İnterseks

MINURSO: BM Batı Sahra'da Referandum Misyonu

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

UAÖ: Uluslararası Af Örgütü

UHDÖ: Uluslararası Hükümet Dışı Örgüt

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Veri Analizi İçin Kullanılan İnsan Hakları ve İhlalleri 160
Tablo 2. Örneklem Ülkeleri 161
Tablo 3. Bölgelere Göre Korelasyon Hesaplaması 164
Tablo 4. Örneklem Ülkeleri Karşılaştırması 169
Tablo 5. UAÖ Güney Afrika Verileri 170
Tablo 6. UAÖ Senegal Verileri 177
Tablo 7. UAÖ Burkina Faso Verileri 181
Tablo 8. UAÖ Amerika Birleşik Devletleri Verileri 186
Tablo 9. UAÖ Venezüella Verileri 204
Tablo 10. UAÖ Peru Verileri 212
Tablo 11. UAÖ Norveç Verileri 220
Tablo 12. UAÖ Rusya Federasyonu Verileri 225
Tablo 13. UAÖ Moldova Ülkesi Verileri 240
Tablo 14. UAÖ Avustralya Verileri 246
Tablo 15. UAÖ Malezya Verileri 254
Tablo 16. UAÖ Nepal Verileri 261
Tablo 17. UAÖ İsrail ve İşgal Altındaki Filistin Toprakları Verileri 270
Tablo 18. UAÖ Cezayir Verileri 283
Tablo 19. UAÖ Fas Verileri 289
Tablo 20. UAÖ Örneklem Ülke Verileri Karşılaştırması 297
Tablo 21. Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri Karşılaştırması 317
Tablo 22. Amerika Kıtası Örneklem Ülkeleri Karşılaştırması 321
Tablo 23. Avrupa ve Orta Asya Bölgesi Örneklem Ülkeleri Karşılaştırması 327
Tablo 24. Asya ve Pasifik Bölgesi Örneklem Ülkeleri Karşılaştırması 329
Tablo 25. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri Karşılaştırması 332

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Küresel Sivil Toplumu Ortaya Çıkaran Olgular 49
Şekil 2. 1989-2010 yılları arası UHDÖ'lerin Toplam Sayıları 71
Şekil 3. UAÖ'nün Şubesi Olan Ülkeler Haritası 155
Şekil 4. Örneklem Ülkeleri Haritası 168

GİRİŞ

Dünya politik sisteminde ve uluslararası ilişkiler yazınında 1990'lı yıllardan itibaren yaşanan değişimleri açıklamak için kullanılan kavramlardan biri küresel sivil toplumdur. Sosyal bilim alanında disiplinlerarası bir kavram olan küresel sivil toplum, dünyanın birçok ülkesinde yaşanan toplumsal, küresel hareketlerin ve örgütlenmelerin artmasıyla olgusal olarak gözlemlenebilir hale gelmiştir.

Öncelikle bu tez çalışması konusunun belirlenmesinde literatürde ulusal sınırlar içinde anlamlandırılan sivil toplumun nasıl ve neden küresel bir boyut kazandığı yönündeki merakın temel motive edici sorunsal olduğu belirtilmelidir. Olgusal olarak saptanabilecek küresel bir sivil toplum var mıdır? Küresel sivil toplum, sivil toplumun ulusaşırı bir boyutu mudur yoksa sadece ideal bir tip olarak sunulan normatif bir kavram mıdır? Küresel sivil toplum küresel kapitalist sistemin hegemonik bir söylemi midir, yoksa sisteme muhalif bir alan olarak mı ortaya çıkmaktadır? Yükselen sosyal, küresel hareketler ve örgütlenmelerle sivil toplumun küresel bir nitelik kazanması arasındaki bağ nasıl analiz edilebilir? Uluslararası politikaların şekillenmesinde küresel sivil toplumun işlevi nedir? gibi temel sorular araştırmacının bu konuya yönelmesinde etkili olmuştur. Ayrıca devletlerarası ilişkileri temel alan uluslararası ilişkiler disiplininde, devlet dışı diğer aktörlerin varlığını somutlaştıran ve bunların dünya sistemini nasıl etkilediğini sorgulama olanağı veren kavramlardan biri olarak küresel sivil toplum fenomenini anlama isteği araştırmacının akademik ilgisini bu konuya yöneltmiştir.

Tarihsel olarak sivil toplum, ulus devlet merkezlidir; belirli bir ülke içindeki gruplar, eylemlerle ilgilidir, ancak milenyum öncesi ve sonrasını takip eden yaklaşık yirmi beş yıllık süreçte ortaya çıkan toplumsal hareketler, küresel eylemler ve uluslararası hükümet dışı örgütlenmeler gibi oluşumlar ulus devlet sınırlarını aşan bir nitelikte sivil toplumun küresel düzlemde değerlendirilmesini sağlamaktadır. Küresel ısınma, kara mayınları, savaş karşıtlığı ya da neoliberal uygulamaların yarattığı eşitsizlikler gibi sorunlara karşı ulusaşırı bir nitelik taşıyan hareketlerin artmasıyla, bu hareketleri başlatan

ya da düzenleyen uluslararası hükümet dışı örgütlenmelerin etkililiği ile kadın hakları, nüfus, insan hakları, eğitim ve çevre gibi alanlardaki sorunlar etrafında şekillenen "*küresel bir politik çevre"*[1] oluştuğu gözlenmektedir.

Bahsedilen temel motivasyon ve sorulardan hareketle yapılan ön okuma ve taramalar sonucunda bu tez çalışmasında, neoliberal politikaların dünya sisteminin merkezine gelmesi sürecinde ortaya çıkan toplumsal ve küresel sorunlara karşı bireysel inisiyatifler ya da çeşitli örgütlenmelerle gösterilen tepki, muhalefet ve eylemler ile şekillenen küresel sivil toplum kavramı sorunsallaştırılmak istenilmiştir. Ancak belirtilmelidir ki küresel sivil toplum sadece hakim dünya politikalarından bireylerin ve çeşitli toplumsal grupların özgürleşmesi gibi naif bir istekle okunacak masum bir kavram olarak görülmemiştir. Küresel sivil toplum aktörlerinin, bahsedilen neoliberal düzenin yerleşmesini sağlayan araçlardan biri olabileceğine yönelik kuşku ile araştırma kavramına yaklaşılmış metodik bir şüpheciliğin küresel sivil toplum fenomenini çok yönlü olarak çözümleyebilmek için gerekli olduğu düşünülmüştür.

"*Ampirik araştırmadan yoksun teori boştur, teoriden yoksun ampirik araştırma kördür*"[2] anlayışından hareketle teorik olarak küresel sivil toplumun nasıl kavramsallaştırıldığının incelenmesinin yanı sıra araştırma sorularına empirik olarak yanıt bulabilmek için destekçi sayısı ile kendini dünyanın en büyük insan hakları kuruluşu ve küresel bir hareket olarak niteleyen Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) incelenecektir. Bu tez için yapılan literatür çalışmasında görülmektedir ki birçok çalışmada Uluslararası Af Örgütü küresel sivil toplumun bir örgütü olarak örnek verilmiştir. Bu bağlamda örnek çalışma olarak seçilen örgütün insan haklarının evrenselleşmesi için yaptığı mücadeleler, eylemler ve çalışmalar ile ulus devletlere ve uluslararası kamuoyuna yönelik etkinlikleri küresel sivil toplumun oluşması sürecini anlayabilmek için analiz edilecektir.

---

[1] George Ritzer, *Küresel Dünya*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2010, s. 183.
[2] Pierre Bourdieu, J.D. Loic Wacquant, *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 33.

Küresel hareketlerin ve uluslararası örgütsel yapıların sayının hızla arttığı, ulusal ve küresel politikalara etkisinin tartışıldığı yeni bin yılda küresel sivil toplum olgusunu çok yönlü olarak ve bilimsel ölçütlerle analiz etmeye çalışmanın, uluslararası politik çevreyi anlamlandırabilmek açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Son yıllarda yaşanan çeşitli toplumsal hareketler arasında karşılıklı diyalogun artması ve bu toplumsal ya da küresel hareketlerin dünya gündemini etkileyebilmesi başlı başına bilimsel merakın küresel sivil toplum fenomenine yönelmesini sağlamaktadır.

Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi'nin "Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti" çalışmasında belirttiği gibi;

> "*Sadece şiddet, savaşlar ve hükümet otoritesinin kırılgan olduğu durumlara bakarsak uluslararası ilişkiler ve dünya siyaseti alanında geçtiğimiz birkaç yüzyılın önemli bir gelişmesi olan uluslararası küresel sivil toplumun tedrici gelişimini atlamış oluruz. …uluslararası ilişkiler ve dünya siyaseti alanının eksiksiz bir resmini temin için bu değişimleri vurgulamalıyız*."[3]

Küresel sivil toplum fenomenini temel araştırma kavramı olarak belirleyen bu tez çalışması ile Viotti ve Kauppi'nin bahsettiği eksikliği giderebilmek adına alana bir katkı sağlanmak istenilmektedir.

Çalışmanın Analitik Yapısı

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren küresel sivil toplum kavramı kendi içinde farklı yaklaşımları ve çatışmaları barındıran bir kavram olarak ortaya çıkmış ve kimi yazarlarca "*ideal bir tip"* olarak sunulmuş[4] kimileri "*muğlak ve belirsiz"* bir kavram[5] olarak değerlendirmiştir. Ancak küresel sivil toplumun ne olduğuna yönelik yapılan bu değerlendirmelere karşılık bahsi geçen sürede ortaya çıkan antikapitalist hareketler gibi çeşitli küresel hareketler ve Dünya Sosyal Formu oluşumu ile Greenpeace, Uluslarası Af

[3] Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi, *Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti*, Nobel, Ankara 2014, s. 262.
[4] John Keane, *Global Civil Society*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.
[5] Louise Amoore, Paul Langley, "Ambiguities Of Global Civil Society", *Review Of International Studies*, Vol. 30, No. 1, 2004, s. 89-110.

Örgütü, Sınır Tanımayan Doktorlar gibi sivil toplum örgütlerinin uluslararası boyutunu pekiştiren eylemler yapmasıyla birlikte küresel sivil toplum kavramının bir olgu olarak somutlaştığı gözlenmekte ve bu kavramın sorgulanabilirliğini artıracak veriler birikmektedir.

Kavram üzerine yazılan makale ve kitaplara bakıldığında özellikle 1990 ve 2000'li yılların başlarında yayınlanmaları ile küreselleşme üzerine yazılan yayınların yine bu tarihlerde fazlalaşması arasında ilişkiyi belirlemek önemlidir. Özellikle uluslararası ilişkiler yazında karşılıklı bağımlılık, yumuşak güç kavramlarıyla birlikte ulusaşırı yapılanmaların ve ulus devlet dışı örgütlenmelerin artmasını açıklayan liberal teorilerin[6] küresel sivil toplum kavramını, bu iddialarının gerçekleştiği bir alan olarak ortaya çıktığını açıklamaları da dikkat çekicidir.[7]

Kavramı açıklayan diğer yaklaşımlardan olan liberal ya da eleştirel yaklaşım temelli normatif teoriler ise genel olarak etik değerlerin evrenselleşmesiyle birlikte dünya vatandaşlığı algısının pekiştiği bir alan olarak küresel sivil toplumun ortaya çıktığını savunmaktadır.[8] Bunun yanı sıra küresel sivil toplum kavramına şüpheyle yaklaşan ve hegemonik bir söylem olarak küresel kapitalist sistemin uluslararası alanda rıza oluşturma biçimi olarak bu kavramın ortaya atıldığını söyleyen eleştirel yaklaşımlar ile küresel sivil toplumu değerlendiren çalışmalar bulunmaktadır.[9]

Küresel sivil toplum üzerine yukarıda kısaca örnek olarak verilen teorik yaklaşımlardaki çeşitlilik ve farklılık gerçekte kavramın faklı sayıda grubu, hareketi, oluşumu içeren kapsamlı ve kendi içinde çatışmalı bir kategori olmasıyla ilgilidir. Bu anlamda sorulması gereken soru küresel sivil toplumun hem neoliberal politikaları

---

[6] Robert O. Keohane, Joseph S. Nye Jr., "Power and Interdependence in the Information Age", *Foreign Affairs*, Vol. 77, No. 5, 1998, s. 81-94.
[7] David Chadler, *Constructing Global Civil Society*, Palgrave Macmillan, Great Britain 2004, s. 6-7.
[8] Danielle Archibugi, "Cosmopolitan Democracy and its Critics", *European Journal Of International Law*, Vol. 10, No. 3, 2004, s. 437-473.
[9] Michael Hardt, Antonio Negri, *İmparatorluk*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001; David Chandler, *a.g.e.*,

destekleyen yapıları hem de bunlara karşı olan yapıları kendi için de nasıl barındırabildiğidir. Bu bağlamda tezin araştırma soruları olarak şunlar belirlenmiştir:

1. Küresel sivil toplum mümkün müdür?
2. Küresel sivil toplum nedir?
3. Küresel sivil toplumun olanakları nedir?
4. Uluslararası Af Örgütü küresel sivil toplumun olanaklarını sergileyen bir uluslararası hükümet dışı örgütü müdür?

Araştırma sorularına yanıt olabilecek üç hipotez şöyle belirlenmiştir:

Hipotez 1: Küresel sivil toplum sosyal bir gerçeklik olarak gözlenebilir bir olgudur.

Hipotez 2: Küresel sivil toplum, hegemonik neoliberal küresel sistemin rıza üretimini sağlayan ve diyalektik süreçte sistemin neden olduğu sorunlara karşı hareket ve örgütlenmeler ile görünür olan karşı hegemonya olanaklarının ortaya çıktığı alandır.

Hipotez 3: Meşruiyetini hegemonik sistemden alan Uluslararası Af Örgütü insan hakları savunuculuğu yaparak karşı hegemonik söylem özellikleri gösteren bir küresel sivil toplum örneğidir.

Küresel sivil toplumun, küresel neoliberal düzen tarafından hegemonik söylemi üretebilmek için araçsallaştırılarak diyalektik olarak bu düzene karşı mücadele alanı oluşturacak karşı hegemonik olanaklara sahip olduğu varsayılmaktadır. Bu hipotezlerin oluşturulmasında Antonio Gramsci'nin hegemonya kavramını merkeze aldığı eleştirel yaklaşımından yararlanılmıştır. Yapılan ön çalışmada küresel sistemi pekiştiren çeşitli hükümetler arası örgütlenmelerle resmi olarak çalışan kendini sivil toplum kuruluşu olarak tanıtan örgütlenmeler olduğu gibi küresel kapitalist sistemin yarattığı sistemsel sorunları eleştiren hareket ve örgütlenmelerin de olduğu gözlenmiştir. Son derece kapsamlı bir küresel sivil toplum literatürü ve bu fenomene dahil edilebilecek örgütlenme biçimleri bulunmaktadır. Bu farklı amaçları -sistemi pekiştirmek (hegemonya) ve sisteme

karşı gelmek (karşı hegemonya)- bir arada oluşunu açıklama olanağı sunan teorik çerçevenin Gramsci'nin yaklaşımı olduğu belirlenmiştir.

Küresel sivil toplum kavramının kendi içinde farklı hareketleri barındırabilen çelişkili bir yapı sergilemesi aslında kavramın neoliberal küresel sistemin diyalektik süreçte kendi antitezini oluşturmasının sonucu olarak okunabilir. Bu iki farklılığı içinde barındıran küresel sivil toplum kavramını açıklamakta en elverişli çerçeveyi Gramsci'nin hegemonya kavramı temelli oluşturduğu siyaset teorisi sağlamaktadır. Gramsci'nin kendi özgün teorisi haricinde, onun teorisini uluslararası ilişkilere uygulayan Neo-Gramsciyan yaklaşımların izleğine de başvurularak hipotezin sınanabileceği düşünülmüştür. Şöyle ki uluslararası sistem hegemoniktir; neoliberal değerlerin hakim olduğu bir dünya sistemi geçerlidir. Çeşitli sivil toplum kuruluşları bu ideolojiyi toplumlara yaymaya çalışmaktadır ki hegemonya yani rıza bu şekilde sağlanır. Rıza ile hegemonyanın sağlanması diyalektik olarak karşıtını antitez olarak ortaya çıkartacaktır. Başka bir deyişle her hegemonik sistem karşı hegemonya oluşturma potansiyelini de kendi içinde taşıdığından, kapitalist sistemin ekonomik, politik krizleri karşı hegemonyanın oluşmasına zemin hazırlar. İşte bu diyalektik süreç karşı hegemonya olarak uluslararası sistemin yarattığı eşitsizliklere karşı mücadele eden hareket ve örgütlenmeleri doğurmaktadır. Bu yaklaşım ile küresel sivil toplum kavramını hem liberal çerçevenin küreselleşmenin nimetleri olarak sunması (hegemonya-tez) hem de sistem ve düzen karşıtı hareketleri içermesi (karşı hegemonya-antitez) olarak okunması mümkün olmaktadır. Burada karşı olarak adlandırılan neoliberal sistemin yarattığı sistemsel sorunlara dikkat çekmek, muhalif olmak veya alternatif bir değerler sistemi sunmaktır.

Uluslararası İlişkiler alanında uluslararası hükümet dışı örgütlenmeler (UHDÖ) üzerine birçok çalışma bulunmaktadır. Türkçe yazında sivil toplum kuruluşları olarak ulusal ya da uluslararası olduğu anlaşılmayan STK kısaltması kullanılmaktadır. Ancak örgüt çalışmaları altında ele alınabilecek bir sınıflandırma olan hükümet dışı (non-govermental) ya da hükümetler arası (inter-govermental) gibi ayrımları tam olarak yansıtmadığından dolayı bu çalışmada STK kısaltması yerine uluslararası hükümet dışı

örgütlenmeler olarak UHDÖ kısaltması kullanılmasının çalışmanın analitik yapısı açısından daha uygun olduğu düşünülmektedir. Devlet dışı aktörler olarak UHDÖ üzerine yapılan çalışmalar gerek uluslararası hukuk açısından gerekse ulus devlet ilişkileri ve dünya politik sistemine katkıları açısından değerlendirilmeler içermektedir. Bu tez çalışması ile alana sağlanmak istenilen özgün katkılardan biri daha önceki yapılmış örgüt çalışmalarının dışında somut bir UHDÖ üzerinde çalışıp alandan toplanan empirik verileri kullanarak hegemonik küresel kapitalist sistem ile gelişen küresel sivil toplum arasındaki bağı açıklamaktır. Ayrıca diyalektik olarak sistemin kendi karşıtını oluşturabilme olanaklarını barındıran küresel sivil toplum içerisinde karşı hegemonik özellikler taşıyan mücadele alanını ortaya koymaktır.

Bu bağlamda küresel sivil toplumun olanakları olarak kavramsallaştırılan hegemonya ile karşı hegemonya oluşumunu ve nasıl gerçekleştiklerini anlamak için Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) araştırılacaktır. UAÖ, silahsızlanma, yoksulluk, mültecilik ve kadın hakları gibi konularda yaptığı çalışmalarla ulus devletlerin politikalarında etkili olmaya çalışmakta, küresel hegemonik sistemin ortaya çıkardığı sorunlara dikkat çekmektedir. G8 ülkeleri devlet başkanlarına açık çağrıda bulunma örneğinde görüldüğü gibi kimi zaman doğrudan karşı hegemonik bir söylem kullanmakta olduğu da gözlenmektedir. Ancak UAÖ aynı zamanda hegemonik sistemin kurumsal kurucu unsurlarından biri olan Birleşmiş Milletler'de (BM) danışman statüsüne sahip sivil toplum örgütlerinden biridir ve meşruluğunu yine bu sistem içerisinde sağlamaktadır.

Uluslararası Af Örgütü özellikle hipotezin doğrulabilirliğini sınayacak verilere ulaşılabileceği düşünülerek seçilmiştir. Çünkü UAÖ bir uluslararası hükümet dışı örgütü olarak hem ulusal düzeyde hem de küresel düzeyde eylemler düzenleyen bir yapıya sahiptir. UAÖ, 1961 yılından bu yana geçirdiği tarihsel süreç incelendiğinde küresel hareketlerin küresel sivil toplumu nasıl oluşturduğunun sürecini de göstermektedir. Özellikle 1980 sonrası gelişen teknolojik gelişmeler ve uluslararası alandaki politik değişikliklerle birlikte küresel politikaların tartışıldığı dönem, UAÖ'nün farklı insan hakları sorunlarına odaklandığı dönemlerdir. UAÖ'nün çalışmaları hakkında yapılan

taramada açılan kampanyalar, çalışmalar ve yazılan raporlar incelendiğinde; sermayenin uluslararasılaşması ve neoliberal politikaların ulus devletler üzerindeki baskılarının artması ile devletlerin küresel piyasalara eklemlenmesi yönündeki hegemonik söylem ve pratiklerin toplum içinde karşı tepkiselliği artırdığı; UHDÖ'lerin işlevsel olarak hareket edebileceği bir alan sağladığı; diyalektik olarak sisteme itiraz eden hareketlerin de doğmasını sağladığı düşünülmüş ve araştırma sonucunda bu savları destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır.

Sosyal bilimler tarihsel zamansallık üzerinde olguların ortaya çıktığını, şekillendiğini ve değişip dönüştüğünü göstermektedir. Küresel sivil toplum kavramı da bu bağlamda değerlendirilmeli, öncelikle kavramın ana gövdesi olan sivil toplumun ne olduğu ve nasıl başına küresel nitelemesi aldığı analiz edilmelidir. Ayrıca teorik ve ideolojik bakışın olgunun gerçekliğini analiz etmenin önünde engel olamamalıdır. Bu ön kabullerden hareketle 2015 yılında başlayan bu tez çalışmasında küresel politikalarda yaşanan değişimler ve buna verilen tepkiler göz önünde bulundurularak çalışılmıştır. Yeni bin yılda toplumsal eylemlerin arttığı, vatandaşların sokağa çıktığı, politik süreçlerin sokakta yaşananlardan etkilendiği ya da belirlendiği, aktivizmin uluslararasılaştığı bir döneme girildiği gözlenmektedir. Her toplumsal olayın farklı özellikleri ve farklı nedenleri olmasının yanı sıra yükselen sosyal hareketlerin ulusaşırı karakteri de göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmada ana sorgulanan kavram olan küresel sivil toplum kavramını anlayabilmek için bahsedilen hareketlerin teker teker incelemenin araştırma boyutlarını aşacağı ve alandan veri toplamanın olanaksızlıklarından dolayı, bu hareketler üzerine raporlar hazırlamış ve benzer nedenlere tepkiselliklerini ortaya koyan bir örgüt üzerinde çalışmanın daha sağlam bir metodoloji oluşturacağı ön görülmüştür. Küresel sivil toplum olanaklarını incelemek için küresel sistemde Uluslararası Af Örgütü'nün çeşitli toplumsal eylemlere yönelik çalışmalarını değerlendirmek, örgütün hegemonik sistem içerindeki konumunu ve karşı hegemonik hareketlere katkı sağlama kapasitesini analiz edebilmek açısından işlevsel olacağı düşünülmektedir.

UAÖ'nün gelişmesi, düzenlediği kampanyalar ve çalışmaların konusu, aktivizminin ülkelere göre dağılımı, yıllar içerisinde açtıkları şube sayısının ülkelere ve zamana göre değişimi istatistiki olarak saptanarak; küresel sivil toplumun ortaya çıkışı ve gelişimi ile UAÖ'nün küresel hareket düzenleme etkinliği arasında bağlantı ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Alan araştırmasına başlamadan önce yapılan gözlem sonucu UAÖ'nün gelişmesi ile küresel sivil toplumun olgusal bir gerçeklik olarak gelişmesi arasında doğru orantı olduğu varsayılmış olup insan hakları bağlamında yapılan hareketler, bireysel aktivizm ve örgütsel çalışmaların küresel bir boyut kazanmasını sağladığı, araştırma örneklemi üzerine yapılan çalışmadan anlaşılmıştır.

Küresel sivil toplum hakkında yazılan eserlere bakıldığında yayınlanma tarihlerinin başlangıcı 1990'lı yıllar olması dikkat çekicidir. Kavram hakkında yazılan temel kitapların ayrıca uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, sosyoloji, ekonomi gibi farklı alanlardaki sosyal bilimciler tarafından yazılması küresel sivil toplumun disiplinlerarası bir kavram olarak ele alındığının göstergesidir. Benzer dönemle başlayıp yine disiplinlerarası olarak küreselleşme, neoliberalizm gibi kavramların analiz edilmesinin yükselişe geçtiğini de hatırlanmalı, özellikle 11 Eylül 2001 sonrası yeniden şekillenen uluslararası sistemi anlamlandırmak için de benzer kavramlar kullanılmış ve ortaya çıkan küresel politik arenadaki değişimlere tepki olarak yükselen toplumsal ve küresel hareketlerin varlığı da küresel sivil toplum kavramı üzerinde araştırma yapma sıklığını artırmıştır.[10] Bu tez çalışmasında yapılan hem teorik hem de alan araştırmasında bu yıllarda konuyla ilgili çalışmaların yoğunlaştığının nedenleri de saptanmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda devleti temel aktör gören klasik uluslararası ilişkiler yazınında 1980 sonrası eleştirel dönüş[11] olarak belirtilen süreçte disipline yeni çerçeveler sunan

[10] Mary Kaldor, "The Idea of Global Civil Society", http://www.lse.ac.uk/globalGovernance/publications/articlesAndLectures/theIdeaofGlobalCivilSociety.pdf (01.02.2015).

[11] Eleştirel dönüş nitelendirmesi için bkz: Richard Devetak, "An introduction to International Relations: the origins and changing agendas of a discipline", *An Introduction to International Relations*, Ed. Richard Devetak, Anthony Burke, Jim George, Cambridge University Press, Cambridge 2012, s.12-18; Jim George, "International Relations Theory in an Age of Critical Diversity", *An Introduction to International Relations, a.g.e….,* s. 31-32.

yaklaşımlarla birlikte disiplinin araştırma alanın gelişmesi sonucu devlet dışı yapıların uluslararası ilişkileri nasıl etkilediğinin sorunsal haline getirilmesi alanın zenginleşmesini sağlamış ve geleneksel realist bakış yerine sosyal bilimlerin yapısına uygun çeşitliliği disipline kazandırmıştır. Tarihsel olarak bakıldığında özellikle 1990'larla başlayan hareketler ve örgütlenmeler gerçek ve somut olarak yaşanmıştır. Niceliksel olarak yarattığı etkinin dışında bu hareketlerin neden ortaya çıktığını anlamak kendi başına önemlidir. Uluslararası İlişkiler disiplini yaşanan bu realiteyi nasıl açıklamaktadır? Küresel sivil toplum kavramı tam da bu realiteyi açıklayıcı bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Kitlelerin taleplerini uluslararası düzeyde ifade etmesinin zeminini sağlayan bu kavram üzerine çalışmanın uluslararası ilişkilerin karmaşık yapısını anlamak açısından disipline önemli katkıları olacağı düşünülmektedir.

Bu amaçlarla çalışma için planlanan yol haritası şu şekilde hazırlamıştır:

Birinci bölümde, çalışmanın ana kavramı olan küresel sivil toplum üzerine odaklanılmıştır. Bu anlamda ilk olarak sivil toplum kavramı hakkında tarihsel süreçte yapılan teorik açıklamalar analiz edilmiştir. Çalışmanın teorik zeminini oluşturan Gramsci'nin sivil toplum üzerine yaklaşımı ayrıca alt başlık altında incelenmiştir. Küresel sivil toplumun bilimsel bir olgu olarak var olduğu hipotezini sınayabilmek için küresel sivil toplum mümkün müdür? sorusu altında fenomenin gözlenmesini sağlayan olay ve olgular saptanmış ve bağlamsal olarak analiz edilmiştir. Uluslararası örgütlerin küresel sivil toplum oluşumundaki işlevi ayrıca açıklanmıştır. Küresel sivil toplumun somut olarak gözlenebilir bir olgu olduğu ispatlandıktan sonra küresel sivil toplumun neliğini ortaya koyabilmek için öncelikle kavram hakkında yapılan teorik tartışmalar incelenmiştir. Bu amaçla liberal ve eleştirel teoriler bağlamında yapılan çalışmalar ve bu teorilere yönelik eleştiriler analiz edilmiştir. Gramsci'nin teorisinin uluslararası alana uygulanması olarak Neo-Gramsciyan yaklaşımlara ayrıca başvurulup küresel neoliberal hegemonyanın oluşum süreci ve karşı hegemonya olanakları Robert W. Cox'un Eleştirel Teorisi açısından sorgulanmıştır. Son olarak özgün bir küresel sivil toplum tanımlaması yapılmıştır.

İkinci bölüm küresel sivil tolumun olanakları olarak varsayılan hegemonik ve karşı hegemonik söylem ve pratiklerin incelenmesi için örnek çalışma olarak belirlenen Uluslararası Af Örgütü üzerine yapılan araştırmaya geçmeden önce örgütün tanıtılması ve incelenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bu bölümde UAÖ'nün yapısı ve özellikleri hakkında bilgi verilmiş; tarihsel gelişimi ile küresel sivil toplumun oluşum tarihi arasındaki eşgüdümlülük/eşzamanlılık, örgütün çalışma alanlarının çeşitliliği ve örgütün internet (web) sayfasında çalışma alanları başlığıyla oluşturulan metinler üzerine yapılan söylem analizi ile saptanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm araştırmanın niceliksel ve niteliksel analizlerinin yapıldığı bölümdür. Tezin empirik araştırmasının yapıldığı bu bölüm araştırmanın yapılış şekli, örneklem oluşturulması, verilerin toplanması, verilerin analizini içermektedir. Her bir örneklem ülkesine hipotezlerin sınanabilmesi için söylem analizi uygulanmıştır. Örneklem olarak seçilen 15 ülkenin analiz edilmesi ve oluşturulan tablolar, bazı örneklem ülkelerinin diğerlerine göre fazla sayıda veriye sahip olması sebebiyle söylemsel örüntüyü çıkartabilmek adına daha fazla sayıda verinin analiz edilmesi üçüncü bölümün içeriğinin artmasına neden olmuştur.

Dördüncü bölüm ise küresel sivil toplumun olanaklarının değerlendirmesi amacıyla oluşturulmuş olup bu bölümde UAÖ'nün küresel sivil toplumun örneği olarak hegemonik ya da karşı hegemonik olanakları nasıl sağladığı çözümlenmiştir. UAÖ örnek çalışması üzerinden küresel sivil toplumun neoliberalizmin rıza üretme alanı olma ve insan hakları arayış ve mücadele alanı olma olarak belirlenen karşı hegemonik olanakları değerlendirilmiştir. Ayrıca bu bölümde bir önceki bölümde yer verilen empirik araştırmanın bölgesel değerlendirmesi yapılarak tezin teorik ve kavramsal çerçevesi ile empirik sonuçlar sentezlenmiştir.

Sonuç bölümünde ise önceki bölümlerden elde edilen bilgiler derlenip hipotezlerin değerlendirilmesi yapılmıştır. UAÖ gibi örgütlerin insan hakları bağlamında

yaptığı savunuculuk ile ortaya konulan nesnel bilgiler aracılığıyla hegemonyadaki tutarsızlıkların ortaya serilmesi karşı hegemonik özellikler açısından değerlendirilmiştir.

Literatür Taraması

Tez çalışmasının temel kavramı olarak belirlenen küresel sivil toplum, hegemonya, neoliberalizm, küreselleşme, küresel kapitalizm, demokratikleşme, yeni sosyal hareketler, dijital aktivizm gibi kavramlarla birlikte anlaşılmaya çalışılan disiplinlerarası bir kavram olup ayrıca belirtilen bu kavramlar hakkında uluslararası ilişkiler alanında geniş bir literatür bulunmaktadır. Bu anlamda ilk olarak küresel sivil toplum kavramı hakkında literatür taraması yapıldığı ve diğer kavramların ise küresel sivil toplum kavramıyla olan ilişkisi bağlamında araştırıldığı belirtilmelidir.

Jonh Keane'nin 2003 tarihli "Küresel Sivil Toplum"[12] kitabı kavram üzerine temel araştırmalardan biri olup Keane bu çalışmasında küresel sivil toplumun beş temel özelliği olduğunu vurgulamaktadır: Hükümet dışılık, karşılıklı bağlantı içindeki toplumsal süreçlerden oluşan bir toplum biçimi olması, sivilliğe (şiddet dışılığa) yönelik olması, çoğulculuk ve küresel olmasıdır. Ayrıca bu çalışma piyasa ile sivil toplumun iç içe olmasını belirtmesi açısından önemlidir. Çalışmanın basıldığı yıl itibariyle küresel sivil toplumun tamamlanmamış ve değişken niteliğine vurgu yapıp bir ideal tip olarak değerlendirilebilirliğini sorgulamıştır.

Küresel sivil toplum kavramı hakkında Londra Ekonomi ve Politik Bilimler Okulu (London School of Economics and Political Science-LSE) tarafından 2001 yılından itibaren sürdürülen program çerçevesinde "Küresel Sivil Toplum Yıllıkları" (Global Civil Society Yearbooks) hazırlanmakta ve internet üzerinden arşiv paylaşılmaktadır. Mary Kaldor'un baş editörlüğünde yapılan bu çalışmalar aşağıdan küreselleşmeyi savunan bir anlayışta küresel sivil toplum oluşumunu araştırmaktadır. Özellikle liberal değerlerin yayılması açısından bu çalışmalar teorik bölümde incelenmiş ve tartışılmıştır.

[12] John Keane, *a.g.e.*.

Bunun yanı sıra küresel sivil toplum kavramı küresel yönetişim kavramı açısından analiz eden çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak Gramsciyan yaklaşımın hegemonik dünya düzeni üzerinden teorik çerçeve oluşturulacağı için küresel yönetişim konusu araştırma alanı dışında bırakılacaktır. Benzer sınırlama küreselleşme kavramı için de geçerlidir. Küreselleşme disiplinlerarası bir kavram olarak başlı başına bir araştırma alanıdır. Dolayısıyla konuyu sınırlandırmak adına hegemonik küresel kapitalist sistem açından küreselleşme kavramı ele alınıp sivil toplum ile bağlantısı açıklanmıştır. Bu alanda yazılanlara bakıldığında küreselleşmenin bir tezahürü olarak küresel sivil toplumun değerlendirildiği görülmektedir; bir başka ifadeyle küresel sivil toplumun gelişimi uluslararası ilişkiler ve dünya siyasetinin yıllar içerinde küreselleşmesi sonucu olduğu değerlendirilmesi yapılmaktadır.[13] Benzer sınırlandırmalar küresel sivil toplumu açıklamak için kullanılan neoliberalizm, küresel kapitalizm, demokratikleşme, yeni sosyal hareketler, uluslararası örgütler, dijital aktivizm kavramları için de yapılacaktır. Anlaşılacağı üzere her biri ayrı bir yazına sahip olan bu kavramları başlı başına ele almak tezin sınırlarını fazlasıyla aşmaktadır. Ancak aynı zamanda küresel sivil toplum kavramını bu kavramlar ile bağlantısını açıklanmadan analiz etmek eksik bir çaba olacaktır. Dolayısıyla geniş bir kavram setine sahip olan bu tez çalışmasında asıl ve öncelikli inceleme konusu olan küresel sivil toplum olanaklarını araştırmak için başvurulacak kavramların her biri, küresel sivil toplum fenomenini ortaya çıkartması açısından bağlamsal olarak ele alınmıştır.

Tezin teorik çerçevesinin temelini oluşturan hegemonya ve karşı hegemonya kavramlarını kullanan Gramsci'nin teorisini açıklayan birçok eser bulunmaktadır. Özellikle Gramsci'nin hapishanedeyken kullandığı dilin örtük olması, sonradan onun teorisi üzerine çalışanlar tarafından bazı farklılıklarla açıklanmasına neden olmuştur. Bu durumun olumsuzluklarını gidermek için Gramsci'nin orijinal yazıları olan Hapishane Defterlerine[14] başvurulmuş yanı sıra Gramsci üzerine yazında kontrol edilmiştir.

---

[13] Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi, *a.g.e.*, s. 262.

[14] Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri, 1. Cilt*, Kalkedon Kitap, İstanbul 2012; Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri, 2. Cilt*, Kalkedon Kitap, İstanbul 2012; Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri, 3.*

Uluslararası İlişkiler disiplininde Gramsci yaklaşımını kullanarak uluslararası sistemi açıklamaya çalışan Robert W. Cox'un çalışmaları da tezin teorik çerçevesinde kullanılmıştır. Gramsci'nin izleğini takip edilerek uluslararası alanda küresel sivil toplumun oluşumunu açıklayabilmek için kullanan Cox'un eleştirel teorisine başvurulmuş bu anlamda Cox'un açıklamaları özellikle uluslararası sistemin hegemonik olması ve karşı hegemonya olasılığı açısından değerlendirilmiştir.

Küresel sivil toplum üzerine Türkçe yazın taraması yapıldığında, İngilizce yazında olduğu gibi çok sayıda çalışmaya rastlanılmamıştır. 2000'li yılların başlarında yayınlanan az sayıda makale bulunmaktadır. Ayrıca YÖK internet sitesinde yapılan tez taramasında sadece 2012 bitiş tarihli "Küresel Sivil Toplum Oluşuyor mu?" başlıklı bir doktora tezi[15] bulunmuştur. Bu anlamda çalışmanın Türkçe yazına katkısının olacağı düşünülmektedir. Ayrıca Gramsci'nin orijinal yazıları ve Neo Gramsciyan teorik çerçeveleri sentezleyerek hegemonik düzenin bir aracı olan küresel sivil toplum içerisinde gerçekleşen sistem karşıtı hareket ve örgütlenmelerin varlığını analiz ederek karşı hegemonik oluşumların sorgulanmasının somut bir uluslararası hükümet dışı örgüt üzerinde yapılan araştırmayla olması açısından da tezin özgün bir yapıya sahip olması amaçlanmıştır.

Bunların yanı sıra UHDÖ üzerine Türkçe yazılmış çalışmalar daha çok örgütlerin işlevlerine odaklanan çalışmalar olup[16] küresel sivil toplum bağlamında önerilen teorik çerçevede araştırma ya da çalışma bulunmamıştır. Bu anlamda Uluslararası Af Örgütü üzerine yapılacak örnek çalışması ile UHDÖ konulu Türkçe yazına ayrıca bir katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Cilt, Kalkedon Kitap, İstanbul 2012; Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri, 4. Cilt,* Kalkedon Kitap, İstanbul 2014.

[15] Zeynep Füsun Şaşmaz, *Küresel Sivil Toplumun Doğuşu mu? Çevre STK'larının Uluslararası Politikadaki Rolü ve İşlevleri,* (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2012.

[16] Mehmet Hasgüler, Mehmet B. Uludağ, *Uluslararası Örgütler,* Alfa Yayınları, İstanbul 2007, s. 441-453.

Sivil toplum kavramının sosyolojinin çalışma konularından biri olmasına karşın sivil toplumun küresel bir boyut kazanması ve uluslararası sistemde bir özne olarak hareket alanı oluşturması küresel sivil toplum kavramını uluslararası ilişkiler disiplinin çalışma konularından biri haline dönüştürmektedir. Bu bilimsel ortaklığı 'uluslararası ilişkiler sosyolojisi' adı altında toplamaya çalışan yeni disipliner açılımlar da bulunmaktadır.[17] Tez araştırmacının sosyolojik formasyonu ile uluslararası ilişkiler disiplininde hazırlanan bu doktora tezi çalışmasının disiplinlerarası bir araştırma alanı olan uluslararası ilişkiler sosyolojisi yazınına dahil edilebilecek bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

Teorik Çerçeve

Küresel sivil toplum kavramının temel gövdesi olan sivil toplum kavramını anlamadan küresel boyutunun açıklanabileceğini düşünmek eksik olacaktır. Bu anlamda teorik çerçevede ilk olarak sivil toplum kavramına odaklanılmıştır. Sivil toplum kavramını temellendiren düşünürlere başvurmanın liberalizm, normatif ve eleştirel teorilerin küresel sivil toplumu açıklama biçimlerini anlamak açısından yararlı olacağı düşünülmüştür. Diğer bir neden olarak küresel sivil toplum üzerine yazının kendi içinde çeşitli ve çatışmalı olmasını anlamlandırabilmek için sivil toplum kavramı üzerindeki farklı açıklamaları belirtmenin gerektiği söylenebilir.

Sivil toplum kavramı çerçevesindeki tartışmaların tarihi Antik Yunan'la başlatılabilir. Devlet ya da siyasal toplumdan sivil toplumun ayrımının henüz olmadığı bu

[17] Sosyolojik teorilerin uluslararası ilişkiler disiplininde kullanılmasının gerekliliği ve örnekleri ile uluslararası ilişkiler sosyolojisi çalışmaları için bkz: Stephen Hobden, *Internatlonal Relations And Historical Sociology: Breaking Down Boundaries*, Routledge, London 1998*;* Stephen Hobden, John M. Hobson (Ed.), *Historical Sociology Of İnternational Relations*, Cambridge University Press, Cambridge 2002; Bill McSweeney, *Security, Identity and Interests A Sociology of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge 2004; Andreas Gofas, Inanna Hamati Ataya, Nicholas Greenwood Onuf, (Ed.), *The Sage Handbook Of The History, Philosophy And Sociology Of İnternational Relations*, Sage Publications, London 2018. Türkçe çalışma için bkz: Faruk Yalvaç, "Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler: Jeopolitik, Kapitalizm ve Devletler Sistemi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 38, Yaz 2013, s. 3-28, http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2015/04/Yalvac-Tarihsel-Sosyoloji-ve-Uluslararasi-Iliskiler.pdf, (12.03.2015).

anlayışta sivil toplum devlet ve siyasal toplumla eş anlamlı olarak kullanılması önemlidir. Bu önemlidir çünkü sivil toplum kavramının günümüz kullanımının Batı'da Sanayi Devrimi'ne kadar yaşanan süreç ve sonraki gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bir başka deyişle sivil toplum modernizme ait bir kavramıdır ve kapitalist sistemin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır.

Avrupa'da liberalizmin ekonomik ve siyasal olarak kurumsallaşması toplumun farklı kesimlerince örgütlenme yapılarının ortaya çıkması, genel oy hakkının yaygınlaşması, ulus devletleşme ile yurttaşlık bilincinin gelişmesi gibi süreçlerin sivil toplumun oluşmasında etkili olduğu belirtilmektedir.[18] Tarihsel olarak toplumsal sözleşme kuramcılarına bakıldığında sivil toplumun politik toplumdan ayrı olmadığı görülmektedir. Doğa durumu ile sivil ve politik toplum arasında bir ikilik görülmektedir, insanların kendi aralarında yaptığı sözleşme ile doğa durumundan politik topluma geçtikleri varsayılmaktadır. [19] Yani sivil toplum, devletin olduğu politik toplumdur.

G. Wilhelm Friedrich Hegel bu anlayışı değiştirip sivil toplum ile politik toplum arasında ikiliği belirten ilk düşünür olmuştur. Hegel'e göre sivil toplum alanı bireylerin özel çıkarlarını gerçekleştirdiği bir alan olup devlet bu çıkarları kontrol altına alan düzenleyicidir. Devlet sivil toplumdan üstündür, öncelik devlettedir, üstün ve ayrıcalıklı konumdadır. Tikelciliğin tehlikesine karşı Hegel devleti üstün tutar sonuçta sivil toplum bencil çıkarların, çekişme ve çatışmaların alanıdır; devlet ise toplumsal ortak değerlerin yani konsensüs ve evrenselliğin alanıdır.[20] Hegel'in devlet ve sivil toplum ayrımını kabul eden ancak devleti böylesine üstün konumunu eleştiren Karl Marx, sivil toplumu siyasal alanı belirleyen bir alan olarak tanımlarken devleti sivil toplumun yansıması olarak kabul eder.[21] İnsan hem devleti hem de sivil toplumu belirler. Ona göre devlet-sivil toplum ilişkisinde asıl belirleyici olan devlet değil sivil toplumdur. Yoksulluk, sınıflar arası eşitsizlik ve çatışma ile şekillenen ekonomik ilişkilerin yaşandığı sivil toplum asıl

[18] Funda Onbaşı, *Sivil Toplum*, Epokhe Yayınları, İstanbul 2005, s. 15.
[19] *A.g.e.*, s. 19-25.
[20] Gülnur Acar Savran, *Sivil Toplum ve Ötesi*, Dipnot Yayınevi, Ankara 2013.
[21] Karl Marx, *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, Sol Yayınları, İkinci Baskı Ankara 2009,

belirleyicidir. Marx'ın tarihsel materyalizm anlayışına göre sivil toplum, bireylerin politik etkinlikleri dışındaki bireysel ve ekonomik ilişkilerinden oluşan maddi etkinlik alanıdır. Marx'a göre modern devlet sivil toplumun tikel çıkarlarını yansıtan ve pekiştiren baskıcı bir kurum ve burjuvazinin elinde onun çıkarlarına hizmet eden bir araçtır.[22]

Martin Carnoy "Gramsci ve Devlet" adlı makalesinin girişinde devletin kökeninin maddi yaşam koşullarında bulunduğunu savunarak ekonomi politiği merkeze alan Marx'da örtük bir devlet kuramının olduğunu; Gramsci'nin Marksizme temel katkısının ise bu örtük kuramı ile bir siyasal eylem bilimini sistemleştirmesi olduğunu belirtir. Gramsci içinde bulunduğu reel tarihsel koşulların etkisiyle Marksist bir devlet yaklaşımı geliştirmiştir. Ayrıca Carnoy Gramsci'nin, Marx ve Engels'in Alman İdeolojisi'nde geçen sivil toplumdaki burjuva hegemonyası kavramını aldığını, kapitalist sistemin işleyişine ilişkin kendi yaklaşımının temel kavramı olarak kullandığını açıklamaktadır.[23] Gramsci'ye göre hegemonya burjuva değer ve normlarının bağımlı sınıflar üzerindeki ideolojik hakimiyeti anlamındadır. Hegemonya egemen bir yaşam ve düşünce biçiminin tüm toplum kurumlarına yayılan bütün sosyal, siyasal, dinsel ve toplumsal ilişkileri kendi değerleri içinde bilgilendirdiği bir düzendir. Hegemonya egemen sınıfın sivil toplumda bağımlı sınıflar üzerindeki ideolojik üstünlüğü anlamındadır. Buradaki özgünlük yönetici sınıfın şiddetinde ya da devlet aygıtının baskı gücünde değil, yöneticilerin dünya görüşünün yönetilenler tarafından rıza ile kabul edilmesidir. Yönetici sınıfın felsefesinin bütün toplumun felsefesi gibi herkes tarafından benimsenmesidir.[24] Gramsci'nin sorunu bağımlı sınıfta böylesine bir rızanın nasıl oluşturulduğudur, böylelikle de bağımlı sınıflar bu düzeni devirip nasıl bir yeni evrensel özgürlük düzeni getirebilirlerdir.

Gramsci'ye göre sivil toplum, ekonomi temelinde tanımladığı sosyal sınıflar arasında ideolojik, kültürel ve siyasal mücadelelerinin yani hegemonya mücadelesinin

---

[22] Gülnur Acar Savran, *a.g.e.*
[23] Martin Carnoy, "Gramsci ve Devlet*", Praksis*, Sayı 3, 2001, s. 252-278, http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/003-Carnoy.pdf, (20.02.2015).
[24] *A.g.e.*

yaşandığı alandır. Bu mücadeleyi kazanan egemen sınıf kendi çıkarlarını toplumun tümünün çıkarları gibi sunabilmeyi ve böylelikle toplumun farklı kesimlerinin rızasını kazanabilmeyi başarmış olan sınıftır. Egemen sınıf böylece sivil toplumu yönlendirerek kendi ideolojik tutumlarını toplumun bütününe benimsetebilmektedir.

Kısaca özetlenmeye çalışılan Gramsci'nin sivil toplum anlayışı tez konusunun temel kavramı olan küresel sivil toplumu açıklamak için kullanılabileceği düşünülmüştür. Bu nokta da belirtilmelidir ki Perry Anderson'un analiz ettiği gibi Gramsci'nin yazılarında tek bir hegemonya ve sivil toplum tanımı bulunmamakta, diğer kavramlarla kurulan bağlantılar kapsamında tanım ve açıklamaları değişiklikler içermektedir.[25] Anderson çalışmasındaki Gramsci'nin Hapishane Defterleri'nde hegemonya kavramı üzerine yaptığı açıklamalar arasındaki tutarlılık derecesini ve birleşik bir söyleme ne ölçüde varılmış olduğunu tespit etmeye[26] çalıştığı analizi ile Gramsci'nin teorik açılımına yönelik eleştirilere kaynaklık etmektedir. Ancak bu eleştirilere yol açan durumun asıl nedeninin Gramsci'nin tarihsel materyalizm ve diyalektik yöntem kapsamında ele aldığı kavramların devinimsel yapılarıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Diğer bir deyişle bu durum, Gramsci'nin yazılarında kendisiyle çeliştiği için değil, sosyal olanın diğer unsurlarla kurduğu dinamik ilişkilerin değişken yapısıyla ilgilidir. Kavramlar arasındaki akışkanlık ile ortaya çıkan değişkenlikler hegemonya, karşı hegemonya, sivil toplum gibi kavramların tez açısından özgün tanımlamalarına ulaşılmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca Gramsciyan teorik çerçeve, araştırılan olgu olan küresel sivil toplumun olanaklarını anlamlandırabilmek için kullanılmaktadır. Gramsci'nin kavram seti, teorisini ispatlamak ya da teoriye göre fenomeni açıklamak için değil, yapılan araştırma sonuçlarını bağlamsal olarak değerlendirebilecek eleştirel yaklaşımı sağladığı için kullanılmıştır.

Gramsci'nin yaklaşımına uluslararası ilişkiler disiplini açısından yöneltilen bir eleştiri ulus devlet için yapılmış hegemonik sivil toplum çözümlemesinin uluslararası

[25] Perry Anderson, *Gramsci*, Salyangoz Yayınları, İstanbul 2007.
[26] *A.g.e.,* s.19-20.

alana nasıl genişletebileceğidir.[27] Hatırlatılmalıdır ki Gramsci'nin bahsettiği kapitalist sistemdeki egemen sınıfın ideolojisi bütün egemen sınıflar için geçerlidir; iktidarını sürdürüp kendi çıkarlarına göre devlet ve sosyal yapılanmasını oluşturmaktır. Dolayısıyla burada farklı olabilecekler, bu amaçları gerçekleştirmek için kullanılan araçlardır.[28] Hegemonya bütün devletlerde aynı mantığa sahiptir, egemen sınıfın iktidarını sürdürecek ideolojik söylem ve pratiklerin ülkelerin toplumsal özelliklerine göre değişebilmesi, bu mantığın işlemesinin sonucudur. Belirtilmelidir ki Gramsci için önemli olan devlet değildir, önemli olan üstyapısal, inançları, değerleri ve pratikleri içeren ideolojik bir olgu olan hegemonyadır. Gramsci'ye göre devlet bu hegemonik sistemin bir parçasıdır hatta en önemli iktidar öğesi olmak zorunda değildir. Bu nedenlerle Gramsci'nin sivil toplum teorisinin tek bir ulus devleti temel alarak değil de kapitalist sistem açısından küresel boyutta uygulanabileceği düşünülmektedir.

Tam da bu noktada Robert W. Cox'un Gramsci'nin yaklaşımını uluslararası sistemi açıklamak için kullandığı görülmektedir. Çünkü Cox'a göre uluslararası ilişkiler devletlerarası ilişkilere indirgenemez; uluslararası ilişkiler dünya çapında üretim ilişkileri ve sosyal ilişkilerden bağımsız değildir. Realistlerin etkisiyle güce dayanan zor kullanarak oluşturulan hakimiyet tanımını eleştirip Gramsci'nin hegemonya kavramını kullanarak -yani rıza boyutunu merkeze alarak- uluslararası alandaki hegemonik sistemi analiz eder. Bir ülkenin kendi hegemonyasını kurarken kendi çıkarları ile diğerlerinin çıkarlarını örtüştürmeye çalıştığını, onların rızasını alarak yönetimi kabul ettirmeye yöneldiğini vurgular. Ancak buradaki devlet hegemonik uluslararası sistemin taşıyıcısı olan devlettir, yani hegemonik olan dünya sistemidir, devletler bu sitemin uygulayıcılarıdır. Hegemonyanın üretim ve sosyal ilişkilerin şekillendirdiği sivil toplumda temellendiğini savunur. Hegemonya dünya ekonomisinin bütün ülkeleri etkisi altına alan hakim üretim

[27] Gramsci'nin yazılarındaki uluslararası boyutunu açıklayan bir çalışma için bkz.: Peter Ives, Nicola Short, "On Gramsci and the International: A Textual Analysis" http://eisa-net.org/be-bruga/eisa/files/events/stockholm/Ives,Short%20Gramsci%20and%20the%20International.pdf, (28.02.2015).

[28] Ki bundan dolayı Gramsci sosyalist devlet düzeninin oluşturması için enternasyonalizm yerine bütün devletlerin tek tek ele alınması gerektiği, kendi dinamikleri için de karşı hegemonyanın oluşturulması gerektiğini anlatır. Martin Carnoy, *a.g.e*.

tarzının yarattığı düzen olup aynı zamanda farklı ülkelerin sosyal sınıflarını birbirine bağlayan uluslararası sosyal ilişkiler ağıdır.[29] Dünya hegemonyası sosyal, siyasal ve ekonomik yapısıyla bir araya getirilerek tanımlanabilir. Evrensel normlar, kurum ve mekanizmalarla işleyen hegemonya, devlet ve sivil toplumlar için oluşturduğu davranış kuralları ile egemen üretim tarzını destekler. Cox'a göre hegemonyanın en önemli mekanizmaları uluslararası örgütlerdir.

Hegemonik dünya düzeninin devamını sağlayan örgütlerin dışında kalan örgütler bu çerçevede nereye yerleştirilecektir? İşte Cox, Gramsci'nin karşı hegemonya kavramını kendi çerçevesine bu noktada yerleştirir. Sivil toplum güçlerinin mücadelesiyle var olan düzene muhalif hareketler karşı hegemonyanın oluşmasını sağlayacak örgütlenmelerdir. 1990'lardaki Avrupa ülkelerindeki grevleri, Afrika'nın yoksul ülkelerindeki yerel düzeyde temel gereksinimleri karşılamak için mücadele eden hükümet dışı örgütlenmeleri örnek vererek bir ülkede sivil toplum alanında yaşanan mücadelelerin küresel hale gelmesiyle 'aşağıdan yukarıya doğru' ortaya çıkan bu hareketlerin hegemonik güç yapısını ve ideolojisini dengeleyecek bir karşı güç oluşturabileceğine işaret etmektedir.[30]

Yukarıda sınırları çizilen teorik çerçeve bağlamında analiz edilen Uluslararası Af Örgütü'nün insan hakları alanında mücadele eden küresel bir hareket olma iddiası, Cox'un söz ettiği karşı gücü oluşturan örgütlenmelerden biri olup olmadığı değerlendirilip küresel sivil toplumda karşı hegemonya oluşumu çözümlenmeye çalışılmıştır.

Yöntem

Bu tez çalışmasının niceliksel ve niteliksel veri toplama teknikleri kullanılarak oluşturulan araştırma yöntemi diyalektik süreç ve tarihsel materyalist yaklaşıma dayanan eleştirel yöntemdir. Yöntemsel tartışmaları aşabilmek adına aşağıdaki açıklamaları içeren

[29] Atilla Eralp, "Hegemonya", *Devlet ve Ötesi*, Derleyen: Atilla Eralp, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 173.
[30] Robert W. Cox, "Civil Society at the Turn of the Millenium: Prospects for an Alternative World Order", *Review of International Studies*, Vol. 25, No. 1, 1999, www.jstor.org/stable/20097573, (04.03.2015), s. 13.

saptamalarla bu bölümün ayrı bir başlık altında oluşturulması ihtiyacı duyulmuştur. Çünkü tez çalışmasının literatüre özgün katkılarından biri de küresel sivil toplum fenomenin olanaklarını çözümleyen empirik bir çalışmayı alana kazandırmaktır.

Sosyal bilimlerde yöntem tartışmaları teorik yaklaşımlara göre yürütülmekte ancak bu sırada sosyal gerçeğin neliği, ne anlam ifade ettiği ve araştırmanın nasıl yürütüleceği sorunsalı araştırmacıların seçtiği yaklaşımlara göre şekillenmektedir. Sosyal gerçekliğin kendisinden bağımsız olarak yaşanan olay ve olguların eğilip büküldüğü, olması istenilen ya da yüklenen anlama göre değerlendirildiği çalışmaların yapılmasının sosyal bilimlerin bilimsel olma niteliğine yöneltilen eleştirilerin nedenlerinden biri olduğu düşünülmektedir.[31] Tam da bu yüzden; bu tez çalışmasında küresel sivil toplum hakkındaki gerçekliğin kedisini açığa çıkartma amacıyla fenomenin hangi etkenlerle ortaya çıktığı ve ne anlam ifade ettiği farklı yöntemlerin başat olarak kullandığı tekniklere başvurularak araştırılmıştır. Çoklu yöntem adı altında niceliksel ve niteliksel yöntem ve teknikleri bir arada kullanma konusunda farklı görüşler bulunsa da incelenen konunun bütüncül ve bağlamsal kavrayışını sağlaması; ilgilenilen olgunun koşullarını daha kapsayıcı olarak sunması; tek bir yöntemin neden olacağı tarafgirliğin önlenmesi; araştırmanın geçerliğini ve güvenirliğini artırması gibi olumlu yanları olduğu şeklinde değerlendirilmelere katılınmaktadır.[32] Bu çoklu yöntemsel ve tekniksel tercih aynı zamanda araştırma konusu olan küresel sivil toplumun olanaklarının neler olduğunu saptamak açısından da yararlı olacaktır. Bu tez çalışmasında hem liberal hem de eleştirel teori açısından küresel sivil toplumun var olduğu ve -farklı bağlamlarla ele alınsa da- insanı özgürleştirme rolünün olduğunu savunan yazarların düşünceleri teorik bölümde aktarılmıştır. Dolayısıyla küresel sivil toplum gibi çok yönlü açıdan ele alınabilecek bir kavramın empirik olarak çalışılabilmesi için veri analizi yapılıp ayrıca bu verilerin ne

[31] Meşru bilginin ne olduğu yönündeki epistemolojik mücadele ile temellenen sosyalin bilimsel olarak incelenebilirliğinin mümkünlüğü ve imkanları; sosyal bilimlerin ne olduğu, tarihi ve bilimsel özelliklerinin tartışılması için bkz: Gulbenkian Komisyonu, *Sosyal Bilimleri Açın,* Metis Yayıncılık, İstanbul 2014; Malcolm Williams, *Science and Social Science An Introduction,* Routledge, London 2000.

[32] Belkıs Kümbetoğlu, *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2008, s.78-80.

anlama geldiği açıklayabilmek için söylem analizi de kullanılarak fenomenin altında yatan asıl nedenler çözümlenmeye çalışılmıştır.

Auguste Comte'un felsefi temellerini attığı pozitivizm özünde sadece "*gözlenebileceklerin gerçek olduğunu ileri süren bilim felsefesidir.*"[33] Pozitivist yöntem felsefenin metafizik unsurlardan bağımsızlaşarak, ayrışarak doğa bilimlerindeki gibi sosyal olanın incelenebileceği görüşü ile şekillenen pozitivizm felsefesine dayanmaktadır. Sosyolog Emile Durkheim'ın toplumsal olay ve olguların nesneleştirilerek incelenebileceği temellendirmesi ile yaptığı araştırmalar sonucunda sosyal bilimlerde gelişen gerçeğin ne olduğunu gösterme iddiasında bulunan yöntemsel yaklaşımlardan biri olan pozitivist yöntem, [34] sosyal gerçeğin bir boyutunu gösterir. Ancak pozitivist yöntemle ortaya çıkarılan sosyal gerçekliğin yansımalarını anlamlandırmayı ve yorumlamayı sağlayan yaklaşım eleştirel yaklaşımdır. Eleştirel yaklaşım görünenin altındaki gerçek özü kavramaya çalışır.[35] Bu tez çalışmasında pozitivist yönteme dahil edilen niceliksel teknikler ile veri analizi kullanılmıştır. Ayrıca bu verilerin ifade ettiği anlam pozitivist yaklaşımdan sıyırılarak küresel sivil toplumun olanakları bağlamında çözümlenip değerlendirilmiştir.

Yöntem tartışmalarında gözden kaçırılan bir unsur sosyal araştırmayı yürütmeyi sağlayacak tekniklerin sadece bir yönteme ait olduğu yönündeki genel kabuldür. Oysaki eleştirel yaklaşımın kaynağı olan Marx'ın 19. yüzyılın koşullarında tamamladığı çalışmalarında bile istatistikler, tablolar, yani çeşitli veri analizleri bulunmaktadır. Örneğin 1867 basım tarihli "Kapital Ekonomi Politiğin Eleştirisi" çalışmasında kapitalizmi çözümlerken "Sermayenin Üretim Süreci" adlı birinci cildinde çeşitli istatistik verilerinden yararlanıp fabrika sayısı, tezgah ya da işçi sayıları gibi verileri içeren tabloları oluşturarak ve kimi ekonometrik hesaplamalar yaparak savını analiz edebilecek veriler

---

[33] Malcom Water, *Modern Sosyoloji Kuramları*, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2008, s.34.
[34] Bilim Felsefisi açısından yöntem sorununa yaklaşan, uluslararası ilişkilerde yöntem sorununu tartışması için bkz.: Faruk Yalvaç, "Eleştirel Gerçekçilik: Uluslararası İlişkiler Kuramında Post-Pozitivizm Sonrası Aşama", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 24, 2010, s. 3-32, http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/elestirel-gerceklik1.pdf, (12.03.2015), s. 6.
[35] Belkıs Kümbetoğlu, *a.g.e*, s. 39.

kullanmış ve bunların ne anlama geldiğini eleştirel bir bakış açısıyla açıklamıştır.[36] Başka bir deyişle empirik malzeme kullanarak bilimsel araştırma yürütmenin sadece pozitivist yöntemle gerçekleşebileceğini düşünmek bilimsel araştırmayı pozitivist mantığa indirgemek olacaktır.[37]

Bu yöntemsel temellendirme doğrultusunda araştırma konusu küresel sivil toplumun olanakları olan tez çalışmasında niceliksel ve niteliksel tekniklerin bir arada kullanıldığı empirik bir çalışma için küresel sivil toplumu oluşturan örgütlerinden biri olan Uluslarası Af Örgütü (UAÖ) örnek çalışma olarak seçilmiştir. UAÖ, 7 milyondan fazla üyeye sahip olduğu iddiası ile küresel bir hareket olup çok sayıda ülkede faaliyet göstermesi ile resmi internet sitesinden yıllara ve ülkelere göre yapılan etkinlik arşivlerinin bulunması veri toplamanın elverişli olmasını sağladığı için tercih edilmiştir. Bahsi geçen arşivde tek tek incelenemeyecek kadar araştırma, etkinlik haberleri, kampanya bilgileri vb. çeşitli metinler bulunmaktadır. Veri evreninin geniş olması araştırmacıyı veri madenciliği yapabileceği örneklem oluşturma tekniğine yöneltmiştir. Örneklem bölge ve ülkeleri belirlenerek bu ülkeler hakkında 2001 ile 2016 yılları arasında yer alan bütün veriler teker teker incelenmiş, sayılmış ve tablolar oluşturacak şekilde derlenmiştir. Ayrıca UAÖ Türkiye Şubesi internet sayfası ile İngilizce çeviri seçeneği olan

---

[36] Karl Marx, *Kapital 1. Cilt*, Yordam Kitap, İstanbul 2013. Yukarıda verilen örnek sayfa 414'de geçmektedir. İkinci cilt olan Sermayenin Dolaşım Süreci'nde ise ekonometrik hesaplamalar, formüller ve çeşitli istatistik verileri kullanılmıştır. Bkz.: Karl Marx, *Kapital II. Cilt*, Yayına Hazırlayan Friedrich Engels, Yordam Kitap, İstanbul 2012. Marx'ın nicel verileri kullandığı araştırma yöntemi daha sonra sosyal bilimlerin yöntem tartışmalarının yapıldığı yazınında Marx'ın bir pozitivist olup olmadığı tartışılmalarının yürütülmesine neden olmuştur. Bu tartışmanın kendisi empirik veri değerlendirmeyi pozitivist yaklaşıma indirgeyen bakış açısının ürünüdür. Diyalektik materyalist felsefenin kurucusu olup teorisi üzerinden eleştirel yaklaşımın temellerini atan Marx'ın bir pozitivist olarak değerlendirilemeyeceği üzerine bkz: Tony Tant, "Marxism as Social Science: celebration or nonchalance?", *Marxism and Social Science*, Edited: Andrew Gamble, David Marsh, Tony Tant, Macmillan Publishers, Londra 1999.

[37] Nitekim Sungur Savran'ın işaret edip hatırlattığı gibi Marx "Grundrisse" ile "1858 Girişi" metinlerinde yöntemsel açıklamalarını net bir şekilde izah etmiştir. Marx araştırma yöntemi ile sunuş yöntemi arasında ayrım yapar: Araştırma yöntemi bilimsel incelemenin henüz araştırmacının karşısında bulduğu sonsuz empirik verilerin toplanması, ayrıştırılması, sınıflandırılması, kategorilere ayrılması, düzene sokulması ve diğer verilerle ilişkilerindirilmesi işlemlerini içeren aşamalı olarak gerçekleşen yöntemdir. Bundan sonra farklı unsurların nasıl ve hangi mantık temelinde düzenlendiği ve ilişkilendirildiğini ortaya koyduktan sonra bu verileri anlamlandırma ve soyutlama yöntemine geçip araştırma aşamasında bütünün işleyişi açısından her türlü rastlantısal, dışsal, keyfi, ikincil ve türev faktörlerden yalıtılmış biçimde belirleyici olduğu ortaya çıkan biçim ve ilişkilerin içsel yapısının keşfedilmesi yöntemini kullanılır. Sungur Savran, "Karl Marx/Kapital", *Marksist Klasikleri okuma Kılavuzu*, Yordam Kitap, İstanbul 2013, s. 226-227.

ve İngilizce dilini kullanan ABD, İngiltere, Avustralya ve genel merkez internet sitelerinden, yazılı kaynaklardan örgütün tarihçesi, yapısı ve işleyişi ile örgüt aktivizmi hakkında bilgi toplanmıştır.[38]

Veri madenciliği (data mining)[39] gelişen bilişim teknolojisi ile doğru orantılı olarak araştırma yapılacak çok sayıda veri içerisinden anlamlı verilerin ayıklanması, seçilmesi ve analiz edilebilecek hale getirilmesi olarak tanımlanabilir. Ulaş Akküçük veri madenciliğinin farklı birçok tanımı olsa da büyük miktarda veri, potansiyel olarak yararlı bilgi ve çeşitli matematiksel ve istatistiksel tekniklerin kullanılması olarak üç temel özelliğini sıralamaktadır.[40] Veri madenciliğinde çeşitli bilgisayar programları ve algoritmalar kullanılarak veriler anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu tez için veri madenciliği yapabilmek adına ayrı bir bilgisayar programı kullanılmasına gerek kalmamıştır. Çünkü veri toplanacak olan UAÖ'nün sanal arşivinde verilerin sınıflandırılmasını sağlayan bağlantılar bulunmaktadır. Bu sınıflandırmalar kullanılarak veriler ayrı bir belgede kayıt altına alınmış, sayılmış analizlerin yapıldığı üçüncü bölümdeki tablolar, EK-1'deki tablolar oluşturulmuştur. Araştırma evreni olan UAÖ'nün bütün aktivizm metinlerinin sayıları belirlenerek korelasyon hesaplaması yapılmıştır. Örneklem verilerini oluşturan UAÖ aktivizm metinlerine söylem analizi uygulanacağı için ayrıca bir programlama tekniği kullanılmadan veri madenciliği araştırmacı tarafından veriler tek tek sayılarak ve kaydedilerek yapılmıştır. Yanı sıra bu veriler üzerine yüzde hesaplamaları gibi temel istatistik hesaplamaları kullanılarak oluşturulan veri grafiklerini içeren şekiller EK-2'de toplanmıştır. Aynı zamanda kategorize edilerek sayılan metinler

---

[38] Bu tez metninde dipnot olarak gösterilen UAÖ'nün internet sayfalarındaki bilgilerin tez araştırması boyunca belirli aralıklarla yapılan ziyaretler sonucunda yenilendiği, güncellendiği anlaşılmıştır. UAÖ'nün ana sayfasında ülkelerle ilgili bilgiler her sene çıkartılan ülkelerin insan hakları durumu raporlarına göre güncellenmektedir. Dolayısıyla dipnotlarda gösterilen bağlantılardaki içerik ulaşılma tarihleri için geçerli olup zamanla değişebilmesinin örgütün aktivizminin dinamik yapısıyla ilgili ve araştırmacıdan bağımsız bir durum olduğu belirtilmelidir.

[39] Veri madenciliği hakkında bkz.: Paul Attewell; David B. Monaghan, *Data Mining For The Social Sciences : An İntroduction*, University of California Press, California 2015; Margaret H. Dunham, *Data Mining: Introductory and Advanced Topics*, Pearson, London 2002; Jiawei Han; Micheline Kamber; Jian Pei, *Data Mining Concepts and Techniques*, Morgan Kaufmann Publishers, USA 2012.

[40] Ulaş Akküçük, *Veri Madenciliği: Kümeleme ve Sınıflama Algoritmaları,* Yalın Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 17.

üzerine her bir örneklem ülkesi hakkında bir örüntü ortaya çıkartacak kadar söylem analizi yapılmıştır. Ayrıca örnek çalışma olarak bir uluslararası hükümet dışı örgüt seçilmesinden dolayı hükümet dışı örgütler hakkında yapılan çalışmalar tarandığında, bazı makalelerde çeşitli istatistik ve bilgisayar programlarına dayanan niceliksel tekniklerin kullanıldığı gözlenmiştir.[41] Bu anlamda araştırmacının sosyolojik formasyonunu kullanabileceği; hegemonik ve karşı hegemonik bağlamı ortaya çıkartacak özgün bir söylem analizi çalışması oluşturmak adına böylesine bir yöntemsel tercihte bulunulmuştur.

Bu noktada araştırmanın önemli bir bölümünü oluşturan söylem analizinin ne olduğunun ve nasıl gerçekleştirileceğinin çerçevesini belirlemek gerekir. Söylemi ve söylem analizini açıklama girişimlerine dair sosyal bilimler metodolojisinde birçok çalışma bulunmaktadır.[42] Ancak söylemi, bilgi ve iktidar ilişkilerinin içiçe geçtiği bir öğe olarak tanımlayan; iktidarın egemen ideoloji ya da dönemdeki iktidar ilişkileriyle oluşmuş söylem tarafından belirlendiğini gösteren Michel Foucault, söylemin tarihsel bağlamda izini süren çalışmalarıyla[43] "*eleştirel söylem analizi*" olarak adlandırılan araştırma yönteminin temelini atmıştır.[44] Bu tez çalışmasında Foucauldiyan söylem çalışmalarını

---

[41] Farklı niceliksel teknikler kullanılarak hazırlanmış hükümet dışı örgüt çalışmaları için bkz.: Eric J. Shircliff, John M. Shandra, "Non-Governmental Organizations, Democracy, and HIV Prevalence: A Cross-National Analysis", *Sociological Inquiry*, Vol. 81, No. 2, May 2011, pp. 143–173, DOI: 10.1111/j.1475-682X.2011.00366.x, (01.03.2015); John M. Shandra, Carrie L. Shandra, Bruce London, "Women, Non-Governmental Organizations, and Deforestation: A Cross-National Study", *Popul Environ*, Vol. 30, 2008, pp. 48–72, DOI 10.1007/s11111-008-0073-x, (01.03.2015); Joe Duke II, Gloria Henry Edet, "Organizational Culture as a Determinant of Non-Governmental Organization Performance: Primer Evidence from Nigeria", *International Business and Management*, Vol. 4, No.1, 2012, pp. 66-75, DOI: http://dx.doi.org/10.3968/j.ibm.1923842820120401.1135, (01.03.2015); Lucila Campos, Carolina Andion, Mauricio Serva, Adriana Rossetto, Jairo Assumpcao, "Performance Evaluation in Non-Governmental Organizations (NGOs): An Analysis of Evaluation Models and their Applications in Brazil", *Voluntas*, Vol. 22, 2011, pp. 238-258, DOI 10.1007/s11266-010-9145-5, (01.03.2015).

[42] Söylem analiziyle ilgili bkz.: James Paul Gee, *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*, Routledge, London and New York 2005; Norman Fairclough, *Analysing Discourse, Textual Analysis For Social Research*, Routledge, London and New York 2003; Ruth Wodak, "Introduction Discourse Studies-Important Consept and Terms", *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences*, Edited: Ruth Wodak, Michal Krzyzanowski, Macmillan Publishers Ltd., London 2008, s. 1-29.

[43] Nesrin Canpolat, "Foucault", *Kadife Karanlık-21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar*, Hazırlayanlar: Nurdoğan Rigel, Gül Batuş, Güleda Yücedoğan, Barış Çoban, Su Yayınları, İstanbul 2005, s. 105-112.

[44] Teun A. Van Dijk, "Principles of Critical Discourse Analysis", *Discourse & Society SAGE*, Vol. 4, No. 2, 1993, pp. 249-283, http://discourses.org/OldArticles/Principles%20of%20critical%20discourse%20analysis.pdf,(10.02.2015).

kullanmak yerine onun açtığı yöntemsel yoldan ilerleyerek daha özgün bir söylem analizi yapılmaya çalışılacaktır.[45] Küresel neoliberal düzenin söylemi olan düzene rıza üreten hegemonya ve ona muhalif olan karşı hegemonya bağlamında seçilmiş metinler okunacaktır. Metinler analiz edilerek bilgi iktidar ilişkileriyle şekillenmiş sosyal, politik ve ekonomik pratiklerin izleri sürülecektir.

İnsanlar söylemek istediği her şeyi edimsel olarak söyleyebilir. Ancak söyleme biçimleri özellikle yazılı metinlerde, hegemonik ilişkiler tarafından şekillendirilir. Söylem analizi ile metnin bu anlamı ortaya çıkartılmaya çalışır. Çünkü her metin bir amaçla yazılmıştır. Metni yazarken kullanılan kelimeler, ifadeler birer seçimdir ve metni yazanın söylemek istediğini ortaya koyuşu, egemen ideoloji ile kurduğu ilişkiye göre belirlenir. Metinler ayrıca yazılma amacı haricinde metni yazanın dünya görüşünü, hayata bakışını, inançlarını, değerlerini, ideolojisini, tutumlarını yansıtır.[46] İşte bütün bu unsurlar metnin söylemini oluşturur. Sonuçta anlam ve değerlerle metnin nasıl kurulduğu bağlamsal bir okumayla analiz edilmelidir. Bu tez çalışmasında UAÖ aktivizm belgelerini analize tabi tutan arayış, metinlerin hegemonik ya da karşı hegemonik söylem özellikleriyle yazılıp yazılmadığıdır. UAÖ belgelerinde hegemonik dünya düzeni bağlamında ne söylediğini, hangi pozisyonda durduğunu, nasıl tutumlar sergilediğini, hangi değerlere sahip çıktığını belirleyebilmek için kullandığı söylem açığa çıkartılmaya çalışılmıştır. Metinlerdeki anlam ile aktivizm unsurları ve diğer kurumlarla kurduğu ilişkiler nasıl gerçekleşmektedir? Sonuçta söylem kelime anlamı gibi sadece bir şeyin ifade ediliş biçimi değil o ifade seçimlerinin dile getirilmesinin arkasındaki egemen güç ilişkileridir. UAÖ aktivizm belgelerinde hegemonyayı destekleyen bir anlatıma sahip midir? Yoksa bu belgelerinde hegemonyayı eleştiren bir dil mi kullanmıştır? UAÖ metinleri hegemonya ve karşı hegemonya bağlamında okunarak örgütün ele aldığı insan hakları sorunları ve bunlar hakkında kullandığı ifadeler ile metinlerin ardındaki söylem ortaya çıkartılacaktır. Bu

[45] Bu Foucault'a uygun bir tavırdır çünkü onun için kesin bir tanım yoktur ve şeylere tek bir açıdan bakmaz. Bkz. Nesrin Canpolat, *a.g.e.* s.108.
[46] Norman Fairclough, *a.g.e.*, s. 8. Ayrıca okuyanlar açısından metinlerin sosyal değişim sağlama özellikleri de vardır. Metni okuyan kişiler metindeki söylemin birer alıcısı konumundadır.

amaçla hazırlanan üçüncü bölüm veri ve söylem analizi olarak adlandırılmış metinlerin bağlamsal okumaları yapılarak söylemin izleri sürülmüştür. Dördüncü bölümde ise yapılan veri ve metin analizleri bağlamında söylem analizi sonuçlandırılmıştır.

Araştırmacı, ayrıca daha fazla veri toplamak adına UAÖ Londra Genel Merkez'den ilgili kişilerle görüşme yapmayı istemiş ancak iletişime geçmek için genel merkez internet sayfasında "*bize ulaşın"*[47] bölümüne baktığında; akademisyenler, öğrenciler ve okul çocuklarının kendi çalışmaları için yardım çağrılarına kaynak eksikliğinden dolayı yanıt veremeyeceklerini; bunun yanı sıra özel sorunlara yardımcı olmayacaklarını, görüşme yapamayacaklarını ve anketleri yanıtlayamayacaklarını belirten not yazıldığını görmüştür. Ayrıca aynı yerde örgütün bütün raporlarına ve yayınlarına online kütüphanelerinden ulaşılabileceği, daha fazla kaynağın internet (web) sitesinin insan hakları eğitimi bölümünden bulunabileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla genel merkez web sayfasında bütün verilere erişilebileceği teyidine veri kaynağının kendisinden böylece ulaşılmıştır. Araştırmacı bu sınırlılığı aşabilmek adına UAÖ Türkiye Şubesi ile bağlantıya geçmiş ve tez çalışması hakkında görüşme talebinde bulunmuştur. Görüşme talebine olumlu yanıt verilmesi üzerine UAÖ Türkiye Şubesi'nden üst düzey bir yetkili ile 3 Şubat 2016 tarihinde örgütün İstanbul'daki şube ofisinde yapılandırılmış sorularla derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiş; görüşmeden UAÖ'nün bir çalışanı tarafından yazılı kaynaklarda bulunmayan örgütün işleyişi, kampanyaların hangi ülkede ve hangi konuda seçildiği ya da araştırma konularının neye göre belirlendiği gibi konularda bilgiler elde edilmiş ilgili bölümlerin oluşturulmasında bu veriler kullanılmıştır. Görüşme yapılan kişinin bireysel kimliği görüşmenin içeriğinden bağımsızdır. Tez açısından önemli olanın elde edilen bilgilerin kendisi olmasından dolayı UAÖ'nün işleyişini bilen bir çalışanı olarak görüşülen kişinin adının verilmemesi araştırmacı tarafından tercih edilmiş olup görüşme yapılan kişi UAÖ Türkiye Şubesi'nden bir yetkili olarak anılmıştır. Görüşme biçimi olarak açık uçlu sorularla önceden hazırlanmış yani yapılandırılmış görüşme planı hazırlanarak derinlemesine görüşme seçilmiştir. Basitçe tanımlamak gerekirse görüşülen

[47] https://www.amnesty.org/en/about-us/contact/, (01.03.2015).

kişiden araştırma konusuyla ilgili ayrıntılı bilgiler almayı ve görüşmenin gidişatına göre yeni soruların sorulmasını sağlayan esnekliğe sahip görece uzun süreli yapılan görüşmelere derinlemesine görüşme denir. Belkıs Kümbetoğlu'nun belirttiği gibi az sayıda kişiden çok detaylı bilgi sağlamak için görüşülen kişinin deneyiminin ve görüşlerinin önemli olduğu düşünüldüğünde, araştırma konusu gereği belirli verilere ihtiyaç duyulduğunda derinlemesine görüşme tekniğinin kullanılması uygundur.[48]

İnternet sitesindeki dijital verileri kullanmak tezin konusu olan sivil toplumun küresel bir boyut kazandığının örneği olması açısından ayrıca anlamlıdır. Mekansal olarak Türkiye'de ve dil olarak Türkçe yapılan bu tez çalışmasında, Londra merkezli UAÖ'nün etkinliklerinin yer aldığı sanal arşiv kullanılarak araştırılma yürütülmüştür. Tezin saptamalarından biri olan bilişim teknolojilerinin gelişmesi ve kullanımının küreselleşmesiyle ortaya çıkan dijital aktivizmin küresel sivil toplumu geliştiren olgulardan biri olduğu göz önünde bulundurulursa, araştırmacının veri madenciliğini dijital bir ortamdan yapması tezin savını empirik araştırma ötesinde destekleyen bir örnektir. Sanal ağlar üzerinden bilginin kullanımı ile çeşitli raporlar, araştırmalar, haberler, eylem çağrıları şeklinde yürütülen aktivizm çeşitlemelerinin bireysel katılıma açık olmasının küresel sivil toplum fenomenin empirik olarak incelenmesini sağlayacak etkenlerden biri olması, tezin veri analizinde kullanılan teknik ve yöntemlerin belirlenmesinde etkili olmuştur.

[48] Belkıs Kümbetoğlu, *a.g.e*, s. 82.

1. SİVİL TOPLUMDAN KÜRESEL SİVİL TOPLUMA

1.1. Sivil Toplum Nedir?

Küresel sivil toplum kavramının gövdesi olan sivil toplum kavramını anlamadan küresel boyutunun açıklanabileceğini düşünmek yetersiz olacaktır. Bu anlamda teorik çerçeveyi oluştururken ilk olarak sivil toplum kavramına odaklanılacaktır. Küresel sivil toplum üzerine yazının kendi içinde çeşitli ve çatışmalı olmasını anlamlandırabilmek için sivil toplum kavramı üzerindeki farklı açıklamaları belirtmek gerekmektedir. Bu amaçlarla sivil toplum kavramını açıklayan düşünürler çalışılarak liberal ve eleştirel teorilerin sivil toplumu nasıl açıkladığı analiz edilmiştir.

Sosyal bilimlerin muğlak ve tartışılan kavramlarından biri olan sivil toplum üzerine geniş bir literatür bulunmaktadır.[49] Politik düşünce tarihinde klasik olarak adlandırılan düşünürlerin kavramı kendi kuramsal açıklamalarında kullanmasıyla başlayan 19. ve 20. yüzyılda yaşanan değişim ve dönüşümlerle devam eden bir tarihe sahip kavramın özellikle Soğuk Savaş sonrası Doğu Avrupa'da yaşanan politik değişimle demokratik yönetimlere geçilme sürecinde; bireylerin özgürlük talepleri zemininde şekillenen sivil toplum örgütlenmeleri ile yeniden tartışılmaya başlanması ve küreselleşmeyle birlikte ulusaşırı örgütlenmeleri içeren sivil toplum anlatıları bu geniş literatürün oluşmasını sağlamıştır. Bunun yansıra genellikle demokrasi tarihiyle giden sivil toplum açıklamalarından anlaşılacağı üzere liberal düzenin bir çıktısı olarak sivil toplum okumasının başat yaklaşım olmasının haricinde sivil toplumu eleştirel olarak çözümlemeye çalışan yaklaşımlar da bulunmaktadır.

[49] Örneğin literatürde sivil toplum ansiklopedisi bulunmaktadır. 400 civarında araştırmacının katkısıyla oluşan çalışmanın genel amacının sivil toplum ve ilgili kavramlar hakkındaki karışıklıkları gidermek ve alandaki bilgi birikimini toparlamak olduğu belirtilmiştir. Bkz.: *International Encyclopedia of Civil Society*, Editörler: Helmut K. Anheier, Stefan Toplear, Regina List, Springer, USA 2010. Diğer bir örnek olarak da sivil toplum sözlüğü verilebilir. Bkz.: Helmut K. Anheier, Regina A. List, *A Dictionary of Civil Society, Philanthropy and The Non-Profit Sector*, First Edition, Routledge, London 2005.

Böylesine geniş ölçekli, farklı yaklaşımlara göre farklı tanımlamaları bulunan sivil toplum kavramını analiz edebilmek için öncelikle yapılması gereken kavramın net ve anlaşılır olmasını sağlamaktır. Bu amaçla politik düşünce tarihinde sivil toplumun nasıl anlaşıldığı açıklanmaya çalışılmıştır. Sivil toplum üzerine oluşturulmuş yazında kavramın tarihsel değişim ve dönüşümünü anlatan birçok kaynak bulunmaktadır. Antik Çağdan başlayarak sivil toplumun devlet, siyasal toplum, vatandaşlık, insan hakları, ekonomik yapı, kamusal alan gibi kavramlar arasındaki ilişkiler ile şekillenen ve bu kavramların sınırları ile anlaşılmaya çalışılan bir geçmişi bulunmaktadır.

Bu bölümde ilk olarak tez konusunun temel kavramsal bileşenlerinden biri olan sivil toplumu anlamak ve çalışmada kullanılacak sivil toplum kavramının sınırlarını çizebilmek için kavramın ortaya çıkış ve tarih içerisinde kullanış biçimleri incelenmiştir.

1.2. Tarihsel Süreçte Sivil Toplum Üzerine Teorik Tartışmalar

Sivil toplum kavramı çerçevesindeki tartışmaların tarihi Antik Yunan'la başlatılmaktadır. Kavram ilk kez Aristoteles tarafından siyasal toplum olarak çevrilebilecek "*politike koinonia*" olarak kullanılmıştır; insanlar için en uygun gördüğü yönetim biçimi olan poliste, yasalarla belirlenmiş kurallar sistemi içinde özgür ve eşit yurttaşların oluşturduğu kamusal etik-siyasal topluluk anlamındadır.[50] Bu kavram daha sonra Latinceye "*societas civilis*" olarak aktarılmıştır.[51] Devlet ya da siyasal toplumdan ayrımının henüz olmadığı bu anlayışta sivil toplumun devlet ve siyasal toplumla eş anlamlı olarak kullanılması önemlidir. Çünkü sivil toplumun kavramsal oluşumunda ilk tartışma sivil toplum ve devlet ilişkisi boyutunda yapılmıştır. Klasik düşüncede sivil toplum ile devleti ayrılmayan her ikisini de politik toplum şeklinde gören anlayış, Aristoteles'in polisteki politik hayatın düzenlenmesinde vatandaşların hak ve

[50] Jean L. Cohen, Andrew Arato, *Sivil Toplum ve Siyasal Teori*, Elif Yayınevi, Ankara 2013, s. 77-78.
[51] *A.g.e.*, s. 79.

sorumluluklarını anlatan başka bir deyişle iyi vatandaşlığı içeren bir kavram olarak kullanılmasıyla başlamıştır.[52]

Sivil toplum kavramının çıkışının ilk demokrasi uygulaması olarak görülen Antik Yunan medeniyetinde başlatılması, kavramın köken itibariyle de özgür haklara sahip vatandaşlıkla ilgisini göstermektedir. Bu bağlamda Aydınlanma Çağı'na kadar toplum içindeki kimi zümreler sivil toplum olarak değerlendirilse de sivil toplum kavramının politik düşünce içerisinde yeniden tartışılmaya başlamasının klasik liberal anlayışın temsilcileriyle canlanması daha anlamlı hale gelmektedir.

Klasik liberalizmin kurucusu olan John Locke, insanların sahip olduğu yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarının korunması için birlikte oluşturdukları sosyal sözleşme ile devletin kurulması gerektiğini ileri sürer. Hükümet insanların bu haklarını koruduğu sürece varlığını sürdürecektir. Locke, 1690 tarihli "Hükümet Üzerine İkinci İnceleme" adlı kitabının bölümlerinden birini "Politik ya da Sivil Toplum" olarak adlandırılmasından anlaşılacağı üzere doğa halindeki insanların aşırılıklarının kontrol altına alındığı ve genel refahın bir üyesi olmak şeklinde açıkladığı politik toplumu (bir anlamda devleti) ve sivil toplumu aynı anlamda tanımlamaktadır. Kendi doğa halinin sağladığı edim gücünü kamuya bırakan insanların oluşturduğu tek toplumun politik ya da sivil toplum olduğunu belirterek Locke,[53] kendi özgürlükçü politik düzen önerisinin gerçekleştiği alanın sivil toplum olduğunu ifade etmektedir.

Bu noktada hatırlatılmalıdır ki Locke'n böylesine bir politik felsefe oluşturmasının nedenleri toplumda yaşanan ekonomik ve sosyal değişimlerdir. Locke, kapitalizmin hakim sınıfı olacak burjuva sınıfının ekonomik ve siyasi taleplerinin karşılanmasına zemin oluşturacak olan bireysel hak ve özgürlüklerin artırılması ve otoriter devlet gücünün sınırlandırılması gibi konulara değinmiş ve böylece despotik devlete karşı sivil toplum alanını genişletmeye çalışmıştır. Bu bağlamda sivil toplum kavramı, kökeni

[52] Funda Onbaşı, *a.g.e.*, s. 13.
[53] John Locke, *Second Treatise of Government*, Hackett Publishing, Cambridge 1980.

Aristoteles'e kadar geri giden bir tarihsel süreçte açıklanmaya başlansa da günümüzde sivil toplum örgütlenmeleri ve hareketlerinde somutlaşan haliyle kavramın görünürlük kazanması kapitalizmin ve burjuva sınıfının ortaya çıkmasıyla gelişen sosyo ekonomik ve siyasal yapıdaki değişimlerle anlaşılır olmaktadır. Özellikle kavramın politik toplumla bir tutulmadan ayrı bir kavram olarak tartışılmaya başlanmasında; pazar ekonomisinin yükselişi, farklı çıkarları olan insanların bir arada yaşamaya başlaması,[54] Fransız ve Amerikan Devrimlerinin bir sonucu olarak geleneksel otoritelik paradigmalarının yıkılması[55] gibi nedenlerin gösterilmesinin yanında Sanayi Devrimi ve bu devrimle birlikte sınıflı toplum yapısının belirginleşmesinin etkileri de belirtilmelidir.

Nitekim 1767 yılında Adam Ferguson yazdığı "Sivil Toplumun Tarihi Üzerine Bir Deneme"[56] adlı kitabında iş bölümü ile ekonomik ilişkilerin hukuksal bir düzenle gelişmesi ve pazar ekonomisinde bireylerin kendi çıkarlarını şiddet kullanmadan gerçekleştirmesi gibi ölçütlerle medenileşmeyi (civilization)[57] açıklayıp böyle bir medeniliğin yaşandığı alan olarak sivil toplumu analiz etmiştir.

Sivil toplum konusunda başvurulan düşünürlerden biri olan Alexis de Tocqueville ise "Amerika'da Demokrasi" adlı kitabında özellikle uygulamadaki demokrasiye olan hayranlığını belirtirken vatandaşların kendi içinde örgütlenmelerinin demokrasi için önemini anlatıp sivil toplum kavramının örgütsel yapılar olarak ortaya çıkışına belirgin bir şekilde değinen ilk düşünür olduğu söylenebilir.[58] Tocqueville demokrasi analizinde politik olandan bağımsız olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu sivil örgütlenmeleri, demokrasinin çoğunluğun despotizmine dönüşme tehlikesine karşı alınabilecek önlemlerden biri olarak gösterir. Yöneticilerin baskısını, idarenin ve siyasal partilerin keyfiliğini önlemek için derneklerin varlığı gereklidir diye açıklayan düşünür, çeşitli derneklerin devlet iktidarını sınırlayacağını, yurttaşların

[54] Jean L. Cohen; Andrew Arato, *a.g.e.,* s. 82.
[55] Micheal Edward, *Civil Society*, Polity Press, Cambridge 2014, s. 6.
[56] Adam Ferguson, *An Essay on the History of Civil Society*, Cambridge University Press, Cambridge 1996.
[57] Bruce Buchan, "Englighted Histories: Civilization, War and The Scottish Enlightenment" *The European Legacy*, Vol. 10, No. 2, 2005.
[58] Alexis de Tocqueville, *Democracy in America (1835),* Liberty Fund, United States of America 2012.

davranışlarını yönlendirebilmesinin yanı sıra kişinin eğilimlerine uygun bir dernekte çalışması, ona yeni ufuklar açıp gelişmesini sağladığını belirtmiştir.[59]

Politik düşünce tarihinin önemli isimleri kendi düşüncelerini açıklarken 19. yüzyıl ile başlayan yeni Avrupa'nın kurulması olarak adlandırılabilecek süreçte, politik alandan bağımsız olarak boş vakitleri değerlendirme, iş hayatı, etnik ve sınıfsal topluluklar gibi toplumdaki çeşitli gruplar tarafından kendi özel amaçları için kurulmuş örgütlenmeler ortaya çıkmıştır.[60] Modern anlamıyla kullanılan sivil toplum kuruluşlularının ilk örneklerinin bunlar olduğu anlaşılmaktadır.

Sivil toplumun kavramsal tarihinde önemli duraklardan biri de Hegel olup aile ile devlet arasında konumlandırdığı sivil toplum kavramlaştırmasıyla devlet ile sivil toplumu ayırarak kavramın tarihsel olarak ele alış biçiminde önemli bir değişimi sağlamıştır.[61] Liberal anlayışın temsilcileri sivil toplumu özgür insan doğası ve bunun sürdürülmesini sağlayacak insan hakları ile kavramın günümüzde demokrasiyle birlikte tartışılmasını sağlamış ise Hegel[62] de politik toplumdan ayrı bir birim olarak sivil toplumu değerlendirmesiyle devletten özerk bir alan olarak sivil toplumun betimlenmesinin kavramsal zeminini oluşturmuştur.

Modern dünyanın başarısı şeklinde tarihsel olarak tanımladığı sivil toplumu Hegel, ekonomik özgürlüğün bir gereği olarak görmektedir.[63] Sivil toplumu hakların ve ahlakın alanı olarak tanımladığı "*etik hayatın*" gerçekleştiği alan olarak değerlendirir.[64] Ona göre etik'in temelinde özgürlük vardır[65] ve bireyler aile kurma, ekonomik özgürlük gibi hangi zümreden ya da dinden olursa olsun toplum içerisinde bu hakları kullanarak

---

[59] Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimle*r, Beta Yayınları, İstanbul 2011, s. 275-276.
[60] Stefan-Ludwig Hoffmann, *Civil Society 1750-1914*, Palgrave Macmillan, Hampshire 2006.
[61] G.F.W. Hegel, *Hukuk Felsefesinin Prensipleri (1821)*, Sosyal Yayınlar, Birinci Basım, İstanbul 1991.
[62] Jean L. Cohen ve Andrew Arato, Hegel'in sivil toplum düşüncesinde evrenselcilik ve çoğulculuğu sentezleyip özellikle sivilleşmiş ve ekonomik toplum kavramlarını sivil toplum içine katarak ilk modern sivil toplum kuramı olduğunu savlar. Bkz.: Jean L. Cohen, Andrew Arato, *a.g.e.*, s. 84.
[63] Bruce Bukhan, *a.g.e.*, s. 168.
[64] Gillian Rose, *Hegel Contra Sociology*, Verso, Londra 2009, s. 96.
[65]Bünyamin Bezci, "Hegel'in Felsefesinde Etik, Politik olan ve Özgürlük", https://iibfdergi.deu.edu.tr/index.php/cilt1-sayi1/article/view/207, (01.03.2015), s. 236.

buluşabilmelidir. İşte bu özgür katılımın gerçekleştiği alan sivil toplum iken Hegel sivil toplumun ekonomik sistemin ihtiyaçlarının karşılandığı alan, meşru yönetimin işlediği alan ve kamusal iş birliğinin yapıldığı alan olmak üzere üç bölüme ayrıldığını belirtir.[66] Bu üç işlevin gerçekleştiği sivil toplumu düzenleyen ve garantiye alan hukuku hayata geçiren güç devlettir. Bu bağlamda Hegel klasik liberal anlayışı eleştirerek[67] devlet sivil toplum birliğini, devleti sivil toplumun üzerinde olduğunu açıklayarak reddeder. Sivil toplum, aileden devlete diyalektik gelişmede bir aşamayı temsil etmektedir. Ailenin etik hayatından tamamen farklıdır sivil toplum, aynı zamanda devletin kamusal hayatından da benzer şekilde tamamen farklıdır. Modern politik toplumun rasyonelliğinin bir gereği olarak şekillenmiş bir momenttir.[68] Ancak Hegel tikelciliğin tehlikesine karşı devleti üstün tutar; sivil toplum bencil çıkarların, çekişme ve çatışmaların alanıdır; devlet ise toplumsal ortak değerlerin yani konsensüs ve evrenselliğin alanıdır.[69] Devleti böylesine üst konuma getirmesi ve sivil toplumu devlet organları ile denetlenebilirliği Hegel'i liberal anlayıştan farklı kılmaktadır. Sonuçta liberallerin belirttiği gibi sivil toplum devletten bağımsız bir alan olmadığı gibi özgür vatandaşların her türlü toplumsal sözleşmeyi gerçekleştirdikleri politik toplumla aynıdır.

Devlet ve sivil toplum ayrımını eleştirel bakış açısıyla yorumlayıp, açımlayan Marx, Hegel'in devletinin sivil topluma olan üstünlüğünü eleştirerek başlar. Öncelikle Marx sivil toplumun kapitalist ilişkilerle ortaya çıktığını belirler.[70] Modern sivil toplum denilen alan burjuva sınıfından özerk bir alan değildir. Sivil toplumun anlaşılması için ekonomi politiğin araştırılması gerektiğini belirten Marx,[71] devlet ve hukuki ilişkiler alanını kavrayabilmek için de sivil toplumun incelenmesi gerektiğini belirtmiştir.

---

[66] Micheal Inwood, *A Hegel Dictionary*, Blackwell Publish, Oxford 1992, s. 55.
[67] Işıl Bayar Bravo, "Hegel ve Liberalizm", http://www.flsfdergisi.com/sayi2/111-121.pdf, (01.03.2015).
[68] Zbigniew A. Pelczynski, "Introduction: The Significance Of Hegel's Separation Of The State And Civil Society", *The State and Civil Society: Studies in Hegel's Political Philosophy*. Ed.: Zbigniew A. Pelczynski, Cambridge University, Cambridge 1984, s. 1.
[69] Gülnur Acar Savran, *a.g.e.*, s. 221.
[70] Marx'ın sivil toplum üzerine yazıları için bkz.: Karl Marx, *Yahudi Sorunu*, Sol Yayınları, Ankara 1997.
[71] Karl Marx, "Önsöz", *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Sol Yayınları, Ankara 1979, s. 25.

Marx'a göre sivil toplum, sınıf ile politik güç ilişki ve çelişkilerinin gerçekleştiği alan olmasının yanı sıra çelişkilerin diyalektik olarak aşılmasına sağlayacak süreç ve öznelerin açığa çıktığı toplumsal ilişkilerin örüntüsüdür.[72] Kısaca nasıl bir devlet olmalı sorusuna kuramsal açıklamalarıyla yanıt vermeye çalışan Marx, bireysel çıkarlar ve bencilik alanı olarak tanımladığı sivil toplumun aşılacağı uğrağın devlet olduğunu vurgulayan Hegel'in aksine sivil toplumun ancak kendi içinde gelişecek olan dinamikler tarafından aşılabileceğini düşünmektedir.[73]

Bu bağlamda Marx'ın sivil toplumu yeni politik, sosyal, ekonomik kısaca yeni bir yaşam biçiminin geliştirilebileceği bir alan olarak görmesi Gramsci'nin sivil toplum açıklamalarında önemli bir yer tutmaktadır. Gramsci, sivil toplumu kapitalist düzenin aşılabileceği yeni yaşam biçimi için mücadele alanı, karşı devrim olasılığını gerçekleşeceği alan olarak görmektedir. Marx'ın sivil toplum açıklamalarını praksis alanı olarak teorize eden Gramsci tezin teorik çerçevesini oluşturan düşünürlerden biri olduğu ve küresel sivil toplumu açıklarken kullanılan hegemonya kavramının sivil toplumla bağlantısını kuran yaklaşımın kurucusu olduğu için ayrıca açıklanmaya çalışılacaktır.

1.3. Gramsci ve Sivil Toplum

Sivil toplum kavramının tarihsel durakları aynı zamanda demokrasi tarihi ile liberal anlayışın kilometre taşlarına paraleldir. Sivil toplumun ne olduğuna dair farklı açıklamalar yapılmış olmakla beraber tezin çerçevesi içinde sivil toplum üzerine yapılan bütün sınıflandırmalar iki temel kategoriye ayrılacaktır. Birinci olarak yukarıda açıklanan Locke, Ferguson, Tocqueville ile şekillenen liberal görüş temelli sivil toplum açıklamaları ve bunun karşısında eleştirel teori sınıflandırmasına dahil edilen Gramsci'nin açılımlandırdığı sivil toplum anlayışıdır. Bu bağlamda sivil toplumun küreselleşmesi sürecinde anlam ve alan genişlemesi ile oluşan küresel sivil toplum da benzer

[72] Mehmet Yemiş, "Marx ve Sivil Toplum", http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/010-02.pdf, (02.03.2015), s. 36.
[73] *A.g.m.*, s. 41.

kavramsallaştırmalar üzerinden okunduğu için bu başlık altında Gramsci'nin politik teorisi ayrıca ele alınmıştır.

Öncelikle belirtilmedir ki, Gramsci'nin kuramsal çalışmaları yaşamından ayrı anlaşılamaz. Çünkü Gramsci teori ile pratiği kendi yaşantısında birleştirmiş bir düşünürdür. Özellikle aktif siyasette gördüğü, karşılaştığı sorunların açıklamasını hapishane defterlerinde bulmak mümkündür. Sosyal bilimlerde önemli bir unsur olan gerçekliği gözlemleyerek teori geliştirme için Gramsci'nin çalışmaları yerinde bir örnektir. Gramsci'nin defterlerinde yazdıkları varsayımsal kabul edilebilir, ancak aslında kendi hayatındaki gözlem ve deneyimleri bu varsayımların hem oluşumu hem de ispatıdır. Sorduğu sorular, araştırma problemi olarak değerlendirilmelidir; verdiği yanıtları ise oluşturduğu kavram seti ile teorik bir içeriğe dönüşmüştür.

Gramsci'nin kuramsal açıklamalarının hapishane koşullarında yazdığı defterlerin üzerinden yapılması ve bu defterlerin örtük dilinin neden olduğu zorluklar, defterlerin bir labirente benzetilmesi[74] ve kuramsal olarak nasıl analiz edilebileceği yönünde eleştirilerle metodolojik açıdan tartışılmaktadır. Ancak Gramsci bu eleştirileri öngörür şekilde öncelikle aldığı dilbilimi eğitiminin verdiği titizlik, bilimsel analiz ve etik kurallarına bağlı kalma kaygısının hem yazdığı mektuplarda hem de defterlerde vurgulandığını belirtmek gerekir. Bazı görüşlerinin yanına bu geliştirilmeli, denetlenmeli gibi notlar almıştır.[75] Örneğin İtalya'da ki aydınlar sorununu çözümleyebilmek için mektuplar aracılığıyla dışarıdan tarihi kitaplar gelmesini istemiştir. Görüşlerini belgelenebilir kanıtlarla temellendirmede çalışmasına ilerleyemediği zamanlar da olmuştur.[76] Ölümünden sonra kendisi için ortaya çıkabilecek bir durumu Marx'ın yayımlanmamış metinlerini üzerine nasıl yorumlanması gerektiği konusunda yazdıkları yol göstericidir. Tamamlanmamış oldukları için yayımlanmamış metinlerin içeriğinin büyük bir özen ve dikkatle ele alınmasını; "*verili biçimlerde tanımlayıcı olarak değil halen çalışma sürecinde olan,*

[74] Antonio A. Santucci, *Gramsci'yi Anlamak*, Kalkedeon Yayıncılık, İstanbul 2011.
[75] Joseph A. Buttigieg, "Önsöz", *Hapishane Defterleri 1. Cilt*, Antonio Gramsci, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 90.
[76] *A.g.m.*, s. 58.

halen geçici durumunda bulunan materyaller olarak görülmesi gerektiğini" belirtir.[77] Gramsci'nin özellikle Hapishane Defterleri'nde kuramsallaştırdığı politik düşüncelerini açıklamak için oluşturduğu kavram setinin kullanılacağı bu tezde, Gramsci'nin bu vurgusu önemlidir. Çünkü bütüncül devlet, sivil toplum, politik toplum, hegemonya, karşı hegemonya kavramlarından oluşan kavramsallaştırması, vurgusundaki gibi geliştirilecek materyaller olarak değerlendirilmekte, onun izleği ile küresel sivil toplum analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu geliştirilebilirlik, araştırmacı için karşılaşılan yeni sorunsalları çalışabilmesi açısından anahtar işlevi görmüştür.

Gramsci, İtalya tarihini ve hegemonik oluşum süreçlerini inceleyip analiz ederek temel kavramlarının çerçevesini oluşturmuş ve bu kavramları tarih içerisinde ve yaşadığı toplumdaki karşılıklarını göstermiştir. Bilim insanın temel görevlerinden biri olan bilimsel öngörülerde bulunmanın yanı sıra sosyalist mücadelenin içinde lider olma özelliğinin birleşmesi ile kendi politik idealinin gerçekleşebilmesi için tarihten öğrendiklerini öneri olarak sunmaktadır. Gramsci'nin bütün yazıları okunduğunda net olarak şu arayışın ve idealin temel motivasyon olduğu anlaşılmaktadır: Sosyalist devrimin gerçeklemesi için kapitalizmin sürdürülmesini sağlayan üst yapısal mekanizmayı açıklayıp benzer araçlarla bu düzenin yerine sosyalist bir toplum oluşturmanın yollarını saptamaya çalışmak. Eğer burjuva kapitalist sistemi rıza yoluyla çeşitli sınıfları ikna edip onayını alarak sivil toplum içindeki her türlü araçla hegemonyasını sürdürebiliyorsa benzer yolu kullanarak sivil toplum içinde rıza sağlayarak yani karşı hegemonya oluşturarak sosyalist karşı devrim yapılabilmelidir. Ancak bu süreç çok uzun olacaktır. Çünkü "*mevzi savaşı*"[78] benzetmesiyle anlatmaya çalıştığı gibi farklı alanlarda, sivil toplumu oluşturan her bir araçla rıza oluşturabilmenin mücadelesi olacaktır. Bu

[77] *A.g.m.*, s. 61.

[78] Gramsci'nin sosyalist mücadelenin sürdürülebilmesi için askeri terimleri kullanarak açıkladığı bir benzetmedir. Topyekun cephe savaşı anlamına gelen manevra savaşı sivil toplumun gelişmediği Doğu toplumlarında Rus Ekim Devriminde olduğu gibi proletaryanın hakimiyeti ile sonuçlanabilir. Ancak sivil toplumun geliştiği ve hegemonyanın kurulduğu Batılı devletlerde mevzi/cephe savaşları yapılarak hakim gücün kaleleri teker teker alınmaya çalışılmadır. Proletarya diğer sınıflarla ve kesimlerle ittifak yaparak hakim hegemonyayı parçalayıp yerine karşı hegemonya oluşturmalıdır. Bkz.: Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri, 4. Cilt*, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 33-34, 130.

mücadelenin gerçekleştiği alanın sivil toplum olması, Gramsci'nin politik çözümlemelerinde sivil toplumu merkezi konuma çekmiştir.

Gramsci'nin kullandığı kavram seti belirginken bu kavramların ele alınış, yorumlanış biçimlerinden kaynaklanan farklı görüşler bulunmakta olup teorisyen hakkında ilk tartışma ise Gramsci'nin Marksizm'le ilişkisi üzerinedir. Bazıları Gramsci'nin bir Marksist olmadığını belirtirken[79] kimilerine göre ise kendi sivil toplum anlayışını doğrudan Hegel'den yola çıkararak oluşturmasıyla birlikte Post Marksizm içinde değerlendirilmektedir.[80] Oysa ki Gramsci, ilk gençlik yıllarında Sicilya adasında büyümüş biri olarak sosyalist görüşle tanışmış aldığı üniversite eğitimiyle de sosyalist mücadeleye katılmıştır. Gramsci, Marksizm'i bütünsel bir dünya anlayışı, genel bir doğa bilim felsefesi ve teorisi kurmak açısından gerekli olan tüm temel öğeleri kapsayan bir dünya görüşü olarak tanımlamış[81] kuruluşunda katıldığı İtalyan Komünist Partisi ile bunu praksiste göstermiştir. Böylesine tavrını ve duruşunu net olarak belirlemiş bir eylem ve teori insanı hakkında muğlaklık olduğuna dair yapılan tartışmaların nedenini saptamak önemli görülmektedir. Gramsci'nin devlet, sivil toplum gibi üstyapıya vurgu yapan bir kuramcı olduğu, marksizmin ekonomik alt yapı vurgulamasından uzaklaştığı gibi yorumlamalar etrafında Gramsci ile Marksizm arasındaki ilişki değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak Gramsci burjuva devletinin doğuşunu ve hegemonik ilişkilerle sivil toplum alanının oluşumunu defterlerinde anlatırken Marx'ın kapitalizmi çözümlemesini kabul edip ekonomi politiğinin[82] yanı sıra siyasal belirleyicilerini de vurgulamak istemiştir.[83] Çünkü Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yeni politik düzen hem ekonomik hem de siyasal alanda yaşanan krizlerle doğmuştur.

---

[79] Norberto Bobbio, "Gramsci and The Conception of Civil Society", *Gramsci and Marxist Theory*, Edited by Chantal Mouffe, Routledge, London 1979, s. 21-46.
[80] Jean L. Cohen, Andrew Arato, *a.g.e*., s. 131.
[81] Antonio Gramsci, *Selections from The Prison Notebooks of Antonio Gramsci*, International Publishers, New York 1992, s. 462.
[82] Marksizm yazınına bakıldığında Marx'ın emek değer teorisi, ekonomik sınıf kategorileri gibi temel kavramlarla yaptığı kapitalizm çözümlemesi ve eleştirisi kabul edilip daha çok üst yapının yani sosyalin bu ekonomik altyapıyla nasıl şekillendiği üzerine tartışma olduğu hatırlanmalı, Gramsci'nin Marksist yazındaki yeri de bu anlamda değerlendirilmelidir.
[83] Peter D. Thomas, *Gramsci Çağı Felsefe, Hegemonya, Marksizm*, Dipnot Yayınları, Ankara 2013, s. 211.

Bu bağlamda şu saptama belirtilmelidir: Bir Marksist olarak tarihsel materyalizmi takip eden Gramsci alt yapının belirleyici olduğunun farkındadır. Kapitalist ekonomik sistemde sermaye sahibi olan burjuva sınıfı yani elitler denilen kesim tarafından bu ekonomik sistemin işleyebilmesi ve kendi amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için yöntemsel olarak devlet ve sivil toplum arasında ayrıma gidilmektedir. Aslında devlette yani politik toplumda da hâkim olan, egemen sınıf olan ekonomik elitlerdir. Ancak rıza oluşturabilmek için sivil toplumdan devleti ayırma yanılsaması yaratarak sistemin kendiliğinden işlediği düşüncesiyle hareket etmekte, sanki politik toplumdan özerk bir alan olarak sivil toplumu önermektedir. Oysa ki sivil toplum da egemen sınıfının hegemonyasının uygulandığı alandır. Aslında devlet integral yani bütünseldir, "*devlet = siyasal toplum + sivil toplum anlamında, yani baskı zırhıyla korunan hegemonya*"[84] denilen aygıt aslında egemen sınıfın bir aracıdır. Ancak yine bu sınıf hegemonik söyleminin bir parçası olarak kendinden ayrı bir oluşum gibi devleti, politik toplum ve sivil toplumun üstünde bu unsurları içine alan bir yapı olarak tanımlar, sunar.

Gramsci, Marx'ın "Ekonomi Politiğin Eleştirisi"nde yaptığı; burjuva ekonomisinden ayrı sivil toplum anlaşılamaz[85] saptamasından hareket etmiştir. Gramsci, Marx'ın hali hazırda kapitalist ekonomik sistemin nasıl işlediğini apaçık bir şekilde anlattığını ve analiz ettiğinin farkındadır. Dolayısıyla bu konuda ancak bu altyapı üzerinden şekillenen üst yapı olarak devlet, sivil toplum, ideoloji, hegemonya gibi alanları açımlamak mümkündür. Gramsci'nin yaptığı da budur. Marx'ın çözümlemelerinin hareket ederek böylesine bir ekonomik sistemle mücadele etme yolunun devletle toptan savaşmak yerine, bu mücadele olanaklarının olmadığı toplumlarda alternatif mücadele yolları arayışına girmiştir. Mücadele alanı ise sivil toplumdur. Ancak sivil toplumu anlayabilmek için kapitalist devlet mantığını çözümlemek gerekir. Gramsci'nin kapitalizmin sürdürülmesini sağlayan devlet ve sivil toplum ilişkisini açıklayan yazıları bir sonraki başlıkta çözümlenecektir.

---

[84] Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri, 3. Cilt,* Kalkedon Kitap, İstanbul 2012, s. 217-218.
[85] Karl Marx, "Önsöz", *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*…, s. 25.

1.4. Gramsci'de Devlet ve Sivil Toplum İlişkisi

Gramsci'ye göre Doğuda baskın devlet her şey olduğundan sivil toplum ilkel ve peltemsi yani başlangıç haldeyken Batıda devlet ile sivil toplum arasında rasyonel bir ilişki olduğundan dengeli bir devlet içinde sarsılmaz (dirençli) bir sivil toplum yapısı hemen seçilmektedir.[86] Rusya'da devlete karşı toptan bir mücadele ile sosyalist bir devrim yapılabilmişken Batıda sivil toplumun güçlü olması böyle bir mücadelenin verilmesini engellemektedir. Dolayısıyla ona göre enternasyonal sosyalizm mücadelesinin gerçekleşebilmesi için ulusal nitelikleri de dikkate alarak bir inceleme yapılmalı, mücadele yolları geliştirilmelidir. Bunun yolu ise Batıda sivil toplumu çözümlemekten geçmektedir.

Sivil toplum kavramını açıklayabilmek için ise Gramsci'nin devlet kavramını nasıl değerlendirdiğini incelemenin daha analitik bir yol olduğu düşünülmektedir. Çünkü Gramsci'ye göre liberal teorinin iddia ettiğinin aksine sivil toplum devletten bağımsız, ayrı bir oluşum değildir; üstyapının temel kurumu olan devlet mekanizmasıyla birlikte anlaşılabilecek ve açıklanabilecek bir uğraktır.[87] Gramsci için devlet ise sadece zor gücünü kullanarak yaptırım hakkına sahip bir yapı değildir. Devlet hem politik toplum yani hükümet, devlet organları hem de sivil toplumu içine alan bütüncül[88] (integral) bir yapıdır. Bu bağlamda sivil toplum ancak bütüncül devlet kavramı içerisinde çözümlenmelidir.

Bütüncül devlet tanımı Gramsci'nin ortaya attığı yeni bir kavram olup "*devlet sorununu kapitalist batının siyasal ve kuramsal karmaşıklığına daha yakın şartlarda ele almak için, Marksist geleneğin bazı temel kavramlarının yeniden tanımlanması*

---

[86] Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler*, Aşina Kitaplar, Ankara 2009, s. 138.
[87] Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri, 3. Cilt…*, s. 217-218.
[88] Elizabeth Humphrys ,"Anti-politics, the Early Marx and Gramsci's 'integral state", *Thesis Eleven*. Vol, 147, Iss.1, 2018, pp, 29-44, https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0725513618787638, (11.11.2018), s.36-37.

çabasının" parçasıdır.[89] Gramsci bütüncül devlet kavramını kullanarak birbirlerinden organik olarak değil yöntemsel olarak ayırt edilmeleri gereken siyasal toplum ile sivil toplumun birleşmiş ve bölünmez bir devlet biçimi içerisinde karşılıklı olarak iç içe girmelerini ve güçlenmelerini analiz ederek bütüncül devleti siyasal ile sivil toplum uğraklarının diyalektik birliği olarak değerlendirir.[90] Devletin, "*hakim sınıfın sadece tahakkümünü meşrulaştırmak ve savunmak için değil, bunun yanında hükmettiği kişilerin aktif rızasını kazanmak amacıyla da giriştiği pratik ve kuramsal faaliyetlerin tamamı*"[91] olduğunu ileri sürer.

Gramsci defterlerinde bütüncül devletin oluşumunu Burjuvazi Fransız Devrimi'nin ardından "*kendisini tam ve mükemmel bir toplum örgütlenmek için gerekli tüm entelektüel ve ahlaki güçlere sahip bütüncül bir devlet olarak sunmaya muktedir olmuştur*"[92] şeklinde açıklar.

> *"Eski zamanlarda egemen sınıflar; başka sınıfların organik olarak kendi sınıflarına geçmesine izin vermemeleri, başka bir deyişle 'teknik' ya da ideolojik olarak kendi sınıflarının kapsamını -kendileri kapalı bir kast olarak görüyorlardı- genişletmeye çalışmamak anlamında muhafazakarlardı. Burjuva sınıfı kendini toplumun tamamını kendi kültürel ve iktisadi düzeyine çekerek özümseme kabiliyetine sahip hareket halinde bir organizma olarak görür: Devletin bütün fonksiyonları dönüştürülmüştür; devlet 'eğitimci' olmuştur."*[93]

Gramsci'ye göre 1870'den 1932 yılına gelinen süreçte modern demokrasiler hem devlet örgütleri hem de sivil toplumdaki birlikler ile iç içe geçmiş karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Devlet yalnızca egemen sınıfın çıkarlarını yukarıdan dayatan bir zor aygıtı değildir. Bütüncül devlet rızanın imalatını, alt sınıfların önder toplumsal grubun genişlemeci tarihsel gelişme projesiyle bütünleştirilmesini amaçlayan toplumsal ilişkiler

---

[89] Gianni Francioni'den aktaran Peter D. Thomas, *a.g.e.*, s. 148.
[90] Peter D. Thomas, *a.g.e.*, s. 201.
[91] Antonio Gramsci, *Selections from The Prison Notebooks of Antonio Gramsci…*, s. 244.
[92] Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri, 3. Cilt…*, s. 153.
[93] Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri, 4. Cilt…*, Kalkedon Yayınları, İstanbul 2014, s. 97.

ağı haline gelmiştir.[94] Sivil toplumun gelişmesi böylesine bir bütünleşmenin başlıca aracıdır. Bu anlamda sivil toplum, devletin karşıtı değil, modern devletin rasyonel örgütlenen insan hakları temelinde şekillenen hukuksal düzenini oluşturan tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir. Sivil toplumun başlıca görevi alt sınıfların, hakim sınıfın devletini benimseyip eklemlenmesini sağlayacak bir ara aşama, bir organik geçiş uğrağı olmaktır. Hegemonik ilişkiler alanı olarak sivil toplum egemen olmayan toplumsal gruplara modern devlette özgür bir alan vermiştir. Burjuva toplum modelinden önce bireyin toplumun özgür ve eşit bireyi olarak kamuda yaşayabilmesinin alanı olarak ortaya çıkan sivil toplum herkese açıktır.[95] Liberal anlayışın sivil toplumu yüceltmesinin bir nedeni de budur. Hegemonya bu yeni sivil toplumda, daha önce egemen sınıfların temel aracı olan zordan farklı yeni olarak rızaya dayalı bir toplumsal yaşam alanı ortaya çıkartmaktadır. Bu anlamda "*hegemonya sivil toplumda egemen sınıfın devlet aygıtındaki siyasal iktidarının toplumsal dayanağı olma işlevini görmektedir*."[96]

Sivil toplum toplumsal sınıfların, toplumsal siyasal liderliğini ele geçirmek veya diğer sınıflar üzerinde hegemonya kurmak için rekabet ettikleri yerdir. Bununla birlikte böylesi bir hegemonya son tahlilde ancak siyasal toplumun kurumlarındaki cisimleşmiş yasal güç kullanma tekelinin ele geçirilmesiyle teminat altına alınır.[97] Sivil toplumun açıklanmasında anahtar kavram olan hegemonya kavramını ayrıca açıklamak gereklidir.

1.4.1. Sivil Toplum ve Hegemonya

Gramsci, Marx ve Engels'in "Alman İdeolojisi"nde[98] geçen sivil toplumdaki burjuva hegemonyası kavramını almış kapitalist sistemin işleyişine ilişkin kendi yaklaşımının temel kavramı olarak kullanmıştır. Gramsci'ye göre hegemonya burjuva değer ve normlarının bağımlı sınıflar üzerindeki ideolojik hakimiyeti anlamındadır. Hegemonya egemen bir yaşam ve düşünce biçiminin tüm toplum kurumlarına yayılan

[94] Peter D. Thomas, *a.g.e.*, s. 208.
[95] *A.g.e.*, s. 209.
[96] Aynı yerde.
[97] *A.g.e.*, s. 200.
[98] Friedrich Engels; Karl Marks, *Alman İdeolojisi*, Sol Yayınları, İstanbul 1976, s. 127.

bütün sosyal, siyasal, dinsel ve toplumsal ilişkileri kendi değerleri içinde bilgilendirdiği bir düzendir. Hegemonya egemen sınıfın sivil toplumda bağımlı sınıflar üzerindeki ideolojik üstünlüğü anlamındadır. Buradaki özgünlük egemen/yönetici sınıfın şiddetinde ya da devlet aygıtının baskı gücünde değil, yöneticilerin dünya görüşünün yönetilenler tarafından rıza ile kabul edilmesidir. Egemen sınıfın felsefesinin bütün toplumun felsefesi gibi herkes tarafından benimsenmesidir.[99] Gramsci'nin sorunu, bağımlı sınıflarda böylesine bir rızanın nasıl oluşturulduğudur, böylelikle de bağımlı sınıflar bu düzeni devirip nasıl bir yeni evrensel özgürlük düzeni getirebilirlerdir.

Gramsci kategorik olarak hegemonyayı rıza aracıyla alt sınıfların egemen sınıfın kurduğu toplumsal düzeni kabul etmesi olarak açıklayacaktır. Ancak hegemonya, rıza ve zor arasında diyalektik ilişki ile anlaşılabilecek bir kavramdır.[100] Gramsci hegemonya terimini ilk kez kullandığında önderliğin bir tahakküm uğrağı olarak belirtmiştir. Liderlik, hegemonya ve tahakküm ilişkisinin bölünmez bir siyasi iktidarın stratejik açıdan farklılaşmış biçimleridir; hegemonya öncü gruba yakın sınıflara uygulanan siyasal iktidar biçimiyken tahakküm bu gruba muhalif olanlara uygulanmaktadır. Rıza bir sınıf ittifakının bileşik gövde oluşturma araçlarından bir tanesiyken; zor, dışlanan diğer gruplara karşı kullanılır. Burada hegemonya ile tahakkümün, rıza ile zorun diyalektik açıdan bütünleştirilmesi, Gramsci'nin başlangıç noktasıdır.[101] İktidarın varlığını sürdürebilmesi için bir bütün olarak birbirine bağlı olan zor ile rıza arasında bir denge vardır. Örneğin parlamenter rejimlerde zor, rızanın nihai teminatıdır ve yeri geldiğinde rıza ile zor birlikte kullanılabilir; müttefik toplumsal grupların kamuoyu görüşü olarak sunulan rızalarıyla muhalif sınıflara zor uygulanmasını meşrulaştırır.[102]

Gramsci'ye göre hegemonya eğitim, kilise, politik partiler, sendikalar vb. gibi rızanın kaynağını oluşturan özel kurumlara özerklik alanı tanıyan dayanıklı ve bağımsız

---

[99] Martin Carnoy, *a.g.m.*, s. 252-278.
[100] Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri, 1. Cilt…,* s. 170-173.
[101] Antonio Gramsci, *a.g.e.*, s. 170-173.
[102] Antonio Gramsci, *Selections from The Prison Notebooks of …,* s. 169-170.

bir sivil topluma dayanmaktadır.[103] Sivil toplum ise ekonomi temelinde tanımladığı sosyal sınıflar arasında ideolojik, kültürel ve siyasal mücadelelerin, yani hegemonya mücadelesinin yaşandığı alandır. Bu mücadeleyi kazanan egemen sınıf kendi çıkarlarını toplumun tümünün çıkarları gibi sunabilmeyi ve böylelikle toplumun farklı kesimlerinin rızasını kazanabilmeyi başarmış olan sınıftır. Egemen sınıf böylece sivil toplumu yönlendirerek kendi ideolojik tutumlarını toplumun bütününe benimsetebilmektedir.

Hegemonyanın rıza temelli olduğunu belirtmesinin yanında egemen sınıfın içinde bulunduğu krizlere göre zoru kullanarak da iktidarını sürdürmeye devam edeceğini belirtir. Gramsci'ye göre devlet, siyasal toplum ve sivil toplumun birleşimi olarak egemen sınıfın kendi egemenliğini sürdürmesinin aracıdır. Bu noktada Gramsci bağımlı sınıfların (en geniş bağımlı sınıf işçi sınıfıdır) nasıl bu hegemonyaya karşı gelebileceğinin yollarını arar. Özellikle gelişmiş sivil topluma sahip Avrupa devletlerinde işçi sınıfının sadece zora dayanarak devleti ele geçirmenin yetmeyeceğini, karşı hegemonya geliştirmesi gerektiğini belirtir.[104] Bu ise kanlı bir devrimle olabilecek bir şey değil, süreç içerisinde işçi sınıfın kendi bilincine varması ve aktif örgütlenmelerle hegemonyadaki tutarsızlıkları açığa çıkartarak yapılabilecek bir süreçtir. Hegemonyadaki çelişkileri, yanılsamaları ortaya çıkartmaya çalışan, ifşa eden ve hegemonya ile mücadele eden her bir hareket, örgütlenme, aktivizm gibi örneklerde somutlaşan çabalar karşı hegemonik özelliğe sahip olacaktır. Gramsci'nin hegemonyayı Hapishane Defterleri'nde analiz ettiği burjuva dönemi kavramlaştırmasından bir kopuş uğrağı olarak gördüğü söylenebilir. Çünkü hegemonya kavramı aynı zaman da alternatif yanıtları da içerir. Kapitalizme karşı bir sistem oluşturabilme olanağını içinde barındırır.

Bu açıklamalar izinde kapitalizmin sivil toplum içinde tamamlayıcı bir analizi ile devlet, ekonomi ve sivil toplum arası karşılıklı ilişkileri açıklamaya çalışan yaklaşımın David Morton'un[105] saptamasıyla şu özellikleri betimlenebilir:

---

[103] Alan Swingewood, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1998, s. 245.
[104] Martin Carnoy, *a.g.m.*, s. 256.
[105] A. David Morton, "Sosyolojik Marksizmin Sınırları", *Praksis*, No. 27, 2012, s. 15-16.

1. Sivil toplum zamansal olarak belirsiz bir kavram değil, 19. yüzyıl Avrupa kapitalizmin özgül tarihsel bir ürünüdür.
2. Sivil toplum akışkan, kendiliğinden olan bir değer uzlaşmasına bağlı, otonom bir alan değildir.
3. Sivil toplum hem kapitalizmi istikrarlı hale getirmede rol oynar, hem de kapitalizmi aşmak için bir alan sağlar.

Yukarıda genel çerçevesi çizilmeye çalışılan Gramsci'nin teorisinden hareket ederek 21. yüzyılda sivil toplumu anlamak ve küresel sivil toplumdaki örgütlenmeleri yorumlamak için eleştirel yaklaşımla çözümlemeler yapmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Kapitalist ilişkilerin neoliberalizm adı altında devam ettiği ve dünyanın her yerine ulaştığı bu hegemonik ilişkiler bütününde ortaya çıkan küresel düzeni açımlamanın ve ortaya çıkardığı sorunları aşabilme yollarının Gramsci'nin kavramsallaştırmasının izinde yapılacak bir çözümleme ile olacağı savunulmaktadır.

Gramsci'nin sivil toplum anlayışı tez konusunun temel kavramı olan küresel sivil toplumu açıklamak için kullanılabileceği savlanırken sorulabilecek ilk sorunun ulus devlet için yapılmış bu çözümlemenin uluslararası alana nasıl genişletebileceği olduğu tahmin edilmektedir. Hatırlatılmalıdır ki Gramsci'nin bahsettiği kapitalist sistemdeki egemen sınıfın ideolojisi bütün egemen sınıflar için geçerlidir; iktidarını sürdürüp kendi çıkarlarına göre devlet ve sosyal yapılanmayı oluşturmaktır. Dolayısıyla burada farklı olabilecekler bu amaçları gerçekleştirmek için kullanılan araçlardır. Hegemonya bütün devletlerde aynı mantığa sahiptir; egemen sınıfın iktidarını sürdürecek ideolojik söylem ve pratikler ile rıza oluşturmaktır; ülkelerin toplumsal özelliklerine göre bu söylem ve pratiklerin değişebilmesi bu mantığın işlemesinin sonucudur. Belirtilmelidir ki Gramsci için önemli olan devlet değildir, önemli olan egemen ekonomik sistemin yani sermaye ve piyasa ilişkilerine dayanan kapitalist üretim biçiminin devam etmesini sağlayacak üstyapısal, inançları, değerleri ve pratikleri içeren ideolojik bir olgu olan hegemonyadır. Gramsci'ye göre devlet bu hegemonik sistemin bir parçasıdır hatta en önemli iktidar öğesi olmak zorunda değildir. Bu nedenlerle Gramsci'nin sivil toplum teorisinin tek bir ulus

devleti temel alarak değil de kapitalist sistem açısından küresel boyutta uygulanabileceği savunulmaktadır.

Uluslararası sistem, neoliberal değerlerin hakim olduğu hegemonik bir dünya sistemidir. Çeşitli sivil toplum kuruluşları bu ideolojiyi toplumlara yaymaya çalışmaktadır ki hegemonya yani rıza bu şekilde sağlanır. Rıza ile hegemonyanın sağlanması diyalektik olarak karşıtını antitez olarak ortaya çıkartacaktır. Başka bir deyişle her hegemonik sistem karşı hegemonya oluşturma potansiyelini de kendi içinde taşıdığından kapitalist sistemin ekonomik, politik krizleri karşı hegemonyanın oluşmasına zemin hazırlar; uluslararası sistemin yarattığı eşitsizliklere karşı mücadele eden karşı hegemonik hareket ve örgütlenmeleri ortaya çıkartacak sosyal koşullar oluşur. Bu yaklaşım ile küresel sivil toplum kavramını hem liberal çerçevenin küreselleşmenin yararları olarak sunması (hegemonya-tez) hem de sistem karşıtı hareketleri içermesi (karşı hegemonya-antitez) olarak okunması mümkün olmaktadır.

1990'lar ile başlayan neoliberal politikalar adıyla kapitalizmin uluslararasılaşmasıyla ortaya çıkan dünya sisteminde gerek ulusal gerekse uluslararası örgütlenmelerin, akışkanlığın ve hareketlerin öneminin artması küresel sivil toplum kavramının tartışılmasına yol açmıştır. Neoliberal politikalar hegemonya ile varlığını sürdürürken bu politikalara karşı gelen hareketleri ve örgütlenmeleri de doğurmaktadır. Bu süreç küresel sivil toplumu açıklamak için irdelenecektir. Ancak ilk olarak küresel sivil toplumun olgusal olarak gözlenebilirliği sorgulanmalıdır.

1.5. Küresel Sivil Toplum Mümkün Müdür?

Küresel sivil toplum literatürü incelendiğinde kavramın gerçeklik olarak var olduğu ya da ideal/normatif bir kavram olarak ortaya atıldığı üzerinden yürütülen akademik tartışmalarla karşılaşılmaktadır. Bu tez çalışmasının temel kavramı olan küresel sivil toplumun ne olduğunun çerçevesini çizebilmek için kavramın ortaya çıkışını hazırlayan olayların analiz edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle sosyal

bir gerçeklik olarak küresel sivil toplumun var olduğunu kanıtlayabilmek için empirik olarak olgunun ortaya çıkışını hazırlayan ve sağlayan koşullar ile olayları belirlemek yöntemsel bir zorunluluktur.

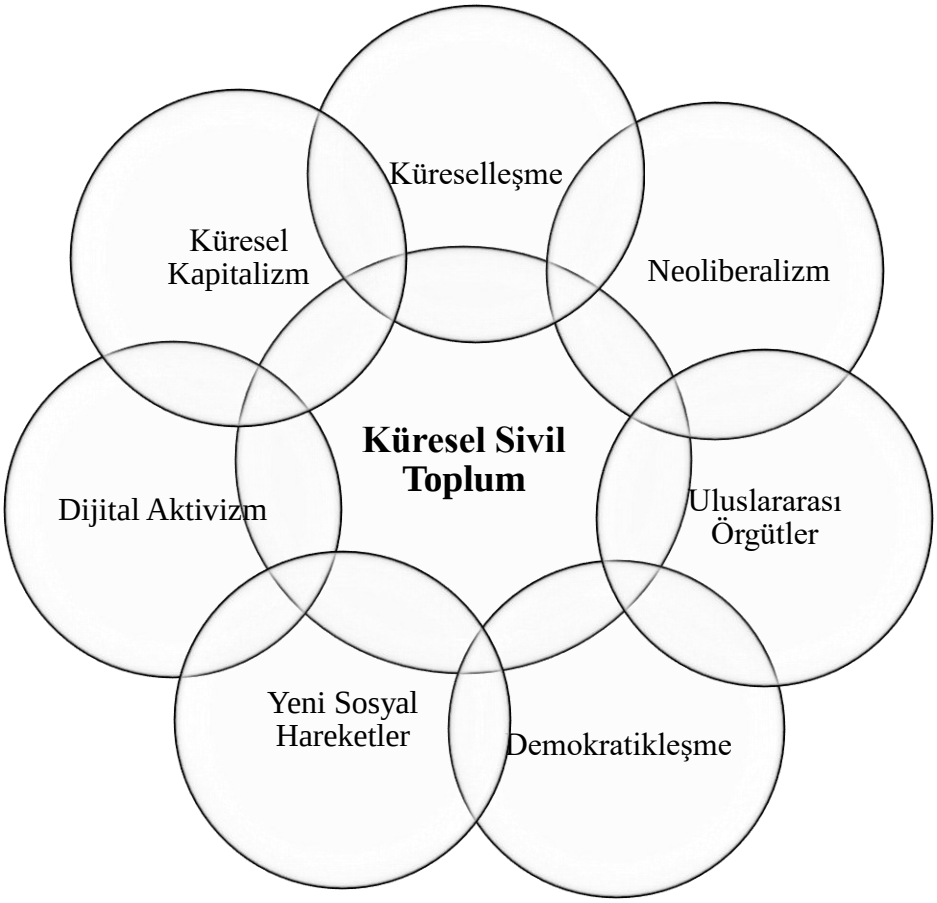
Her ne kadar uluslararası hükümet dışı örgütlenmeler Kızıl Haç Örgütü örneğinde olduğu gibi 19. yüzyıla dayanan bir geçmişe sahip olsa da bu tür örgütlenmeleri içinde barındıran ancak hükümet dışı kuruluşları aşan bir nitelikte olan küresel sivil toplum kavramının literatürde ontolojik bir kavram olarak tartışılmasını hazırlayan koşullara odaklanmak gereklidir. Bu amaçla yapılan araştırmada belirlenen çeşitli tarihsel dönüm noktaları, hem uluslararası ilişkiler alanında paradigma değişimi tartışmalarının yaşandığı, hem de yaşanan bu önemli küresel değişikliklere karşı verilen yerel ve küresel tepkilerin etkili olduğu görülmektedir.

Küresel sivil toplum kavramı üzerine yapılan yazın tarama ve okumasında tartışmaların temel akslarından birinin küresel sivil toplumun sosyal bir gerçeklik olarak olup olmadığı sorunsalıdır. Başka bir deyişle küresel sivil toplumun olgusal olarak varlığı tartışılmıştır. Bu sorunsalı çözümleyebilmek için küresel sivil toplumun ortaya çıkışını ve literatürde yer almasını sağlayan yerel, bölgesel ve küresel olay ile olguların tarihsel sıralaması yapılmış ve sonucunda fenomenin varlığını ispatlayan bir örüntü ortaya çıktığı görülmüştür. [106] Bu bağlamda tarihsel sırayla dönüm noktaları olarak belirtilenebilecek şu etkenler tespit edilmiştir:

- Kitle ve halk hareketlerinin temelleri olan işçi ve kadın hakları mücadelesi,
- 1968 yılı öğrenci hareketleri ile başlatılabilecek yeni sosyal hareketler; siyahi hakları, çevre, kimlik talepleri, yoksulluk, cinsel özgürleşme, barış talebi, savaş karşıtlığı, hayvan hakları gibi farklı alanlarda ortaya çıkan hareket ve oluşumlar,

[106] Saptanan maddelerin her biri yapılan literatür çalışmasında ve kaynakçada belirtilen çalışmalarda geçen olay ve olgular olduğu gibi tez çalışması boyunca yapılan bütün okumalardan küresel sivil toplumun oluşmasında etkisi olduğu düşünülen etkenlerdir. Ayrıca bu etkenler, tezin örnek çalışması olan Uluslararası Af Örgütü'nün bu dönüm noktaları olarak belirlenen olay ve olgularla bağlantıları göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Araştırmacı öncesinde bir kronoloji çıkartmış, sonrasında olayları genel kavramlar ve olgular altında toplamıştır.

- 1990'larda Soğuk Savaş'ın bitmesiyle ortaya çıkan Yeni Dünya Düzeni,
- Sovyetler Birliği'nin dağılması sürecinde Orta ve Doğu Avrupa Bölgesi'nde ulus devletlerin ortaya çıkması aşamasında sivil toplum örgütlerinin etkililiği,
- Latin Amerika'da gelişen toplumsal hareketler; Zapatista örneği,
- Küreselleşme olgusu çerçevesinde neoliberal ekonomi ve politik yapılanmaların küresel hale gelmesi,
- BM'de yaşanan kurumsal değişmeler; insan haklarıyla ilgili alınan kararlar, sözleşmeler ve anlaşmalar, yaşanan bu gelişmelerde hükümet dışı örgütlerin etkisi,
- Avrupa Birliği (AB) genişlemesi ile demokratikleşme süreci; AB sosyal projelerini uygularken ulus devletler haricinde sivil toplum örgütleri ile çalışması ve AB'nin insan haklarıyla ilgili hukuksal mevzuatı,
- Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ve yaygınlaşmaları ile dijital aktivizmin sosyal hareketliliğe etkisi,
- 1990'lı yıllar ile görünürlük ve etki alanı oluşturan küresel sosyal hareketler; 1999 Seattle Dünya Ekonomik Forumu'na karşı yapılan gösteriler, anti kapitalist hareketler ile Dünya Sosyal Forumu gibi düzen karşıtı oluşum ve pratikler,
- 11 Eylül 2001 İkiz Kule terör saldırıları sonrasında ABD'nin savaş konseptine geçmesiyle savaş karşıtı gösterilerin ortaya çıkması ve küresel bir boyut kazanması,
- Yerel, ulusal ve küresel boyutta sivil toplum örgütlerinin sayılarındaki artış,
- Küreselleşme süreciyle ortaya çıkan ve küresel kapitalizm krizleri ile şiddetlenen halk ayaklanmaları, sokak hareketleri ve muhalif mücadele gibi toplumsal hareketler,
- Yeni yüzyılın ilk on yıl sonrası dünyanın birçok bölgesinde kesişimsel karakterlere sahip tabandan yayılan halk hareketleri; ABD Wall Street'i İşgal et, Yunanistan Syriza, İspanya Öfkeliler (indignados) Hareketi, Türkiye Gezi Hareketi, Tunus, Kahire gibi şehirlerde belirli bir meydandan ortaya çıkan hareketler.

Şekil 1 Küresel Sivil Toplumu Ortaya Çıkaran Olgular

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıda sayılan etkenlerin her biri kendi içinde ayrı bir çalışma alanı olup bu olay ve olguların teker teker kavramsal ve tarihsel olarak değerlendirilmesi tezin sınırlarını fazlasıyla aşmaktadır. Bu maddelerin neden küresel sivil toplumu ortaya çıkardığını anlamak ve açıklamak için bağlamsal bir yaklaşımla aşağıdaki olgusal kategoriler belirlenmiştir. Bu kategoriler küresel sivil toplumun olgusal olarak görünürlüğünü gösteren etkenler olarak

oluşturulmuştur. Küresel sivil topluma normatif bir anlam yüklemeden belirlenen her bir etken, küresel sivil toplumun olanaklarını serimleyen olay ve olguları da içerisinde barındırmaktadır. Başka bir deyişle bu kategoriler olumlu ya da olumsuz bir değer atfetmeden diyalektik süreç içerisinde küresel sivil toplum olarak ortaya çıkan alanın çeşitli sosyal varlıklara farklı olanakları açması olarak okunmalıdır.

1.5.1. Yeni Sosyal Hareketler

Kendi içinde bir çalışma alanı olan sosyal hareketler literatüründe 1968 öğrenci hareketleri ile başlatılabilen ve 1970'li yıllarda Batı'da çoğalan barış, feminizm, ekoloji ve yerel özerklik hareketlerini açıklamak için yeni sosyal hareketler terimi kullanılmıştır.[107] Sosyolojik bir olgu olarak sosyal hareketler, dikkat çekecek sayıdaki insanın toplumun başlıca özelliklerinden bazılarını değiştirmek ya da değiştirilmesini karşı çıkmak için örgütlü çaba harcamalarını gösteren bir terimdir.[108] Başka bir tanımlama ile sosyal hareketler yerleşik kurumlar alanının dışında toplu eylemler yoluyla ortak bir çıkarı korumak ya da ortak bir hedefe erişmek için girilen toplu çabalar olup[109] bu hedefler marihuanayı yasallaştırmak gibi dar kapsamlı olabileceği gibi kapitalist dünya sisteminin hegemonyasını yıkmak kadar geniş de olabilmektedir.[110]

Sosyal hareketler yazını sanayileşme ile ortaya çıkan yeni üretim biçimi olan kapitalist ekonomide yoğun emek sömürüsü yaşatılan taraf olarak işçi sınıfının emek eksenli hak arayışlarına dayanan grevler ve yürüyüş şeklinde gerçekleşen kitlesel hareketler ile başlatılmakta ve bunlara "*eski toplumsal hareketler*"[111] denilmektedir. 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın ilk yarısında hakim olan bu hareketlere kadın hakları mücadelesi olarak feminist hareketler de eklenmelidir; işçi ve kadın hakları eksenli gelişen bu

---

[107] Jean L. Cohen, Andrew Arato, *a.g.e*., s. 441.
[108] Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, Bilim Sanat Yayınları, Ankara 1999, s. 746.
[109] Anthony Giddens, *Sosyoloji*, Ayraç Yayınları, Ankara 2000, s.5 40-541.
[110] Gordon Marshall, *a.g.e.*, s. 747.
[111] Nina Eggert- Marco Giugni, "The Homogenization of "Old" and "New" Social Movements: A Comparison of Participants in May Day and Climate Change Demonstrations", http://www.protestsurvey.eu/publications/1344584051.pdf, (01.03.2017).

hareketler ayrıca birinci dalga hareketler olarak nitelendirilebilir. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında değişen ve dönüşen dünya düzeni ile sosyal hareketlerin yapısı ve özellikleri de değişmiş; farklı bir siyasi öznelik görünümü sergileyen yeni sosyal hareketler ortaya çıkmıştır.

Jean L Chone'in belirttiği gibi hareketin ne olduğu, neyin yeni olduğu ve politik anlamının ne ifade ettiği kuramcılar arasında tartışma konusudur.[112] Ancak gerek ulusal düzeyde 1968 yılında Fransa'daki öğrenci hareketlerinde ya da Amerika'daki Afroamerikalıların medeni hakları için mücadelelerinde olduğu gibi, gerekse nükleer silahlanmaya karşı yapılan küresel izdüşümü olan hareketler, Batı'da sivil toplum bilincinin gelişmesiyle yeni sosyal hareketler fenomenini ortaya çıkarmıştır. Somut olarak gözlenen bu hareketler karşılıklı olarak iktidardan bağımsız sivil toplum alanının gelişmesini sağlamıştır. Bu hareketler var olan ekonomik ve politik düzene karşı yürütülmüş özellikle insan hakları temelinde çeşitli yasal kazanımlara ulaşıldığı mücadele örnekleri olarak da değerlendirilmelidir.

Sosyal hareketler tarihinde ikinci dalga olarak değerlendirilebilecek yeni sosyal hareketler devlet biçimini değiştirme amacında olmayıp politik alandaki çeşitli aktörler aracılığıyla amaçları doğrultusunda elde etmek istedikleri kazanımların kurumsallaşması için mücadele etmektedirler.[113] Cohen, yeni sosyal hareketlerin sivil toplumu mücadele alanına dönüştürüp ekonomik yapıları ve devlet politikalarını etkilemeye çalışmakta olmasını; çevrecilerin ekonomik aktörlerin çevreyi yağmalamasını kısıtlamak için devlete yönelirlerken hak aktivistleri ve feministler ekonomide sivil toplumda ve siyasette azınlıkların ve kadın haklarını koruyan yasalar çıkarması ve uygulaması için devlet üzerinde çeşitli örgütsel stratejiler aracılığıyla baskı kurmaya çalışmalarını örnek vererek açıklamaktadır.[114]

---

[112] Jean L. Cohen, Andrew Arato, *a.g.e.*, s. 441-442.
[113] *A.g.e.*, s. 497.
[114] *A.g.e.*, s. 469.

Alain Touraine, "*Bir sosyal hareket tarihselliğin biçimi, kültürel yatırım, bilgi ve ahlak modelleri üzerindeki hâkimiyeti ya da bağımlılığı ile tanımlanan bir sosyal sınıfın, bu kültürel modellere yönelmiş çatışmacı hareketidir*."[115] biçiminde tanımladığı sosyal hareketlerin post-endüstriyel toplum paradigmasıyla birlikte yeni sosyal hareketlere dönüştüğünü belirten ve tartışmaya açan kişi olarak; post-endüstriyel toplum yapısının bir sonucu olarak eskisinden farklı olan yeni sosyal hareketlerin ortaya çıktığını açıklamaktadır. Buna göre post- endüstriyel toplum modernliğin ilk dönemlerinde ortaya çıkan üretim ilişkileri üzerinden şekillenen bir toplum modelinden farklı olarak yeni güç merkezlerinin ve yeni ilişki biçimlerinin oluştuğu bir toplumdur. Bunun merkezi ise devlet değil, sivil toplumdur. Yeni olmasının nedeni de tam da bu sosyal hareketlerin post-endüstriyel toplum tarafından açılan alanda gerçekleşmesidir. Sosyal hareketlerin odaklandığı nokta sivil toplumdaki ilişkileri dönüştürmektir; işçi, sendika hareketlerinde görüldüğü gibi bir politik hareket olmaktan ötedir.[116] Touraine, 2008 tarihli kitabında, çıkarlarından çok haklarıyla tanımlanan öznenin bütün politik biçimlerden farklı olarak sivil toplum içinde doğuşunu ve büyümesini sağladığı görüşü ile evrensel hakların, toplumsal, kültürel, sosyal olanın taşıyıcısı olarak insan öznenin dönüştürücü etkisinin keşfi ve somutlaşmış hali olarak yeni sosyal hareketlerin ortaya çıktığı sivil toplumun önemini yeniden vurgulamaktadır.[117] Dolayımlı olarak yeni sosyal hareketlere vurgu yapan Habermas ise kamusal alanın dönüşümü ile kimlik talepleriyle ortaya çıkan hareketlerin özgünlüğünü ele alır. Bu bağlamda yeni hareketler bölüşüm problemlerinden değil, yeni hayat tarzlarının nasıl savunulacağı ve nasıl pratiğe dökületeceğiyle ilgili olduğunu belirtmektedir.[118]

21. yüzyıla girerken ortaya çıkan küreselleşme süreci dünya düzeni açısından kapitalizmin küresel bir ekonomik üretim biçimi haline gelmesi ve kapitalist akışkanlığın

---

[115] Alain Touraine, "Toplumdan Toplumsal Harekete", *Yeni Sosyal Hareketler*, Yayına Hazırlayan: Kenan Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999, s. 51.
[116] Kenan Çayır, "Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler", *Yeni Sosyal Hareketler,* Yayına Hazırlayan: Kenan Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999.
[117] Alain Touraine, *Başka Türlü Düşünmek Mümkün*, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2008.
[118] Jürgen Habermas, *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

kolaylıkla sağlanması için oluşturulan politik yapıların ortaya çıkardığı yeni sorunların karşılığı olarak üçüncü dalga biçiminde nitelendirilebilecek sosyal hareketler ortaya çıkmıştır. Nüfus hareketliliğinin arttığı, kente göçle birlikte kent sınırlarının genişlemesinin bireye ve çevreye verdiği tahribat, çalışanların güvencesizleştirildiği, tüketim pompalandığı bir dünyada toplumsal adaletsizlik, eşitsizlik ve ekolojik yıkım derinleşmesi ile büyüyen sorunlar, değişen küresel sistemin izlerini taşıyan ve sistemi sorgulayan sosyal hareketleri de tetiklemiştir.[119]

1994 yılında Meksika'nın güney bölgesinde ortaya çıkan Zapatista Hareketi, 1999'da Seattle Protestosu ile başlayan küreselleşme karşıtı hareketler, anti kapitalist hareketler, dünyanın gelişmiş ekonomilerinin toplantıları olarak bilinen devlet başkanlarının bir araya gelmesiyle düzenlenen zirvelerin olduğu şehirlerde yapılan karşı gösteriler gibi ilk örnekleri olarak nitelendirilebilecek bu hareket ve örgütlenmeler yeni sosyal hareketlere küresel bir boyut kazandıran temel hareketler olmasının yanı sıra küresel sivil toplum fenomeninin gözlenebilir olmasını sağlayan başlıca örneklerdir.

Zapatista Hareketi'nin kökeni ve oluşumu Meksika Devrimi'ne dayansa da dünya çapında tanınmasını sağlayan olay Meksika Hükümeti'nin 1994 yılında ABD ve Kanada Devleti ile Kuzey Atlantik Serbest Ticaret Antlaşması'nı (NAFTA) imzalayacağını duyurmasının ardında yaşanan direniş sürecidir. Küresel kapitalizmin kuruluş düzenlemelerinden biri olan bu antlaşmaya karşı çıkış aynı zamanda Yeni Dünya Düzenine karşı oluşturulmuş yerel bir hareketlenmenin ötesinde Zapatista Hareketi'nin anti kapitalist mücadelenin ilk simgelerinden biri olmasını sağlamıştır. Özellikle yerli halka ait toprakların özelleştirilmesi gibi maddeleri de içeren bu üç ülke arasında ticaretin serbestleşmesinin hedeflendiği antlaşmanın yerli halkın sömürülmesine neden olacağını belirten Zapatista Hareketine şehirlerde düzenlenen kitlesel protestolar ile halk da destek vermiştir. Neoliberal sömürü karşıtı, eşitlik, adalet gibi söylemlerle kapitalizme karşı bir hareket olma özelliğini vurgulayan Zapatista Hareketi çağrıları ile ülke dışında

[119] Senem Atvur, "21.Yüzyılda Değişen Toplumsal Hareketler", *Praksis*, Sayı: 3, 2014, s. 22.

uluslararası kamuoyuna ulaşılmasını sağlamıştır.[120] Nitekim bu hareket ile farklı ülkelerdeki neoliberal politikalara muhalif oluşumlar bir araya gelerek 1998 yılında Halkların Küresel Hareketi (Peoples' Global Action)[121] adlı örgütlenme kurulmuştur.

1999 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün ABD'nin Seattle eyaletinde düzenleyeceği milenyum girişinde ticaret konuşmaları olarak betimlenen toplantının yapılmasını engellemek için binlerce kişinin katıldığı Seattle Çatışması (Battle of Seattle),[122] öncesinde çeşitli çevreci, emek örgütlenmeleri, küreselleşme karşıtı vb. gruplar tarafından organize edilen kitlesel bir harekettir.[123] Bu hareketin küreselleşme karşıtı yeni yüzyıl hareketleri içerisinde somut kazanımlarından öte sembolik bir önemi vardır. Söylem ve eylem olarak doğrudan küresel kapitalizmin bir kuruluşu olan DTÖ'ne yönelik düzenlenmesi, internet tabanlı sosyal ağları kullanması,[124] ulusaşırı özelliği olması bu hareketi küresel sivil toplumun karşı hegemonik olanakları açısından öncü bir hareket kılmaktadır.

Neoliberal kapitalist dünya düzeninin küreselleşmesi sonucu ortaya çıkan küresel gelir dağılımındaki adaletsizliğe, dünya devletleri arasındaki sosyo ekonomik temelli yaşam düzeylerindeki farklılıkların artmasına, emeğin, çevrenin sömürülmesine karşı gelip, yaşanan sorunların nedeni kapitalist ekonomi biçimi olduğunu savunan ve bunu kökten değiştirmek gibi devrimci ya da iyileştirmek gibi reformcu kanatlara sahip olabilen hareketleri ve örgütlenmeleri içeren oluşumlar genel olarak anti kapitalist hareketler

---

[120] Zapatista Hareketi için bkz.: Joseł E Johnston, Gordon Laxer, "Solidarity in the age of globalization: Lessons from the anti-MAI and Zapatista struggles", *Theory and Society* Vol. 32, 2003, pp. 39-91, https://doi.org/10.1023/A:1023025130342, (01.03.2017).

[121] Laurence Cox, Lesley Wood, "*An oral history of Peoples' Global Actio*n", http://www.interfacejournal.net/wordpress/wp-content/uploads/2017/07/Interface-9-1-Cox-and-Wood.pdf, (01.03.2017).

[122] Avram Bornstein, "Battle of Seattle", *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*, Edited by George Ritzer, Blackwell Publishing, United Kingdom 2014, https://doi.org/10.1002/9780470670590.wbeog614, (01.03.2017).

[123] James K. Rowe, Myles Carroll, "Reform or Radicalism: Left Social Movements from the Battle of Seattle to Occupy Wall Street", *New Political Science*, Vol. 36, Iss. 2, 2014, pp. 149-171, http://dx.doi.org/10.1080/07393148.2014.894683 s.155, (01.03.2017).

[124] Richard Kahn, Douglas Kellner, "New Media and Internet Activism: From the 'Battle of Seattle' to Blogging", New *Media Society*, Vol. 6, No. 87, 2004, https://doi.org/10.1177/1461444804039908, (01.03.2017).

olarak tanımlanabilir. Kapitalizmin ekonomik krizleri ile kendine daha fazla meşruiyet alanı sağlayan anti kapitalist hareketler[125] Davos'ta düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'na karşı alternatif bir dünya düzenin tartışıldığı ulusaşırı nitelikteki Dünya Sosyal Forumu'nu geliştirebildiği[126] gibi kapitalist tüketimin ve işçi hakları açısından yasal düzenlemelerin yetersiz olduğu ülkelerde yapılan üretim sürecinde yoğun emek sömürünün simgesi olan şirketlere karşı düzenlenen kampanya ve aktivizmi[127] de içerebilmektedir.

Yukarıda temel örnekleri ele alınan yeni sosyal hareketlerin karşılıklı etkileşime geçmesi ve sivil toplum örgütleri ile hareket etmesi, küresel sivil toplumun oluşmasında önemli bir etken olarak değerlendirilmektedir. Yerel ya da ulusal düzeyde yapılan hareketlenmeler ve örgütlenmelerin sağladığı pratik ve deneyim birikimi sivil toplumun küreselleşmesinde etkili olmasının yanı sıra karşı hegemonik alternatif bir dünya düzeni arayışlarını da içinde barındırmaktadır. Başka bir deyişle bu hareketler dünya düzenin hegemonik yapısındaki tutarsızlıklara dikkat çekerek küresel sivil toplumun hegemonya karşıtı özellikleri olan hareketleri de üretebildiğinin gözlenebilir örnekleridir.

1.5.2. Soğuk Savaş Sonrası Yeni Dünya Düzeni ve Küreselleşmenin Küresel Sivil Toplumun Oluşmasındaki Etkisi

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle Batı Blokunun liberal demokratik düzeni dünya genelinde başat sistem olmuş komünist rejimlerin yerine gelen yönetimlerin demokratikleşme süreçleri ve tarihin sonu argümanlarıyla tek kutuplu dünya düzeninin

---

[125] Christos Memos, "Crisis of Theory, Subversive Praxis and Dialectical Contradictions: Notes on Luxemburg and the Anti-capitalist Movement", *Critique: Journal of Socialist Theory,* Vol. 40, Iss. 3, 2012, pp. 405-421, http://dx.doi.org/10.1080/00111619.2012.697763, (01.03.2017).

[126] Jackie Smith, Scott Byrd, Ellen Reese, Elizabeth Smythe "Introduction Learning from the World Social Forums", *Handbook on World Social Forum Activism,* Edited by Jackie Smith ... et al, Paradigm Publishers, USA 2012.

[127] Gareth Dale, "`Merging Rivulets of Opposition': Perspectives of the Anti-Capitalist Movement" *Millennium,* Vol. 30, No. 2, 2001, pp. 365–379, https://doi.org/10.1177/03058298010300020301, (01.03.2017).

yerleşme süreci de başlamıştır. "*Yeni Dünya Düzeni*" olarak adlandırılan bu sistemde yeni olan uluslararası sistemi belirleyen aktörlerin sayıca çoğalmaları ve çeşitlenmeleri ile bunların kullandıkları araçların yaygınlaşması olarak tarif edilmektedir.[128] İşte bu aktörlerden biri olarak sivil toplum örgütleri değerlendirilebilir.

Uluslararası ilişkilerde bir dönemin bitişi küreselleşme tartışmalarını da başlatmıştır. Neyin küreselleştiği sorunsalı fazlalısıyla hacimli bir küreselleşme literatürünü oluşturmuştur. Tez çalışması bağlamında küreselleşme kavramı neoliberal politikalar çerçevesinde kapitalist ekonomik sisteminin dünyaya yayılması boyutu ile kullanılmaktadır. Çalışma açısından küreselleşme, politik ve ekonomik boyutları ile küresel sivil toplum alanının ortaya çıkmasını sağlayan bir dünya düzeni oluşturması bağlamında önemlidir. Bu başlık altında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan üniter devletlerin Yeni Dünya Düzeni ile bütünleşme süreçlerinde sivil toplumun ortaya çıkması ve neoliberalizmin küreselleşmesi ile sivil toplumun küreselleşmesi arasındaki bağ gösterilmeye çalışılacaktır.

Neoliberal ekonomi politiğin hakim olduğu bir dünya düzeninin küreselleşmesinde son adımlar dağılan Sovyetler Birliği ülkelerinin sisteme dahil olmasıyla atılmıştır. İlk olarak bu ülkelerde serbest piyasa ekonomisine geçilmiş ve sonrasında kapitalist ekonominin uygulanabileceği politik yönetimlere geçişler sağlanmıştır.[129] Genel olarak demokratikleşme süreci şeklinde adlandırılan bu geçişi, dağılan ülkelerin her biri ayrı deneyimlerle yaşamıştır.[130] Tarihsel olarak Avrupa kıtası içerisinde olan ülkelerin demokratikleşme süreci Avrupa Birliği'nin etkisi ile Birlik üye

---

[128] Beril Dedeoğlu, "Uluslararası Sistemde Bütünleşme ve Ayrışma", *Cumhuriyet, Demokrasi, Kimlik*, Yayına Hazırlayan: Nuri Bilgin, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 89.

[129] Gareth Dale, Adam Fabry, *Neoliberalism in Eastern Europe and the former Soviet Union*, *The SAGE Handbook of Neoliberalism*, Edited by Damien Cahill, Melinda Cooper, Martijn Konings, David Primrose, SAGE Publishing, London 2018, s. 234-247.

[130] Grzegorz Ekiert, "Democratization Processes in East Central Europe: A Theoretical Reconsideration". *British Journal of Political Science*, Vol. 21, 1991, doi:10.1017/S0007123400006177 (02.02.2018), s. 285-313; Veronika Sušová-Salminen, "After Neoliberal Transformation. Authoritarian Tendencies in Central and Eastern Europe", https://www.transform-network.net/en/publications/issue/after-neoliberal-transformation-authoritarian-tendencies-in-central-and-eastern-europe/, (02.02.2018).

ülkesi haline gelen bir süreçte yaşanmışken Asya kıtasındaki ülkeler kendi iç dinamiklerinin etkisi ile farklı rejim ve pratiklerle varlıklarını sürdürmektedir.[131]

Demokratikleşme kavramı ile anlatılmak istenilen bir ülkede demokrasinin kurum ve mekanizmalarının toplumun ve politik olanın bütün unsurlarına yerleşmesi ve işlemesi sürecidir. Birey-toplum-devlet ilişkilerinin insan hakları temelinde oluşturulmuş hukuk kuralları ile düzenlenmesini sağlayacak ülke içindeki kurumsal yapının ve kültürün oluşturulmasıdır. Demokratikleşme bir süreçtir; zamanla gelişen, değişen dinamik bir yapıda dönüşümü ifade eder. Ayrıca normatif özelliklere sahiptir ancak pratikte işleyişi ülkelerin liberal politik ve ekonomik yapıyı benimsemesine ve uygulamasına göre değişebilmektedir.[132]

Soğuk Savaş'ın yumuşama sürecine girmesiyle Doğu Avrupa ülkelerindeki demokratikleşme taleplerini dile getiren ulusal düzeyde sosyal hareketlerin ortaya çıktığı gözlenmiştir.[133] Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri olarak genel bir kategoride adlandırılan Sovyetler Birliği'nin bir parçası olan bu ülkeler, kendi içlerinde farklı tarihsel ve sosyal dinamiklere sahip olsa da Varşova Paktı'nın dağılmasıyla Batı Bloku olarak bilinen Avrupa ülkelerindeki liberal demokratik yönetim biçimlerine geçiş yapmaya başlamışlardır. Bu dönüşümün toplum içindeki sağlayıcısı olan muhaliflerin düzenlediği sosyal hareketler ve oluşturulan komiteler aracılığı ile iktidarlardan bağımsız bir sivil alan ortaya çıkmıştır.[134] Sonradan demokratik anayasalar oluşturma sürecinde[135] insan hakları ve sivil örgütlenmelerin önünü açacak yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

---

[131] Uuriintuya Batsaikhan; Marek Dabrowski, "Central Asia twenty-five years after the breakup of the USSR", *Russian Journal of Economics*, http://bruegel.org/wp-content/uploads/2017/11/Central-asia_25-years-after-the-breakup-of-the-USSR.pdf, (02.02.2018).

[132] Demokratikleşmenin ne olduğu ile eşit, anayasal vatandaşlık ve devletin ihtiyari uygulamalarına karşı vatandaşlarını korumayı içeren kamu politikaları bağlamında demokratikleşme süreci ve mekanizmaları analizi için bkz.: Charles Tilly, "Processes and Mechanisms of Democratization", *Sociological Theory*, Vol. 18, No. 1, Mar. 2000, pp. 1-16, www.jstor.org/stable/223279, (03.02.2018).

[133] Maud Bracke, *Which Socialism, Whose Détente?: West European Communism And The Czechoslovak Crisis, 1968*, Central European University Press, Budapest 2007.

[134] Grzegorz Ekiert, Jan Kubik, *Rebellious Civil Society: Popular Protest and Democratic Consolidation in Poland, 1989-1993*, University of Michigan Press, USA 2001; Grzegorz Ekiert, *The State Against Society: Political Crises And Their Aftermath İn East Central Europe*, Princeton University Press, Princeton 1996.

[135] Bülent Yücel, "Komünizm Sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki Anayasacılık Hareketleri", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1626/17440.pdf, (03.02.2018).

Demokratikleşmenin bir görünürlüğü ve sonucu olarak sivil toplumun geliştirilmesi eski Sovyetler Birliği ülkelerinde kendi özgün koşullarında serbest piyasa ekonomisine geçiş Batı Bloku ekonomik sistemine entegre olma süreci ile başlamıştır. Batı Blokuna yakın ülkelerde sivil toplum hareketleri sivil toplumun etkin olduğu AB ülkeleri ile ilişkiler kuruldukça artmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan Avrupa kıtasında olmayan ülkelerde ise yeni rejimlere geçişlerinde sivil toplumun gelişimi ve işlevi tartışmalı olmuştur.

Demokratikleşmenin bir parçası olarak sivil toplum gelişmeye, kendine özerk bir alan oluşturabilmeye çabalamıştır.[136] Ülkelere göre değişen özellikler gösteren muhalif hareket ve örgütlenmeler, kamusal hayatın düzenlenmesine yönelik taleplerin yükseldiği bir sivil toplum alanı ortaya çıkmıştır.[137] Demokratikleşme süreciyle Batı Bloku merkezli örgütlenmelerin küresel çapta hareket ve etkili olabilme olanakları da oluşmuştur; Avrupa ya da Amerika merkezli şubesi olan birçok UHDÖ bu ülkelere yeni şube ya da temsilcilikler açma girişimlerinde bulunmuştur.[138] Ülkelerin hukuki düzenlemelerine göre bu ülkelerde sivil toplum çalışmaları yapmaya başlamışlardır.

Soğuk Savaş sonrası Yeni Dünya Düzeni tartışmalarının küresel sivil toplum oluşmasında etkili olan unsurlardan biri de neoliberalizmin küreselleşmesidir. Öncelikle belirtilmelidir ki neoliberalizm sadece bir üretim tarzı olarak betimlenemez; toplumsal, ekonomik ve politik boyutları olan hegemonik bir projedir; küreselleşme ise neoliberalizmin uluslararasılaşmasıdır.[139] Neoliberal politikalar kapitalizmin araçları olan Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi kurumlarla neoliberal ekonomik ve politik unsurlar dünya devletlerini sistemin içine çekmektedir. Kapitalist ekonomik bir aktör

---

[136] Mary Kaldor, Ivan Vejvoda, "Democratization in Central and East European Countries", *International Affairs*, 1997, https://www.jstor.org/stable/2623550?origin=JSTOR-pdf&seq=1/subjects (03.02.2018), s. 59-82.

[137] Michael Bernhard, "Civil Society and Democratic Transition in East Central Europe", *Political Science Quarterly*, 1993, https://www.jstor.org/stable/2152014 (03.03.2018), s. 307-326

[138] Örneğin tezin araştırmasına konu olan UAÖ'nün Ukrayna ülke şubesi 1991 yılında kurulmuştur. Moldova'da ise dernek olarak kurulması için 1995 yılında meclisten onay almıştır.

[139] Alfredo Saad; Filho, Deboraj Johnston, "Giriş", *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho, Deboraj Johnston, Yordam Kitap, İstanbul 2008, s. 14-15.

olarak devletlerin neoliberal düzene entegre olması sağlanırken sivil toplum kuruluşları ile yapılan projeler aracılığıyla sivil toplum örgütleri bu düzenin bir aracı haline dönüşebilmektedir.[140] Neoliberalizmin rıza üretme aracı olarak sivil toplum örgütlerinin kullanılması, sivil toplum örgütlerinin hesapverebilirlik[141] ve şeffaflık özelliklerinin eleştirilmesine neden olmaktadır.

Sonuç olarak Yeni Dünya Düzeni diye adlandırılan neoliberal kapitalizmin küreselleşmesi ile iki kutuplu dünya sistemi yerine farklı ve çoklu aktörlerin etkili olmasıyla ekonomik, sosyal ve kültürel pratiklerin eşzamanlı ve benzer hale gelmesi; ekonomik aktörlerin sivil toplum örgütleriyle kurdukları bağlar; ülkelerin yaşadıkları demokratikleşme süreçleri ile insan hakları alanın görece genişlemesi; sivil hareketler ile örgütlenmelerin ortaya çıkması küresel sivil toplumun oluşmasının göstergeleri olarak değerlendirilmelidir.

1.5.3. Birleşmiş Milletler'in Sosyal, Ekonomik ve İnsan Hakları Bağlamında Değişen Yapısı ve Sivil Topluma Etkisi

II. Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla iki büyük dünya savaşından sonra üçüncüsünün çıkmasını engellemek için kurulan bir örgüt olarak değerlendirilebilen Birleşmiş Milletler (BM) sadece uluslararası barışı ve güvenliği sağlamak için değil, insan haklarını geliştirmek ve ayrıca ekonomik, sosyal, kültürel gelişmeyi sağlamak amacıyla bütüncül bir yaklaşıma sahip bir örgüttür. Nitekim BM'nin amaçları olarak uluslararası barış ve güvenliği korumak; uluslararası dostça ilişkiler geliştirmek, ekonomik, sosyal, kültürel gelişmeyi sağlamak ve insan haklarını korumak kurucu antlaşmasının birinci maddesinde yer almaktadır. Başka bir ifade ile uluslararası barış ve güvenliğin, ekonomik

---

[140] World Bank, "Working Together: The World Bank's Partnership With Civil Society" http://documents.worldbank.org/curated/en/477131468767089339/Working-together-the-WorldBanks-partnership-with-civil-society. (04.02.2015); World Bank, 2013, "Civil Society Engagement: Review of Fiscal Years 2010-12", http://siteresources.worldbank.org/CSO/Resources/228716-1369241545034/ENGLISH.pdf, Civil Society and IMF, http://www.imf.org/external/np/exr/cs/index.htm (04.02.2015).

[141] Jan Aart Scholte, "Civil Society and IMF Accountability", https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/researchcentres/csgr/papers/244-08.pdf, (04.02.2015).

ve sosyal kalkınma ile insan haklarından soyutlanamayacağı, bunların destekleyicisi oldukları vurgulanmaktadır.[142]

Kendi içinde örgütsel yapısı ile uluslararası kriz ve sorunları çözebilme yeterliliği ve becerisi ayrı bir tartışma konusu da olsa[143] BM örgütünün kuruluşundan itibaren en büyük başarısı olarak silahsızlanma, soykırımla mücadele, insan hakları, kadın ve çocukların korunması, sömürgecilik, ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele, yeni uluslararası ekonomik düzen, çalışma yaşamının düzenlenmesi, uluslararası hukukun kodifikasyonu, çevre ve sürdürülebilir kalkınma gibi küresel nitelikli sorunlar için bir müzakere ve çözüm platformu işlevi[144] görmesi olarak gösterilebilir. Bu sorunların her birinin tartışılması ve çözüm üretme süreçleri küresel sivil toplumun oluşmasında bir adım olarak değerlendirilmelidir. Çünkü bu sorunlara çözüm bulma çalışmalarında sadece ulusal politik aktörlerle müzakere edilmemiş aynı zamanda konuyla ilgili çeşitli sivil toplum örgütlerinin katılımı ile gerçekleşmiş ve en başta sorunun tartışılmaya açılmasında etkili olmuşlardır. Kısaca Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nin BM tarafından kabul edilmesinin başlı başına önemli bir adım olması haricinde örgütün kendi yapısı içerisinde yer alan Ekonomik ve Sosyal Konsey (ESOCOC) ile BM ile İlişkilendirilmiş Uluslararası Örgütler ve Bağlı Uzmanlık Kuruluşları[145] çeşitli sivil toplum örgütleri ile yaptıkları çalışmalar, iş birlikleri, yürüttükleri projeler ya da sağladıkları finansmanlar aracığıyla sivil toplum alanının genişlemesini sağlamıştır.

---

[142]Melda Sur, "Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği", http://dergipark.ulakbim.gov.tr/jyasar/article/view/5000066315 (04.02.2018).

[143] Adam Roberts, "The Crisis in UN Peacekeeping", 2008, DOI: 10.1080/00396339408442752 (04.02.2018); Fikret Birdişli, "Birleşmiş Milletler (BM)'in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği", http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi11pdf/birdisli_fikret.pdf, (04.02.2018).

[144] Mehmet Hasgüler, Mehmet B. Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler*, Alfa Yayınları, İstanbul 2012, s. 294.

[145] Bu örgütler ve kuruluşlar; Uluslararası Çalışma Örgütü, Uluslararası İmar Ve Kalkınma Bankası, Uluslararası Para Fonu Dünya Ticaret Örgütü, Ve BM Ticaret Ve Kalkınma Konferansı, BM Sınai Kalkınma Örgütü Ve Kalkınma Programı Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü BM Eğitim Bilim Ve Kültür Örgütü UNESCO BM Gıda Ve Tarım Örgütü Dünya Sağlık Örgütü Uluslararası Denizcilik Örgütü, Dünya Meteoroloji Örgütü Uluslararası Telekomünikasyon Birliği, Evrensel Posta Birliği, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, Dünya Entelektüel Haklar Örgütü.

Ekonomik ve Sosyal Konsey yetkisi dahilindeki konularla ilgili sivil toplum kuruluşlarına (STK) danışarak faaliyetlerini yürütmektedir. 2,100'den fazla STK'nın Konsey'de danışman statüsü[146] vardır. Konsey, bu kuruluşların görüşlerini ifade etme fırsatlarının olduğunu ve kendi alanlarında özel bir deneyim ve teknolojik bilgiye sahip olduklarını kabul eder. Konsey, STK'ları üç sınıfa ayırmıştır: Birinci kategorideki kuruluşlar Konsey'in faaliyetleri ile en çok ilgili olan kuruluşlardır. 2. kategorideki kuruluşların belli alanlarda özel yetkileri vardır ve Konseye ara sıra katkıda bulunan kuruluşlar geçici danışmanlık listesinde yer almaktadır. 3. Kategorideki Danışman Statüsündeki STK'lar, Konsey toplantılarına ve onun yardımcı organlarına gözlemci gönderebilir ve alanıyla ilgili konularda yazılı beyanlarda bulunabilir. Ayrıca, her iki tarafı da ilgilendiren konularda Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği ile istişarede bulunabilirler. Yıllar içinde, Birleşmiş Milletler ve ilgili STK'lar arasındaki ilişki önemli ölçüde gelişmiştir. STK'lar gitgide siyasi konular ve programlar hakkında danışılabilecek ortaklar ve sivil toplumla aradaki bağlantıyı sağlayan mekanizmalar olarak görülmeye başlanmıştır. Tüm dünyada sayıları giderek artan STK'lar, BM ile Birleşmiş Milletler Anlaşmasında belirtilen hedeflere ulaşmak için günlük çalışmalar yürütmektedir.[147]

BM'nin insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için çaba göstermesi sivil toplumun gelişmesi açısından üzerinde durulması gereken ayrı bir konudur. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Ofisi (BMİHYKO), BM bünyesinde insan haklarının korunması ve teşvik edilmesi için çalışan önde gelen kuruluş olup insan hakları çalışmalarının azami derecede etkili olabilmesi için BM'nin çeşitli alanlarda uzmanlaşmış fonları ve programları (Dünya Sağlık Örgütü, BM Mülteci Ajansı, UNICEF, ILO, UNESCO gibi) ile yakından çalışmaktadır. Uluslararası insan hakları sözleşmelerine dayanarak bağımsız uzmanlardan oluşan heyetler ya da sözleşme organı kurmakta; bu heyet ve organlar düzenli ve periyodik olarak ülkelerin insan hakları yükümlülüklerini

[146] BM şartının 71. maddesi ile STK'lara barışın tesisi sürecinde "danışmanlık" rolü (consultative role) verilmesi sivil toplum örgütlerinin dünya düzeni içerisinde politik aktör olarak meşruiyet sağlamıştır.
[147] Bu bilgiler için bkz.: Birleşmiş Milletler Teşkilatı, http://www.unicankara.org.tr/today/1.html#1h, (01.03.2018).

nasıl yerine getirdiklerini değerlendirmektedirler. Ayrıca BM üye devletlerinin oluşturduğu hükümetlerarası organlar ya da kurullar insan hakları konularını ve sorunlarını görüşmek üzere kurulabilmektedir. Bu bağlamda önde gelen hükümetlerarası organ İnsan Hakları Konseyi'dir ve Konsey'in çalışmaları, diğerleri yanında, bağımsız Özel Mekanizmalar ve Ulusal Periyodik İnceleme mekanizmaları ile desteklenmektedir.[148]

BM İnsan Hakları Konseyi, ifade özgürlüğü, örgütlenme ve barışçı toplantı özgürlüğü, sivil toplum aktörlerine karşı sindirme ve misilleme gibi sivil toplum için önem arz eden konularda birçok karar/önerge kabul etmiştir. BM İnsan Hakları Konseyi sivil toplum alanı ile ilgili 2013 ve 2014 yılında kabul ettiği 27/31 ve 24/21 sayılı kararlarında "*barışçıl, müreffeh ve demokratik toplumlar oluşturmak için vazgeçilmez olan şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi ilkeler de dâhil olmak üzere iyi yönetişimin her düzeyde teşvik edilmesinde sivil toplumun her düzeyde katılımının hayati önemde olduğunu*" teyit etmiştir.[149]

Yukarıda açıklanan BM'nin yasal düzenlemelerinin küresel neoliberal ekonomi ve politikaların ortaya çıkardığı sorunları nasıl çözümlediği ayrı bir tartışma konusudur. BM'nin Güvenlik Konseyinde yer alan başta ABD olmak üzere Konsey üyesi devletlerin ulusal dış politikalarını uygulamak için örgütü ve temel aldığı uluslararası hukuku meşrulaştırma aracı olarak kullanıldığının en çarpıcı örneği 2001 yılında ABD'nin Irak Devleti'ne açtığı savaştır; devletlerarası hukukun temel ilkelerinden olan egemenlik hakkının ihlalini haklılaştırmak için sunduğu argümanlardır. BM çatısı altında ortaya konulan kurallar küresel neoliberal düzenin hegemonik söyleminin bir parçası olarak kullanılmaktadır.[150] Küresel sivil toplumun hukuksal zemini olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi temellinde şekillen uluslararası hukukun böylesine araçsallaştırılması "*küresel*

[148] Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, "Sivil Toplum için Pratik Bir Rehber, Sivil Toplum Alanı Ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sistemi", http://www.ohchr.org/Documents/AboutUs/CivilSociety/CS_space_UNHRSystem_Guide_Turkish.pdf, (01.03.2018), s. 3-5.
[149] *A.g.m.*, s. 6.
[150] Ian Clark, *Hegemony in International Society*, Oxford University Press, Oxford 2011, s. 149-176.

kapitalizmde insan haklarının kirlenmiş normativitesi"[151]şeklinde değerlendirilmelere neden olmaktadır. Sonuçta bu kategoride belirtilen unsurlar küresel sivil toplumun somut ve gözlenebilir bir alan olmasının göstergesi olduğu gibi küresel sivil toplumun olanakları olarak belirtilen hegemonik ve karşı hegemonik özellikler de taşıyabilmektedir.

1.5.4. Avrupa Birliği'nin Gelişim Sürecinin Sivil Topluma Etkisi

Demokrasi tarihiyle oluşan ve gelişen sivil toplum coğrafi olarak Avrupa kıtasında ortaya çıkmıştır.[152] Felsefi temellerini Immanuel Kant'ın dünya vatandaşlığı ile gelebilecek bir dünya barışının idealine dayandırılabilen Avrupa Birliği[153] (AB) bölgesel bir politik örgütlenme olmasının yanı sıra gerek Avrupa kıtası genelinde gerekse komşu devletlerde sivil toplumun gelişmesinde önemli bir işleve sahip olduğu anlaşılmaktadır. AB'nin kendi içinde ve aday olacak ülkelerle sürdürdüğü müzakere süreçlerinde sivil toplum kuruluşları ile kurdukları diyalog ve iş birliği çalışmaları bölgesel etkisini aşarak küresel sivil toplumun gelişmesine de katkı sağlamaktadır.

AB ortak politika yapım sürecinde konularına göre sivil toplum kuruluşları (STK) ile çalışması ya da onların araştırma süreçlerini referans olarak kullanması sivil toplum alanını ve etkisini artırmaktadır. Ortak tarım politikasından, sosyal politikaya, özgürlük, güvenlik ve adalet alanı, tüketicinin korunması, çevre, enerji politikaları gibi AB'nin çeşitli mevzuatlarla düzenlediği bu alanlarda STK'ları, AB karar alma sürecinde üyelerinin çıkarları doğrultusunda lobi yaparak AB kurumlarına baskı uygulayabilmekte[154] özellikle insan hakları konusunda Birliğin aldığı kararların uygulanması konusunda daha etkin olabilmektedir.

---

[151] Pheng Cheah'dan aktaran Şeyla Benhabib, *Buhran Çağında Haysiyet Zor Zamanlarda İnsan Hakları*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, s. 38.

[152] Şerif Mardin bir Batı toplumsal aşaması olarak betimlediği sivil toplumun Batı'da özgürlük anlayışıyla siyasi güçlerin sultasından kurtulma olarak tanımlandığını belirtmektedir. Bkz: Şerif Mardin, *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

[153] AB'nin felsefi temelleri olarak Kant'ın kozmopolitizmi için bkz. Raylene Abdilla, "Kant and the European Union: Cosmopolitan Reflections", *Threads*, Vol. 4, 2016, p. 11-21.

[154] Damla Cihangir, "Avrupa Birliği ve Sivil Toplumun Rolü", http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/32-avrupa_birligi_ve_sivil_toplum_oggutlerinin_rolu__subat_2011_.pdf, (01.03.2018).

Literatürde AB ve sivil toplum ilişkisini açıklayan birçok çalışma bulunmaktadır. Örneğin AB içerisinde iklim değişikliği tartışmalarında sivil toplum örgütlerinin sorunun çözümündeki katılımları demokratik bir temsil olarak değerlendirilmektedir.[155] Ulusal STK'ların AB politikalarında etkili olabileceği gibi AB'nin Brüksel Konsensüsü çerçevesinde birçok STK'nın AB sorunları ile politik süreçlere doğrudan katılarak bu grupların Avrupalılaşmasının sağlandığını, Avrupa kimliğinin inşa sürecinde sivil toplumun etkili olduğunu belirten çalışmalar da bulunmaktadır.[156] Ulus devletlerin AB entegrasyonu sürecinde sivil toplum oluşumlarının demokratik katılımı geliştirmek için işlevsel öneme sahip oldukları savlayan[157] genellikle sivil toplumun geliştirici özelliklere vurgu yapan araştırmalar ile karşılaşılmaktadır.

AB'nin kurumlarından biri olan Avrupa Komisyonu karar alma süreçlerinde önemli ortaklar olduğunu belirtiği sivil toplum örgütlerini devlete bağımlı olmayan aktörler olarak hükümet dışı örgütler, halk örgütleri, kooperatifler, sendikalar, profesyonel dernekler, üniversiteler, medya ve bağımsız kuruluşlar şeklinde belirlemiştir. Bu aktörlerin ortak özelliği olarak genel çıkarları sağlayıp artırmak için bir araya gelmiş gönüllülüğe dayanan ve devletten bağımsız örgütlenmeler olmaları belirtilmektedir.[158]

AB ve STK'ların birlikte çalışmaları haricinde STK'ların bir araya gelerek oluşturdukları farklı inisiyatif ve oluşumlar sivil toplum kültürünün kurumsallaşarak niteliksel ve niceliksel olarak artmasını sağlamaktadır. Örneğin 2013 Avrupa Vatandaş Yılı kapsamında yapılan çalışmalar için bir araya gelen çeşitli sivil toplum öğelerinin Avrupa vizyonlarını gerçekleştirmek için Sivil Toplum Avrupa adında sivil toplum

---

[155] Elizabeth Monaghan, "Making the Environment Present: Political Representation, Democracy and Civil Society Organisations in EU Climate Change Politics", *Journal of European Integration*, Vol. 35, No. 5, pp. 601-618, DOI: 10.1080/07036337.2013.799942, (01.03.2018).
[156] Rosa Sanchez Salgado, *Europeanizing Civil Society How the EU Shapes Civil Society Organizations*, Palgrave Macmillan, London 2014.
[157] Ani Matei, Dragoş-Catalin Apostu, "Non-Governmental Organizations as Agents of Modernization: A Romanian Perspective", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 81, 2013, pp. 142-146, doi: 10.1016/j.sbspro.2013.06.402, (01.03.2018).
[158] European Commission, "Civil Society", https://ec.europa.eu/europeaid/civil-society_en, (01.03.2018).

kuruluşlarının koordinasyonu olarak kurumsal bir yapı oluşturdukları görülmektedir.[159] Başka bir örnek ise AB vatandaşlarının haklarının geliştirme ve savunma; AB ile vatandaşların ve demokratik vatandaşlık kuruluşlarının katılımını artıracak mekanizmaları destekleyecek ve geliştirerek bir platform olarak Avrupa Vatandaşı Eylem Hizmeti (The European Citizen Action Service-ECAS) adlı kar amacı gütmeyen bir uluslararası kuruluşun bulunmasıdır.[160] Bu tür oluşumlar Avrupa kıtası içerisinde AB ile sivil toplum oluşumlarının aktif olarak var olduklarının ve politik ilişkiler haricinde sivil örgütlenmelerle sosyal alanı dönüştürmeye çalıştıklarının göstergeleridir.

Sonuç olarak Avrupa Birliği'nin gelişmesi sürecinde yaşanan değişimlerin küresel sivil toplumun oluşmasında etkisi üç eksende toplanabilir:

1. AB'nin insan hakları başta olmak üzere bölgesel sorunları çözebilmek için geliştirdiği hukuksal mevzuatlar,
2. AB'nin kendi içinde karar alma mekanizmalarında sivil toplumun etkin olması,
3. AB'nin genişlemesi ile demokratikleşme süreci; aday ülkelerdeki sivil toplum ile iş birliğidir.

Yukarıda belirtilen bu maddeler bölgesel çapta sivil toplum alanının genişlemesini sağladığı gibi ülkelerdeki sivil toplum örgütlerinin sayısını ve bu örgütlenmelerin politik alanda etkililiğini artırmış olması, küresel çapta iktidardan bağımsız demokratik taleplerin ve hak arayışının sürdürüldüğü küresel sivil toplumun alanının ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

1.5.5. Bilişim ve İletişim Teknolojilerindeki Gelişmeler; Dijital Aktivizm

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra yaşanan bilimsel gelişmeler ve teknolojiye yansımaları yeni bin yılda teknolojinin gelişiminin habercisi niteliğinde olmuştur. 1960'lı

[159] The European Coordination of Civil Society Organisations, https://civilsocietyeurope.eu/, (01.03.2018).
[160] The European Citizen Action Service, https://ecas.org/, (01.03.2018).

yıllarda başlayan internet üzerine çalışmalar, 1990'lı yıllarda dünya genelinde kullanılmaya başlaması ile ilerlemiştir. İnternetin kullanılması bilgi akışını hızlandırmış ve on yıllar içerisinde çok hızlı bir ivmeyle artarak başta bilişim olmak üzere çeşitli teknoloji alanlarının gelişmesini sağlamıştır. Bilişim ve iletişim teknolojileri ile dünyanın her yerinden anlık haberler almak ve canlı bağlantıların kurulmasının mümkün olduğu teknolojik haberleşme alanı ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler sivil toplumun küreselleşmesinde en etkili unsurlardan olan dijital aktivizmin de oluşmasını sağlamıştır.

Sosyal bilimler yazınında gelişen bilişim teknolojilerinin sosyal olana etkisi genelde küreselleşme boyutunda incelenmiştir. Bu tez çalışmasının konusu bağlamında olan küresel sivil toplum alanında gerçekleşen sosyal hareketler ile dijital aktivizmin bağını kuran çalışmalar da ortaya çıkmaya başlamıştır.[161]

Dijital aktivizm konusunu Türkiye'de sosyal bilimler alanında tartışmaya açan Özgür Uçkan'a göre, farklı aktivizm türlerinin internet kullanımına verilen genel bir isim olan dijital aktivizmin "*internet aktivizmi*", "*e-aktivizm*", "*siber aktivizm*" gibi farklı kullanımları da bulunmaktadır. İnternetin aktivizm biçimi olarak kullanımı, belli bir amacın savunusu, bu amaç etrafında veya belirli bir eylemi gerçekleştirmek için örgütlenme, amaca yönelik mesajları bir iletişim kampanyası çerçevesinde kitlelere iletme, amaç doğrultusunda lobi faaliyetleri gerçekleştirme, internet üzerinde eylem gerçekleştirme (boykot, site karartma vb.), amaca yönelik kaynak toplama/fon oluşturma, hükümetler veya şirketlerin faaliyetlerini izleyerek düzenli olarak raporlama (watchdog) gibi temel aktivist faaliyetlerin başta sosyal medya olmak üzere geniş kitlelere gerçek

[161] Daniel J. Myers "Communication Technology and Social Movements: Contributions of Computer Networks to Activism", *Social Science Computer Review*, Vol. 12, No. 2, July 1994, p. 250-260, https://doi.org/10.1177/089443939401200209; Ronald J. Deibert, "International Plug 'n Play? Citizen Activism, the Internet, and Global Public Policy", *International Studies Perspectives*. Vol. 1, 2000, p. 255-272, 10.1111/1528-3577.00026, (03.04.2018); Vıctorıa Carty, Jake Onyett, "Protest, Cyberactivism and New Social Movements: The Reemergence of the Peace Movement Post 9/11", *Social Movement Studies*, Vol. 5, No. 3, December 2006, p. 229-249, https://doi.org/10.1080/14742830600991586, (03.04.2018); Paul van Seters, Paul James, "Global Social Movements and Global Civil Society: A Critical Overview*",* https://www.academia.edu/7305007/Globalization_and_Politics_Vol._2_Global_Social_Movements_and_Global_Civil_Society_2014_ (03.04.2015).

zamanlı bilgi akışı ile ulaşmaya imkan tanıyan alanlarda veya blog, vlog, podcast, video, fotoğraf paylaşım siteleri gibi alanlarda gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir.[162] Bu temel faaliyetlerin yanı sıra, dijital aktivizmi, dijital ortamı/interneti, bu ortamın dışındaki, sokaktaki faaliyetler için bir iletişim ve örgütlenme platformu kullanmak ve doğrudan dijital ortamın/internetin kendisiyle sınırlı faaliyetler için kullanmak olarak da ikiye ayrıldığını belirten Uçkan; herhangi bir amaçla gerçekleştirilecek bir protesto yürüyüşünü Facebook ve Twitter üzerinden örgütlemeyi ilkine, interneti sansürleyeceği, baskılayacağı düşünülen bir yasal düzenlemeyi protesto etmek için blogların, internet sitelerinin kendilerini belli bir mesajla geçici bir süre karartmalarını ise ikinciye örnek olarak vermektedir.[163]

İnternetin büyük bir hızla gelişmesi, küreye yayılması ve internet kullanan nüfusunun artmasıyla dijital aktivizm de etki alanını ve derinliğini artırarak çeşitlendirmiştir.[164] Dijital aktivizmin tarihini işaretleyen ve aynı zamanda küresel sivil toplum alanının somut göstergeleri olan önemli birkaç olay olarak şunlar sıralanabilir:[165]

- 1999'daki Seattle Dünya Ticaret Örgütü toplantısı, mobil iletişim ve internetin akıllı örgütlenme etkisiyle küreselleşme karşıtı hareketin simgesine dönüşmesi,
- Bir milyon Manilalı, 20 Ocak 2001'de virüs gibi yayılan SMS mesajlarıyla Filipinler Başkanı Joseph Estrada'yı düşürmesi ve tarihe "*en kalabalık miting*" olarak geçmesi,
- Zapatista Hareketi sırasında, 1997 yılında Meksika'nın dağlık bölgelerinde milislerin köylerde yaptığı son katliamı Zapatista gerillalarının videoya çekip internetten yayınlaması üzerine iki saat içinde hükümetin hemen bir soruşturma

[162]Özgür Uçkan, "Dijital Aktivizm" mi, "Aktivizm" mi?", https://yesilgazete.org/blog/2012/06/01/dijital-aktivizm-mi-aktivizm-mi-ozgur-uckan/, (05.04.2018).
[163] *A.g.m*.
[164] Rodrigo Sandoval-Almazan, J. Ramon Gil-Garcia, "Towards cyberactivism 2.0? Understanding the use of social media and other information technologies for political activism and social movements", *Government Information Quarterly*, 2014, http://dx.doi.org/10.1016/j.giq.2013.10.016, (05.04.2018).
[165] Özgür Uçkan, Cemil Ertem, *Wikileaks: Yeni Dünya Düzenine Hoşgeldiniz*, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2011.

başlatıp özür dilemek zorunda kalması ve bir daha da öyle bir katliam yapılamaması,

- Sivil toplum kuruluşlarının, yurttaş inisiyatiflerinin interneti giderek daha yoğun bir şekilde kullanmaya başlaması; "*Electronic Frontier Foundation*" (EFF-Elektronik Ufuklar Vakfı), "*Electronic Privacy Information Center*" (EPIC-Elektronik Mahremiyet Bilgi Merkezi), "*Center for Democracy and Technology*" (CDT-Demokrasi ve Teknoloji Merkezi), "*Siber Haklar*" (Cyber Rights), "*European Digital Rights Initiative*" (EDRI-Avrupa Dijital Haklar İnisiyatifi) gibi internete özel sivil toplum kuruluşlarının kurulması; Japonların "*Futaba Channel*"ı temelinde gelişen 2Chan, 4Chan gibi "*imageboard*" forum sistemlerinde (metin yerine imgeleri kullanan bir tür çevrimiçi tahtaya not bırakma sistemi) ortaya çıkan "*Anonymous*", "*LulzSec*" gibi hacktivist hareketlerin yükselişi de eklenmelidir.
- Dijital aktivizmin gündelik pratik hayatın bir parçası haline gelmesi; özellikle WikiLeaks'in 2010 sonunda, ABD Dışişleri Bakanlığı ile konsoloslukları arasındaki özel yazışmaları içeren "*Cablegate*" sızıntılarını yayınlamaya başlaması gibi.
- Arap İsyanları olarak adlandırılan Ortadoğu'da 2011 yılında yaşanmaya başlayan toplumsal hareketler ve politik değişimlerde, sosyal medyanın örgütlenme, iletişim ve kamuoyu oluşturmada etkili olması,[166]
- Eşzamanlı olarak Yunanistan, İspanya, "*Öfkeliler Hareketi*" (Los Indignados), İsrail, Londra yağmaları, "*Wall Street'i İşgal Et!*" (OWS) eylemleri giderek küresel olarak yayılan işgal hareketlerine dönüşmüş olması;[167] bu eylemlerin her birinde internetin, sosyal medyanın etkili olarak kullanılması ve dönüştürücü güce sahip olmaları.

[166] Arap İsyanlarındaki toplumsal hareketleri geliştiren olaylar kronolojisi için bknz. Manuel Castelles, *İsyan ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012, s. 229-242.
[167] İspanya ve ABD' deki hareketlerin kronolojisi için bkz, *a.g.e.,* s. 243-279.

Buradaki amaç bir kronoloji oluşturmaktan daha çok en etkili olan dijital aktivizm örnekleri verilerek bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımının artmasının küresel sivil toplumun oluşmasında bir örüntü ortaya çıkardığını göstermektir. Hem halk tabanlı hareketlerin hem de küresel ya da yerel sivil toplum örgütlerinin, kitleleri ya da üyeleri mobilize etmek için dijital platformları kullanması da bu örüntünün bir parçasıdır.[168] Tezin örnek çalışması olarak seçilen Uluslararası Af Örgütü 1960 yıllarında hükümet yetkililerine mektuplar göndererek sonrasında fakslar çekilerek acil eylem kampanyaları düzenlerken, internetin ortaya çıkması ve kullanımının yaygınlaşmasından sonra elektronik postalar şeklinde iletiler göndermeye başlamış ve eyleme katılım sayıları artmıştır. Ayrıca kurulan bilgi paylaşımı ve haberleşme ağı ile yaşanan sorunlar hakkında daha kapsamlı araştırma yapabilme ve bunları raporlayabilme olanağı sağlandığı gibi, web sayfaları üzerinden bu raporların paylaşılması daha çok sayıda insanın bu bilgilere ulaşabilmesini sağlamaktadır.

Sonuç olarak piyasa politikaları ve mantığı tarafından gittikçe kolonize edilen geleneksel medya kuruluşları ve alanları[169] hegemonik düzenin yerleşmesinde ideolojik bir aygıt olarak kullanılırken sisteme muhalif özellikler sergileyen hareket ve oluşumlar kendilerine dijital alan açmakta, alternatif medya ve iletişim kanalları ile görünürlüklerini sağlamaya çalışmaktadır. Tezin teorik çerçevesinde bahsedilen diyalektik süreç bu kategoride de işlemekte; neoliberal kapitalizmin küresel hegemonyasını kurma ve üretme sürecinde kullandığı bilgi ve iletişim teknolojileri aynı zamanda ona karşı mücadele eden kitlelerin elinde yeni bir dönüşüm aracı haline gelmektedir.

1.5.6. Yerel, Ulusal, Uluslararası ve Küresel Sivil Toplum Örgütlerinin Sayılarındaki Artış

[168] Victoria Carty, "Technology and Counter-hegemonic Movements: The case of Nike Corporation", *Social Movement Studies*, 2002, https://doi.org/10.1080/1474283022000010646, (06.04.2015).
[169] Sean Phelan, *Neoliberalism, Media and the Political*, Palgrave Macmillan, London 2014.

Sivil toplum kuruluşları olarak da adlandırılan ve Türkçe yazında STK kısaltmasıyla ifade edilen sivil toplum örgütleri kar gütmeme, kamusal alana yönelik belli bir amaç için oluşturulduğu ve politik alandan bağımsız olma iddiasına sahip örgütsel yapılar olduğu ileri sürülebilir. İngilizce yazında hükümet dışı (non-governmental) olarak nitelendirilen bu örgütler yerel kimliğe sahip olabileceği gibi uluslararası bileşenlere sahip örgütler de olabilmektedir.

Sivil toplum örgütleri sivil toplumun somut kuruluşları olarak sivil toplum alanının gözlenmesinde önemli bir ölçüt olup sivil toplumun küreselleşmesi olgusunun en somut gözlem yapılabilecek unsuru yerel ve küresel sivil toplum örgütlerinin sayısındaki artıştır. 1948 yılında Birleşmiş Milletler 41 danışman grup kaydedilmişken 1998 yılında 1500'den fazla organizasyon danışman ve katılımcı olarak BM çatısı altında bulunmaktadır.[170] 2000'li yıllara gelindiğinde ise bu sayı iki katını da aşmış daha artmaya devam etmektedir.[171] Artış sadece niceliksel olmayıp uluslararası politika yapımında niteliksel değişimi sağlayabilmek amacıyla etkililiklerinin de arttığı gözlenmektedir.

Küresel sivil toplum örgütleri kendi içinde de örgütlenebilmekte ya da ortaklaşa hareket ederek BM başta olmak üzere dünya politikasını belirleyen çeşitli toplantılara yönelik bildiriler yayımlamakta ya da küresel sorunların çözümü için karar alınması yönünde baskı kurmaya çalışmaktalardır. Örneğin "*Bizim dünyamız satılık değil"* adlı, küresel ticaret sisteminde yer alan mevcut kurumsal küreselleşme modeli ile dünya çapında mücadele eden sosyal hareketler, aktivistler ve çeşitli organizasyonların oluşturduğu ağ olarak kendini tanımlayan 251 üyeye sahip oluşumun hazırladığı metni 309 örgütün imzalaması ile 2017 yılında düzenlenen Dünya Ticaret Örgütü Bakanlar toplantısına katılan yetkililere göndermişlerdir.[172] Bu açık mektubun bahsi geçen ağın

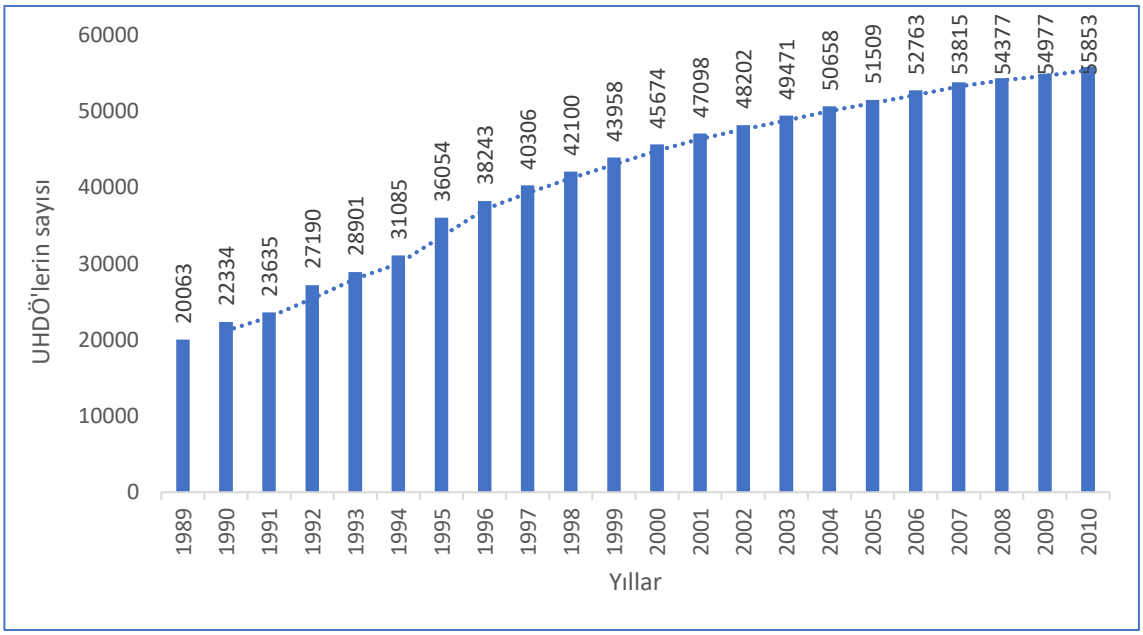
---

[170] Barbara Gemmill, Abimbola Bamidele-Izu, "The Role of NGOs and Civil Society in Global Environmental Governance", https://environment.yale.edu/publicationseries/documents/downloads/a-g/gemmill.pdf, (05.04.2015). s. 5.

[171] Mary Kaldor, M., Moore, H. L., S. Selchow, *Global Civil Society 2012: Ten Years of Critical Reflection*, Palgrave, Macmillan. London 2012.

[172]http://notforsale.mayfirst.org/en/signon/11th-wto-ministerial-letter-global-civil-society-about-agenda-wto, (13.05.2017).

"*Bizim dünyamız satılık değil, Kurumsallaşmış küreselleşmeyi durdur.*" adlı internet sitesinde yayımlanması da küresel sivil toplumun göstergelerinden biri olarak değerlendirilmelidir.

Şekil 2. 1989-2010 yılları arası UHDÖ'lerin Toplam Sayıları[173]

Kaynak: Küresel Sivil Toplum Yıllıkları'ndan 2012 tarihli son sayının birinci bölümünde s.20'de bulunan tablo kullanılarak yazar tarafından tekrar oluşturulmuştur. Tablonun asıl kaynağı olarak gösterilen; Union of International Associations (2010: based on their Figure 2.9) Yearbook of International Organizations 2010/2011 Statistics, Visualizations and Patterns. München: De Gruyter Saur.

Uluslararası hükümet dışı organizasyonlar bir araya gelerek çeşitli oluşumlar, örgütlenmeler de ortaya çıkartmıştır. 1993 yılında dünya çapında sivil toplumu ve yurttaş aktivizmini güçlendirmek amacıyla küresel sivil toplum örgütlerinin ve aktivistlerinin

[173] Araştırmacı adı geçen kaynakta tablo ile karşılaştığında, 2000 ile 2015 yılları arasına UHDÖ'lerin sayılarını içeren yeni bir tablo oluşturmak için asıl metinde geçen kaynağın remi internet sitesini incelemiştir. Ancak bu tabloyu oluşturacak verilerin yer aldığı "https://uia.org/yearbook" adresinde çalışmanın bir meta olarak satıldığını fark etmiş ve veriler karşılığı istenilen yüksek ücretlerden dolayı satın alınamamıştır. Bunun üzerine araştırmacı aynı verileri kullanarak tabloyu yeniden oluşturmuştur. Bu durumun kendisinin küresel sivil toplumun küresel kapitalizm ile ilişkisini sermesi açısından dikkat çekici bir örnek olduğu düşüncesinden hareketle bu dipnot oluşturulmuştur. Bkz. The Yearbook of International Organizations, https://uia.org/yearbook, (13.05.2017).

birlikteliği olarak CIVICUS[174] kurulmuştur. Uluslararası Sivil Toplum Merkezi[175] adlı bir örgütlenme ise önde gelen uluslararası hükümet dışı örgütlerin etkililiklerini artırmaya çalışmak amacında olduğunu belirtmektedir.[176]

Uluslararası hükümet dışı sivil toplum örgütleri 1995 Uluslararası Suç Mahkemesi'nin kurulması[177] ve 1998 Roma Anlaşması'nda resmen kabul edilmesi ile 1996 üçüncü dünya borçları üzerine Jubilee Kampanyası[178] kapsamında kredi veren ülkelerin ve IMF'nin yoksul ülkelerin borçlarının bir kısmını silmesi ve düzenlemesi yönünde adımlar atılmasını sağlamıştır. 1992 kara mayınlarının yasaklanması için uluslararası kampanyalar ve hükümetlerarası bir konferans düzenlenerek Kara Mayınlarının Yasaklanması Antlaşması'nın[179] 1997 yılında imzalanması sağlanmıştır. Bunların haricinde iklim değişikliği[180] ve çevre sorunları gibi küresel sorunlara yönelik etkinlikler gerçekleştirildiği gibi Afrika'daki yoksulluk, eğitim ve AIDS'le mücadele[181] gibi bölgesel sorunların çözümüne yönelik çalışmalar da yapılmaktadır.

Bu örneklerin haricinde kadın hakları hareketleri ve feminist örgütlenmeler[182] ile ırkçılıkla mücadele eden örgütlenmeler kendi içinde bir tarihe sahip olmakla birlikte, bu

---

[174] https://www.civicus.org/index.php/who-we-are/about-civicus, (13.05.2017).
[175] Teze konu olan Uluslararası Af Örgütü de dahil olmak üzere on sekiz uluslararası hükümet dışı örgütünün kurduğu "*sürdürülebilir ve daha adil bir dünya için etkilerini en üst düzeye çıkarmak adına dünyanın önde gelen örgütlerine yardım eden*" bir merkez olarak açıklanmaktadır. Bkz; https://icscentre.org/, (13.05.2017).
[176] Devletlerin iklim değişikliğiyle ilgili hareketlerini belirlemek için birçok sivil toplum kuruluşunun gözlem ve denetlemelerini içeren sosyal bir hareket olarak bkz: http://civilsocietyreview.org/, (13.05.2017).
[177] Marlies Glasius, *The International Criminal Court: a global civil society achievement*, Routledge, UK 2006.
[178] Nick Buxton, "Debt Cancellation And Civil Socıety: A Case Study Of Jubilee 2000", 2004, https://www.academia.edu/6765761/Debt_Cancellation_and_Civil_Society, (13.05.2017). Ayrıca sürekli hale gelen kampanyanın resmi internet sitesi için bkz: http://jubileecampaign.org/, (13.05.2017).
[179] Kampanyanın resmi internet sitesi için bkz: http://www.icbl.org/en-gb/home.aspx, (13.05.2017); ayrıca antlaşmanın imzalanma sürecinde UHDÖ'lerin etkisi için bkz: Kenneth Anderson, "The Ottawa Convention Banning Landmines, the Role of International Non-govermental Organizations and the Idea of International Civil Society", 2000, http://ejil.org/pdfs/11/1/523.pdf, (17.05.2017).
[180] Peter Newell, "Civil Society, Corporate Accountability and the Politics of Climate Change", 2008, https://sciencepolicy.colorado.edu/students/envs_4800/newell_2008.pdf, (17.05.2017).
[181] Maj-Lis Follér, Håkan Thörn, *The Politics of AIDS Globalization, the State and Civil Society*, Palgrave Macmillan, London 2008.
[182] Ayça Kurtoğlu, Tore Fougner, "Küresel Sermayeye Karşı Küresel Kadın Dayanışması: Novamed Grevi ve Ötesi", *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar*, Derleyenler:

örgütlenmeler ve hareketler sivil toplumun önemli bir parçası olup sivil toplumun küreselleşmesinde etkili olmuşlardır. Modern dünyanın temel ilkeleri olan insan haklarının başında gelen herkesin özgür olduğu ve kimsenin farklılıklarından dolayı ayrıma tabi tutulamayacağı ilkesine göre cinsiyet, ırk, din, etnik köken, dil ayrımı yapılmaksızın herkes eşittir. Bu eşitliğin toplumsal yaşam içerinde yerleşmesi için hala sivil toplum alanında mücadele verilmektedir. Cinsel özgürleşme mücadelesi de benzer bir ayrımcılık unsuru olup özellikle LGBTI bireylerin hak arayış örgütlenmelerinin[183] küresel sivil toplum alanının genişlemesini sağladığı ayrıca belirtilmelidir.

1.5.7. Küresel Sivil Toplumun Oluşmasında Uluslararası Örgütlerin İşlevi

Uluslararası ilişkiler disiplininde temel aktör olarak kabul edilen devletin başatlığı Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan Yeni Dünya Düzeni'nde tartışılmaya başlanmış özellikle plüralist yaklaşımlar[184] devlet dışı aktörlerin uluslararası politik alandaki etkililiğini açıklayan analizler yapmıştır. Bu anlamda hem devletlerarası hem de sivil olarak örgütsel yapıların niceliğinde ve niteliğinde yaşanan değişimler Yeni Dünya Düzeni'nin önemli aktörlerinden birinin de uluslararası örgütler olmasını sağlamıştır.

Niceliksel özellikleri değişebilse de sosyolojik olarak örgüt başlığı altında toplanabilecek bu birlikler uluslararası ilişkiler yazınında uluslararası kurum/kuruluşlar[185] (international institutions), uluslararası örgütler (international organizations), hükümetlerarası/devletlerarası örgütler (intergovernmental organizations) ve hükümetdışı örgütler (non-governmental organizations) şeklinde ayrıma gidilerek farklı kavramlarla

---

Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen, Bertil Emrah Oder, Deniz Yükseker, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

[183] LGBTI Civil Society Organizations Around the Globe: Challenges, Successes, and Lessons Learned, 2016, http://www.icnl.org/2-Global%20Trends%20Vol%207%20Iss%202.pdf, (17.05.2017).

[184] Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, MKM Yayıncılık, Bursa 2012, s. 331-341.

[185] Kurum kavramı sosyolojinin temel çalışma alanlarından biri olup gruptan farklı olarak bir soyutlamadır. Toplum içerisinde kültürle ortaya çıkan belirli davranış örüntülerini kapsar. Bu kurumsal yapı içerinde somutlaşan kuruluşlar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda uluslararası kuruluşlar daha doğru bir çeviri olacaktır. Kurum hakkında bilgi için bkz.: Joseph Fichter, *Sosyoloji Nedir?,* Toplum, Konya, Tarih Belirtilmemiş, s. 119-129.

ifade edilebilmektedir. Uluslararası kuruluşlar, uluslararası sistemi ve sistemin aktörleri olan devletleri, devlet dışı kuruluşlar ile faaliyetlerini düzenleyen, kurucu, usule ait normları ve kuralları içeren göreceli istikrarlı kümeler olarak tanımlanmaktadır.[186] Bu tanımlamadan anlaşılacağı üzere uluslararası kuruluşların uluslararası sistemin kurumsal kimliğini oluşturan hukuksal ve yasal kuralları belirleyen ve aktörler arası ilişkileri düzenleyen kurucu bir örgütsel yapıya sahip olma nitelikleri ön plana çıkmaktadır. Sonuçta uluslararası kuruluşlar uluslararası sistemin meşruiyeti sağlayan kurumsal oluşumlardır. Uluslararası örgütler ise bahsedilen bu meşru sistem içerisinde belirli bir amaç için toplanan aktörlerin oluşturdukları birliklerdir. Çeşitli devletler bölgesel olarak ekonomik ve politik alanda iş birliğini sürdürebilmek için devletler arası örgütler kurabilmekte, bu örgütlerin niteliksel ve niceliksel faaliyetleri ise kurucu aktörlerin uluslararası sistemdeki konumlarına göre değişebilmektedir. Uluslararası ilişkiler yazınında yazarların seçimine göre bu kavramlar herhangi bir ayrıma gidilmeden birbirlerinin yerine kullanılabildiği gibi bahsedilen örgütün özelliğine göre de adlandırma değişebilmektedir. Bu tezde BM ve AB gibi büyük ölçekli ve başat örgütlenmeler olan uluslararası kurumlar küresel sivil toplumun oluşturan unsurlar olarak ayrıca ele alınmıştır. Bu başlıkta ise küresel sivil toplum alanını genişleten başta devletlerarası olmak üzere uluslararası örgütler adlandırılması seçilmiştir.

Uluslararası örgütler gibi devlet dışı aktörlerin varlığını kabul eden ve bu örgütlerin uluslararası politikada bir aktör olarak değerlendirilmesi açısından diğer uluslararası ilişkiler teorilerinden farklılaşan liberal teori, küresel sorunları devletlerin tek başına çözemeyeceği savıyla çeşitli kuruluşların birlikte hareket etmesinin önemini vurgulamaktadır. Aynı zamanda uluslararası ilişkilerde iş birliğini[187] savunarak uluslararası örgütlerin işlevlerini yeniden tartışmaya açmıştır. Bölgesel ve küresel bağımlılık ilişkilerinin sonucunda uluslararası hukuk zemininde çeşitli devletlerarası ya

[186] John Duffield, "What Are International Institutions?", *International Studies Review*, Vol. 9, No. 1, Spring, 2007, pp. 1-22, https://www.jstor.org/stable/4621775, (01.08.2017), s. 8.
[187] Tayyar Arı, a.*g.e.*, s. 329-489.

da hükümet/devlet dışı örgütlenmelerin kurulması küresel sivil toplum alanının[188] varlığının göstergesinin olduğu şeklinde değerlendirmeleri beraberinde getirmiştir.

Önceki başlıklarda analiz edilmeye çalışıldığı üzere BM ve AB gibi uluslararası kuruluşlar küresel sivil toplumun oluşumunda etkili olmuştur. Bunların yanı sıra bölgesel ve küresel düzeyde kurulan her bir örgüt, örgütlenme pratiğini geliştirerek küresel sivil toplum alanının genişlemesine katkı sunmaktadır. Realist yaklaşımın iddia ettiği gibi uluslararası ilişkiler sadece devlet bazlı politikaya dayanmamakta çeşitli amaçla kurulan örgütlenmeler politika yapıcı aktörleri de çoğaltmaktadır. Uluslararası örgütlenmelerin öneminin artması ise politika yapıcı olarak örgütlerin meşruiyetini sağlamaktadır. Örgütsel ilişkilerin düzenleyici aktör olduğu uluslararası ilişkiler ortamında küresel sivil toplum da genişleyebilme ortamı bulmuştur. Çünkü en başta BM'nin sivil toplum örgütlerine danışmanlık statüsü vermesi örneğinde olduğu gibi, Avrupa Konseyi sivil toplum örgütleri ile birlikte çalışılmakta,[189] Şangay İşbirliği Örgütü Uluslararası Kızıl Haç Örgütü ile silahlı çatışmalarda uluslararası insan hukuku uygunluğuna dikkat edilmesi yönünde bir deklarasyon imzalayabilmektedir.[190] Başka bir uluslararası kuruluş olan Afrika Birliği'nin organlarından biri olan Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Konseyi amaçlarını gerçekleştirebilmek için çeşitli sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaptığını belirtmekte,[191] Afrika Birliği ve Avrupa Birliği arasında sürdürülen ortaklıkta, sivil toplum örgütlerinin önemi vurgulanmaktadır.[192]

Yukarıda verilen örnekler ile anlatılmaya çalışılan çeşitli kuruluşlar ve örgütsel yapılar üzerinden düzenlenen uluslararası ilişkiler ortamında örgütsel pratikler artıkça, bu yapıların meşruiyetinin ve etki alanın da artmasıdır. Bunun bir sonucu olarak yani sivil toplum örgütlerinin hareket edebileceği örgütsel bir yapı ortaya çıkmasıyla küresel sivil

---

[188] Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi, *a.g.e.*, s. 33-35.
[189] https://ec.europa.eu/europeaid/civil-society_en, (05.04.2018).
[190] Shanghai Cooperation Organization, External Communıcatıon, General İnformation, http://eng.sectsco.org/cooperation/#6, (05.04.2018).
[191] The African Union, Civil Society & Diaspora, https://au.int/cido, (05.04.2018).
[192] Africa-EU Forum highlights role of CSOs as independent actors within the JAES, https://au.int/en/newsevents/20170711/africa-eu-forum-highlights-role-csos-independent-actors-within-jaes, (05.04.2018).

toplum ortamı da meşruiyetini sağlamaktadır. Bu anlamda küresel sivil toplum hükümet dışı örgütlerle somut, gözlenebilir, politik ve sosyal bir gerçeklik olarak var olmaktadır. Bu analiz liberal teoriye dayanan çok aktörlü uluslarası ilişkilerde kurumsallaşma (institutionalization) ile ortaya çıkan küresel yönteşimin olumlu özelliklerinin anlatıldığı söylemin dışında değer katmadan yapılmıştır.[193] Başka bir ifade ile küresel sivil toplum alanı genişlemiştir ancak bu genişleme hegemonik dünya sisteminin meşrulaşması ve kürenin her alanına ulaşmasını sağlama anlamında olduğu gibi bu örgütsel pratiklerin diyalektik olarak hegemonya karşıtı hareketlerin oluşumuna zemin sağlayabilmesini de içermektedir. Sonuçta küresel sivil toplum alanının genişlemesini somut bir durum olarak ele alınan bu analize, kurumsallaşan hegemonik dünya düzeni içinde benzer kuruluş mantığıyla hareket eden karşı hegemonik özellikler gösteren örgütlenmeler de dahil edilmektedir. Küresel sivil toplumun oluşumunda uluslararası örgütlerin işlevi hem hegemonyayı üretmek hem de karşı mücadele olanaklarının sağlanacağı sistemsel meşru zemini oluşturmaktır.

1.6. Küresel Sivil Toplum Nedir?

Önceki başlıklar ile somut olarak gözlenebilen olaylar ve olgular çerçevesinde küresel sivil toplum fenomeninin sosyal bir gerçeklik olarak var olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır. Küresel sivil toplum fenomenini sadece normatif açıklamaları içeren kavramsal bir çerçeve olarak değerlendirmek yukarıda sayılan olay ve olguların oluşturduğu örüntüye bir açıklama getirememektedir. Nitekim bu belirlenen etkenler ortaya çıktıkça küresel sivil toplum hakkında literatürde çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 1990 yılından itibaren küresel sivil toplumun kavramsal olarak ortaya atılıp üzerine tartışmalar başlamasının nedenleri yukarıda söz edilen olgulardır. Bu noktada belirtilmelidir ki literatürde var olan çalışmaların ilk sorunsalı küresel sivil toplumun var

[193] Liberal kurumsallaşma için bkz.: Robert O. Keohane; Lisa L. Martin, "The Promise of Institutionalist Theory", *International Security*, Vol. 20, No. 1, Summer, 1995, pp. 39-51, https://www.uio.no/studier/emner/hf/iakh/HIS4421/h11/undervisningsmateriale/HIS4421_KeohaneMartin Institutionalism.pdf, (05.04.2018).

olup olmadığı iken ikinci sorunsalı ne olduğudur. Küresel sivil toplumun ne olduğu tartışılırken bu fenomenin gerçekte var olmadığı, bir söylem olduğu iddia edilen çalışmalarla karşılaşılmaktadır.[194] Bu tezde ise küresel sivil toplumun sosyal bir gerçeklik olarak var olduğu belirlendikten sonra araştırma açısından küresel sivil toplum fenomeninin sınırlarının çizilebilmesi için kavramsal bir tartışma yapmak ve sonuçta özgün bir küresel sivil toplum tanımına ulaşmak hedeflenmiştir.

Küresel sivil toplumun ne olduğu sorusuna yanıt verebilmek için ilk olarak küresel sivil toplumun bir olgu olarak var olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu kanıtlama da yukarıda belirlenen kategoriler eşliğinde küresel sivil toplumun yerel, ulusal ve küresel ölçekte kısaca yerkürede yaşanan değişimlerle ve etkileşimlerle ortaya çıkan disiplinler arası bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Bu olgusal kategoriler içerisinde küresel sivil toplum fenomeninin ne anlama geldiği ve neleri kapsadığı soruları üzerinden ilerlemek gereklidir. Bunun için küresel sivil toplum üzerine ne tür tartışmaların yapıldığının araştırılması sonucu aşağıdaki başlıklar oluşturulmuş ve sonucunda ise tezin savunusu olacak küresel sivil toplum kavramına ulaşılmıştır.

1.6.1. Küresel Sivil Toplum Üzerine Teorik Tartışmalar

Teorik tartışmalara geçmeden önce genel bir değerlendirme ile belirtilmelidir ki yapılan literatür taramasında küresel sivil toplumun ne olduğunun sorunsallaştırılmasının 1980'lerin son yıllarında başladığı anlaşılmaktadır. Kavram üzerine ilk tartışmalar olarak kabul edilen 1990-2000 yılları arası yayımlanan makalelerde sivil toplum kavramının küresel olup olamayacağı, ulusalı aşan bir sivil toplumun küresel, ulusaşırı, uluslararası gibi tanımlamalardan hangisiyle nasıl kavramsallaştırılacağı tartışılmıştır. Küresel sivil

[194] Christopher Rootes, "Global Visions: Global Civil Society and the Lessons of European Environmentalism", *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations,* Vol. 13, No. 4, 2002, pp. 411-429, www.jstor.org/stable/27927809, (10.03.2015); Ronaldo Munck, "Global Civil Society: Royal Road or Slippery Path?", 2010, https://www.researchgate.net/publication/226061190_Global_Civil_Society, (10.03.2015); Fred R. Dallmayr, "Global Civil Society Debunked?", *Globalizations,* Vol. 30, No. 2, 2001, pp. 365-379, https://www.researchgate.net/publication/248956583_Global_Civil_Society_Debunked, (10.03.2015), s. 301-303.

toplum yeni bir fenomen midir yoksa normatif bir kavram olarak ortaya mı atılmıştır şeklinde sorunsallaştırılmış küresel bir devlet olmadan nasıl küresel sivil toplum olabileceği, ulus devlet ve ulusötesi ya da ulusaşırı örgütlenmeler bağlamında tartışılmıştır. 2000'li yıllara yaklaştıkça küreselleşme tartışmaları ile küresel sıfatının daha çok tercih edildiği, çalışma başlıklarında küresel sivil toplum adlandırmasının kullanılmasından anlaşılabilmektedir.

2000'li yılların ilk yarısına kadar ise küresel sivil toplumun gerçekte var olup olmadığı tartışılmasının bir nedeni olarak empirik çalışmaların eksikliği gösterilip bu konuda hem normatif bir kavram olduğunu savlamak, hem de küresel sivil toplum kavramının desteklenmesi için daha fazla alan araştırmalarının yapılması gerektiği yönünde eleştiriler getirilmiştir. Küresel sivil toplum üzerine yapılan ilk çalışmalar genellikle liberal yaklaşım ile temellendirilmiş az sayıda eleştirel yaklaşımın kullandığı çalışmalar olduğu gibi kavram üzerine tartışma birikimi artıkça çalışmaların fazlalaştığı görülmektedir. Liberal yaklaşım küresel sivil toplumu demokratik değerlerin gelişmesi ve yerleşmesi için olumlu bir ilerleyici gelişme olarak açıklarken eleştirel yaklaşım ise küresel kapitalizmin ve neoliberal politikaların rıza üretme alanı olarak küresel sivil toplumu açıklamaktadır. Bu tezde liberal ve eleştirel yaklaşımların kendi içlerinde farklı açımlamaları olan birer genel başlık olarak görüldüğü belirtilmelidir. Her bir yaklaşımın altlarındaki farklı başlıkların ortak özelliği üzerinden analiz yapılarak bu iki yaklaşımsal kategori dikotonomik olarak belirlenmiştir.

Liberal yaklaşım başlığı altında toplanabilecek çalışmaların ortak özellikleri olarak şu maddeler saptanmıştır:

- Küresel sivil toplumu insan haklarını geliştiren bir alan ve gelişme olarak göstermesi,
- Küresel kapitalizmi dengeleyen araçlar olarak örgüt ve hareketlerin işlevlerine, sağladığı olanaklara vurgu yapması,

- ‘Daha iyi bir dünya’ için sosyal, kültürel, hukuki, ekonomik gibi sosyal olanın bütün veçhelerini içeren olması gerekene yani normatif içeriğe sahip olmasıdır.

Eleştirel yaklaşım başlığı altında toplanabilecek çalışmaların ortak özellikleri olarak şu maddeler belirlenmiştir:

- Küresel sivil toplumun küresel kapitalizm ile bağlarını sergilemesi (kapitalizmin çelişkilerini örten ya da gidermeye çalışan bir işleve sahip olduğunu göstermesi),
- Neoliberal politikaların hegemonya yani rıza üretmek için küresel sivil toplumu araçsallaştırılması,
- Neoliberalizme karşı mücadele edilecek potansiyel bir alan oluşturmasıdır.

Yukarıda belirtilen bu genel çerçevede küresel sivil toplumun ne olduğu üzerine yapılan kavramsal tartışmalar tarihsel süreç içerisinde ele alınıp liberal ve eleştirel yaklaşımlar çerçevesinde çözümlenecektir.

1.6.2. Liberal Yaklaşımda Küresel Sivil Toplum

Uluslararası ilişkiler disiplininde devlet merkezli realist anlayışa karşılık devlet dışı aktörlerin de uluslararası arenada etkili olduğunu öne süren liberal yaklaşım[195] küresel sivil toplum kavramının tartışılması için geniş bir alan sunmuştur. Soğuk Savaş’ın sonlanması ile iki kutuplu dünya düzeni yerine nasıl bir dünya düzeni kurulacağı tartışmalarının yaşandığı akademide liberal yaklaşım küreselleşme fenomeninden de hareketle çok kutuplu bir dünya düzeni önermekte, yeni sistemin politika yapıcı aktörleri olarak ulus devletleri aşan ya da ötesinde ekonomik ve politik karşılıklı işbirliği ve bağımlılığına dayanan çeşitli örgütlemeler olduğunu iddia etmiştir.[196] Bu bağlamda eski

[195] Liberal yaklaşımda ile geniş bir teorik çerçeve ifade edilmekte; liberalizm kaynaklı olan neoliberalizm ve türevleri genel olarak bu yaklaşım altında değerlendirilmiştir.
[196] Robert O. Keohane, “Twenty Years of Institutional Liberalism”, *International Relations*, Vol. 26, No. 2, 2012, pp. 125-138, https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0047117812438451, (10.03.2015); Faruk Sönmezoğlu, Hakan Güneş, Erhan Keleşoğlu, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Der Kitabevi, İstanbul 2013, s.

realist devletlerarası sistem yerine, yeni çok aktörlü küresel yönetişim (global governence) sistemine[197] geçildiğini savunan liberal yaklaşım ile bu aktörlerin hareket ettiği alan olarak küresel sivil toplum tartışmaları yapılmaya başlanmıştır.

Bu tarihsel bağlamda 1990'lı yıllarda uluslararası ilişkiler disiplini geleneksel devletçilik anlayışının ötesine geçip daha fazla sosyolojik ve küresel bir yaklaşım kullandıkça devlet dışı aktörlerin önemini kavramış[198] bu aktörlerin devlet politikalarındaki etkilerini incelenmeye başlamıştır. Post-Westphalian[199] dönem olarak da kavramlaştırılmaya çalışılan; küreselleşme ile ülkesel (teritoryal) devlet egemenliğinin sınırlandığı yönündeki tartışmaları içeren ve "*post westphalian topluluklar olarak ulusaşırı vatandaşlık"*[200] kavramı üzerinden küresel sivil toplum anlamlandırılmaya

63-91; Funda Hülagü, "Liberal Kuram ve Marksizm", *Marksizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Derleyen: Faruk Yalvaç, İmge Kitabevi, Ankara 2017, s. 106.

[197] Küresel yönetişim kavramı liberal ekonomistler tarafından küresel kapitalizmin eşzamanlı ve eşamaçlı olarak bir arada dünya ekonomik sisteminin yönetilmesini ifade etmek için kullanılmaktadır. Küreselleşme tartışmalarının başlamasıyla bu kavram sosyal bilimler dağarcığına eklenmiş ve neoliberal düzenin sağlanması için gerekli olan örgütsel kapitalizmin verimli işlemesini sağlamak adına yapılan çalışmalarda kavram setinin temel bileşeni olarak kullanılmıştır. Liberal yaklaşımda ortaya konulmuş yönetişim, küresel yönetişim kavramı için bkz.: Michael Zürn, "Globalization and Global Governance", *Handbook of International Relations*, Edited: Walter Carlsnaes, Thomas Risse, Beth A. Simmons, SAGE Publications, London 2013, s. 401-425; Majid Tehranian, "Globalization and Governance: an Overview", *Governance, Democratizing Global Governance*, Edited: Eşref Aksu, Joseph A. Camilleri, Palgrave Macmillan, New York 2002, s. 3-27. Küresel sivil toplum ile ilişkisi için bkz: Vivek Kumar Mishra, "The Role of Global Civil Society in Global Governance", 2012, https://file.scirp.org/pdf/BLR20120400007_14229940.pdf, (10.03.2015); Ronnie D.Lipschutz, "Global Civil Society and Global Governmentality Resistance, Reform or Resignation?", *Global Civil Society Contested Futures*, Edited by Gideon Baker, David Chandler, Routledge, London 2005, s. 145-158.

[198] Martin Shaw, "Civil Society and Global Politics: Beyond A Social Movements Approach", *Millennium*, Vol. 23, No. 3, Mar. 1994, pp. 647–667, doi:10.1177/03058298940230031001., (10.03.2015).

[199] John S. Dryzek, "Global Civil Society: The Progress of Post-Westphalian Politics", *Annual Review of Political Science*, Vol. 15, 2012, pp. 101-119, https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-042010-164946, (11.03.2015); ABD'de gerçekleşen 11 Eylül 2001 İkiz Kule terör saldırılarından *Post-Westphalia senaryolarının* geçerli olmayacağını ancak *Neo Westphalia* olarak nitelenebilecek devlet sistemi içinde demokratik taleplerin ve aşağıdan küreselleşme sürecinin yaşandığı bir dönem olduğuna yönelik alternatif bir küresel sivil toplum devlet ilişkisi analizi için bkz: Richard Falk, "Revisiting Westphalia, Discovering Post-Westphalia", *The Journal of Ethics*,Vol. 6, No. 4, 2002, pp. 311–352., www.jstor.org/stable/25115737, (10.03.2015).

[200] Adrew Linklater, eleştirel bir normatif teori geliştirerek dünya siyasetinin ahlaki boyutun üzerinde durmuş ulus devletlere dayanan siyasal sistemi ifade eden Vestfalya dönemi sonrasında ortaya çıkacak politik bir toplumun kozmopolitan bir ahlak düzeneği ile evrensel bir boyutta geliştirilebileceğini savlamıştır. Bkz; Adrew Linklater, *The Transformation of Political Community*, Polity Press, Cambridge 1998. Linkater'in normatif bu açıklamaları liberal anlayışla küresel sivil toplum hakkında benzer yönleri olmasından dolayı bu başlığın altında değerlendirilmiştir. Kozmopolitan değerler Avrupa merkezli liberal

çalışan makaleler yazılmıştır. Küresel sivil toplum kavramı çerçevesinde yapılan ilk çalışmalarda; ulus devletlerin zayıflamasına bir karşılık olarak küresel sivil toplumun geliştiği,[201] küreselleşme ile birlikte devlet gücünün azalması ve günlük yaşam üzerindeki kontrollünü kaybetmesiyle devlet dışı aktörlerin etki alanının arttığı,[202] küresel sivil toplumun amacının devlet sistemini devirmek olmadığını ancak geleneksel olarak devlet sistemi ile ilişkili olanlardan farklı bir öncelikleri temsil ettiği[203] gibi savlarla küresel sivil toplumun ortaya çıkışı açıklanmıştır. Bunun yanı sıra devletler sisteminin yıllardır dünyayı yönetmesine karşılık değişebileceğini vurgulayıp en önemli değişimin ise ulusaşırı sivil toplumun rolünün artması[204] olarak gösteren çalışmalarda bulunmaktadır.

J. S. Nye ve R. O. Keohane uluslararası ilişkilere neoliberal bir bakış kazandırıp yumuşak güç, karşılıklı iş birliği, bağımlılık gibi kavramlar üzerinden Yeni Dünya Düzeni'ni açıklayan çalışmalara[205] ve İngiliz Okulu olarak Hedley Bull'un disiplinde tartışmaya açtığı "*uluslararası toplum*"[206] kavramı ile Barry Buzan'ın küreselleşmenin sosyal yapısı olarak açımladığı "*dünya toplumu*"[207] kavramı üzerine çalışmalarına koşut olarak küresel sivil toplumu anlamlandırılabilecek geniş bir alan açılmıştır. Yeni sistemin devlet dışı aktörleri bölgesel ya da uluslararası örgütler ile hükümet dışı uluslararası örgütler olup küresel sivil toplum kavramı özellikle hükümet dışı örgütlerin sayılarının artışı ile analiz edilmeye başlanmıştır. Devlet politikalarından bağımsız "*dünya sivil*

söylemin kendisi midir? bu ve benzeri eleştiri ve açıklamalar için bkz. Faruk Yalvaç, "Eleştirel kuram ve Marksizm", *Marksizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Faruk Yalvaç… et al., İmge Kitabevi, Ankara 2017, s. 184-188.

[201] Martin Shaw, *Global Society and International Relations*, Online edition, 2000, http://users.sussex.ac.uk/~hafa3/global.htm. (10.03.2015).

[202] Richard Falk, "State of Siege: Will Globalization Win Out?", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 73, No. 1, 1997, pp. 123-136, www.jstor.org/stable/2623553, (10.03.2015).

[203] Scott Turner, "Global Civil Society, Anarchy and Governance: Assessing an Emerging Paradigm", *Journal of Peace Research*, Vol. 35, No. 1, Jan., 1998, pp. 25-42, http://www.jstor.org/stable/425229, (10.03.2015).

[204] Richard Price, "Transnational Civil Society and Advocacy in World Politics", *World Politics*, Vol. 55, No. 4, 2003, pp. 579-606, www.jstor.org/stable/25054239, (10.03.2015).

[205] J. S. Nye; R. O., Keohane, 'Transnational Relations and World Politics: An Introduction', *International Organization*, Vol. 25, No. 3, 1971, pp. 329-349, www.jstor.org/stable/2706043, (11.03.2015); J.S. Nye, *Soft Power*, Public Affairs, USA 2004.

[206] Kai Alderson, Andrew Hurrell, *Hedley Bull on International Society*, Macmillan Press, 2000.

[207] Barry Buzan, *From İnternational To World Society?,* Cambridge University Press, Cambridge 2004.

politikaları"[208] olarak hükümet dışı örgütleri çevre, kadın, insan hakları üzerine çalışan bu örgütlenmeler üzerinden küresel sivil toplum açıklanmaya çalışılmıştır. Örneğin Martin Shaw'a göre küresel sivil toplumu ortaya çıkartan üç temel tip kurum bulunmaktadır: Ulusal kurumlarla bağlı olan siyasal parti, kilise, sendika, meslek örgütleri, eğitimsel kurumlar, medya vb. resmi/yasal (formel) örgütler; kadın, LGBT, barış grupları ve hareketleri gibi informal ağlar ve hareketler ile Uluslararası Af Örgütü, Greenpeace ve Sınır Tanımayan Doktorlar gibi belirli bir amaç için kurulmuş küresel üyeleri olan ve küresel ölçekte hareket eden küresel örgütlenmelerdir.[209] Nitekim 2000'li yıllara gelinmesiyle küresel sivil toplumu görünür kılan hareket ve örgütlenmeler üzerine çalışmaların arttığı gözlenmektedir. İnsan hakları temelli örgütlenmeler bu alanda en fazla işlenen konular olmuştur.[210] "*II. Dünya Savaşı sonrası fenomeni"*' olarak özellikle 1970'lerden sonra insan haklarını uluslararası standartlara getirtmeleri için hükümetlerin hesap verilebilirliğini sağlamaya çalışan bağımsız, ulusal, bölgesel ve uluslararası hükümet dışı örgütler (HDÖ) ile insan hakları hareketinin temsilcileri olduğu belirtilmektedir.[211] UHDÖ'lerin oluşturduğu hak arayışları ve savunma stratejisi ve eylemleriyle oluşan "*ulusaşırı savunma ağları*" olarak kavramsallaştırılan alanın dünya siyaseti üzerine etkisinin incelendiği çalışmalar küresel sivil toplum yazınında önemli ölçüde ve sıklıkta referans gösterilmiştir.[212] UHDÖ'ler ve sosyal hareketleri konu edinen çeşitli örnek olay çalışmaları ile küresel sivil toplum alanının genişlediğine ve demokratikleşme sürecine katkı sağladığı vurgulanmaktadır.[213]

---

[208] Paul Wapner, "Environmental Activism and World Civic Politics", *World Politics*, Vol. 47, Iss. 3, 1995, pp. 311-340, https://doi.org/10.1017/S0043887100016415, (10.03.2015).
[209] Martin Shaw, *a.g.m.*, s. 650.
[210] Kiyoteru Tsutsui; Christine Min Wotipka, "Global Civil Society and the International Human Rights Movement: Citizen Participation in Human Rights International Nongovernmental Organizations", *Social Forces*, Vol. 83, No. 2, Dec. 2004, pp. 587-620, http://www.jstor.org/stable/3598341, (21.02.2015).
[211] Laurie S. Wiseberg, "Protecting Human Rights Activists and NGOs: What More Can Be done?", *Human Rights Quarterly*, Vol. 13, No. 4, 1991, pp. 525-544, www.jstor.org/stable/762305., (11.03.2015), s. 528-529.
[212] Sanjeev Khagram, James V. Riker, Kathryn Sikkink, *Restructuring World Politics: Transnational Social Movements, Networks, And Norms*, University of Minnesota Press, Minnesota 2002.
[213] Jacob M. Mati, "A Cartography of a Global Civil Society Advocacy Alliance: The Case of the Global Call to Action against Poverty", *Journal of Civil Society*, Vol. 5, Iss. 1, 2009, pp. 83-105, http://dx.doi.org/10.1080/17448680902925661, (11.03.2015); Craig Berry, Clive Gabay, "Transnational

Küresel sivil toplum kavramını demokratikleşme, küresel demokrasi, dünya vatandaşlığı gibi kavramlar üzerinden açımlayan çalışmalar[214] ile küresel sivil toplumun "*ulusüstü yönetişimin demokratikleşmesini sağlayan bir araç ve küresel demokrasinin bir mekanizması"*[215] olduğu savlanmaktadır. Ulus devlet sınırlarını aşan etik düzlemde belirlenmiş ilkelerle bütün politik aktörler olarak bireylerin, toplumların, hükümetlerin ve sivil toplum örgütlerinin yönetimi şekillendirdiği demokrasi anlayışını savunanlar, kozmopolit demokrasi anlayışının gelişeceği ve yerleşeceği alan olarak küresel sivil toplumu görmektedir.[216]

Liberal yaklaşımın altında sıralanabilecek birçok çalışmaya referans olmuş "Küresel Sivil Toplum Yıllıkları", 2000 yılında yayımlanmaya başlanmış; London of Economic School (LSE) çatısı altında Mary Kaldor, Marlies Glasius ve Helmut Anheier'ın editörlüğünde yürütülen çalışmaların temel amacının küresel sivil toplumun kavramsallaştırılması ve alan çalışmalarına dayanan empirik çalışmalar yaparak toplanan veriler ile küresel sivil toplumu normatif bir kavram olmaktan çıkarıp olgusal olarak tanımlanmasını sağlamak olduğunu belirtmektedirler.[217] İlk sayılarında küresel sivil

---

Political Action And 'Global Civil Society' in Practice: The Case Of Oxfam", *Global Networks*, Vol. 9, No. 3, 2009, pp.339-358, https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1471-0374.2009.00257.x, (11.03.2015); Håkan Thörn, *Anti-Apartheid and The Emergence of a Global Civil Society*, Palgrave Macmillan, New York 2006.

[214] Ishkanian, Armine, "Democracy Promotion And Civil Society", *Global Civil Society 2007/8: Communicative Power and Democracy. Global Civil Society - Year Books*, Edited by Mary Kaldor et all., SAGE Publications, London 2008; Daniele Archibugi, 'Cosmopolitan Democracy and its Critics', *European Journal of International Law*, Vol. 10, No. 3, 2004, https://doi.org/10.1177/1354066104045543, (11.03.2015).

[215] Micheal Goodhart, "Civil Society And The Problem Of Global Democracy", *Journal Democratization*, Vol. 12, 2005, https://doi.org/10.1080/1351034052000331072, (11.03.2015).

[216] David Held tarihsel süreç içerisinde demokrasinin çeşitlerini analiz ettiği kitabının son bölümünde, bugün demokrasinin anlamı ne olmalı sorusu altında küresel çağda demokrasinin kozmopolit bir nitelikte olması gerektiğini savlar. Bkz. David Held, *Models of democrasi*, Poltiy Press, Cambridge 2008. Antony Giddens, tabandan gelen bir kozmopolitizme bütün insanlığa yönelik hedefleri olan Greenpeace ve Uluslarası Af Örgütü örnek vermiştir. Bkz.: Antony Giddens, *Üçüncü Yol Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*, Birey Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 156. Küresel demokrasi, dünya vatandaşlarının aralarındaki siyasi eşitsizlikleri azaltmaya çalışan ve onların tercihlerine duyarlı ve hesap verebilir bir küresel yönetişim sisteminin vizyonu olarak genel bir çerçevesi çizilen kavram için bkz. *Global Democracy: Normative and Empirical Perspectives*, Edited by Daniele Archibugi, Mathias Koenig-Archibugi, Raffaele Marchetti, Cambridge University Press, Cambridge 2012.

[217] Helmut Anheier, Marlies Glasius, Mary Kaldor, "Introducing Global Civil Society", *Global Civil Society 2001*, http://www.gcsknowledgebase.org/wp-content/uploads/2001chapter11.pdf, (02.03.2015)

toplumun düşünceler, değerler, örgütler, ağlar ve aile, devlet ve market arasında konumlanmış bireyler ile ulusal toplumların politikaları ve ekonomilerinin sınırlarının ötesine geçen faaliyet alanı olarak genel bir çerçevesi çizilmiştir. Belirli bir yaklaşım adının ve tanımlanasının kullanılmadığı yıllıklar, yazarların kendi perspektiflerinden bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik çalışmalarını içermektedir.

"Küresel Sivil Toplum Yıllıkları" adıyla 2001-2012 yılları arasında 10 adet çalışma yayımlamıştır. Çalışmalarda yer alan başlıklar incelendiğinde UHDÖ, demokrasi, kapitalizm gibi temel başlıkların küresel sivil toplumla olan ilişkisini açıklayan çalışmalar haricinde, anti kapitalist hareket, bitki, bio-teknolojisi, internet, din, HIV/AIDS ile mücadele, biyolojik ve kimyasal silahlar, çiftçi hareketi, küresel ısınma, toplumsal cinsiyet, şiddet, yoksulluk, toplumsal bellek ve adalet arayışı ile ilgili çeşitli örgüt çalışmaları gibi çok farklı konular küresel sivil toplum bağlanımda ele alınmıştır.[218]

Yukarıda belirtilen liberal yaklaşım adı altında toplanabilecek yazarların oluşturduğu küresel sivil toplum çalışmalarına yönelik eleştiriler iki kategoride toplanabilir. Birincisi liberal geleneğin ortaya attığı küresel sivil toplum kavramının eleştirilmesi, ikinci ise eleştirel teori açısından kavramın yorumlanıp eleştirilmesidir. Bu nedenle liberal yaklaşıma yönelik eleştiriler ayrı bir başlık altında değerlendirilecektir.

1.6.2.1. Liberal Küresel Sivil Toplum Eleştirileri

Kavramın tartışmaya açılmasını sağlaması açısından ve empirik olarak incelenebilecek bir küresel sivil toplum alanını şekillendirmesi bakımından liberal yaklaşımın katkısı önemlidir. Ancak liberal yaklaşımın küresel sivil toplumu açıklamasına öncelikle liberal perspektife sahip yazarlardan eleştiriler gelmiştir. İlk olarak John Keane 2003 yılı "Küresel Sivil Toplum" kitabında "*ideal tip (ideal type)*" yani olması istenilen

[218] Küresel sivil toplum yıllıkları ile ilgili envanter ve kısmi açık olan arşive ulaşmak için; http://www.gcsknowledgebase.org/about/, (11.03.2015).

özelliklere sahip bir alan olarak küresel sivil toplum kavramını belirlemiştir. Ona göre küresel sivil toplum;

> "*… bütün dünyanın yükünü sırtlamış ve dünyanın dört bir tarafında etkileri hissedilen birbiriyle bağlantılı sosyo ekonomik kuruluşların hükümet dışı dinamik sistemidir. Ne durağan (statik) bir nesnedir ne de bir oldubittidir."* [219]

Bu tanımlanmasından hareketle tamamlanmamış bir özelliğe sahip olan küresel sivil toplumun piyasa ile bağını kurarak değerlendirmiştir. Turbo kapitalizm[220] ile sivil toplumun içiçe olduğunu hem piyasaların hem de sivil toplum (aile, hayır kurumları, cemaat birlikleri, UHDÖ vb.) unsurlarının biri olmadan diğerinin varlığını sürdüremeyeceğini[221] iddia etmiştir. *"Küresel sivil toplumdaki piyasa güdümlü iletişimin büyümesi, dünyayı küçültür."*[222] saptaması ile liberal yaklaşımın değinmediği küresel kapitalizm ile küresel sivil toplum ilişkisini göstermeye çalışmıştır.

Küresel sivil toplumun bir "*ütopya"* olduğu iddiası, sivil toplumun ulusal bir devlet içinde var olduğundan küresel sivil toplumun küresel bir devlet olmadan var olamayacağı şeklinde eleştirilere dayanmaktadır.[223] Sivil toplumun temsil edilebildiği ve etki alanı açabildiği bir devlet varken küresel sivil toplumun böyle bir devlet yapısı içerisinde olmadığı için politika yapımında nasıl bir etkisi olacağının açık olmadığı yönünde eleştiriler yöneltilmiştir.[224] Devletlere bağlı olmak yerine küresel olma özelliğinin asıl problem olduğunu; ulusal baskı grupları işlevlerini meşru bir devlet sistemi bağlamında gerçekleştirip yine meşruluğunu bu yapı içerisinde sağlarken küresel sivil toplum hareketlerinin böyle bir devlet sistemi ile bağlantısı olmadığından dolayı

---

[219] John Keane, *a.g.e.*, s. 8.
[220] Keane turbo kapitalizmi özel girişimciliğin bir çeşidi olarak belirleyip kar amacı güden sermayenin serbest hareket etmesi için sosyal geleneklerden, devlet müdahalesinden, vergi kısıtlamalarından, işçi sendikalarından ve diğer bütün dışsal kısıtlamalardan özgürleşme isteği tarafından yönlenen bir piyasayı tarif etmek için kullanmaktadır. John Keane, *a.g.e.*, s. 67-68.
[221] *A.g.e.*, s. 75-91.
[222] *A.g.e.*, s. 88.
[223] Daniela Angi, "More Than National, Less Than Global? Social Movements Under Globalising Conditions", 2008, https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=193791, (11.03.2015), s. 3.
[224] Baker Gideon, "Problems in the Theorisation of Global Civil Society", *Political Studies*, Vol. 50, No. 5, Dec. 2002, pp. 928-943, doi:10.1111/1467-9248.00401, (11.03.2015), s. 934.

meşruiyet sorunu yaşayabileceği belirtilmiştir.[225] Ayrıca *"Küresel sivil toplum, devlet sisteminin arzulanan aşkınlığının ortamı ve sonucu"* olduğu[226] şeklinde ifade edilen ve Martin Köhler'in saptaması ile uluslararası ilişkilerde devletin tek bir siyasi otorite olduğu sürece küresel siyasetin gerçekleşeceği ulusaşırı kamusal bir alanın ortaya çıkmasının imkansız olduğu[227] yönünde savlarla küresel sivil toplumun devletler sistemi içerisinde var olabilirliği, konumu ve meşruluğu eleştirilmiştir.

Küresel sivil toplumun liberal yazınına eleştirel bir şekilde yaklaşan David Candler, liberal yaklaşımın politik özgürleşme, bireyin güçlenmesi, demokrasinin gelişmesi olarak sunduğu küresel sivil toplum kavramını sorunsallaştırır. Candler'in editörlüğünü yaptığı "İnsan Haklarını Yeniden Düşünmek" adlı kitabında insan hakları kavramını uluslararası sistemde politik ve ekonomik eşitsizlikleri besleyen yeni kontrol ve düzenleme hiyerarşileri kuran bir alan olarak değerlendirmektedir. Diğer yazarların benzer liberal açıklamaları eleştirilerek sivil toplum unsurları ile Batılı güçler arasındaki insan hakları söylemi altında iş birliklerini ortaya çıkartmaya çalışan örnek çalışmalarından oluşan kitapta insan hakları söyleminin yeni emperyal bir düzene hizmet eden moral boyutunu oluşturduğu sonucuna varılmaktadır.[228]

David Candler 2004 yılındaki kitabı ile o zamana kadar yayımlanan çalışmaların eleştirilmesiyle konstrüktivist ve normatif yaklaşımların gerçekte var olmayan bir kavramı inşa ettiklerini savlamıştır.[229] Kendi iç politikalarında yaşadıkları hayal kırıklığı ve yabancılaşma ile yapamayacakları hayali toplum ideallerini uluslararası toplum bağlamında gerçekleştirmenin bir ürünü olarak küresel sivil toplum kavramının

---

[225] Graham Long, "Justification and legitimacy in global civil society", *Journal of Global Ethics*, Vol. 4, No. 1, 2008, pp. 51-66, DOI: 10.1080/17449620701855361, (11.03.2015), s. 55.
[226] Jens Bartelson, "Making Sense of Global Civil Society", *European Journal of International Relations*, Vol. 12, No. 371, 2006, http://ejt.sagepub.com/content/12/3/371, (111.03.2015), s. 383.
[227] Köhler'den aktaran Jens Bartelson, *a.g.m.*, aynı yerde.
[228] David Chandler (Ed.), *Rethinking Human Rights Critical Approaches to International Politics*, Palgrave Macmillan, London 2002.
[229] David Candler, *Constructing Global Civil Society Morality and Power in International Relations*, Palgrave Macmillan, London 2004.

geliştirilmeye çalışıldığını[230] ileri sürmesi üzerine, liberal ve radikal yorumcular olarak nitelediği yazarlar tarafından Candler'in bu iddialarına karşılık verilen yanıtlar ile kavram hakkında özgün bir akademik bir tartışmayı da başlatmıştır.[231]

Chandler'e göre uluslararası ilişkilerde "*idealist dönüş"* ve özellikle de küresel sivil toplum kuramları, "*iç siyasi süreçle birlikte paylaşılan bir anlam bulma zorluğundan"* kaynaklanmaktadır. Uluslararası ilişkilerde değerlere ve ahlaki boyuta odaklanmak gerçekte var olan bir küresel sivil toplumu üretmeyeceğini belirterek bireyler, örgütler ve hareketlerin Batılı hükümetleri yönlendirebileceğinin bir "*hayal (fantasy)"* olduğunu ancak "*Batı toplumlarına musallat olan politik rahatsızlık*" olarak küçük bir etkisi olabileceğini vurgulamaktadır.[232]

Liberal ve normatif teorilerine yapılan eleştirilerden biri de sivil toplum örgütlerinin batılı bir dil kullanmasıdır. Neoliberal ekonomini politikaların uygulanacağı liberal politik düzenin küresel çapta kurulmasıyla *"Batı liberalizmin bir metaforu olarak sivil toplum kavramının"*[233] küreselleşme tartışmaları ile yeniden gündeme gelmesi arasındaki eşzamanlılığa dikkat çekilmektedir. Küresel sivil toplum unsurlarının hükümetler arası ya da hükümetler dışı çeşitli örgütlenmelerle işbirliğine giderek çalışmalar yapmasının, Batılı neoliberal hegemonik yapının başta Güney yarım küre olmak üzere diğer ülkelere yerleşmesinin aracı olduğu yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır.[234] Ayrıca liberal akademik yorumcular tarafından kendi düşüncelerini ve

---

[230] *A.g.e.,* s. 207.

[231] *Globalization* dergisinin 2007 yılı Vol. 4, No. 2 sayısında "Theorizing Global Civil Society" başlıklı forum bölümünde, David Chandler'in ve küresel sivil toplumu savunan akademisyenlerin Chandler'e karşılık olarak yazdıkları yazılar için bkz.: David Chandler, "Deriving Norms from 'Global Space': The Limits of Communicative Approaches to Global Civil Society Theorizing"…, Mary Kaldor, "Reply to David Chandler"…, Fred Dallmayr, "Global Civil Society Debunked?"...,, Ronnie D. Lipschutz, "The Historical and Structural Origins of Global Civil Society"…., Albert J. Bergesen, "Evidence of Global Civil Society"…., David Chandler, "Global Space: Positivism, Progress and the Political-Reply to Kaldor, Dallmayr, Lipschutz, Bergesen and Patomäki…, https://www.tandfonline.com/toc/rglo20/4/2?nav=tocList. (21.02.2015).

[232]David Candler, *Constructing Global Civil Society…..,* s. 208-209.

[233] Hakan Seçkingil, "Civil Society as a Metaphor for Western Liberalism", *Global Society*, Vol. 16, Iss. 4, 2002, pp. 357-376, http://dx.doi.org/10.1080/0953732022000016090, (21.02.2015).

[234] Afef Benessaieh, "Global Civil Society: Speaking in Northern Tongues?", *Latin American Perspectives,* Vol. 38, No. 69, 2011, DOI: 10.1177/0094582X11412499, (21.02.2015).

tutkularını yansıtan özellikle çeşitli muhalif hareketlere yönelik açıklamalarını içeren normatif değerlendirmelerin "*her hangi bir kuruluş ya da bireyin kendi önemini ve ahlaki meşruluğunu üretmek ve artırmak için kullanabileceği"* yönünde eleştiriler bağlamında "*seçkinler savunuculuğuna"* dönüştüğü saptaması yapılmıştır.[235] Liberal yaklaşım açısından "*küresel sivil toplumun yaratılmasını*" Batı modeli olan kapitalist modernleşmenin ilerleyişi ile bağlantısını kurarak çözümlenmesi gerektiği belirtilmektedir.[236]

"Küresel sivil toplum pratikleri Batının ahlaki ve entelektüel gücünün postkolonyal dünya üzerinde sağlamlaştırılması olabilir."[237] yorumuyla Neera Chandhoke Batı akademisinin dışından bir eleştiri getirmiştir. 1990'lar ile piyasa ve devletleri içeren küresel sistemin üçüncü bir boyutu olarak küresel sivil toplumun gösterildiğini vurgulayan yazar, küreselleşmenin eşitsiz doğasının açtığı dengesizlikleri gidermek için başta UHDÖ'ler olmak üzere çeşitli küresel sivil toplum aktörlerinin uluslararası gündeme çıkartıldığını açıklamaktadır. Bu aktörlerin temsil edebilirliğini de sorgulayan yazar, Güney'in ihtiyaçları ve çıkarlarının Batı'da belirlendiğini ileri sürerek Güney ülkelerinin vatandaşları tarafından mı, yoksa temsil edilenler tarafından inşa edilen ihtiyaçlar doğrultusunda mı belirlenmekte olduğu şeklinde savını sorunsallaştırmaktadır. Ayrıca küresel sivil toplumun ahlaki ölçütler geliştirme işlevini de tartışmaya açarak; hangi kuralların neden diğerlerine göre öncelikli olacağını sorup Güney'de aslında yaşamsal öneme sahip sosyal ve ekonomik haklara yaşam hakkı gibi temel haklara göre öncelik verilmediğini Batılı UHDÖ'lerin dünya düzeni ile olan bağını kurarak açıklamaktadır. İnsan hakları temelli çalışan UHDÖ'lerin insan hakları bağlamında

---

[235] David Chandler, "Building Global Civil Society `From Below?", 2004, http://www.davidchandler.org/wp-content/uploads/2014/10/Millennium-Building-GCS-published.pdf, (21.02.2015), s. 328.

[236] Ronaldo Munck, "Global Civil Society: Royal Road or Slippery Path?", *Voluntas: International Journal of Voluntary & Nonprofit Organizations*, Vol. 17 Iss. 4, Dec 2006, pp. 324-331, https://www.researchgate.net/publication/225521084_Global_Civil_Society_Royal_Road_or_Slippery_Path, (21.02.2015), s. 327.

[237] Neera Chandhoke, "How Global is Global Civil Society?", *Journal of World-Systems*, Vol. 11, Iss. 2, 2005, pp. 355-371, https://www.researchgate.net/publication/282391661_How_Global_is_Global_Civil_Society, (04.03.2015), s. 355.

başarılarını küçümsemediğini belirten yazar, küresel sivil toplum aktörlerinin Güneyli insanların ihtiyaçlarına yönelik daha duyarlı olmaları gerektiğini belirtmektedir.[238]

Yukarıda genel çerçevesi çizilen eleştirilerin yer aldığı yazın tarandığında bölgesel farklılıklar olsa da sivil toplum örgütleri ya da hareketleri arasında karşılıklı ilişkinin olduğunu saptayan çalışmalarla karşılaşılmıştır. Başka bir deyişle her ne kadar sivil toplum örgütlerinin ve hareketlerinin çıkış yeri Kuzey yarım küre olup niceliksel olarak Batılı örgütlenmelerin sayısı fazla olsa da Güneyli sivil toplum örgütlerinin karşılıklı bir ilişki içerisinde Kuzeyli örgütlenmelerle çalıştığını gösteren çalışmalar vardır: Karşılıklı kazan kazan durumunun ifade edildiği empirik çalışmalarda kendi ülkelerinde yürüttükleri mücadelede kazanım elde etmek için Batılı/Kuzeyli örgütlerle çalışmakta bir sakınca görmediklerini belirten sivil toplum örgütü yöneticilerinin ifadelerine yer verilmektedir.[239] Tez açısından küresel sivil toplum unsurlarının araçsallaştırması sadece neoliberal aktörler tarafından olmadığı, aynı zamanda madun diye nitelendirilebilecek sosyal kategoriler tarafından da kullanılması küresel sivil toplumun bir başka olanağını sergilemektedir. Tezde iddia edilen diyalektik materyalist anlayış burada da söz konusudur. Küresel kapitalizmin açtığı eşitsizlikler yine Dünya Bankası'nın sunduğu fonlarla yürütülen çalışmalarla giderilmeye çalışılması örneğinde olduğu gibi hem hegemonik söylemin rıza üretmesi sağlanmakta hem de aktivistler tarafından karşı bir söylem oluşturabilmek için bu fonlar kullanılmaktadır. Tarihte özellikle sendikal hareket açısından görülen bu diyalektik sürecin yeni bin yılda küresel sivil toplum alanı içerisinde diğer sosyal hareketler ve örgütlenmeler ile gerçekleşmesi küresel sivil toplumun olanakları olarak değerlendirilmektedir.

---

[238] *A.g.m.*, s. 356-371.

[239]Srilatha Batliwala, "Grassroots Movements as Transnational Actors: Implications for Global Civil Society", *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, Vol. 13, No. 4, December 2002, https://doi.org/10.1023/A:1022014127214, (11.03.2015); Stephen Meyers, "Global Civil Society as Megaphone or Echo Chamber?: Voice in the International Disability Rights Movement", https://www.jstor.org/stable/24713307, (10.03.2015); Cullen Hendrix, Wendy Wong, "Knowing your audience: How the structure of international relations and organizational choices affect amnesty international's advocacy," *The Review of International Organizations, Springer*, Vol. 9 No. 1, pp. 29-58, March 2014, https://doi.org/10.1007/s11558-013-9175-z, (01.02.2017).

Liberal yaklaşım küresel sivil toplumu sadece olumlu, geliştirici bir alan olarak görüp küresel kapitalizm ile bağını eleştirel olarak kuramamıştır. Başka bir ifade ile küreselleşme sürecinde kar maksimizasyonu için evrende çeşitli solucan delikleri açan kapitalizmin yarattığı emek sömürüsü, çevre kirliliği, insan hakları ihlali gibi çevre, insan ve toplumda oluşturduğu tahribatın ve yıkımın asıl nedenin ne olduğunu göstermeden sadece bu yıkımın sonuçlarını geçici çözümlerle gidermeye yönelik küresel sivil toplum örgütleri analiz edilmiştir. Bu noktada birçok örgütlenmenin çeşitli kampanyaları pratik yararlar getirebilir. Küresel sivil toplum alanının bir parçası olarak bu çalışmalar değerlendirilmelidir. Ancak küresel sivil toplumu sadece bu açıdan yaklaşmak onun küresel kapitalizmin ve neoliberal politikaların rıza üretimi için araçsallaştırılmasını açıklayamamaktadır. Bu analizi yapabilecek kavram setini sunan eleştirel teoriye ayrıca bakılacaktır.

1.6.3. Eleştirel Yaklaşıma Göre Küresel Sivil Toplum

Uluslararası İlişkiler disiplininde 1970'li yılların sonralarından başlayarak pozitivist kuramlar olarak nitelendirilen uluslararası ilişkiler kuramlarını eleştiren açıklamalar genel anlamıyla eleştirel teori olarak nitelendirilmektedir.[240] Bu çalışmada genel bir yaklaşım olarak değerlendirilen eleştirel teori, kendi içerisinde farklı birçok düşünürü ve bakış açılarını barındırmaktadır. Eleştirel teorinin ne olduğu, nelerin bu teorik çerçeveye dahil edilebileceği ayrı bir araştırma konusu olmakla birlikte[241] çalışma açısından eleştirel yaklaşım genel çatısı altında toplanabilecek açıklama biçimlerini birbirine bağlayan noktalar, uluslararası ilişkiler disiplinini devletler arası ilişkiler kıskacından çıkarıp sosyal, sınıfsal, toplumsal cinsiyet, çevre gibi bağlamlarda ele alırken geleneksel yaklaşımlara eleştirel bakmasıdır; pratikte ve politik eylemlerin düzenlenmesinde bu bağlamların göz önünde bulundurulması gerektiğini savlamalarıdır. Bu sözü edilen bağlamlar açısından eleştirel teori, aynı zamanda araştırma konusu olan

[240] Faruk Yalvaç, "Eleştirel Kuram ve...", s. 171.
[241] Eleştirel teori için bkz; Jill Steans, Llyond Pettiford, Thomas Diez, Imad El-Anis, *An Introduction to International Relations Theory*, Pearson Education Limited, UK 2010; Steven C. Roach, *Critical Theory and International Realitons A Reader*, Edited by Steven C. Roach, Routledge, New York, 2008

küresel sivil toplumun somut olarak gözlenebildiği insan hakları, yoksulluk, eşitsizlik, kadın, çevre vb. hareketlerini de içerisine almakta, ulus devlet ve dünya politikalarına yönelik eleştirel dil kullanmakta ve mevziler geliştirebilecek teorik ve pratik zeminler oluşturmaktadır.

Liberal yaklaşımın tersine eleştirel teori küresel sivil toplum kavramına şüpheci ve temkinli yaklaşmaktadır. Her ne kadar eleştirel teorinin nihai amacı "*daha eşitlikçi ve adil bir dünyanın oluşumuna yönelik özgürleştirici bir proje*"[242] olsa da küresel sivil toplumun bu projeyi gerçekleştirebilecek bir olanağı olup olmadığını sorgular. Liberal ya da normatif anlayışların tersine eşitsizliğin ve adaletsizliğin nedeni olarak görülen küresel politik sistem ile küresel sivil toplumun arasındaki bağları sergiler. Küresel kapitalizm ve neoliberal politikaların üretimini toplumsal bağlamda sağlayan ve bu dünya sistemine rıza üreten bir alan olduğunu sergiledikten sonra küresel sivil toplumun, özgürleştirici bir olanağının olabilirliğini değerlendirir. Bu genel açıklamalar bağlamında eleştirel teoride küresel sivil toplumun analizini yapan görüşlere yer verilip tezin teorik çerçevesine önemli bir açılım sağlayan Neo-Gramsciyan görüşün temsilcisi Robert Cox'un açıklamaları ayrı bir aşlık altında değerlendirilecektir.

Micheal Hardt ve Antonio Negri küreselleşme ile ortaya çıkan yeni dünya sistemini açıkladığı İmparatorluk kitabında; Soğuk Savaş sonrası kapitalist dünya piyasasının ve politikalarının küreselleşmesi ile dünyayı yöneten politik özne ve egemen güç olarak tanımladığı İmparatorluğun toprak temelli bir iktidar olmadığını belirtir. İmparatorluğu bütün yerküreye genişleyen merkezsiz ve topraksız bir yönetim aygıtı olarak betimleyen yazarlar, uluslararası düzen nosyonu adı altında oluşturulan örgütlenmeler ve normlar aracılığıyla "*devleti ortaya çıkaran zorunlulukların üstesinden gelme projesi*" olarak küresel bir sivil toplumun kurulduğunu savlar.[243] Bu yeni sistemin küresel olarak meşruluk üretimini sağlayan alanlardan biri de küresel sivil toplumdur. BM gibi örgütlenmelerle merkezi normlar oluşturulup İmparatorluğa tüzel kişilik

[242] Faruk Yalvaç, *"Eleştirel Kuram ve... ",* s. 173.
[243] Michael Hardt, Antonio Negri, *İmparatorluk*…, s. 31.

kazandırılırken uluslararası hukuk aracılığıyla evrensel değerler adı altında müdahale hakkı gibi hakların geliştirilmesi ile İmparatorluk, devletleri kontrol altında tutabilmektedir. Bu kontrolün sosyal boyutunda ise sivil toplum işlevseldir. Yazarlara göre imparatorluğun müdahale güçleri öldürücü silahlardan önce ahlaki araçlardır. Medya, dinsel örgütler dahil çeşitli organlar tarafından hayata geçirilen ahlaki müdahale araçlarının en önemlisinin sivil toplum örgütlerinden bazıları olduğu belirtilir. Doğrudan hükümetlerin güdümünde olmadan etik temelli etkinliklerini süründürdükleri varsayılan Uluslararası Af Örgütü, Oxfam ve Sınır Tanımayan Doktorlar gibi kendini yardım işlerine ve insan haklarının korunmasına adamış küresel, bölgesel ve yerel örgütlerin "(*bu katılımcıların niyetlerinin aksine olsa bile) yeni dünya düzeninin en güçlü barış silahlarından -imparatorluğun yardım kampanyaları ve avuç açtırma düzenlerinden- bazıları*" [244] olarak tanımlanır.

Yazarlar savundukları eleştirel yaklaşım ile İmparatorluğun hegemonik dilini ve toplumsal yapıları yerinden ederek *"...çokluğun yaratıcı ve üretken pratiklerinde yatan alternatif bir ontolojik temeli açığa çıkartarak yeni bir kurucu iktidar oluşturma*" amacında olduklarını belirtmektedir.[245] Kitabın son bölümünde İmparatorluğun modern iktidar rejimlerinden daha büyük bir devrim potansiyeli yarattığını ileri sürerek İmparatorluğun aynı zaman da bir alternatif yarattığını belirtir. Bu alternatif bütün sömürülenler ve ezilenler, İmparatorluğa doğrudan karşı olan ve İmparatorlukla arasında hiçbir dolanım olmayan 'çokluk'tur.[246] İmparatorluğun sağladığı akışkanlık ile küresel yurttaşlık hakkını, toplumsal ücret hakkı ve yeniden sahiplenme hakkı üzerinden açımladığı çokluğun taleplerinin yeni bir örgütlenme biçimi doğuracağını ileri sürerler.

2004 yılında küresel egemenlik biçimi olarak tanımladıkları İmparatorluk kitabının devamı olarak yayımlanan "Çokluk" kitabının ön sözünde tüm farkların özgürce ve eşitçe ifade edilebileceği açık ve genişleyici; ortak çalışmayı ve yaşamayı sağlayabilmek için gerekli ilişkilere olanak yaratan özdeşlik ve türdeşlik içermeyen ortak

[244] *A.g.e.*, s. 61.
[245] *A.g.e.*, s. 72.
[246] *A.g.e.*, s. 395.

payda ile örülen bir ağ olarak çokluk tanımlanmaktadır.[247] Çokluk demokrasisinin oluşturulma sürecinde, küresel imparatorluğa karşı direnen tekilliklerden oluşmuş egemen olmayan bir toplumsal örgütlülük biçimini üretmenin gerektiği açıklanmaktadır. Ulusüstü kurumları ve STK'ları örnek verip yoksulluğa neden olan sisteme dokunmayan çabaların sınırlılığını hatırlatarak küresel sorunları üreten sistemi hedef alacak şekilde köklü değişikliklere gidilmesi gerektiğini belirten çalışmada[248] küresel toplumun demokrasi arzusu ile farklılıkları içinde barındıran çeşitli kitle hareketleriyle oluşacağı vurgulanmaktadır.

İmparatorluk kitabı küresel kapitalizm ve neoliberalizme dayanan küresel sistemi açımlayan önemli bir teori geliştirmekle birlikte küresel sivil toplumun İmparatorluk ile bağlarının açığa serildiği eleştirisinden hareketle küresel sivil toplumun bahsi geçen sistemin işlevsel bir aracı olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu ilişkiden söz edilmesi önemliyken bu ilişkinin nasıl gerçekleştiği ayrıntılı olarak açıklanmamaktadır. Başka bir ifade ile küresel sivil toplum nasıl İmparatorluğun aparatı haline geldiği örnek olaylarla gösterilmemekte, ilişki somut olarak kurulmamaktadır. Eleştirilerinde geçen örgütlerin İmparatorluğun ahlaki silahları olduğunu belirtirken hizmetlerini nasıl yaptıklarının açıklanması belirtilmemiştir. Bunun yanı sıra yazarlar bütün sivil toplum örgütlerinin eylemlerini kategorik olarak küresel sermayenin neoliberal projesine hizmet ettiği iddiası doğru bulmamakta olduğunu belirtmektedirler.[249] Diğer bir eleştirilecek nokta ise her ne kadar küresel sivil toplumun somutlaşmış örgütsel halleri olarak sivil toplum kuruluşları görülse de küresel sivil toplumu oluşturan diğer hareketler ve örgütlenme biçimlerinin bu kategoriye dahil edilmediği anlaşılmaktadır. Nitekim imparatorluğa alternatif olarak belirtilen çokluk açımlandığında imparatorluk karşısında ezilen, sömürülen herkes olarak belirtilmektedir. "Çokluk" kitabında da sivil toplum ve kamuoyu kavramlarının neoliberal düzenle ilişkisi açıklanarak liberal teori de onlara

[247] Michael Hardt, Antonio Negri, *Çokluk İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2004, s. 12-13.
[248] *A.g.e.,* s. 314-315.
[249] Michael Hardt, Antonio Negri, *İmparatorluk*…, s. 324.

yüklenen normatif anlamın yerine çokluk olarak önerilen küresel toplumdan bahsedilmiştir. Aynı yazarlar 2012 yılında yayımladıkları "Duyuru" adlı kitaplarında İmparatorluğa karşı çokluğun hareketleri olarak 2010 yılında başlayan çeşitli toplumsal hareketleri yatay örgütlenme mekanizmaları olarak açıklayarak bu hareketlerin iktidar unsurlarına dönüşebilme potansiyellerini tartışmışlardır.[250] Dolayısıyla tez açısından sendikalar, meslek örgütleri, anti kapitalist hareketler, kadın hakları, hayvan hakları, çevreci vb. örgütlenmeler ve hareketler küresel sivil toplum unsuru olarak değerlendirildiğinde çokluk olarak bahsedilen alternatifin küresel sivil toplum içerisinden çıkabilme olanağı sorunsalına yanıt bulabilmek için teorik arayış sürdürülmüştür.

1.6.3.1. Neo Gramsciyan Teoriye Göre Küresel Sivil Toplum

Küresel sivil toplum kavramını kendi özgün teorisi içerisinde konumlandıran Robert W. Cox çalışmaları ile küresel sistemi anlamlandırmak amacıyla uluslararası ilişkiler disiplininde 1980'li yıllarda eleştirel dönüş[251] olarak adlandırılan ve yeni bir teorik açılım sağlayan eleştirel teorinin en önemli kurucusu olarak disiplin tarihine adını yazdırmıştır. Uluslararası ilişkiler alanında bir guru[252] olarak adlandırılan Cox'un eleştirel teorisi Gramsci'nin izleğini takip ederek sivil toplum, hegemonya kavramlarını uluslararası ilişkileri açıklamak için kullanması bu tez çalışma açısından en işlevsel teorik zemini sağladığı için önemlidir. Cox'un Uluslararası Çalışma Örgütü'nde 25 yıllık çalışma deneyimi ve gözlemlerinin eleştirel teorisini geliştirmesinde katkısı olduğunu yazılarında belirtmiştir. Cox'un, küresel sivil toplumu oluşturan etkenlerden biri olan emek alanında uluslararası normların belirlemesinde etkili olan bir örgütte çalışması; neoliberal politik ile kapitalist sistemin küreselleşmesinin gelişim aşamasını bizatihi kendi

[250] Michael Hardt, Antonio Negri, *Duyuru*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2012.
[251] Anthony Leysens, *The Critical Theory Of Robert W. Cox Fugitive or Guru*, Palgrave Macmillan, New York 2008, s. 89. Ayrıca eleştirel teori için bkz.: Andrew Linklater, *International Relations Theory for the Twenty-First Century An introduction* Edited by Martin Griffiths, Routledge, New York 2007, s. 47-59; Jill Steans, Lloyd Pettiford, Thomas Diez, Imad El-Anis, *a.g.e*.
[252] Anthony Leysens, *a.g.e.*

yaşantısında gözlemlemesi sonucu oluşturduğu teorisi[253] küresel sivil toplumun olanaklarını sorgulayan bu araştırma için ayrıca önemlidir. Bu bağlamda Cox'un eleştirel teorisi açıklanarak küresel sistemde küresel sivil toplumu nasıl konumlandırdığına bakılacaktır.

Cox, eleştirel teorisini uluslararası ilişkiler akademiyasına tanıştırdığı 1980'li yılların disiplinde kuramsal bir boşluğun olduğu zamana denk gelmesi nedeniyle *"... bu boşluğun realizmin değişen dünyanın olaylarını kapsamadaki yetersizliğinden kaynaklandığını kavrayarak, yeni bir takım kavramsal referans çerçeveleri oluşturup eksikliği giderme girişimine cesaret edebilen ilk yazarlardandır.*"[254] şeklinde değerlendirilmiştir. Teorik zeminini realizmin indirgemeci pozitivist anlayışını eleştirerek kurmaya başlayan Cox "*Teori her zaman bir kişi ya da bir amaç içindir.*"[255] saptamasıyla teorik açıklamalar ile sosyal olanın arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Bu ön kabulden hareketle Cox'a göre uluslararası ilişkiler devletlerarası ilişkilere indirgenemez[256] ve uluslararası ilişkiler dünya çapında üretim ilişkileri ile sosyal ilişkilerden bağımsız değildir. Realistlerin etkisiyle güce dayanan zor kullanarak oluşturulan hakimiyet tanımını eleştirip Gramsci'nin hegemonya kavramını kullanarak yani sistemin rıza boyutunu merkeze alıp uluslararası alandaki hegemonik düzeni analiz etmeye çalışmıştır.

Cox'un küresel sivil toplum olgusunun ortaya çıkışını açıklayabilmek için öncelikle kendi eleştirel teorisinin temellerine bakmak gerekir. Ona göre uluslararası ilişkiler disiplinindeki temel teorik açıklamalar devletler arası ilişkileri dünya düzeninden

---

[253] "ILO'daki resmi görevim ve genel anlamda işimin kısa bir zaman sonra hegemonya olarak adlandıracağım şeye bir suç ortağı haline gelmeye başladığını anlamıştım." ifadeleri ile Cox'un teorisini oluşturmasındaki kişisel deneyim ve gözlemlerinin etkisini açıkladığı yazısı için bkz; Robert Cox, "Infulunces and Commitments", *Aproaches to World Order,* R. W. Cox, Timoty J. Sinclair, Cambridge University Press, Cambridge 1996.

[254] "Hatta, ilk yazarlar arasında da bu derece kapsayıcı bir sistematik ile alternatif yaratmaya kalkışan tek araştırmacıdır." Burcu Bostanoğlu, "Uluslararası İlişkilerde Metodoloji Tartışmaları ve Robert W. Cox", *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram Hegemonya- Medeniyetler ve Robert W. Cox,* Burcu Bostanoğlu, Mehmet Akif Okur, İmge Kitapevi, Ankara 2009, s. 25.

[255] Robert W. Cox, "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory" *Millennium,* Vol. 10, No. 2, 1981, pp. 126–55, doi:10.1177/03058298810100020501, (04.03.2015).

[256] Atila Eralp "Hegemonya", *Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, Derleyen: Atila Eralp, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 172.

soyutlayıp, olmuş bitmiş birer parçalar olarak ele alıp toplumsal bütünden bağlarını kopartmaktadır. Cox, bu tür bakış açılarını problem çözücü teoriler olarak değerlendirir. Marx'ın belirttiği şeylerin doğasını anlamak için onların ortaya çıktığı tarihsel ve toplumsal, ekonomik koşullar altında değerlendirme yöntemini temel alan bir tarihsel materyalist görüşü[257] çalışmalarında yöntemsel bir zemin olarak kullanıp eleştirel teorisinin praksis yönünü vurgular. Tarihsel materyalizmin diyalektik süreçte işlemesi devlet ve dünya düzeninin üretim ilişkileri ile bağını kurup devlet, toplum, dünya düzeni ilişkiselliği içerisinde değerlendirilmesini sağlar.[258] Cox'a göre eleştirel teori problem çözücü teorinin aksine, kurumları ve sosyal güç ilişkilerini verili kabul etmez; kökenlerini ve nasıl değişim geçirdiklerini sorunsallaştırır. Bu bağlamda problem çözücü teoriler var olan düzeni sürdürmek için taktiksel seçenekler sunarken eleştirel teori olması gereken yani normatif bir seçenek olarak süregiden sosyal ve politik düzene alternatif bir düzen geliştirebilecek potansiyele sahiptir.[259]

Yöntemsel zemini kurduktan sonra Cox, "*tarihsel yapılar*" kavramsallaştırması ile uluslararası düzenin nasıl kurulduğunu açıklayan teorik kavram setini oluşturur. Tarihsel yapılar, belirli bir üretim biçimi ile ortaya çıkan karşılıklı etkileşim içerisinde olan "*maddi yeterlilikler, düşünceler ve kurumlar*" olarak belirlediği güç kategorilerinin bileşimidir.[260] Bu anlamda kapitalizm ile dünya düzenin bağını kuran Cox, tarihsel yapıları oluşturan üç gücü açıklar. Maddi yeterlilikler, üretici ve yıkıcı potansiyelleri olan teknolojik ve örgütsel yapılabilirliği olan her şeydir. İki çeşit olan düşünceler, özneler arası ilişkileri düzenleyen davranışları ve beklentileri şekillendiren, paylaşılan ilkelerdir. Diplomatik kurallar, ulusal devlet söylemleri vb. bu gücün örneklerindendir. Düşüncelerin bir türü de farklı insanları bir arada tutan sosyal düzeni sağlayan kolektif simgeler ve imgelemler/tahayyüllerdir. Meşru güç ilişkileri, adalet, kamu yararı gibi konularda ortak paylaşılan tahayyüller tarihsel yapılar içinde yaptırım gücüne sahip olabilen bir güç

[257] Marx'ın tarihsel materyalist görüşünü eserlerinde izini sürmek için bkz: Barış Parkan, *Marx,* Say Yayınları, İstanbul, 2011.
[258] Robert W. Cox, "Social Forces, States and …., s. 91-97.
[259] *A.g.m.,* s. 89.
[260] *A.g.m.,* s. 98.

biçimidir. Son olarak tarihsel yapıları oluşturan üçüncü güç kurumların anlamı, var olan düzenin istikrar ve kalıcılığını sağlayan güç olmasıdır. Kurumlar güç ilişkilerini sürdüren kolektif tahayyülleri oluşturan unsurlar olarak somutlaşır. Kurumların Gramsci'nin hegemonya olarak adlandırdığı süreçle çok yakın ilişkisi vardır. Çünkü kurumlar maddi güç kullanmadan olabilecek çatışmaları engelleyerek düzenin devamını sağlayan güçlerdir.[261] Kurumlar bir hegemonik strateji olarak politikaların evrenselleşmesini ve temsilini sağlayan var olan dünya düzeni hakkında rıza üretme araçlarıdır.

Bu bağlamda Cox, tarihsel yapıların "*sosyal güçler, devlet biçimleri ve dünya düzeni*" olarak üç düzeye uygulanarak baskın ve hegemonik bir küresel yapının ortaya çıkacağını vurgular. Üretim süreçlerinin tezahürü olan sosyal güçler, devlet ve toplum birlikteliğinden oluşan devlet biçimleri ile barışta ve savaşta devletlerin meşru olarak varlığını sürdürebilmesi sağlayan unsurlarla oluşan dünya düzeni olarak açıklanan ve birbirleriyle etkileşim halinde olan bu üç düzeyin[262] Soğuk Savaş sonrası dönemde neoliberal politikaların ve küresel kapitalizmin hegemonyası olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Maddi güç ile normları içeren dünya düzeniyle ilgi kolektif tahayyül ve evrensel olarak düzenin yönetimini sağlayan kurumların uyumlu olarak birbirlerine bağlanmasıyla oluşan hegemonya dünya düzeninin istikrarını sağlar.[263] Cox bu teorik açıklamalarını, tarihsel yapıları ortaya çıkartan sosyal güçler ile bu güçlerin uygulandığı üç düzey arasındaki ilişkileri açıklayarak tarih boyunca kurulan hegemonik dünya düzenlerini somut olarak dönemselleştirip örneklendirir. Tezin teorik çerçevesi açısından önemli olan sivil toplum ve küresel sivil toplum kavramlarını dünya düzeni bağlamında değerlendiren Cox'un, uluslararası ilişkiler disiplininde baskın güç, tahakküm anlamlarında kullanılan ve

[261] *A.g.m.*, s. 99.
[262] *A.g.m.*, s. 100.
[263] *A.g.m.*, s. 103.

genellikle maddi güce dayanan hegemonya[264] anlayışını, dünya düzeninin meşruluğunu ve sürdürülebilmesini sağlayan bir rıza üretimi olarak kavramsallaştırmıştır.

Gramsci'nin teorik açıklamalarını uluslararası ilişkiler alanına taşımaya çalışan Cox, özellikle ilgilendiği uluslararası organizasyonların ne anlama geldiğini kavramak açısından Gramsci'nin düşünüş biçiminin yardımcı olduğunu belirttiği çalışmasında, tarihsel yapılar ile hegemonik bir dünya düzenin nasıl kurulduğunu açıklar.[265] Gramsci'nin hegemonyanın üretildiği alan olarak betimlediği sivil toplum anlayışında belirttiği gibi kapitalist üretim ilişkilerinden bağımsız bir şekilde sivil toplumu açıklamak mümkün değildir. Sivil toplumun politik ve ekonomik iktidarın rıza üretiminin sağlandığı bir alan olarak belirleyen Gramsci'den etkilendiğini belirten Cox, benzer bir ilişkinin dünya düzeni içinde geçerli olduğunu savunur. Dünya sistemi, sadece devletlerin birbirleriyle ilişkileri üzerinden şekillenmez; dünya sistemi üretim ilişkileri ile şekillenen sosyal güçlerin diyalektik süreçte evrensel bir söylem oluşturularak hegemonik bir dünya düzeni kurulmaktadır. Tarihsel olarak sosyal ve ekonomik devrim aracılığıyla güçlenen devletlerin kurdukları politik yapının ülke sınırlarını aşması ile hakim sosyal sınıfın ulusal düzeyde kurduğu hegemonyasının dışarı doğru yayılarak bir dünya hegemonyasının oluştuğunu belirten Cox'a göre hegemonyanın sürdürülmesi için kurumlar aracılığıyla diğer devletler düzenin bir parçası haline getirilir ve böylece hegemonik yapı evrenselleştirir. Uluslararası düzeyde hegemonya sadece devletlerarası politik ilişkilere dayanan bir düzen değildir. Baskın üretim biçimine dayanan dünya ekonomisi bütün ülkelerin içine nüfus eder ve diğer alt üretim biçimlerini kendine bağlar. Aynı zamanda farklı ülkelerdeki sosyal sınıfları birbirine bağlayan uluslararası sosyal ilişki biçimleri geliştirir. Dünya hegemonyası, sosyal, ekonomik ve politik yapının üçünün bir arada olmasıyla devletlerin ve sivil toplumların davranışlarını belirleyen hakim üretim biçimin

[264] Hegemonya kullanımlarıyla ilgili bkz.: Atilla Eralp, "Hegemonya"…, s. 155-181.
[265] Robert W. Cox, "Gramsci, Hegemony and International Relations: An Essay in Method.", *Millennium* Vol. 12, No. 2, June 1983, pp. 162-75, doi:10.1177/03058298830120020701, (05.03.2015).

ortaya çıkardığı kurallara dayanan evrensel değerler, kurumlar ve mekanizmalar olarak açıklanmaktadır. [266]

Cox uluslararası örgütleri hegemonik ideolojinin geliştirildiği mekanizmalar olarak belirleyip bu örgütlerin hegemonik rollerini şöyle maddeler;[267]

1. Hegemonik dünya düzenini yayılmasını sağlayan kuralları belirlemek,
2. Kendilerini dünya hegemonik düzenin ürünü olarak görmek,
3. Dünya düzeninin normlarını ideolojik olarak meşrulaştırmak,
4. Çevre ülkelerin elitlerini tayin etmek,
5. Karşı hegemonik düşünceleri sönümlemek.

Kapitalist üretim biçimine dayanan tarihsel yapıda Dünya Bankası, Dünya Ekonomik Formu, Uluslararası Para Fonu gibi kuruluşlar dünya, para ve ticaret ilişkilerini belirleyen temel kurumlardır. Hegemonik sınıfın kendi ideolojisini bu uluslararası örgütler aracılığıyla yayıp sağlamlaştırması küresel bir sivil toplumun başlangıcını oluşturur.[268] Küresel sivil toplumda olduğu gibi küresel boyutta da sosyal ilişkilerde yaşanacak temel değişikliklerin yeni bir tarihsel yapının ortaya çıkartabileceğini belirten Cox, uzun süreçte karşı hegemonik bir yapının olma olasılıkları üzerinde yorumlamalar yapar. Milenyum girişinde sivil toplum içerisinde gelişecek alternatif bir dünya düzeni için öngörülerini belirttiği 1999 yılında yayımladığı makalesinde, Gramsci'nin sivil toplumda burjuva hegemonyasını sürdürürken aynı zamanda özgürleştirici bir karşı hegemonya inşa edilebileceği saptamasından başlayarak dünya düzenindeki alternatif olasılıkları değerlendirir. Adı geçen makalede 20. yüzyılın son on yılında yaşanan politik ve ekonomik değişimlerin genel bir çerçevesini çizip zengin ve fakir insanlar arasındaki kutuplaşmanın artmasıyla dünya düzeninde var olan politikalara yönelik insanların inancını yitirdiğini belirten Cox, bu koşullarda bir çok aktivistin ve teorisyenin çeşitli alternatifler ve daha yaşanabilir bir toplum oluşturabilmek için sivil topluma baktığını

[266] *A.g.m.*, s. 60-62.
[267] *A.g.m.*, s. 62.
[268] Faruk Yalvaç, "Eleştirel Kuram ve…", s. 191.

belirterek sivil toplum ile küresel kapitalizm ilişkileriyle şekillenen hegemonik bir dünya düzeninde karşı hegemonik bir yapının ortaya çıkabilirliğini tartışır.[269]

Cox, Gramsci'nin 1920 ve 1930'larda tarihsel bir bağlamda ele aldığı teorisini 21. yüzyılın son yıllarında değişen dünya bağlamına yerleştirmeye çalıştığını belirtir. "*Sivil toplum hem şekillendirir hem de şekillenir, istikrar ve yeniden üretimin bir faili olabileceği gibi düzen dönüşümünü sağlayan bir fail de olabilir*."[270] Bu saptamasından hareketle Avrupa ve Amerikan düşüncesinde sivil toplumun iki anlamda kullanıldığını belirten Cox, birincisini yukarıdan aşağıya doğru, geniş nüfus kitlesi arasında kapitalist düzeni sağlayan ve kapitalizmin hakim ekonomik güçleri olan entelektüel ve kültürel hegemonyadır. İkincisi ise aşağıdan yukarı doğru, kapitalist düzen altında dezavantajlı ve yoksun bırakılmış nüfus kesimleri tarafından inşa edilip eski hegemonik düzenin yerine geçecek kadar insanlar tarafından kabul edilecek bir karşı hegemonyadır.[271]

Avrupa ve Amerika literatüründeki önceki yüzyıllarda yapılan sivil toplum açıklamalarının günümüz sivil toplumu için kullanılmadığını belirten Cox, toplum üzerindeki hakim güçler olan şirketler ve devletler ile bunlardan ayrı bir tarafta değerlendirilen ve özerk bir yapıya sahip olduğu düşünülen sivil toplum anlayışının kabul gördüğünü belirtir. Ona göre Doğu Avrupa'da otoriter yönetime, Asya'da ve Latin Amerika'da ise kapitalist hakimiyete karşı yapılan hareketler sivil toplumu ortaya çıkartmıştır. Bu örnekleri Gramsci'nin belirttiği hegemonik yapının diyalektik olarak ortaya çıkan karşı hegemonik özgürleşmesini sağlayacak güçler olarak analiz eden Cox, dünya ekonomisinin küreselleşmesi ile dezavantajlı kesimlerin protestoları ve alternatif arayışlarını aşağıdan yukarı doğru sivil toplum alanı olarak değerlendirir. Yerel toplumsal grupların yaptığı bu karşı hegemonik hareketler kültürel çeşitliliğe ve dünya çapında gelişen sosyal pratiklere dönüşüp yerel alanda tabandan gelen halk hareketlerinin ötesinde

---

[269] Robert W. Cox, "Civil Society at the Turn of the Millenium: Prospects for an Alternative World Order", *Review of International Studies*, Vol. 25, No. 1, 1999, pp. 3-28, www.jstor.org/stable/20097573, (04.03.2015).
[270] *A.g.m.*, s. 5.
[271] *A.g.m.*, s. 7.

katılımcı demokrasiye dayanan yeni bir politik otorite formu olarak "*sivil devlet*" projesine dönüşebileceği gibi sosyal hareketlerin birlikte kurduğu bir alternatif dünya düzeni olabilecek küresel sivil toplum vizyonunu da oluşturabilir. Ancak bu bağlamda devlet ve şirket çıkarları gibi hakim hegemonik güçler popüler hareketleri etkilemekte, sistemin parçası haline getirebilmekte, STK'lar devlet yardımı alarak hegemonik düzene itaat edebilmektedir. Sendikalar ve sosyal hareketlerin olmadığı yerde gönüllü organizasyonlar aracığıyla zengin ve yoksul, güçlü ve güçsüz arasındaki temel çatışmalar yeniden üretilmektedir.[272] Cinsiyet, etnisite, din, milliyetçilik gibi farklı kimliklerle ortaya çıkan öznellikler politik ve ekonomik hakim güçler tarafından manipüle edilmektedir. Bu kimlikler ise sınıf bilinci gibi bir bilince sahip olmadıkları için bütün bunları birbirine bağlayacak karşı hegemonik bir pratik geliştirmenin asıl çözülmesi gereken sorun olduğu saptamasında bulunur. Üretimin maddi koşullarının kolektif insan davranışlarını belirlemesinden hareketle aşağıdan yukarı karşı hegemonik bir yapı oluşturabilmek için çevrecilik, kadın hakları, yoksulluk karşıtı hareketler ve barış hareketleri gibi yeni sosyal hareketler ile sendikalar arasında bir bağdaşma oluşturulması gerektiğini belirtir.[273] Yeni sosyal hareketler özellikle yerel boyutta neoliberal ekonomik propaganda yapan güçler ile işbirliği yapabilmekte, Batı politikaları ve demokrasi söylemi piyasa ekonomisi için bir enstrüman haline gelebilmektedir. Dolayısıyla özgürleştirecek bir sivil toplum için sınıf temelli örgütlenmeler ve sosyal hareketlilikler bir arada olmalıdır. Sosyal hareketlerin emek ekseni olmadığı sürece hegemonik küresel sivil toplum içerisinde ya sönümlenecek ya da hegemonik düzenin bir parçası haline getirilip araçsallaştırılacaktır.

Cox, 2004 yılında yayınlanan makalesinde Hardt ve Negri'nin küresel kapitalist neoliberal düzeni adlandırmak için kullandığı İmparatorluk kavramsallaştırmasından hareketle Amerikan devlet yapısının baskın bir yere sahip olmasına karşın onu aşan hegemonik sistemin dayattığı tek medeniyeti[274] ve kurumsallaşmış yapı boyutunda sivil

---

[272] *A.g.m.*, s. 10-11.
[273] *A.g.m.*, s. 18-19.
[274] Mehmet Akif Okur, "Robert W. Cox, Sivil Toplum ve Medeniyetler: Posthegemonik Bir Dünya Düzeni İçin Ontolojik Arayışlar" *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram Hegemonya - Medeniyetler ve Robert W. Cox*, Burcu Bostanoğlu, Mehmet Akif Okur, İmge Kitapevi, Ankara 2009, s. 84.

toplumu 20. yüzyılın güç çeşitlerinden biri olarak konumlandırır.[275] Sivil toplumu çoğunlukla sosyal hareketler boyutuyla açıkladığı yazısında; ona göre ulusaşırı şirket gücünün küreselleşmesine alternatif ve Anglo Amerikan Irak istilasına karşı harekete geçen İmparatorluğa karşı çıkış gibi son on yıllarda ortaya çıkan bir güç olarak sivil toplum somutlaşmaktadır. İmparatorluğa ve devletler sistemine karşı tepki olarak ortaya çıkan sosyal hareketler, "*topraksal olmayan, hiyerarşik olmayan ve bürokratik olmayan; oluşan, ayrışan ve yeniden oluşan akışkan bir ağdır*."[276] Bu özelliklerin aynı zamanda zayıf noktası olmakla birlikte sosyal hareketler toplumların hükümet kontrolünden bağımsızlaşmasını sağlayıp hükümetlere ve devletler arası sistemin aktörlerine baskı yapabilmektedirler. Küresel sosyal hareketler İmparatorluk vizyonuna yönelik sivil toplum içerisinde muhalefeti artırabilmektedir. Biyosferin sağlığı,[277] insan koşullarında eşitlik, uluslararası kuruluşların reforma ihtiyacı olması gibi konularda sosyal hareketlerin dünya düzeninde değişiklik sağlayabileceğini ileri sürmektedir. Çünkü hegemonya ya da meşruiyet krizlerinin beklenmedik sonuçları olabilmektedir. Küresel kapitalizm girdiği her kriz ile hegemonik yapının sarsılması, sivil toplum içerinde karşı hegemonik dönüşümü sağlayacak hareketlerin ve inisiyatiflerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır.

Cox'un eleştirel teorisini hegemonik küresel sivil toplum bağlamında ele alarak oluşturulan yukarıdaki açıklama ve değerlendirmelerin araştırma konusu olan küresel sivil toplumun olanaklarını analiz edebilecek pratikle buluşan teorik bir çerçeve oluşturmaktadır. Örnek çalışma olarak seçilen Uluslarası Af Örgütü Cox'un ifade ettiği gibi hegemonik bir araç mıdır yoksa aşağıdan yukarı doğru sivil toplum süreci içerisinde değerlendirilebilecek bir hareket midir? Bu soru UAÖ üzerine yapılacak empirik çalışma

---

[275] Robert W. Cox, "Beyond Empire And Terror: Critical Reflections On The Political Economy Of World Order", *New Political Economy*, Vol. 9, No. 3, 2004, pp. 307-323, DOI: 10.1080/1356346042000257778, (09.03.2015).
[276] *A.g.m.*, s. 309-310.
[277] Çevre hareketleri yazınında Neo Gramsciyan ekolojik teori, çevre politikaları içerisinde karşıt bir tarihsel blok oluşturma örneği olarak sivil toplum örgütlerini göstermektedir. Bkz.: Yelda Erçandırlı, "Yeşil Kuram ve Marksizm" *Marksizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Derleyen: Faruk Yalvaç, İmge Kitabevi, Ankara 2017, s. 298.

ile çözümlenmeye çalışılacaktır. Ancak öncesinde tezin araştırma sorularından olan küresel sivil toplumun ne olduğu sorusuna yanıt olarak bu bölümdeki bütün analizler ve teorik tartışmalar ışığında tez çalışmasının ulaştığı özgün küresel sivil toplum tanımı verilmelidir.

1.6.4. Küresel Sivil Toplumun Tanımlanması

Tarihsel olarak felsefenin temel tartışma konularından biri olan politika içerisinde toplum-devlet-birey ilişkisi bağlamında anlamlandırılmaya çalışılan sivil toplum, küreselleşme süreciyle birlikte gelen yeni milenyum ile küresel bir boyut kazanmıştır. Sivil toplumun ne olduğu tartışmalarının yapıldığı önceki başlıklarda gösterilmeye çalışıldığı gibi yaklaşımına göre farklı anlamlar yüklenen bir kavram olması, bu çalışma açısından özgün bir sivil toplum kavramsallaştırması yapılması gereğini doğurmuştur.

Sivil toplum kökleri demokrasinin ilk ortaya çıkışı olan polis toplum modeline kadar götürülse de modern bir kavramdır. Modern nitelendirmesinden kasıt sivil toplumun 20. yüzyıl sosyo-ekonomik ve politik gelişmeleri içerisinde ortaya çıkan, kurumsallaşan; kendi kültürünü, kodlarını ve ilişkilerini üreten sosyal bir organa dönüşmesidir. Bu bağlamda sivil toplum çağın kapitalist ekonomi biçiminden ve liberal politikalarından ayrı analiz edilemez. Başka bir deyişle sivil toplum liberal politik geleneğin bir kavramıdır ve liberalizm ile bağı kurulmadan sivil toplum açıklamaları eksik kalacaktır. Her ne kadar sivil toplum politik iktidardan bağımsızlaşma, sosyalin düzenlemesinde özerk bir alan olarak anlaşılsa da bu alanın kapitalist ilişkilerden bağımsız olarak şekilleneceğini düşünmek naif bir bakış açısıdır. Tam da bu nokta, önceki başlıklarda anlatıldığı gibi sivil toplumun hem liberal yaklaşım hem de eleştirel yaklaşım açısından ele alınmasının ve özgürleştirici bir alan olarak değerlendirilen çalışmaların yapılmasının nedenidir. Kapitalist ekonominin kurumlarını kurabildiği, liberal düzenin değerlerinin ve kodlarının toplum içerisinde benimsenmesini sağlayan ve bireylerin rızasının yani hegemonyanın üretildiği alan olarak sivil toplum olgusunu geniş bir çerçevede incelenebilmesini

sağladığı için Gramsci'nin izleği tezin teorik çerçevesinde kullanılmıştır. Sivil toplum ekonomi politiğe göre şekillenen hegemonyanın sürdürülmesini sağlayan ve diyalektik olarak karşı hegemonyanın ortaya çıkmasını sağlayan sosyal alandır. Eğitim, medya, din, gibi hegemonyanın üretildiği alanlara sivil toplum örgütleri aracılığıyla somutlaşan kuruluş ve kurumlar da eklenmelidir. Kapitalist düzen, bir devlet içerisinde varlığını sürdürebilmek ve neden olduğu eşitsizlik ilişkilerini görünmez hale getirmek için sivil toplumu kullanır, araçsallaştırır. Ama aynı zamanda yine Gramsci'nin analizinde gösterdiği gibi sivil toplum bu ekonomi politiğe karşı mücadele edebilecek bir alan da açar. Çünkü diyalektik olarak her tez, anti tezini içerisinde barındırır. Sivil toplum göreceli olarak iktidardan bağımsız bir alan açarak hegemonik düzenin eleştirilmesini sağlayacak ve çelişkilerini ortaya koyacak hareketlerin oluşmasına olanak verir.

20. yüzyılın başlarında sivil toplum analizi tek bir devlet sınırları içerindeki yapılsa da 21. yüzyıla yaklaştıkça sivil toplum küresel bir boyut kazanmaya başlamıştır. Çünkü liberal kapitalist düzenin devlet sınırlarını aşıp uluslararası bir boyut kazanmasıyla hegemonyanın da küresel bir boyutta kurulmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu anlamda sivil toplum için yukarıda yapılan değerlendirme küresel sivil toplumun temelini oluşturur. Gelişen teknoloji ile kapitalizmin daha fazla kar elde edebileceği neoliberal küresel dünya düzeninin kurulmasının olanakları oluşmuş ve buna bağlı olarak rıza üretme alanı olarak araçsallaştırılan sivil toplum da küresel bir boyut kazanmıştır. Küresel sivil toplum, liberalizmin neoliberalizm, kapitalizmin küresel kapitalizm olduğu küreselleşme ile kavramsallaştırılmaya çalışılan dünya genelindeki ekonomik, politik ve sosyal değişimlerle ortaya çıkan bir olgudur.

Küresel sivil toplum neoliberalizmin küreselleşmesi sürecinde sosyal, ekonomik ve politik alanların oluşturduğu diyalektik ilişkiler bütünüdür. Sosyal ile kast edilen çeşitli toplumsal inisiyatiflerle şekillenen gruplar ve örgütlenmelerdir. Ekonomik boyut ise üretim biçimi ve ilişkileri bütünü olarak küresel kapitalizmdir. Politik alan insan hakları temelli oluşturulmuş uluslararası hukuk sözleşmeleri ve anlaşmaları, bunları temel alarak oluşmuş kurum ve devletlerdir. Tanımda geçen diyalektik süreç ise tez ve antitez süreci

olarak bu üç temel aksla oluşan alanda oraya çıkan ilişkilerin şekillenme biçimidir. Örneğin ekonomik olarak maksimum karını düşünen kapitalizm, kar maksimizasyonu en az maliyetle sağlamak adına emeğin değerini düşürür ve buna eklenebilecek çalışma koşullarında maliyetin azaltılması insan hakları ihlaline yol açmaktadır. Politik alanda demokratik ya da insan haklarının temellerinin sarsılması ise sosyal alanda tepkilere yol açacaktır. Örnekten devamla emeğin hak ettiği değeri elde etmesi ve çalışma koşullarının iyileştirmesi için sosyal faktörler harekete geçmektedir. Çeşitli bireyler, örgütlenmeler bu sürecin iyileştirilmesi için hak arayışlarını sürdürmektedir. Hem makro hem de mikro anlamda küresel sivil toplum denilen alan bu çatışmalı ilişkileri barındıran alandır. Küresel sivil toplumu sadece demokrasi hareketi olarak ya da sadece hegemonyanın inşa edildiği bir alan olarak değerlendirmek fenomeni anlatmakta eksik kalacaktır. Yalnızca ulaşılmak istenilen bir moral değer olarak değerlendirilmesi ise fenomenin gerçekliği görmemezlikten gelmektir.

Sonuçta küresel sivil toplum neoliberal küresel kapitalist hegemonyanın üretildiği alan olup aynı zamanda diyalektik olarak karşı hegemonik hareket ve söylemlerin ortaya çıktığı zemindir. Bu nokta ise tezin çalışma konusu olan küresel sivil toplumun olanakları olarak kavramsallaştırılmaktadır. Küresel sivil toplum kavramı indirgemeci bir bakış açısıyla ele alınabilecek yekpare bir kavram değildir. Kendi içinde çatışkılı bir kavram olup olgusal olarak ortaya çıkardığı hegemonik ve karşı hegemonik söylemin kendine meşru zemin bulduğu alandır. Küresel sivil toplumun olanakları kavramsallaştırılması; küresel sivil toplumun neliği üzerine yapılan teorik tartışmaların devamı olmakla birlikte üçüncü bölümde yer alan veri ile söylem analizi çalışmalarının sonuçlarını anlamdırabilmek için ayrı bir bölümde sorgulanmalıdır. Ancak UAÖ üzerine nicel ve niteliksel araştırmaya geçmeden önce ikinci bölümde UAÖ bir uluslararası hükümet dışı örgüt olarak tanıtılıp tarihi, kurumsal yapısı, özellikleri incelenecektir.

2. ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ YAPISI VE ÖZELLİKLERİ

Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) 1961 yılından itibaren hem şube sayısının hem üye sayısının artmasıyla küresel ölçekli uluslararası hükümet dışı örgütü olarak varlığını sürdürmektedir. Tezin araştırma konusu olan küresel sivil toplumun olanaklarını inceleyebilmek için örnek çalışma olarak seçilen UAÖ hakkında veri analizine geçmeden önce örgütün tarihsel olarak nasıl ortaya çıktığı, geliştiği ile örgütün yapısı, çalışma alanları ve biçimleri yayımlanmış eserlerden, UAÖ resmi genel merkez ve şube internet sitelerinde yapılan araştırma sonucu derlenmiştir. Ayrıca UAÖ Türkiye Şubesi'nden üst düzey bir yetkili ile 3 Şubat 2016 tarihinde yapılan görüşmeden alınan bilgilere ilgili başlıklar altında yer verilmiştir.

2.1. Uluslararası Af Örgütü'nün Tarihsel Gelişimi

1961 yılının Mayıs ayında Londralı bir avukat olan Peter Benenson'un, Antonio de Oliveira Salazar yönetimindeki Portekiz'de iki üniversite öğrencisinin bir lokantada 'özgürlük' şerefine kadehlerini kaldırdıkları için yedi yıl hapse mahkum edilmeleri hakkında okuduğu haber ile başlayan süreçle Uluslararası Af Örgütü'nün kuruluş fikri doğmuştur.[278] Bu haberden hareketle, insan hakları alanında aktif olarak uzun zamandır çalışmış olduğu belirtilen Benenson'ın[279] Observer gazetesine yazdığı Unutulmuş Mahkumlar[280] makalesi ile devletlerin temel çelişkisini şöyle vurgulamıştır: *"Bir yanda devletlerin insan hakları evrensel bildirgesine resmi bağlılıkları, diğer yandan yine büyük*

[278] Harry M. Scoble; Laurie S. Wiseberg. "Human Rights and Amnesty International", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 413, No. 1, May 1974, pp. 11-26, doi:10.1177/000271627441300103, (09.03.2016), s.16.

[279] Birçok politik davada savunma avukatlığı yapmış 1959 yılında İngiliz avukatların oluşturduğu; hukukun üstünlüğünü sağlamak için kampanyalar düzenleyen ve Birleşmiş Milletler'in insan hakları bildiriyle ilgili gözlemler yapan Adalet adlı kuruluşun kurucu üyelerinden biridir. Bkz. Jonathan Power, *Amnesty International: The Human Rights Story*, McGraw-Hill, UK 1981, s. 10.

[280] Peter Benenson, "The Forgotten Prisoners", 28 May 1961, https://www.theguardian.com/uk/1961/may/28/fromthearchive.theguardian, (09.03.2016).

sayıda devletin bizzat korumaları beklenen hak ve özgürlükleri her gün hiçe saymaları."[281] Bu çelişkinin somut örneği olan düşüncelerinden dolayı tutuklanan ve özgürlüğe kadeh kaldırmak gibi barışçıl bir protesto gerçekleştiren gençlerin yasal hiçbir savunma gücünün olmamasından dolayı bu büyük haksızlığın giderilmesi ve hapisten salıverilmesini sağlayabilmek amacıyla hükümete mektup yazmayı önermiştir. Bu öneri ile daha sonra örgütün kullandığı kampanyaların temelini oluşturan haksızlığa uğrayan insanların haklarını savunmak için mektup yazma grupları oluşturulmuştur. "*Sadece layıkıyla bilgilenmiş ve seferber olmuş bir uluslararası kamuoyu, hükümetleri geri adım atmaya ve devletleri hoyrat ve caniyane uygulamalarına bir son vermeye zorlayabilir*."[282] ifadesiyle betimlendiği gibi UAÖ'nün doğuşunda yatan bilincin eyleme dökülmesi olarak düşünce mahkumlarına yönelik mektup yazma eylemi başlatılmıştır.

İktidarların hükmetme güçlerini kullanarak yaptıkları insan hakları ihlallerine karşı mücadele etmek için bir grup Londralı avukatla başlayan örgütlenme süreci Belçika, İngiltere, Fransa, Almanya, İrlanda, İsviçre ve ABD'den katılımcılarla uluslararası boyuta taşınmıştır. 1962 yılında ise Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) adıyla daim bir örgüt kurulması kararlaştırılmıştır. 1964 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Af Örgütü'nün danışman statüsünü kabul etmiştir. 1965 yılında Avrupa Konseyi, 1969 yılında ise UNESCO, 1972'de Amerikan Devletleri örgüt bünyesindeki Amerika Ülkeleri İnsan Hakları Komisyonu örgüte danışman statüsü vererek dünya çapında tanınan bir uluslararası hükümet dışı öğüt (UHDÖ) olarak meşruiyet kazanmıştır.

1973 yılında BM, Uluslararası Af Örgütü'nün İşkenceyi Alenen Suçlayan önergesini oybirliği ile kabul etmiştir. 1975'te ise örgütün kampanyasını takiben BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı Onur Kırıcı Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme oybirliği ile kabul edilmiştir. 1974 yılında Türkiye'den düşünce mahkumu olarak hapis yatmış Mümtaz Soysal, Uluslararası Af Örgütü'nün en üst yönetim organı olan

[281] Aime Leaud, *Uluslararası Af Örgütü*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994, s. 15.
[282] Robert Badinier, "Önsöz", *Uluslararası Af Örgütü,* Aime Leaud, İletişim Yayınları, İstanbul 1994, s. 12.

Uluslararası Yürütme Kurulu'na seçilmiştir. Uluslararası Af Örgütü "*tüm dünyada barış, özgürlük ve adaletin temellerinin güvence altına alınmasına yaptığı katkılardan dolayı*" 1977 Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştür. 1978'de Uluslararası Af Örgütü, insan hakları alanındaki önemli katkılarından dolayı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları ödülünü almaya hak kazanmıştır.

Uluslararası Af Örgütü özellikle örgüte adını veren düşünce mahkumlarına özgürlük kapsamında yaptığı çalışmalarla uluslararası alanda kurumsallaşıp 1990'lara kadar ağırlıklı olarak bu konuda çalışmalar yapmaya devam etmiştir. Örgütün tarihi incelendiğinde 1990 yılında, Irak işgali ardından Kuveyt'te yaşanan insan hakları ihlalleriyle ilgili bir rapor yayınlama çalışmasından anlaşılacağı üzere aktivizmini düşünce mahkumu özelinden genel olarak insan hakları ihlallerine genişlettiği görülmektedir. 1991 yılında 30. yıldönümünde Uluslararası Af Örgütü İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin ilkelerinin uygulanmasını temel amaçlarından biri olarak belirleyerek savunuculuk yapacağı insan hakları ihlallerinin kapsamını genişletip; silahlı muhalif grupların ihlalleri, rehin almalar gibi konular üzerinde de çalışmalar yapmaya başlamıştır. Yanı sıra cinsel yönelimleri nedeniyle hapse mahkum edilenlerin de düşünce mahkumu olduğunu ilan etmiştir. 1994 yılında "Kadın Hakları İnsan Haklarıdır" adlı büyük bir kampanya başlatmıştır. 2001 yılında 40. yıldönümünde Uluslararası Af Örgütü, insan haklarının bölünmezliğine dayanan yeni bir misyon kabul etmiş ve örgütün tüzüğünde ekonomik, sosyal ve kültürel haklar üzerine çalışmayı da ekleyen bir değişiklik yapmıştır. 2009 yılında Uluslararası Af Örgütü, yoksulluğu derinleştirmeye yol açacak şekilde gerçekleştirilen; medeni ve siyasi hakların yanı sıra ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ihlallerinin sonlandırılması için "Onurunu İste (Demand Dignity)" kampanyasını başlatmıştır.[283]

Burada kısaca örneklendirilen bu tarihsel gelişmeler incelendiğinde neoliberal politikaların küreselleşmesi ile örgütün ele aldığı konuların küresel sorunlar olması

[283] Bu noktaya kadar verilen Uluslararası Af Örgütü tarihiyle ilgili bilgiler, Türkiye Şubesi internet sayfasından derlenmiştir. Bkz.: https://www.amnesty.org.tr/tarihçe, (12. 03. 2016).

arasındaki dikkat çekici bir paralelliğin olduğu ortaya çıkmaktadır. UAÖ kurumsal yapısını geliştirdikçe üye sayısı artmış üye sayısı arttıkça da daha çeşitli sorunlarla ilgili çalışmaya başlamıştır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta insan hakları ihlallerinin tarih boyunca çeşitli koşullarda ve faklı alanlarda sürekli var olmasına karşın özellikle 1990'lardan sonra insan hakları ihlallerinin çeşitlenmesinin ve görünürlüğünün artmasının ve temelde ihlallerin küresel bir boyut kazanma sürecinin küresel kapitalizm ile olan bağlantısıdır. Bu bağlantı, neoliberal Yeni Dünya Düzeni çerçevesinde kapitalizm küreselleşmesiyle ekonomik, politik kurumsallaşma ve buna bağlı pratiklerin ortaya çıkardığı tutarsızlıklar ve tahribatlar ile UAÖ'nün bu sorunların doğrudan mağdurları olan insan ve toplulukların yaşadıklarını ifşa eden ve yetkilileri çözüm bulmaya çağıran çalışmalarının çeşitlenmesi ve artması örneğinde somutlaşmaktadır. Başka bir deyişle 1990'larla birlikte neoliberalizm küreselleştikçe, UAÖ'nün düşünce mahkumları dışında diğer temel insan hakları ihlallerine yönelik aktivizm çalışmalarına başlamış ve UAÖ çalışma alanı konularını artırmıştır. Nitekim bu değerlendirmeyi temellendirecek bilgilere UÖÖ üzerine yapılan veri analizi sürecinde de ulaşılmıştır.

2.2. Uluslararası Af Örgütü Amacı

İnternet sitesinde "*Biz kimiz*" başlığı altında Uluslararası Af Örgütü (UAÖ), kendini şöyle tanımlamaktadır:

> "*İnsan haklarına saygı gösterilmesi, insan hakları ihlallerinin engellenmesi ve bu hakların korunması için çalışan insanların oluşturduğu, uluslararası alanda tanınan küresel bir harekettir. Vizyonu, her insanın İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi tarafından kabul edilen insan haklarına ve diğer tüm uluslararası insan hakları standartlarına erişebilmesini sağlamaktır*." [284]

Dünyanın dört bir yanında 216 ülke ve bölgede faaliyet gösteren, 7 milyondan fazla insanın, herkesin insan haklarını kullanabilmesi için mücadele ettiği küresel bir hareket olarak kendini tanımlayan UAÖ:

[284] https://www.amnesty.org.tr/icerik/biz-kimiz, (13.03. 2016)

> *"Farklı kültürlere, farklı dini ve ideolojik inançlara sahip bu insanlar, temel insan haklarına herkesin sahip olduğu, insan haklarının herkes tarafından benimsendiği, uygulandığı ve korunduğu bir dünya için çalışma kararlılığında birleşiyorlar. Uluslararası Af Örgütü, aktivist, üye ve destekçileriyle birlikte, uluslararası dayanışma temelinde kampanyalar yürüterek insan haklarını geliştirmek için yılmadan mücadele veriyor."*[285]

Üye ve destekçileriyle birlikte yerel ve küresel bazda güçlü kamuoyu baskısı oluşturabilmek için çalışmakta olduğunu belirten UAÖ, düzenlediği kampanyaların odaklandığı ve harekete geçtiği temel insan hakları konuları olarak şunları göstermektedir:

- İfade özgürlüğü ve düşünce mahkumlarının serbest bırakılması
- İşkenceye karşı koymak ve terörle mücadelede adalet
- Kadınlara yönelik şiddeti durdurmak
- Yoksulluğun pençesindeki insanların, insan onurunu ve haklarını savunmak
- Mültecilerin ve göçmenlerin haklarını korumak
- Ölüm cezasını yok etmek
- Uluslararası silah ticaretine sıkı düzenlemeler ve sınırlandırmalar getirilmesi için mücadele etmek
- Yüzbinlerce Uluslararası Af Örgütü üyesi aracılığıyla, yakın tehlikede (immediate risk) olan bireyler adına Acil Eylem çağrıları yapmak

Yürütülen kampanyalarla ilgili mesajlar, Uluslararası Af Örgütü üye ve gönüllülerine, medya ve internet kanalıyla, milyonlarca insana birçok dilde iletilmektedir. İnternet olanaklarını fazlasıyla kullanan örgütün genel merkez sitesinden çalışmalar ve raporlarla ilgili belgelere ulaşmak mümkündür. Bu tez çalışmasında UAÖ Türkiye Şubesi internet sitesinden elde edilen bilgiler 2016-2017 yılları içerisinde toplanıp tamamlandıktan sonra UAÖ Türkiye Şubesi web sayfası tasarımını yenileyip UAÖ resmi genel merkez site tasarımına dönüştürdüğü belirlenmiştir. Ayrıca dinamik bir aktivizm

[285] Aynı yerde.

yürüten UAÖ çalışmalarını yayınladığı internet sayfasında kullandığı video, fotoğraf gibi materyaller ve metinlerden oluşan içerik sürekli güncellemektedir.

2.3. Uluslararası Af Örgütü'nün Örgütsel Yapısı

Bireysel destekçiler tarafından yapılan bağışlar sayesinde çalışmalarını yürüttüğünü belirten Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) kendini tüm hükümetlerden, siyasi ideolojilerden ve dini inançtan bağımsız, demokratik bir insan hakları hareketi olarak nitelendirmektedir. Aynı zamanda temel insan hakları çerçevesinde koruduğu bireylerin görüşlerini desteklemediğini ya da onlara karşı çıkmadığını belirtmektedir.[286]

UAÖ'nün merkezi olan Uluslararası Sekretaryası Londra'dır, kurulduğu yıldan beri genişlemeye devam etmektedir. Dünya çapında gönüllü üyelik esasına dayalı bir kuruluştur ve şubeler, yapılar, uluslararası ağlar, bağlı gruplar ve uluslararası üyelerden oluşur. 66 ülkede devamlı bir insan hakları garantisi sağlanması amacıyla şubesi vardır. Büyük şubelerde, bir sekreter ve çalışanlar bulunur. Şube, üyelerinin çalışmalarını koordine etmektedir.[287] Uluslararası Sekretaryası yönetiminin başı olarak Genel Sekreter, UAÖ'nün lideri ve esas sözcüsüdür. Genel Sekreter, Uluslararası Yönetim Kurulu tarafından görev süresi başlangıçta dört yıl olmak üzere atanır. Atamanın, geniş kapsamlı bir küresel araştırma sonucunda yapıldığı belirtilmektedir.[288] İngiltere'den Peter Benenson'un ilk Genel Sekreterliği sonrası 1990'lı yıllara kadar Avrupa kökenli kişiler

---

[286] Bu bilgiler UAÖ uluslararası tüzüğünden derlenmiştir. Bkz.: https://www.amnesty.org.tr/nav/89/uluslararasi-tuzuk (13.03.2016). Bu dipnotun oluşturulduğu tarihten sonra UAÖ Türkiye Şubesi web sayfası tasarımını ve içeriğini değiştirmiştir. Türkiye Şubesi tüzüğü olarak şu bağlantı verilmektedir: Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Tüzüğü, https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/ULUSLARARASI%20AF%20%C3%96RG%C3%9CT%C3%9C%20T%C3%9CRK%C4%B0YE%20%C5%9EUBES%C4%B0%20T%C3%9CZ%C3%9C%C4%9E%C3%9C.pdf, (10.09.2018); Ayrıca uluslararası tüzük ve organizasyon birimleri için bkz: https://www.amnesty.org/en/about-us/how-were-run/structure-and-people/,(10.09.2018); Statute Of Amnesty International, https://www.amnesty.org/download/Documents/POL2072982017ENGLISH.PDF, (10.09.2018).

[287] https://www.amnesty.org.tr/nav/89/uluslararasi-tuzuk, (13.03.2016).

[288] Kumi Naidoo Uluslararası Af Örgütü'nün gelecek dönem Genel Sekreteri olarak atandı, 21 Aralık 2017, https://amnesty.org.tr/icerik/kumi-naidoo-uluslararasi-af-orgutunun-gelecek-donem-genel-sekreteri-olarak-atandi, (10.02.2018).

seçilmiştir. Ancak 1992-2001 yılları arasında Senegal'den Pierre Sané seçilmesi sorasında Bangladeş, Hindistan ve son olarak Güney Afrika'dan olmak üzere uluslararası aktivistlik ve sivil toplum çalışmaları geçmişlerine sahip Batılı olmayan kişiler seçilmiştir. Genel Sekreterlerin Avrupa dışından seçilmesinin UAÖ'nün küresel bir harekete dönüşmesi sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Uluslararası Af Örgütü'nün çalışmalarının yürütülmesindeki en üst yetki Uluslararası Konsey'indir. Konseyin öncelikli işlevi stratejiye odaklanmak, vizyon, misyon ve temel değerlerini belirlemek, örgüt içi organları oluşturma, hareketin kabul edilmiş strateji ve planları karşısındaki performansını değerlendirmektir. Bunun yanı sıra Uluslararası Yürütme Komitesi bulunmaktadır. Uluslararası Yürütme Komitesi'nin asıl görevi, dünya çapındaki tüm Uluslararası Af Örgütü üzerinde liderlik ve yöneticilik sağlamaktır. Bir Başkanlar Forumu bulunmaktadır. Başkanlar Forumu uluslararası üyelerin temsilcilerinden ve Uluslararası Af Örgütü şube ve yapılarının başkanları tarafından oluşturulmaktadır.[289]

Uluslararası Af Örgütü'nün herhangi bir ülke ya da topraklardaki insan hakları ihlalleri üzerinde yürütülecek olan, bilgi toplama ve değerlendirme ve temsilci gönderme dahil tüm çalışmaların sorumluluğu, ilgili ülke veya topraklardaki şube, yapı, grup veya üyelerine değil, örgütün uluslararası idari organlarına aittir.[290]

Şubeler ise Uluslararası Af Örgütü'nün belirtilen amaç ve görevlerinin dışında kalan konular ile ilgili hareket edemezler. Uluslararası Sekreterya şubelerin kaydını tutar. Şubeler, Uluslararası Af Örgütü'nün temel değerleri ve çalışma şeklinin yanı sıra, zaman zaman Uluslararası Konsey tarafından benimsenen her türlü Entegre Stratejik Plana göre çalışmak zorundadır.[291]

---

[289] Aynı yerde.
[290] Aynı yerde.
[291] Aynı yerde.

Uluslararası Konsey, Uluslararası Yürütme Komitesi üyelerinden, şube ve yapıların temsilcilerinden ve Uluslararası Af Örgütü'nün uluslararası üyelerin temsilcilerinden oluşur ve iki yıldan uzun ara vermemek kaydıyla Uluslararası Yürütme Komitesi tarafından belirlenen bir tarihte toplanır. Uluslararası Konsey'de yalnızca bölüm ve şube temsilcileri ile uluslararası üyelerin oy verme hakkına sahiptir. Konsey kurallarla ve kılavuzlarla uyumlu olarak faaliyet göstermelidir.[292]

Uluslararası Yürütme Komitesi, Sayman ile Uluslararası Af Örgütü'nün bireysel veya uluslararası üyesi olan sekiz düzenli üyeden oluşur. Düzenli üyeler ve Sayman Uluslararası Konsey tarafından seçilir. Herhangi bir şube, yapı veya bağlı gruptan bir üyeden fazla kişi ya da Uluslararası Af Örgütü'nün şube veya yapının bulunmadığı bir ülke, eyalet veya topraklarda isteyerek yaşayan uluslararası bir üyesi Komite'nin düzenli üyesi olarak seçilebilir.[293]

Finansman konusunda ise Uluslararası Konsey tarafından atanan bir denetçi, Uluslararası Sekreterya tarafından hazırlanan Uluslararası Yürütme Komitesi'ne ve Uluslararası Konsey'e sunulan Uluslararası Af Örgütü hesaplarını yıllık olarak denetler. Uluslararası Af Örgütü'ne ait gelir veya mülkün hiçbir bölümü, doğrudan veya dolaylı olarak üyelerden hiçbirine çok geçerli ve değerli bir sebebi olmaksızın pay, hediye, ikramiye ve benzeri kazanç olarak verilemez. Şeffaflık önemli olup küresel finansal raporları resmi web sayfasında yayımlanmaktadır. Şubelerde bu şeffaflık ilkesine uymak zorundadır. Örneğin Türkiye şubesi yıllık iç denetim raporları ve mali tabloları, bağımsız denetim raporlarını ve dernek beyannamelerini internet sayfasında yayımlamaktadır.[294]

Yukarıda kısaca örgütsel yapısı açıklanan UAÖ'nün küresel bir örgütlenme olarak sınırları tüzükle belirlenmiş net bir bürokratik yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. UAÖ Türkiye Şubesi'nden bir yetkili ile 3 Şubat 2016 tarihinde yapılan görüşmeden UAÖ'nün örgüt yapısı hakkında ayrıca bilgiler ve yorumlar alınmıştır. Buna göre yetkili,

[292] https://www.amnesty.org.tr/nav/89/uluslararasi-tuzuk, (13.03.2016).
[293] Aynı yerde.
[294] https://www.amnesty.org.tr/icerik/bagimsiz-denetim-raporlari, (18.03.2016).

UAÖ'nün çok ciddi ve ağır bir bürokratik yapıya sahip oluşunu acil eylem aktivizmini örnekleyerek açıklamıştır. İvedi bir şekilde yapılması gereken acil eylem çağrılarında hakkında aktivizm yürütülecek kişinin araştırılması, doğru bilgi verildiğinden emin olma ve politika belgelerine uygun olma gibi ölçütler üzerinden kontrol edilerek metinlerin hazırlanmasının birkaç gün sürebildiğini ifade etmiştir. UAÖ'nün "*çok geniş*" bir bürokratik yapıya sahip olduğunu belirten yetkili, ülkelerdeki şubelerin örgütün küresel bürokrasisine tabi olduklarını; yapılan açıklamaların genel merkezden atanan direktörlerden çıktığını; yani açıklamaları şube çalışanlarının yazmadığını söylemiştir. Araştırmacının bu bürokrasi yararlı mı şeklinde sorusu üzerine "*çok önemli*" olduğunu ancak "*daha hızlı çalışabileceğini*", önemli olmasının nedenini ise "*doğru bilgi*" şeklinde ifade etmiştir. "*... af örgütü şöyle bir kurum; Af Örgütü böyle o anda insanları sokağa çıkartmak refleksif hareket eden bir örgüt değil, Af örgütü bilgi oluşturan bir örgüt o nedenle oluşturduğu bilginin güvenilir bilgi olması lazım yani Af Örgütü raporları kaynak olarak kullanılan raporlar...*" ifadeleri ile doğru bilgi verme konusunda "*yanlış yazma*" gibi hata yapma paylarının olmadığını ancak bilgilerin güncellenebileceği (örneğin bir olayla ilgili ölü sayısının artması nedeniyle güncelleme yapılması gibi) belirtmiştir. "*… nedenle doğru bilginin yerleşmesi ve devletlere çok baskı yapan bir kurumuz biz, saygınlığımızın olması açısından bu bilginin doğru derlenmesi ve ona göre dilinin oluşturulması, uluslararası hukuka, sözleşmelere göre uyumluluğunun kontrol edilmesi gibi şeyler bizim lobi çalışmalarımızdaki güvenilirliğimizi kontrol ediyor*." ifadelerinden UAÖ'nün savunuculuk etkinliklerinin gerçeğe dayanan bilgiler üzerinden temellendirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Görüşmede ülke şube yapıları hakkında sorular yöneltilmesi üzerine yetkili, şubelerin yapısının farklı oluşunu çalışan kişi sayısı ve bütçe farklılıkları üzerinden örnekleyerek açıklamıştır. Bazı şubelerde 6 kişi var iken Türkiye Şubesi'nde 30'a yakın çalışanın olduğu ve ayrıca kaynak geliştirme departmanına sahip oldukları, bazı şubelerin ise çalışan sayılarının daha fazla olduğu; ABD'de 200 kişi çalışması gibi çalışan sayılarının fazlalığı ve finansal özerklikleri ile ABD, Hollanda, Almanya şubelerinin "*dev şubeler*" olduğu ifade edilmiştir. Şubelerin finansal olarak "*founded*" yani genel merkez

tarafından kurulup desteklendiklerini ve "*self founded section*" yani şubeyi işletecek finansa sahip olarak kurulduklarını; Türkiye şubesinin "*founded*" olarak "*küresel havuzdan para aldıklarını*"; bütçelerinin "*uluslararası ağa"* bağlı olduğunu dolayısıyla etkinlik gerçekleştirmek istenildiğinde genel merkez ile görüşmeler yapıldığı söylenmiştir. Ayrıca "*genel olarak daha politik ortamı stabil olan ülkelerde*" bir sene öncesinden sonraki sene boyunca ne yapılacağına dair "*operasyon planı*" yapıldığını, bütçenin bu planlara göre belirlendiği "*reactive work*" olarak adlandırdığı tepkisel, anlık çalışmaların çok fazla yapılamadığı belirtilmiştir.

ABD Şubesi örneğinde ise kendini finanse edebilen bir şube olarak kendi etkinliklerine karar verip uyulamaya geçirebildiklerini ifade etmiştir. Ayrıca bu büyük şubelerin kendi içinde farklı bölümleri olduğu, az çalışan şubelerde tek bir çalışanın yaptığı çeviri, basın açıklaması, web sitesine koyma gibi işleri büyük şubelerde ayrı ayrı bölümlerin (departmanların) yaptığı belirtilmiştir Büyük bölümlere sahip olup ulusal politikalarda daha etkili olan şubelerin "*biraz daha kendilerine has hareket edebildiklerini*" ancak bunu genel merkeze uygun olmayan bir şekilde yapılamayacağını; "*genel politikalara aykırı bir şey yaparsa kriz çıkar.*" şeklinde açıklamıştır. Bu açıklamalardan UAÖ'nün gelişmiş bir bürokratik yapı ile kurduğu kurumsal kimliğinde güvenilir bilgi kaynağı sağlayan bir örgüt olma misyonunun ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca bu yapıyı sürdürebilmek için görece şubelere özgürlük sağlandığını ancak genel yapı ve kimliğe aykırı davranışlara izin verilmediği anlaşılmaktadır.

UAÖ'nün örgüt yapısının bir unsuru olan finansal konuların nasıl işleyeceği ve iş bölümü konuları açısından bütün birimlerin yapabilecekleri ve yapması gerekenler uluslararası tüzükte belirlenmiştir. Görüşme sırasında finans konusunda yöneltilen soruya karşılık yetkili, bütün paranın üyelerden geldiğini, üyelik ve destekçilik gibi iki ayrı birim üzerinden mali destek sağlandığını ayrıca bülten aboneliği gibi unsurlardan da gelir elde edildiğini belirtilmiştir. Ülke içinde yapılan etkinliklerde projenin gerçekleşmesi için lojistik destek anlamında devletten mali yardım alınabildiğini; Türkiye'de gerçekleştirdikleri imamlara yönelik verdikleri eğitim projesi örneği ile açıklamıştır.

Devletin politikalarına ve ne öğreteceklerine karışamayacağını ancak imamların mekana getirilmesini sağlama gibi "*günün masrafları*" adına devletten para alınabildiğini belirtilmiştir. Bir ülke içerisinde verilecek eğitimler de dahil olmak üzere bütün etkinliklerin o ülkenin ilgili yasalarına bağlı olduğu gibi verilen hizmetin yetkililerden alınan izinle yapılan bir kamu hizmeti olduğu göz önünde bulundurulursa şubenin karşılayamayacağı bazı giderler için resmi makamlardan ödenek alması anlaşılırdır. Ayrıca araştırmacı tarafından lobicilik faaliyeti adına para alınması yönünde kimi eleştiriler sorulduğunda yetkilinin böyle bir şey bilmediğini, ancak olsa bile kişisel, istisnai bir durum olacağını söylemesinden çalışanların kendi tercihlerinin ya da yaptıklarının kurum kimliğini bağlamadığı anlaşılmaktadır. "G*enel olarak kurum politikası; kimden para aldığımız bizim politikalarımızı belirlemez*." diyerek her üyenin gönderdiği bağış miktarına bakılmaksızın aynı değerde olduğu belirtilmiştir. Sonuçta sivil toplum kuruluşlarına şeffaflık konusunda yöneltilen eleştirileri göz önünde bulundurulursa UAÖ şubelerinin gelir gider gibi maliyet raporlarını bağımsız bir finansal kuruluşa denetlendiğini de içeren belgeler resmi internet sitelerinde yayınlamaktadır.[295]

UAÖ'nün neden bazı ülkelerde şubesi olmadığına yönelik soruya verilen yanıt bağlamında UAÖ'nün örgüt yapısı hakkında farklı bilgilere ulaşılmıştır. Soruya yanıt çerçevesinde yetkili, genelde amaçlarının her yerde şube açabilmek olduğunu ancak bazı ülkelerde uluslararası kuruluşların çalışmasına yönelik hükümetlerden baskılar gelmesinden ötürü UAÖ'nün orada çalışamadığını; Suriye'de bir şubeleri olmadığını ancak Suriye'de çalışanlarının ve araştırmacılarının olduğunu belirterek örneklendirmiştir. Ayrıca Uluslararası Sekretarya'da nerdeyse her ülkeye ait bir masa olduğunu ve o masadan araştırmacıların şubesi olmayan ülkelerde çalışabildiğini ifade etmiştir. Bazen bir araştırmacının iki ya da üç ülke hakkında aynı anda ya da bölgesel çalışabildiğini ve "*kriz masası*" denilen "*kriz araştırmacıları denilen ekiplerin*" olabildiğini açıklamıştır. "*Suriye, İran, Irak, Afganistan gibi çatışma alanlarının çok derinlikli olduğu yerlerde bir şubemiz olmuyor ama sahada çalışan araştırmacılarımız ve Genel Merkezde bu konu ile*

[295] https://www.amnesty.org/en/about-us/how-were-run/finances-and-pay/, (18.03.2016)

ilgili politika belgeleri hazırlayan raporların hazırlanması sağlayan ekiplerimiz oluyor." ifadeleri ile 250'ye yakın ülkede çalıştıklarını "*Birleşmiş Milletlere ait 193 ülke olduğu düşünülürse 250'ye yakın ülke ve bölgede iş yapılarak yani dünyanın neredeyse her yerinde iş yapıyoruz*." şeklinde yürüttükleri aktivizmin fazlalığını ve küresel oluşunu vurgulamıştır.

UAÖ'nün genel merkezdeki örgütsel iş bölümü ve yapısı hakkında bilgiler veren yetkili hem bölgesel hem de tematik direktörlerinin, araştırmacıların ve çalışanlarının olabildiğini örneğin Türkiye Şubesi olarak da iletişim halinde oldukları Avrupa ve Orta Asya Direktörünün bütün bölgeden sorumlu olduğunu, bölge hakkında yapılan bütün kampanyaları ilgili araştırmacılarla birlikte gözden geçirdiğini açıklamıştır. Hiyerarşik olarak direktörlerin altında "*deputy direktö*r" yani yardımcı sorumluların olduğunu, onların ise bölgesel veya tematik olarak bölünebildiğini, bütün Avrupa ve Orta Asya bölgesinde ayrı bir göç sorumlusunun olması örneğini vererek açıklamıştır. Bölge sorumlularından faklı olarak genel merkez tarafından belirlenmiş temalarla ilgilenen sorumluların bulunduğunu; aynı bölgede nefret suçları kampanyasının veya kadına yönelik şiddet kampanyalarının farklı iki sorumlu tarafında yürütebileceği şeklinde belirtmiştir. Ayrıca ihtiyaçlara göre yeni temalar belirlenebildiğini ancak hali hazırda genel merkezde iletişim (communication), politika (policy), hukuk ve politika (law and policy), lobicilik (lobby) and savunuculuk (advocacy), araştırma (research) gibi temel departmanların yansıra tematik departmanların, bölge departmanlarının olduğunu ayrıca toplumsal cinsiyet ve kimlik (gender and identitiy), cinsellik (sexuality) konularında olduğu gibi çeşitli takımların da oluşturulduğunu; bütün bu bölümlerin konuları gereği kesişimsel olarak (crosscutting) birlikte çalışabildiğini belirtmiştir.

Bütün bu bilgilerden UAÖ'nün örgüt sosyoloji açısından yönetici ve karar verici elitlerinin uzmanlıklarına dayanarak profesyonel insan hakları savunuculuğu yapan bir örgüt olduğu ortaya çıkmaktadır. Klasik sosyologlardan olan Max Weber'in literatüre

kattığı rasyonel bir örgütlenme yapısı ile bürokratik bir işleyişin gerçekleştiği[296] ancak gerçekleri ortaya çıkartma ve sadece insan haklarının tarafında olma üzerinden kurulan güvenilir bir kurumsal kimliğin gereği olarak görev paylaşımında bazı yatay ve esnek geçişlerin de sağlandığı, özgün bir düzenle oluşturulmuş dinamik bir örgütsel yapıya sahiptir. İnsan hakları hukukuna dayanan ilkeleri ile politika belgeleri oluşturup zamanın gereklerine göre bu belgelerin güncellenmesi ve yeni politika belgelerinin oluşturulması; devletler arasındaki tartışmalarda taraf tutmaması ve geçerli raporlarla aktivizm yürütmesi yönündeki örgütsel tercihlerin UAÖ'nün kuruluşundan itibaren gelişerek ve etkisini artırarak küresel bir hareket haline gelmesinin nedenleri olduğu düşünülmektedir.

2.4. Uluslararası Af Örgütü'nün Temel Çalışma Alanları

UAÖ ana internet sayfasında "*Biz Kimiz*" başlığı altında, "*UAÖ ne yapar?"* sorusunun yanıtı olarak;

> "*Biz ihlaller ne zaman ya da nerede olursa olsun, gerçekleri araştırıp ortaya çıkarırız. Hükümetlere ve şirketler gibi diğer güçlü gruplara baskı yaparız. Sözlerini tutmalarını ve uluslararası hukuka saygı göstermelerini sağlarız. Bizimle çalışan insanların güçlü hikâyelerini anlatarak ön sıralardaki aktivistlerin savunulması için yanlarında durmak ve değişim için kampanya yapmak üzere dünya çapındaki milyonlarca destekçimizi harekete geçiririz. Eğitim aracılığıyla haklarını talep eden insanları destekleriz*." [297]

"*Biz Ne Yaparız*"[298] sekmesinde bazı konu başlıkları verilip bu konular hakkında araştırmalar ve kampanyalar yapıldığını, dünya çapında insan hakları ihlalleriyle mücadele etmeye yardımcı olduklarını, işkencecileri adalete teslim ettiklerini, baskıcı yasaları değiştirdiklerini ve sadece kendi düşüncelerini ifade ettikleri için mahkum edilen insanları özgürlüklerine kavuşturdukları yazmaktadır.

Bu genel girişin altında; Silahlı Çatışma, Silah Kontrolü, Kurumsal Hesap verilebilirlik, Ölüm Cezası, Alıkoyma/Gözaltı, Kaybedilmeler, Ayrımcılık, İfade

---

[296] Max Weber, *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, Cem Yayınevi, İstanbul 2014.
[297] https://www.amnesty.org/en/who-we-are/, (18.03.2016)
[298] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/, (18.03.2016).

Özgürlüğü, Yerli Halklar, Uluslararası Adalet, Onur İçinde Yaşam, Hareket Halindeki İnsanlar, Cinsellik ve Üreme Hakları, İşkence, Birleşmiş Milletler konu başlıkları verilmekte ve her başlık altında bu konuyla ilgili problemi tanımlayıp UAÖ'nün soruna yaklaşımı, örgüt olarak genel bir bakışla neler yapıldığı ve bu sorunu ortadan kaldırma amacıyla neler yapılacağı anlatılmaktadır. Tez açısından bu başlıkları teker teker ele almanın örgütün bu ihlallerle ilgili çalışmalarını değerlendirmek açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü UAÖ'nün sadece insan hakları ihlallerini tespit etme ve duyurulmasını sağlama değil sorunlara çözüm üretmek için ilgili sorumluları ve yetkilileri harekete geçirmeye yönelik çağrılarda bulunma ve etkinlikler düzenleme iddiasında oldukları anlaşılmaktadır. Veri analizinde bu iddialara uygun çalışmaların yapılıp yapılmadığını değerlendirebilmek için aşağıda UAÖ'nün çalışma alanları olarak belirlediği insan haklarıyla ilgili açıklamaları içeren metinlerin yer aldığı genel merkez resmi internet sitesinde veriliş sırasına[299] göre incelenip yan başlıklar halinde her madde kısaca açıklanmıştır.

Silahlı Çatışmalar: Silahlı çatışmaların başka birçok insan hakkı ihlaline yol açtığını belirterek başladığı açıklamasında UAÖ, özellikle kadın ve çocukların silahlı çatışmalardan en fazla etkilenen kesimler olduğunu ve birçok insanın yerinden edildiğini ve mülteci durumuna düşürüldüğünü ifade etmektedir. UAÖ çatışmada bir taraf tutmadıklarını, kim tarafından ve nerede işlendiğine bakılmadan uluslararası hukuka göre insan hakları ihlallerine karşı kampanyalar düzenlediğini ve belgeler yayınladığını belirtmektedir.[300]

Çatışmalarda sivillere karşı saldırıldığını, devletlerin silahlı gruplara silah yardımı sağlayarak yaşanan çatışmadan ve ihlallerden sorumlu olduklarını belirtmekte, sivillerin korunmasında politik sorumluların görevleri olduğunu uluslararası hukuka atıfta bulunarak hatırlatmaktadır. Uluslararası Af Örgütü, özellikle yerel mahkemelerin, hibrit

[299] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/, (18.03.2016).
[300] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/armed-conflict/, (18.03.2016).

mahkemelerin[301] ve Uluslararası Ceza Mahkemesi çalışmalarını destekleyerek sivilleri çatışmaya karşı korumak ve hayatta kalanların adalet taleplerini desteklemek için üst düzey savunuculuk ve halka dayalı kampanyalar yürütmekte olduklarını ifade etmektedir.

UAÖ; savaş suçlarının ve insanlığa karşı işlenen suçların cezasız kalması son bulana kadar, devlet güçlerinin ya da silahlı grupları sivilleri hedef almasının hiçbir şekilde meşru olmadığını kabul ettirip; çocukları asker olarak kullanmayı sonlandırıp onları rehabilete ederek yeniden topluma uyumunu sağlayana kadar ve uluslararası Silah Ticareti Anlaşması'nı (Arm Trade Treaty-ATT) ulusal ve uluslararası hukukta hayata geçirmeyi sağlayana kadar çalışmayı bırakmayacaklarını beyan etmektedir.

Silah Kontrolü: UAÖ, silah kontrolü başlığa altında yaptığı açıklamaya göre 1990'ların başında devletlerin ağır insan hakları ihlalleri için kullanılacağı askeri ve polis malzemelerin transferini durdurmasını güvence altına alan bir sözleşme hazırlanması için çağrı yaparak 2003 yılında diğer sivil toplum örgütleriyle birlikte silahların uluslararası transferini sıkı koşullara bağlayan kurallar getiren Silah Ticareti Anlaşması için uluslararası bir kampanya başlatmıştır. Küresel bir kampanya olarak sürdürülen bu çalışmanın etkisiyle 2 Nisan 2013'te Uluslararası Silah Ticareti Anlaşması Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda büyük çoğunlukla kabul edilmiştir.[302]

Bu antlaşmanın imzalanması sonrasında ise UAÖ devletlerin söz konusu antlaşmayı kendi ulusal hukuklarında onaylamaları ve uygulamaları için hükümetleri göreve çağırmaya devam edeceklerini beyan etmektedir. Çin, Fransa, Rusya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nin çeşitli çatışma bölgelerine yönelik yaptıkları silah yardımlarını örnek vererek hükümetlerin sorumluluklarını yerine getirmediklerini ifade etmektedir.

[301] Hibrit tanımlaması ulusal mahkemelerin iç sorununu çözemez hale gelmesiyle dışarıdan uluslararası hukuk unsurlarının dahil edilmesiyle oluşan mahkemeleri betimlemek için kullanılmıştır.
[302] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/arms-control/, (19.03.2016).

Ulusal düzeyde devlet güvenlik güçleri için geliştirilen yeni silah teknolojilerinin ticareti boyutuna da dikkat çeken UAÖ, güvenlik güçlerinin barışçıl gösterilere karşı ve cezaevlerinde işkence amaçlı kullanılan silahların ticaretinden kaynaklanan sorunlar için ayrıca araştırmalar ve eylemler yaptığını belirtmektedir.

Kurumsal Hesap Verilebilirlik: Bu başlık altında küreselleşme ile değişen dünyada insan haklarının korunması için yeni ve farklı zorlukların ortaya çıktığını vurgulayarak özellikle çok uluslu şirketler gibi ekonomik aktörlerin dünyayı dönüştüren güçler haline gelmesiyle toplumların ve insanların yaşamlarını etkileyip çeşitli insan hakları ihlallerine neden oldukları belirtilmektedir.[303]

Şirketlerin, insan haklarını koruma konusunda zayıf yasal düzenlemelere sahip genellikle en fazla sömürülen yoksul insanların olduğu gelişmekte olan ülkelerde iş yaptığı vurgulanmaktadır. İnsan emeğinin sömürülmesi, düşük maaşlarla çalıştırılması gibi çeşitli örnekler verilerek hem hükümetlerin hem de şirketlerin yol açtığı insan haklarına dikkat çekilmektedir.

UAÖ, ulusal ve uluslararası mekanizmaları harekete geçirerek şirketlerin neden oldukları insan hakları ihlalleriyle ilgili hesap verebilmelerini sağlamak amacında olduklarını iddia etmektedir. Bu amaçla; bütün şirketlerin çalışmalarında insan hakları ihlaline neden olup olmadığı konusunda ayrıntılı şirket araştırmaları (due diligence) yaptırılması, işledikleri ihlallerin hesaplarını vermeleri, şirketlerin haklarını ihlal ettiği insanlara karşı adaletin sağlanması, yabancı ülkelerde çalışan şirketlerin iş yaptıkları ülkelerdeki insan haklarını koruyan ulusal hukuk sistemlerine tabi olmalarını sağlamak yönünde çalıştıklarını belirtmektedir.

Ölüm Cezası: UAÖ'nün ilk kuruluş amaçlarından biri olan ölüm cezasını kaldırmak en fazla acil eylem çağrısı düzenlediği insan hakkı ihlallerinin başında gelmektedir. UAÖ ölüm cezasını acımasız, insanlık dışı ve insan onuruna yakışmayan bir

[303] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/corporate-accountability/, (19.03.2016).

ceza olarak nitelendirmektedir. Suçlu ya da suçsuz, suçun ne olduğuna bakılmaksınız böyle bir cezanın hiçbir zaman verilmemesi gerektiğini savunmaktadır. [304]

Ölüm cezasının, temel iki insan hakkı olan yaşam hakkı ve işkenceye maruz kalmadan yaşama hakkının ihlali olduğunu, bu her iki hakkın BM İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından koruma altında olduğunu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi temel metinlerden hareketle uluslararası hukukun da ölüm cezasını yasakladığını vurgulan UAÖ, ölüm cezasını ortadan kaldırmak için hükümetleri uluslararası hukukun gereklerini yerine getirmeleri için göreve çağırmaktadır. Ayrıca ölüm cezası alan insanlara karşı acil eylem çağrıları yaparak üyelerini harekete çağırdıklarını, ölüm cezasının iptali, yeniden yargılanma gibi sonuçlara ulaşabilmek için çalıştıklarını belirtmektedir.

Alıkoyma/Gözaltı: UAÖ, 'detention' kavramını polis tarafından alıkonulmuş, bekletilen ya da gözaltına alınıp henüz adli süreçleri başlamamış ya da yargılama sürecinde olan ancak henüz hakkında kesin hüküm verilmemiş tutuklamaları, bu nedenlerle nezarethane, tevkif evinde ya da hapishanede alıkoymaları ifade etmek için kullanmaktadır.*[305]*

Durumun içeriğine göre kavram gözaltı, tutuklama, hapsetme olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bu başlıkla ilgili şiddeti kullanmaksızın cinsel yönelimleri, etnik, ulusal ya da sosyal köken, dili, doğumu, rengi, cinsiyeti ya da ekonomik durumundan dolayı ya da dini, politik ya da vicdani inançları gibi inandıklarından dolayı hapsedilmiş insanlar olarak açımlanabilecek düşünce mahkumları hakkında ve diğer başka nedenlerle keyfi gözaltına alma; yasal bir süreç işletilmeksizin ya da hukuki bir neden olmaksızın gözaltına alınma, hücre hapsinde tutulma; aile, avukat gibi kişilere ulaşım hakkı olmadan tutulma, gizli alıkoyma; gizli bilinmeyen bir yerde tutulma, uygun olmayan hapishane koşulları; çok kalabalık olması ya da uzun süreli tecrit edilme, adil olamayan yargılama; asgari yasal

[304] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/death-penalty/, (19.03.2016).
[305] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/detention/, (19.03.2016).

süreç işletilmeden yargılama ve son olarak işkence ve kötü muameleler olarak yedi maddede ‘detention’ kavramının neleri içerdiğini açıklamaktadır.

Bu tür hak ihlallerinin ortadan kaldırılması için UAÖ gizli alıkoymaların ve işkencenin engellenmesi; alıkonulanların hızlı ve düzenli olarak avukatlara, doktorlara ve aile yakınlarına erişebilmesi; tutuklamayı giderebilecek etkili bir yargılama sürecinin, bağımsız hakimlerin, tecridin kaldırmasının ve uygun tutukluluk koşullarının sağlanması; tutuklu olan kişilerle ilgili hızlı ve bağımsız bir soruşturmanın yapılması; soruşturma gözlemcilerinin nezarethanelere düzenli ziyaretler yapabilmesi; makul sürede adil yargılama ya da serbest bırakmak ve bütün düşünce mahkumlarının hiçbir koşul aramadan serbest bırakılması için çağrıda bulunmaktadır. Hükümetlerin uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde tutuklulara muamele etmesinin ve haklarının korunması gerektiğini belirtmektedir.

Kaybedilmeler: Bu başlık altında gözden kaybolma ve bulunmama anlamlarına gelen resmi kurumlarca ya da yasal olmayan örgütlerce insanların kimsenin haberi olmadan alı konulması sonucunda kendilerinden haber alınmayacak hale gelme durumu anlaşılmaktadır. Yasal deyim ile zorla kaybedilmeler (enforced disappearence), devlet görevlilerinin ya da devlet görevlileri ile hareket eden kişilerin bir insanı evinden ya da sokaktan almaları ve bunu inkâr etmeleri ya da nerede olduklarını söylemeyi reddetmelerini ifade eden alıkoyma hali uluslararası hukuka göre bir suçtur.[306]

> “*Bu durumda olan insanlar genellikle serbest bırakılmazlar ve naaşlarının nerede olduğu bilinmez, kaybedilen kurbanlar sıklıkla işkence görür ya da öldürülme korkusu içinde olurlar, ailelerinin onun nerede olduğu konusunda bir fikri olmadığını ve kendisini kimsenin kurtarmayacağını düşünürler. Bu insanlar kurtulsa bile yaşadıkları travmanın etkisi kalıcıdır*.”[307]

UAÖ insan hakları savunucularının, kurbanın yakınlarının, görgü tanıklarının ve avukatların muhtemel hedefler olduğunu yansıra çocuklar ya da engelli insanlar gibi

[306] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/disappearances/, (20.03.2018)
[307] Aynı yerde.

savunmasız insanların da riskte olduğunu belirtmektedir. Her kaybedilme yaşam güvenliği ve insan onuru, işkence ya diğer insanlık dışı davranışlara maruz kalmama hakkı, insanca gözaltına alınma hakkı, yasal bir kimlikte yaşayabilme hakkı, adil yargılanma hakkı, aile hayatı hakkı ve yaşama hakkı gibi insan haklarının engellenmesini içermekte olduğu ifade edilmektedir.

UAÖ, hükümetlerin eğer gerçekten kaybedilmeler ile ilgisi yoksa kaybedilen kişilerin bulunması için çalışmak zorunda olduğunu hatırlatmaktadır. Eğer hükümetler bu kişilerin yerini biliyorsa onları serbest bırakmalı ya da nerede öldüklerini açığa kavuşturmaları gerektiğini ifade etmekte, bunun haricinde hükümetlerin; sorumluların araştırılıp adil bir yargılama ile soruşturulmasını, zorla kaybedilmeler üzerine uluslararası sözleşmeyi kabul etmek ve iç hukukta uygulamak, uluslararası hukukun gereklerini yaşama geçirmek, hayatta kalmalarını sağlamak ve kaybedilme sonucu yakınını kaybeden kişiler için tazminat, rehabilitasyon, özür dileme ve bir daha yaşanmayacağına dair garantiyi içeren zararını karşılama yoluna gidilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Ayrımcılık: Bir insanın farklı olmasından ya da farklı şeylere inanmasından dolayı diğer insanlar tarafından kendisine farklı davranılması ayrımcılık olarak tanımlanmaktadır. Irkına, etnisitesine, ulusuna, sınıfına, dinine, inançlarına, cinsiyetine, diline, cinsel yönelimine, cinsel kimliğine, yaşına, sağlığına ya da diğer şeylere bakılmaksızın herkesin eşit davranılmaya hakkı olduğunu hatırlatan UAÖ, çalışmalarının kökeninin ayrımcılık yapmama kuralına dayandığını belirtmiştir.[308]

Ayrımcılığın ortadan kaldırılması için hükümetlere; ayrımcı yasalardan kurtulmaları ve bu ayrımcı yasalardan dolayı tutuklu olan insanların serbest bırakılması, bütün insanları kim olursa olsun şiddetten korumaları, yeni yasalar oluşturmaları haricinde ayrımcılığın temelinde olan nedenleri ortadan kaldıracak kurumsallaşmanın sağlanmasını, politik kazanımlar için insanların ayrımcılık nedeni olan inançlarının kullanılmamasını ya

[308] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/discrimination/, (20.03.2016).

da sömürülmemesini ve bu konuda topluma öncü olunması gerektiği konusunda çağrı yapmaktadır.

İfade Özgürlüğü: BM İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 19. Maddesi herkesin özgürce düşünme ve düşüncelerini ifade etme hakkı olduğunu belirtir. UAÖ'nün kuruluş yıllarını takip eden ilk raporlarının girişinde bu madde yazılmaktadır. UAÖ'nün başından beri desteklediği ifade özgürlüğü için gazeteciler, sosyal hizmet görevlileri ve öğretmenler, sendika temsilcileri, üreme haklarını geliştirmek için çalışanlar ve kendi toprakları için mücadele eden yerli halkla iş birliği içinde olduklarını belirtmektedir.[309]

UAÖ, insan hakları savunucularını insan haklarını barışçıl yollarla geliştirip korumaya çalışan insanlar, gruplar, örgütlenmeler olarak tanımlamakta ve insan hakları savunucularının, hükümetler, güvenlik güçleri, iş dünyası çıkarları, silahlı gruplar, dini liderler ve hatta bazen kendi aileleri ya da ait oldukları topluluklar tarafından susturulmaya çalışıldığını ifade etmektedir. Hükümetlerin özellikle terörizm bahanesiyle ve ulusal güvenlik söylemi altında ifade özgürlüğünün engellenmesini meşrulaştırmaya çalıştığını belirten UAÖ, ifade özgürlüğü hakkının sağlanması için hükümetlere; düşünce mahkumlarının hiçbir koşul aranmaksınız hemen serbest bırakılması, düşüncelerini ifade eden barışçıl gösteri ve protestolar yapan insanları kriminalize eden bütün yasaların anayasalardan çıkartılması, nefret söyleminin veya diğer şiddeti tahrik etmeye yönelik yasaların muhalefeti bastırmak için kullanılmaması, insanların bilgiye ulaşma hakkının sağlanması gerektiği yönünde çağrıda bulunmaktadır.

2014 yılında hükümetlerin, gazetecilere ve aktivistlere karşı tehlikeli ve gelişmiş teknolojileri kullanıldığı; UAÖ ile insan hakları ve teknoloji örgütlenmeleri bir araya gelerek 'Detekt' adında bir yazılım geliştirdiklerini ve ihtiyacı olan insanların kullanımına açtıklarını belirtilmiştir. Bu çalışma ile bir çeşit panik düğmesi geliştirilmiş olup bunun tanıtımı ve kullanımı için kampanyalar düzenlenmiştir.

[309] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/freedom-of-expression/, (20.03.2016).

Yerli Halklar: UAÖ yerli halkları faklı gelenekleri, kültürleri, dilleri olan yaşadıkları toprakların ilk sahipleri olarak tanımlayıp yerli halkların kendi topraklarından sürüldüklerini, kültürlerinin inkar edildiğini, fiziksel saldırılara uğrayıp ikinci sınıf vatandaş olarak davranıldığını, yaşadıkları ülkelerin yasal sistemlerinde ayrımcılığa maruz kaldıklarını, genellikle marjinalize edildiklerini ve yerli halktan insan hakları savunucularının ayrıca şiddete maruz kaldıklarını ifade etmektedir. [310]

UAÖ yerli halklarla kendi topraklarını, kültürlerini ve yaşamlarını koruyacak yasaların geliştirilmesi için birlikte çalıştıklarını belirtmektedir. Ayrıca 2007 yılında kabul edilen BM Yerli Halk Hakları Deklarasyonu'nun geliştirilmesini desteklediklerini ifade etmektedir. UAÖ'ne göre hükümetler; BM Yerli Halk Hakları Deklarasyonu politika ve yasalarına uygulamalı, yerli halkları etkileyecek kararlar alınırken yerli halk insanlarının söz sahibi olmalarını sağlamalı, ayırt edici kültürel kimliklerini korumalıdır. Ayrıca yerli halkın soykırım tehdidi ve ayrımcılığa maruz kalmadan yaşayabilmeleri, kendi topraklarını kullanabilmeleri ve iyi bir yaşam sürdürebilmeleri için temel kaynaklara sahip olabilmelerinin sağlanması gerektiği yönünde hükümetlere çağrıda bulunmaktadır.

Uluslararası Adalet: Soykırım, işkence, kaybedilmeler, insanlığa karşı işlenen suçlar ve savaş suçları gibi suçların cezasız kalmaması için UAÖ uluslararası adaletin sağlanması gerektiğini belirtmektedir. UAÖ son 20 yıl boyunca uluslararası adalet sisteminin kurulmasına yardım ettiğini ileri sürerek; Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) için kampanya yaptığını, evrensel yargılama yetkisini geliştirmeye ve Eski Yugoslavya, Ruanda, Sierra Leone ve Doğu Timor örneklerinde olduğu gibi ad hoc uluslararası mahkemelerin oluşturmasını sağlamaya yönelik çalıştıklarını belirtmektedir.[311]

UAÖ bütün devletlerin UCM ile tamamen iş birliği yaparak uluslararası adalete bağlı kalmaları gerektiğini, hükümetler arası örgütlenmelerin özellikle BM ve diğer

[310] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/indigenous-peoples/, (20.03.2016).
[311] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/international-justice/, (21.03.2016).

bölgesel organların UCM ile iş birliği yapmaları gerektiğini ve evrensel yargılama yetkisini güçlendirmelerini, devletlerin uluslararası hukuka göre ciddi suçlar işlemiş olduğu düşünülen şüphelileri iade etmeleri ya da haklarında dava açmaları gerektiği yönünde hükümetleri göreve çağırmaktadır.

Saygınlık İçinde Yaşama: UAÖ bu başlık altında birçok insanın açlık çektiğini, yoksulluk içinde kötü barınma koşullarında yaşadığını ve su, tuvalet gibi temel hizmetlerden yoksun olduklarını ya da herhangi bir eğitim almadan büyüdüklerini belirterek insan onuruna yakışmayan koşullarda yaşayan insanların bu haklarının sağlanması için hükümet yetkilileri ve aktivistlerle çalıştığını belirtmektedir.[312]

UAÖ yoksulluk temelli ortaya çıkan bu ihlallerin giderilmesi için hükümetlerin; ayrımcılık yapmadan bütün ekonomik, sosyal ve kültürel hakları sağlamasını, en çok dezavantajlıları ilk sıraya koyarak bütçelerini nasıl harcadıkları konusunda önceliklerini belirlemelerini, parasız temel eğitim gibi temel seviyedeki hakların sağlanmasını, gerekli tazminat verilmeden ya da karşılığı ödenmeden insanları evlerinden tahliye etmeleri durdurmalarını, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesine Ek Seçmeli Protokolü imzalamaları ve onaylamalarını, altyapı ve maden gibi ekonomiyi geliştirici projelerin en fazla dezavantajlı olanlara yardımcı olacak ve insan hakları ihlaline yol açmayacak şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Göçmenler, Mülteciler ve Sığınmacılar: UAÖ göçmenler, mülteciler ve sığınmacılarla,[313] onların geri gönderilmesini engellemek, sömürülmekten korumak, madde ve insan kaçakçıları tarafından suistimal edilmelerini engelleyebilmek için yıllardır birlikte çalıştıklarını ifade etmektedir. Tehlikeli yolculuk yapmak zorunda kalma, sömürülme, günah keçiliği gibi ayrımcılık içeren davranışların engellenmesine yönelik UAÖ, göçmenlerin ırkçı ve yabancı düşmanlığı şiddetinden, sömürülmekten ve zorla

[312] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/living-in-dignity/, (21.03.2016).
[313] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/refugees-asylum-seekers-and-migrants/, (21.03.2016).

çalıştırılmaktan korunması gerektiğini, sınır dışı edilmemesi ya da yasal bir nedeni olmadan alıkonulmaması, ayrımcılığa uğramaması gerektiğini ifade etmektedir.

Mülteciler insan hakları ihlali riski olan bir ülkeye zorla geri döndürülmemeli, savunmasız bir durumda olduklarında kendilerine iskan sağlanmalı, ayrımcılığa uğramamalı, çalışma, barınma ve eğitim haklarını kullanabilmeli, özgürce hareket edebilmelerine izin verilmeli, kimliklerini ve yolculuk belgelerini kendilerinde kalması sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Sığınmacıların ise bir ülkeye sığınmacı olarak girişlerine izin verilmeli, riskte olabileceği bir ülkeye zorla gönderilmek zorunda bırakılmamalı, adil ve etkili bir sığınma süreci yaşamalı ve eğer ülkeye geri dönecekse insan onuruna yakışır ve güvenli bir şekilde dönüşü sağlanmalı, eğer ihtiyaçları olursa ya da isterlerse BM Mülteciler Yüksek Komiserliği yetkililere ulaşabilmelerine olanak verilmelidir.

Cinsellik ve Üreme Hakları Bir insanın kendi bedeniyle ilgili kendi kararlarını verebilmek anlamında kullanılan cinsellik ve üreme hakları ayrıca bu konular hakkında doğru bilgiyi alabilmeyi, cinsellik ve doğum kontrolü gibi üreme sağlığı hizmetlerine ulaşım, eğer istiyorsa ne zaman ve kimle evleneceğini seçmek, çocuk isteyip istemediğine ve kaç tane istediğine karar vermek gibi unsurları da içerdiği belirtilmektedir. Ayrıca bu haklar; tecavüz, kadın sünneti, hamileliğe zorlanma, kürtaja zorlanma ya da kısırlaştırmaya zorlanma gibi cinsel şiddetlerin her bir biçiminden korunmayı da içermektedir.[314]

UAÖ'ne göre hükümetler; insanların cinselliklerini ve üremelerini kontrol eden ceza hukuku yasalarını kullanmayı durdurmalı, cinsellik ve üreme sağlığı hizmetleri, eğitimi ve bilgilendirmelerine herkesin kolayca ulaşabilmesini sağlamalı, her türlü ayrımcılığı ve şiddeti yasaklamalı, insanların kendi bedenleri ile hayatları hakkında başkalarının müdahalesi olmadan kendi kararlarını verebilmesini sağlamalıdır.

[314] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/sexual-and-reproductive-rights/, (21.03.2016).

İşkence: İnsanlık dışı bir uygulama olan işkence ve kötü muameleler uluslararası hukukta yasaklanmış hukukun üstünlüğünün ilkesini aşındıran ve ceza hukukunda hiçbir şekilde meşru kabul edilemeyecek bir davranış biçimidir. BM İnsan Hakları Sözleşmesi ve 156 ülke tarafından imzalanmış olan BM İşkenceye Karşı Sözleşmesi'ne göre yasa dışıdır. İşkence; dövme, acı verici bir pozisyonda tutma veya cinsel şiddeti içeren tecavüz gibi fiziksel şekillerde olabileceği gibi uykusuz bırakma ya da toplumsal aşağılanma gibi psikolojik de olabilir. UAÖ, işkence yapan hükümetleri ifşa ettiğini ve küresel olarak işkenceyi yasaklama yönünde önemli adım olan İşkenceye Karşı Sözleşme'nin imzalanması gibi başarılarının olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca işkence mağdurlarını adalete kavuşmaları için desteklediklerini iddia etmektedir. İşkencecilerin çoğunlukla tutuklanmadıklarını, yargılanmadıklarını ve ceza almadıklarını belirtip bunun en önemli nedeninin işkencenin arkasındaki hükümetlerin politik isteksizliği olduğunu vurgulamaktadır.[315]

UAÖ işkencenin çok net bir tanımı olduğunu belirtip bu tanımlamada herhangi bir belirsizliğin olmadığını, zorla suyla boğma ya da uykusuz bırakmanın da işkence sayıldığını; neyin işkence sayılıp sayılmadığı tartışmasına harcanacak enerjinin işkenceyi bitirmek üzerine kullanılması gerektiğini; işkence olarak sayılsın ya da sayılmasın acımasızlık ve aşağılanmanın hoş görülmemesi gerektiğini; hükümetlerin tutuklanma ve hapishaneye gönderilme sürecinin önemli aşamalarını kayıt altına alma sistemini kurmalarını; işkencenin soruşturulması sürecinin adil ve makul olmasını, sorumlulara dava açılması gerektiğini; işkenceyi ortadan kaldırmak için daha fazla politik isteklilik ve zorlayıcı yasaların olması gerektiği yönünde yetkililere çağrıda bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler: UAÖ, 1964 yılından itibaren Birleşmiş Milletler'de (BM) insan haklarının gelişmesine katkıda bulunan özel danışman statüsüne sahip olup işkence, kaybedilmeler, silah ticaretini kontrol altına alma gibi önemli sözleşmelerinin kabul edilmesi, ölüm cezasının yok edilmesi ve çocukları silahlı güçlerden uzak tutma amaçlı

[315] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/torture/, (21.03.2016).

ek sözleşmelerin oluşturulması, işkenceyi önlemeye yönelik ulusal mekanizmaların kurulması için çalıştıklarını belirtmektedir. Ayrıca hak ihlali yapan hükümetlerin şikayet edilebilmesini sağlamak için İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin kurulması ve bu kurumun devletlere yönelik evrensel periyodik incelemelerin yapılmasında önemli çalışmaları olduğunu vurgulamaktadır.[316]

UAÖ insan hakları savunucuları ve kadınlara karşı ayrımcılığın kaldırılması, terörizme karşı koyma, insan hakları ile iş ve insan hakları gibi konularda özel usul yönergeleri oluşturmak, kriz durumlarında sivilleri koruma ve ölüm cezasının kaldırılması gibi konularda BM'de oylama sırasında yaşanan tereddütleri ortadan kaldırmaya yönelik çözümler oluşturmak ile BM Zorla Kaybedilmeler Deklarasyonu, İnsan Hakları Savunucuları ve İnsan Hakları Eğitimi'nin kabul edilmesini sağlamak gibi konular için çalıştıklarını belirtmektedir.

Evrensel İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki her hakkın özgürce kullanılabildiği bir dünya yaratmak için UAÖ, insan hakları anlaşmaları ve standartlarının evrensel onaylanması ve uygulanması; BM'nin organlarının insani krizlere ve insan haklarına yönelik çalışmalarda daha fazla sorumluluk sahibi olması; hakları korumak ya da iş ve insan hakları gibi yeni zorlukları aşacak yeni anlaşmaların kabul edilmesi; insan haklarını korumak ve gelişmesini sağlamak için BM'nin daha etkili olması ve güçlü kurumsal reformları yapması yönünde BM'yi zorlamakta olduğunu iddia etmektedir.

2.5. Çalışma Alanlarıyla İlgili Söylem Analizi

UAÖ listelediği insan hakları ihlalleriyle ilgili çalışmalarını ve eylemlerini açıkladığı metinler üzerine söylem analizi yapılarak örgütün küresel sivil toplumun hegemonik ya da karşı hegemonik söylem özelliklerine sahip olup olmadığı örneklerle saptamak istenmektedir. İnsan hakları alanında mücadele verdiğini, resmi hiçbir devlet ya da parti ile ilgisi olmadığını belirten ve insanları bu mücadeleye ortak olmaya davet eden

[316] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/united-nations/, (22.03.2016).

bir örgütün resmi internet sitesinde kullandığı dil, ifadeler, sözcük seçimleri gibi etkenlerle belirlenen söylemini nasıl kurduğu önemlidir. Bu sitede yer alan metinler aynı zamanda örgütün manifestosu niteliğinde olup bu söylemin küresel hegemonik dünya düzeni içerisindeki konumunu belirlemek için metinlere uygulanacak söylem analizi yöntemsel olarak bir gerekliliktir. Bunun yanı sıra bu genel metinlerde kullanılan dil ile örneklem ülkelerine yönelik yapılan veri analizi bölümünde kampanyalar, acil eylem çağırıları, araştırma gibi metinlerde kullanılan dil arasında ki söylemsel tutarlılık durumu ayrıca incelenmek istenilmiştir.

UAÖ'nün resmi internet sitesindeki (official website) çalışma alanlarıyla ilgili yukarıda içeriğinin anlatıldığı bütün metinler teker teker incelenmiştir. Metinlerin kendi içinde ne söylediği ve metinler arası ilişkiyi ortaya koymak adına aşağıda yapılan söylem analizinin uygulandığı materyal web sayfasında yer aldığı için örnek alıntılar tırnak içinde italikle gösterilmiş ve İngilizcesi dipnot şeklinde verilmiştir. İlgili metinde ya da farklı birçok metinde geçen ancak doğrudan alıntı yapmak yerine araştırmacı tarafından vurgulanmak istenilen ifadeler ise tek tırnak içinde kullanılmıştır. Basılı bir metin olmaması ve analizin yapıldığı metnin İngilizce yazılmış dijital bir metin olmasından dolayı söylem analizi yaparken kaynak gösterme şeklindeki yöntemsel zorunluluk böylece aşılmaya çalışılmıştır. Söylem analizi yaparken söylemi ortaya çıkartan örnekler derlenmiş ve kendi içindeki örüntü ortaya çıkartmaya çalışılmış genel söylemle uyumlu olmayan ifade varsa ayrıca belirtilmiştir. Dolayısıyla aşağıda yapılan analizde söylemi ortaya çıkartan bütün metinlerde bulunan ortak ifadelerden örneklere yer verilmiştir.

Yapılan söylem analizi sonucunda metinlerle ilgili bir söylem örüntüsü ortaya çıktığı belirtilmelidir. Her bir çalışma alanı hakkında;

- Sorunu tanımlama,
- Hak ihlallerinin verdiği zararları açıklama,
- İhlale uğrayan insanları, grupları, toplumsal kategorileri belirleme,
- İhlallerin yol açtığı sonuçları belirtme,
- İhlalin neden olduğu sorumluları belirleme,

- İhlalle ilgili uluslararası hukuk gereklerine referans verme,
- Yetkililerin atması gereken adımlardan ve devletlerin yükümlülüklerinden bahsetme,
- Sorunun giderilmesi için hükümetlere, devletlere ve uluslarası kuruluşlara çağrılar yapma, taleplerini belirtme,

şeklinde birbirini takip eden ifadelerin yer aldığı tutarlı bir söylem izleğine sahip metinler olduğu anlaşılmaktadır.

Metinler üzerine ayrıntılı söylem analize geçmeden genel bir değerlendirme yapıldığında, UAÖ'nün sade ve günlük dil ile oluşturulmuş bir üslup kullanıldığı belirtilmelidir. Kullanılan dil akademik ya da uluslararası hukuk dili gibi bu konuda bilgisi olmayan insanlar için anlaşılmaz olan bir anlatım tarzı değildir. Metinler okunduğunda anlatılmak istenilen kolayca anlaşılmaktadır. Küresel çapta milyonlarca üyeye sahip olduğunu iddia eden bir hareket olması açısından kullanılan dilin sadeliğinin nedeni anlaşılırdır. Sert olarak betimlenebilecek suçlayıcı bir dil kullanmadığı, yapıcı ya da sorun çözümü odaklı olduğu; 'çağrımızdır, engellemek ve adaleti aramak için neler yapıyoruz, … görene kadar durmayacağız' gibi ifadelerle kendi mücadelelerine odaklanan kesin ve net ifade seçimlerinden anlaşılmaktadır. Aynı zamanda ihlali yapan faillerin ve yetkililerin yükümlülüklerinden ve sorumluluklarından bahsederken gereklilik ve zorunluluk belirten ifadeler kullanmaktadır. UAÖ'nün BM danışmanlık statüsü olan bir UHDÖ olduğu durumu ile kullandığı dil arasındaki ilişkiyi görmek gereklidir. Sonuçta UAÖ her ne kadar kendini küresel bir hareket olarak tanımlasa da bir anti kapitalist hareket gibi hegemonik küresel kapitalist sisteme açık bir şekilde karşı olduğunu belirten özelliklere sahip bir örgütlenme değildir. Küresel kapitalist neoliberal dünya düzenin neden olduğu insan hakları ihlallerini yine bu sistemin politik özneleri ve failleri[317] olan devletler ve uluslararası kuruluşlar ile uluslararası hukuk çerçevesinde çözüm bulmaya çalışmaktadır. Bu anlamda sistemle savaşan bir dil yerine tek tek sorun odaklı, adalet arayışı ve

[317] Burada fail kelimesi özne olma anlamından farklı olarak hukuksal bir terim olarak yasalarla belirlenmiş bir eylemin sonuçlarından sorumlu olma nedeniyle kullanılmaktadır.

mücadelesi veren bir söyleme sahip olması kuruluş ve işleyiş mantığıyla tutarlıdır. İnsan hakları ihlaliyle ilgili sorumlu olan ve görevini yerine getirmeyen devlet ve kurumları belirtmesi açısından doğrudan sistemsel bir eleştirel söylem kullanıldığı gibi devletlerin ve uluslararası kuruluşların yükümlülüklerini hatırlatıp dünya sisteminin faillerinin sorumluluklarını yerine getirmemesini dolaylı anlatıma sahip ifadelerle belirtmesi açısından da dünya düzeni hakkında örtük bir eleştirel söylem kullanmakta olduğu belirtilmelidir.

UAÖ'nün mücadele alanı olarak belirlediği insan haklarıyla ilgili metinlerine söylem analizi yapabilmek için metinlerin genel örüntüsü içerisinde kimin tarafında olduğu, ihlale uğrayanları nasıl tanımladığı, betimlediği; ihlali yapanları yani faillerin kimler olduğu ve bunları nasıl tanımlayıp, betimlediği; ihlale uğrayan ile ihlal yapan özneler hakkında kullanılan tanımlamaların netliği ve açıklığı ya da belirsizliği; sorunun çözümü için UAÖ'nün nasıl bir yol izleyeceği, neler yapacağı; sorunu çözeceklerin kimler olduğu ve kimleri yükümlü olarak belirlediğini örnekler vererek saptanmaya çalışılmıştır.

UAÖ hakları ihlal edilmiş insanların yanında olduğunu dolandırmadan, açık ve net bir şekilde belirtmektedir. İhlal edilen hakkın biçimi belirterek "*mağdurlar, hayatta kalanlar, sağ kurtulanlar*[318]*, insan hakları ihaleline uğrayanlar/suistimal edilenler, kurbanlar*"[319] gibi betimlemelerle tarif ettiği bu insanların "*haklarını savunmak, hak arayışlarında yanında adaleti sağlamak, hak arayışında mücadele etmek,*[320] *sorumluların hesap vermesini sağlamak"*[321] ifadeleriyle belirttiği amacıyla bu insanlara destek olacağını açıkça söylemektedir. İhlale uğrayan insanlar ve grupların tarafında olduğu

[318] "We also support torture survivors to get justice", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/torture/, (30.04.2016).
[319] "Victims of enforced disappearance", "make sure survivors and victims' families receive justice" https://www.amnesty.org/en/what-we-do/disappearances/, (30.04.2016).
[320] "Help us fight against the death penalty. Join millions protecting human rights" https://www.amnesty.org/en/what-we-do/death-penalty/, (30.04.2016).
[321] "prevent and address human rights abuses", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/corporate-accountability/, (30.04.2016).

metinlerin bu ihlallerle mücadele etmek amacıyla yazılması açısından belirgin bir şekilde kullanılan ifadelerden anlaşılmaktadır.

Tarafını belirleyen UAÖ, karşı olduğu sorumluları ise genel olarak 'insan hakları ihlaline yol açanlar' olarak belirlemekte ancak bu faillerin yani hukuki sonuç doğuracak bir suç işleyen kimse anlamında ihlal edenlerin kim olduğu, soruna göre değişmektedir. Örneğin silah kontrolü başlığında "K*im sorumlu/sorumsuz?"*[322] sorusu altında silahlı çatışmalara yol açan silahların dağıtımından doğrudan devletlerin sorumluluklarından bahsetmiş; "s*adece devletler silah ticaretini kontrol edebilir, lisansları reddedilir* ya da *sadece devletler insanlık dışı silahları yasaklayabilir. Ne yazık ki bu hükümetler her zaman yükümlülüklerini yerine getirmemişlerdir."*[323] şeklinde doğrudan devletlerin ve hükümetlerin yapmakta yükümlü olduklarını belirterek bu sorumlulukları yerine getirmeyen bazı devletleri ifşa etmektedir. Çin, Fransa, Rusya, Birleşik Krallık (BK) ve ABD ülkelerini örnek vererek diğer ülkelerin ordularına silah desteği yaptıklarını ya da silah ticareti olduğunu belirtmektedir. BK'nın insan hakları ihlallerinde Sri Lanka gibi "*yüksek riskli davranışları olan ülkelere"*[324] silah sağladığı saptamasını yapmaktadır. ABD'nin 170'den fazla ülkeye silah sağladığını Myanmar, Çin, Sri Lanka ve Zimbabve gibi ülkelere silah transferi ile ilgili kısıtlamaların olduğunu ancak benzer önlemlerin Irak, İsrail, Bahren, Yemen, Mısır'a karşı alınmadığını belirtmektedir.[325] ABD ve BK gibi isimlerini verdiği devletlerin küresel hegemonik dünya düzenindeki etkili devletler olduğu göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde insan hakları ihlaline neden olan devletler arasında ayrım yapmadan yaklaşıldığı yönünde bir söylem oluşturulmaktadır.

Kurumsal hesap verebilirliği çalışma alanının küresel kapitalizm ile doğrudan ilgili bir başlık olmasından dolayı kullandığı dilin özellikleri hegemonik dünya düzeni ile

---

[322] "Who is (ir)responsible?" https://www.amnesty.org/en/what-we-do/arms-control/, (30.04.2016).
[323] "Only states can control the trade by granting or refusing licenses, and only states can prohibit certain inhumane types of arms and impose arms embargoes and suspensions. Unfortunately these governments have not always lived up to their obligations", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/arms-control/, (30.04.2016).
[324] "The UK has supplied arms to countries with high-risk behaviour when it comes to human rights abuses, such as Sri Lanka", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/arms-control/, (30.04.2016).
[325] Aynı yerde.

ilişkisini serimlenmek açısından önemli belirteçlere sahip olabileceği düşünülmüştür. Öncelikle iş yaşamında ortaya çıkan ve çok uluslu şirketlerin neden olduğu insan hakları ihlallerini ortaya koyan böyle bir maddenin UAÖ'nün çalıştığı alanlardan biri olmasının başlıca karşı hegemonik özellik taşıdığı sapması yapılmalıdır. Küresel kapitalist sistemin yerleşmesini sağlayan aktörlerden biri olan bu şirketlerin özellikle yasal düzenlemelerin zayıf olduğu ülkelerde kurdukları işletmeler yüzünden yerli halkın maruz kaldığı hak ihlallerini UAÖ'nün sergilemesi, bu mağduriyetin giderilmesi için kamuoyu oluşturup yerel halkla birlikte çalışması gibi örneklendirilebilecek örgüt aktivizminin hegemonik söylemi destekleyen bir özelliği olmadığı açıktır. Küreselleşme, çok uluslu şirketler, devletler ve uluslararası hukuk arasındaki ilişkileri ortaya koymanın küresel kapitalizmle ilgili rıza üreten söylemler olmadığı gibi hegemonik düzendeki tutarsızlıkları açığa çıkartması açısında karşı hegemonik söylem özellikleri olarak değerlendirilmelidir. "*Küreselleşme yaşadığımız dünyayı değiştirdi. İnsan haklarının korunması için yeni ve karmaşık zorluklar sunuyor*." [326] girişi ile "*…artan ekonomik oyuncuların özellikle çok uluslu şirketlerin dünyanın dört bir yanında etkilerinin"* olduğunu söylenerek küreselleşme sürecinde şirketlerin "*eşi görülmemiş güçler ve etkiler kazandığı*" belirtilmektedir.[327] Burada dikkat edilmesi gereken ifadeler bu şirketlerin bazen insanların ve toplumların hayatını olumlu etkilediğini; "*iş yaratma, yeni teknolojilerin yaşamları geliştirmesi, yapılan yatırımların toplumların yaşadıkları yerler için gerçek yararlara dönüşmesi"* gibi örneklerle belirtmesi sonrasında fakat bağlacı ile UAÖ'nün şirketlerin insanlar ve topluluklar üzerindeki "*yıkıcı etkisi ile yetersiz ve zayıf bir şekilde uygulanan yerel yönetmelikleri istismar ettiklerinin sayısız örneğini"* ortaya çıkardıklarını belirtmesidir.[328] "*Ulusal ve uluslararası seviyede şirketlerin neden olduğu insan haklarını*

[326] "Globalization has changed the world we live in. It presents new and complex challenges for the protection of human rights. Economic players, especially multinational companies that operate across national borders, have gained unprecedented power and influence across the world.", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/corporate-accountability/, (30.04.2016).
[327] "Companies have an enormous impact on people's lives and the communities in which they operate." Aynı yerde.
[328] "Sometimes the impact is positive - jobs are created, new technology improves lives and investment in the community translates into real benefits for those who live there. But Amnesty has exposed countless instances when corporations exploit weak and poorly enforced domestic regulation with devastating effect on people and communities." Aynı yerde.

engellemek ya da şirketlerin hesap vermesini sağlamak için az sayıda etkili mekanizma" olduğunu belirtip "*UAÖ bunu değiştirmek için çalışmaktadır."* ifadeleriyle[329] şirketler ile devletler ve uluslarası kuruluşlar ile yasalar arasında ilişkiye dikkat çekmektedir. Devletlerin insan haklarını korumaktan sorumlu olduklarını hatırlatıp şirket ihlallerini ortadan kaldırmak için çağrıda bulunarak yapılması gerekenleri sıralamaktadır. Metinde küreselleşme kelimesi geçmesi ve küresel kapitalist dünya düzeni gibi bir tanımlamayı kullanmadan çok uluslu şirketlerin insanlar üzerinde ki olumlu etkisini bir cümle ile açıklayan ifadesi küresel hegemonik düzenin bir söylemi olduğu şeklinde eleştirilebilir ancak bu ifadelerin şirket hesap verebilirliği altında ilk cümlelerin olması ve böyle bir söylemin sadece bu başlık altında kullanıldığı ayrıca belirtilmelidir. Şirketlerin 'çıkarlarını korumak adına uluslararası yatırım, ticaret ve vergi yasaları oluşturmak için hükümetlere yönelik lobicilik yaptığını' ancak aynı şirketlerin 'ticari faaliyetler bağlamında insan haklarını koruyan uluslarası hukuk ve standartların geliştirilmesine sıklıkla karşı çıktıkları' belirtilmektedir. Şirketlerin ve devletlerin insan haklarını korumaları gerektiğini konusunda yükümlü oldukları kesin bir şekilde ifade edilmektedir.[330] Yine bu başlık altında Nijerya'da şirketlerin neden olduğu hak ihlali örneği ve Hindistan'dan bir fotoğraf ile problemin sorumluları olarak bazı 'devletlerin kapasite eksikliğinden, yatırımcı olarak ya da ya da yolsuzluk ilişkileri yüzünden şirketlere bağımlı olabildiğini' belirtmektedir.[331] Özellikle yerli halkın bu durumdan dolayı yaşadıkları hak ihlallerinin giderilmesi için çalıştıklarını ifade etmektedir. Sınırların ötesinde çalışan şirketlerin 'yerli toplulukları topraklarından zorla ayırma ya da zorla çalıştırma gibi birçok ağır ihlale karışmakta olduğunu' belirtmesi gibi şirketlerin neden olduğu suiistimallerden doğrudan şirketleri fail olarak tanımlayan ifadeler de kullanmaktadır. Şirketlerin hesap verebilirliğini sağlamak için uluslararası standartların

[329] "There are few effective mechanisms at national or international level to prevent corporate human rights abuses or to hold companies to account. Amnesty is working to change this". Aynı yerde.
[330] "Governments are obliged to protect people from human rights abuses, this includes abuses committed by companies. All companies must be regulated to prevent the pursuit of profit at the expense of human rights." https://www.amnesty.org/en/what-we-do/corporate-accountability/, (30.04.2016).
[331] "States have a responsibility to protect human rights. However, many are failing to do this, especially when it comes to company operations - whether because of lack of capacity, dependence on the company as an investor or outright corruption.", Aynı yerde.

uygulanması ve var olan yasaların ulusal sınırları aşan bir boyutta etki alanı olması gerektiğini belirtmektedir.[332]

UAÖ yerli halkın uğradığı ayrımcılık ve diğer hak ihlalleriyle ilgi bütün Amerika kıtasını ve Kuzey Afrika ülkelerinden örnek vererek hükümetleri göreve çağırmaktadır. "*Yerli Halkların yaşadığı topraklar genellikle kaynak bakımından zengindir ve hükümetler ve özel şirketler tarafından el konulmuş, satılmış, kiralanmış veya adeta yağmalanmış ve kirletilmiştir."*[333] cümlesinde yerli halkın yaşadığı sorunlardan doğrudan hükümetleri ve şirketleri sorumlu tutmaktadır. Burada hükümetlerin ve şirketlerin neden olduğu ihlalleri tarif etmek için kullandığı ifadeler daha çarpıcı ve suçlayıcı olup doğrudan eleştirerek yerli halk hakları ihlallerinin faili olarak şirketleri göstermesi metinde açıkça belirtilmese de küresel kapitalist düzenin uygulayıcıları olan şirketleri işaret etmesi açından hegemonik düzene eleştirel bir söylem içerdiği gözlenmektedir. Küresel olarak yerli halkın daha 'yüksek oranda yoksulluk, topraksızlık, yetersiz beslenme ve iç göçten mustarip' olduğunu ve 'daha düşük düzeyde okuryazarlık düzeylerine ve sağlık hizmetlerine daha az erişime sahip olduklarını' belirterek sorunun küresel boyutuna da dikkat çekmektedir.[334]

İfade özgürlüğü başlığı altında insan hakları savunucularının "*Hükümetler, güvenlik güçleri, iş çıkarları, silahlı gruplar, dini liderler ve hatta bazen kendi aileleri ve toplulukları bile, uygunsuz düşüncelerini veya eylemlerini susturmaya çalışabilirler*."[335] cümlesinde görüldüğü gibi ifade özgürlüğünün engellenmesinde iş dünyası çıkarlarını özellikle belirtmesi söylem açısından dikkat çekicidir. Onur içinde yaşamak başlığı altında sosyal ekonomik kültürel haklarla ilgili olan yoksulluğun giderilmesi için hükümetlere çağrı yapmakta, sorumluluklarını belirtmektedir. Ancak bu yoksulluğun küresel kapitalist

---

[332] Aynı yerde.
[333] "The lands on which Indigenous Peoples live are often rich in resources and have been appropriated, sold, leased or simply plundered and polluted by governments and private companies.", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/indigenous-peoples/, (30.04.2016).
[334] Aynı yerde.
[335] "Governments, security forces, business interests, armed groups, religious leaders and sometimes even their own families and communities may try and silence their inconvenient opinions or actions.", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/freedom-of-expression/, (30.04.2016).

dünya düzeni ile olan bağı açıkça kurulmamaktadır. Bu başlık altında sadece ekonomik kaynakları yoksul olan ülkeler de değil, farklı ülkelerde gettolarda yaşayan dünyanın %10'luk bir diliminden söz edildiği belirtilmektedir. Göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar hakkında sorunun asıl nedeninin 'politikacıların kısa görüşlü ve gerçekçi olmayan yollarla' onlara karşılık vermeleri olduğunu belirtip hükümetlere çağrı yapmaktadır. BM başlığı altında ise insan haklarını yerleştirme ve geliştirme misyonunda olduğunu belirttiği BM için yaptığı çağrıda "*İş ve insan hakları veya gizlilik hakkımız gibi yeni zorlukları ele almak için anlaşmaların kabul edilmesi*."[336] cümlesi ile ayrı bir madde olarak iş dünyasıyla ilgili haklardan bahsetmesi söylem açısından dikkat verilmelidir. Çünkü bu tür şirketler ve iş dünyasıyla ilgili ifadeler insan haklarıyla ilgili sorunların ekonomik sistemle olan bağlantısını göstermektedir.

Ölüm Cezası metninde 1990'dan bu yana dokuz ülkede 138 çocuk suçlunun infazını belgelendirdiğini belirtip bu ülkelerin isimlerini Çin, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, İran, Nijerya, Pakistan, Sudi Arabistan, Sudan ve ABD olarak sıralamaktadır. 1977 yılında başladıklarında sadece 16 ülkede ölüm cezası yasakken artık 106 ülkede yasaklandığını belirterek ölüm cezasından kurtulması için kampanya düzenledikleri insanların öykülerini vermektedir. Özellikle ABD şubesinin çalışma önceliği olan ihlallerin başında ölüm cezası gelmektedir. Bu alanda da doğrudan hem infazı gerçekleştiren fail olarak hem de sorunu çözecek sorumlu özne, otorite olarak devletler açıkça belirtilmektedir.[337]

UAÖ'nün "*Uluslararası adalete nasıl katkı sağlıyor?"*[338] sorusu altında kurbanlar için adaletin sağlanmasıyla yükümlü olan ulusal otoritelerin yükümlülüklerini yerine getirmesi için kampanya yaptıklarını ve dünya çapında uluslararası adalet sistemi kurulmasına yardımcı olduklarını belirtmektedir. Bu başlık altında uluslararası adalet

[336] "The adoption of treaties to address new challenges such as business and human rights or our right to privacy." https://www.amnesty.org/en/what-we-do/united-nations/, (30.04.2016).
[337] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/death-penalty/, (30.04.2016).
[338] "How does Amnesty promote international justice?" https://www.amnesty.org/en/what-we-do/international-justice/, (30.04.2016).

kuruluşlarına yaptığı vurgu ile sorunların çözüm özneleri olarak uluslararası yasaların, mahkemelerin ve devletlerin olduğunu kesin bir dille belirtmektedir.

Yukarıdaki metin analizlerinden verilen örneklerden anlaşılacağı üzere bütün metinlerde hak ihlalini giderecek sorumlu ortak özne olarak yasa koyucu devletler, hükümetler ile uluslararası hukuku ve adaleti sağlayacak uluslararası kuruluşlar gösterilmektedir. Neden oldukları ihlale göre çok uluslu şirketler olmak üzere ekonomik çıkarlı işletmeler de çeşitli hak ihlaline neden olan sorumlular ve failler olarak belirtilmektedir. Aynı zamanda işkence, gözden kaybolmalar, yerli halk gibi birçok metinde fail olarak devletler, hükümetler ifade edilmektedir. Önceden belirtildiği üzere UAÖ bütün insanların haklarını özgürce yaşayabileceği bir dünya amacıyla aktivizm yürütmektedir. Dolayısıyla söylemi insan haklarıyla ilgili sorunlar ve sorunlara çözüm bulma odaklıdır. Sorunların asıl nedeni olarak küresel kapitalizme karşı çıkan açık, doğrudan sistemi hedef alan bir söylem geliştirmemektedir. Ancak insan haklarının engellenmesine neden olan kapitalist ekonominin aktörleri olan şirketlerin fail olduğu vakalar üzerinde çalışarak amacını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu konuda örgüt aktivizmi yürütürken iş dünyasının ve şirketlerin devletlerle olan ilintileri gösterilerek sistem içerisindeki konumları, etkileri ve faillikleri belirtilmektedir. Sorunun çözümünü ekonomik aktörler olarak iş dünyasında, devletlerde, devletler sisteminde ve uluslararası hukukta aramaktadır. Ancak bu kurum ve yasalar yine küresel hegemonyanın bir parçasıdır. Aynı zamanda UAÖ, BM'de tanınan, danışman statüsü olan resmi bir UHDÖ olma kimliği ile çalışmalarını yürütmektedir. Devletin ve uluslararası kurumların sorumluluk ve yükümlülükleri yerine getirmesi için *"çağrı yapması*, *sorunları ifşa etmesi"*[339] ya da "*baskı kurmaya çalışması"*[340] gibi ifadelerle uluslararası sistemin bu sorunları çözmekte yeterli olmadığına işaret eden karşı hegemonik söylem özelliklerini de

[339] "Amnesty has exposed countless instances when corporations exploit weak and poorly enforced domestic regulation with devastating effect on people and communities.", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/corporate-accountability/, (30.04.2016).
[340] "Amnesty International is actively campaigning cases of people who have been subjected to enforced disappearance, and is continuing to pressure governments to determine the fate and whereabouts of all those who have been disappeared.", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/disappearances/, (30.04.2016).

ayrıca göstermektedir. Nitekim tezin savunusu olan küresel sivil toplumun hegemonik ve karşı hegemonik olanaklarının izleri UAÖ metinlerinde görülmektedir.

Sorunları nasıl çözdüğünü dair bilgiler ilk başlık olan silahlı çatışma sorunu altında UAÖ'nün çalışma biçimleri olarak açıklanmıştır. Bu örnek üzerinden devam edilirse yaşanan ihlallerle ilgili yerinde ve uzaktan ya da dışarıdan araştırma yürüttükleri, her bir yılda binlerce saatlerini harcadıkları, silahlı çatışmanın olduğu ve etkilenilen alanlarda tanıklarla ve hayatta kalanlarla görüşmeler yaptıkları, yerel kuruluşlardan ve resmi kurumlardan asker ve yasa uygulayıcılardan bilgi topladıkları belirtilmektedir. Ayrıca silah ve askeri uzmanlardan kullanılan silahların tespit edilmesi ve etkilerinin belirlenmesi için danışmanlık alarak doğrudan raporlamanın yapılamadığı bölgelerden uydu görüntüleri, ulaşılabilen tanıklar tarafından kaydedilen çeşitli dijital kanıtlar, videolar ve fotoğrafların toplandığı şeklinde bilgi toplama sürecinin nasıl olduğunu ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Bu delillerin, yürüttükleri küresel savunma kampanyaları için gerçeklere dayanan bir zemin oluşturduğu ifade edilmektedir. Bilgi toplama süreçlerinde sorunu çok yönlü ele aldıkları ve sorunun birçok tarafı ile görüşmeler yaptıkları, uzmanlarının dünya çapında, hükümetler ve diğerleri tarafından yapılan insan hakları ihlalleriyle ilgili doğru, çapraz kontrol edilmiş araştırmalar yaptıkları belirtilerek araştırmaların güvenirliğine işaret edilmektedir.[341]

UAÖ, 'insan haklarını korumaya ve onun için savaşmaya kendini adadığını', ihlallerin ortadan kaldırılması sürecini 'özellikle sivillerin korunması' için uğraştıklarını ve sorunları çözmek için 'hükümetlere baskı uygulama, mücadele verme, karşı savaşmak, insan haklarını korumak' gibi ifadelerle belirtmektedir. 'Yerel insan hakları savunucularının, yerel mahkemelerin, hibrit mahkemeleri ve Uluslarası Ceza Mahkemesi' gibi insan ve kuruluşların çalışmalarını desteklediğini, 'sivilleri çatışmaya karşı korumak ve hayatta kalanların adalet taleplerini desteklemek için üst düzey savunuculuk ve taban

[341] Amnesty International's work, https://www.amnesty.org/en/what-we-do/armed-conflict/, (30.04.2016).

kampanyaları yürütmekte'[342] olduğunu belirtmektedir. Seçtiği ifadeler UAÖ'nün insan haklarının kendisiyle ilgili olup bu ihlallere neden olan dünya sistemiyle bağlantısı açıkça kurulmamaktadır. Bütün metinler teker teker incelendiğinde bu bağlantının dolayımlı ve örtük ifadelerle kurulduğu, işaret edici anlatımın bir söylem tercihi olduğu açıkça görülmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi UAÖ küresel hegemonik düzen içerinde hareket eden meşruluğunu yine bu sistemin kuruluşları ile kurduğu ilişkilerle sağlayan sorunların çözümü için devletlerle, hükümetlerle ya da BM gibi uluslararası kuruluşlarla çalışan iş birliği yapan ya da çözüm yolları oluşturmaya çalışan bir örgütlenmedir. Stratejik bir söylem geliştirmesi kendi varlığı, amacı ve çalışma biçimi ile ilgilidir.[343] Bu anlamda diplomatik bir dil kullanması devlet ve hükümet dışı örgütlerin ilişkilerinde olağan bir iletişim biçimi olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Bütün metinlerin incelenmesi sonucunda UAÖ'nün genel olarak söylemlerinde küresel hegemonyayı açıkça destekleyen ve onu yeniden üreten bir söylem kullanmadığı görülmektedir. Seçilen kelimeler ve ifadeler dünya düzenini destekleyici özelliklere sahip olmayıp tam tersine var olan sorunlarla mücadele etmesiyle ilişkili olarak sorunun ortaya çıktığı koşulları politik ve ekonomik yapılarla bağlantılı olarak açıklanmıştır. Bu anlamda var olan insan hakları ihlalleri üzerinden yaşanan sorunlara dikkat çekmesi, yine sorumlulukları olarak politik ve ekonomik özneleri, failleri göstermesi ve bunlara yapılan itirazlar karşı hegemonik söylem özellikleri içermektedir. Ancak bu bağlantının başka bir ifade ile küresel kapitalist sistem ile neden olduğu hak ihlalleri arasındaki bağlantının dolaylı ve örtük bir şekilde kurulması, sözü edilen bağlantının ve hegemonya karşıtı söylem özelliklerinin görünürlüğünü zayıflatmaktadır. Sonuç olarak UAÖ hegemonik dünya düzeninin tutarsızlıklarının ortaya çıkardığı ihlallerle mücadele eden insan hakları

[342]"Amnesty International conducts high-level advocacy and grassroots campaigns dedicated to protecting civilians in conflict and supporting survivors' demands for justice, especially through supporting the work of domestic courts, hybrid courts and the ICC.", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/armed-conflict/, (30.04.2016).

[343] UAÖ devletlerden izinler alarak yerel mahkemelere gözlemci göndermekte, insan hakları eğitimleri düzenlemekte, yetkilerden sorunla ilgili bilgi talep etmektedir ve o ülkenin ulusal yasalarına uymak zorundadır. Bundan dolayı ilişkilerin yapıcı bir şekilde sürdürülmesi sağlayacak bir dil kullanmasının **stratejik** (bu betimleme yazara ait) ve bilinçli bir tercih olduğu anlaşılırdır. Bu saptama UAÖ Türkiye Şubesi'nden bir yetkili ile yapılan görüşmeden alınmıştır.

örgütü yapısına sahiptir. Dünya düzeni içerisinde yani hegemonik neoliberal sistem içerisinde kalarak niceliksel olarak sonuçlarından öte, insan hakları alanında mücadele vermenin başlı başına karşı hegemonik özellikler taşıyıp taşımadığı ayrıca dördüncü bölümde küresel sivil toplumun olanakları bağlamında tartışılacaktır.

2.6. Uluslararası Af Örgütü'nün Çalışma Biçimleri

Uluslararası Af Örgütü'nü analiz edebilmek için çalışma biçimlerinin yani aktivizm yürütme şekillerinin neler olduğunu da ayrıca incelemek gereklidir. UAÖ öncelikle hak ihlaline uğrayan mağdurlar için hangi eylemde bulunmanın gerekli olduğunu belirleyip üyelerini harekete geçirir. UAÖ'nün nasıl aktivizm yürüttüğü aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.[344]

- Önce gerçekler araştırılır. UAÖ gönderdiği uzmanlarını ihlal mağduru kişilerle görüştürür. Bu uzmanlar ayrıca mahkemelere gözlemci olarak katılırlar, yerel insan hakları savunucuları ve resmi yetkililerle görüşürler.
- UAÖ gerçeğe ulaşabilmek için binlerce medya organını izleyip ve dünyanın her yerindeki güvenilir bilgi kaynakları ile temasa geçmeye çalışmaktadır.
- UAÖ konu ile ilgili gerçekleri netleştirdikten sonra vaka ile ilgili eylemler başlatır. Hükümetlerle görüşülür, medya bilgilendirilir, ayrıntılı raporlar yayımlanır.
- Gerçekler el ilanları, posterler, web sitesi, bültenler ve ilanlarla halka ulaştırılır.
- Dünyanın her yanındaki destekçiler ve UAÖ çalışanları, hükümetlere ve diğer nüfuzlu kişi ve kurumlara ihlallerin durdurulması doğrultusunda baskı uygulanması için kamuoyunu harekete geçirir.
- Tüm bunların yanında açık hava gösterilerinden mektup yazmaya, insan hakları eğitiminden fon sağlayan konserlere kadar çeşitli etkinlikler yapılır. Küresel ve yerel kampanyalarla, lobi faaliyetleri de bu etkinliklerin içindedir.

[344] http://multecihaklari.org/index.php?option=com_content&view=article&id=76, (23.03.2016).

- UAÖ'nün doğrudan protestoyu sağlayan en önemli araçları mektup, faks ve elektronik postadır.
- Hayat kurtarmak için acil eylem gerektiğinde dünyanın dört bir yanındaki gönüllüler haberdar edilir ve birkaç saat içinde vakanın bulunduğu ülkenin ilgili yetkililerine on binlerce mektup, faks ve elektronik posta ulaştırılır.

Yukarıda açıklanan aktivizm biçimlerinden en eski eylemlerinden biri mektup yazmaktır. Özellikle insan hakları ihlaline uğramış kişilere ve buna neden olan resmi birimlere mektuplar gönderilmektedir. Örgüt aktivizminin önemli bir parçasını da İnsan Hakları Eğitimleri oluşturmaktadır. İnsan hakları hakkında anlayış, bilgi kazandırma ve bu haklara yönelik saygılı tutum ve davranışı geliştirmeye çalışan çeşitli programlar hazırlanmaktadır.

UAÖ dava gözlem programları oluşturarak ülkelerdeki insan haklarını ihlaliyle ilgili davalarda duruşmalar sırasında tarafsız gözlemci olarak katılmaya çalışmakta ve davaları yakından takip ederek gözlemlerini ilgili ülke ve dünya kamuoyuna sunmaktadır. Sanal iletişim kanallarının artması ve kullanımının yaygınlaşması ile sanal protestolar ve eylemler de düzenlemektedir.[345] Yukarıdaki bilgilerin yanı sıra aktivizm çeşitleri olarak UAÖ'nün çalışma biçimleri aşağıda açıklanmaktadır.

Araştırmalar ve Raporları: UAÖ, insan haklarıyla ilgili eylem ve kampanyalarına başlamadan önce söz konusu ihlal hakkında araştırma yapmakta, bu araştırmalara dayanan raporlar hazırlamaktadır. Örgütün tarafsızlığını ve güvenirliğini sağlamasında bu araştırmalarının ve raporlamaların önemli bir payı vardır. Bu raporlar insan haklarıyla ilgili çeşitli akademik çalışmalarda kaynak ve referans olarak kullanılmaktadır.[346]

---

[345] Twitter platformunda @amnesty hesabıyla 1,2 milyon takipçiye, Facebook uygulamasında 2,1 milyon takipçiye sahip olup sanal aktivizmini bu uygulamaları kullanarak anlık ve eşzamanlı olarak dünya çapında sürdürmektedir.

[346] Birçok araştırmada kullanılan Political Terror Scale verilerini UAÖ'nün yıllık raporları, İnsan Hakları İzleme Örgütü Raporu ve ABD Dış İşleri Bakanlığı verilerini kullanarak hesaplamalar oluşturmaktadır. Bilgi için bkz.: http://www.politicalterrorscale.org/, (01.04.2016).

Görüşme yapılan yetkiliden alınan bilgilere göre araştırma konusunun ne olacağı, bununla ilgili kimin araştırma yapacağı ve nasıl yapılacağı gibi kararlar UAÖ Genel Sekretaryası'nda alınmaktadır. Araştırmalarda konu edilen hak ihlaline uğramış mağdurlarla görüşmeler yapılıp bu kişilerin mağduriyet öykülerine ağırlık verildiği belirtilmektedir. Ayrıca araştırma yapılırken hak ihlaliyle ilgili politik aktörler, avukatlar, insan hakları savunucuları, STK'lar gibi ilgili kişi ve gruplarlar da konuşulmaktadır. Bu araştırma sonuçları belirlenen stratejiye ve kapsamına göre büyük ölçekli raporlara, brifing olarak adlandırılan daha özet içeriğe sahip raporlara, basın açıklamalarına, medya reklamlarına dönüştürülmektedir. Ayrıca görüşmeden alınan bilgiye göre bazı raporlandırma çalışmaları herhangi bir kampanyaya dönüştürülmeyen hukuki bir belge olarak, tarihe not edilmesi veya sadece lobi ve savunuculuk çalışmalarında kullanılacak raporlar olabilmektedir. Bunun gibi raporlandırmaları UAÖ'nün politika belgesi düzenlemesinde ve iletişim stratejileri oluşturulması kullanıldığını ifade etmiştir.

Bütün yapılan araştırmalar ve çalışmalar sonucu dünyadaki insan haklarıyla ilgili küresel, bölgesel ve ülkesel değerlendirmelere dayanarak yıllık raporlar oluşturtulmakta ve yayınlanmaktadır. Kuruluşundan bu yana her yıl "Dünyada İnsan Haklarının Durumu" adlı yıllık raporların yayınlanmasının yanı sıra küresel bir sorunla ilgili çok daha kapsamlı araştırmalara dayanan raporlar oluşturulabildiği gibi bir ülkedeki insan hakkı ihlaliyle ilgili araştırmalara dayanan daha kısa içeriğe sahip raporlar da hazırlanabilmektedir.

Kampanyalar: UAÖ küresel bir hareket olarak insan hakları ihlalleriyle ilgili üyelerini harekete geçirerek söz konusu ihlallerin ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Bu amaçla da çeşitli kampanyalar ve çalışmalar düzenlemektedir. Bu kampanyalar konusuna, konunun etki boyutuna, ivediliğine ve ulaşmak istediği hedef kitlesine gibi çeşitli ölçütlerle acil eylem (urgent action) çağrıları, küresel, bölgesel ve ülkesel kampanyalar şeklinde düzenlenmektedir.

Acil Eylem: UAÖ, hedeflerine ulaşmak için kullandığı yöntemlerden en etkili ve ivedi olanı acil eylemdir. Bu yöntemin amacı hızın yaşamsal önem taşıdığı durumlarda

insan hakları ihlallerine çabuk ve etkili bir biçimde karşılık vererek daha fazla ihlalin gerçekleştirilmesini engellemeye çalışmaktır. Acil Eylem 1973'ten bu yana insan hakları ihlallerine bir tepki olarak geliştirilmiş olup yaşama hakları ya da ruhsal ve fiziksel bütünlükleri tehdit altında olan kişiler için uygulanan bir kampanya tekniğidir. Acil eylem, ölüm cezası, işkence ve kötü muamele, zorla geri gönderme, adil olmayan yargılanma, gözaltı/rehin, ifade özgürlüğü, cezasızlık ve zorla tahliyeler/suya erişim konularında uygulanmaktadır.[347]

Çok sayıda acil eylem yapılması gerektirecek durum içerisinden öncelikli temalar çerçevesinde belirlenen ihlaller hakkında kapsamlı araştırmalar yapılıp "*bir arka plan yazılarak*" ve kitlelere mobilize etmeye çalışıldığı belirtilmektir. Acil eylem kararları ve eylem metinleri nihai olarak genel merkezden çıkmaktadır. Ancak şubeler kendi yapıları içinde kampanya direktörleri ile genel merkezdeki ilgili kampanya sorumlusu ve konu araştırmacıları ile istişare edilip karar verebilmektedir.[348] Dolayısıyla acil eylem düzenlemede şube çalışanlarının genel merkez ile kurduğu ilişkilerin de etkisi olabilmektedir.

Küresel Kampanyalar: Bütün dünya genelinde yaşanan temel insan hakları ihlallerine karşı küresel çapta düzenlenen kampanyalardır. Küresel bir kampanyanın hangi konuda olacağına, nasıl tanıtılacağına ve kampanyanın nasıl yürütüleceğine Londra'daki UAÖ Genel Sekreterliği karar vermektedir. Belirlenen stratejiler doğrultusunda bu kampanyalar bölge ve ülke şubeleri tarafından yürütülmektedir.

Bu tezin yazıldığı süreçte, UAÖ tarafından 16 Mayıs 2016'da "Cesaret için Ayağa Kalk (Stand Up For The Brave)" adlı bir küresel kampanya başlatıldığı bildirilmiştir. "*Bugün cesareti korumak için bize yardım et*" başlığı ile tanıtılan kampanyanın amacının dünyanın her yanında insanların hakları için ayağa kalkarak risk aldıklarını, tacize uğradıklarını, işkence edildiklerini, hapse atıldıklarını hatta

[347] http://www.amnesty.org.tr/nav/19/acil-eylem, (02.04.2016).
[348] Bu bilgiler UAÖ Türkiye Şubesi'nden bir yetkili ile yapılan görüşmede acil eylem hakkında sorulara verilen yanıtlardan derlenmiştir.

öldürüldükleri belirtilerek bu insanların cesaretinden ilham alıp onların yanında insan haklarını korumaya çalışmak gerektiği şeklinde kampanya tanıtımı yapılmıştır.

"Ölüm Cezasını Sonlandır, Guantanamo Hapishanesini Kapat, İşkenceyi Durdur, Benim Bedenim Benim Hakkım, Hoş Geldim," gibi kampanyalar UAÖ'nün düzenlediği diğer küresel kampanyalara örnek olarak verilebilir.[349] "Haklar İçin Yaz" kampanyası her sene, belirlenen hak mağdurlarına mektup yazılmasından oluşmaktadır.

Küresel kampanya konularının nasıl seçildiğiyle ilgili yöneltilen soruya karşılık görüşülen yetkili, "*küresel en yakıcı konu*" olarak belirlenen örneğin mülteci hakları, işkence, kadının üreme sağlığına erişimi gibi konularda üyelerin bir araya geldiği büyük konseyde karar verildiğini ve belirlenen zaman dilimlerinde örneğin üç sene boyunca bitmemesi gibi sürekli olarak yapılması gerekenlerin önceden planlandığını ifade etmiştir. "K*üresel olarak herkesi yakınlaştıran dert nedir tespiti üzerinden*" ayrıca araştırma konularının da belirlendiği, çünkü küresel kampanyalar alandan elde edilen verilerle düzenlenen araştırmalara ve "*çok farklı raporların bir araya gelmesiyle*" oluşan bilgi kaynaklarına dayandığı söylenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucu sorunu düzeltmek ya da iyileştirmek için hangi kampanyanın yapılması gerektiği böylece ortaya çıkmaktadır.

Bölgesel Kampanyalar: UAÖ'nün beş bölgede topladığı dünya ülkelerini, o bölgeye özgü sorunlara dikkat çekmek ve bunlara çözüm üretebilmek adına bölgesel kampanyalar düzenlemektedir. Örneğin 2011 yılından sonra başlayan mülteci sorunu küresel bir sorun olduğu kadar Avrupa ve Ortadoğu ile Aya ve Pasifik Bölgesi'nde daha fazla insanı ve halkları etkileyen bir sorun olması sebebiyle bu bölgelerde mülteci konulu kampanyalar bölgesel olarak yürütülmektedir. Fas, Tunus, Cezayir ülkelerinde "İşkenceyi Durdur" kampanyasının sürdürülmesi örneğinde olduğu gibi bölge içinde en büyük sorun teşkil eden konu üzerine kampanyalar yapılmaktadır. Çalışma alanları ile "*bölgedeki sorunların yakıcılığı ölçülerek zarar ve yarar (cost benefit) analizi yapılarak*" karar verildiği UAÖ Türkiye Şubesi yetkilisi ile yapılan görüşmeden öğrenilmiştir.

[349] https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/, (02.04.2016-17.05.2016).

Ülkesel Kampanyalar: UAÖ şubeleri kendi ülkelerindeki insan hakkı ihlalleriyle ilgili kampanyayı UAÖ Genel Sekreterliği ile koordineli çalışarak başlatabilmekte ve yürütebilmektedir. Bir ülkedeki sorunlara yönelik kampanyalar, o ülkedeki hak ihlalinin ortadan kaldırılması için ülkedeki politik sorumluları göreve çağırma yönünde acil eylemler şeklinde yapılabildiği gibi ihlale neden olan hukuk kurallarının değiştirilmesini talep etme, koşulların iyileştirilmesini sağlamaya yönelik imza kampanyaları, politik aktörlerle görüşmeler ve eğitim amaçlı seminerler olarak da yapılabilmektedir.

Ülkesel kampanyalar hakkında UAÖ Türkiye Şubesi yetkilisi ile yapılan görüşmeden şubelerin kapasitelerine göre kampanyaların gerçekleştirilebildiği, özellikle bölgesel, ülkesel yakınlık, ülkeler ve ülke halkları arasındaki ilişkiler gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle bir şubenin başka ülke hakkında düzenlenen kampanya için kendi üyelerini ve kitleleri harekete çağırabildiği ya da yayımlanmış raporları paylaşabildiği öğrenilmiştir. Ayrıca görüşülen yetkili bir üyenin UAÖ adına konuşamayacağını ancak şube çalışanlarının raporlar ve belgelenen politikalar çerçevesinde basına açıklama yapılabileceğini, şubenin bu belirlenen ilke ve belgeler ile UAÖ'nün kullanıldığı araçlar bağlamında ülke içinde kampanya düzenleyebileceğini ifade etmiştir. Greenpeace gibi sınır dışı edilmelerine neden olan soksak aktivizmi içeren eylemler gerçekleştiremeyeceklerini; UAÖ'nün ülke hukukunun izin verdiği aktivizmi yürütebildiğini ifade etmiştir. Örneğin Türkiye'de basın açıklaması yapılacaksa mutlaka izin alındığını, bir eylem yapılacaksa yetkililere bildirim yazısı verildiğini sonuçta kampanyaların nasıl uygulanacağının yerelde belirlendiğini söylemiştir. Ayrıca görüşülen yetkili karşılaştırma olması açısında ABD'de siyahilerin öldürülmesiyle ilgili ülke içinde çok etkin çalışmalar yapıldığı örneğini vermiş "*direct action*" olarak adlandırdıkları polisle karşı karşıya gelme gibi sokak eylemlerini etkin bir şekilde yürütebildiklerini belirtmiştir. Kısaca bütün bu süreçler UAÖ genel ilke ve politika belgelerine ters düşmeyecek şekilde ülkelerin politik durumlarına ve şubelerin ekonomik yeterliliği, kapasitesi ve çalışanlarının özellikleri gibi dinamiklerine göre değiştiği anlaşılmaktadır

Haberler ve Dergiler: UAÖ, yaşanan ihlallerle ilgili ayrıca haberler başlığı altında bilgilendirmelerde bulunmaktadır. Özellikle bölge ve ülke direktörlerinin adıyla yayınlanan haberlerde, somut yaşanmış insan hakları ihlalleri hakkında bilgiler verilmektedir. Ayrıca bir ülkede yapılan araştırmalar, yayınlanan raporlar hakkında diğer ülkeleri bilgilendirme amacıyla da haberler yapılmaktadır. "News flash" adı altında yaşanan hak ihlalini ivedi bir şekilde haber veren metinler de resmi internet sayfasında yayınlanmaktadır.

UAÖ, "Wire Global Magazine" adında bilgilendirmek ve insanları harekete geçirmeye teşvik etmek amacıyla yılda dört kez bir dergi yayınlamaktadır. Üyelerine ve destekçilerine bu dergi istedikleri takdirde gönderilmektedir.

2.7. Uluslararası Hükümet Dışı Örgüt Olarak Uluslararası Af Örgütü

Tez çalışması için literatürde yapılan bütün araştırmalar sonucunda küresel sivil toplum, sivil toplum örgütleri, sosyal hareketler, insan hakları gibi olgularla ilgili en fazla örnek gösterilen uluslararası hükümet dışı örgütün UAÖ olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca farklı birçok çalışmada UAÖ'nün raporlarının nesnel veri olarak referans gösterildiği ve alıntı yapıldığı belirlenmiştir. Küresel sivil toplumla ilgili çalışmalarda farklı yaklaşımlarla hegemonik ya da karşı hegemonik olarak UAÖ'nün aktivizmi değerlendirilmektedir. Küresel sivil toplumun çatışkılı yapısı göz önünde bulundurulduğunda, UAÖ'nün küresel sivil toplumun gözlemlenebilir bir örneği olduğu varsayımını sınamak için yapılacak veri ve söylem analizi çalışmasına geçmeden önce UAÖ'nün küresel sivil toplumun hegemonik ya da karşı hegemonik söylemini pekiştirdiğine dair savları örnek çalışmalarla açımlamak gerektiği düşünülmüştür.

"*Uluslararası af örgütü olmasaydı insan hakları bugün hangi noktada olurdu?*" sorusu ile Johan Galtung tek başına UAÖ değil fakat farklı birçok sivil toplum oluşumu olmadan bir kurum olarak insan haklarının bir çok ülkede anlamsız kalabileceğini

belirterek sivil toplumun hakları "*pekiştirici*" özelliğine vurgu yapmaktadır.[350] UAÖ'nün tarihte ilk yüksek profilli insan hakları hükümet dışı örgütü olduğu saptamasını yapan Samuel Moyn[351] ise 1970'lerin sonunda, ulus ötesi insan hakları hareketinin "*çığır açan bir fenomen*" olarak doğuşunu, UAÖ'nün işkenceye karşı düzenlediği aktivizmle birlikte kazandığı görünürlük ile örneklendirmektedir.[352] Ayrıca yazar çalışmasında analiz ettiği Şili'de Pinochet'in askeri cunta yönetimi ile serbest piyasa uygulamasını örnek vererek insan hakları değerleri ile neoliberal politikalar arasındaki derin bağı açıklarken Naomi Klein adlı sol eğilimli bir entelektüelin saptamalarını aktarmıştır: Klein'e göre insan hakları hareketi, "*Chicago okul ideolojisinin ilk kanlı laboratuvarı*" olarak değerlendirdiği Şili deneyinden neoliberal okulun fiilen zarar görmeden kurtulmasına yardım etmiştir.[353] Bu savı için UAÖ'nü örnek vererek örgütün asıl nedenlere karşı tarafsız bir tavır aldığını ve sadece devlet suistimallerini saptayan ve ifşa eden (name and shamed) bir bilgi politikasına odaklanmak adına, olayların en derin suçlusu olan neoliberalizmi tespit etmeyi reddettiği eleştirisi yapılmıştır.[354] Benzer bir eleştiri ise UAÖ ve İnsan Hakları İzleme Örgütü gibi Batılı insan hakları gruplarının Soğuk Savaş politikaları yüzünden askeri müdahaleyi desteklemediklerini ve Üçüncü Dünya ülkelerinde yaşanan bir çok işgale karşı güç kullanılması konusunda kesin bir tavırla tarafsız kaldıkları ve bunun farklı hegemonik sonuçları olduğu konusunda yapılmıştır.[355]

Bu bağlamda yukarıdaki çalışmada Moyn'un kullandığı bilgi politikası kavramsallaştırmasını açıklamak gereklidir. Sosyolog Manuel Castells'in makro ölçekte yaptığı toplum analizinde küreselleşme sürecinin ivmesiyle bilgi çağında görünür olan ağ toplumunda gelişen teknoloji olanakları ile politika uygulama biçimlerinin değişimini anlatırken bilgi politikası (enformasyonel siyaset/information politics) kavramsallaştırmasını kullanır. Castells, televizyonların yaygınlaşması ile başladığını

[350] Johan Galtung, *a.g e*., s. 193-194.
[351] Samuel Moyn, *a.g.e.*, s. 122.
[352] *A.g.e.*, s. 145.
[353] *A.g.e.*, s. 173-174.
[354] *A.g.e.*, s. 174.
[355] Balakrishan Rajagopal, "Counter-hegemonic International Law…,", s. 770.

belirttiği bu sürecin politikacıların medya kanallarını kullanmasını da içine aldığını ve sivil toplum alanındaki hareketlerin de bilgi çağının olanaklarını kullanarak bilgi politikalarına dayanan mücadele biçimleri geliştirdiği analizini yapmaktadır.[356] Kısaca bilginin sistemli ve yöntemli olarak politik bir araca dönüştürülmesi; politik amaçları gerçekleştirmek için araçsallaştırılmasıdır. Bir uluslararası hükümet dışı örgüt olarak UAÖ'nün bilgi politikalarına odaklanması ile kast edilen gerçeği açığa çıkartma iddiasıyla yapılan araştırmalar ile toplanan bilgilerin politik, hukuksal ve bireysel mücadelelerde kazanım elde etmek için kullanılmasıdır. Bu anlamda bilgi politikalarının meşru sayılması için UAÖ politik konularda taraf tutmadığını sadece insan haklarının tarafı olduğunu savunmaktadır. Sonuçta UAÖ'nün bilgi politikaları yürütmesi örgütsel bir tercihtir.

UAÖ'nün bilgi politikalarının örnek olarak kullanıldığı, insani müdahalelerin sorunsallaştırıldığı "İnsan Hakları Yaptırımlarının Ekonomi Politiği" adlı kitapta insan hakları kavramının devlet egemenliği kuralını, sadece Soğuk Savaş'ın sonuna doğru bir şekilde göreceli hale getirmeyi başardığını, özellikle UAÖ benzeri uluslararası hükümet dışı örgütlerin ortaya çıkması ile açıklamaktadır.[357] BM'nin uluslararası alanda müdahaleleriyle ilgili bilgiler için UAÖ'nün raporlarına atıf yapılan bu çalışmada, 1998 yılı Ekonomist dergisinde verilmiş bir yazı alıntılanmıştır: "*Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları Örgütü gibi kurumların önderlik ettiği sürekli büyüyen bir sivil toplum örgütü ordusu (STK), insan haklarını savunma, izleme ve lobicilik yaparak uluslararası ilişkilerde ciddi katılımcılar haline geldi*."[358] UAÖ'nün küresel şirketlerle birlikte yürüttüğü insan hakları savunucularını destekleme ve savunma projeleri, küresel yönetişimin insan hakları bağlamındaki konumunu ve uluslararası hükümet dışı örgütlerin (UHDÖ) zorlayıcı gücünü anlatmak için örnek olarak verilmiştir.[359] İnsan haklarının küreselleşmesi bağlamında ise 1991 yılında Somali'de yaşanan iç savaş sırasında çok

[356] Manuel Castells, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 2 Kimliğin Gücü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 467- 471.
[357] Ivan Manokha, *The Political Economy of Human Rights Enforcement*, Palgrave Macmillan, London, 2008, s. 115.
[358] *A.g.e.*, s. 149.
[359] *A.g.e.*, s. 150-151.

ciddi insan hakları ihlalleri olduğunu belirten UAÖ'nün raporlarından alıntılar yapıp örgütün uluslararası topluma Somali'deki insan hakları krizine çözüm bulunması için çağrı yaptığı belirtilmektedir.[360]

UHDÖ'lerin neye göre ve nasıl savunuculuk stratejilerini belirlediğinin sorunsallaştırıldığı başka bir makalede yine UAÖ örnek çalışma olarak incelenmiştir. Buna göre UHDÖ'lerin güçlü Batılı devletler ile ihlalci devlet arasında yardım, ticaret ve güvenlik bağlantılarına dayanarak kısmen savunuculuk taktiklerini nasıl seçtikleri üzerine bir teori geliştirdiğini öne süren çalışmada, örgütlerin üyeleri ve fon verenleri için önemli olan ülkeleri ve sorun alanlarını belirledikleri ileri sürülmektedir. Genel olarak UHDÖ'ler politik sonuç elde etmek istiyorlarsa diğer politik örgütler gibi hayatta kalmalı ve kaynak ihtiyaçlarını sağlayacak üyelerini ve bağışçılarını harekete geçirmesi gerektiği vurgusu yapılmaktadır. UAÖ örneğinde ise örgütün tarafsız bir bilgi kaynağı olarak itibar sağlamak, insan hakları ihlallerini engellemeye çalışmak ve üyelikleri sürdürmek olarak ifade edilen birbirleri ile yarışan örgüt içi çıkarlar arasında denge sağlayacak şekilde faklı savunuculuk biçimleri uyguladığı; her bir aktivizm türünün farklı bir izleyici kitlesini hedeflediğini; ulaşmak istediği çok farklı amaçları olduğu için farklı taktikleri kullanma kararlarını kısmen devletler arasındaki ilişkilere göre verebildiği saptamaları yapılmaktadır. UAÖ'nün bilgi politikaları başta olmak üzere birçok aktivizm türünde tamamen stratejik bir aktör olmaktan ziyade, ilkeli davrandığını ve UAÖ'nün örgütsel imtiyazları ve uluslararası ilişkilerin yapısının savunuculuk çabalarını sistematik yollarla etkilediği saptamaları da ayrıca yapılmaktadır.[361]

UAÖ Türkiye Şubesi yetkilisi ile yapılan görüşmede UAÖ aktivizmindeki tarafsızlıkla ilgili sorulara verilen yanıtları UAÖ'nün konularını seçerken ve kampanya yürütürken nelere dikkat ettiğiyle ilgili fikir vermektedir. Görüşülen yetkiliye göre UAÖ politika metinleri, araştırma raporları ile tarafsız bir örgüttür. Ancak kampanya

---

[360] *A.g.e.,* s. 185.

[361] Cullen S. Hendrix, Wendy H. Wong, "Knowing your audience: How the structure of international relations and organizational choices affect amnesty international's advocacy", *The Review of International Organizations*, Vol. 9, No.1, 2014, pp. 29-58.

metinlerinde tarafsızlığın daha çok metni hazırlayan araştırmacıların kapasitesine bağlı olduğunu belirtmiştir. UAÖ'nün kampanyalarını yaparken üyelerini mobilize edebilmek için farklı stratejiler kullanmak zorunda kaldığını belirtip o ülkedeki kampanyacının ya da medya stratejisini belirleyen kişilerin bakış açılarına göre de aktivizmin sunuş şekillerinin değişebildiğini "*Hangi imgeyi kullandığın senin görüntünü etkiliyor*." yorumlamasıyla açıklamıştır. Hangi seyirciyi ulaşmak isteniyorsa diğer grupların hakkını ihlal etmeden etkileyeceği seyirciye göre stratejiler belirleyebildiklerini, genç üniversite öğrencilerine yönelik aktivizmde popüler müzik grupları ile çalışmak örneğini vererek açıklamıştır. Diğer bir örnek olarak Avrupa'da geçmiş bir zaman diliminde islamofobiye karşı bir raporlama yapıldığını fakat Avrupa şube üyelerinin islamofobiye karşı çok fazla mobilize olmayışını ve o kampanyanın yürütülemeyişini vermiştir. Bu açıklamalardan hareketle örgütün politika belgelerinde ve raporları ile oluşturulan bilgi politikalarında tarafsızlık ilkesi etkili olduğu görülmektedir. Görüşülen yetkilinin belirttiği "*Küresel olaraktan herkesi yakınlaştıran dert nedir tespiti üzerinden…*" belirlenen kampanya konularının nasıl, kime göre alt kampanyalarla farklı ülkelerde nasıl yürütüleceğini içeren kampanyalama süreçleri, örgüt işleyiş mantığı gereği başarılı bir şekilde gerçekleştirmek için bütün bu süreçler hedef kitle ve uygulanacak ülkelerin kendi içindeki kültürlerine göre şekillendirilmektedir.

Bu noktada görüşülen yetkilinin örgütün maddi kaynaklarının çok büyük kısmının Batı şubelerinden gelmesinin doğal olarak "*politikalarda bazı şeyler biraz daha batı merkezli yani batının dünyayı nasıl gördüğü üzerinden de yansıyabileceği*" şeklinde değerlendirmelerine yer vermek gerekir. Bu süreci "*mülteci çocuklar ve burka içerisindeki kadınların ezilmişliği*" gibi konuların Avrupa seyircisini daha fazla etkileyebildiği, dolayısıyla oradaki şubelerin kampanyalarında bu tür imajları öne çıkarabildikleri şeklinde açıklamıştır. "*Biz özellikle mülteci kampanyalarında Yunanistan, İtalya, İspanya, Türkiye gibi şubeler Kuzey Avrupa'nın bu biraz daha Ortadoğu'yu romantikleştiren kavramlarına eleştirel bakarak aslında şubeler arası dinamiklerle bunları bozmaya çalışıyoruz*." ifadesinden şube çalışanlarının kendi yeterliliklerinin ve algılayışlarının kampanyanın yürütülmesindeki etkileri anlaşılmaktadır. "*Uluslararası Af Örgütü*

oryantalist bir kurumdur diyemem" ifadesini kullanan yetkili, UAÖ'nün Batıda kurulan bir örgüt olmasının zaman zaman oryantalist bir etkisinin de olabildiği yorumlarında bulunmuştur. "*Ama tabiki de Avrupa'daki kampanyalara baktığımızda Avrupalı üyelerin bakış açılarını, yaklaşımlarını, kaynak geliştirme yöntemlerini geliştirmek istediğin zaman Tibet'te olan bir şey Almanya'da olan bir şeyden daha fazla etkiliyor onları ama bu Af Örgütü'nün politikalarına baktığın zaman görülen bir şey değil*." değerlendirmesini yapmıştır. Bu durumun nedenleri olarak öncelikle UAÖ'nün amacına ulaşmasında anahtar role sahip üyelerini, seyircilerini aktivizme dahil etme stratejisi gereği örgüt mantığının işleyişinin sonucu olduğu söylenebilir. Görüşme sırasında yetkili Türkiye Şubesi'nde ilk çalışmaya başladıklarında şube direktörünün giriş eğitimi verirken kendilerine Uluslararası Af Örgütü'nün patronunun kim olduğunu sorduğunu ve "*Af Örgütü'nün patronu üyeleridir*" yanıtını aldığını belirtmiştir. Ayrıca hak ihlalleriyle ilgili çalışma adına şubelere yerelden gelen taleplerin olduğunu ifade etmiştir. UAÖ üyeleri, destekçileri ve üye olmadan takip edenleri kısaca seyirci olarak tanımlanan kitle ile dinamik ilişkiler kurarak aktivizm yürüten bir örgüt olduğu görülmektedir. Oryantalist bakış açısı süregelen Avrupa kültürünün önemli bir parçası olup Avrupa'daki kampanya süreçlerinde etkili olabilmesi bahsedilen örgüt stratejilerinin sonucudur. UAÖ bilgi politikalarındaki ilkesel tarafsızlığını kampanya süreçlerinde de sürdürebildiği sürece etki alanını artırabilecektir.

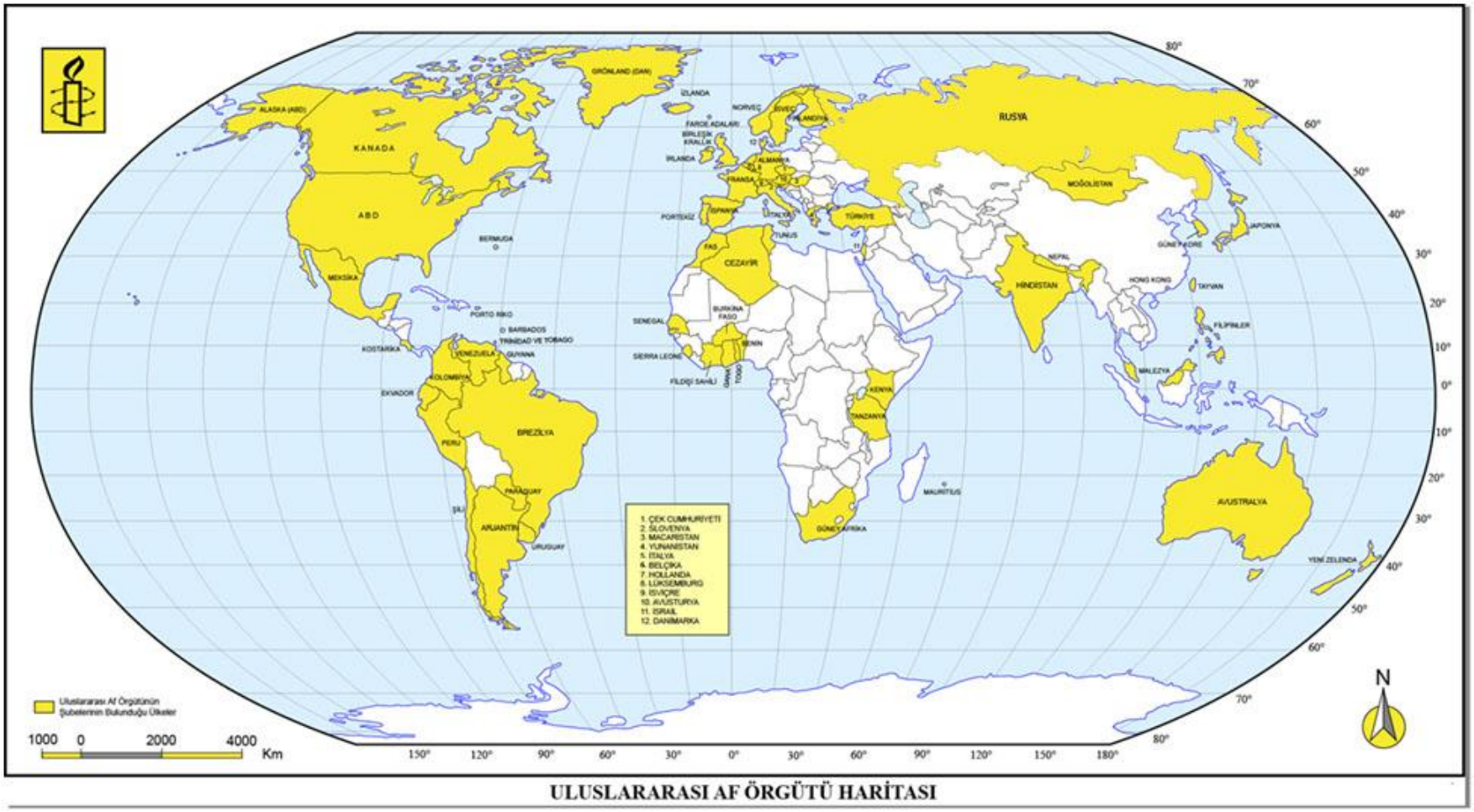
UAÖ'nün küresel sivil toplum içerisindeki konumuyla ilgili homojen bir görüşün olmadığını saptayacak kadar çalışma incelenmiş ve yukarıda bazı örneklere yer verilmiştir. Başka birçok çalışmada UAÖ'nün insan hakları savunuculuğu konusunda norm koyucu bir etkiye sahip olması,[362] gerçeğin araştırılarak uluslararası topluluğa tarafsız bilgileri sunması,[363] politik baskı aracı olması[364] gibi olumlu rolleri ve katkıları

[362] Ann Marie Clark, James A. McCann, "Enforcing International Standards of Justice Amnesty International's Constructive Conflict Expansion", 1991, https://doi.org/10.1111/j.1468-0130.1991.tb00676.x, (27.10.2015).
[363] Bruce P. Montgomery, "Fact-Finding by Human Rights NonGovernmental Organizations: Challenges, Strategies, and the Shaping of Archival Evidence", *Archivaria,* Iss. 58, Fall 2004, https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/viewFile/12477/13588, (17.05.2016).
[364] Dongwook Kim, "International Nongovernmental Organizations and the Global Diffusion of National Human Rights Institutions", *International Organization*, Vol. 67, Iss. 03, July 2013, pp. 505-539, DOI: 10.1017/S0020818313000131, (17.05.2016).

olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşlerin tersi olacak şekilde Batılı elit grupları olarak hegemonyayı üreten aktörlerden biri olduğu,[365] tarafsızlık tavrı nedeniyle sadece insan haklarını ihlallerine odaklanıp asıl sistemsel eleştirilerde bulunmadığı şeklinde eleştirel bakış açıları ile de karşılaşılmıştır. Olumlu ya da olumsuz eleştirilerin bir arada olmasının nedeni, UAÖ'nün hegemonik sistem içerinde var olan ve bu sistemin kodları ile çalışan var olan normları geliştiren ve yeni normlar öneren özelliklere sahip olmasıdır. Araştırmacılar bilimin indirgemeci mantığı ile hangi özelliğine odaklanırsa o noktadan örgütün genel değerlendirmesinin yapıldığı düşünülmektedir.

UAÖ'nün çalışma alanlarıyla ilgili metin analizinde tarafsızlık, güvenilirlik ve insan hakları ihlalleriyle mücadele söylemlerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Bu söylemler yukarıda örnek çalışmalarda belirtildiği gibi küresel neoliberal düzende; olumlu kazanımlar elde edilmesini sağlayan bir işleve sahip olduğu gibi hegemonyanın devam etmesini sağlamasından dolayı olumsuz eleştirilere neden olan bir yan etkisinin de olabileceği şeklinde değerlendirilmektedir. Bu nokta tez açısından küresel sivil toplumun olanakları şeklinde kavramsallaştırılmakta olup UAÖ'nün bu olanakları sergilemesi bağlamında değerlendirilmesi ve yorumlanabilmesi için bir sonraki bölümde örgütün somut aktivizm çalışmaları ve metinleri üzerine araştırma yapılmıştır.

[365] Diana O' Dwyer, *'Global Civil Society' and Hegemonic Global Governance: A Gramscian Analysis of the NGO Campaigns to Ban Landmines and Cluster Munitions*, (Thesis submitted to the Faculty of Humanities and Social Science School of Law and Government Dublin City University For the Degree of Doctor of Philosophy), 2014, http://doras.dcu.ie/20208/1/Diana_O_Dwyer_Final_Version.pdf, (27.10.2015).

Şekil 3. UAÖ'nün Şubesi Olan Ülkeler Haritası

Kaynak: 2016 verileri kullanılarak Ramazan Saygılı tarafından hazırlanmıştır.

3. ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ AKTİVİZMİNİN NİCELİKSEL VE NİTELİKSEL ANALİZİ

Küresel sivil toplumun olanaklarını somut bir uluslararası hükümet dışı örgüt üzerinde analiz edebilmek için Uluslararası Af Örgütü'nün (UAÖ) hegemonik dünya düzeni içerisinde nasıl bir konumu, işlevi, tutumu olduğunun yöntemsel olarak incelemek amaçlanmıştır. UAÖ'nün çalışmaları niceliksel ve niteliksel analiz edilerek örgütün hegemonik yapının bir parçası mı yoksa karşı hegemonik özelliklere mi sahip olduğu tespit edilecektir. Veri analizine geçmeden önce araştırmacının yanıtlamak istediği empirik araştırma soruları olarak şunlar belirlenmiştir:

- Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile UAÖ'nün o ülke üzerine çalışma sıklığı arasında bağlantı var mıdır? Eğer varsa nedeni nedir? Eğer yoksa her ülke kendi özgün koşullarında mı değerlendirilmiştir?
- Ülkeler bazında hangi insan hakları ihlalleri üzerine çalışmalar yapılmıştır?
- Küresel ölçekte bu ihlaller bir örüntü oluşturmakta mıdır?
- UAÖ metinlerinde asıl söylem nedir? Bu metinler arasında söylemsel tutarlılık var mıdır?
- Bu metinler hegemonik düzeni destekleyen mi yoksa eleştiren metinler midir?

Soruların yanıtlarına ulaşabilmek için UAÖ'nün aktivizm yürüttüğü ülkeler hakkında yaptığı kampanyalar, yayımladığı araştırmalar, basın açıklamaları, haberler incelenmek istenmiştir. UAÖ araştırma yapabilmek için çok geniş bir veri havuzuna sahiptir. Küresel bir hareket olarak dünyanın neredeyse her ülke ve bölgesinde aktivizm yürütmesi sonucu ortaya koyduğu bütün verilerin niceliksel olarak analiz edilebileceği ve örneklem tekniği ile verilerin niteliksel olarak değerlendirilebileceği öngörülmüştür. Böylece bu veriler üzerine çoklu yöntem kullanılarak farklı tekniklerden elde edilen bilgilerin birbirleriyle tutarlıkları da denetlenebilecektir.

Bu amaçla üç empirik araştırma tasarlanmıştır:

1. Niceliksel bir araştırma için UAÖ'nün bütün aktivizmini kapsayacak bir korelasyon hesaplaması yapılacaktır.

2. Örneklem ülkeleri belirlenerek bu ülkeler hakkında UAÖ'nün hangi konuda, ne kadar sayıda çalışma hazırladığı niceliksel olarak tablolar ve grafikler ile analiz edilecektir.
3. Örneklem ülkeleri için toplanan metinler niteliksel olarak incelenip söylem analizi uygulanacaktır.

Bu araştırma tasarılarını gerçekleştirmek için bazı nesnel ve evrensel ölçütler belirlenmiş sayısal ve kategorik veriler toplanmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan bir teknikle örneklem belirlenirken UAÖ'nün aktivizm yürüttüğü bütün ülkelerle ilgili veriler toplanmış ve tablolar halinde derlenmiştir. Araştırma evrenindeki toplanan bütün bu nicel verilere uygulanabilecek bir korelasyon analizi tasarlanmıştır. Nitel ve nicel araştırmalarda ortak veriler ve ölçütler kullanıldığı için ilk olarak örneklemin nasıl belirlendiği açıklanacaktır.

3.1. Örneklem Oluşturulması

UAÖ'nün neredeyse bütün dünya devletleri hakkında çalışma yürüten küresel bir hareket olduğu gerçeği araştırmayı sadece evren bazında yapmanın zorluğunu ortaya koymaktadır. Araştırma yapabilmek için bu evrenden araştırmacı tarafından sistemli bir örneklem oluşturarak bazı ülkeler seçilmiştir. Örneklem oluştururken öncelikle UAÖ'nün bölgesel ayrımı kullanılmıştır. Çünkü UAÖ resmi internet sayfasında ve "Dünyada İnsan Haklarının Durumu" adıyla çıkartılan yıllık raporlarda bölgesel bakış başlıkları altında dünya ülkelerini beş bölgede toplamakta ve kampanyaları ve araştırma raporlarını bu bölgesel ayrıma göre yapmaktadır. Veri analizini sistemli bir şekilde yapabilmek ve analiz yaparken karışıklık çıkmasını engellemek için UAÖ tarafından belirlendiği şekliyle Afrika, Amerika Kıtası, Asya ve Pasifik, Avrupa ve Orta Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika olmak üzere bu bölgelerden üçer ülke seçimi yapılarak örneklem oluşturulmuştur.

Ülke seçimini yapabilmek için izlenen yol şu şekilde belirlenmiştir: UAÖ'nün bazı ülkelerde şubesi bulunurken bazı ülkelerde bulunmamaktadır. Şubesi olan ile olmayan ülkeler belirlenmiş ve her iki kategorideki ülkelerin 2016 yılı BM

İnsani Gelişim Endeksi Değerlerine (BMİGED)[366] göre sıralamaları yapılmıştır. Ayrıca bu ülkeler hakkında UAÖ'nün resmi internet sayfasında bütün raporlarına ve yayınlarına ulaşabileceklerini belirttikleri açık online kütüphane[367] olarak adlandırdıkları, arama bölümündeki ülkeler hakkında bulunan kayıt sayıları çıkartılmış ve hazırlanan tabloda ayrı bir sütün olarak yazılmıştır.[368]

Bu tablodan;

- İlk sıradaki ülke birinci,
- Son sıradaki ülke ikinci,
- Sıralamanın ortalarında olan ülke ise üçüncü ülke olarak belirlenmiştir.

Toplamda 15 ülke örneklem olarak seçilmiş ve bu ülkeler hakkında UAÖ'nün online kütüphanesinden 2001 Ocak-2016 Aralık tarihleri arasındaki kayıtları toplanmıştır. Ülke hakkındaki bütün kayıtlar teker teker incelenmiştir. Ancak anlamlı bir veri oluşturabilmek ve hegemonik ya da karşı hegemonik söylemi ortaya çıkartabilmek adına sadece o ülkeye yönelik kayıtlar veri olarak kaydedilmiştir. Bu anlamda toplam belirlenen kayıt sayısı ile analize tabi tutulan veri sayıları farklıdır. Örneğin bir ülke hakkında yapılan aramada dolaylı olarak o ülkenin adı da geçmekte ya da ülkenin olduğu bölgeye yönelik kampanyalar, basın açıklamaları, haberler gibi belgeler bulunmaktadır. Bu belgelerden yalnızca o ülkeye yönelik olan kayıtlar sayılmıştır. Böylece ülkeleri aynı kategorilerde karşılaştırma olanağı bulunmuş olup ülkeye göre örgütün yaklaşımındaki varsa farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu noktada BM İnsani Gelişim Endeksi'nin ölçüt olarak seçilme nedenini belirtmek yararlı olacaktır. UAÖ, BM'ye kayıtlı yani uluslararası hukuka göre meşruiyeti olan BM'de insan haklarıyla ilgili çeşitli görüşmeler yapan ve insan hakları ihlallerini önlemek amacıyla uluslararası hukuk sözleşmelerinin oluşturulması için çalışan bir örgüttür. Ayrıca BM'nin de çeşitli çalışmalarında UAÖ raporlarını

---

[366] Raporda çok yüksek insani gelişim 0.800 ve yukarı, yüksek insani gelişim 0.700-0.799, orta insani gelişim 0.550-0.699, düşük insani gelişim 0.550 ve aşağısı olarak insani gelişim sınıflandırılması yapılmaktadır. Bkz: Human Development Report 2016, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf, (10.10.2016), s. 193; ayrıca ülke profilleri için bkz.: http://hdr.undp.org/en/countries, (10.10.2016).

[367] https://www.amnesty.org/en/about-us/contact/, (10.10.2016).

[368] Bkz.: Ek-1, Tablo I. Uluslararası Af Örgütünün Şubesi Olan Ülkeler ve Bu Ülkelerin BM İnsani Gelişme Endeksi Değerleri

kullandığı ve iş birliği yaptığı bilinmektedir. BM'nin bu endeksi, 188 ülkeyi ekonomik gelişmişlik ve insan hakları açısından değerlendirdiği, eleştirel yaklaşıma sahip kişiler de dahil olmak üzere akademide evrensel nesnel bir ölçüt olarak kullanıldığı ön kabulüyle seçilmiştir.[369] BM hakkında normatif bir yorumlama yapmadan kabul edilmelidir ki uluslararası sistemin meşru bir kurumudur. Dünyanın bütün ülkelerinde çeşitli niteliklerde ofisleri bulunmaktadır ve devletlerden resmi olarak bilgi, istatistik gibi ülkesel envanterlere ulaşabilmektedir.

Bunun yanı sıra endeksin sağladığı sayısal değerler ile UAÖ'nün ülkeler hakkında yayımladığı belge sayıları arasında bir bağlantının olup olmadığı, tez araştırmasına ayrıca veri sağlaması açısından önemlidir. Bu amaçla oluşturulacak bir korelasyon hesabı yapmanın altında UAÖ'nün Batılı kökenli bir örgüt olması dolayısıyla hegemonik sistemle arasındaki ilişkiye yönelik akademik kuşku yatmaktadır. 'Gelişmiş ülke' ya da 'gelişmemiş ülke' ifadeleri hegemonik söylemin bir parçası olup gelişmişlik düzeyi ile UAÖ'nün aktivizm yürütme sıklığı arasındaki ilişki sorgulanmalıdır. UAÖ küresel hegemonik bir söylemi kullanıp destekliyorsa BM gelişmişlik endeksi üst sıralarında olan özellikle hegemonik yapının öncüsü olan 'gelişmiş ülkeler' hakkında çalışma sayısı az olmalı, hegemonyayı ulaştıracağı endeksin alt sıralarında olan 'gelişmemiş ülkeler' hakkında çalışmalarının fazla olması gerektiği varsayılabilir. Ancak hegemonik yapıya göre aktivizm yürütmüyorsa ya da karşı hegemonik özellik sergiliyorsa ülkenin gelişmişlik seviyesi ile ülkede var olan hak ihlallerine yönelik çalışmalar arasında bir bağlantı olmamalıdır. Nitekim bu varsayımdan hareketle yapılan veri analizlerinde ülkelerin gelişmişlik endeksi ile ülke adına UAÖ'nden toplanan kayıt sayıları arasında doğru orantılı bir bağlantı olmadığı

---

[369] I. Ivanova, F.J. Arcelus, G. Srinivasan, "An Assessment Of The Measurement Properties Of The Human Development Index", *Social Indicators Research*, Vol. 46, No. 157, 1999, https://doi.org/10.1023/A:1006839208067, (01.03.2018); Carmen Herrero, Ricardo Martínez, Antonio Villar, "A Newer Human Development Index, Journal of Human Development and Capabilities", Vol.13, No.2, 2012, pp. 247-268, DOI: 10.1080/19452829.2011.645027(01.03.2018); Peter Hackl, "A New Generation of Data for Human Development", http://hdr.undp.org/sites/default/files/hackl_final_02.pdf, (01.03.2018); Endekse yönelik eleştiriler için bkz: Ambuj DSagar, Adi lNajam, "The human development index: a critical review", *Ecological Economics*, Vol. 25, Iss 3, June 1998, pp. 249-264, https://doi.org/10.1016/S0921-8009(97)00168-7, (01.03.2018); Jeni Klugman, Francisco Rodríguez, Hyung-Jin Choi, "The HDI 2010: new controversies, old critiques", *The Journal of Economic Inequality*, Vol. 9, No. 2, 2011, p. 249, https://doi.org/10.1007/s10888-011-9178-z. (01.03.2018).

hazırlanan tablolar incelendiğinde açık olarak ortaya çıkmaktadır.[370] Gelişmiş bir ülkede de insan hakları ihlalleri adına UAÖ'nün aktivizm yürütme sıklığı fazla olabilmektedir. Ülkeler arasında yapılan çalışma sayılarının farklı olmasının ana sebebi o ülkedeki şubenin yapısıyla ilgilidir. Ayrıca ülkelerin nüfusu, fiziksel özellikleri, tarihi, kültürü, sosyo-ekonomik ve politik yapısındaki farklılıklar, çeşitli sorunlara yönelik değişik sayılarda çalışmalar yapılmasını belirlemektedir.

Ülkeler adına belirlenen kayıtların veri sayımı yapılırken ilk olarak UAÖ'nün ana sayfasında belirttiği insan hakları ihlallerini belirten madde başlıkları hakkında veri toplanmıştır. UAÖ kendi çalışmalarında 60 farklı insan hakkı ve ihlali belirlemiştir.[371] Bu madde başlıkları sayısının fazla olması anlamlı bir veri analizi yapmayı zorlaştıracağından insan hakları ve ihlallerinin belirlenmesi için aşağıdaki temel maddeler saptanmıştır. Yapılan veri madenciliği sırasında toplanan verilerin en fazla ve genellikle bu ihlaller altında toplandığının saptanmasından dolayı bu maddeler veri toplama ölçütleri olarak belirlenmiştir.

Tablo 1. Veri Analizi İçin Kullanılan İnsan Hakları ve İhlalleri

1	Adalet Sistemi	14	İş ve İnsan Hakları
2	Adil Olmayan Yargılama	15	İşkence ve Kötü Muamele
3	Alıkoyma/Gözaltı	16	LGBT Hakları
4	Ayrımcılık	17	Mülteciler/Göçmenler
5	Barınma Hakkı	18	Öldürmeler ve Kaybedilmeler
6	Beslenme Hakkı	19	Ölüm Cezası
7	Cezaevleri	20	Sağlık Hakkı
8	Cezasızlık	21	Savaş suçları insanlığa karşı suçlar
9	Çocuk Hakları	22	Silahlı Çatışma ve Silahlı Gruplar
10	Düşünce Mahkumları	23	Suya Ulaşma hakkı
11	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar	24	Uluslararası Örgütler/Adalet
12	İfade Özgürlüğü	25	Yerli Halk
13	İnsan Hakları Savunucuları	26	Yoksulluk

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

[370] EK-1'de yer alan tablolar UAÖ'nün şubesi olan ve olmayan ülkeler olarak ayrılıp gelişmişlik endeks değerleri ile veri sayıları karşılaştırması yapılabilmek için oluşturulmuştur. Özellikle Avrupa Kıtası için bkz.: Tablo-IX. Avrupa ve Orta Asya Bölgesi Şubesi Olan Ülkeler

[371] Bkz.: EK-1, Tablo II. Uluslararası Af Örgütü'nün Çalıştığı İnsan Hakları ve İhlalleri ile Türkçe Karşılıkları

Örneklem olarak Tablo 2'deki ülkeler belirlenmiştir. Her bir örneklem ülkesi ile ilgi 2001 Ocak-2016 Aralık tarihleri arasında veriler tek tek toplanmış ayrı bir dokümanda kayıt altına alınmış ve incelenmiştir. 15 örneklem ülkesi için ayrı ayrı yapılan bu işlem sırasında yukarıdaki kategoriler altında veriler sıralanmıştır. Ancak anlamlı bir veri oluşturabilmek ve ülkeye yönelik çalışmaları ortaya çıkartabilmek adına sadece o ülkeyle ilgili kayıtlar veri olarak kaydedilmiştir. Ülkeler üzerine yapılan veri tarama ve analiz sonuçları ülke bazında ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Örneklem Ülkeleri

Afrika Kıtası	**Amerika Kıtası**	**Avrupa ve Orta Asya**	**Asya ve Pasifik Bölgesi**	**Ortadoğu ve Kuzey Afrika**
Güney Afrika	ABD	Norveç	Avustralya	İsrail ve İşgal Altındaki Filistin Toprakları
Senegal	Venezüella	Moldova	Malezya	Cezayir
Burkina Faso	Peru	Rusya[372]	Nepal	Fas

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Örneklem ülkelerinin analizine geçmeden önce verileri anlamlandırabilmek için birkaç noktanın altını çizmek gerekir. UAÖ, ilk kuruluş yıllarında kendi ülkende çalışmama kuralı getirmiştir. Görüşme yapılan UAÖ Türkiye Şubesi yetkilisinin ifadesi ile "*tarafsızlığını ve küresel dayanışma ilkesini korumak amacıyla*", bütün üyeler ve personelin "*Kendi Ülkende Çalışmama*" kuralına uyması gerektiği belirtilmiştir.[373] Bu kural gereği,

> *"UAÖ üyeleri ve çalışanları, UAÖ kimlikleriyle kendi ülkelerinde gerçekleşen ihlaller ile ilgili araştırma, kampanya yürütemez, yayınlanan raporlarla ilgili yorum yapamaz. Merkez ya da diğer şubelerin yaptıklarından sorumlu değillerdir*.[374]

[372] 2016 Ekim- Kasım aylarında yapılan örneklem oluşturma sürecinde UAÖ'nün resmi web sayfasında Rusya Federasyonu Şubesi (section office) olduğu görülmüş ve UAÖ'nün Rusya Şubesi web sayfasının bağlantısı ve şube adresi bulunmuştur. Bundan ötürü örneklem oluşturulurken Avrupa ve Orta Asya bölgesi UAÖ şubesi olan ülkeler altında sıralamaya dahil edilmiş ve sıralamasının ortalarında yer aldığı için örneklem ülkesi olarak belirlenmiştir. Ancak empirik araştırma tamamlandıktan sonra UAÖ'nün resmi web sayfasında Rusya Şubesi hakkında adres ve şube sitesi bilgisinin kaldırıldığı saptanmıştır. UAÖ'nün Rusya Federasyonu Aktivizmi başlığı altında incelendiği gibi UAÖ'nün Rusya şubesi politik yetkililer tarafında kapatılmış ve sonrasında açıldığı bildirilmiştir. Tezin son kontrolleri yapılırken UAÖ Rusya olarak adlandırılan web sayfasında Rusya'da 2019 tarihli etkinliklerin haberleri verildiği görülmüştür. Bkz. https://www.amnesty.org.ru/, (03.05.2019).

[373] Örneğin 1985 yılı UAÖ Tüzüğünde şubelerin kendi ülkelerinden düşünce mahkumları için çalışamayacağı belirtilmiştir. Statute Of Amnesty International, 1 January 1985, https://www.amnesty.org/en/documents/pol20/001/1985/en/, (05.11. 2016).

[374] https://www.amnesty.org.tr/nav/89/uluslararasi-tuzuk, (05.11. 2016).

Ancak 2001'den sonra çalışma konularını düşünce mahkumları ve ölüm cezası haricinde ekonomik sosyal ve kültürel haklar olarak genişletmesiyle birlikte ilerleyen yıllarda şubelerin kendi ülkeleriyle ilgili çalışabileceği kararı alınmıştır. Bir başka deyişle kendi ülkende çalışmama kuralı ilk etapta esnetilmiş sonrasında ise kaldırılmıştır. 2013 tüzüğünde Genel Merkez internet sayfasında yer alan ibare şubelerin sorumluluklarını içeren maddelerden biri olarak şunları ifade etmektedir:

> "*Şubeler kendi ülkelerindeki insan hakları ihlalleriyle ilgili araştırmalarını yürütmekten sorumludurlar. Bu araştırma çalışmaları uluslararası yönetim komitesinin onayladığı araştırmalar olmak zorundadır.*"[375]

UAÖ'nün resmi internet sayfasında bulunan verilerin genel merkezden çıkan kampanya, acil eylem çağrıları, basın bültenleri ve kısa bilgilendirmeler ya da bölgesel, ülke direktörlerinin gözlemlerine dayanan haberler başlığı altında yayımlanan yazı ve belgeler olduğu belirtilmelidir. Dolayısıyla bu verilere yönelik ülkelerin şube olarak yaptıkları kampanya tanıtımı, bilgilendirme toplantıları, eğitimler, reklamlar dahil değildir. Şubenin inisiyatifiyle ya da genel merkezin küresel kampanyaları doğrultusunda oluşturulan kampanya çağrıları, araştırmaların nasıl bir reklam çalışması ile yürütüleceği o şubenin kapasitesine ve çalışanların verimliliğine ve ülke içindeki siyasi ortama göre değişebilmektedir. [376] Bu anlamda araştırmacının veri analizi yaptığı kayıt sayılarındaki görece azlık, araştırmanın ortaya çıkartmaya çalıştığı gerçeği görmeyi bulandırmaması gerektiği düşünülmektedir.

Bir şubenin genel bir kampanyanın altında, o kampanya ilgili çok sayıda çalışmayı belirli aylık, yıllık planlar doğrultusunda gerçekleştirebileceği anlaşılmaktadır. Araştırmacının bu veri analizi ile anlamaya çalıştığı UAÖ'nün oluşturduğu kampanya ve yaptığı araştırmalar ile somutlaşan küresel boyutta karşı hegemonik bir söylem özelliğine sahip olup olmadığıdır. Aşağıdaki derlenen verilerin metinleri incelendiğinde UAÖ'nün bir ülke adı altında yaptığı bu çalışmaların o ülkedeki insan hak ihlallerini ortadan kaldırmaya yönelik hükümetlere, toplumsal ve politik sorumlulara karşı yayımlandığı anlaşılmaktadır.[377] Kampanya kategorisi

[375] https://www.amnesty.org/en/about-us/how-were-run/structure-and-people/, (05.11. 2016).
[376] Bu bilgiler UAÖ Türkiye Şubesi yetkilisi ile yapılan görüşmeden derlenmiştir.
[377] Araştırmacı örneklem ülkelerinin şube web sitelerini incelemiştir. Sadece Burkina Faso Şubesi'ne ait olduğu belirtilen web sayfası aktif değildir. Tezin amacı küresel karşı hegemonik bir söylemin analiz

altındaki acil eylem çağrıları ile ortaya çıkan insan hakkı ihlalini gidermeleri için hükümetleri göreve çağırmaktadır. Yayımlanan raporlar ile ülkedeki insan hakkı ihlallerinin nedenlerini ortaya koymaya çalışıp politik sorumluların kimler olduğunu sergilemektedir.

3.2. Korelasyon Analizi

UAÖ'nün küresel hegemonik yapıdaki söylem ve eylemlerinin nesnel bir şekilde değerlendirilebilmesinin bir yolu olarak tasarlanan niceliksel araştırma için UAÖ'nün bütün aktivizmini kapsayacak bir korelasyon analizi yapılmıştır. UAÖ'nün aktivizm yürüttüğü ülkelerin BM İnsani Gelişim Endeksi değeri ile UAÖ'nün aktivizm belge sayıları arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Böylece UAÖ'nün varsa hegemonik sistemle ilişkisini analiz edebilecek verilere ulaşılacaktır. UAÖ hegemonyayı sürdürmek adına gelişmiş batılı ülkelerde (endeks değeri yüksek) gelişmemiş ülkelere (endeks değeri düşük) göre daha az mı çalışmaktadır? Yoksa ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile çalışma sayıları arasında bir ilişki yok mudur? Bu soruları yanıtlayabilmek için ilk olarak bölgelere göre UAÖ'nün şubesi olan ve olmayan ülkeler ile oluşturulmuş her tablonun korelasyon katsayısı ayrı ayrı hesaplanmıştır.[378] Sonra ise şubenin olup olmadığına bakılmaksızın bölgesel olarak ülkelerin gelişmişlik değeri ile UAÖ'nün sanal arşivinde kayıtlı belge sayısı arasında korelasyon katsayısı belirlenmiştir. Sonuncu olarak da bölgesel ayrım kaldırılarak bütün ülkeler için toplanan iki veri türü -ülkelerin gelişmişlik değeri ile UAÖ belge kayıt sayısı- arasında korelasyon hesaplaması yapılmıştır. Şubesi olan ve olmayan ülkeler diye ayrılmasının nedeni şubesi olan ülkelerde kendi çalışanları olmasından dolayı o ülkede gerçekleşen hak ihlalleriyle ilgili çalışma sayılarının daha fazla olabilmesidir.

Korelasyon iki sayısal ölçüm arasında doğrusal bir ilişki olup olmadığını, varsa bu ilişkinin yönünü ve şiddetinin ne olduğunu belirlemek için kullanılan bir

---

edilmesi olduğu için ülke şubelerinin ulusal boyutta ne tür etkinlikler yaptığı küresel söylemle doğrudan ilişkili olmamasında dolayı araştırmanın amacı açısından önemli değildir. Belirtildiği gibi her ülkede kendi iç dinamikleri içinde temel örgütsel ilişki kodları haricinde genel merkezle kurduğu ilişkilerde bazı farklılıklar olabilmektedir. Bu bağlamda ülke içinde yapılan etkinlikler küresel boyut olarak değil ulusal boyutta değerlendirilmiş ve araştırma analizine dahil edilmemiştir.

[378] Bkz: Ek-1'deki veri analizi için oluşturulmuş tablolar.

istatistiksel yöntemdir. Korelasyon katsayısı negatif ise iki değişken arasında ters ilişki vardır, yani "değişkenlerden biri artarken diğeri azalmaktadır" denir. Korelasyon katsayısı pozitif ise "değişkenlerden biri artarken diğeri de artmaktadır" yorumu yapılır. Korelasyon katsayısının (r) yorumu;

- r <0,2 ise çok zayıf ilişki ya da korelasyon yok
- 0,2-0,4 arasında ise zayıf korelasyon
- 0,4-0,6 arasında ise orta şiddette korelasyon
- 0,6-0,8 arasında ise yüksek korelasyon
- 0,8> 1 ise çok yüksek korelasyon olduğu yorumu yapılır.[379]

Araştırmacı tarafından saptanan UAÖ'nün araştırma ve kampanya yaptığı dünya genelinde 176 ülkenin BM İnsani Gelişim Endeksi değerleri ile UAÖ'nün o ülkeler hakkındaki toplanan kayıtlı veri sayılarının arasında korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Bütün ülkeleri içeren korelasyon hesaplamasında korelasyon katsayısı 0,03 olarak hesaplanmıştır. Korelasyon katsayısının 0'a yakın bir değer olması ilişkinin nötr olduğunu yani iki değişken arasında bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Bir başka deyişle bu sonuca göre ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile UAÖ'nün o ülkeler hakkında çalışma yapma sıklığı arasında bir bağlantı yoktur. UAÖ ülkelerin sosyo ekonomik seviyelerinden bağımsız olarak o ülkede var olan hak ihlalleri üzerine çalışmalar yürütmektedir.

Tablo 3. Bölgelere Göre Korelasyon Hesaplaması

Bölgeler	Şubesi Olan	Şubesi Olmayan	Bölge Geneli
Afrika	0,48	-0,09	0,05
Asya ve Pasifik Bölgesi	-0,80	-0,69	-0,21
Avrupa ve Orta Asya	-0,49	-0,48	-0,26
Amerika Kıtası	0,39	-0,21	0,26
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	0,74	-0,23	-0,12

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

[379] Korelasyon katsayısının yorumunu, tam değerler dışında ara değerler için yapmak oldukça güç olup ara değerler için katsayı değerlendirirken örnek gözlem sayısı (n) oldukça önemlidir. Çok fazla gözleme dayanan değerlendirmelerde 0.25'e kadar düşmüş bir korelasyon katsayısı bile anlamlı sayılabilmektedir. Fakat az sayıda, 10-15 gözleme dayanan değerlendirmelerde korelasyon katsayısının 0.71 üstünde olması beklenir. Bkz: Seval Kul, "Korelasyon Analizi", http://www.p005.net/analiz/korelasyon-analizi, (17.05.2017).

Bölgesel olarak UAÖ'nün şubesi olan ülkeler ve olmayan ülkelerin gelişmişlik düzeyini ifade eden sayısal değer ile UAÖ'nün o ülkelere yönelik yürüttüğü çalışma sayılarını ifade eden değer arasındaki korelasyon katsayısı hesaplanmış ve Tablo-3'te verilen sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre Afrika Bölgesinde, bölge geneli 0,05 ve şubesi olmayan ülkelerde -0,09 korelasyon katsayılarının sıfıra yakın olmasından anlaşılacağı üzere değişken kümeleri arasında bir ilişki olmadığı açıktır. Şubesi olan ülkeleri içeren değişken kümeleri arasında ise 0,48 değeri ile pozitif yönlü orta şiddette bir korelasyon vardır. Başka bir deyişle bir değişken artarken diğeri de artmakta yani şubesi olan ülkelerde gelişmişlik düzeyi arttıkça çalışma sayısı artmaktadır. Afrika Bölgesi'nde dünya yüzeyindeki gelişmişlik seviyesinin en düşük ülkelerin yer aldığı düşünülürse UAÖ'nün bölgede çalışma yapma olanakları ülkelerin politik istikrarsızlıkların dolayı zorlaşmaktadır. Bu anlamda yapılan çalışmaların niteliği ve içeriği daha da önemli olmaktadır.

Asya ve Pasifik Bölgesi geneli için -0,21 değeri ile zayıf bir negatif korelasyonun olduğu görülmektedir. Ancak şubesi olmayan ülkelerle ilgili değer kümeleri arasındaki -0,69 katsayısı ile yüksek sayılabilecek negatif korelasyon bulunmaktadır. Bu sonuç ülkelerin gelişmişlik düzeyi artıkça çalışma sayısı azalmakta ya da tam tersi olarak çalışma sayıları arttıkça ülkelerin gelişmişlik düzeyi azalmakta olarak yorumlanabilir. Şubesi olan ülkeler arasında ise -0,80 çok yüksek negatif bir korelasyon bulunmaktadır. Buna göre şubesi olan ülkelere göre yapılan yorumlamanın aynısı şubesi olmayan ülkeler için de geçerlidir. Buna göre Asya ve Pasifik Bölgesi[380] hakkında hazırlanan veriler incelendiğinde gelişmişlik düzeyi arttıkça çalışma sayısının azaldığı şekilde yorumlamak mümkündür.

Amerika Kıtasına bakıldığında ise bölge genelinde değer kümeleri arasında 0,26 katsayısı ile zayıf bir korelasyon görülmektedir. Şubesi olmayan ülkeler arasında da -0,21 ile zayıf negatif korelasyon bulunurken şubesi olan ülkeler arasında 0,39 ile zayıf pozitif korelasyon bulunmaktadır. Bu ise gelişmişlik düzeyi arttıkça yapılan araştırma sayısının artması olarak yorumlanabilir.[381] ABD ve Kanada gibi gelişmişlik seviyesi çok yüksek ve hegemonyanın kurucu kurumlarının yer aldığı ülkeleri

[380] Bkz: Ek-1'deki Tablo-XI. Asya ve Pasifik Bölgesi UAÖ Şubesi Olan Ülkeler
[381] Bkz: Ek-1'deki Tablo-VII. Amerika Kıtasında Şubesi Olan Ülkeler

kapsayan Kuzey ve Güney kıtaları ile Amerika Kıtası UAÖ'nün en fazla çalışma yürüttüğü bölgelerdendir. Özellikle hegemonik bir devlet özelliğine sahip ABD üzerine UAÖ'nün çok fazla sayıda çalışması bulunmaktadır.

Avrupa Bölgesi genelinde -0,26 değeri ile korelasyon katsayısının zayıf negatif ilişki gösteren değerde olduğu görülmektedir. Şubesi olan ülkeler -0,49 ve şubesi olmayan ülkelerde ise -0,48 orta şiddette negatif bir ilişki gözlenmektedir. Orta şiddetli ile kast edilen değişkenler arasındaki var olan bağlantının kesin sonuçlar içerecek kadar birbirleriyle çok ilgili olmadığıdır. Avrupa Bölgesi için hazırlanan veriler incelendiğinde ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça yapılan çalışma sayısının görece azaldığı yorumu yapılabilir.[382] Ancak belirtilmelidir ki burada etkili olan unsurlardan birisi Avrupa ülkelerinin diğer bölgelere göre gelişmişlik endeksi sıralamasında en yüksek değere sahip ülkelerin bu bölgede olmasıdır. Buna karşın orta dereceli bir korelasyon gözlenmekte olup UAÖ Londra'da kurulmuş Batı kökenli bir örgüt olarak Avrupa'da geçekleşen hak ihlalleriyle ilgili çalışmalar yürüttüğü anlaşılmaktadır.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi genelinde -0,12 ile çok zayıf negatif bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Ancak şubesi olan ülkeler arasında analiz edilen değer kümeleri arasında 0,74 ile yüksek pozitif korelasyon bulunmaktadır. Bölgede şubesi bulunan beş ülkenin olması değişken sayısının az olmasından dolayı korelasyon hesaplamasını zorlaştırmıştır ancak şubesi olan ülkelerde çalışma olanaklarının daha fazlalaştığı belirtilmelidir. Bölge hakkında hazırlanan veriler incelendiğinde bu korelasyon değeri, gelişmişlik düzeyi artıkça araştırma sayısı da artmakta şeklinde yorumlanabilir.[383] Şubesi olmayan ülkeler arasındaki değer kümelerinde ise -0,23 zayıf negatif korelasyon olduğu gözlenmektedir.

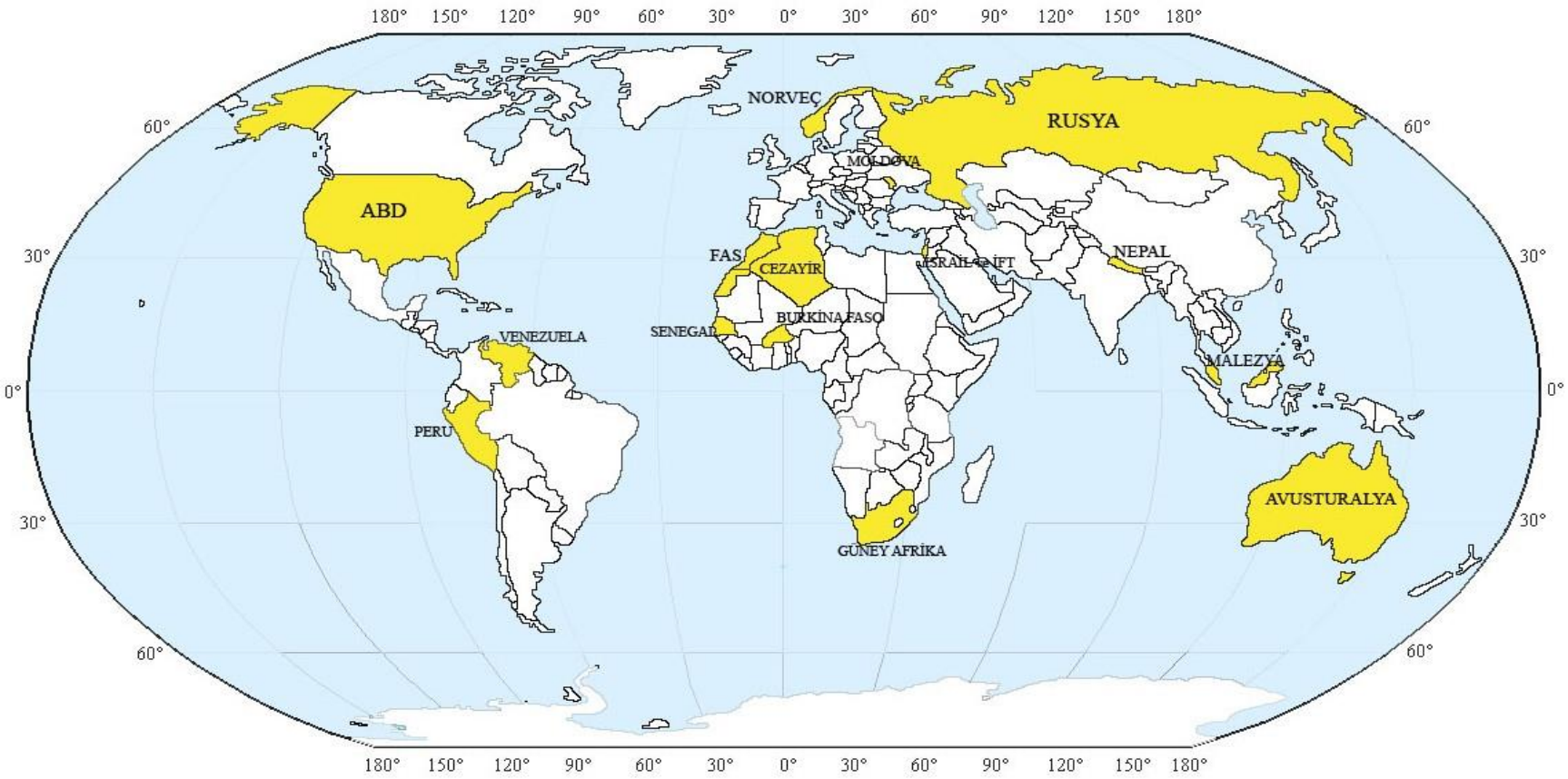
Yukarıdaki korelasyon analizleri göstermektedir ki genel olarak değerlendirildiğinde ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile UAÖ'nün çalışma yürütme sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı sayılabilecek net bir ilişki yoktur. Ancak bölgesel incelemelere bakıldığında bölgelere göre veri kümeleri arasında ilişkilerin

[382] Bkz: Ek-1'deki Tablo-IX. Avrupa ve Orta Asya Bölgesi Şubesi Olan Ülkeler, Tablo-11. Avrupa ve Orta Asya Şubesi Olmayan Ülkeler
[383] Bkz: Ek-1'deki Tablo-VI. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Şubesi Olan Ülkeler

değişebildiği görülmektedir. Belirtilmelidir ki bazı bölgeler içindeki veri sayısının az olması korelasyon hesaplanmasını güçleştirmekte, verilerin nesnel yorumlamasını zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak bölgeler arası tutarlı bir örüntü oluşturabilecek bir ilişkinin olmadığı gözlemlenmektedir. En başta bu korelasyon analizi yapılmasına neden olan akademik kuşkuculuk gereği UAÖ'nün hegemonik sisteme göre ülkelerde çalışma sayısı arasında nicel bir bağlantı olup olmadığı sorgulanmıştır. Ancak yapılan korelasyon analizinden ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre örgütün aktivizm yürütme sıklığı arasında bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile UAÖ'nün yaptığı çalışma sayısı arasında belirgin bir ilişkinin olmamasının anlaşılması üzerine örneklem üzerine yapılacak ayrıntılı bir analiz araştırmayı daha anlamlı kılacaktır. Bir sonraki alt bölümde UAÖ'nün örneklem ülkelerinde yaptığı çalışmaların niceliksel ve niteliksel değerlendirilmesi yapılacaktır. Her bölge ülkeleri tek tek analiz edilip niceliksel olarak toplanan veriler belirlenen konulara göre ayrılmış, sayılmış ve ilgili tablo ile grafikleri[384] oluşturulmuştur. Bu veriler içerisinden anlamlı bir örüntü oluşturacak vaka örnekleri seçilip söylem analizi yapılmıştır. Metinler tek tek incelenerek kullanılan ifadeler ile söylem ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Aktivizm belgelerinin hegemonik ya da karşı hegemonik olup olmadığını saptamayabilmek amacıyla yapılan söylem analizinin uygulanacağı vaka seçiminde, UAÖ'nün çalışma konularındaki tutarlılığı ve çeşitliliği göz önünde bulundurulmuştur. Örgütün her bir ülkede öne çıkan hak ihlalleriyle ilgili faklı konuları çalışabildiğinden hareketle önceki ülkelerde incelenen vakaların yanı sıra hegemonik ya da karşı hegemonik söylemin ortaya çıkartılabileceği farklı konulardaki çalışmalara yer verilmiştir. Böylece örneklem ülkeleri ve bölgelerinin birlikte değerlendirilmesi yapıldığında örgüt aktivizminin çok yönlü olarak analiz edilebilmesi sağlanmıştır. Söylem analizinde kullanılan metinler UAÖ internet sayfasında yayımlanış tarihleri de eklenerek çeviri yapılmadan kaynakçaya ulaşımın sağlanabilmesi için İngilizce olarak orijinal hali ile dipnot olarak verilmiştir.

[384] Ülke ve bölge grafikleri tezin akışını ve anlam bütünlüğünü bozmaması adına Ek-2'de verilmiştir. Grafikler ülke ve bölge verilerinin niceliksel olarak karşılaştırılmasını sağlayacak yardımcı araçlar olarak oluşturuluştur.

Şekil 4. Örneklem Ülkeleri Haritası
Kaynak: **Yazar Bilgen Sanayır ve Kıvılcım Zafer Ar tarafından Photoshop programı ile hazırlanmıştır.**

Tablo 4. Örneklem Ülkeleri Karşılaştırması

Afrika Kıtası			**Amerika Kıtası**			**Avrupa ve Orta Asya Bölgesi**			**Asya ve Pasifik Bölgesi**			**Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi**		
	BMİGED[385]	UAÖ[386]		BMİGED	UAÖ		BMİGED	UAÖ		BMİGED	UAÖ		BMİGED	UAÖ
Güney Afrika	666	89	ABD	920	1700	Norveç	949	20	Avustralya	939	62	İsrail ve İ.A.F.T	899	610
Senegal	494	33	Venezüella	767	167	Rusya	804	676	Malezya	789	216	Cezayir	745	122
Burkina Faso	402	43	Peru	740	111	Moldova	699	43	Nepal	558	502	Fas	647	162

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

[385] Örneklem ülkesi BM İnsani Gelişim Endeksi Değeridir.
[386] Örneklem ülkesiyle ilgili UAÖ sanal arşivinden 2001-2016 tarihleri arasındaki toplanan belge sayısıdır.

3.3. Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri

3.3.1. UAÖ Güney Afrika Aktivizmi

Güney Afrika Cumhuriyeti bölge içerinde gelişmişlik düzeyi en yüksek ülke olmasına karşın BM Gelişim Endeksi değeri 666 olup orta insani gelişim endeks seviyesi ile dünya sıralamasında 119.'dür. Güney Afrika'nın UAÖ'nün çalıştığı eski ülkelerden biri olduğu Nelson Mandela'nın yargılanma süreçlerini takip ettiği, bununla ilgili bilgilendirmelerde bulunulduğu ve aktivizm yürüttüğü o yıllara ait yıllık raporlarından anlaşılmaktadır.[387]

Tablo 5. UAÖ Güney Afrika Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Adalet Sistemi	0	6
Alıkoyma/Gözaltı	0	1
Ayrımcılık	0	8
Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar	0	2
İfade Özgürlüğü	0	2
İnsan Hakları Savunucuları	3	9
İş ve İnsan Hakları	1	11
İşkence ve Kötü Muamele	1	3
Kadın Hakları	4	11
LGBTI Hakları	2	6
Mülteciler/Göçmenler	4	6
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	0	1
Sağlık Hakkı	0	2
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	6
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	15	74

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Son yıllarda ülkenin UAÖ şubesi tarafından mülteci ve göçmenler, LGBTI gibi marjinalize edilmiş insanlar üzerine büyük ölçekli kampanyalar ve eğitimler düzenlenmektedir.[388] Tablo 5'te toplanan verilere bakıldığında acil eylem gerektiren

[387] 1963 yılında yayımlanan yıllık raporunda Mandela'nın duruşmasını izlemek için Güney Afrika'ya gözlemci gönderildiği yazılmıştır. Bkz.: Amnesty International (British Section), Second Annual Report 1st June 1962 - 31st May 1963, 1 January 1963, https://www.amnesty.org/download/Documents/204000/pol100011963eng.pdf, (15.11.2016), s. 11.
[388] http://amnesty.org.za/our-work/, (15.11.2016).

kampanya sayısı 15, kamuoyu duyuruları, ihlallerle ilgili bilgi içeren özetler, kısa bilgilendirme toplantı notları gibi belgelere dayanan araştırmaların toplamı ise 74'dür. Daha çok göçmen, mülteci, LGBTI ve kadın hakları, ayrımcılık gibi konularda çalışıldığı görülmektedir. Ayrımcılık başlığı altındaki verilere bakıldığında homofobik eylemler ile göçmen, mültecilere karşı yapılan ayrımcı olayların ele alındığı anlaşılmaktadır. Ayrıca ülkedeki maden ocaklarında yaşanan insan hakları ihlallerine yönelik çalışmalar da yapıldığı gözlenmektedir. Özellikle 2012 yılında Marikana platin madeninde yaşanan grev sırasında çıkan şiddet olaylarıyla ilgili ve sonrasındaki adli süreçlere yönelik çalışmalar yürütülmüştür.

Kampanya ve araştırma başlıkları altında toplanan metinler incelenerek ve UAÖ'nün söylemini ortaya çıkartan aktivizm örnekleri verilerek yukarıdaki sayılar anlamlı hale getirilmeye çalışılacaktır. Yukarıda belirtildiği gibi UAÖ'nün ülkede çalıştığı ve diğer konularla ilintili olan çalışma konusu göçmenler ve sığınmacılardır. 2012 yılında yapılan acil eylem metninde mülteci ve göçmenlerin polis tarafından zora başvurularak mağazalarının kapatıldığını ve içerisindeki mallara el konularak yoksullaştırıldıklarını ifade eden ve bunu engellemek için yetkililere iletiler yazılması yönünde eylem çağrısında bulunulmaktadır.[389] Yine mültecilerin mağazalarına yönelik saldırıları konu alan benzer bir acil eylem çağrısının 2014 yılında yapıldığı görülmektedir.[390] Başka bir kampanyada ise HIV/AIDS ile mücadele, özellikle kadınlara yönelik taşra yoksulluğu ve cinsiyet temelli ayrımcılıkla mücadele için ülke yöneticilerine mail gönderme ya da sanal platformlardan ulaşma çağrısında bulunulmaktadır.[391]

LGBTI bireylere karşı işlenen nefret suçlarına yönelik örnek olay olarak verilen lezbiyen bir kadının öldürülmesinin ikinci yılında düzenlenen anma

[389] Further Information: Government Responds To Shop Raids Concern, 5 December 2012, https://www.amnesty.org/download/Documents/16000/afr530062012en.pdf, (06.01.2017).
[390] Two Refugees Dead, Many Injured In Attack, 10 June 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/4000/afr530012014en.pdf, (06.01.2017).
[391] Hidden From View- HIV and women in rural South Africa, 6 March 2012, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2012/03/hidden-from-view-hiv-and-women-in-rural-south-africa/, (06.01.2017).

etkinliğinin haberi verilmektedir.[392] Aynı metinde olay ayrıntılı olarak anlatılıp kurbanın faillerinin bulunması ve nefret suçlarıyla ilgili yasal düzenleme talebiyle ilgili yapılan adalet mücadelesinde yetkililere sayısız mektup gönderildiği anlatılmaktadır. Okul öğrencileriyle yürüttükleri mektup gönderme maratonu kampanyası aynı zamanda insan hakları eğitimi adı altında verilmektedir. Öğrencilere insan hakları konusunda mektup yazmanın öğretildiği bir eğitim kampanyası düzenlenerek öğrencilerin insan hakları konusunda eğitim almaları sağlandığını ve hak arayış mücadelesinde aktivizm bilincinin kazandırılmaya çalışıldığı yönünde haberler bulunmaktadır.[393] LGBTI bireyler ve mülteciler gibi farklılıklarından dolayı ayrımcılığa uğrayan insanlar hakkında yapılan çalıştay, fotoğraf sergisini ve belgesel çalışmalarını içeren aktivizm hakkında bilgi verilmektedir.[394] İnsan hakları savunucularının hak arayışı mücadelesinin anlatıldığı metinde ise hükümet yetkililerinin bu savunucuların sesini duymaları gerektiğinin belirtildiği UAÖ'nün bölgesel yönetici tarafından yazılmış bir metinin kayıtları da bulunmaktadır.[395]

2009 yılında UAÖ Uluslararası Sekreteri tarafından doğrudan Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Başkanına gönderilmiş memorandum metninde acil ilgilenmesi gereken insan hakları ihlalleriyle ilgili örgütün endişelerini ve yapılması gerekenlerle ilgili önerilerinin uygulanmasını, "*...insan hakları ihlallerini engelleyeme ve bu ihlallerin kurbanlarının adalete ulaşmasını sağlayama katkısı olacağına inanıyoruz*" şeklinde ifade edilmektedir.[396] Yükümlülük (obligation) olarak belirtilen acil yapılması gerekenler; işkenceyi önleme, kadın hakları, mülteci hakları ve bütün insan haklarını sağlayacak ve koruyacak yasal düzenlemelerle ilgili yapılması gerekenlerin

[392] Two years on, no justice for hate crime in South Africa, 24 April 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2013/04/two-years-on-no-justice-for-hate-crime-in-south-africa/, (06.01.2017).
[393] Emilie White, "Schools in South Africa add 15,000 actions to the Letter Writing Marathon", 23 May 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/education/2013/05/schools-in-south-africa-add-15-000-actions-to-the-letter-writing-marathon/, (06.01.2017).
[394] "We're sending a message of hope", https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2014/05/were-sending-a-message-of-hope/, (06.01.2017).
[395] Tracy Doig, "20 years of democracy: South Africa's activists demand action", https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2014/06/20-years-of-democracy-south-africas-activists-demand-action/, (06.01.2017).
[396] Human Rights Concerns In South Africa: Memorandum Sent To The South African Government-August 2009, 1 September 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/afr530082009en.pdf, (06.01.2017).

açık ve kesin bir dille ifade edilmektedir. Ayrıca aynı metinde "Güney Afrika'nın Dış Politikası ve İnsan Hakları Koruması" adlı başlık altında Güney Afrika'nın dış politika alanında Afrika kıtasındaki silahlı çatışmalar ve politik istikrarsızlık konularının çözümünde lider bir rolü olduğu ifade edilerek Sudan, Zimbabve, Somali, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Svaziland ülkelerinde insan haklarına saygı duyulmasını, geliştirilmesini ve korunmasını sağlamak için kritik rolünü oynama devam etmesi gerektiği, her bir ülke başlığı altında ayrıntılı analizler ile anlatılmıştır.[397] Örneğin Sudan başlığı altında 2009 yılında yetkili bir generalin, Sudan Başkanı Ömer el-Beşir'in Güney Afrika'ya iniş yaparsa Roma Sözleşmesi gereği tutuklanacağı yönündeki beyanını olumlu karşıladıkları belirtilmiştir.[398] Bu rapordan anlaşıldığı üzere UAÖ, bölge içerisinde uluslararası toplumda daha etkin rol almış bir ülkeye komşu ülkelerdeki insan haklarını geliştirmek için diplomasi ve bölgesel birlik ilişkileri gibi dış politika unsurlarının kullanılmasını önererek politika değişimi sağlamaya çalışmaktadır.

Tezin sorunsalı açısından dikkatlice ele alınmasını gereken aktivizm konularından biri de 16 Ağustos 2012 tarihinde İngiliz şirketi Lonmin'in işlettiği Marikana platin madeninde, aldıkları ücretlerin düşüklüğü nedeniyle yapılan grev sırasında polisin açtığı ateş sonucu 34 işçinin öldürülmesiyle sonuçlanan olaylardır. UAÖ'nün 'felaket' (catastrophic) olarak nitelendirdiği bu olay hakkında 2012-2016 yılları arasında 16 kayıt bulunmakta olup konuyla ilgili ilk haber metninde hükümet yetkilileri tarafından kurulacak Marikana Tahkikat Komisyonu ile olayın soruşturulması ve "*…etkilenen herkes için adaletin sağlanmasının ve tazminat verilmesinin netlik kazanması gerektiğini"* yönündeki UAÖ'nün açıklamasına yer verilmiştir.[399] Kitlesel bir öldürme olayı olmasından dolayı hazırlanan ilk haber ve araştırmalar daha çok adil bir soruşturmanın yapılması yönündedir. UAÖ Uluslararası Sekretaryası tarafından olayın detaylı araştırmasına dayanan bir çeşit rapor olarak "*briefing"* belgesi yayımlanmıştır.[400] Bu metinde polisin ölümlerle sonuçlanan

[397] *A.g.e.*, s. 14-19.
[398] *A.g.e.*, s. 15.
[399] South Africa's Marikana Inquiry must be enabled to operate effectively, 26 September 2012, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2012/09/south-africas-marikana-inquiry-must-be-enabled-operate-effectively/, (06.01.2017).
[400] Unlawful Force And The Pattern Of Concealment: Barriers to accountability for the

müdahelesinin soruşturulması üzerine odaklanılmış; UAÖ kendi araştırmasına göre olayın detayları verilmiş hangi konumdaki polislerin nasıl bu olayın kararını aldıklarına dair kendi yaptıkları soruşturmanın sonuçlarına yer verilmiştir. Ayrıca hükümete ölümlerin olmasına neden olan kişilerin ortaya çıkartılması için çağrı yapıp hükümetin kurbanların yakınlarına tazminat vermesi gerektiğini belirtmektedir. Marikana Komisyonu'nun çalışmalarıyla ilgili gözlemlere dayanan bilgilendirmelerin olduğu haberlerin birinde ise ölümlerin gerçekleştiği madenin işletmesini yapan Lonmin Şirketinin kanıtları sakladığı, işçilerin ve yerel halkın koşullarını geliştirme yükümlüğünü yerine getirmediği yönünde kanıtlara ulaşıldığı hakkındaki iddialara yer verilmektedir.[401] Lonmin Şirketi grev başlamadan önce maden işçileri ve aileleri için 5500 adet yaşayabilecekleri ev inşa edeceğini söylediklerini ancak üç ev haricinde bu sözün tutulmadığını hatırlatan ve şirketin bu vaadini yerine getirmesi için UAÖ "*Lonmin'e işçilerin yaşam koşullarını geliştirmelerini hemen söyle*" adında bir kampanya düzenlemiştir.[402]

Marikana maden faciasının dördüncü yılında, Lonmin Şirketinin Marikana'da barınma koşullarıyla ilgili vaatlerini yerine getirmemesi olayı özelinden yapılan incelemeler ve Güney Afrika ülkesindeki maden işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarını anlatan uğradıkları insan hakları ihlallerini ifşa eden şirket yetkililerinin ve hükümet güçlerinin sorumluluk ve yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerektiğini belirten 56 sayfalık bir rapor hazırlamıştır.[403] Raporda "Lonmin'in Bahaneleri: Kaçış ve Yalanları (Lonmin's Excuses: Evasions and Lies)" başlığı altında oluşturulan bölümde, Londra merkezli şirket hakkında işçilerin barınma ihtiyacını gidermek adına sözleşme gereği yapması gereken yükümlülüklerini yerine getirmemesi hakkında öne sürdüğü bahaneler özetlenerek, eleştirilmiştir.[404] Raporun sonunda yer alan öneriler

killings at Marikana, 1 August 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR530042014ENGLISH.pdf, (06.01.2017).

[401] President Zuma must urgently make Marikana findings public, 30 March 2015 https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/03/south-africa-president-zuma-marikana-findings/, (06.01.2017).

[402] Tell Lonmin to improve the living conditions of its workers now, https://www.amnesty.org/en/get-involved/take-action/lonmin-broken-promises/, (06.01.2017).

[403] Smoke And Mirrors: Lonmın's Faılure To Address Housıng Condıtıons At Marıkana, 15 August 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR5345522016ENGLISH.PDF, (06.01.2017).

[404] *A.g.e.*, s. 26-37.

bölümünde şirkete barınma sorununu çözüp "*yanıltıcı ve yanlış raporlama uygulamalarına son vermek için kamuoyu taahhüdünde bulunmasını*", Lonmin yatırımcılarına işçiler için neden uygun barınma koşullarının sağlamadıklarını ve geçmişte yanlış rapor verdiklerini sormalarını; Uluslararası Finans Kurumuna (The International Finance Corporation-IFC) ise Lonmin'in eksikliklerinin neden tespit edilmediği, yedi yıldır devam eden barınma koşullarının ciddi risk unsuru olarak neden tanımlamadığını açıklamalarını ve kamuoyuna bildirmelerini belirtilmektedir.[405]

Bu raporun yanı sıra 2016 yılında yayımlanan "Güney Afrika Evrensel Periyodik İnceleme" belgesi anne sağlığı, gücün aşırı kullanımı ve iş ve insan hakları olmak üzere üç başlıkta değerlendirmeler içerip Marikana madeninde çalışan işçilerin koşullarını iyileştirmek için hazırlanan sosyal planın şirket tarafından uygulanmamasının sorumluluğunun aynı zamanda hükümet yetkililerinde olduğunu; hükümetin yasal düzenlemelere uyulması konusunda şirketi zorlaması gerektiği belirtilmektedir.[406] Bu saptama devlet ve şirketler arasındaki ilişkiyi ortaya koyması ve sorumluları açıkça ifade etmesi açısından dikkat çekicidir.

Yukarıda Güney Afrika ile ilgili aktivizm metinleri incelendiğinde örgütün öncelikli olarak belirlediği temel konulara yönelik çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. Kullandığı ifadeler UAÖ'nün genel söylemi ile tutarlı olup özellikle Marikana madeninde yaşanan olayları takip etmesi ve madeni işleten şirkete yönelik kampanya düzenlemesinin karşı hegemonik söylem özellikleri göstermektedir. Küresel kapitalizmin ekonomik aktörü olan Londra merkezli bir şirketin neden olduğu insan hakları ihlallerini ortaya koyması başka bir deyişle şirketin failliğini ifade eden raporlar yayımlaması ve hakkında kampanya düzenlemesi hegemonyanın çelişkilerini ortaya koyması açısından karşı hegemonik özellikler sergilemektedir. Şirketin ve Dünya Bankası'nın "*kardeş kuruluşu*" ve üyesi olan, "*sadece gelişmekte olan ülkelerde özel sektöre odaklanan en büyük küresel kalkınma kurumu*" olarak kendini tanımlayan "*pazar yaratma*" amacında olduğunu belirten Uluslararası Finans

[405] *A.g.e.*, s. 54.
[406] Constitutional Guarantees Not Yet Delivered: Amnesty International Submission For The Un Universal Periodic Review - 27th Session Of The Upr Working Group, May 2017, 1 September 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR5354582016ENGLISH.PDF, (06.01.2017).

Kurumu'na[407] çağrıda bulunan UAÖ, küresel kapitalist düzenin 'gelişmek, fırsatlar sağlamak, yoksulluğu engellemek' gibi pozitif kelimeler kullanarak oluşturduğu söylemi ile gerçek yaşamdaki uygulamaları arasındaki tutarsızlıkları insan hakları bağlamında ele alarak göstermektedir.

3.3.2. UAÖ Senegal Aktivizmi

Senegal Cumhuriyeti'nin BM Gelişim Endeksi değeri 494 olup dünya sıralamasında 162.'dir. Afrika Kıtası'nın sömürgecilik sisteminden bağımsızlaşması ile kurulan ulusal devletlerde iç savaşın ve çatışmaların yaşandığı ülkelerden biri de Senegal'dir. Batı Afrika kıyı ülkelerinden biri olan Senegal'in 1960 yılında Fransız sömürgeciliğine karşı bağımsızlığını ilan etmesi sonrasında ülkede ayrılıkçı hareket olarak tanımlanan Kasamans Hareketi ile devlet güçleri arasında çıkan çatışmalar[408] sonucunda ölümler başta olmak üzere çeşitli insan hakları ihlalleri yaşanmıştır.

1980 yılından bu yana UAÖ'nün ülke şubesi bulunan Senegal, UAÖ Genel Merkez'den yürütülen küresel kampanyalarından "*Benim Bedenim, Benim Haklarım*" kampanyasının uygulandığı ülkelerden biridir. Ölüm cezası, işkencenin durdurulması, silah kontrolü, insan haklarının hukuksal olarak güçlendirilmesi, evlilik dışı çocukların yasal durumları, iş ve insan hakları, göçmen ve mülteciler konusunda ülke bazında çalışmalar yürütülmektedir.[409] Veri olarak kaydedilen araştırma ve kampanya konularına bakıldığında hapishane koşullarının olumsuzlukları; Senegal Hükümeti ile Kasamans Hareketi arasındaki çatışmalarda hak ihlaline uğrayan insanlar ile Kasamans kadınları; cinsel eğilimi dolayısıyla tutuklanan ve cezalandırılan erkekler; güvenlik güçlerinin işlediği hak ihlallerinin cezasız kalması; mağdurların adalet mücadeleleri; muhalefetin bastırılması; başkanlık seçimleri öncesinde muhalif protestocuların tutuklanması; UAÖ'nün eğitim çalışmalarının yasaklanması; LGBTI bireylerin haklarının korunması; madenlerde yaşanan hak ihlalleri; fiziksel engelleri

---

[407] ttps://www.ifc.org/wps/wcm/connect/corp_ext_content/ifc_external_corporate_site/about+ifc_new, (06.01.2017).
[408] Ayrıntılı bilgi için bkz: Hatice EKE, "Batı Afrika'da Donmuş Bir Sorun: Kazamans Ayrılıkçı Hareketi", http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-326-20150323581197.pdf, (08.01.2017).
[409] Bahsi geçen çalışma konularına UAÖ Senegal Şubesi'nin web sayfası kampanya bölümünden ulaşılmıştır. http://www.amnesty.sn/spip.php?rubrique8, (08.01.2017).

olan kadınları yaşadığı ayrımcılıklar gibi konuları içeren vakalara yönelik aktivizm yürütüldüğü görülmektedir.

UAÖ'nün online kayıtlarında Senegal'e yönelik acil eylem çağrısı sayısının az olduğu saptanmıştır. Ancak araştırma adı altında yayımlanan metinlerden bazılarında hem yaşanan hak ihlali hakkında bilgi vermekte, hem de acil eylem çağrıları bulunmaktadır. Doğrudan Senegal'e yönelik belgeleri içeren araştırma kayıtlarının toplam sayısı 29 olarak görülmektedir. Ancak aşağıdaki rakamlara küresel ölçekte kampanya çağrıları dahil edilmemiştir. Senegal gibi Afrika ülkelerinde UAÖ'nün daha çok küresel ve bölgesel kampanyalar yürütmeye çalıştığı gözlenmiştir. Temel insan haklarıyla ilgili sorunları gidermeye yönelik çalışmaların yürütüldüğü ülkede, gelişme endeksinin düşüklüğüne paralel olarak yaşanan ekonomik, sosyal sorunların çeşitliliği ve yaşamsal olması nedeniyle önceliğin bu çalışma konularına verildiği düşünülmektedir. Ayrıca BM ile koordineli olarak insan hakları ihlallerinin gözlem ve takibinin yapılması yönünde çalışmalar da bulunmaktadır.

Tablo 6. UAÖ Senegal Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Adalet Sistemi	1	3
Cezasızlık	0	2
İfade Özgürlüğü	0	6
İnsan Hakları Savunucuları	0	3
İş ve İnsan Hakları	0	2
Kadın Hakları	1	1
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	2	1
LGBT Hakları	0	2
Ölüm Cezası	0	1
Silahlı Çatışma ve Silahlı Gruplar	0	2
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	6
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	4	29

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

UAÖ aktivizm metinleri detaylı olarak incelendiğinde araştırma başlığı altında verilen araştırma belgeleri, bilgilendirme amaçlı haber ve duyuru metinleri ile kampanya çağrıları adı altında acil eylem çağrısı yapan kamuoyu duyurularının olduğu görülmektedir. 2001 yılı Haziran ve Kasım aylarında UAÖ tarafından Senegal'de yapılan iki ziyarete dayanarak hazırlanmış 97 sayfalık bir araştırma raporu, Senegal

güvenlik güçleri ile Kasamans Hareketi silahlı üyeleri tarafından yapılan insan hakları ihlallerinden bazı vakaların soruşturulmasına dayandığı belirtilmektedir.[410] Yaşanmış insan hakları ihlali örnekleri üzerinden oluşturulmuş detaylı rapora göre UAÖ'nün yetkililerden işkence, aşırı güç kullanımı ve düşünce mahkumları hakkında ihlallerin ortadan kaldırılması için taleplerde bulunduğunu[411] ve 1982 yılından bu yana Senegalli güvenlik güçleri ve Kasamans Hareketi tarafından işlenen ağır insan hakları ihlallerini yakından takip ettikleri vurgulanmaktadır.[412] Metinde Senegalli yetkililerin UAÖ'nün çalışmalarını reddeden ve karalayan ifadeler ile karşıladığı ayrıca belirtilmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde rapor tarafsız bir üslupla yazılmış ve verdiği hak ihlalleri vakaları ile ihlalin ve mağduriyetin kendisine odaklanarak sorumlu her iki tarafa hak ihlallerin önlenmesi ya da son bulunması için önerilerde bulunulmaktadır.[413]

2001 yılında yapılan bilgilendirme metinine göre duruşma yapmadan alıkonulan Micheal Pereira adlı kişinin hapishane koşullarında sağlığıyla ilgili gerekli bakımı alabilmesi için yetkililere mektup yazma çağrısı yapılmıştır.[414] Devlet güvenliğini tehdit ettiği gerekçesiyle alıkonulan ve hapishanede tutulan Pereira'nın UAÖ delegasyonu tarafından ziyaret edilip kendisiyle görüşme yapıldığı bilgisi verilmiştir. Aynı konuda 2002'de yapılan bilgilendirmede Pereira'nın "*Uluslararası Af Örgütü ve diğer grupların kampanyalarını takiben*" serbest bırakıldığı haberi duyurulmuştur.[415] Bu metinde ise *"…tanınabilir bir suçla suçlanmadığı sürece Micheal Pereira'nın derhal ve koşulsuz olarak serbest bırakılması…*" yönünde çağrıda bulunup davayı ilgili bakanlık ve yetkililere taşıdığını bildirmekte[416] ve bu aktivizm ile somut bir insan hakkı kazanımı elde edilmesine katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

---

[410] Putting An End To Impunity: A Unique Opportunity Not To Be Missed, 29 April 2002, https://www.amnesty.org/en/documents/afr49/001/2002/en/, (08.01.2017).
[411] *A.g.e.*, s. 8.
[412] *A.g.e.*, s. 9.
[413] Raporun sonunda Senegal Hükümeti, Kasamans ayrılıkçı hareketi ile bütün hizip gruplarına ve uluslararası topluma ayrı ayrı başlıklar altında insan hakları ihlalleri ile ilgili neler yapması gerektiğine dair öneriler bulunmaktadır. *A.g.e*, s. 66-69.
[414] Deteriorating Health Of Michel Pereira: Medical Letter Writing Action, 23 October 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/afr490042001en.pdf, (08.01.2017).
[415] Further Information On Medical Letter Writing Action: Release Of Michel Pereira, 18 February 2002, https://www.amnesty.org/en/documents/afr49/002/2002/en/, (08.01.2017).
[416] Further Information On Medical Letter Writing Action: Release Of Michel Pereira, 18 February 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/112000/afr490022002en.pdf, (08.01.2017).

2008 yılında ise Senegal'e komşu sınırı olan Gambiya Cumhuriyeti vatandaşı gazeteci Yahya Danfa'nın ülkesini terk ettiğinden bu yana Senegal'de yaşamayı sürdürürken kendisinin ve ailesinin tehdit edildiğini ve Gambiyalı güvenlik ajanları tarafından zorla kaybedilme riski taşıdığını belirten kamuya bilgilendirme amaçlı yazılmış bir metin ile acil eylem çağrısı yapılmıştır.[417] Bu metinde "*Uluslararası Af Örgütü korkmaktadır…*" ifadesi ile ulusal güvenlik servisi tarafından kaçırılabileceği, suçlama olmaksızın alıkonulabileceği, işkence yapılabileceği ya da öldürülebileceği ve Gambiya'ya zorla götürülme riski taşıdığı belirtilmektedir. Senegal ve Gambiya yetkililerine iletilmesi gereken talepleri belirten ifadeler ile itirazlarını gönderme şeklinde eylem çağrısında bulunulmaktadır. 2008 Haziran'da ise acil eylem çağrısından pozitif sonuç aldıklarını belirttikleri metinde, gazetecinin İsveç'e sığınma hakkı aldığı haberi verilmiş ve bu vakada eyleme geçen herkese teşekkür edildiği ifade edilmiştir.[418]

Yukarıda anlatılan iki acil eylem çağrısı ile yürütülen örgüt aktivizmin olumlu sonuçlar getirdiği görülmektedir. Bu sonuçların ortaya çıkmasında UAÖ kendi eylemliliklerinin ve eyleme katılan insanların 'katkısı' olduğunu belirtmektedir. Örgüt aktivizmin yaşanan insan halkları ihlalinin uluslararası kamuoyuna duyurulması ve yetkililere ihlalin ortadan kaldırılması için harekete geçmeleri yönünde uygulanan baskıların, bu sonuçların alınmasında etkisi olduğu düşünülmektedir.

2010 yılında "Haklar İçin Yaz" kampanya başlığı altında Khady Bassène adlı 62 yaşında bir kadının 1999 senesinde askerler tarafından tutuklanıp, kaybedilen ve sonrasında öldüğü belirtilen kocası hakkında yürüttüğü adalet mücadelesi için eylem çağrısında bulunulmaktadır.[419] Devlet ve hükümet yetkililerine gönderilecek mektuplarda davanın yeniden açılıp Khady Bassène'n tazminat talebinin yerine getirilmesi yönünde taleplerin belirtilmesi gerektiğinin ifade edildiği mektup şeklinde

[417] Intimidation/ fear of enforced disappearance, 10 March 2008, https://www.amnesty.org/download/Documents/52000/afr490022008eng.pdf, (08.01.2017).
[418] Further Information On Intimidation/ Fear Of Enforced Disappearance, Yahya Danfa (M), 27 June 2008, https://www.amnesty.org/download/Documents/52000/afr490032008eng.pdf, (08.01.2017).
[419] Write For Rights 2010: Act Now For Khady Bassène, 1 October 2010, https://www.amnesty.org/en/documents/afr49/004/2010/en/, (08.01.2017).

hazırlanmış bir görsel ile eylem çağrısında bulunulmuştur.[420] Aynı zamanda Khady Bassène'ne destek mesajlarının da gönderilebileceği mail adresi eklenmiştir.

2014 yılında Senegal'de yürütülen araştırma sonucu hazırlandığı belirtilen 52 sayfalık araştırma raporunda madencilik sektöründe hem devletin hem de şirketlerin neden olduğu hak ihlallerinin ortaya koyulduğu ifade edilmiştir.[421] Elle maden çıkartma (artisanal mining) sırasında işçilerin maruz kaldıkları ihlaller, maden bölgesinde yaşayan yerel halkın temiz suya ulaşamaması ve yaşam yerlerinden zorla çıkartılması gibi bir çok konuda insanların mağdur edildiklerini açıklayan raporda, Senegal Hükümeti'ne ve şirketlere maddeler halinde öneriler sunulmaktadır. Rapor için hazırlanan haberde ise "*uluslararası şirketlerin ülkenin zengin altın rezervlerini ve diğer minerallerini sömürmeye istekli*"[422] olduğu ifadesi kullanılmıştır.[423] Nitekim bahsi geçen raporun ikinci bölümünde Kanada, Avustralya, Londra merkezli ve Toronto ile New York Menkul Kıymetler Borsası'nda kayıtlı çeşitli uluslararası maden şirketlerinin adları ile oluşturulmuş başlıklar altında, şirketlerin işlettiği madenleri ve projelerini teker teker açıklayıp Senegal Hükümeti ile ilişkileri belirtilmiştir.[424] Raporun yöntem başlığı altında bu şirketlere raporda yazan bulgularını içeren ve insan hakları ihlallerini önlemek için ne yaptıklarını soran mektup gönderdiklerini ve gelen yanıtların neler olduğu kısaca açıklanmıştır.[425] Raporun sonunda öneriler bölümünde şirketlere "*Tüm işlemlerin BM İş ve İnsan Haklarına Yönelik Kılavuz İlkeleri doğrultusunda gerçekleştirildiğinden emin olmak için kamu taahhüdünde bulunun*." ile başlayan önerileri, şirket faaliyetlerinin bölgede yaşayan halkın su başta olmak üzere yaşam alanlarına zarar verilmemesine ve hak ihlallerine maruz

[420] Act Now For Khady BassÈne, 1 Octobor 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/afr490042010en.pdf, (08.01.2017).
[421] Mining And Human Rights In Senegal: Closing The Gaps In Protection, 30 May 2014, https://www.amnesty.org/en/documents/afr49/002/2014/en/, (08.01.2017).
[422] Bu haberde olduğu gibi şirketlerin ülkelerin kaynaklarını kullanmasını ifade ederken faydalanma, kendi çıkarı için kullanma, istismar etme, sömürme, kötüye kullanma anlamlarına gelen 'exploit' sözcüğü kullanıldığı gözlenmişidir. Burada Türkçe olarak sömürü çevirisinin kullanılmasının nedeni kelimenin olumsuz anlamını en net şekilde veren ifade olmasıdır. Kendi yararı için bir şeyleri adaletsiz, insafsız bir biçimde kullanmak anlamı için bkz.: exploit verb (use unfairly), https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/exploit, (09.01.2017).
[423] Human rights of communities trampled in 'Gold Rush', 30 May 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/05/senegal-human-rights-communities-trampled-gold-rush/, (09.01.2017).
[424] Mining And Human Rights In Senegal: Closing The Gaps In Protection,…, s. 11-14.
[425] *A.g.m.*, s. 4-5.

bırakılmamalarına yönelik yapılması gerekenleri sıralamaktadır.[426] UAÖ'nün hazırladığı bu raporda çok uluslu şirketlerin neden olduğu hak ihlallerini açıkça ortaya koyması kapitalist sistemin ekonomik aktörleri olan şirketleri fail olarak göstermesi açısından karşı hegemonik özellikler içermektedir.

3.3.3. UAÖ Burkina Faso Aktivizmi

Burkina Faso ülkesinin BM İnsani Gelişim Endeksi değeri 402 olup Afrika bölgesinin en düşük değerine sahip olmasının yanı sıra dünya sıralamasında ise sondan üçüncü yani 185. sıradadır. Politik istikrarın sağlanamadığı, silahlı grupların ve çatışmaların devam ettiği bir Afrika ülkesi olan Burkina Faso'da, "Benim Bedenim, Benim Haklarım" gibi küresel kampanyalara devam edilmektedir. Üreme sağlığı, doğum kontrolü, genç yaşta evlendirmeye zorlama gibi kadın haklarını ilgilendiren konularda kampanyalar ve aktivizm etkinlikleri düzenlenmektedir. Tablo 7'de görüldüğü üzere ülkede özellikle kadın hakları konusunda çalışmalar yapılmıştır.

Tablo 7. UAÖ Burkina Faso Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Adalet Sistemi	0	2
İfade Özgürlüğü	0	3
İnsan Hakları Savunucuları	0	4
Kadın Hakları	9	19
Mülteciler/Göçmenler	0	1
Ölüm Cezası	0	2
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	3
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	9	34

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Toplanan veriler detaylı incelendiğinde kadın hakları genel başlığı altındaki verilerin bir kısmı kadınlar ve kız çocukları başlığı ile verilmiş olup daha çok küçük yaşlarında zorla evlendirilen kızların yaşadıklarını ve koşullarını anlatan örnek vakalardan oluşan haber ve bilgilendirme yazılarıdır. Kadınların özgürce kendi hayatları hakkında seçim yapmalarının ve doğum kontrolü araçlarına ulaşabilmelerinin engellenmesi gibi kadınlara yönelik ayrımcılık içeren eylemleri ifşa eden ve yetkililerin uluslararası sorumluluklarını belirten çalışmalar bulunmaktadır.

[426] *A.g.m.*, s. 41.

Ayrıca ölüm cezasının ortadan kaldırılması, seçimler sırasında yapılan protestoların şiddetle bastırılması gibi konular hakkında haber ve araştırma metinleri bulunmaktadır.

Ülke hakkında hazırlanan aktivizm metinleri söylem analizi için incelendiğinde, diğer Afrika Bölgesi ülkeleri için kullanılan üslup ve hak ihlalini ele alış biçimlerinin benzer olduğu gözlenmiştir. Ülkede yaşanan politik, ekonomik ve sosyal koşullara paralel olarak çalışma konularında önceliklerin belirlendiği anlaşılmaktadır. Verilere göre 2010 tarihinden sonra daha fazla çalışma yapıldığı görülmektedir. 2001 yılında 6 sayfalık yayımlanan kamuoyu bildirisinde 1998 yılında öldürülmüş halde bulunan araştırmacı gazeteci Norbert Zongo'nun hükümeti eleştiren seslerden biri olarak tanındığı ve ölümünün devlet güçleri ile olan ilişkisinin açıklandığı vaka özelinden, insan hakları savunucularının haklarının korunması ve savunulması için önerilen talepler doğrultusunda Burkina Faso yetkililerine faks, telgraf, mektup göndermeleri istenilmektedir.[427]

Arşivde 2001'den 2009 yılına kadar yukarıda belirtilen yalnızca bir aktivizm duyurusu olduğunun saptanması üzerine bahsi geçen yıllar arasındaki UAÖ yıllık raporlarının Burkina Faso bölümleri veri elde edebilmek için ayrıca incelenmiştir. 8 yıllık süreçte ülke hakkında hükümetlere karşı yapılan protestoların aşırı güç kullanımı ile bastırılması ve protestocuların duruşma olmaksızın tutuklanması; ülke içerisinde gerçekleştirilen ölümlerle ilgili adil soruşturmaların yapılmaması sonucunda ortaya çıkan cezasızlık durumu; ölüm cezası; muhalif kimlikli kişilerin tutuklanması başlıkları altında ülkede yaşanan hak ihlalleri açıklanmaktadır.

Burkina Faso'nun örneklem oluşturulma tekniğine göre seçilmiş olmasına rağmen UAÖ'nün pratik olarak çalışma koşullarını ve şeklini inceleyebilmek için isabetli bir örnek olduğu ülke hakkında yapılan araştırmalarda anlaşılmıştır. Ülkenin iç ve dış politik ortamının neden olduğu sorunlar insan hakları örgütlerinin çalışması için oldukça zor koşullar doğurduğu yıllık raporlardaki ifadelerden anlaşılmaktadır. 2001 yılı raporunda öğrenciler, muhalif kişiler ve muhalefet partilerinden düzinelerce

[427] West African Human Rights Defenders Under Attack Burkina Faso: the long and dangerous fight for justice, 13 August 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/afr600032001en.pdf, (09.01.2017).

insanın tutuklandığı ve kötü muamelelere maruz kaldığı olaylar örnek vakalar ile anlatılmaktadır.[428] 2002 raporunda Fildişi Sahili'nde artan bir düşmanlıkla karşı karşıya kalan on binlerce Burkina Faso vatandaşının 2001 yılının başlarında ülkelerine geri dönmesi ile ülke ekonomisinde baskı oluşturduğu ve Liberya ve Sierra Leone'deki büyük ölçekli insan hakları ihlalleriyle bağlantılı olan elmas karşılığında yapılan silah ticaretinde Burkina Faso'nun rolü konusunda endişeler olduğu ifadelerine yer verilmiştir.[429] 2006, 2007, 2008 yılları insan hakları durumlarını gösteren yıllık raporlarda ülkeler listesinde Burkina Faso başlığı bulunmamaktadır. 2009 raporunda ise Burkina Faso'da hayat pahalılığını protesto eden 300 kişiden fazla kişinin tutuklandığı ve 80 kişinin kendilerine avukat sağlanmadan hapis cezası verildiği belirtilmektedir. Ayrıca bu protesto sırasında "*göstericilerin binalara zara vermesi ve polise taş atması ile*" protestoların şiddetli bir hale dönüştüğü belirtilmektedir.[430] UAÖ'nün belgelerinde bu örnekte olduğu gibi barışçıl gösteriyi aşıp protestocuların şiddet kullandığının bilgilerine yer verilmesinin altında objektiflik kaygısı bulunmaktadır.

İnternet arşivinde bulunan diğer verilere bakıldığında özellikle 2009 ve 2010 yıllarında 15 adet veri; anne sağlığı hizmetleri ve doğum sırasında anne ölümleriyle mücadele hakkındadır. UAÖ'nün çeşitli aktivizm şekillerini kullandığının bir örneği olan "Karavan Kampanyası" düzenlenmiştir. Kadın ve erkeklerin sağlık hakları hakkında bilgilendirme faaliyetlerinin yapılacağı bu aktivizm örneğinde planlı bir şekilde karavan ile ülkenin çeşitli yerleri turlanacağı ve tiyatro sahneleme, film gösterimi, bazı bölgelerde futbol maçları gibi spor faaliyetleri yapılacağı duyurulmaktadır.[431]

2011-2012 yılları arasında UAÖ'nün düzenlediği Afrika İnsan Hakları Eğitimi Projesi hakkında sanatçı kimliğiyle Sosyolog Luca Damiani tarafından hazırlanmış belgesel ve görsel etnografi etkinliğinde özellikle çocuk haklarının ihlali

[428] Amnesty International Report 2001, AI Publications, United Kingdom 2001, s. 58-59.
[429] Amnesty International Report 2002, AI Publications, United Kingdom 2002, s. 61.
[430] Amnesty International report 2009, AI Publications, United Kingdom 2009, s. 91.
[431] Burkina Faso: Caravan briefing, 27 January 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/afr600032010en.pdf, (09.01.2017).

üzerine video çalışmaları bulunmaktadır.[432] 2015 ve 2016 yıllarında kampanyalar ise küçük yaşta zorla evlendirmeleri durdurmak konulu olup bu duruma maruz kalmış genç kadınların öyküleri anlatılmakta ve zorla evlendirmeleri durdurmak için harekete geçme çağrısı yapılmaktadır.[433] "Benim Bedenim Benim Haklarım" adlı cinsellik ve üreme haklarını savunan küresel kampanya kapsamında hükümetlerin kadın ve kızların başta olmak üzere herkesin insan haklarını sağlamak, korumak ve saygı duymakla yükümlü olduğunu ifade edilmekte; kadın ve kız çocuklarının özgür tercihlerini yapabilmeleri önündeki engelleri yetkililerin kaldırması yönündeki talepler iletilmekte; cinsellik ve üremeyle ilgili sağlık hizmetlerine ulaşımın garanti altına alınması; çocuk evliliğini yasaklayan yasalar ve tecavüz kurbanlarının korunabilme hakkının sağlanması gerektiği belirtilmektedir.[434]

30 Ekim ve 2 Kasım 2014 tarihleri arasında ülkede yaşanan protestolar sırasında askeri birlikler dahil polisler ve Cumhurbaşkanı Güvenlik Güçlerinin karşı koymaları ile ortaya çıkan çatışmada yüzlerce yaralı ve çok sayıda ölümle sonuçlanan olayları araştıran 37 sayfalık rapor yayımlanmıştır. Raporda olaylarla ilgili 70 kişi ile görüşmeler yapıldığı, hak ihlaline uğramış kurbanlar ve yakınları, görevde olan ve eski devlet görevlileri ile görüşmeler yapıldığı, ayrıca protestolar sırasında yaralıları tedavi eden sağlık görevlileri, gazeteciler, insan hakları savunucuları ile görüştüklerini, basından ve diğer kanallardan elde edilen görüntülerin kanıt olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Ayrıca hapishanede tutuklu bulunan 27 kişi ile gizli görüşmeler sırasındaki ifadelerine ulaşıldığını, görevlerini belirttiği kimi hükümet yetkilileri ile görüşüldüğünü ancak Adalet Bakanlığı ve Başkan ile görüşme talebinin gerçekleşmediği belirtildikten sonra araştırma bulguları sıralanmış ve sonunda da acil eylem gerektiren maddeler belirtilmiştir. Bu çağrıda hükümetin adaletin sağlanması için yapması gerekenler belirtildiği gibi son olarak yetkililerin BM ve Afrika

[432] Luca Damiani, "A visual story of empowerment in Burkina Faso", 23 August 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/education/2013/08/a-visual-story-of-empowerment-in-burkina-faso/, (09.01.2017).
[433] Girls in Burkina Faso say 'no' to forced marriage, 25 November 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/11/girls-in-burkina-faso-say-no-to-forced-marriage/, (09.01.2017).
[434] Break The Barriers To Free Choice In Burkina Faso, 15 July 2015, https://www.amnesty.org/en/documents/afr60/1960/2015/en/, (09.01.2017).

Komisyonu Özel Röportörü'ne olayları soruşturmaları için açık bir davet yapmaları gerektiği ifade edilmektedir.[435]

Yukarıda verilen örneklerden Burkina Faso ülkesinde temel insan hakları ihlallerinin olması nedeniyle UAÖ'nün yaşanan bu ihlaller arasında öncelikli konular belirlediği anlaşılmaktadır. Özellikle hükümetin gerekli sağlık hizmetini sağlamadığı için doğum sırasında annelerin ölmesinin dokunulamaz olan yaşam hakkının ihlali olduğu göz önünde bulundurulursa temel hakların iyileştirilmesi için çalışması ve bu konuda duyarlılık oluşturma yönünde kampanyalar düzenlenmesi, örgüt aktivizmin ülkede yaşanan birçok hak ihlalinden en fazla somut kazanım elde edilebilecek konulara yönelmesini anlaşılır kılmaktadır.

3.4. Amerika Kıtası Örneklem Ülkeleri

3.4.1. UAÖ Amerika Birleşik Devletleri Aktivizmi

Kapasitesi ile UAÖ'nün en büyük şubesi sahip olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), aynı zamanda 250,000'ne yakın üye sayısı ile en fazla üyeye sahip ülke şubesi olduğu ifade edilmektedir.[436] Şubenin büyüklüğü ve demokrasi kültürüyle orantılı olarak ülke içinde yapılan çalışmaların sayıları oldukça fazladır. Özellikle 2001 yılından sonra ABD'nin 'teröre karşı savaş' konsepti ile Afganistan'a yönelik açtığı savaş ve bu kapsamda yaptığı operasyonlar sonucunda ortaya çıkan insan hakları ihlallerine yönelik çalışmalar yürütülmüştür. 2002 yılından itibaren 'terör suçlularının' tutsak edildiği iddia edilen hapishanesinin içinde olduğu Guantanamo Gözaltı Tesisi olarak adlandırılan kampın kapatılması için yapılan kampanyalar, UAÖ ABD Şubesi'nin öncelikli aktivizm konularından biri olmuştur. Tablo 8'de görülen alıkoyma/gözaltı ve işkence başlıkları altında yer alan kampanya ve araştırmaların büyük bir çoğunluğu Guantanamo Kampı'yla ilgilidir.

---

[435] "Just What Were They Thinking When They Shot At People?" Crackdown On Anti-Government Protests In Burkina Faso, 15 January 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/212000/afr600012015en.pdf, (09.01.2017), s. 5-7.
[436] http://www.amnestyusa.org/about-us/who-we-are, (03.02.2017).

Ülkenin bazı eyaletlerinde ölüm cezasının olması ve infazların gerçekleştirilmesi acil eylem kampanyalarının ağırlıklı olarak ölüm cezası maddesi karşında olmasının nedenidir. Şube bütçesinin diğer şubelere göre fazla olması kendi inisiyatifleri ile hareket etme alanını genişletmekte olduğu bilgisinden[437] hareketle şube web sitesi incelendiğinde kendi arşivlerini oluşturacak kadar dokümana ve çalışmaya sahip olduğu anlaşılmıştır.[438]

Tablo 8. UAÖ Amerika Birleşik Devletleri Verileri

Çalışma Konuları	**Kampanya**	**Araştırma**
Adalet Sistemi	9	80
Adil Olmayan Yargılama	3	13
Alıkoyma/Gözaltı	52	147
Ayrımcılık	18	61
Cezaevleri	0	15
Cezasızlık	6	16
Çocuk Hakları	13	42
Düşünce Mahkumları	15	1
İfade Özgürlüğü	10	20
İnsan Hakları Savunucuları	7	9
İş ve İnsan Hakları	0	9
İşkence ve Kötü Muamele	48	63
Kadın Hakları	0	7
LGBT Hakları	1	4
Mülteciler/Göçmenler	2	13
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	0	24
Ölüm Cezası	823	105
Silahlı Çatışma ve Silahlı Gruplar	3	19
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	37
Yerli Halk	0	5
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	1010	690

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmacı tarafından oluşturulan örneklem tekniğine göre ABD'nin belirlenmiş olmasına karşın araştırmada ayrıca anlamlı verilere ulaşılmasını sağlaması açısından isabetli bir örneklem ülkesi olduğu saptaması yapılmalıdır. Çünkü ABD'nin

[437] UAÖ Türkiye Şubesi yetkilisi ile yapılan görüşmeden öğrenilmiştir. Buna göre ABD'nin çok fazla üyeye sahip olması ile geniş bir bütçeye sahip olmasının verdiği olanaklarla çalışmalarının sürdürüldüğü belirtilmiştir. Şube hem genel merkeze bağlı olarak hem de kendi içinde farklı kampanyalar yapabilmekte, kendisini finanse edebilmektedir.

[438] http://www.amnestyusa.org/about-us/archives-project, (03.02.2017).

sahip olduğu askeri, ekonomik, ideolojik gibi hegemonya araçları ile küresel hegemonik düzenin kurucu ülkelerin öncüsü olması nedeniyle bu ülkede yapılan örgüt aktivizminin analiz edilmesi, UAÖ'nün küresel hegemonya ile ilişkisini serimleme ve değerlendirebilme olanağı sağlayacaktır. Ayrıca ABD'deki insan hakları hakkında doğrudan ya da dolaylı olarak ülkeyle ilgili olan birçok çalışma bulunmakta, başlı başına araştırma konusu olabilecek şekilde aktivizm yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Toplanan 1700 veri içerisinden ABD için yeniden veri madenciliği yapılmış yani bütün verilerle ilgili bağlantılar açılarak okunması sonrasında ortaya bir örüntü çıkartan veriler söylem analizinde örnek olarak aşağıda kullanılmıştır. Söylem analizi yapılan veriler seçilirken tezin araştırma sorunsalına dair saptamalar yapılmasını sağlayacak vakaların belirlenmesine dikkat edilmiştir. Başka bir ifade ile ABD'nin uyguladığı hak ihlallerine karşı yürütülen aktivizm çalışmalarının ülkenin küresel hegemonik politikalarıyla ilgili olup olmadığına ve belgelerde hegemonyayı eleştiren ifadeler kullanıp kullanılmadığına bakılmıştır. Yöntemsel olarak kolay analiz edebilmek içi hak ihlalleri yan başlıklar altında toplanmış önce örnek olarak seçilen vakalar kısaca açıklanmış sonrasında değerlendirilmesi yapılmıştır.

Ölüm Cezası: Toplanan verilerin ayrıntılı olarak incelenmesine yapıldığında aktivizm konularının başında yukarıdaki rakamlarda görüldüğü gibi ölüm cezası gelmektedir. UAÖ mahkum edilenlerin suçlu olup olmadığına bakmadan yaşam hakkının ihlali olduğu için ölüm cezasına karşı olup bu alanda aktivizm yürütmektedir. Ölüm cezası almış mahkumlar hakkında yapılan acil eylem çağrıları ve araştırma metinleri incelendiğinde seçilen vakaların sadece yaşam hakkının ihlal edilmesini değil ayrımcılık gibi diğer hak ihlallerini içerdiği anlaşılmaktadır. Latin ya da yerli kökenli, siyahi, kadın, akıl hastalıkları olan mahkumlar ve suçlu olmadığını iddia eden mahkumlar, yasal olarak çocuk sayılan gençler, adil soruşturma yapılmayan mahkumlar, yeni kanıtların bulunduğu davalar ve farklı eyaletlerde olma gibi değişik özelliklere sahip vakaların bu nitelikleri ön plana çıkartılarak acil eylem yürütüldüğü görülmektedir. Ayrıca UAÖ bu farklılıklarından dolayı ayrımcı muameleye maruz kaldıklarını düşündükleri vakaları arşivlerinde ayrımcılık başlığı altında vermiştir. Ortaya çıkan bu örüntüyü gösterebilmek adına birkaç vakayı analiz etmek gerekmektedir. Örneğin ırkçı ayrımcılık başlığı altında verilen bir vakada ölüm cezası

almış bir siyahi erkeğin duruşmadaki jürisinde bir kişinin siyahi, geri kalan on kişinin ise beyaz olduğunu, jüri seçiminde ise savcının üç Afro-Amerikalı erkeğe çeşitli nedenlerle itiraz ettiğini açıkça belirtilen ifadeler yer almaktadır. Duruşma sırasında sağlık problemleri olan ve bu yüzden kısa bir sürede hazırlanabilen bir avukat tarafından suçlunun savunulduğu ayrıca belirtilmektedir. Bu örnek vaka adalet sisteminde suçluları temsil eden avukatların yeterlilikleri, jüri seçimi, üst mahkemeye başvurabilme koşulları ve en önemlisi siyahi insanlara karşı ayrımcı tutumlar gösterilmesi gibi birçok hak ihlalini konu almaktadır. Bu hak ihlallerinin giderilmesiyle ilgili maddelerden oluşan acil eylem çağrısında taleplerin eyalet valisine ve yurtdışından katılacakların ise ABD elçiliklerine gönderilmesi gerektiği belirtilmektedir.[439]

Ölüm cezasıyla ilgili kampanyaların daha fazla olmasının bir nedeni de infazın gerçekleşme tarihinden önce infazı durdurmak için yapılan acil eylem çağrıları olmasıdır. Genel olarak UAÖ'nün en fazla acil eylem çağrısı yaptığı konulardan biri ölüm cezasıdır. En temel hak olan yaşam hakkının sonlandırılmasına karşı kamuoyunu harekete geçirmek istenildiği için sorunun hemen çözüme ulaşmasını hedefleyen acil eylem çağrıları yapılmaktadır. Ayrıca ABD'deki gerek federal gerekse eyalet hukuk sistemleri içerisindeki ölüm cezaları hakkında araştırma ve bilgilendirme metinleri bulunmakta örneğin yayımlanan bir kamuoyu bilgilendirmesinde 2010 yılda 38 insanın 1994 yılından itibaren ise bin kişinin infaz görevlileri (state executioners) tarafından öldürüldüğü fakat aynı zamanda ABD'nin insan haklarına derinden bağlı olduğunu iddia ettiğini belirten ifadeler ile ölüm cezasını sürdürmesindeki çelişkiyi eleştirmektedir.[440] Bu çalışmalar daha çok ABD'nin kendi iç hukuk sorunu olarak ele alınabilmesi açısından ölüm cezası hakkında bu genel değerlendirmeleri yapmak yeterli olabilir. Ancak belirtilmelidir ki ABD'nin, en önemli temel haklardan biri olan yaşam hakkının devlet yetkisiyle sonlandırılmasına izin vermesi kendi politikalarını gerçekleştirmek için hegemonik bir araç olarak kullandığı insan hakları söylemi ile çelişmektedir. Aynı zamanda ölüm cezası almış bireylerin kendi kimlikleri

[439] USA (North Carolina) Willie Ervin Fisher, black, aged 38, 14 February 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/amr510262001en.pdf, (03.02.2017).
[440] Death Penalty, Still A Part Of The 'American Experiment', Still Wrong, 22 September 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/amr510892010en.pdf, (03.02.2017).

nedenleriyle ayrıca ayrımcılığa uğradığını konu alan vakaların seçilmesi ile ABD'nin insan haklarına bağlılığı söylemindeki tutarsızlıkların sergilenmesini sağlayan aktivizm çalışmaları, hegemonik söylemin illüzyonlarını ortaya koyması açısından önemlidir. Bu çelişkinin UAÖ'nün hazırladığı birçok metinde ifade edildiği görülmektedir.[441]

Alıkoyma/Gözaltı, İşkence ve Kötü Muamele: Başlıkta adı geçen bu iki hak ihlalinin içiçe girmiş olması, bu konularda çok sayıda aktivizm yürütülmesi ve ABD'nin küresel hegemonik gücü ile doğrudan bağlantısı olması açısından birlikte ele alınmıştır. Bütün vakalar incelendiğinde ABD'de gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarılar sonucunda 'teröre karşı savaş' adı altında önce Afganistan sonrasında Irak'a karşı açtığı savaş ile bu ülkelerde yürüttüğü operasyonlar sırasında neden olduğu hak ihlalleriyle ilgili çalışmaların ağırlıklı olduğu görülmüştür. Ayrıca bu başlık altında verilen kampanya çağrılarının bir kısmında terörle ilgili olduğu iddia edilen kişilerin tutuklu olarak alıkonulduğu Guanatoma Hapishanesi'nde yaşanan ihlaller ve tesisin kapatılması talebiyle ilgilidir. Dolayısıyla bu madde kapsamında yürütülen aktivizmin incelenmesi UAÖ'nün ABD'nin küresel hegemonik gücüne yönelik tutumunu anlamak açısından işlevsel olacaktır.

Bu amaçla, 2003 yılında Irak'a askeri müdahale yapan ABD ve Birleşik Krallık (BK) güçlerini "*işgal güçleri*" (occupying forces) olarak niteleyen metin ile başlamak gerektiği düşünülmektedir. Bahsi geçen belgede UAÖ "*ABD ve BK yetkilileri Irak Hükümeti'nin yetkisi kaldırıldığında, intikam saldırıları dahil, geniş çapta karmaşa, insanlık krizi ve insan hakları ihlalleri riskinin olduğu yönünde UAÖ ve diğerleri tarafından çatışmadan önce defalarca uyarıldı.*"[442] cümlesi ile işgale karşı olduğu yönündeki tavrını belirtmiştir. ABD ve BK yetkilileri Irak'ın işgal ettiği yerlerinde uluslararası insan hakları ve insani hukuk altında sorumlulukları gereği Iraklı insanların haklarını korumak zorunda olduğu belirtilerek; kontrol altına aldıkları bölgelerde yaşayan insanlara yönelik şiddet ve yağmalama, yıkımın önlenmesi, gıda,

[441] Örnek için bkz.: 'The Nation We Aspire To Be' Revisiting Intellectual Disability And The Death Penalty, Supreme Court Strikes Down Florida Law, 29 May 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/4000/amr510342014en.pdf, (03.02.2017).
[442] Iraq, Looting, lawlessness and humanitarian consequences, 10 April 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/108000/mde140852003en.pdf, (03.02.2017), s. 1.

su ve tıbbi malzemelerin tedarik edilmesi, sağlık ve hastane hizmetlerinin, kamu sağlığın sağlanması gerektiği yönünde çağrıda bulunulmaktadır. Ayrıca belirtilmelidir ki bu belge veri madenciliği yapılan UAÖ'nün online arşivlerinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi ile İş ve İnsan Hakları konusu altında yer almasına karşın araştırmacı tarafından bu başlık içinde analiz edilmesi uygun görülmüştür. Çünkü gözaltı ve işkence başlığı altında yayımlanan metinler ülke içinde ve yukarıda belirtildiği gibi genellikle Afganistan ve Irak işgalleri sırasında yaşanan olaylara karşı yürütülen aktivizme dayanmaktadır. 2011'den sonra ise Suriye'de yaşanan iç savaşa ABD ve diğer ülkelerin dahil olması ile ortaya çıkan insanlık krizi ve hak ihlalleri Askeri Çatışma başlığı altında verilmiştir. Ancak her iki başlık altında da UAÖ'nün bu işgallere karşı olması yönündeki tutumu ortaya çıkmaktadır. ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'nde "*Irak'a Özgürlük Götürme Operasyonu*"[443] adı altında, 'Irak'ı baskıcı rejimden kurtarıp demokrasi ve insan haklarına kavuşturma' söylemi ile savunduğu işgal operasyon planına karşı olmanın, meşruiyeti olmayan Irak işgalini gerçekleştikten sonra işgalci güçlerin neden olduğu insanlık krizini belgelendirmenin ve buna yönelik örgüt aktivizmi sürdürmenin hegemonyadaki tutarsızlıkları ortaya koymak olduğu belirtilmelidir.

Bu süreç içerisinde UAÖ tarafından ABD sınırları içinde veya dışında terörle bağlantılı olduğunu düşündüğü kişilerin alıkonulması ve sınır dışına çıkartılması gibi vakaların konu edindiği çalışmalar yapılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Bu konuda ilk vaka hakkında Mahre Arar adlı Kanada vatandaşının El Kaide ile ilgili olduğu iddia edilmesi üzerine ABD tarafından ülke içinde gözaltına alınması hakkında olup sorgulandıktan sonra ABD tarafından sınır dışı edilerek Suriye'ye gönderildiği, Kanadalı yetkililer ve ailesinin kendisinden haber alamadıklarını belirten bir metin düzenlenmiştir. Bu metinde ABD'li yetkililere seslenerek kişi hakkında kesin bilgi verilmesi gerektiğini, "*işkence ve kötü muamele görme riskinin olduğu bir ülkeye zorla geri gönderilmesinin İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi altında olan ABD'nin yükümlülüğünü ihlal etmek olduğunu*" ve göz altındaki bireylere insan haklarına

[443] Operation Iraqi Freedom and Operation New Dawn Fast Facts, CNN Library, 8 Mart 2018, https://edition.cnn.com/2013/10/30/world/meast/operation-iraqi-freedom-and-operation-new-dawn-fast-facts/index.html, (18.03.2018).

uygun bir şekilde davranılması gerektiğini belirten talepleri acil bir şekilde yetkililere ulaştırılması yönünde eylem çağrısında bulunulmaktadır.[444] 2003 yılında yayımlanan sonraki bilgilendirme metninde Arar'ın Suriye'de göz altında tutulduğuna, işkence ve kötü muameleye maruz kaldığına dair raporlar geldiğini belirtip Suriye, Kanada ve ABD yetkililerine uluslararası sorumluluklarını hatırlatarak yapılması gerekenlerin belirtildiği talepler ile acil eylem çağrısında bulunmaktadır.[445]

ABD'nin Afganistan'daki askeri operasyonları başlamasından sonra ABD'li görevlilerin insan hakları ihlaline neden olmasını konu edinen birçok çalışma bulunmaktadır. Özellikle göz altına alınan kişilerin duruşma olmaksızın tutulması ve kendisinden haber alınamaz hale gelmesi sonucu ortaya çıkan hak ihlallerini konu alan eylem çağrıları yapılmıştır. Bu duruma verilecek örnek vaka metinlerinden birinde 18 yaşındaki Baryalai adlı Afganistan vatandaşının bilinmeyen bir yerde kimseyle görüşülmeyen tutuklu (incommunicado) olarak göz altına alındığı, işkence ve kötü muamele riski taşıdığı belirtilmektedir. İnsan haklarına uygun bir şekilde muamele gösterilmesi gibi temel taleplerin yanında Uluslararası Kızılhaç Komitesine ve Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonuna (UNAMA) ulaşımının sağlanması taleplerinin belirtildiği iletilerin, adresi verilen yetkililere acil olarak gönderilmesi yönünde eylem çağrısı yapılmaktadır.[446] Ayrıca aynı metinde 7 Ekim 2001 tarihinde ABD askeri operasyonların Afganistan'da başlaması ile "*Taliban ve El Kaide avı*" (hunt for the Taliban and al-Qai'da) operasyonun devam ettiğini, bu operasyonlar sırasında masum sivillerin göz altına alındığını ve ABD'nin bu gözaltı durumlarının şartları hakkında tam bilgi açıklamadığı konusunda UAÖ'nün endişelerini dile getirdiğini belirten ifadeler bulunmaktadır. Aynı olay hakkında yeni bilgiler elde edildikçe güncellemeler yapılmış ve nihai olarak aralık ayında yayımlanan duyuruya

[444] Possible Disappearance/Forcible Return, Maher Arar, 20 October 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/116000/amr511592002en.pdf, (03.12.2016).
[445] USA/Canada/Syria: Further Information On Fear Of Torture/ Incommunicado Detention/Detention Without Trial Maher Arar, 7 August 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/112000/mde240292003en.pdf, (03.02.2017).
[446] USA(And Afghanistan): Incommunicado Detention/Fear Of Torture Or Ill-Treatment, Baryalai, 22 November 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/116000/amr511762002en.pdf, (03.02.2017).

göre ABD ordusu tarafından serbest bırakıldığına dair bilgi aldıklarının haberini vererek katılanlara teşekkür edip eylemin sonlandırıldığı belirtilmektedir.[447]

ABD'nin Afganistan'a yönelik askeri operasyonları sırasında ölen sivillerin konu alındığı kampanya ve raporların oluşturulduğu görülmektedir. 2012 yılında Afganistan'da havadan açılan ateş sonucunda yedi kadının öldüğü, yedi kadının yaralandığı olayın anlatıldığı metinde, NATO sözcüsünün isyancıların öldürüldüğü yönündeki ilk ifadesine yer verip yanlışlarını anladıktan sonra özür dilediklerini ancak herhangi bir soruşturmanın yapılmadığı belirtilmektedir. Bu raporda 2009 ile 2013 yılında ABD güçlerinin sivil ölümlerden sorumlu olduğu 10 vaka incelenmiş ve problemin temelinde ihlal yapanlara herhangi bir yaptırım uygulanmasına olanak vermeyen ABD silahlı kuvvetlerin adalet sistemindeki kusurlar olduğu saptaması yapılmıştır.[448]

2004 yılında Camilo Mejia Castillo adlı çavuşun Irak'taki askeri birliğine ahlaki nedenlerden dolayı dönmeyi reddetmesinin askeri firar olarak suçlanması ile tutuklanması sonucu ortaya çıkan hak ihlali hakkında UAÖ adı geçen kişiyi düşünce mahkumu olarak belirlendiğini, vakanın takipçisi olacağını ifade ettiği ve acil eylem başlattığını duyurduğu çağrısında; ABD askerlerinin Irak'ta işkence yaparken çekilen fotoğraflarının 2004 yılında yayımlanması bilgisini vererek " *UAÖ, Irak'ta tutuklulara işkence ve kötü muamele vakalarını belgelemiş ve ABD ve İngiltere hükümetlerinin yanı sıra Geçici Koalisyon Yönetimi'ne (CPA) ilgili endişelerini dile getirmiştir."* ifadeleri ile yapılan işkence biçimleri anlatılmaktadır.[449] Bu vaka hakkında UAÖ'nün dönemin ABD Başkanı George Walker Bush'a gönderdiği açık mektupta, Mejia'nın bir an önce serbest bırakılması gerektiğini, kendisinin 2003 yılında Irak'ta askeri hizmette bulunurken ABD'li görevliler tarafından bir çok insan hakkı ihlaline, çocuklar dahil olmak üzere bir çok sivilin öldürülmesine, alıkonulanlara yapılan kötü

[447] USA/Afghanistan : Further Information On Incommunicado Detention/Fear Of Torture Or Ill-Treatment, Baryalai, 24 December 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/116000/amr511912002en.pdf, (03.02.2017).
[448] Richard Bennett, "No justice for Afghan civilians killed by US or NATO forces", 13 August 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2014/08/no-justice-for-afghan-civilians-killed-by-us-or-nato-forces/, (03.02.2017).
[449] Prisoner Of Conscience, Staff Sergeant Camilo Mejıa Castillo, 2 June 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr510922004en.pdf, (03.02.2017).

muamelelere tanıklık ettiği net ifadelerle belirtilmektedir. Ayrıca kişinin bu açıklamalarının 2004 yılında ABD'li askerlerin Irak'ta göz altındakilere uyguladığı işkence ve zalimce, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamelenin fotoğraflarının yayımlanmasından önce yaptığı belirtilmektedir.[450] Bu vaka hakkında toplamda 4 belge yayımlanmış nihai olarak bir sene sonra hapisten salındığı haberinin verildiği metinde ise UAÖ'nün Mejia ile yaptığı telefon görüşmesinde, kendisinin sürdürülen eylem için duyduğu minnettarlığını ve UAÖ üyelerinden yüzlerce destek mektubu aldığını söylediği ifade edilmiştir. Aynı zamanda avukatının da bu kampanyanın Mejia'yı hapishane koşullarında koruduğunu ve uzun bir zaman alması yerine kısa bir sürede salı verilmesini sağladığı şeklindeki görüşlerine yer verilmiştir.[451]

2005 yılında ABD Başkan Bush'un ikinci kez seçilmesi ile doğrudan kendisine hitap ederek yazılmış olan ABD görevlileri tarafından uygulanan işkence ve kötü muamelenin ortadan kaldırılması, tutukluların maruz kaldığı muameleler ve adil yargılanmaları hakkında uluslararası hukuk standartlarına tamamen uyumun sağlaması yönünde taleplerin belirtildiği 20 sayfalık bir rapor yayımlanmıştır.[452] Guantanamo Hapishanesi'nde olmak üzere Afganistan ve Irak'ta tutuklulara yapılan işkenceler hakkında UAÖ'nün düzenlediği acil eylem çağrıları vakalarından örneklerin verildiği raporda, UAÖ'nün ABD'nin 'terörle savaş' bağlamında gözaltı politikaları ve dünya çapındaki uygulamalarını kapsamlı bir soruşturma yürütmek üzere ABD Kongresi tarafından kurulacak güvenilir uzmanlardan oluşacak tarafsız ve bağımsız bir soruşturma komisyonu için çağrı yaptığını belirtmektedir. Raporun sonunda devlet yetkililerine 12 adımda işkenceyi önleme programını açıklayarak önerilerde bulunulmuştur. Bu rapor ve doğrudan yetkililere seslenen benzeri raporlarda, hükümetlerin yükümlülüklerini yerine getirmedikleri hakkında açık ve net ifadeler kullanılmakta ve deliller gösterilerek hak ihlalleri belgelendirilmektedir.

---

[450] An Urgent Call For The Release Of Prisoner Of Conscience, Camilo Mejía Castillo: An Open Letter to President George W. Bush, 13 June 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr510962004en.pdf, (03.02.2017).
[451] Further Information: Prisoner Of Conscience, Staff Sergeant Camilo Mejia Castillo, 21 February 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/amr510422005en.pdf, (03.02.2017).
[452] Human Rights Not Hollow Words. An Appeal To President George W. Bush On The Occasion Of His Re-Inauguration, 19 January 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/amr510122005en.pdf, (03.02.2017).

Guantanamo Hapishanesi tutuklularının serbest bırakılmasıyla ilgili birçok acil eylem çağrısı bulunmakta ve ilgili metinlerde tutukluların işkence ve kötü muameleye maruz kaldıklarını belirten ifadeler bulunmaktadır. Örneğin 2010 tarihli acil eylem çağrısında sekiz yıldır duruşma olmaksızın alıkonulan tutuklunun yaşadıklarından dolayı intihar girişiminde bulunduğunu ve kendisine kötü muamelede bulunulmaya devam edildiğini belirtilen metinde, yetkililere gönderilmesi istenilen taleplerden biri de Guantanamo Hapishanesi'nde uluslararası hukuka uygun olarak yargılanmayan ve herhangi bir suçlaması olmadan tutulan herkesin serbest bırakılması gerektiği yönündedir.[453] Guantanamo hakkında toplanan veriler arasında hapishanede yaşanan insan haklarına karşı ve kapatılması talebiyle düzenlenen küresel bildirinin 164,058 imza ile Beyaz Saray'a ulaştırma kampanyasının haberi verildiği metin de bulunmaktadır.[454]Ayrıca UAÖ'nün BM İnsan Hakları İzleme Komisyonu'na yaptığı açıklamada ABD'nin terörle mücadele söz konusu olduğunda uluslararası insan hakları yükümlülükleri ve taahhütlerini yerine getirmediği ifade edilmekte ve bu durumun örneği olarak Guantanamo Hapishanesi'ndeki tutuklular verilmektedir.[455] 2009 yılında ABD'nin Guantanamo Körfezi Gözaltı Tesisi'nin kapatılmasını savunan hükümet dışı örgütlerden oluşan uluslararası koalisyon üyeleri[456] adıyla AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nde toplanan Dış İşleri Bakanları'na yazılan açık mektupta, ABD'nin tesisi kapatmasına yardımcı olmak adına işkence ve zulüm riski olan ya da herhangi bir vatandaşlığı olmayan tutuklulara kendi ülkelerinde insani koruma sağlanması için AB üye devletlerinin yardımı istenilmektedir. Guantanamo sorununu ABD'nin yarattığını ve kapatılmasında da asıl sorumlu olduğunu ancak damgalanmalarından dolayı ABD'de tacize uğrama ve sürekli şüpheli olma durumu nedeniyle artık bu ülkede yaşayamayacak ve başka gidecek yerleri olmayan bu

[453] Further Information: Judge Orders Release Of Guantánamo Detainee: Adnan Farhan Abdul Latif, 26 July 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/amr510662010en.pdf, (03.02.2017).
[454] Zeke Johnson, More than 160,000 voices call on Obama to close Guantánamo, 23 January 2012, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2012/01/more-than-160000-voices-call-on-obama-to-close-guantanamo/, (03.02.2017).
[455] The 10th Anniversary Of "Law Of War" Detentions At Guantánamo: Amnesty International Written Statement To The 19th Session Of The Un Human Rights Council (27 February - 23 March 2012), 9 February 2012, https://www.amnesty.org/download/Documents/20000/amr510112012en.pdf, (03.02.2017).
[456] Adı geçen beş örgüt: UAÖ, Center for Constitutional Rights, International Federation for Human Rights (fidh), Human Rights Watch, Reprieve.

tutukluların, Avrupalı hükümetler tarafından güvenli bir yere yerleştirilebileceği yönündeki öneriler belirtilmektedir.[457]

2010 yılında yayımlanan kamuoyu açıklamasında ABD'nin savaş konseptini dokuz yıl geçmesine karşın sürdürmesi ile insan haklarını baltaladığını ifade ettiği ve politikacıların açıklamalarındaki tutarsızlıkları örnekler vererek küresel savaş politikalarını UAÖ'nün eleştirdiği metinde; Guantanamo tutuklularının ve davalarının hala sorun olarak devam etmesinin nedenini uluslararası hukuka uygun olan ceza hukuku ile çözülmek yerine "*zor politikalar"* adı altında küresel savaş konseptiyle sorunlara yaklaşılması olduğunu ifade etmektedir.[458] 2014 yılında UAÖ Amerika Kıtası Direktörü Erika Guevara Rosas tarafından kaleme alınan "*Guantanamo'yu kapatın ve ABD'nin insan hakları ikiyüzlülüğünü sona erdirin*" başlıklı yazısında ise 2008'de seçilen Başkan Barack Obama yönetiminin seçim vaadi olarak verdiği sözü tutmadığını, hapishanede ölümler dahil ağır insan hakları ihlalleri olduğunu ayrıntılı olarak anlatarak "*Başka bir ülke bu insan hakları boşluğundan sorumlu olsaydı, kesinlikle ABD'nin kınanmasını çekecekti. Fakat ABD Guantanamo tutuklamalarına izin verdi ve insan haklarına bağlılığını ilan etmeye devam etmesine rağmen hesap verebilirlik konusunda açık vermeyi sürdürdü.*" söylemleri ile başlıkta belirttiği ABD'nin insan hakları konusunda 'ikiyüzlü tavrını' açıkça ifade etmiştir.[459]

2014 yılında ABD'nin Suriye'de çıkan iç savaşa koalisyon güçleri adı altında müdahil olmasıyla birlikte ortaya çıkan sıcak çatışmalar ve hava saldırıları sonucunda sivillerin, çocukların öldürülmesi başta olmak üzere çeşitli kamu binalarının hedef alınması gibi hakları ihalelerini 11 yaşanmış ve belgelerle kanıtlanmış vakayı anlatarak oluşturduğu mamendurumu, ABD Savunma Bakanlığı'na gönderildiği haberi verilmektedir. Bu metinde ABD'nin geçmişte Afganistan ve Irak'taki insanlara karşı işlediği ihlallerini içeren raporlarını referans verip bu ihlalleri soruşturacak bir iç

---

[457] Open Letter To European Union Foreign Ministers Regarding The Closure Of Guantanamo, 22 January 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/amr510102009en.pdf, (03.02.2017).

[458] United States Of America: Doctrine Of Pervasive 'War' Continues To Undermine Human Rights, 15 September 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/amr510852010en.pdf, (03.02.2017).

[459] Erika Guevara Rosas, "Close Guantánamo and end the USA's human rights hypocrisy", 22 January 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2014/01/close-guant%C3%A1namo-and-end-the-usa-s-human-rights-hypocrisy/, (03.02.2017).

hukuk mekanizmasının olmadığını eleştirerek uluslararası hukuk normlarına uygun bir işlemin yapılmadığını ifade etmektedir.[460]

Yukarıdaki vaka ve rapor analizlerinden anlaşılacağı üzere ABD'nin 2001 yılından sonra başlattığı savaş konsepti sürecinde ve daha sonra Suriye İç Savaşı'na müdahil olması gibi sıcak operasyonların yapıldığı süreçlerde ortaya çıkan hak ihlallerini konu alan aktivizm çalışmaları sürdürülmüştür. Toplanan verilerde ölüm cezasından sonra aktivizm konuları başında gelen bu süreçte yaşanan, işkence ve kötü muamele, göz altına almalar, Guantanamo Hapishanesi'nin kapatılması konularında yayımlanan belgeler sadece iç hukuku hedef almamış aynı zamanda BM ve AB gibi kurumları da harekete geçirerek baskı oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca her bir metinde ABD'nin uluslararası hukukun gereklerine uygun hareket etmesi konusunda uyarılar, eleştiriler yapılmıştır. UAÖ insan hakları örgütü olmasından ötürü somut olaylar ve mağduriyetlikler üzerinden hareket etmekte, devlet görevlilerinin eylemlerini ortaya koyarak kamuoyu baskısı oluşturulup politika değişikliği yönünde adım atmalarını sağlamak için aktivizm çalışmalarını yürütülmektedir. Bu bağlamda yapılan bütün çalışmaların, insan hakları söylemini kullanarak rıza üretmeye çalışılan hegemonik dünya düzenindeki devletlere olan güvenirliği sarsıcı nitelikte olduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

Uluslararası Örgütler/Adalet: Bu başlıkta BM Periyodik İzleme Raporları ve BM İnsan Hakları İzleme Komisyonu'yla ilgili açıklamalar, BM Genel Kurulu'nda insan hakları sözleşmeleri ve çeşitli düzenlemelerle ilgili yapılan görüşmelerde ABD'nin itirazları gibi BM çatısı altında yaşanılan olaylar hakkında kamuoyu açıklamaları ve eylem çağrıları bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili dikkat çekici aşağıdaki üç örnek vaka verilmiştir.

15 Mart 2006 yılında resmi statü kazanan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin kurulmasını sağlayacak taslak kararı oluşturulması sırasında, ABD'nin karşı oy kullanma tehditti ile konseyin kurulmasının geciktiğini belirten metinde, ABD'li yetkililere taslak kararı kabul etmeleri taleplerini göndermeleri yönünde acil

[460] Syria: Cases Of Suspected Civilian Casualties In Us-Led Combined Joint Task Force Attacks In Syria Since 23 September 2014, 26 October 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2450372016ENGLISH.PDF, (03.02.2017).

eylem çağrısı yapılmaktadır.[461] Aynı metinde yaşananların tarihi hakkında bilgilendirme başlığı altında "*Mevcut İnsan Hakları Komisyonu, birçok ülkede yaygın veya ciddi insan hakları ihlallerini ele alamamıştır, çünkü güçlü ülkeler kendilerine veya arkadaşlarına karşı eylemleri engellemiştir.*" şeklinde ifadelerle eski komisyonun yetersizliklerini eleştirip yeni kurulacak konsey ile bağımsız uzmanları ve alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin katılımı ile 'eşsiz bir sistem' olacağı belirtmektedir. 10 Mart'ta ABD'nin görüşmeleri engellemeye devam ettiği bilgilendirmesini içeren metin ile acil eylem çağrısını sürdürmüştür.[462] 16 Mart 2006 tarihinde ise ABD dahil Israil; Palau ve Marshall Adaları'nın karşı oyuna karşı taslağın kabul edildiği duyurusu yapılarak acil eylem çağrısı sonlandırılmıştır.[463]

UAÖ'nün küresel kampanya konularından biri olan Silah Ticareti Anlaşması'nın 2013 yılında kabul edilmesinden önce BM'de yapılan toplantılar hakkında bilgilendirmeler ve raporlar hazırlayan UAÖ, 2012 yılında yapılan görüşmelerde ABD, Rusya ve Çin gibi etkili devletlerin daha zayıf anlaşma kurallarını desteklediğini belirten metinde; Çin, Fransa, Almanya, Rusya ve Birleşik Krallık dünyanın en fazla silah ticareti yapan altı ülkesi olduğunu ve dünyanın geleneksel silahlarının dörtte üçünden fazlasını tedarik ettikleri ifade edilmektedir. Güvenlik Konseyi'nin beş üyesinden biri olup dünyanın en büyük silah ticareti yapan ülkesi olarak ABD'nin, görüşmelerin başarıyla sonuçlanması için özel bir yükümlülüğe sahip olduğunu ayrıca belirtip bu yükümlülüklerini yerine getirmesi yönündeki talepleri içeren acil eylem çağrısı yapılmaktadır.[464]

"*Genel Kurul, su ve hıfzıssıhha hizmetlerine yönelik insan hakları konusunda ilerleme kaydetmektedir, ancak yalnızca ABD izin verdiği sürece*" başlıklı başka bir kamuoyu açıklamasında ise 21 Kasım 2013 güvenli içme suyu ve hıfzıssıhha hizmetlerinin uluslararası hukuka bağlanmasını sağlama amacıyla yapılan toplantıda

---

[461] Impunity: Victims Of Human Rights Violations In All Countries, 7 March 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/72000/amr510342006en.pdf, (03.02.2017).
[462] Further Information On Impunity: Victims Of Human Rights Abuses In All Countries, 10 March 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/72000/amr510382006en.pdf, (03.02.2017).
[463] Further Information On Impunity: Victims Of Human Rights Abuses In All Countries, 16 March 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/72000/amr510442006en.pdf, (03.02.2017).
[464] Human Rights At Risk In Treaty Talks, 13 July 2012, https://www.amnesty.org/download/Documents/20000/amr510622012en.pdf, (03.02.2017).

Almanya ve İspanya'nın önerdiği çözüm önerilerini içeren paragrafların ABD'den gelen baskı ile kaldırıldığını, bu durumun ise milyonlarca insanın su ve hıfzıssıhha hizmetlerine ulaşımını engelleyeceği ifade edilmektedir. ABD'nin paragrafa olan itirazlarını "*tartışılan hakların içeriğinin çok geniş bir şekilde ifade edildiğini ve bunların karşılanamaz olduğu*" yönündeki açıklanmaları aktarılmış ve 2011 yılında BM Özel Raportörü tarafından ABD'de yürütülen çalışmada su ve hıfzıssıhha hizmetlerine ulaşım hakkında hükümetin gerekli adımları atmadığı bilgisiyle metin detaylandırılmıştır. Bu vaka, ABD Hükümeti'nin insan haklarıyla ilgili tutumunu değerlendirebilmek açısından farklı bir örnek olduğu için seçilmiştir. Vatandaşların su hizmeti alabilmesi hükümetlerin göreviyken bunların yeterli ve sağlıklı bir şekilde halka ulaştırılmasını sağlamak konusunda ABD tarafından yapılan itirazın örgüt aktivizmine konu olması, bu tür politikaların uygulanması sürecinde devletlerin tutumunu uluslararası kamuoyuna göstermesi açısından işlevseldir. İdeal düzen olarak gösterilen ve insanların onayını alarak sürdürülmeye çalışılan hegemonik dünya düzeni aktörlerinin, insanların en temel haklarına ulaşımını sağlamak konusunda engelleyici politikalarını gösteren bu çalışmalar, hegemonik yapının çelişkileri hakkında farkındalık oluşmasını sağlayıcı özelliği göz ardı edilmemelidir. Ayrıca bu üç vakada ABD'nin küresel hegemonik bir güç olarak kendi içindeki ve uluslararası hukukta insan haklarının uygulanmasına yönelik itirazlarının belgelendirilmesi, hegemonyanın söylemden ibaret olduğunu gösteren çalışmalar olarak değerlendirilmektedir.

Düşünce ve İfade Özgürlüğü: Bu başlık altında özellikle devlet bilgilerinin kamuya sızdırılması olayları hakkında yapılan çalışmalar incelenecektir. 'Whistleblower' şeklinde adlandırılan, devlet tarafından gizlenen bilgileri kamunun çıkarını düşünerek ihbar eden kişiler hakkında, düşünce ve ifade özgürlüğü adı altında yürütülen aktivizm çalışmaları başlıca insan haklarının savunulmasının haricinde, ABD'nin küresel gücünün boyutlarını göstermesi ve hegemonik söylemine karşıt olması açısından incelenmelidir.

Bu başlık altında ilk seçilen vaka ABD Silahlı Kuvvetleri askeri olan Chelsea Manning'in 2010 yılında Irak'ta görevliyken elde ettiği gizli belgeleri Wikileaks'e sızdırdığının saptanması üzerine tutuklanmasıdır. Manning, Irak'taki ABD

askerlerinin siviller dahil olmak üzere birçok insana karşı keyfi uygulamalar, kötü muamele ve işkence yaparak gerçekleştirdikleri çeşitli hak ihlalleriyle ilgili belgeleri ordu kaynaklarından sızdıran kişidir. UAÖ sızdırılan belgelerde yer alan insan hakları ihlalleriyle ilgili olayların yetkililer tarafından araştırılmasını talep etmiş[465] ve süreci takip ettiğine dair bilgilendirme metinleri yayımlamıştır.[466] Ayrıca Manning'in affedilmesi için kampanya düzenlenmiş[467] 2014 yılında "Haklar İçin Yaz*"* kampanyası çerçevesinde hakları ihlal edilen mektup yazılacak tutuklulardan biri Manning olmuş[468] ve bu kampanya çerçevesinde Manning'in kendisine destek verenlere teşekkür ettiği bilgisi ayrıca verilmiştir.[469] 2016 yılında ise ABD Başkanı Obama'nın görevi sonlanmadan önce Manning'in affedilmesi için acil eylem çağrısını yenilendiği görülmektedir.[470] Bu tür gizli belgelerin sızdırılması hakkında yapılan aktivizm, Manning ve potansiyel ihbarcıların hakları açısından mücadele örneği olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bu tür vakalara yönelik örgüt çalışmalarının, ABD'nin 'terörle savaş' adı altında başlattığı küresel savaş konseptinin meşruluğunun somut belgeler, videolar kısaca kanıtlar çerçevesinde sorgulanması olanağını sağladığı da belirtilmelidir.

UAÖ'nün bu konuda çalıştığı başka bir vaka ise ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı'nda (CIA) çalışan bilgisayar teknisyeni Edward Snowden'in ABD'nin dünya çapında izleme ve gözetim yaptığını ortaya çıkaran bilgileri sızdırmasıdır. Vakayı açıklayan bir metinde "*kendisine teşekkür ederiz"* ifadeleri ile Snowden'in kamu çıkarını savunduğu belirtilmiş ve iletişim şirketleri ile Ulusal Güvenlik Dairesi (NSA)

---

[465] Commute Bradley Manning's sentence and investigate the abuses he exposed, 21 August 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/08/usa-commute-bradley-manning-s-sentence-and-investigate-abuses-he-exposed/, (03.02.2017).
[466] One year after her conviction Chelsea Manning must be released, 30 July 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/07/usa-one-year-after-her-conviction-chelsea-manning-must-be-released/, (03.02.2017).
[467] Private Bradley Manning's Applicatıon For Clemency, 14 November 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/amr510782013en.pdf, (03.02.2017).
[468] Jailed After Exposing Possible Human Rights Abuses: Chelsea Manning: Write For Rights Case Card, 1 October 2014, https://www.amnesty.org/en/documents/amr51/044/2014/en/, (03.02.2017).
[469] Kristin Hulaas Sunde, "Whistleblower Chelsea Manning thanks Amnesty activists for their support", 8 April 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/04/whistleblower-chelsea-manning-thanks-amnesty-activists-for-their-support/, (03.02.2017).
[470] Demand Commutation For Chelsea Manning, 7 December 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5152842016ENGLISH.pdf, (03.02.2017).

arasındaki ilişki gösterilmiştir.[471] Snowden hakkında birçok çalışma yaptığı anlaşılan UAÖ, "*Edward Snowden hain değil bir kahramandır*" başlıklı bildiri ile imza kampanyası düzenlemiştir. Metinde ABD Başkanı Obama'nın Snowden'dan özür dilemesi gerektiği ve bilgileri sızdıran biri olarak kamu çıkarına uygun davrandığı belirtilmektedir.[472] ABD'nin resmi kurumlarının toplu gözetim yapmasının ortaya çıkması ile UAÖ'nün bu konu hakkında yürüttüğü aktivizm çalışmalarından bir tanesi Twitter aracılığıyla #UnfollowMe (beni takip etme) adlı küresel kampanyasıdır. Bu kampanyanın ilan edildiği metinde ABD'nin hangi ülkeleri ne oranda gözetlediği gibi istatistikleri içeren görsellerin de yer aldığı bilgiler verilmiş ayrıca teknoloji şirketlerinin de kişisel verileri korumak için yükümlülüklerine dikkat çekilmiştir.[473]

Snowden vakasının ABD'nin gelişen teknolojik olanaklar ile gerek kendi vatandaşlarını gerekse diğer ülke vatandaşlarını gözetlemesinin 21. yüzyılın teknoloji kullanılarak toplu halde yapılan en büyük hak ihlali olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla bu konuyla ilgili yapılan aktivizm ABD'nin insan hakları alanındaki hegemonik söylemini sarsıcı nitelikte olup bu konu hakkında hazırlanan metinler yukarıdaki örneklerde gösterildiği gibi eleştirel ifadeler kullanılmasıyla karşı hegemonik özellikler taşımaktadır.

İş ve İnsan Hakları: Bu başlık altında bulunan birkaç rapor ve haber yazısı olmasına karşın konunun küresel kapitalizmle ilgisi olmasından dolayı ayrıca incelemek gerekmektedir.

En dikkat çeken belge 2015 yılında UAÖ'nün ve Küresel Tanık (Global Witness) adındaki uluslararası izleme örgütü ile hazırladıkları 40 sayfalık araştırma raporu olup ABD Menkul Kıymetler Borsası'na kayıtlı şirketlerin 'çatışma mineralleri' hakkında oluşturdukları ilk raporlarının incelenmesine dayanmaktadır. Özellikle teknolojik ve dijital araçların üretilmesinde kullanılan tantalun, kalay,

---

[471] Michael Bochenek, "Surveillance without oversight a danger to society", 20 June 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2013/06/surveillance-without-oversight-a-danger-to-society/, (03.02.2017).
[472] Edward Snowden is a hero not a traitor, 4 June 2015, https://www.amnesty.org/en/get-involved/take-action/edward-snowden-hero-not-traitor/, (03.02.2017).
[473] Global opposition to USA big brother mass surveillance, 18 March 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/03/global-opposition-to-usa-big-brother-mass-surveillance/, (03.02.2017).

tungsten ve altın gibi madenlerin ticaretinin Afrika Kıtası'ndaki "*zorba yönetimleri ve isyancıları finanse edilmesine*" neden olmasından dolayı bu madenler 'çatışma mineralleri' (conflict minerals) olarak adlandırılmaktadır.[474] ABD'de 2010 yılında kabul edilen yasada yer alan bir maddeye göre şirketlerin bu madenleri ürünlerinde kullanıp kullanmadıklarını belirten raporlar hazırlamaları gerekmektedir. Şirketlerin ilk raporlarını vermesi üzerine 100 adet şirket raporunun incelenmesiyle oluşturulan bu belgede bazı şirketlerin çatışma mineralleri içermeyen kaynakları kullanma konusunda gelişme gösterdiklerini ancak %80 şirketin yasanın gerektirdiklerini minimum seviyede gerçekleştirdiği belirtilmektedir.[475] Bu madenlerin çıkartılması sırasında başta Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve komşu ülkelerinde madenlerde çalışan işçilerin koşulları olmak üzere bir çok hak ihlali yaşanmakta olduğunun ifade edildiği raporun son bölümünde, bu minarelerin kullanımı hakkında şirketlerin atması gereken adımlar öneriler şeklinde belirtilmektedir. Rapor küresel şirketlerin çatışma minerallerini kullanarak insan hakları ihlallerine neden olduğu yönünde eleştiriler içermesi açısından önemlidir. Bu rapor ile şirketleri şeffaf olmaya zorlama yönünde kamusal bir baskı oluşturulmaya çalışılmasının yanı sıra şirketlerin ürünleri için gerekli olan madenleri tedarik etme adına kaçakçılık dahil çocuk işçiliği, para aklama, silahlı gruplara finansal yardım gibi çeşitli insan hakkını ihlal edilebildiklerini konu alması ile küresel kapitalist sistemin işleyişinin haksızlıkları gösterilmektedir. Bu tür raporlar küresel kapitalizm ile insan hakları ihlalleri arasındaki olumsuz ilişkiyi ifşa etmektedir.

Benzer bir raporun 2004 yılında elmas ticareti hakkında hazırlanmış olduğu görülmektedir. Bu raporda 'çatışma elması' olarak adlandırılan, birçok hak ihlali yapılarak çıkartılan ve ticareti yapılan elmas madeninin ABD ve Birleşik Krallık'a bağlı şirketler tarafından tedarik edilmesinin kontrol altına alınması gerektiği yönünde,

[474] Görkem Gömeç, "Telefonunuzun içindeki 'çatışmaya yol açan madenler'", 27 Mayıs 2015, https://www.yesilist.com/telefonunuzun-icindeki-gerilla-madenler/, (03.02.2017).
[475] Digging For Transparency: How U.S. Companies Are Only Scratching The Surface Of Conflict Minerals Reporting, 22 April 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5114992015ENGLISH.PDF, (03.02.2017).

hükümetlere, elmas sektörüne ve Dünya Elmas Konsülü gibi çeşitli ticaret birliklerine yapılması gerekenler konusunda öneriler sunulmaktadır.[476]

Başka bir çalışma olan çok uluslu şirketlerin fail olduğu insan hakları ihlallerinde kurbanların mağduriyetinin giderilmesini sağlayacak etkili çözüm yollarının (remedy) olmadığı temasıyla hazırlanan 303 sayfalık kitabın dokümanı adalet sistemi altında arşivlenmiştir.[477] Kitapta anlatılan uzun yıllar etkileri süren ve adalet arayışının nesillerce devam ettiği dört vaka üzerinden ABD, Kanada, Avustralya, Hollanda gibi farklı ülkelerden politik ve finansal güçlere sahip şirketlerin fail olduğu ihlallerde, bu şirketlerin mağdurların yasal çözüm bulma haklarını inkar ettiklerini, engelledikleri vaka analizleri ile anlatılmaktadır. Özellikle bu kitapta kullandığı ifadeler küresel kapitalist sistemin neden olduğu hak ihlallerini açıkça ortaya koyması, şirketler ile hak ihlallerine göz yuman devletlerin aralarındaki ilişkileri gösterip bağlantılar kurarak eleştiriler yapması karşı hegemonik söylem özellikleri göstermektedir. "*İncelenen vakaların her birinde çok uluslu şirketlerin politik ve ekonomik güçleri, çözüm önündeki engelleri daha da şiddetlendirmek ve yeni zorluklar yaratmak için kullanıldı. Her bir vakada, devletler mağdur edilen kurbanları korumak için harekete geçmek yerine kurumsal aktörlerle iş birliği yapmıştır*." cümlelerinde belirttiği gibi şirketlerin kendi ekonomik çıkarlarını gerçekleştirmek için kimyasal atıkların Fildişi Sahili'nde bir nehre dökülmesi gibi çok büyük sonuçlar doğuran hak ihlallerini işledikleri belgede ortaya koyulmaktadır. Ayrıca "*paradigma değişimine ihtiyaç olduğu*" ifadesi ile ekonomik aktörlerin failliklerinin belirlendiği hukuksal düzenlemelerin yapılması gerektiği, şirketlerin devletlerin üzerindeki etkisinin azaltılması yönünde reforma gidilmesi, kamu çıkarını düşünen ve yasal koruma sağlayacak ticaret hukukunun geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.[478] Bu kitapta kamu çıkarını ve uluslararası insan haklarının korunmasını sağlayacak

[476] Déjà Vu: diamond industry still failing to deliver on promises Summary of UK and US Results of Global Witness and Amnesty International Survey, 17 October 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/100000/pol340082004en.pdf, (03.02.2017).
[477] Injustice Incorporated: Corporate Abuses And The Human Right To Remedy, 7 March 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/pol300012014en.Pdf, (03.02.2017).
[478] *A.g.e.*, s. 13.

şirketlerin küresel çalışmalarına yasal bir sorumluluk getirecek bir "*karşı dengenin (counter-balance)"* oluşturulmasının tartışıldığı belirtilmektedir.[479]

UAÖ'nün bu ve benzeri raporlarında ekonomik oyuncular olarak şirketlerin işlediği hak ihlalelerini ortaya koyulması, insan hakları konusunun küresel kapitalist sistemle bağlantısının kurulması sağlanmaktadır. Bu araştırma raporlarında şirketlerin tedarik etmesi gereken madenleri kaçakçılardan ya da silahlı gruplardan satın alması örneğinde olduğu gibi hak ihlallerine neden olduklarını açıkça belirtilmektedir. Böylece insan hakları ihlallerine neden olanlar ve bu ihlalleri ortadan kaldırması gereken faillerin sadece devletler ya da politik aktörlerin olmadığını, şirketler ve çeşitli ekonomik kuruluşların da yükümlü olduğunu göstermeleri açısından önemlidir. Hegemonik dünya düzeninin ekonomik sistemi olan kapitalizmin başta çok uluslu şirketler olmak üzere çeşitli aktörlerinin yol açtığı hak ihlallerinin ortaya konulmasının ve tarafsız araştırmalara dayanan raporlarla açıklanmasının rıza üretime hizmet etmediği açık olduğu gibi bu belgelerin karşı hegemonik söylem için kanıt olarak kullanılabilecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

3.4.2. UAÖ Venezüella Aktivizmi

Güney Amerika Kıtası'nda petrol kaynakları ile önemli bir maddi güce sahip olan resmi adıyla Bolivarcı Venezuela Cumhuriyeti, 2016 BM İnsani Gelişim Endeksi'nde 767 değeri ile 71. sırada olup yüksek insani gelişim kategorisindedir. Ülke siyasi tarihinde önemli bir yere sahip olan Hugo Chavez'in 1999'da iktidara geldikten sonra petrol gelirlerini kamulaştırması gibi uyguladığı politikalarla yaşanan sosyal ve ekonomik değişimler, ülke içinde farklı toplumsal kesimlerin arasında yaşanan gerilimleri artırmıştır. Özellikle 2013'te Chavez'in ölümünden sonra iktidar ve muhalefet arasındaki tartışmalar sokak protestolarına ve çatışmalarına dönüşmüştür. Ülkede temel insan haklarından biri olan düşünce ve ifade özgürlüğü ile gösteri hakkının engellendiği, göstericilerin ve insan hakları savunucularının polis şiddetiyle karşılaştığı gözlenmiştir.

[479] Aynı yerde.

Kısaca verilen bu siyasi ve sosyal ortamın UAÖ'nün çalışmalarını şekillendirdiğinden hareketle Tablo 9 incelendiğinde kampanya sayısının araştırma sayısını geçme nedeni de ortaya çıkmaktadır. Sosyal ve politik çatışmaların bir sonucu olarak alıkoyma, ifade özgürlüğü, insan hakları savunucuları ve ortadan kaybolmalar hakkında acil eylem çağrıları yapılmıştır. Ayrıca bu sorunlar hakkında bilgilendirmeler içeren belgelerin de yayımlandığı görülmektedir.

Tablo 9. UAÖ Venezüella Verileri

Çalışma Konuları	**Kampanya**	**Araştırma**
Adalet Sistemi	9	9
Alıkoyma/Gözaltı	13	7
Cezasızlık	0	7
Çocuk Hakları	2	1
Düşünce Mahkumları	3	2
İfade Özgürlüğü	10	12
İnsan Hakları Savunucuları	20	7
İş ve İnsan Hakları	5	5
İşkence ve Kötü Muamele	7	5
Kadın Hakları	0	6
Mülteciler/Göçmenler	0	1
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	21	5
Silahlı Çatışma ve Silahlı Gruplar	0	1
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	9
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	90	77

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

UAÖ'nün Venezüella hakkında kampanya ve araştırmalarını içeren bütün verileri incelendiğinde ülkede ağırlıklı olarak çalışılan konular hakkında bir örüntü ortaya çıktığı görülmektedir. Öncelikle en fazla çalışılan konu polis ve asker olmak üzere güvenlik güçlerinin öldürme, tehdit, alıkoyma, işkence ve kötü muamele uygulama gibi hak ihlalleriyle ilgili vakalara yönelik eylem çağrılarıdır. Bu tür vakaların bir kısmı güvenliği için endişe duyma, ölüm tehditleri, öldürmeler ve kaybedilmeler başlıkları ile verilmiş olup polis gibi silahlı güçlerin neden olduğu hak ihlalleriyle ilgili görgü tanıklarına, mağduriyetleri hakkında dava açan kurbanlara ya da yakınlarına yönelik hak ihlallerini içermektedir. Örneğin askeri eğitimi sırasında ölen çocuklarının adalet mücadelesini veren ebeveynlerin tehdit telefonları almaları

hakkında kişilerin güvenliğinin sağlanması ve ölümden sorumlu olanların araştırılması talepleriyle eylem çağrısı oluşturulmuştur.[480] Diğer bir örnek ise 1998'de gerçekleşen Barrios ailesinden bir kişinin öldürülmesi sonucunda ailenin davanın peşinden gitmesi üzerine aldığı tehditleri konu alan ve aileden altı erkeğin daha öldürülmesi ile devam eden adalet arayışı mücadelesi hakkında UAÖ'nün uzun süreli eylem çağrıları yapmasıdır.[481] Veri taramasında 2004 yılında acil eylem çağrısı[482] ile başlayan bu vaka hakkında bilgilendirmeler ve eylemlilik hali 2014 yılında devam ederek son olarak polisler tarafından baskına uğrayıp tehdit edilen aile üyeleriyle ilgili eylem çağrısı yapılmıştır.[483] Bu uzun süreçli vakada polisler hakkında adil bir soruşturma yapılmaması ve ceza almama durumlarına dikkat çekilmiştir.

İnsan hakları ve iş başlığı altında kaydedilen ilk acil eylem çağrısı olmasına karşın yerli halk topluluğunun üyesi olan bir kişinin yaşadıkları bölgeye yapılmak istenilen elektrik destek ağı inşaatını protesto ettiğinden dolayı askerler tarafından kötü muameleye maruz kaldığının belirtildiği metin de bu başlık altında değerlendirilebilir. Yerli halkın yaşadıkları yere yapılmak istenilen bu inşaatı kabul etmeyerek konuyla ilgili kampanya ve eylemlilik yürütmesi nedeniyle askerlerin topluluğun önde gelenlerini sorguladığı ve yerli halkın askerler tarafından sürekli taciz edildiği belirtilmekte olan metinde, Venezüella yetkililerine ve diplomatik temsilcilere yerli halka karşı yapılan kötü muamelelerin son bulunması gibi taleplerin gönderilmesi yönünde aktivizm çağrısı yapılmaktadır. Ayrıca bu protestolarda topluluğun önde gelenlerinden bir kişinin askerler tarafından dövüldüğü ve ölümle tehdit edildiğini belirten mağduriyetinin giderilmesi ile suçluların yakalanması yönünde başka bir acil eylem çağrısı daha düzenlenmiştir.[484]

---

[480] Fear For Safety/Ill-Treatment, 4 January 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/amr530012001en.pdf, (06.02.2017).
[481] Police role suspected in continued attacks on Venezuelan family, 1 June 2011, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2011/06/police-role-suspected-continued-attacks-venezuelan-family/, (06.02.2017).
[482] Fear for safety/Death threats, 16 July 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr530112004en.pdf, (06.02.2017).
[483] Urgent Action Police Threaten And Intimidate Barrios Family, 26 September 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/4000/amr530192014en.pdf, (06.02.2017).
[484] Further Information On Fear For Safety/Ill-Treatment, 29 March 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/amr530022001en.pdf, (06.02.2017).

Diğer bir çalışılan konu ise gözaltına alma, işkence, düşünce ve ifade özgürlüğü konularıyla ilgili olmakla birlikte insan hakları savunucularının aktivizmlerini sürdürürken karşılaştıkları hak ihlalleridir. İnsan hakları savunucularının, hak ihlali kurbanları ile akrabalarının sıklıkla tehdit ve saldırılara maruz kaldıklarını belirten 2006 tarihli bir vaka metninde Venezüellalı insan hakları örgütlerinin, Guarico eyaletinde bir yıl içinde 100'ün üstünde kişinin polis tarafından öldürüldüğünü belgelendirildiği bilgisini verip bu kişilere devlet tarafından koruma sağlanmadığı ifade edilmektedir. Belgenin konusu olan vakada insan hakları savunuculuğu yapan evli bir çiftin ciddi yaralanmalarla sonuçlanan suikast girişimine uğradıkları belirtilmekte ve yetkililere bu kişileri korumaları, suçluların yakalanması için gereken soruşturmanın yapılması şeklindeki taleplerin devlet ve hükümet yetkililerine gönderilmesi yönünde eylem çağrısı yapılmaktadır.[485] Bir sonraki bilgilendirme belgesinde ise suikasta uğrayan çifte talep ettikleri gibi polis koruması sağlandığı haberi verilmekte ve bu vakayı takip etmeye devam edeceklerini bildirip eylemin sonlandırıldığı bildirilmektedir.[486] Bu başlık altında örnek olarak verilebilecek başka bir vaka ise eğitim hakkına ulaşılması için faaliyet gösteren bir sivil toplum örgütünün temsilcisi olan José Luis Urbano ile eşinin yaşadıkları tehdit olaylarıdır. Örgütün başkan ve üyelerinin, ücretsiz eğitime ulaşma hakkını ihlal edenleri ve yolsuzlukları kamuya ifşa etmelerinden dolayı sürekli hedef alındığı belirtilmektedir. Yaşanan tehdit olaylarını detaylı bir şekilde anlatıldığı metinde bu kişilerin aldığı tehditleri yetkililere bildirdiği halde gerekli soruşturmanın yapılmadığı ayrıca belirtilmektedir.[487]

UAÖ'nün Venezüella'da yaşanan politik kutuplaşmadan kaynaklanan sokak gösterilerinin şiddet içerikli protestolara dönüşmesi sonucunda muhalefet başta olmak üzere, hükümet yanlısı göstericilerin ve güvenlik güçlerinden kişilerin ölmeleri, yaralanmaları gibi sonuçlara neden olan toplumsal çatışmalar hakkında eylem çağrısı

[485] Fear For Safety, 1 June 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/72000/amr530042006en.pdf, (06.02.2017).
[486] Further Information On Fear For Safety, 13 March 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/60000/amr530022007en.pdf, (06.02.2017).
[487] Human Rights Defender in Venezuela: José Luis Urbano, 9 December 2008, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2008/12/human-rights-defender-venezuela-jos-luis-urbano-20081209/, (06.02.2017).

düzenleyip olayları açıklayan araştırma belgeleri yayımladığı görülmektedir. Ayrıca bu gösteriler sırasında gözaltına alınan, işkence gören ya da hapishanede koşullarında kötü muamele ile karşılaşan protestocular için eylem çağrıları yapılmış ve bu çağrıların sonundaki taleplerde bütün sürecin adil bir şekilde soruşturulması gerektiği belirtilmiştir.

Düşünce özgürlüğü ve insan hakları savunucuları başlıkları altında yer alan kampanya ve araştırma belgelerinin birçoğu 12 Nisan 2002 yılında yaşanan 4 günlük darbe dahil olmak üzere yönetime muhalif olanlar ve destekleyenler arasındaki gerilimler sonucu ortaya çıkan gösteriler ve sokak protestoları sırasında güvenlik güçlerinin aşırı güç kullanması, protestocuların göz altına alınması, işkence ve kötü muameleye uygulanmasına yönelik vakalar ve araştırma metinlerden oluşmaktadır. Örneğin belirtilen darbe sonrası ülkedeki politik krizin aşılması yönünde UAÖ'nün hükümetin yaşanan olayları hızlıca soruşturmasını ve insan haklarının sağlanması konusunda yapılması gerekenleri belirten bir metin hazırlanmıştır.[488] 27 Şubat-4 Mart 2004 tarihleri arasında gerçekleşen sokak protestoları sırasında polisin aşırı güç kullanımı başta olmak üzere ortaya çıkan hak ihlallerinin araştırılması, kamu güvenliğinin ve düzenin sağlanması gibi taleplerin yer aldığı eylem çağrısı yapılmış[489] ayrıca 11 Mayıs 2004 tarihinde politik şiddetin patlaması sırasında ortaya çıkan hak ihalelerinin araştırılmasına dayanan 17 sayfalık bir rapor yayımlanmıştır.[490] Adı geçen rapor incelendiğinde tarafsız bir söylem ile yazılmaya çalışıldığı, olayları karşılıklı çatışan hükümet yanlıları ve muhalif olan halk kesimlerinin oluşturduğu politik şiddet olarak değerlendirilmesinden anlaşılmaktadır. Ayrıca "*Muhalefet hareketi destekçilerinin sokak protestoları ve gösterileri, ülkenin farklı bölgelerinde polis ve güvenlik güçleriyle şiddetli çatışmaların tekrarlanmasına neden oldu*. *Ayrıca hükümet destekçilerinin gösterileri de vardı.*" cümlelerinden anlaşılacağı üzere gösterilerde her iki taraftan protestocuların olduğu belirtilmektedir. Çıkan 'karışıklık' (disturbances) sırasında ölen ve yaralanan insan sayısından bahsedilmiş birçok polis ve güvenlik

[488] Venezuela A Human Rights Agenda for the current crisis, 21 January 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/104000/amr530012003en.pdf, (06.02.2017).
[489] Fear For Safety/Use Of Excessıve Force, 4 March 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr530032004en.pdf, (06.02.2017).
[490] Venezuela Human Rights under Threat, 11 May 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr530052004en.pdf, (06.02.2017).

güçlerinin de şiddetli gösteriler sırasında yaralandığı, hükümet ve muhalefetin her ikisinin de bu karmaşadan politik avantaj sağlamaya çalıştığı belirtilmiştir. Sonuçta kamu düzenini sağlama görevi ve yükümlülüğü hükümete ait olmasında dolayı hak ihlalleriyle ilgili adaletin sağlanması gibi yetkililerin yapması gerekenler raporun sonunda öneriler olarak sıralanmıştır.

2004 olayları sırasında ölen ve mağdur olan insanlar hakkında adaleti sağlamak için kurulan insan hakları örgütü 27 Şubat Mağdurları Akrabaları Komitesi (Comité de Familiares de Víctimas del 27 de Febrero- COFAVIC) Başkanı Liliana Ortega ile COFAVIC üyelerinin ölüm tehditleri almaları hakkında bu kişilerin korunması ve gerekli soruşturmanın yapılması için yetkililere çağrı yapan acil eylem düzenlemiştir.[491]

UAÖ ülkede yaşanan politik karmaşayı kutuplaşma[492]olarak nitelendirip gösteriler sonunda ortaya çıkan hak ihlallerini analiz eden araştırma ya da bilgilendirme belgelerinde muhalefet ya da hükümeti destekleyen gösterilerin her ikisinden de söz ederek başladığı görülmektedir. Örneğin Şubat 2014 tarihinde yaşanan büyük ölçekli sokak gösterileri ve protestoları hakkında yayımladığı "İnsan Hakları Protestoların Arasında Riskte" adlı raporun başlangıcında yer alan "*Başkan Chavez tarafından başlatılan politik ve ekonomik model için desteklerini ya da memnuniyetsizliklerini ifade eden kitlelerin sokaklara dökülmesi ilk defa değildir."* cümlesinde olduğu gibi raporun geri kalanında benzer tavrı sürdürmeye çalışılmaktadır.[493]Ancak diğer raporlarda olduğu gibi özellikle aşırı güç kullanımıyla ilgili tek tek vaka örnekleri verilmiş ve hak ihlallerini ortadan kaldıracak otoritenin devlet ve hükümet yetkililerinde olmasından dolayı yapılması gerekenler konusunda ilgili yetkililere önerilerde bulunulmaktadır. Ölüm başta olmak üzere birçok yaralanma ile sonuçlanan 2014 olaylarının birinci yıldönümümde 48 sayfalık bir

[491] Venezuela: Further Information On Death Threats/Fear For Safety, 16 May 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr530092004en.pdf, (06.02.2017).
[492] Guadalupe Marengo, "Venezuela: Human rights and the rule of law are the only reasonable answer to the crisis", 24 February 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2014/02/venezuela-human-rights-and-the-rule-of-law-are-the-only-reasonable-answer-to-the-crisis/, (06.02.2017).
[493] Human Rights At Risk Amid Protests, 1 April 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/4000/amr530092014en.pdf, (06.02.2017).

araştırma raporu,[494] ikinci yılında ise kamuoyu açıklaması[495] adıyla kurbanların hala adalet beklediklerine dair belgeler yayımlanmıştır. Her iki raporda da ülkedeki kitlesel gösterileri 'hükümet yanlısı ve karşıtı protestolar' (anti- and pro-government protests) olarak değerlendirmekte, hak ihalelerine karşılık soruşturmaların yapılması gerektiği belirtilmektedir.

Benzer konuda çalışılan vakaların bazıları ise muhalif kişiliklerin ve muhalefet partilerinden kişilerin hükümete yönelik eleştirilerini içeren açıklamalarından dolayı uğradıkları hak ihlalleriyle ilgilidir. 2010 yılında düzenlenen acil eylem çağrısının konusu Zulia eyaletinin eski valisinin televizyonda Venezuela'nın uyuşturucu ticaretin cenneti haline geldiği ve İspanyol mahkemesi tarafından hükümetin silahlı muhalefet gruplarını desteklediği yönündeki suçlamaları dile getirdiğini belirtmesi üzerine 'halka yanlış bilgi vermek ve halkı suça kışkırtmak' gibi suçlamalarla gözaltına alındığı ifade edilmektedir.[496] Ayrıca aynı metinde hükümete yönelik eleştirileri nedeniyle suçlanan başka vakalara da atıf yapılmaktadır. 2013'de yapılan başkanlık seçimi sonrası protestolara karışmak ile suçlanıp göz altına alınan muhalefet adayının destekçilerinden olan politikacı Antonio Rivero adlı kişinin on gün olmak üzere açlık grevine girdiğini belirtip serbest bırakılması için acil eylem çağrısı düzenlenmiştir.[497] Aynı metinde ayrıca tutuklanmasından önceki gün, devlet basını tarafından 'seçilmiş hükümeti devirmek senaryosunun bir parçası olduğuna' dair suçlamalar yöneltildiği belirtilmiştir. 2015 yılında yapılan bir acil eylem çağrısı ise Şubat 2014'den itibaren tutuklu olan muhalefet liderlerinden Leopoldo López and Daniel Ceballo'nun hücresine yapılan baskın ile tehdit edilmesi üzerine serbest bırakılmaları talebini yenilemektedir. Ayrıca metinde kişilerin keyfi olarak tutulduğuna dair BM Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu tarafından yapılan

[494] The Faces Of Impunity: A Year After The Protests, Victims Still Await Justice, 24 March 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5312392015ENGLISH.pdf, (06.02.2017).
[495] Two Years After The Protests, The Victims Are Still Waiting For Justice, 12 February 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5334292016ENGLISH.pdf, (06.02.2017).
[496] Urgent Action Critics Of Venezuelan Government Detained, 01 April 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/amr530042010en.pdf, (06.02.2017).
[497] Urgent Action Opposition Politician Arbitrarily Detained, 8 May 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/amr530062013en.pdf, (06.02.2017).

açıklamalara yer verilerek İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin acil olarak serbest bırakılması yönünde yetkililere çağrı yaptığı belirtilmektedir.[498]

Son vaka analizi olarak 2016 yılında Bolivar eyaletinde yeni keşfedilen ve yasal olmayan bir şekilde işletilen bir altın madeninde çalışan madencilerden (informal gold miners)[499] 28 kişinin kaybolması hakkında yapılan acil eylem çağrısı verilecektir. Vakada bu kişilerin madeni kontrol eden bir çete tarafından saldırıya uğramış olabileceği yönündeki kaybolan madencilerin aile üyelerinin açıklamalarına ve kaybolanların yakınlarına sessiz olmaları için saldırganların yanı sıra Venezuela Merkezi Haber Alma Servisi ve polis tarafından da ölüm tehditleri yapıldığı yönündeki açıklamalara yer verilmektedir.[500] Daha sonra olay hakkında yayımlanan diğer acil eylem çağrısında ise kaybolan madencilerden 17 kişinin cesedine ulaşıldığı, geri kalanlar için araştırmanın sürdürülmesi ve olay hakkında etkili bir soruşturma yapılması gerektiği belirtilmektedir.[501]

Venezüella Amerika Kıtası'nda küresel hegemonik düzene karşı çıkan ve neoliberal politikalar yerine sosyalist politikalar uygulamaya çalışan bir yönetime sahip olması nedeniyle UAÖ'nün bu ülkede yaptığı çalışmaların içeriği ayrıca anlamlı hale gelmektedir. Öncelikle yukardaki örnek verilen belgelerde olduğu gibi UAÖ Venezüella'nın Bolivarcı yönetim biçimiyle ya da politikalarıyla ilgili değerlendirmeler yapmamakta sadece çalışmalara konu olan sorunlara insan hakları bağlamında yaklaşmaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi bu ülkedeki politik çatışma ya da karışıklıklara taraf olmadığını belirtilmekte, Venezüella'nın halkın bir kesiminin

---

[498] Urgent Action Jailed Opposition Leaders' Prison Cells Raided, 16 February 2015, https://www.amnesty.org/en/documents/amr53/0016/2015/en/, (07.02.2017).

[499] 'Informal mining' adlandırması madenlerin resmi yönetmeliklere göre düzenlenmemesi anlamında kullanıldığında kaçak madencilik olarak Türkçeye çevrilebilir. Ancak uluslararası kullanımında 'informal mining' tamlamasının çok daha geniş bir anlama sahip olduğu anlaşılmakta, kimi yasal olarak işletilen madenler de dahil edilerek bu madenlerde çalışan işçilerin ağır koşullarda basit aletler ya da çıplak elleriyle çalışması anlatılmaktadır. "Bu tür madencilik uygulamaları, az sayıda lisanslı veya yasal olanlarda bile, emek ve üretim yapılarında kayıt dışılığın yanı sıra uygulamaları belirleyen kural ve normlarla nitelendirilir." Bkz: Kuntala Lahiri-Dutt, "Reframing the debate on informal mining, *Between The Plough and The Pıck Informal, Artısanal and Small-Scale Mınıng In The Tontemporary World***,** Edt. Kuntala Lahiri-Dutt The Australian National University Press Australia 2006, s. 2.

[500] Urgent Action Establish The Whereabouts Of Missing Miners, 10 March 2016 https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5336022016ENGLISH.pdf, (07.02.2017).

[501] Urgent Action Further Information: Establish The Whereabouts Of Missing Miners, 15 March 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5336462016ENGLISH.pdf, (07.02.2017).

Chavez'in ülkede yerleştirmeye çalıştığı politikalara destek verdiğini ifade etmektedir. Hükümete muhalif edilen kişiler hakkında hazırlanan çalışmalar düşünce ve ifade özgürlüğü altında toplanılmış olup bu konudaki metinlerde hem hükümetin hem de muhalefetin iddialarına yer verilmekte, şiddete karışmamış kişilerin hak ihlallerine uğramaları üzerinden belgeler oluşturulmuştur. Sonuç olarak UAÖ'nün Venezüella'yla ilgili hazırladığı metinde hegemonik sistemle ilişkilendirilebilecek bir ifade kullanılmamıştır. Ülkede süre giden kitlesel protesto haliyle ortaya çıkan anomi durumun yarattığı hak ihlalleri diğer ülkeler için kullandığı benzer ilkesel ve kurumsal ifadelerle yapılması gerekenlere dair talepler dile getirilmiştir.

3.4.3. UAÖ Peru Aktivizmi

Peru Cumhuriyeti'nin BM İnsani Gelişim Endeksi sıralaması 87'dir ve UAÖ'nün bölgedeki şubesi olan ülkelere göre belirlenen sıralamada 740 ile en düşük gelişim değerine sahip ülkededir. 1980-2000 yılları arasında iç çatışmaların yaşanması ardından politik bir istikrar oluşturulmaya çalışılan ülkede, siyasi yolsuzluklar, ekonomik sorunlar ile ortaya çıkan gerilimli toplumsal ortamda gerçekleşen insan hakları ihlallerine yönelik UAÖ'nün eylem çağrıları yaptığı anlaşılmaktadır. Peru için oluşturulmuş Tablo 10 incelendiğinde eylem çağrıları sayısının araştırma belgelerine göre fazla olduğu görülmektedir. Adalet sistemi, cezasızlık, alıkoyma gibi başlıklar altındaki kayıtlar incelendiğinde, hükümete karşı yapılan protestoların polis tarafından bastırılırken hak ihlallerine neden olmalarından dolayı UAÖ çeşitli kampanyalar ve çağrılar düzenlemiştir.

Peru'da diğer örneklem ülkelerine göre yerli halka yönelik insan hakları ihlalleri hakkında çalışma sayıları daha fazladır. Yerli halk liderlerinin öldürülmeleri de dahil toplulukların yaşadıkları toprakların devlet tarafından işletmeye açılmasının bu konu başlığının eklenmesine neden olduğu görülmektedir. Ayrıca iş ve insan hakları başlığı altında yer alan kampanya ve belgeler incelendiğinde maden şirketleri ve yerli halk arasındaki gerilim sonucu ortaya çıkan hak ihlallerine dikkat çektiği anlaşılmaktadır. UAÖ'nün bu ülkede aktivizm yürüttüğü diğer konular; kadın hakları, anne sağlığı ve üreme hakları, ölüm cezası yasası, tutukluların hapishanede karşılaştıkları kötü muameleler, düşünce mahkumları, ülkenin çeşitli bölgelerinde

açılacak maden işletmelerine karşı protestolar ve bu sırada güvenlik güçlerinin aşırı güç kullanmasıdır.

Tablo 10. UAÖ Peru Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Adalet Sistemi	6	7
Alıkoyma/Gözaltı	4	0
Ayrımcılık	3	2
Cezasızlık	2	6
Düşünce Mahkumları	3	0
İfade Özgürlüğü	6	4
İnsan Hakları Savunucuları	11	6
İş ve İnsan Hakları	2	2
İşkence ve Kötü Muamele	2	4
Kadın Hakları	4	8
Mülteciler/Göçmenler	0	1
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	11	4
Ölüm Cezası	3	0
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	3
Yerli Halk	3	4
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	60	51

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıda genel çerçevesi çizilen aktivizm konularına yönelik veriler incelendiğinde farklı birçok vakanın 1990 ve 2000 yılları arasında Alberto Fujimori'nin iki dönemlik başkanlık yaptığı yönetimi sürecinde 'terörle mücadele' kapsamında toplumun muhalif olan birçok kesimine yönelik sürdürülen operasyonlar sırasında gerçekleştirilen hak ihaleleriyle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. "Peru eski başkanı Alberto Fujimori adalete teslim edilmeli" adlı araştırma belgesinde Fujimori'nin Kasım 2000'de üçüncü kez seçilmesinden sonra seçim sahtekarlığı yaptığı yönündeki resmi iddialara karşılık hakkında başlatılan soruşturma nedeniyle Japonya ziyareti sırasında istifa etmeye mecbur kaldığı ve Peru'ya dönmediği bilgisi verilmektedir.[502] Başkanlığı sırasında güvenlik güçleri tarafından yargısız infaz, zorla kaybedilmeler, işkence ve kötü muamele, ölüm tehditleri, tacizler, keyfi tutuklamalar ve haksız davaları içeren büyük ölçekli insan hakları ihalelerinin işlendiği örnek

[502] Peru/Japan Alberto Fujimori ex-president of Peru must be brought to justice 25 October 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/amr460172001en.pdf, (07.02.2017).

vakalarla anlatılmaktadır. Ayrıca başkanlık yaptığı dönem boyunca yaşanan hak ihaleleriyle ilgili birçok vaka hakkında çalışma yaptığını belirten UAÖ, metnin sonunda Peru'ya iade edilmesi ve Japonya'da kaldığı sürece tarafsız bir soruşturmanın yapılması gerektiği yönünde yetkililere çağrıda bulunmaktadır.

Bu dönemde yaşanan hak ihaleleriyle ilgili kurbanların ya da ailelerinin adalet arayışı sırasında karşılaştıkları suikast girişimleri ve ölüm tehditlerini konu alan eylem çağrıları görülmektedir. Örneğin 2004 yılında yapılan eylem çağrısı metninde 1991 yılında 17 yaşında olan mağdurun bir askeri tesiste işkenceye uğradığı sırada tesisin başında olan generalin aynı zamanda dokuz üniversite öğrencisinin kaybolmasından sorumlusu olması hakkında açılan davada anahtar görgü tanığı olması nedeniyle aldığı tehditler ve karşılaştığı silahlı saldırılar yüzünden yaşamının tehlikede olduğu belirtilmektedir.[503] Yetkililere can güvenliğinin sağlanması ve sorumlular hakkında soruşturma açılması taleplerinin iletilmesi yönünde eylem çağrısı yapılmış bu vaka hakkında yaşanan tehditlerin devam etmesi nedeniyle eylem çağrıları tekrarlanmıştır.[504]

Yukarıda bahsedilen dönemde hak ihlaline uğramış kurbanların avukatlığını yapan aynı zaman insan hakları örgütü olan İnsan Haklarını Savunma Birliği (APRODEH) adına çalışan Gloria Cano'a yönelik yapılan saldırıların araştırılması ve ölüm tehditlerine karşı önlemlerin alınması için eylem çağrısı düzenlenmiş[505] ve tehditlerin sürdürülmesi üzerine çağrı yenilenmiştir.[506]

UAÖ'nün insanlığa kaşı suç işlediğini belirttiği eski Peru Başkanı Alberto Fujimori hakkında yaşanan süreci takip ettiği ve konuyla ilgili çalışmalar yapmaya devam ettiği görülmektedir. 2005 yılında Japonya'dan Şili'ye geçen Fujimori'nin Peru'ya geri getirilmesi yönünde resmi işlemlerin başlatıldığı tarihlerde UAÖ, Fujimori dönemi hakkında bir araştırma belgesi hazırlamıştır. "Peru/Şili Alberto

---

[503] Fear For Safety, 2 September 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr460122004en.pdf, (07.02.2017).
[504] Further Information On: Fear For Safety: Luıs Alberto Ramírez Hinostroza (M), 18 September 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/80000/amr460102005en.pdf, (07.02.2017).
[505] Fear For Safety/Beating And Intimidation; 29 January 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/104000/amr460032003en.pdf, (07.02.2017).
[506] Death Threats/Fear For Safety, 12 November 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr460152004en.pdf, (07.02.2017).

Fujimori'nin Başkanlığı Sırasındaki Ciddi İnsan Hakları İhlalleri (1990-2000)" adlı belgede yönetimi sırasında Peru Merkezi Haber Alma Teşkilatı tarafından kurulan 'ölüm birlikleri'nin katliamları da dahil olmak üzere kaçırma, öldürme, yargısız infaz gibi birçok ağır hak ihlalinin sorumlusu olarak nitelendirilmektedir.[507] 2007 Temmuz'unda Şili üst mahkeme hakiminin Fujimori'nin geri gönderilme talebini reddetmesi üzerine UAÖ, Şili'nin uluslararası hukuk kapsamında uyması gereken yükümlülüklerini hatırlatan 21 sayfalık bir araştırma belgesi yayımlayarak iade işleminin engellenmemesi gerektiği yönünde çağrıda bulunmuştur.[508] Bu konuda hazırlanan başka bir metinde ise "*kıtada cezasızlık konusunda en fazla savaş veren ülkelerden biri olan Şili'nin*" Fuijimori'yi iadesinde engeller çıkartılmasının "*paradoksal*" bir durum olduğunu belirtip Şili'nin tarihi sorumluluğu olduğu ifade edilmiştir.[509] Eski başkanın 2007 yılında Peru'ya dönmesiyle birlikte hakkında açılan dava UAÖ tarafından takip edilmiş[510] ve 2009 sonunda 25 yıl ceza almasıyla son bulan dava haberinin verildiği metinde ise davanın "*Peru'da cezasızlığa karşı verilen mücadelenin kilometre taşlarından biri olduğu*" ve "*kimsenin yaptıklarının yanına kalmayacağını dünyaya gösterdiği*", "*kararın en üst düzey yetkililerin adalete teslim edilebileceğinin açık bir işareti olduğu*" gibi ifadelerle, sonucu insan hakları mücadele alanında bir kazanım olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır.[511]

Fujimori'nin döneminde gerçekleşen ve UAÖ'nün uzun süreli takip ettiği kadın haklarıyla ilgili davalardan biri ise 1990'larda yaşanan nerdeyse 2000'ni aşan sayıda yerli ve köylü kadının sağlık hizmeti adı altında kendilerinin rızası olmadan ve prosedür hakkında bilgi verilmeden kısırlaştırdığına dair açılan davadır. 2014 yılında yayımlanan kamuoyu bilgilendirmesine göre dava kapsamında araştırılan binlerce kadın şikayetinden savcının sadece bir tanesine suçlamada bulunulacağına dair on

[507] Peru/Chile Serious human rights violations during the presidency of Alberto Fujimori (1990-2000), 5 December 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/80000/amr460072005en.pdf, (07.02.2017).
[508] Fujimori Case: the Supreme Court of Justice must comply with obligations of international law contracted by Chile, 1 August 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/60000/amr220062007en.pdf, (07.02.2017).
[509] The historical responsibility of the Chilean Supreme Court, 20 August 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/60000/amr220042007en.pdf, (07.02.2017).
[510] Peru: The trial of Fujimori – A crucial step towards justice, 7 December 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/60000/amr460112007en.pdf, (07.02.2017).
[511] Peru: Fujimori appeal hearing ends, 25 November 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/amr460182009en.pdf, (07.02.2017).

yıllık adalet mücadelesinin haberi verilmektedir. Savcının açıklaması özellikle köylü ve yerli kadınların yüzyıllardır ayrımcılığa uğramasının ve haklarının inkarı olarak değerlendirilmiştir.[512] Kısırlaştırılan kadın sayısının 200 000'den fala olduğunu 2000 vakanın küçük bir bölümü olduğunun belirtildiği acil eylem çağrısında savcının davayı düşürmesi sonrasında kısırlaştırılan kadınlar için davaların açılması ve ayrımcılığın son bulması yönünde talepleri içeren acil eylem çağrısı düzenlenmiştir.[513]

Kadın haklarıyla ilgili uzun vadeli çalışılan konularında biri olan anne ölümleriyle ilgili 2009 yılında 47 sayfalık hazırlanan raporun yöntem bölümünde UAÖ delegasyonunun 2008'deki Peru ziyareti sırasında Sağlık Bakanlığı, Ulusal İstatistik Kurumu Kamu Sağlık Sigortası Programı ve tıp uzmanları, anne ölümü hakkında çalışan sivil toplum kuruluşları ile görüştüklerini, 2006 yılında yayımladıkları 43 sayfalık rapordan[514] bu yana anne ölümlerini engelleme çalışmalarında bir ilerleme sağlanıp sağlanmadığı hakkında bilgi toplamaya odaklandıklarını belirtmektedir.[515] Bu tür uzun süreli takiplerle oluşturulan belgeler aracılığıyla UAÖ, devletleri izlemeye ve denetlemeye tabi tutarak haklar konusunda politika değişikliği sağlayabilmeyi amaçlamaktadır.

Güney Amerika'da yer alan Amazon Yağmur Ormanları'nın Peru sınırları içinde yaşayan yerli halk ile devlet arasında yaşanan çatışmalar ve yerli halktan bireylerin ayrımcılığa uğramasıyla ortaya çıkan hak ihlalleri UAÖ'nün aktivizm yürüttüğü konulardan biri olmuştur. Özellikle 2009 yılında kitlesel gösterilere dönüşen yerli halk ile güvenlik güçleri arasında yaşanan çatışmalar hakkında eylem çağrısı ve araştırma belgeleri yayımlanmıştır. Bu konuda yayımlanan bir haberde son elli yıldır yerli halkın kendi toprakları olarak gördükleri Amazon Ormanları'nda yer alan doğal kaynakların ve arazinin kullanımı için yapılan yasal düzenlemeleri protesto ettikleri ve bu düzenlemelerin Peru ile ABD arasından yapılan serbest ticaret antlaşmasını da

[512] Peru: Thousands of indigenous women forcibly sterilized may be denied justice, 29 January 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/4000/amr460022014en.pdf, (07.02.2017).
[513] Over 2,000 Women In Peru Denied Justice, 30 January 2014, https://www.amnesty.org/en/documents/amr46/003/2014/en/, (07.02.2017).
[514] Poor And Excluded Women. Denial Of The Right To Maternal And Child Health, 10 July 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/72000/amr460042006en.pdf, (07.02.2017).
[515] Peru: Fatal Flaws- Barriers To Maternal Health In Peru, 9 July 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/amr460082009eng.pdf, (07.02.2017).

içerdiği belirtilmektedir.[516] Ayrıca Yerli ve Kabile Halklara İlişkin Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşme 169 altında devlet yükümlülüğü olmasına karşın Peru Devleti tarafından yerli topluluklara danışılmadan bu yasal düzenlemelerin yapıldığı ifade edilmektedir. Protesto sırasına 9 gösterici, 24 polisin öldürüldüğü, 169 göstericinin ve 31 polisin yaralandığı ve 79 kişinin tutuklandığı bilgisi verilerek başlayan bu haberde; yerli halk kuruluşlarının isyanı teşvik ettiğine dair suçlamalarla Nikaragua'da olan yerli topluluğun liderlerinden Alberto Pizango Chota hakkında tutuklama emri çıkarıldığı bilgisi de verilmektedir.[517] Ayrıca metinde çatışmanın her iki tarafına yönelik insan hakları ihlallerinin kabul edilemez olduğuna dair ifadeler yer almaktadır. Konuyla ilgili diğer bir belgede ise çatışmadan sonra Perulu yetkililerin uluslararası baskıdan dolayı yerli halkla görüşmelere başladığı, ölümler hakkında soruşturma açtığı ve bir UAÖ delegasyonunun Peru'yu ziyaret edeceği bilgisini vererek bu konuda artık acil eylem gerekmediği haberi verilmektedir.[518]

Bahsi geçen olaylardan yedi ay sonra Peru'ya dönen yerli halk lideri hakkında haksız yargılanmaya maruz kalabileceğinden dolayı acil eylem çağrısı düzenlenmiştir[519] Bir ay sonra UAÖ'nün bölgeye yaptığı ziyaret sırasında yaşanan şiddet olaylarıyla ilgili yürüttüğü soruşma hakkında ve yerli toplulukların maden çıkartma sanayisi projeleri nedeniyle maruz kaldıkları hak ihlallerinin tarihini anlatan 46 sayfalık bir rapor yayımlamıştır.[520] Olaylardan bir sene sonra ise yayımladığı üç sayfalık raporda yaşanan hak ihlaliyle ilgi tarafsız tutumunu kullanarak çatışmada polis ve yerli halktan ölen ve yaralanan kişilerin her iki tarafına da adaletin sağlanması gerektiği ifadelerine yer verilmiştir. UAÖ'nün Peru Hükümeti'ne yerli halkın haklarının korunmasına yönelik çağrısında "*Yerli halkın toprak ve kaynaklar üzerindeki haklarını etkileyecek kararnamelerin değerlendirme yapılıncaya kadar*

[516] Over 30 killed during protests in the Peruvian Amazon, 9 June 2009, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/06/over-30-killed-during-protests-peruvian-amazon-20090609/, (07.02.2017).
[517] Aynı yerde.
[518] Peru: Further Information: Steps Taken Toward Dialogue After Clashes, 9 July 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/amr460102009eng.pdf, (07.02.2017).
[519] Urgent Action Indigenous Leader Could Face Unfair Trial, 26 May 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/amr460072010en.pdf, (07.02.2017).
[520] Peru: Bagua, Six Months On: "Just Because We Think And Speak Differently, They Are Doing This Injustice To Us", 2 December 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/amr460172009en.pdf, (07.02.2017).

askıya alın, etkilenen yerli halkla istişare içinde olun ve haklarına olası etkilerini tespit edin" ve "*Yerli halk haklarının etkileneceği alanlardaki maden sanayi faaliyetlerine verilen imtiyazları acilen gözden geçirin ve etkilenen halka danışılana kadar bu imtiyaz alanlarında faaliyet yapılmamasını sağlayın"* maddeleri[521] özellikle Amazonlarda gerçekleştirilmesi planlanan sanayi faaliyetlerinin kontrol edilmesi hatta engellenebilmesi açından önemli olduğu düşünülmektedir. Dünya yüzeyinde işlenmemiş verimli topraklara ve kaynaklara sahip olan Amazon Ormanları'nın sanayiye açılmasını yerli halkın haklarının mücadelesi üzerinden verilmesi küresel kapitalizmin insan hakları ile çatışan ilişkisini gösteren vakalardan biri olduğu düşünülmektedir. Bu saptamayı destekleyecek; sadece yerli halk değil doğal kaynak rezervlerinin olduğu Peru'nun çeşitli bölgelerinde adları verilen ABD'li şirketler tarafından açılmak istenilen maden çıkartma tesislerine karşı gelen halkın protestolarını ve bu sırada yaşanan hak ihlallerinin bilgilerinin verildiği 2012 ve 2015 yılında yaşanan kitlesel protestolarla ilgili haber metinleri ile karşılaşılmıştır. Verilen haberlerin birinde bölgede yaşayan halkın özellikle yerel su kaynaklarını kirletmesi gibi maden çalışmalarının halkı olumsuz yönde etkileyeceği yönündeki endişeler belirtilmektedir.[522] Bu haberin altında eklenen 'eyleme geç' etiketi ile verilen bağlantıda protestolar sırasında ölen ve yaralanan insanlar için yapılan acil eylem çağrısı bulunmaktadır. Metindeki ek bilgilendirme bölümünde madenin işletme projesinin geçmişi hakkında bilgi verilmekte, bölgede yaşayan halkın endişeleri belirtilmektedir.[523] Ayrıca acil eylem çağrısında yer alan talepler; ortaya çıkan hak ihlallerle ilgi soruşturmaların yapılması, kamu düzeninin sağlanması ve "*madencilik projesinden etkilenen tüm bu toplulukların katılım, bilgilendirme ve danışma haklarını garanti altına almalarını isteyin*" şeklinde ifade edilmiştir.

2011 Peru Kongresi Yerli Haklar İstişare Yasası'nın oybirliği ile geçtiğine dair haber iş ve insan hakları başlığı altında verilmiş özelikle şirketlerin maden kazma, petrol sondajı ya da baraj yapma gibi projelere başlamadan önce hükümetin yerli halka

[521] Consultation Promised But Justice Not Delivered, 4 June 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/amr460102010en.pdf, (07.02.2017).
[522] The price of protest must not be death, 26 May 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/05/peru-the-price-of-protest-must-not-be-death/, (07.02.2017).
[523] Urgent Action Three Killed, Hundreds Injured Durıing Protests, 19 May 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR4616812015ENGLISH.pdf, (07.02.2017).

danışması ve görüşmesi gerektiğini içeren yasa hakkında UAÖ memnuniyetini ifade etmektedir.[524] Ancak iki sene sonra yapılan kamuoyu açıklamasında UAÖ'nün, yasanın uygulanması konusundaki kaygıları belirtilmiştir.[525]

Yukarıda verilen vakalar haricinde UAÖ'nün aktivizm yürüttüğü Peru örnekleminde kapitalizm ve insan hakları çelişkisini ortaya koyan başka vakalar da bulunmaktadır. Örneğin 2011 yılında gözaltına alınan maden işçi sendikası temsilcileri hakkında acil eylem çağrısı düzenlenmiştir. Herhangi bir suç işlediğine dair kanıt olmadan gözaltına alınan sendika liderlerinin "*maden işçilerinin hakkını arayan sendika liderleri olmalarından*" dolayı tutuldukları belirtilmektedir.[526] Bir sonraki bilgilendirme de ise sendika liderlerinin tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldığı "*UAÖ sadece barışçıl insan hakları çalışmalarından dolayı suçlandıklarına inanıyor."* ifadeleri ile acil eylemin sonlandırıldığı haberi verilmiştir.[527]

İlk olarak öldürme ve kaybolma başlığı altında acil eylem düzenlenen ancak iş ve insan hakları konusuyla ilgili başka bir vaka da ise Maxima Acuna ve ailesinin Kuzey Peru'da çiftçilik yaptıkları topraklarının asıl sahibi olduğunu belirten Yamacocha Maden Şirketi'nin açtığı dava süreci devam ederken polisler tarafından toprağı terk etmeleri gerektiği, yoksa öldürüleceğine dair tehditler aldığı bilgisi üzerine düzenlenmiştir.[528] Metinde ek bilgi altında uluslararası hukuka göre zorla tahliye etmenin geniş ölçekli insan hakkı ihlaline neden olacağını, yeterli konut hakkının Uluslararası Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Haklar Sözleşmesi tarafından garanti altına alındığı, Peru'nun da bu sözleşmenin bir parçası olduğu gibi uluslararası hukuk standartlarına atıf yapılmaktadır. Zorla yerinden edilmeyle karşı karşıya olan ailenin hukuk mücadelesini sürdürürken karşılaştığı tehditlerle ilgili birer yıl arayla yapılan

[524] Peruvian Congress unanimously passes Indigenous consultation law, 25 August 2011, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2011/08/peruvian-congress-unanimously-passes-indigenous-consultation-law/, (07.02.2017).
[525] Peru: Amnesty International welcomes Peru's legislation on the Right of Indigenous Peoples to Prior Consultation, but concerns on implementation remain Human Rights Council adopts Universal Periodic Review outcome on Peru, 15 March 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/amr460012013en.pdf, (07.02.2017).
[526] Urgent Action Trade Union Leaders Detained, 20 January 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/28000/amr460012011en.pdf, (07.02.2017).
[527] Trade Union Leaders Released Pending Trial: Further Information, 1 April 2011, https://www.amnesty.org/en/documents/amr46/004/2011/en/,(07.02.2017).
[528] Further Information: Family Receives Threats And Faces Eviction: Máxima Acuña, 5 February 2014, https://www.amnesty.org/en/documents/amr46/004/2014/en/, (07.02.2017).

acil eylem çağrıları Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar başlığı altında verilmiştir. Polis tarafından göz korkutma ve taciz içeren davranışların rapor edildiğinin bilgisini veren acil eylem çağrısında, aile avukatının basına 200 polisin ailenin arazisine gelerek var olan evi desteklemesi amacıyla yapılan ek binayı yıktıklarını söylediği belirtilmektedir. 2014 yılında mahkemenin ailenin suçlu olmadığını maden şirketinin belirttiği gibi yasal olmayan bir şekilde toprakları işgal etmediği kararını verdiğini ancak maden şirketinin karara itiraz ettiği ifade edilmektedir.[529] 2016'da yayımlanan acil eylem çağrısında maden şirketinin güvenlik elemanlarının aileye fiziksel saldırı ve taciz uyguladığını ve ekili ürünlerine zarar verdikleri bilgisini vermektedir. Yetkililerin aileyi koruması gerektiği, bu saldırılar hakkında düzgün bir soruşturmanın yapılması ve sorumluların adalete teslim edilmesi gerektiği yönünde taleplerin iletilmesi yönünde çağrı yapılmıştır.[530] UAÖ diğer örneklem ülkelerinde olduğu gibi şirketlerin neden olduğu hak ihlalleri hakkında aktivizm sürdürerek oluşturduğu belgelerde kapitalizm ile insan haklarının ihlal edilmesi arasındaki bağlantıyı kurarak karşı hegemonik özellikler göstermektedir.

UAÖ'nün Peru hakkında çalışmalarında dikkat çeken noktalardan biri örgütün ülkelerin iç politik süreçlerinde taraf olmamayı tercih ettiği halde Peru'nun eski başkanı Fujimori hakkında yürütülen çalışmalardaki söylemleridir. Araştırmacının bu konudaki merakı Fujimori görevdeyken UAÖ'nün Peru hakkındaki yayımladığı belgeleri incelemeye yöneltmiştir. Sonuçta Fujimori iktidarda iken UAÖ tarafsızlık ilkesi gereği ülkenin yönetimi ve Fujimori hakkında suçlayıcı ifadeler kullanmadığı, çıkarttığı yasaları ve yaşanan insan hakları ihalelerini eleştirerek gerekli önlemlerin alınıp düzenlemelerin yapılması yönünde her zamanki tavrını sürdürdüğü görülmüştür. Ancak Fujimori iktidardan uzaklaştırıldıktan sonra hazırlanan metinlerde yönetimi boyunca yaşanan hak ihlallerinden direkt kendisini sorumlu tutmasının ve adalete teslim edilmesi talebinin altında Peru devleti tarafından açılan soruşturma olduğu düşünülmektedir. Çünkü Fujimori iktidarda olduğu süreç boyunca hak ihlallerine neden olan talimat, izin ya da onayları vererek yaşanan insan hakları

[529] Urgent Action Family Continues Facing Police Harassment, 4 February 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR4600022015ENGLISH.pdf, (07.02.2017).
[530] Further Information: Family Attacked By Mining Company Personnel, 21 September 2016, https://www.amnesty.org/en/documents/amr46/4860/2016/en/, (07.02.2017).

ihlallerinden sorumlu olduğu ülkenin adalet mekanizmaları tarafından delillerle ispatlanmıştır. Ayrıca yukarıda örnek vakalarda bahsedildiği gibi işlenen suçlar, herhangi bir suçu olmadığı sonradan ispatlanan sivillere karşı toplu katliamlar ve infazlar ya da nüfus politikaları adı altında etnik temizlik olarak nitelendirilebilecek yüzbinlerce yerli ve köylü kadının kısırlaştırılması gibi çok ağır insan hakları ihlali olup insanlığa karşı suç olarak nitelendirilebilecek eylemler olmasının da etkisi olduğu düşünülmektedir.

3.5. Avrupa ve Orta Asya Bölgesi Örneklem Ülkeleri

3.5.1. UAÖ Norveç Aktivizmi

Resmi adı ile Norveç Krallığı, demokratik yaşam düzeyinin çok yüksek olmasının bir sonucu olarak 2016 BM İnsani Gelişim Endeksi'nde 949 değeri ile dünya sıralamasında 1. ülkedir. Bu gelişmişlik düzeyi UAÖ'nün ülke hakkında yürüttüğü çalışma sayısının az olmasına da yansıdığı düşünülmektedir. LGBTI hakları, seks işçiliği sorunu, kadın hakları ve mülteciler konusunda çalışmalar yapılmıştır.

Tablo 11. UAÖ Norveç Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Kadın Hakları	0	4
LGBTI Hakları	2	4
Mülteciler/Göçmenler	5	1
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	4
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	7	13

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Göçmen ve mülteci başlığı altında düzenlenen vakalardan biri Kürt kökenli Suriye vatandaşı olan Abdulkader Hasan Khalaf ve ailesinin iltica başvurusunun Adalet Bakanlığı tarafından reddedilmesi üzerine ülkesine geri gönderildiği takdirde yasadışı bir siyasi partiye üyeliğinden dolayı işkence, adil yargılanmama ve gözaltına alınma riski olduğu belirtilerek acil eylem çağrısı düzenlenmesidir.[531] Çağrıda Norveç yetkililerine kararlarını yeniden gözden geçirilmesi ve işkenceye karşı sözleşme ile

[531] Fear of imminent deportation/fear of torture, 7 December 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/eur360012001en.pdf, (10.02.2017).

geri döndüğünde işkence ve kötü muamele ile karşılaşma riski olan insanların geri döndürülmesini yasaklayan sığınmacıların durumuyla ilgili sözleşme altındaki yükümlülüklerini hatırlatan acil eylem talepleri sıralanmıştır. Yedi gün sonra yayımlanan metinde Norveç makamları tarafından insani gerekçelerle kalma izni verildiği bilgisi verilmiştir.[532] 2015 yılında Arnavutluk vatandaşı gazeteci Genci Angjellari ve ailesi ülkesine geri döndüğünde öldürülme tehlikesi olduğu gerekçesiyle bulunduğu iltica talebinin reddedilmesi üzerine zorla geri döndürülme tehlikesinin devam etmesinden dolayı başvurunun yeniden değerlendirilmesi talebiyle acil eylem çağrısı düzenlenmiştir.[533] Metinde yer alan ek bilgilendirme bölümünde Arnavutluk'ta gazetecilerin yaşadığı saldırılar hakkında örnekler verilmiş Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı raporunda Arnavutluk'ta bu tür tehdit ve saldırıların cezasız kalmasını sağlayacak polisler, politikacılar, iş çevresi ve mafya arasında yakın bir rabıta olduğunu gösteren kanıtlar sunulduğu belirtilmektedir. Bir sonraki bilgilendirme metninde ise ailenin iltica başvurusunun yeniden değerlendirilmesinin de reddedildiği belirtilmiştir.[534] Başka bir iltica eden aileyle yapılan görüşmeler sonucu oluşturulan 2015 yılındaki bir haberde Kürt kökenli Suriyeli bir ailenin ülkelerindeki savaşta yaşadıklarının anlatıldığı metinde; kör olma ihtimali olan küçük oğullarını alıp Türkiye'ye geldiklerini, burada kaldıkları dokuz ay içinde BM'nin yeniden yerleştirme programı için gerekli özelliklere sahip olduklarının söylendiğini, programa dahil edildikten sonra Norveç Göç Dairesi'nden yetkililerin kendilerini sığınmacı olarak kabul ettikleri haberini verdikleri şeklinde öyküleri anlatılmaktadır.[535] 2014 yılında ise Norveç'e geldiklerini belirten haberde ayrıca göçmen kriziyle ilgili bilgiler verilmektedir.

2012 yılında UAÖ Norveç ulusal kanalında telefonla bağış toplama (telethon) etkinliği düzenlediği ve milyonlarca Norveçlinin katılımıyla 165 milyon Norveç

[532] Norway: Further Information Of Fear Of Imiınent Deportation/Fear Of Torture, Abdulkader Hasan Khalaf, 14 December 2001, https://www.amnesty.org/en/documents/eur36/002/2001/en/ (10.02.2017).
[533] Urgent Action, Journalist And Family At Risk of Deportation, 16 November 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR3628642015ENGLISH.pdf, (10.02.2017).
[534] Norway: Further Information: Journalist Loses Final Asylum Appeal In Norway: Genci Angjellari, 23 December 2015, https://www.amnesty.org/en/documents/eur36/3111/2015/en/, (10.02.2017).
[535] Ina Strøm, "Syrian refugees start a new life in Norway through resettlement", 20 October 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/10/syria-refugees-new-life-norway-resettlement/, (10.02.2017).

Kronu (30 milyon ABD Doları) toplandığı bilgisinin paylaşıldığı haber metni bulunmaktadır.[536] UAÖ Genel Sekreteri'nin bu paranın dünya etrafındaki her çeşit insan hakları projesine harcanacağı ifadesi ile toplanan bağışın; ifade özgürlüğünü korumaya çalışmak, kadınlara ve azınlıklara yönelik ayrımcılığın üstesinden gelmek, cinsel şiddete karşı mücadele etmek, kurumsal sosyal sorumluluğun oluşturulmasına yardımcı olmak ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da adalet sistemlerinin iyileştirilmesi için kullanılacağı yönündeki açıklamasına yer verilmiştir. Bu haber UAÖ'nün bağış adı altında topladığını belirttiği gelirlerin nereden geldiğine dair bir örnek oluşturmaktadır.

LGBTI hakları altında, transseksüel bir erkeğin kadın olarak kabul edilmesi için devlet tarafından belirlenen ameliyat dahil fiziksel tedavi gerektiren işlemleri reddeden John Jeanette adlı trans birey için kampanya düzenlenmiştir.[537] Herhangi bir sağlık prosedürü geçirmeden cinsiyetini yasal olarak değiştirmek isteyen insanların hak arayışlarına destek olmak için 2014 yılında "Haklar İçin Yaz Kampanyası"na John Jeanette'n de dahil edildiği belirtilmektedir.[538] Norveç Hükümeti'nin 2015 yılında yaptığı düzenleme ile Norveç'te transseksüel insanların artık cinsiyetlerinin yasal olarak tanınması için müdahaleci muamele yapmaya zorlanmayacaklarının haberi verilmektedir. Transseksüel hakları için, adına kampanya düzenlenen John Jeanette UAÖ'nün desteği olmadan bu kazanımın elde edilemeyeceğini ayrıca Sağlık Bakanı'nın bu kampanyanın hükümet içindeki süreçte büyük bir fark yarattığını söylediği eklenmiştir.[539]

UAÖ'nün çalıştığı konulardan biri olarak belirlediği seks işçiliği hakkında Papua Yeni Gine, Hong Kong, Norveç ve Arjantin'de yaptığı araştırmalara dayanarak oluşturduğu raporlarla birlikte seks işçilerini hak ihlallerinden korumak ve haklarına

---

[536] Norwegian telethon scoops more than $30m for Amnesty International, 22 October 2012, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2012/10/norwegian-telethon-scoops-more-m-amnesty-international/, (10.02.2017).
[537] Veronica Scognamiglio "I should be seen as the person I am on the inside": John Jeanette's story, 10 December 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2014/12/i-should-be-seen-as-the-person-i-am-on-the-inside-john-jeanettes-story/, (10.02.2017).
[538] John Jeanette Solstad Remø: Write For Rights Poster, 1 October 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/eur360022014en.pdf, (10.02.2017).
[539] Kristin Hulaas Sunde, "A breakthrough for transgender people's rights in Norway: John Jeanette's journey", 13 April 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/04/a-breakthrough-for-transgender-peoples-rights-in-norway-john-jeanettes-journey/, (10.02.2017).

saygı duyulması için devletlerin sorumluluklarıyla ilgili politika belgesini yayımladığı[540] haberinde konu hakkındaki çalışmalarına yer verilmiştir. Web sayfasında paylaştığı 13 maddelik politika metninde, seks işçiliğini marjinalize edilmiş ve sınırlı seçeneklere sahip insanların yapmak zorunda kaldığına dair delillerden yola çıktıkları; devletlerin, ekonomik, sosyal ve kültürel haklara yönelik önlemler almasını dolayısıyla hiçbir insanın hayatta kalma mücadelesi verebilmek adına seks işçiliğine girmemesini ve eğer isterlerse bırakabilmelerini sağlaması gerektiği belirtilmektedir.[541] Belgenin 13. maddesinde ise seks işçiliğinin resmi düzenlemelerle iş olarak kabul edilip edilmemesi konusunda UAÖ'nün bir pozisyon almadığı belirtilip devletlerin seks hizmeti satışında yasal kısıtlamalar getirebileceğini, uluslararası insan hakları hukukuna göre oluşturulması gereken bu düzenlemelerin ayrımcılık içermemesi gerektiği belirtilmektedir. Bu konuda Norveç'te yapılan araştırma sonucu 100 sayfalık rapor yayımlanmış ve 'Norveç Modeli' orak adlandırılan satıcının değil de alıcının sorumlu tutulduğu yasal düzenlemelerin uygulanmasındaki eksiklikler anlatılmıştır.[542] Özellikle seks işçiliğinin göçmen ya da sığınmacı kadınlar tarafından gerçekleştirilmesinden hareketle insan kaçakçılığıyla bağlantısı kurularak konu ele alınmıştır. Norveç'in yurtiçinde ve yurtdışında güçlü insan hakları sicili ile gurur duyduğunu belirten bu raporda tüm büyük BM ve Avrupa insan hakları anlaşmalarına taraf olduğu belirtilen Norveç son yıllarda seks işçiliğiyle ilgili sorunların tartışıldığı ve yasal çerçevesini değiştiren bir ülke olarak tanıtılmaktadır. Bu tür ifadelerle Norveç'in insan hakları söylemi ile tutarlı politikalar oluşturması gerektiği yönünde baskı yapılmaya çalışılmaktadır. Raporun sonunda öneriler bölümünde Norveç Hükümeti'ne, ülkenin parlamentosu ve polis departmanında insan kaçakçılığı, göçmenler, ayrımcılık, marjinalleştirilme, etiketleme, istismar konularında yapılması gerekenler ifade edilmektedir.

---

[540] Amnesty International Policy On State Obligations To Respect, Protect And Fulfil The Human Rights Of Sex Workers, 26 May 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/POL3040622016ENGLISH.PDF, (10.02.2017).

[541] Resolution On State Obligations To Respect Protect And Fulfil The Human Rights Of Sex Workers, https://www.amnesty.org/en/policy-on-state-obligations-to-respect-protect-and-fulfil-the-human-rights-of-sex-workers/, (10.02.2017).

[542] Norway: The Human Cost Of 'Crushing' The Market: Criminalization Of Sex Work In Norway, 26 May 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR3640342016ENGLISH.PDF, (10.02.2017), s. 7.

Norveç, İsveç, Danimarka ve Finlandiya olmak üzere dört İskandinav ülkesinde tecavüz konusunda yaşanan ihlal ve suiistimalleri karşılıklı analiz eden 2010 tarihli bir rapor yayımlanmıştır.[543] İskandinav ülkelerindeki kadın haklarıyla ilgili en ciddi mücadelenin devletlerin kadınları ve kız çocuklarını tecavüzden korumaktaki, bütün cinsel şiddet biçimlerini engellemekteki ve tecavüz kurbanları için adaleti sağlamak konularındaki başarısızlıklarına karşı verildiği belirtilmektedir. Ayrıca kadına karşı şiddet, gözaltına alınanların ve sığınmacıların haklarının korunması konusunda Norveç'in harekete geçmesiyle ilgili BM İnsan Hakları Konseyi Periyodik İzleme Raporu'nda belirtilen gelişmeleri olumlu karşıladığına dair açıklama yayımlamıştır.[544]

Gerek nüfusunun az olması gerekse gelişmişlik düzeyi ile yaşam standartlarının insan haklarını gerçekleştirilebilecek bir toplumsal yapıya sahip olması nedeniyle Norveç, UAÖ'nün en az aktivizm yürüttüğü ülkelerden biridir. Ancak insan hakları ihlalleriyle ilgili bir sorun olduğunda UAÖ'nün konuyla ilgili çalışmalar düzenlediği görülmektedir. Özellikle seks işçiliği ve tecavüz olgusunun fazlasıyla gözlendiği ülkede bu konularla ilgili aktivizm yürütülmektedir.

3.5.2. UAÖ Rusya Federasyonu Aktivizmi

UAÖ'nün kuruluş yıllarını takiben kampanyalar düzenlediği ülkelerden biri zamanında Sovyetler Birliği ülkesi olan Rusya Federasyonu'dur. Sovyetler Birliği'nde düşünce mahkumları üzerine birçok çalışma yürütüldüğü UAÖ'nün yıllık raporları incelendiğinde anlaşılmaktadır.[545]

---

[543] Case Closed: Rape And Human Rights In The Nordic Countries: Summary Report, 8 March 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/act770012010eng.pdf, (10.02.2017).

[544] Norway: Human Rights Council Adopts Universal Periodic Review Outcome On Norway: Amnesty International Welcomes Action To Address Violence Against Women And To Protect Rights Of Detainees And Refugees,17 March 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/40000/eur360012010en.pdf, (10.02.2017).

[545] UAÖ'nün 1964-1965 yıllarını kapsayan yıllık raporu incelendiğinde düşünce mahkumlarıyla ilgili çalışmalarını anlatırken her bir tutuklunun vakasını sahiplenecek ayrı grupların (adoption-Groups) oluşturulacağını, bu grupların bir batı, bir doğu, bir üçüncü dünya ülkesinden olmak üzere her bir grubun farklı ülkelerden düşünce mahkumlarını sahipleneceği belirtilmiştir. Ayrıca bu grupların her türlü çabayı gösterip hakları savunulacak tutukluların serbest bırakılması için hükümeti ikna edebilmek, tutukluların koşullarını iyileştirmek için çalışmak ve maddi zorluklarını aşmaları için yardım etmek amaçları belirlenmiştir. Bkz.: Amnesty International Annual Report June 1, 1964-May 31, 1965, https://www.amnesty.org/download/Documents/204000/pol100011965eng.pdf, (20.05.2016)

Sovyetleri Birliği'nin dağılması ardından kurulan Rusya Federasyonu demokratik yönetime geçme sürecinde UAÖ'nün çalışmalar yürüttüğü ülkelerden biri olmaya devam etmiştir. Rusya Federasyonu'nun BM İnsani Gelişim Endeksi değeri 804 olup dünya genelinde 49. ülke olarak çok yüksek insani gelişim düzeyine sahip olmasına karşın UAÖ'nün yoğun olarak çalıştığı ülkelerden biridir. Rusyalı yetkililer tarafından 2 Kasım 2016 tarihinde UAÖ Moskova şubesi kapısına mühür vurulmuştur. Ancak resmi yetkililer ile şube yöneticilerinin görüşmesi sonucunda örgüt şubesi yeniden açılmıştır. Tablo 12'deki uluslararası örgütler başlığı altındaki araştırma konuları ülkedeki insan haklarına ve sivil toplum örgütlerinin özgürce çalışabilmesine yönelik Rusya'nın uluslararası yükümlüklerini hatırlatan ve bu konuda hükümeti uyaran metinler ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İnsan Hakları Konseyi Evrensel Periyodik İncelemesi, Avrupa Konsey'i gibi uluslararası kurumların Rusya ile çalışmalarının değerlendirilmesi ya da UAÖ'nün adı geçen uluslararası kurumlara sunduğu raporları içermektedir.

Tablo 12. UAÖ Rusya Federasyonu Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Adalet Sistemi	22	28
Adil Olmayan Yargılama	9	4
Alıkoyma/Gözaltı	31	31
Ayrımcılık	12	20
Cezaevleri	2	0
Düşünce Mahkumları	15	4
İfade Özgürlüğü	42	98
İnsan Hakları Savunucuları	37	67
İşkence ve Kötü Muamele	61	20
LGBT Hakları	8	12
Mülteciler/Göçmenler	21	4
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	33	45
Ölüm Cezası	0	2
Silahlı Çatışma ve Silahlı Gruplar	0	23
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	25
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	293	383

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Silahlı gruplar ve çatışma başlığı altındaki veriler ülkenin kendi tarihinden gelen çok etnili bir yapıya sahip olması ve Çeçenistan ile olan savaş, Gürcistan

Çatışması, Ukrayna Krizi, Kırım İlhakı ve Suriye'de yaşanan olaylarda Rusya'nın uyguladığı politikalarıyla ilgili konularda yaşanan insan hakları ihlallerine yöneliktir.

Ülkede insan hakları savunucularının ifade ve toplanma özgürlüklerin kısıtlanmasıyla yaşadıkları, insan hakları ihlalleri olarak tabloya yansımaktadır. LGBTI bireylerin uğradığı ayrımcılık ayrı bir başlık altında toplanmıştır. Bu konularla ilgili hak ihlallerine yönelik acil eylem çağrılarının yapıldığı anlaşılmaktadır.

Rusya Federasyonu ile ilgili 676 veri toplanmış ve bu verilerin hepsi incelenmiştir. UAÖ'nün ülke için yürüttüğü eylem ve araştırma metinlerinde diğer ülkelerde olduğu gibi bir örüntü ortaya çıktığı görülmektedir. Buna göre veri toplama aralığının başlangıcı olan 2001 yılından itibaren Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki on yılına denk gelmesinin aktivizm konularının belirlenmesinde etkisi olduğu düşünülmektedir. Hızlı bir şekilde liberal politik sisteme ve kapitalist ekonomiye geçiş süreci ile birliğin dağılmasıyla su yüzüne çıkan çatışmalarla şekillenen sosyal koşullar; ülkedeki silahlı çatışma, işkence ve kötü muamele, gözaltına alma, ayrımcılık konularında hak ihlallerinin ortaya çıkmasının nedenleri olarak değerlendirilmektedir. Bu süreçte düşünce ve ifade özgürlüğü ile insan hakları savunucularının ve sivil toplum örgütlerinin uğradığı ihlaller; kadınlara, LGBTI bireylere yönelik ayrımcılık içeren yasal düzenlemelerin oluşturulması ve muamelelerin yapılması; Gürcistan Çatışması, Ukrayna Çatışması, Kırım'ın ilhakı ve son olarak Suriye hükümeti yanında askeri operasyonlara başlanmasının eklenmesi ile ortaya çıkan silahlı çatışmaların, UAÖ'nün Rusya'da aktif aktivizm yürütmesinin nedenleri olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda ilk olarak 1999 ve 2009 yılları arasında yaşanan Çeçenistan Çatışması başta olmak üzere silahlı çatışmalarla ilgili verilerin analizi yapılarak başlanacaktır. Veri sayılarının fazlalığında dolayı yukarıda sayılan olaylar birkaç alt başlık altında derlenerek analiz edilecektir.

Silahlı Çatışmalar: 2001 yılında alıkoyma, kötü muamele ve işkence başlıkları altında yayımlanan birçok eylem çağrısı Çeçenistan sınırları içerisinde ya da Rusya'daki Çeçen kökenli vatandaşlara yönelik Rus güçleri tarafından uygulanan taciz, korkutma, işkence, tecavüz, göz altındayken kaybolma gibi vakalarla ilgilidir. Bu metinlerde yer alan olayların geçmişi hakkında bilgilendirmeler bölümünde, Rus

güçlerinin resmi olmayan tesislerde Çeçenleri keyfi gözaltına almaları, bu kişilere dayak, işkence gibi kötü muameleler uygulanması, göz altına aldıkları bazı insanların cesetlerinin sonradan bulunması gibi yaşanan hak ihlalleriyle ilgili açıklamalar bulunmaktadır.[546] 1999 yılından sonra Rusya'nın Çeçenistan'ı kontrol altına almak amacıyla başlattığı Çeçen yerleşim yerlerinde 'temizlik operasyonu' adlı askeri müdahale ve baskınları sırasında sivillere karşı orantısız güç kullanımı ve keyfi tutuklamaların yapıldığı bilgisine yer verilmektedir.[547] Saygın bir Çeçen insan hakları aktivisti ve önceki Çeçenistan Hükümeti'nin Başkan Yardımcısı olduğu belirtilen Dik Altemirov'un gizli bir gözaltı merkezinde tutulduğuna inanıldığı ve bu nedenle kendisinin olası düşünce mahkumu olarak nitelendirildiği eylem çağrısı metninde, İç İşleri Bakanlığı'nı tarafından yapılan açıklamaya göre kısa bir sürede Çeçenistan'da 15,000 insan çatışmayla ilgili olduğu gerekçesiyle gözaltına alındığı bilgisi verilmekte; Rusya tarafından kurulan 'filtreleme kampları' olarak adlandırılan alıkoyma noktalarında erkeklerin, kadınların ve çocukların sistematik olarak işkenceye maruz kaldıkları; tecavüze uğradıkları, çekiçlerle dövüldükleri, elektrik şok ve göz yaşı gazı ile işkence edildikleri; yüzden fazlasının ise gözaltında kaybolduğu, ölü bedenlerin bazılarının ailelerine satıldığı, diğerlerinin ise toplu mezarlarda bulunduğunu belirtilmektedir.[548] Bu eylemle ilgili Rusya Hükümeti'ne gönderilmesi önerilen iletilerde tutuklunun hemen serbest kalması gibi bütün benzer vakalarda belirtilen taleplerin yanında Çeçenistan'da 'filtreleme kamplarındaki' gözaltı tesislerinde alıkonulanlara karşı suçlamaların ne olduğunun, isimlerinin, nerede tutulduklarının ve sağlık durumlarının acil olarak kamuya açıklamalarının talep edilmesi belirtilmiştir. Birkaç gün sonra Altemirov'un serbest bırakıldığının haberi verilen metinde gözaltındayken Rus yetkililerin, acil eylem aracılığıyla gönderilen mektuplar sayesinde kendisine iyi davrandıkları yönündeki ifadesi paylaşılmıştır.[549]

---

[546] Torture/ill-treatment/"disappearance"/arbitrary Detention, 16 January 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460022002en.pdf, (12.02.2017).
[547] Extrajudicial Execution, Torture, Ill-Treatment, Disappearance, Arbitrary Detention, 22 July 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/eur460202001en.pdf, (12.02.2017).
[548] Russian Federation (Chechen Republic): Fear For Safety / Fear Of Torture / Prisoner Of Conscience, Dik Altemirov, Aged 67, 31 May 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/eur460132001en.pdf, (12.02.2017).
[549] Russian Federation (Chechen Republic): Further Information On Fear For Safety / Fear Of Torture / Prisoner Of Conscience, Dik Altemirov, Aged 67, 15 July 2001, https://www.amnesty.org/en/documents/eur46/019/2001/en/, (12.02.2017).

Çeçenistan Çatışması sırasında birçok sivilin yaşadığı hak ihlallerine engel olabilmek ya da ortadan kaldırmak amacıyla düzenlenen eylem çağrıları haricinde bu konuda araştırma belgelerinin ve raporların düzenlendiği görülmektedir. "*Çeçenistan'da çatışmanın her iki tarafı da insan hakları konusunda ciddi suiistimaller ve uluslararası insancıl hukuk ihlalleri yapmaya devam ediyor*." cümlesi ile başlanılan raporda, Rus güçlerinin neden olduğu keyfi alıkoyma, gözden kaybolmalar ve tutukluların yasal olmayan infazları, resmi olmayan ve gizli alıkoyma tesislerin olması gibi bölgede gerçekleştirdiği bir çok hak ihlalinin UAÖ, diğer uluslararası ve yerel insan hakları örgütleri tarafından belgelendirildiği belirtilmektedir.[550] Çeçen savaşçıların ise Rus mevzilerine saldırıları sırasında sivilleri korumak konusunda başarısız oldukları belirtilmiş ve Çeçenistan'daki yerel yönetimde çalışan sivillere saldırdıkları, yakaladıkları Rus askerlerine yasal olmayan infaz ve kötü muamele uygulayarak insancıl hukuku ihlal ettikleri belirtilmektedir. Bu ifadeler UAÖ'nün araştırma metni oluştururken uymaya çalıştığı tarafsızlık tutumuyla ilgilidir. Diğer örneklem ülkeleri altında analiz edilen raporlarda olduğu gibi çatışmayla ilgili önce her iki tarafın yaptığı hak ihlalleri belirtilmiş sonra ise hakkında rapor hazırlanan ihlallerden sorumlu resmi devlet tarafının neden olduğu olaylar anlatılmıştır. Çeçenistan köylerinde kitlesel olarak yapılan 'temizleme operasyonlarıyla' ilgili sivillere yönelik yukarıda bahsi geçen hak ihlalleri raporda teker teker anlatılmıştır.

UAÖ'nün, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'ne sunduğu Çeçenistan'daki çatışmayla ilgili 21 sayfalık memorandumda yukarıda bahsedilen benzer tarafsızlık ilkesi gereği giriş cümlelerinde her iki tarafında fail (perpetrator) oldukları hak ihlallerinden bahsedilmiştir. Ancak raporda Rus askerlerinin baskınları, işkence, tecavüz, işkencecilerin cezasız kalması, kaybolmalar başlıkları altında on iki vaka ayrıntılı anlatılmıştır.[551] Raporda, UAÖ delegasyonunun İnguşetya'ya giderek kurbanlarla görüşüp yaşananlarla ilgili ek ifadeler aldığı belirtilmektedir. Acil eylem

[550] Russian Federation Chechen Republic: Renewed conflict The Chechen conflict: impunity and continuing crimes against civilians, 13 August 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/eur460242001en.pdf, (12.02.2017).
[551] Failure to protect or punish: human rights violations and impunity in Chechnya Memorandum by Amnesty International to the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the conflict in Chechnya, 21 January 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460042002en.pdf, (12.02.2017).

çağrısı da düzenlediği bu vakalar hakkında ifadelere yer vererek olaylar detaylı olarak anlatılmaktadır. Raporun sonunda Avrupa Konseyi'ne, devam eden uluslararası insancıl hukuk ihlalinin ve insan hakkı ihlallerinin hemen durdurulması gerektiğini talep etmelerini, Rusya Hükümeti'nden raporda bahsedilen hak ihlalleriyle ilgili adil soruşturma, suçluların ceza alması, sivillerin korunması ve bölgeye insan hakları örgütlerinin girebilmesinin istenilmesi gibi öneriler sıralanmıştır.

2002 yılında "Rusya Federasyonu Adaleti Tanımama" adıyla yayımladığı 59 sayfalık rapora, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası hükümetin "*seçimle belirlenmesi*", "*piyasa ekonomisine geçilmesi*" gibi büyük değişimlerin yaşandığı ülkede bütün farklılıklarıyla herkesin bu süreçten etkilendiği belirtilerek başlanmıştır.[552] Rus güvenlik ve hukuk güçleri tarafından uluslararası hukuk alanında yapılan ciddi ihlallerden özellikle bazılarına odaklanılacağı belirtilen raporun üçüncü bölümü Çeçen Çatışması'na ayrılmıştır. Yukarıda belirtilen önceki raporlarda yer alan ihlallerin anlatıldığı üçüncü bölümde her iki tarafında fail olduğu yeniden ifade edilmiş ve her iki tarafa da önerileri olacağı belirtilmiştir. "*Rusya'nın güvenlik güçlerinin bu sıkıntılı insan hakları kaydı, politik çıkarları nedeniyle dünyadaki hükümetler tarafından büyük ölçüde göz ardı ediliyor."* cümlesine yer verilen raporda diğer ülkelerin Rusya'daki hak ihlalleriyle ilgili uluslararası topluluk olarak sorumluluklarını yerine getirmemeleri nedeniyle eleştirilmiştir. Raporun hazırlandığı tarihsel koşulları açıklayabilmek için kısa bir tarihçe ve Rusya hakkında bilgi veren metinde Borist Yeltsin zamanındaki kitlesel özelleştirme sürecinde yolsuzluk ve haksızlık yapıldığına dair geniş kapsamlı suçlamaların olduğu belirtilmektedir. Uluslararası alanda da ekonomik ve askeri açıdan Rusya'nın 'küresel bir oyuncu' olduğu ayrıca ifade edilmiştir. Çeçenistan çatışması hakkında oluşturulan bölümde ise ABD'de gerçekleştirilen 11 Eylül 2001 terör saldırılarını takiben Rusların Çeçenistan'da 'teröre karşı operasyon' yürüttüğü iddiası ile askeri müdahalelerini savunduklarını belirtilip ABD'nin 'teröre karşı savaş' konsepti bağlamında Afganistan'a askeri müdahale yapmasını Rusya'nın desteklediğini ifade ederek iki ülke arasında karşılıklı çıkar ilişkisine dikkat çekilmektedir. Rus güçlerin yaptığı hak

[552] The Russian Federation Denial of justice, 29 October 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460272002en.pdf, (12.02.2017).

ihlalleriyle ilgili vaka örneklerinin verilmesi sonrasında çatışmanın her iki tarafına ve uluslararası kamuoyuna çatışma sırasında insan hakları ihlallerini önlemek için öneriler sıralanmıştır.

Çeçenistan Çatışması başta olmak üzere Rus güvenlik güçlerinin ve hukuk sisteminin neden olduğu birçok vakanın, yukarıda analiz edilen eylem çağrıları ve araştırma metinlerinde yer alan ifadeler kullanılarak oluşturulduğu görülmektedir. Moskova'da Kasım 2002'de Çeçen savaşçıların tiyatroda bir etkinlik sırasında 700 kişiyi rehin aldıkları olayla ilgili de bir belge yayımlamıştır.[553] Son olarak 2009 yılında Rusya'nın Çeçenistan operasyonunu sonlandırdığı haberi, çatışma sırasında hak ihlaline uğrayan insanlar ve yakınlarının adaleti beklediği ifadelerini içeren metin ile verilmiştir.[554] Rus-Çeçen Çatışmasıyla ilgili toplanan bütün veriler incelendiğinde 2009 yılına kadar yayımlanan kampanya ve araştırmaların büyük bir çoğunluğunun konusunun bu çatışmayla ilgili olduğu görülmektedir. UAÖ'nün çatışma sırasında ortaya çıkan hak ihlallerinin gözlenmesi, engellenmesi ve hukuk süreçlerinin işletilmesini sağlayabilmek amacıyla BM, Avrupa Konseyi gibi uluslararası kurumları sürece dahil etmeye çalışmak, Rusya'da kurulmuş insan hakları örgütleri ile çalışmak, çatışma bölgesine heyet göndermek gibi etkinliklerle çatışma boyunca aktivizm yürüttüğü anlaşılmaktadır.

UAÖ'nün, çok ağır insan hakları ihlallerine neden olduğundan ve genellikle masum sivillerin öldürülmesi başta olmak üzere yaşamsal hak kayıplarına maruz kalmalarından dolayı öncelikli aktivizm konularından biri silahlı çatışmalardır. Bu bağlamda diğer çatışma bölgelerinde olduğu gibi Rusya-Çeçenistan savaşıyla ilgili çok sayıda çalışmalar yapmıştır. Ayrıca bu konuda çalışma sayısının fazla olmasının diğer nedenleri olarak çatışma sürecinin Rusya'nın diğer bölgelerinde de etnik ayrımcılık içeren saldırılara dönüşmesinin;[555] ülkenin adalet sisteminde dolaylı ya da doğrudan

[553] Russian Federation: Update on the situation regarding Chechens and in the Chechen Republic following the October hostage taking incident in Moscow, 7 November 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460602002en.pdf, (12.02.2017).
[554] No progress in Chechnya without accountability, 17 April 2009, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/04/no-avances-chechenia-sin-rendicion-cuentas-20090417/, (12.02.2017).
[555] UAÖ'nün çatışma hakkında hazırladığı raporların birinde verdiği örnek çatışmanın etnik ayrımcılığa dönüştüğünün ilginç bir temsilidir. Madalyalı bir astronot olan Kuzey Kafkas kökenli bir Rus vatandaşın görünümünden dolayı polis tarafından Moskova metrosunda durdurulup pasaportu

bu savaşla ilgili olan hak ihlalleri faillerinin cezasız kalması;[556] bölgeden haber alarak uluslararası toplumu çatışma hakkında bilgilendirmek ve çözüm getirilmesi için farkındalık yaratmak olduğu düşünülmektedir. Nitekim diğer ülkelerde olduğu gibi Rusya içinde hazırlanan bu metinlerde UAÖ'nün taraf belirttiği ya da çatışma da bir tarafı politik amaçlarından dolayı savunan bir ifade ile karşılaşılmamıştır. Sadece odaklanılan konular insan hakları ihlalleridir.

Silahlı çatışma altında toplanan verilerin bir kısmı, Ağustos 2008'de Güney Osetya'da başlayan Gürcü birlikleri ile Rus yanlısı ayrılıkçı gruplar arasındaki çatışmaya Gürcistan ve Rusya ülkelerinin dahil olmasıyla iki ülke ve destekledikleri gruplar arasında sıcak savaş yaşanması sırasında sivillerin zarar görmesi ve hak ihlallerine uğramaları hakkındadır. Yukarıda analiz edilen Çeçenistan Çatışması için yürüttüğü aktivizm sırasında kullandığı ifadeler ve tarafsızlık tavrı bu çatışma içinde sürdürülmüştür. Savaşın başlamasıyla oluşturulan haber metni[557] dahil çatışmayla ilgili diğer metinlerde de yine her iki tarafın ihlallerinden bahsetmiş ve hak ihlallerini ortadan kaldırması için devletlerin uluslararası hukuk anlaşmalarına uyarak yükümlülüklerini yerine getirmeleri konusunda çağrıda bulunulmuştur.[558] UAÖ'nün 69 sayfalık yayımladığı çatışmayla ilgili araştırma raporunda, örgütün "*Gürcistan ve Güney Osetya ya da Gürcistan ve Rusya arasındaki düşmanlığın altında yatan geniş politik sorunlarla ilgili hiçbir pozisyon almadığını*", 'Güney Osetya' ya da 'Gürcistan Kapanı' gibi kullanılan tabirlerin çatışmada politik bir konum almakla ilgili olmadığını, alanda kullanılan dilin anlaşılabilmesine yönelik olduğu belirtilmektedir.

---

sorulduğu ve kendisine hakaret ettiği belirtilmiştir. Bkz.: Russian Federation: The Risk of Speaking Out Attacks on Human Rights Defenders in the context of the armed conflict in Chechnya, 9 November 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/eur460592004en.pdf, (12.02.2017), s. 4. UAÖ'nün eylem düzenlediği ve adli soruşturmasını takip ettiği başka bir vaka ise St. Petersburg'da dokuz yaşında Tacik bir kız çocuğunun "Rusya, Rusya içindir." sloganı atan bir grup genç saldırgan tarafından bıçaklanarak öldürülmesidir. Bu saldırı sırasında yanında olan babası da yaralanmıştır. Bkz.: Russian Federation: Appeal Case: Bring To Justice Those Who Are Guilty Of The Murder Of Khursheda Sultonova, 14 November 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/eur460582006en.pdf, (12.02.2017).

[556] Russian Federation What justice for Chechnya's disappeared?, 23 May 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/64000/eur460152007en.pdf, (12.02.2017).

[557] Georgia and Russia must protect civilians in South Ossetia, 10 August 2008, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2008/08/georgia-and-russia-must-protect-civilians-south-ossetia-20080810/, (12.02.2017).

[558] Georgia-Russia conflict: Protection of civilians and accountability for abuses should be a priority for all, 1 October 2008, https://www.amnesty.org/download/Documents/52000/eur040042008en.pdf, (12.02.2017).

Çatışmanın içinde olan bütün tarafların uluslararası insan hakları hukukuna saygı duyması gerektiği; kuralların, tanınmış devletlerin askeri güçleri ve resmi devlet bağlantısı olmayan silahlı gruplar fark etmeden 'saldıran ve savunan' olarak bütün taraflar için geçerli olduğu ifade edilmektedir.[559]

Rusya'nın 30 Eylül 2015 tarihinde Suriye İç Savaşı'na hükümet tarafında yer alarak katılmasıyla başlattığı hava saldırıları sonucu sivillerin ölmesiyle sonuçlanan olaylar, UAÖ'nün Rusya hakkında silahlı çatışma altında çalıştığı diğer bir konu olmuştur. Detaylı olarak altı saldırı vakası hakkında hazırladığı 28 sayfalık raporda bu konu hakkında Rus hükümetine bir memorandum gönderip görüşme talep ettiklerini ancak yanıt gelmediği belirtilmektedir.[560] Rusya'nın hava saldırısı yaptığı bazı alanlarda askeri bir hedefin olduğuna dair bir kanıt olmadan sivillerin yerleşim alanlarının hedef alındığı ifade edilmektedir. Bazı saldırılarda askeri tesislerin hedeflendiğini ancak yakınlardaki sivillerin zarar görmesinin engellenmediği belirtilip bu tür saldırıların savaş suçu oluşturabileceği ayrıca ifade edilmektedir. Raporda yer alan "*UAÖ Suriye'deki ABD liderliğindeki koalisyon tarafından yapılan hava saldırılılarıyla ilgili endişeleri ayrıca araştırıyor ve belgeliyor*."[561] cümlesi dikkat çekicidir. Bu cümle ile UAÖ çatışmalar hakkında araştırma yaparken tarafsız tutumunu belirtmek istemektedir. Ayrıca UAÖ gibi insan hakları örgütleri yaptıkları çalışmalarında devletlerin çıkarlarına ters düştüğü için tek taraflı ya da yanlı oldukları yönünde eleştirilebilmektedir.[562] Özellikle Suriye'de yaşanan silahlı çatışmaların bir iç savaş olmaktan çıkıp uluslararası boyuta geçerek birçok devletin katıldığı bir çatışma bölgesine dönmesi, buradaki insan hakları ihlalleriyle ilgi çalışan örgütlerin çatışmaya dahil olan taraflarla ilgili ayrıca izleme ve belgelendirme yapmalarını

---

[559] Georgia/Russia: Civilians In The Line Of Fire: The Georgia-Russia Conflict, 18 November 2008, https://www.amnesty.org/download/Documents/52000/eur040052008eng.pdf, (12.02.2017), s. 6.
[560] Syria: 'Civilian Objects Were Not Damaged': Russia's Statements On Its Attacks In Syria Unmasked, 23 December 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2431132015ENGLISH.PDF, (12.02.2017).
[561] USA must come clean about civilian deaths caused by Coalition air strikes in Syria, 26 October 2016, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/10/usa-must-come-clean-about-civilian-deaths-caused-by-coalition-air-strikes-in-syria/, (12.02.2017).
[562] UAÖ Türkiye Şubesi'nden bir yetkili ile yapılan görüşmede tarafsızlık ilkesi hakkında yöneltilen soruya verdiği yanıtta Türkiye üzerinden bir örnek vererek; hak ihlalleriyle ilgili yapılan çalışmalarda tarafların kendilerine uymadığından dolayı belgeleri taraflı bulduklarını, bu tür eleştirilerden kaçısın olmadığını, UAÖ olarak tek taraf oldukları konun insan hakları olduğunu, kimin insan hakkı ihlal edilmişse hangi geçmişten geldiği fark etmeden savunduklarını ifade etmiştir.

gerektirmektedir. Aksi hali bir durum, tarafgirlikle suçlanıp uluslararası meşruiyetlerini kaybetmelerine neden olacaktır. Nitekim UAÖ'nün alıntılanan cümlede bahsettiği ABD ile ilgili araştırma raporlarından bir tanesine ABD örneklem ülkesinin analizinde yer verilmiştir.[563]

"*Şubat-Mart 2014'de Uluslararası hukuka aykırı olarak Rusya'nın Kırım'ın işgalinden ve ilhak edilmesinden bu yana geçen iki buçuk yıl içinde, yarımada tanınmayacak kadar değişti*." ifadeleriyle başlayan raporda 'Moskova tarafından nasıl algılansa ya da sunulsa da' Rusya'nın uluslararası hukuka göre işgalci bir güç olduğu gerçeğini değiştirmediğini ve yasal rejimde kalıcı olarak değişlikler yapılamaması gibi işgalci güç olmanın getirdiği yükümlülükleri olduğunu ifade etmektedir. Ancak ilhaka muhalif olan kesimlerin bastırılması, medyanın kontrol altına alınması ve bağımsız medya ajanslarının ve TV kanallarının kapatılması, Kırım Tatarları Meclisi'nin yasaklanması gibi birçok değişiklik yapıldığı belirtilip bu süreçte ortaya çıkan hak ihlallerini örneklendirerek anlatılmaktadır.[564] UAÖ, Rusya'nın Kırım'daki varlığını defacto olarak nitelendirmekte ve uluslararası hukuka göre bunun açıkça bir ilhak olduğunu belirtmektedir.

Adalet Sistemi, Ayrımcılık: UAÖ tarafından 2003 yılında dünya çapında yürütülecek olan "Rusya Federasyonu'nda İnsan Hakları Herkes İçin Adalet" isimli büyük ölçekli bir kampanya düzenleneceği ilan edilmiştir. "*Uluslararası Af Örgütü, Rusya Federasyonu'nda yaşayanların uluslararası ve ulusal hukukta sahip oldukları insan haklarının koruması ile cezasız bir ortamda işlenen yaygın insan hakları ihlalleri arasındaki uyuşmazlığı vurgulamak için dünya çapında büyük bir kampanya başlatıyor*." şeklinde kampanyanın amacını açıkladığı tanıtım metininde; özellikle işkence ve kötü muamele, kadınlara, çocuklara ve etnik azınlıklara karşı ayrımcılık ve Çeçenistan'daki çatışmayla artan insan hakları ihlalleri vakalarının vurgulandığını belirtilmektedir.[565] Büyük bir dünya gücünün liderleri olarak tanımlanan Rus

[563] Bahsi geçen rapor 417 dipnotta, sayfa 187'dedir. Bkz.: Syria: Cases Of Suspected Civilian Casualties In Us-Led Combined Joint Task Force Attacks In Syria..., *a.g.e*.
[564] Ukraine: Crimea In The Dark: The Silencing Of Dissent, 15 December 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR5053302016ENGLISH.PDF, (12.02.2017).
[565] Justice for everybody Human rights in the Russian Federation Amnesty International briefing, 29 October 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460232002en.pdf, (12.02.2017).

yetkililerinin insan haklarına saygıyı geliştirmede önemli role sahip oldukları ifade edilmektedir. Rusya Federasyonu'nun BM Güvenlik Konseyi'nin kalıcı beş üyesinden biri olduğu, askeri, güvenlik ve polis teçhizatının lider bir üreticisi ve tedarikçisi olduğu, insan hakları standartlarının gelişmesi de dahil uluslararası alanda önemli bir etki yaratmaya devam ettiği ifadeleri ile Rusya'da insan haklarının gelişmesinin önemi belirtilmektedir. Rusya'nın dünya politikalarında etkililiğini ve gücünü tarif eden bu ifadelerin benzerlerinin ABD hakkında hazırlanan bazı metinlerde de görüldüğü belirtilmelidir. UAÖ, kullandığı bu ifadelerle döşediği -Rusya'nın büyük bir devlet olarak insan haklarını geliştireceği- söylemi diplomatik bir üslup olarak uluslararası ilişkiler politik dili şeklinde değerlendirilebilir. Sonuçta yürüttüğü kampanyayı meşrulaştırabilmek ve Rusya içerisinde etkinliğini sürdürebilmek adına uluslararası hukuk standartları ile çalışan bir UHDÖ kampanyasının amacını bu şekilde açıklaması anlaşılırdır. Daha da önemlisi böylesine büyük güce sahip bir ülkenin hem insan haklarıyla ilgili antlaşma ve sözleşmelere imza atıp hem de bu uluslararası insan hakları kuralarına uymaması ile ortaya çıkan paradoksal durumu gösteren bu söylem, politik baskı uygulayabilme olanağı sağlamakta başka bir deyişle örgütün aktivizmini meşrulaştırmakta ve haklı kılmaktadır.

UAÖ'nün bu kampanyanın parçası olarak aktivizm yürüteceği konuların kesişimi olan ayrımcılık, radikal ayrımcılık ve ırkçılık konularında çeşitli raporlar ve eylem çağrıları düzenlemiştir. Göçmenler, sığınmacılar, Müslümanlar, Yahudiler, Romanlar farklı kökenden olan Rus vatandaşları hatta Rus kökenli olmasına karşın farklı bir görünüme sahip olan insanlar da dahil olmak üzere birçok kişiye kendilerini 'Dazlak' (Skinheads) olarak adlandıran ırkçı saldırgan gruplar tarafından ve ayrımcı tutumlara sahip kişiler ya da güvenlik güçleri tarafından yapılan saldırı vakalarının anlatıldığı 2003 tarihli 67 sayfalık rapor yayımlanmıştır.[566] 2006 yılında yayımlanan 33 sayfalık raporda ise Rusya'da yabancıların ve etnik azınlıkların öldürülmesi ve ırkçı saldırıların 'şok edici şekilde düzenli olarak' rapor edilir hale geldiği ve gittikçe arttığı belirtilmektedir.[567] Birçok vaka örneği verilen metinde 2005 yılında sadece

[566] Dokumenty!: Discrimination on Grounds of Race in the Russian Federation 19 March 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/108000/eur460012003en.pdf, (12.02.2017).
[567] Russian Federation: Violent Racism Out Of Control, 3 May 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/eur460222006en.pdf, (12.02.2017).

Moskova'da en az yedi insanın ırkçı saldırılar sonucunda öldüğünü, en az 107 insanın dövüldüğünü, Afro-Kübalı bir Moskova restoranında şef olarak çalışan 70 yaşında bir adamın yakın zamanda öldürüldüğü belirtilmektedir. Rus yetkililerin şiddet içeren ırkçı saldırıları bir problem olarak görmemesinin sorunu artırdığı; devletin saldırıları yeterli kadar soruşturmaması ve önlememesi, nefret suçlarının kovuşturulmamasının yabancı düşmanlığını ve neo-faşizmi cesaretlendirdiği eleştirisi yapılmaktadır. Raporun sonunda Rus yetkililere uluslararası yükümlülüklerini hatırlatan özellikle güvenlik güçleri görevlilerin ayrımcılık karşıtı eğitim almaları ve ayrımcılık yapan memurlar hakkında soruşturma açılması gerektiği gibi hak ihlalini ortadan kaldıracak öneriler sunulmaktadır. 2010 yılında yayımlanan bir raporda ise kadınlara karşı ayrımcılık konusunda özellikle Çeçenistan başta olmak üzere çeşitli çatışmalar ve saldırılarda öldürülen aile üyelerinin haklarını aramak isteyen kadınlara karşı, güvenlik güçlerinin ayrımcılık içeren davranışlar gösterdiği örneklendirilmektedir.[568]

Zorla geri gönderilmeler ve adalet sistemi altında yayımlanan vaka metinleri İran, Özbekistan gibi çeşitli ülkelerden kaçıp Rusya'ya sığınmak isteyen ya da Rusya'da yaşıyorken diğer ülkelerin talebiyle geri gönderilme riski taşıyan kişilerle ilgilidir. Uzun sureli takip edilen bir vaka örneği 1995'ten itibaren Rusya'da yaşayan Mannopzhon Rakhmatullayev adlı Özbek vatandaşın Özbekistan'a gönderilmesiyle ilgilidir. 2002 yılında yapılan ilk eylem çağrısında bir camide imam olarak çalıştığı belirtilen kişinin Özbek yetkilileri tarafından 'anayasal düzeni devirmek' amacıyla "*dini aşırıcılık*" suçlamasıyla iadesinin istendiği, Rus yetkililerin konuyla ilgili yasal soruşturmayı başlattığı haberi verilmektedir. Avukatının iddiaların gerçeği yansıtmadığını ve suçlamaların politik olduğu yönündeki ifadelerine yer verilen metinde, iade edilmesi sonucunda ölümle cezalandırılma gibi yaşam riski içeren cezalarla karşılaşabilme olasılığından dolayı uluslararası baskı oluşturmanın önemli olduğu belirtilmektedir.[569] 2004 yılında aynı kişinin tekrar alı konulmasıyla yinelenen eylem çağrısında UAÖ'nün, Özbekistan'a iade edilmeler hakkında bir çok vaka

[568] Russian Federation Briefing to the UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 1 June 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/40000/eur460222010en.pdf, (12.02.2017).
[569] Russian Federatıion/Uzbekistan: Fear Of Forcible Deportation/Fear Of Torture, Mannopzhon Rakhmatullaye, 4 December 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460662002en.pdf, (12.02.2017).

kaydettiğini, Rusya'nın BM İşkenceye Karşı Sözleşmesi'nin bir parçası olduğunun ve Avrupa Konseyi üyesi olarak yükümlülüklerinin belirtildiği taleplerin yetkililere iletilmesi çağrısı yapılmıştır.[570] 2005 yılındaki vaka hakkındaki metinde ise kişinin maskeli adamlar tarafından alıkonulduğu, kendisinden altı ay boyunca haber alınmadığı ve sonunda Özbekistan'a iade edildiğinin haberine ulaşıldığı bilgisi verilmekte, bu vaka hakkında uzun vadede kampanyaların yapılacağını son olarak Rus ve Özbek yetkililere kaçırılması hakkında soruşturmanın yapılması, kendisinin hapishanede işkence ve kötü muameleye uğramayacağı garantisinin verilmesi gibi taleplerin iletilmesi çağrısı yapılmıştır.[571]

Düşünce ve İfade Özgürlüğü: Rusya hakkında ağırlıklı olarak çalışılan konulardan biri de düşünce ve ifade özgürlüğü, insan hakları savunucuları ve sivil toplum örgütlerinin özgürce çalışmalarını yürütebilmeleriyle ilgilidir. Gazeteciler, STK temsilcileri, gösteri yapmak isteyen insanlar ve LGBTI bireylere yönelik yapılan ayrımcılık içeren davranışlar çeşitli vakalarla bu başlık altında toplanmıştır. Genel olarak bu konuda veriler incelendiğinde Rusya'nın yükümlü olduğu uluslararası hukuk kuralları gereği düşünce ve ifade ve toplanma özgürlüğü gibi insan haklarının korunması yönünde hükümete baskı uygulanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin daha sonradan düşence mahkumu olarak eylem yürütülecek Ildar Dadin adlı kişinin hükümetin çıkardığı yasayı protesto etmek için 2012 yılında barışçıl bir gösteri düzenlemesi üzerine bir çok kereler göz altına alındığı ve sonunda hakkında açılan dava sonucunda hapse mahkum edildiği haberi verilmektedir[572] 2014'de düzenlenen Soçi Olimpiyat Oyunları öncesi oyunlara hazırlık amacıyla yapılan çalışmaların temiz su kaynaklarını kirletmek gibi çevreye verdiği zararlar için eylem yapmaya çalışan çevreci sivil toplum örgüt üyelerinden iki kişinin ayrı olaylar yüzünden göz altına alındığı ve UAÖ tarafından düşünce mahkumu olarak nitelendirildiklerinin belirtildiği

[570] Russian Federation/Uzbekistan: Further Information On Fear Of Forcible Deportation/Fear Of Torture, Mannopzhon Rakhmatullaye, 20 July 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/eur460412004en.pdf, (12.02.2017).
[571] Russian Federation/Uzbekistan: Further Information On: Fear Of Forcible Deportation/Fear Of Torture, Mannopzhon Rakhmatullaye, 21 March 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/eur620032005en.pdf, (12.02.2017).
[572] Russia: Peaceful activist sentenced under repressive new law must be released, 7 December 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/12/russia-peaceful-activist-sentenced-under-repressive-new-law-must-be-released/, (12.02.2017).

bir mektup Olimpiyat Komite Başkanı'na gönderilmiştir.[573] Rusya'nın çıkarttığı Geleneksel Olmayan Cinsel İlişki Propagandasını Yasaklayan Yasa'nın açıkça ayrımcı olduğu ve olimpiyat oyunları tüzüğünün ihlaline neden olduğunu belirten kamuoyu açıklamasında[574] olduğu gibi Rusya'daki homofobik yasalar ve uygulamalar hakkında eylem ve araştırma çalışmaları yürütüldüğü görülmektedir.

2016 yılında ofis kirasının ödenmediği gerekçesiyle UAÖ'nün şube kapısına mühür vurulmuş[575] şubenin kira ödeme bilgilerini paylaşması sonrasında ise yetkililerin ortada bir yanlış anlaşılma olduğunu belirtiklerini, sorunu çözmek için örgüt temsilcileri ile görüşmek istedikleri bilgisi paylaşılmıştır.[576] Ancak bu olay haricinde ülkede STK'ların özgürce çalışmalarını sürdürmelerinin önünde engeller çıktığı yönünde başka bir çok çalışma yapılmış en çok üstünde durulan konu ise insan hakları örgütleri başta olmak üzere bir çok STK'yı etkileyen 2012 yılında "*yabancı ajanlar kanununun*" çıkartılmasıdır.[577] Ülke dışından kaynak alarak siyasal faaliyette bulunan organizasyonların yabancı ajan olarak etiketlenerek Rus Hükümeti'ne finansal raporlar verme yükümlüğü getirilmesi ve haklarında soruşturma açılması gibi maddeleri içeren bu yasa ile Adalet Bakanlığı'na verilen yetki sayesinde yüzlerce STK'nın yasa geçtiğinden beri yetkililer tarafından soruşturma geçirdiklerini ve bazılarının kapanmaya zorlandığını, bazılarının 'yabancı ajan' olarak kaydedildiği belirtilmektedir.[578] Aynı haberde Askerlerin Annesi adlı STK Başkanının, Rusya'nın

[573] Serious Human Rights Violations Associated With The Preparation For And Staging Of The Sochi Olympic Games, 10 February 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/eur460082014en.pdf, (12.02.2017).
[574] Olympic Committee Should Be Firm Against Homophobia, 27 September 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/eur460412013en.pdf, (12.02.2017).
[575] Russia: Amnesty International's Moscow Office sealed, 2 November 2016, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/11/russia-amnesty-internationals-moscow-office-sealed/, (12.02.2017).
[576] Russia: Moscow authorities stonewall attempts to resolve office closure, 3 November 2016, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/11/russia-moscow-authorities-stonewall-amnesty-internationals-attempts-to-resolve-office-closure/, (12.02.2017).
[577] 'Are we really foreign agents?'-Russia's crackdown on civil society, 12 November 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2013/11/are-we-really-foreign-agents-russias-crackdown-on-civil-society/, (12.02.2017).
[578] Russian NGO branded as 'foreign agent' after reporting on Russian military action in Ukraine, 29 August 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/08/russian-ngo-branded-foreign-agent-after-reporting-russian-military-action-ukraine/, (12.02.2017).

Ukrayna'da, Ukrayna güçlerine karşı savaşında Rus askerlerinin öldüğünü açıklaması üzerine hükümet tarafından 'yabancı ajan' olarak etiketlendiği belirtilmektedir.

Bütün bu metinlerde araştırmacının dikkat ile taradığı unsur Putin'in Rusya Başkanı olduktan sonra yönetimin çıkarttığı yasalar ile daha baskıcı bir iktidar özelliği göstermesiyle ilgili bir yorumun yapılıp yapılmadığıdır. Eylem çağrıları dahil kampanya ile araştırma metinlerinde iktidarla ilgili böyle bir anlama gelebilecek bir cümle kurulmadığı belirlenmiştir. Rusya'da olduğu gibi diğer ülkelerin yönetim biçimleri hakkında yorum yapılmamaktadır. Örneğin demokratik kelimesi kullanılmamakta sadece insan hakları kavramı kullanılmaktadır. UAÖ resmi belgelerinde titiz bir şekilde çalışıp bütün belgeleri, metinleri arasında tutarlı bir söylem geliştirme konusunda dikkatli olduğu gözlenmiştir.

İş ve İnsan Hakları: UAÖ'nün Aralık 2002 tarihinde yayımladığı "Rusya Federasyonu'nda İş Yapma: İnsan Hakları Yaklaşımı" adıyla Rusya'nın "*ekonomik liberalizasyonu"* sürecinde yaşadığı dönüşüm sırasında ortaya çıkan insan hakları ihlalleriyle ilgili bilgi vererek başlayan metinde kullanılan ifadeler ve belgeyi yazma amacının ayrıca incelenmesi gerekmektedir. Kitapçık olarak nitelendirilen yaklaşık 30 sayfalık metnin "*Rusya Federasyonu'ndaki bazı insan hakları sorunlarıyla ilgili işletme yöneticileri ve şirketlerinin, insan haklarını geliştirmek için neler yapabilecekleri konusundaki farkındalığı artırmayı"* amaçladığı belirtilmektedir.[579] Geçmişte benzer bir çalışmanın Çin ve Sudi Arabistan için de hazırlandığını, UAÖ'nün Rusya Federasyonu içinde ya da birlikte iş yapmakla ilgili bir tarafta yer almadıklarını; işletmelerin iş yapmalarını desteklemedikleri gibi çekilmelerini de söylemediklerini, Rusya Federasyonu'na yatırım ya da ticaret yapmanın sadece işletmelerin kararı olduğu ifade edilmektedir. Diğer dikkat çekici ifadeler ise Rusya'nın ekonomik potansiyeli ve politik reformlarına rağmen iş yapmak için zor bir yer olduğu, şirketlerin; merkezi ya da yerel hükümetin hukukun üstünlüğüne saygı duymaları konusundaki başarısızlığı, politika oluşturma ve karar verme süreçlerinde şeffaf olunmaması, güvenli olmayan iş ortamı, organize suç ve yaygın yolsuzluğun etkileri hakkında düzenli olarak şikayet ettiklerini belirtilmesidir. "*İşletmeler*

[579] Doing Business in the Russian Federation The human rights approach, 1 December 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460592002en.pdf, (12.02.2017).

genellikle insan haklarını görmezden gelen ülkelerde iş yapmayı tercih ederler, savundukları argümanlardan biri ticari çıkarlar ve gereksinimlerin insan haklarıyla ilgili olmadığıdır."[580] Ancak Rusya Federasyonu'nda durumun bu olmadığını, insan hakları kayıtlarının ticari çıkarları doğrudan etkilediğini ve şirketlerin kendi politika ve uygulamaları ile insan hakları ortamını etkileyebilecekleri belirtilmiştir. Ayrıca şirketlerin insan hakları sorunlarıyla ilgili önemli bir sorumluluğu olduğunu belirtilen metinde İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin insan haklarını koruma ve geliştirmek için her bireye ve 'toplumun organı' olan herkese çağrı yaptığını, UAÖ'ne göre bu organların şirketleri ve ticari faaliyetlerini de kapsadığı ifade edilmektedir. Şirketler çalışanlarını ve yaptığı işle ilgili olan iş ortakları, birlikler, taşeronlar ve iş yaptıkları yerde yaşayan toplulukların sağlık ve güvenlik ile diğer insan haklarını, çıkarlarını koruması gerektiğini belirtmektedir.

Yukarıda örneklendirilen ifadelerden anlaşılacağı üzere belge tarafsız olma, ülkedeki ekonomik süreçlere karışmama, sadece insan haklarına odaklanma kaygıları ile yazılmıştır. Bu kaygıları ortaya koyarken kapitalistleşme sürecinin neden olduğu hak ihlallerini ifade etmekten kaçınılmadığı gibi metin bütün olarak ele alındığında şirketlerin ülkenin hak ihlalleri kayıtlarını riskli bulup yatırım yapmaktan kaçınacakları ya da işletme açanların bu boşluklardan faydalanıp ticari çıkar adına hak ihlali yapacakları anlaşılmaktadır. Sosyal bir gerçek olarak Rusya'nın kapitalist sürece katılmasının tarihi ve bu süreçte ortaya çıkan istismarları, ihlalleri, yolsuzlukları ve halkın yoksullaşmasının bir insan hakları örgütü tarafından hazırlanan belgede yer alması, kapitalizm ile toplumsal sorunların arasındaki ilişkiyi somut veriler üzerinden gösterilmesinin örneği olarak değerlendirilmekte, karşı hegemonik söylem için kaynak sağladığı düşünülmektedir. Kitapçığın sonunda şirketlerin insan haklarına uymaları ve hakları korumaları için neler yapması gerektiğine yönelik öneriler belirtilmiş bu konuda hazırlanan rehber eklenmiştir. Bu öneriler diğer ülkelerde iş dünyası için hazırlanan metinlerdeki önerilerin benzeri olup her bir öneri teker teker incelendiğinde kapitalist sisteme göre oluşturulmuş şirketlerin insan haklarını nasıl ihlal etmemeleri

[580] Kitapçığın pdf formatına dönüştürülmüş hali olduğundan sayfa numarası bulunmamakta ancak pdf programına göre alıntı adı geçen kaynakta sayfa 6'da yer almaktadır.

gerektiği yönünde ifadeler sıralanırken kapitalist işletmeler ile hak ihlalleri arasındaki ilişki de açıklanmış olmaktadır.

3.5.3. UAÖ Moldova Aktivizmi

Doğu Avrupa'da bulunan ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını ilan eden Moldova Cumhuriyeti, UAÖ şubesi olan Avrupa ülkeleri arasında en düşük BM İnsani Gelişim Endeksi değeri olan 699 ile orta insani gelişim kategorisinde olup 107. sıradadır. Ukrayna ve Romanya ülkeleri arasında kalan Moldova kendi içinde her iki ulusa ait etnik kökenli insanlar olduğu gibi ayrıca Roman topluluğunun yaşadığı bir ülkedir. Ülke sınırları içinde yaşayan etnik, dini, politik farklılıklar ve Transdister ayrılıkçı hareketi gibi çözüm bekleyen sorunların bulunması dolaylı ya da doğrudan olarak insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasının toplumsal nedenleri olduğu UAÖ'nün aktivizm metinlerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca 2009 yılında yaşanan hükümet seçimlerinde sonra çeşitli protestolar ve gösteriler düzenlenmiş UAÖ bu gösteriler karşısında ifade ve toplanma özgürlüğünü engelleyici adımlara karşılık acil eylem çağrıları düzenleyip açıklamalar yapmıştır.

Tablo 13. UAÖ Moldova Ülkesi Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Adalet Sistemi	0	2
Alıkoyma/Gözaltı	7	0
Ayrımcılık	1	1
Cezasızlık	0	2
İfade Özgürlüğü	2	2
İnsan Hakları Savunucuları	2	0
İşkence ve Kötü Muamele	6	11
LGBT Hakları	0	5
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	2
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	18	25

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 13'teki verilerde özellikle işkence ve kötü muamele verilerinin diğer verilere oranla fazla olması dikkat çekicidir. Polislerin şüphelileri göz altına alması sürecinde taciz ve şiddet uygulaması, ayrıca güvenlik güçlerinin bazı insan hakları

savunucularına karşı işkence ve kötü muamele uyguladıkları iddiasıyla UAÖ acil eylem çağrıları düzenleyip araştırmalar yapmıştır.

Yapılan veri taramasında UAÖ'nün Moldova'da aktivizm yürüttüğü ilk vaka 2005 yılında Roman topluluğundan olan iki kişinin Roman mahallesinde yapılan bir baskın sırasında polisler tarafından göz altına almasıyla ilgilidir. Eylem çağrısında Moldova'da polis göz altısındayken işkence ve kötü muamelenin yaygın olduğu, Roman topluluğu üyelerinin sıklıkla polisin kötü muamele ve işkencesine maruz kaldıkları bilgilerine yer verilmektedir.[581] Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu'nun 2003 yılında Moldova hakkında yayımladığı ikinci raporunda Roman insanlara karşı ayrımcılık yapıldığı ve polisler tarafında sıklıkla kötü muameleye uğradıklarına dikkat çektiği ayrıca belirtilmektedir. Göz altına alınan kişiler hakkında ailelerine haber verilmesi, insanca davranılması gibi taleplerin yanı sıra yetkililere insanlara etnik kökenlerinden dolayı ayrımcılık yapılmaması ve Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'ne bağlı olduklarının hatırlatılması vurgulanmaktadır. Bu olayla ilgili bir sonraki acil eylem çağrısında tutuklulardan birinin salındığını ancak diğer kişinin tutukluğu kaldığını, ayrıca başka bir Roman topluluk üyesi Moldova vatandaşının eşiyle birlikte tutuklandığı bilgisi verilmektedir. "*Biz acil eylem düzenlediğimizden beri vaka Moldova medyasında kapsamlı olarak yer aldı ve bu tutukluların serbest bırakılması için yetkililere baskı yapılmasını sağlayarak dava üzerinde çalışan avukatlara yardımcı oldu*." ifadeleri ile eylemin ortaya çıkardığı kazanımdan bahsedilmektedir.[582] Son bilgilendirme metni ile tutukların serbest bırakıldığı haberi verilmiş ve artık eyleme gerek kalmadı bildirilmiştir.[583]

UAÖ'nün işkence vakalarıyla ilgili düzenlediği acil eylem çağrılarıyla yakından çalışan iki Moldovalı avukatın Moldova'da insan hakları ihlalleriyle ilgili yanlış bilgi yaydığından dolayı haklarında cezai kovuşturma başlatılacağı bilgisi

[581] Fear of torture and ill-treatment/incommunicado detention/arbitrary detention, 08 August 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/eur590012005en.pdf, (10.02.2017).
[582] Fear of torture and illtreatment/incommunicado detention/arbitrary Detention, 11 September 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/eur590042005en.pdf, (10.02.2017).
[583] Fear of torture and ill-treatment/incommunicado detention/arbitrary Detention, 12 September 2005 https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/eur590052005en.pdf, (10.02.2017).

üzerine avukatlar hakkında eylem çağrısı düzenlenmiştir. Bu avukatların UAÖ'nün acil eylem düzenlediği iki ayrı vakada hak ihlaline uğrayan kişilerin avukatlığını yaptıkları belirtilmektedir. Vakalardan biri olan bir cep telefonu çaldığı iddiası ile gözaltına alınan ve işkence gören Sergei Gurgurov adlı kişinin hakkında hazırlanan acil eylem çağrısı[584] ile yapılan tanıtımın Başsavcılık için büyük bir utanç olduğu ve acil eylemde belirtilenlerin gerçeği yansıtmasını belirten bir mektubun Başsavcılık tarafından UAÖ'ne gönderildiği belirtilmektedir. Başsavcılık tarafından bu avukatların uluslararası alanda Moldova için kötü bir imaj yaratılmasına neden oldukları iddiası ile onları Baroya şikayet eden ve devlet çıkarlarına zarar verecek eylemlerini engellemeleri için ellerinden geleni yapmaları gerektiğini talep eden bir mektup gönderildiğinin bilgisi verilmektedir.[585]

Segei Gurgurov göz altındayken ağır işkence görmesi üzerine Kasım 2005'te avukatı şikayette bulunmuş ancak Başsavcılığın Ağustos 2008'de işkenceye uğramadığından dolayı cezai kovuşturmaya gerek olmadığı sonucuna vardığının belirtildiği metinde; kendisine işkence eden polisin hala çalıştığını ve davayı bırakması için tehditler aldığını, onun adalet mücadelesine destek olmak için "Haklar İçin Yaz Kampanyası" olan "Küresel Mektup Yazma Maratonu 2008"e dahil edildiği belirtilmiştir.[586]

UAÖ'nün muhtemel düşünce mahkumu olarak belirttiği polis tarafından göz altında tutulan Valentin Besleag adlı kişi hakkında yaptığı acil eylem çağrısında, Moldova'daki resmi olarak özerk bir yapıda olmadığından dolayı ayrılıkçı bölge olarak geçen Transdinyester Moldova Cumhuriyeti'nde yerel seçimlerde vali adayı olan kişinin yasak olduğu halde bölgeye Moldova'dan seçim materyalleri getirmesi nedeniyle tutuklandığı bilgisi verilmektedir.[587] Bu metinde dikkat çeken nokta Moldova ile uluslararası topluluk tarafından resmi olarak tanınmadığı belirtilen

[584] Health concern/Torture, 26 April 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/eur590012006en.pdf, (10.02.2017).
[585] Intimidation / possible prisoners of conscience, 29 June 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/eur590052006en.pdf, (10.02.2017).
[586] Sergei Gurgurov [Global Letter-Writing Marathon 2008], 29 October 2008, https://www.amnesty.org/download/Documents/56000/eur590022008en.pdf, (10.02.2017).
[587] Moldova (Self-Proclaimed Dnestr Moldavian Republic): Possible Prisoner Of Conscience/Health Concern/Legal Concern: Valentin Besleag (M), 11 June 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/64000/eur590012007en.pdf, (10.02.2017).

Transdinyester Moldova Cumhuriyeti arasındaki durumu "*devam eden anlaşmazlık*" olarak nitelendirilmesi ve talepleri belirten birinci maddede eyleme katılacaklara "*UAÖ'nün bölgesel anlaşmazlıklarda taraf tutmadığını açıklayın*" ifadesinin kullanılmasıdır. Genel olarak diğer metinlerde olduğu gibi UAÖ sadece insan hakları konularında çalıştığını belirterek ülke içindeki politik sorunlara karışmadan uluslararası meşruiyetini sağlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

5 Nisan 2009 tarihinde yapılan parlamento seçim sonuçlarının açıklanmasının ardından yaşanan olaylar UAÖ'nün Moldova'da çalıştığı konulardan biri olmuştur. Olayları açıklayan haber metnine göre seçimin ertesi günü başkent Kişinev'de seçim sonuçlarını protesto etmek için bir grup aktivist tarafından yetkililere haber verilerek hükümet binalarının yakınında birkaç yüz kişi olacağı tahmin edilen barışçıl bir gösteri planladığını ancak on bin kişiden fazla insanın ve muhalif parti liderleri de olmak üzere katılımın olduğu, gece yarısı ile birlikte gösterilere şiddetin karıştığı belirtilmektedir.[588] Protestoculardan bir kısmının hükümet binasına girip ofislerdeki materyalleri camlardan aşağıya attığı ve polisle çatıştığının belirtildiği konuyla ilgili başka bir açıklamada ise yetkililerin barışçıl gösteri ve ifade hakkını kullanan ile suç işleyen insanları birbirinden ayırması gerektiğini ancak yaşanan olaylar sırasında ve sonrasında dövülme, işkence altına alınma, keyfi gözaltına alınma vakalarından örnekler vererek hükümetin bu konuda başarısız olduğu belirtilmektedir.[589]

UAÖ olaylara şiddet karışmadan önce, barışçıl gösteri düzenlemek isteyen bir grup sivil toplum aktivisti olarak nitelendirdiği kişiler hakkında 'hükümeti devirmeye çalışmaktan' ve 'şiddet içeren isyanı düzenlemekten' dolayı yetkililer tarafından suçlanacağına dair bilgiler alması üzerine bu kişileri eğer tutuklanırlarsa önceden yetkililere haber vererek barışçıl bir toplantı düzenledikleri için düşünce mahkumları olarak tanıyacaklarını açıklayan eylem çağrısı düzenlemiştir.[590] Bu

[588] Organizers of peaceful demonstration blamed for violence in Moldova, 9 April 2009, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/04/organizers-peaceful-demonstration-blamed-violence-moldova-20090409/, (10.02.2017).
[589] Memorandum Amnesty International's Concerns Relating To Policing During And After The Events Of 7 April 2009 In Chişinău, 17 April 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/eur590032009en.pdf, (10.02.2017).
[590] Freedom of expression and assembly Possible Prisoners of Conscience, 9 April 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/eur590022009en.pdf, (10.02.2017).

gruptan iki kişin tutuklanıp serbest bırakılmasında sonra haklarında ‘düzen bozucu gösteri örgütlemekten’ suçlandığı belirtilip bu suçlamaların düşürülmesi gerektiği yönünde eylem çağrısı yapılmıştır.[591]

Yukarıda bahsedilen olaylar hakkında yayımlanan bütün metinler incelendiğinde UAÖ’nün gösteriye konu olan seçimler hakkında ya da ülkedeki politik durumla ilgili herhangi bir ifade kullandığı görülmemiştir. Olaydan sorumlu olan kişiler haricinde gösteriler sırasında hak ihlaline uğrayan insanların yaşadıklarını örnek vererek devletin görevinin kamu düzenini sağlamak olduğu gibi barışçıl gösteriler yapan kişileri de korumak olduğu hatırlatılmıştır. Seçimin kimi kazandığı hangi partiden ya da ideolojiden olduğu ya da muhalif partilerin hangi politik tercihleri olduğu gibi ülke içindeki politik durumla ilgili bir yorum yapılmamıştır. Görgü tanıklarından aldığı ifadeler, raporlar ve ülke içindeki UAÖ’nün kendi çalışanlarının topladığı ya da tanık olduğu olayları örnek vaka olarak sunmuştur. Gösterilerden iki ay sonra yayımladığı açıklama metninde olaylara karıştığı düşünülen yüzlerce kişinin göz altına alındığı, sorgulandığı, kimleri hakkında adli süreçlerin başlatıldığı belirtilmektedir.[592] Ayrıca soruşturmalar sırasında polisin kötü muamele ve işkence uyguladığına dair iddiaların olduğu ifade edilmektedir. Bu metinde sivil toplum kuruluşlarında gözetim altına tutulduğu, UAÖ’de dahil olmak üzere Adalet Bakanlığı’ndan örgütlerin isyana karşı tutumlarını, şiddeti durdurmak ve engellemek için herhangi bir önlem alıp almadıklarını soran mektup aldıklarını ve ayrıca görevliler tarafından finansal kontrolden geçtiklerini belirtmiştir. Yetkililerin insan hakları savunucularını da korumakla görevli olduğu ayrıca ifade edilmiştir.

Moldova’da ayrımcılık ve LGBTI hakları hakkında yayımlanan haberler gösteri yapmak isteyen LGBTI bireylere getirilen yasaklarla ilgilidir. 2010 yılında LGBTI hakları adına yapılmak istenilen onur yürüyüşünün güvenlik ve kamu ahlakı endişeleri nedeniyle yasaklandığının haberi verilmektedir. Yetkililerin yürüyüşü yasaklama nedeni olarak gösterdiği dini ve diğer LGTI karşıtı gruplar tarafından karşı gösterilerin yapılacağına yönelik bildiriler geldiği yönündeki açıklamalarına yer

[591] Further Information On Freedom Of Expression And Assembly/ Possible Prisoners Of Conscience, 17 April 2009, https://www.amnesty.org/en/documents/eur59/004/2009/en/, (10.02.2017).
[592] Moldova: Serious human rights concerns remain, 22 June 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/eur590062009en.pdf, (10.02.2017).

verilmiştir.[593] 2012 tarihli haberde de LGBTI bireylerin gösteri yapmak isteklerine izin verilmediği bilgisi verilmektedir. Özellikle bazı illerde eşcinselliği tanıtacak her türlü eyleme karşı ayrımcılık içeren önlemler alındığı belirtilmektedir. Eşcinsellikle ilgili etkinliklerin yasak olması gibi İslam dini ibadetlerinin yapılacağı her türlü yapının ve inşasının yasaklandığını, bu tür yasakların Müslümanların inançlarına göre ibadet etmesi ve inançlarını yaşamalarına yönelik ayrımcılık içerdiği ayrıca belirtilmektedir. Moldova'nın uyması gereken bir çok uluslararası hukuk sözleşmelerine atıf yapılarak ayrımcılık karşıtı yasasının meclisten geçirilmesi; ırk, cinsiyet, dil, etnik köken, ulus ve din ayrımı yapılmadan herkesin haklarını kullanabileceği bir ortamın sağlanması gerektiği ifade edilmektedir.[594] 2013 yılında ilk defa gerçekleştirilen onur yürüyüşünün haberi verilerek LGBTI hakları için ve homofobiyle mücadelede önemli bir adım olduğu belirtilmektedir.[595] Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Mayıs 2005'te Kişinev'de bir LGBTI gösterisinin yasaklanmasının, ayrımcılığa uğramama hakkını ve toplanma özgürlüğü hakkını ihlal ettiğine karar verdiği bilgisine de yer verilmiştir.

UAÖ'nün Moldova'da yaşanmış gerçek vakalara dayanarak insan hakları eğitimi film serisi olarak hazırlanan belgesellerin, ulusal televizyonda en iyi belgesel ödülü aldığı haberinin verildiği bir veriyle karşılaşılmıştır.[596] Bu verinin UAÖ aktivizm etkinliklerinin çeşitliliğini göstermesi açısından değerlendirilmesi gerektiği düşünülmüştür. Bir insan hakları rehberi olarak görülmesi gerektiği belirtilen programlar ile Moldovalı insanları hakları hakkında bilgilendirmek ve hak ihlaline uğradığı zaman nasıl mücadele edebileceklerinin örneklerini vermeyi amaçladıklarını ifade edilmektedir. Moldova insan hakları eğitimleri programlarının genellikle

[593] LGBT rights in Moldova must be respected after pro-equality march is banned, 28 April 2010, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2010/04/lgbt-rights-moldova-must-be-respected-after-pro-equality-march-banned/, (10.02.2017).
[594] Moldova: Banning LGBTI demonstrations creates a dangerous climate, 2 March 2012, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2012/03/moldova-banning-lgbti-demonstrations-creates-dangerous-climate/, (10.02.2017).
[595] Historic Pride march in Moldova should be 'first of many', 20 May 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/05/historic-pride-march-moldova-should-be-first-many/, (10.02.2017).
[596] Chloe Roset, "London Amnesty Moldova wins awards for national TV series on how to claim human rights", 9 February 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/education/2015/02/amnesty-moldova-wins-awards-for-national-tv-series-on-how-to-claim-human-rights/, (10.02.2017).

okullarda gençler arasında farkındalık yaratmaya yönelik olduğu[597] ancak belgesel serisi ile haklarını koruması gereken bütün insanlara ulaşmayı hedefledikleri belirtmektedir. Bu veri insan hakları eğitiminin UAÖ'nün aktivizm çalışma biçimlerinden biri olduğunu gösterdiği gibi ülkenin koşullarına ve yapısına göre farklı eğitim çalışmalarının yapıldığının da örneğidir.

3.6. Asya ve Pasifik Bölgesi Örneklem Ülkeleri

3.6.1. UAÖ Avustralya Aktivizmi

Resmi adı Avustralya Milletler Topluluğu olan ülkenin 2016 BM İnsani Gelişim Endeksi değeri 939 olup endeks sıralamasında 2. ülkedir. Ülke şubesi 1974 yılında Avrupa kıtası dışında açılan ilk şubelerden biridir. Avustralya ülkesinde insan haklarıyla ilgili temel iki sorun sığınmacılar ile yerli halktır.

Tablo 14. UAÖ Avustralya Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Adalet Sistemi	0	2
Alıkoyma/Gözaltı	0	6
Ayrımcılık	0	5
İşkence ve Kötü Muamele	0	5
Mülteciler/Göçmenler	7	23
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	4
Yerli Halk	2	8
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	9	53

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Avustralya, sığınmacıları kıta sınırları dışındaki çeşitli adalarda yer alan mülteci kampında tutup ülke sınırları içine almamaktadır. Bu kamplardaki sığınmacıların olumsuz koşullarına yönelik UAÖ Avustralya Şubesi'nin ve Genel Merkezi'n kampanyalar düzenlediği anlaşılmaktadır. İşkence ve kötü muamele üzerine yayımlanan açıklamalar ve yapılan araştırmalar ağırlıklı olarak mültecilere yöneliktir.

[597] Camille Roch, "Record number of students sign up for human rights education in Moldova", 11 December 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/education/2015/12/record-number-of-students-sign-up-for-human-rights-education-in-moldova/, (10.02.2017).

Ülkenin kuruluş tarihinden bu yana Avustralya'da yaşayan yerli halkın maruz kaldığı ayrımcılık, UAÖ ülke şubesinin çalışmalarında ağırlıklı olarak ele alınan konulardan bir tanesidir. Yerli halka uygulanan hak ihlallerine yönelik acil eylem çağrıları, kampanyalar ve araştırmalar yapıldığı görülmektedir. UAÖ Avustralya Şubesi'nin web sitesine bakıldığında "*Bizim Kampanyalarımız*" sekmesi altında yer alan kampanyalardan biri "*Yerli Halka Adalet*" başlığını taşımaktadır. Yeri halk çocuklarının ve kadınlarının haklarıyla ilgili eylem çağrıları bulunmaktadır.[598] Bu çağrıların birçoğunun ülke şubesi tarafından organize edilmesi dolayısıyla bu çalışmaların Tablo-14'teki sayılara yansımadığı düşünülmektedir.

Avustralya hakkında toplanan verilerde en fazla çalışılan konu sığınmacı ve mülteciler olup eylem yapılan ilk vaka 2001 yılında Tampa adlı Norveç bandıralı yük gemisinin, Hint Okyanusu'ndaki Avustralya'nın Christmas Adası'nın yakınlarında imdat çağrısı veren 438 mülteciyi taşıyan Endonezya balıkçı teknesindeki insanları kurtarmasıyla ilgilidir. Endonezya ve Avustralya arasında ve Norveç'in de katılmasıyla gemideki yolcuları kimin, nereye alacağı tartışması, Norveç'in BM'ye başvurması ile uluslararası krize dönüşmüş taraflar yolcuların kendi ülke topraklarına basmasını istememiş ve bu tartışma boyunca geçen dokuz günde yolcular sıcak havada gemide mahsur kalmıştır.[599] Geminin imdat çağrısı ile Avustralya sularına girmesi sonucunda, gemi Avustralya askerleri tarafından durdurulmuş ve sığınmacılar deniz kuvvetlerine bağlı bir gemi ile Papua Yeni Gine'ye ve Nauru Adası'na bırakılmıştır.[600] UAÖ'nün bütün süreç boyunca adı geçen ülkelerden uluslararası hukuka göre sığınmacıların haklarının gözetilmesini talep eden eylemler düzenlemiştir. Ayrıca bu olay Avustralya'nın sığınmacılık ve mültecilik hakkında yasal düzenlemelere gitmesini hızlandırmış ve örgüt aktivizmin temel problemi olan sığınmacılarla ilgili çalışmalara konu olacak 'Avusturya/Pasifik Çözümü'nün de temelini oluşturmuştur.

[598] https://www.amnesty.org.au/campaigns/indigenous-justice/#action, (15.02.2017).
[599] Further information on- Fear of forcible repatriation Australia/Nauru Asylum-seekers stranded off Australian coast, 28 August 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/asa120092001en.pdf, (15.02.2017).
[600] Further information on Fear of forcible repatriation Australia Asylum seekers stranded off Australian coast, 29 August 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/asa120062001en.pdf, (15.02.2017).

2002 yılında yayımlanan 43 sayfalık raporda Tampa Gemisi olayından bir yıl sonra 'Pasifik Çözümü' olarak adlandırılan uygulama değerlendirilmiştir. Buna göre deniz yoluyla Avustralya'ya ulaşmaya çalışan sığınmacıları denizlerde gözaltına alarak işlemleri tamamlanıncaya kadar Papua Yeni Gine Manus Adası'nda, Güney Pasifik'te bir ada ülkesi olan Nauru Cumhuriyeti'nde ya da Avustralya'nın Christmas Adası'nda kurulan kamplarda tutulduğu belirtilmektedir.[601] UAÖ, Avustralya'nın istenmeyen sığınmacıları caydırmak için aldığı cezai önlemlere karşı olduğunu, özellikle süresi belli olmaksın insani olmayan koşullarda sığınmacıları alıkoymalarına itiraz ettiklerini belirtmektedir. Avustralya Hükümeti'nin bu uygulamasını insan kaçakçılığını engellemek söylemi ile meşrulaştırması hakkında ise sığınmacılara yönelik bu yöntemler ile insan kaçakçılığı sorunun çözülemeyeceği belirtilmektedir. Adalardaki kamplara UAÖ delegasyonları tarafından ziyaretlerin yapıldığı, kampların yüksek tellerle çevrili olduğu, koşulların çok kötü ve sıcaklığın yüksek olduğu, adada sağlık tesislerinin yetersiz olduğu gibi olumsuz koşullar anlatılmakta, insan onuruna uygun yaşam koşullarının sağlanması ve politikaların uygulanması konusunda talepler raporun sonunda yer almaktadır.[602]

Avustralya'nın sığınmacılara yönelik uyguladığı zorunlu gözaltı politikasının (mandatory detention policy) belirsiz ve uzun süren alıkoymalara neden olduğunu ve Avustralya'nın uluslararası insan hakları yükümlükleriyle çeliştiğini ortaya koymak amacıyla 72 sayfalık başka bir araştırma raporu daha hazırlanmıştır.[603] Alıkonulan hiçbir insana hak ihlali yapılmaması için Avustralya Parlamentosu'nu acil bir şekilde politika ve mevzuatta kapsamlı değişiklikler yapmaya çağırdığını belirten ifadeler kullanılmıştır.

"*Uluslararası Af Örgütü, Avustralya Hükümeti'nin Afgan ve Sri Lanka vatandaşları tarafından yeni iltica taleplerinin işleme konulmasının askıya alınmasını kınamaktadır."* cümlesi ile başladığı haberde ülkenin güvenlik tehlikesi gerekçe gösterilerek alınan bu kararın nedenlerinin kamuya açıklanması gerektiği

[601] Australia-Pacific: Offending Human Dignity- The "Pacific Solution" 24 August 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/116000/asa120092002en.pdf, (15.02.2017).
[602] *A.g.e*., s. 40.
[603] The impact of indefinite detention: the case to change Australia's mandatory detention regime, 29 June 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/asa120012005en.pdf, (15.02.2017).

belirtilmektedir.[604] Her iki ülkede sığınmak için gelenlerin; Sri Lanka'dan aktivistler ile gazetecilerin, Afganistan'dan Taliban'la ya da hükümetle bağlantılı savaş güçlerinin (warlods) tehditlerinden kaçan aktivist, gazeteciler, kadınlar, azınlıklar, travma kurbanları, tıbbi yardıma ihtiyacı olanlar ve engellilerin yüksek risk altında oldukları belirtilmektedir. Konunun ayrıca ayrımcılıkla da ilgili olduğu belirtilen UAÖ, Avustralya'nın yükümlülüklerini yerine getirmemelerini araştıracaklarını ifade edip "*UAÖ'nün Avustralya'ya, hükümetin sığınma talep edenleri politik futbol gibi kullanmaması yönünde çağrısına katılın."* cümlesi ile metin sonlandırılmıştır.[605]

UAÖ'nün Avustralya'nın sığınmacı ve mülteci politikaları ile uygulamaları hakkındaki diğer metinlerinde yukarıda örnekleri verildiği gibi net ifadeler kullanılarak hükümetin eylemleri eleştirilmektedir. 2013 yılındaki 130 sayfalık raporda ülkeye deniz yoluyla gelen sığınma bekleyen insanlarla ilgili yasaların değiştirilmesini, insanlık dışı koşullara sahip Manu Adası gibi alıkoyma tesislerin kapatılmasını Avustralya ve Papua Yeni Gine hükümetlerinden talep ettiği raporun[606] duyurulduğu haber metninde "*utanç verici, acımasız ve hapishane gibi koşullarda*" insanların tutulduğu ifade edilmektedir.[607] Raporda yetkililerle yapılan görüşmede, görevlilerin ısrarla tesisin bir gözaltı (detention) merkezi olmadığını, göz altına alınanları ise 'nakledilenler' (transferees) olarak adlandırdıkları belirtilmektedir. Ancak UAÖ'ne göre bu tesislerde tutulan insanların oradan ayrılma özgürlüklerinin olmadığı için Manus Adası Bölgesel İşlem Merkezi olarak geçen tesisin adını gözaltı merkezi olarak, burada tutulanları ise tutuklu (detainee) ya da tutuklu sığınmacılar (detained asylum seeker) olarak niteledikleri belirtilmektedir.[608] Bir sığınma bekleyen tutuklunun daha öldüğünün haberinin verildiği diğer bir metinde ise tecavüz, cinsel taciz, fiziksel ve psikolojik suistimal gibi ölümle de sonuçlanabilen bir çok vakanın

---

[604] Australia asylum suspension could harm world's most vulnerable, 9 April 2010, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2010/04/australia-asylum-suspension-could-harm-worlds-most-vulnerable/, (15.02.2017).
[605] Aynı yerde.
[606] This Is Breaking People Human Rights Violations at Australia's Asylum Seeker Processing Centre on Manus Island, Papua New Guinea, 11 December 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/asa120022013en.pdf, (15.02.2017).
[607] Australia: Asylum seekers held in cruel and prison-like regime on Manus Island, 11 December 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/12/australia-asylum-seekers-held-cruel-and-prison-regime-manus-island/, (15.02.2017).
[608] *A.g.e.*, s. 10-11.

UAÖ'ne rapor edildiğini belirtip Avustralya'nın deniz aşırı sığınmacılık politikasını ve kamplarının kapatılması talebini yenilemektedir.[609]

2016 yılında yayımlanan Nauru Adasındaki kampa yapılan ziyaretler sonucunda oluşturulduğu belirtilen 68 sayfalık raporda, kamp "*açık hava hapishanesine"* benzetilmiş tutulan insanların akıl sağlıklarının bozulması, intihar girişimlerinde bulunmaları gibi olumsuz sonuçlara neden olan koşullar, tutuklularla yapılan görüşmelerden alıntılarla ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Ayrıca bu raporda Avustralya Hükümeti'nin çıkardığı yasaya göre bu kamplardaki koşullar hakkında kamuya açıklama yapacak kamp çalışanlarının iki yıla kadar hapis cezası öngörüldüğü belirtilmektedir.[610] Naura'da gerçekleşen ihlallerin artmasının Avustralya'nın uluslararası itibarını yıktığını ifade edilerek hükümetin sığınmacılık politikalarında yapacağı bir değişikliğin caydırıcılık etkisini yok edip deniz yoluyla kaçak olarak ülkeye girmeye çalışanları için 'çekim etkisi' yaratacağı yönündeki savunması sistematik ihlallerin meşrulaştırmaya çalışılması olarak eleştirilmektedir. "*Hiçbir devlet, bazı insanları hayatlarını kaybetmemek için zulüm ve tacize maruz bırakmayı haklı çıkaramaz, göç sayılarını azaltsa bile.* S*onuçlar, araçları haklı çıkarmaz ve bu tür argümanlar çok karanlık bir yola çıkar.*"[611] ifadelerinin kullanıldığı raporda Avustralya'nın bölgedeki sığınmacı sorununu çözmek için diğer ülkelere sorunun tartışılması ve harekete geçme konusunda öncülük etmesi, kaynak sağlaması gerekirken tersine ülkenin gözaltına alma uygulamaları ile başarısız olduğu, uyması gereken uluslararası sözleşmeleri nasıl ihlal ettiği, yükümlülüklerini yerine getirmediği teker teker açıklanmıştır.

UAÖ'nün Avusturya'da aktivizm yürüttüğü konulardan biri de kıtanın kadim halkı olan Aborijin kökenli insanlara yönelik ayrımcılık başta olmak üzere ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yoksun bırakılma gibi çeşitli hak ihlallerine maruz bırakılmalarıyla ilgilidir. Avustralya'da Aborijin kökenli vatandaşların yaşadıkları ülkenin kuzey bölgesinde yer alan eyalet hükümeti tarafından yayımlanan Aborijin

[609] Australia: Refugee death highlights fatal flaws in offshore processing, 29 April 2016, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/04/australia-nauru-refugee-death/, (15.02.2017).
[610] Island of Despair: Australia's 'processing of refugees' Of Refugees On Nauru, 17 October 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/ASA1249342016ENGLISH.PDF, (15.02.2017).
[611] *A.g.e.,* s. 7.

halk arasında çocukların cinsel tacize maruz kaldıkları yönündeki rapor üzerine, 2007 yılında hükümet tarafından 'Kuzey Bölgesi Ulusal Acil Durum Müdahalesi' (The Northern Territory National Emergency Response -NTER) yapılmıştır. Hukuki olarak olağanüstü hal yetkisi sayılabilecek bir müdahale olduğu anlaşılan plan doğrultusunda alkol yasaklanmış yeni polis gücü yerleştirilmiş ve çocuklara zorunlu sağlık kontrolleri getirilmiş ayrıca Aborijinlerle ilgili politik ve yasal çerçeve değiştirilmiştir.[612] Bu müdahale ile ilgili yapılan haberde yerli insanlara yapılması gereken sosyal güvenlik ödemelerinin olağanüstü hal kapsamında durdurulması gibi "*devlet destekli ırkçı ayrımcı tedbirlerin*" uygulandığının belirtildiği metninde, UAÖ'nün Genel Sekreteri Irene Khan'ın "*İnsani gelişim standartlarına göre dünyanın en gelişmiş üçüncü ülkesi ve küresel finans krizinden nispeten zarar görmemiş bir ülke olarak, böyle bir yoksulluk düzeyi affedilmez, beklenmedik ve kabul edilemezdir."* açıklamasına yer verilmiştir.[613] Bu müdahalenin yapıldığı bölgede yerli halkın yaşadığı Ütopya şehri sakinlerinden yerli bir kadın, haklarının ve anayurtları olarak gördükleri topraklarının ellerinden alınması politikasına karşı yaşadıkları travmatik süreçle baş etmek için yardım arayışları sonucunda UAÖ ile iş birliği ve anlaşma yaparak çalışmaya başladıklarını anlatmaktadır.[614]

2008 yılında Avustralya Başkanı'nın yerli halktan resmi özür dilemesinin sembolik bir adım olduğunu belirten haberde "*Çalınmış Nesil*" olarak adlandırılan 1910 ve 1970 yılları arasında ailelerinden zorla alınan Aborijin çocuklarının çoğunun cinsel, fiziksel ve ruhsal suiistimallere maruz kaldığı ifade edilen haber metninde, Aborijin halka karşı yapılan hak ihlallerine yönelik etkili bir yasal çözüm sürecinin başlatılması gerektiği belirtilmektedir.[615] UAÖ Genel Merkezle birlikte Avustralya Şubesi'nin Yerli Halkın Hakları Takımı adıyla anılan bir çalışma grubunun olduğu ve bu konuda eğitim kampanyaları dahil olmak üzere çeşitli aktivizm çalışmaları

---

[612] 'The Land Holds Us': Aboriginal Peoples' Right To Traditional Homelands In The Northern Territory, 10 August 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/28000/asa120022011en.pdf, (15.02.2017), s. 24.
[613] Australian government must end state-sponsored racially discriminatory measures, 18 November 2009, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/11/australian-government-must-end-state-sponsored-racially-discriminatory-measures/, (15.02.2017).
[614] *A.g.e.*, s. 6.
[615] Australia apologises for abuses of Indigenous, 13 February 2008, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2008/02/australia-apologises-abuses-indigenous-20080213/, (15.02.2017).

yürütüldüğü anlaşılmaktadır.[616] Yerli halktan gençlerin hapsedilme ve göz altına alınması üzerine çalışmalar yapan UAÖ, on yaşından itibaren tutuklanabilen Aborijin çocuklarının yerli olmayan çocuklara göre 24 kat daha fazla hapsedildiğinin bilgisinin verildiği haberde UAÖ Genel Sekreteri tarafından bu "*saldırgan*" tutumun Avustralya için "*utanç verici*" olarak nitelendirilmektedir.[617] Aynı haberde UAÖ'nün Avustralya Şubesi'nin Kuzey Avustralya Bölgesi'nde yerli çocuklarının yaşadığı ayrımcılık içeren tutuklamalarıyla ilgili hazırladığı 57 sayfalık rapor hakkında bilgi verilmektedir.[618] 2010-2015 yılları arasında göz yaşı gazı verilmesi, dövülme gibi işkence ve kötü muameleye maruz kalan yerli çocukların yaşadıklarının görüntülerini veren Ulusal ABC TV kanalında yayımlanan program üzerine UAÖ'nün açıklama yaptığı ve hükümete çocuk tutuklulara yönelik politikalarını yükümlü olduğu uluslararası hukuka uygun olarak düzenlemesi yönünde taleplerin yer aldığı ayrıntılı bir açıklama metni yayımlanmıştır.[619]

UAÖ'nün Avustralya hakkında uluslararası organizasyonlar başlığı altında yayımladığı raporlar yukarıda değinilen sığınmacı ve yerli halka yönelik politikalarındaki hak ihlalleriyle ilgili BM Evrensel Periyodik İzleme Raporları hakkındadır. UAÖ ülke hakkındaki bütün çalışmalarında Avustralya'nın insan haklarıyla ilgili uluslararası hukuk metinlerine imza atmış ve bunlara bağlılığını beyan etmiş bir ülke olarak oluşturduğu yasal ve politik düzenlemeler ile bu anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirmediğini açıkça ifade etmiş ve hükümetin politikalarını yukarıda belirtilen ifade seçimleri ile eleştirmiştir. Özellikle demokratik yönetim biçimiyle ve yaşam düzeyi olarak gelişmiş bir ülke olan Avustralya'da ağır

---

[616] Emilie White, "Engaging Aboriginal and Torres Strait Islanders on human rights issues in their communities", 6 February 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/education/2013/02/engaging-aboriginal-and-torres-strait-islanders-on-human-rights-issues-in-their-communities/, (15.02.2017).
[617] Australia must back Indigenous expertise to end crisis of children's incarceration, 2 June 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/06/australia-must-back-indigenous-expertise-to-end-crisis-of-childrens-incarceration/, (15.02.2017).
[618] There is always a brighter future: Keeping Indigenous kids in the community and out of detention in Western Australia, 11 June 2015, https://www.amnesty.org.au/wp-content/uploads/2016/02/CIE_WA-Report_low-res.pdf, (15.02.2017).
[619] Australia: Guantanamo-style abuse of child prisoners shows current detention system has failed, 28 July 2016, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/07/australia-guantanamo-style-abuse-of-child-prisoners-shows-current-detention-system-has-failed/, (15.02.2017).

hak ihlallerini ortaya koymak, bunlar hakkında çalışmalar yapmak ülkenin politik söyleminde çelişkileri sergilemektedir.

Evrensel insan hakları ve demokrasi ideali ile politikalarını oluşturduğunu iddia eden Avustralya'da bu hakların sadece beyaz ve yerli olmayan Avustralyalılar için uygulanmasını eleştiren ve yerli halkın yaşadıkları toprakların asıl sahipleri olduğu belirtilerek yürütülen ayrımcılık karşıtı örgüt aktivizmi, hegemonik dünya düzeninin bir parçası olan ülkenin kuruluş tarihini göstermesi açısından değerlendirilmelidir. Aborijin halkla ilgili hazırlanan metinlerde kıtanın anayurtları olmalarından dolayı insanların toprağa bağlılıkları, sonradan topraklarının kolonileştirilmesi ve yerli halka karşı uygulanan asimilasyon politikalarını yaşanmış vakalar ya da tanıklıklar üzerinden anlatılması başlıca karşı hegemonik özellikler taşımaktadır. Bu bağlamda eşitsizlik ve sömürü tarihine dayanan küresel kapitalist sistemde yerli halkların haklarını savunmak adına yapılan her araştırma, bu tarihin nasıl yazıldığının belgesi olarak evrensel ve ulusal hak söylemi ile herkesin eşitlendiği söyleminin altında yatan gerçekleri ifşa etmektedir.

3.6.2. UAÖ Malezya Aktivizmi

BM İnsani Gelişim Endeksi değeri 789 ile dünya sıralamasında 59. olan Malezya kendine özgü anayasal monarşi sistemi ile yönetilmektedir. Malezya ile ilgili UAÖ verileri incelendiğinde ağırlıklı olarak ifade ve gösteri hakkını kullanan kişilere yönelik ihlaller ya da bu hakları kullanmasından dolayı gözaltına alınan insan hakları savunucularının, aktivistlerin, gazetecilerin gözaltı koşullarında uğradıkları işkence ve kötü muamele ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

UAÖ, ülkede mülteci ve göçmenlere karşı ayrımcılık yapıldığı, onların potansiyel suçlu olarak görüldüğüne dair belgeler yayımlamakta ve zorla geri gönderilmeleri gibi karşılaştıkları kötü muamelelere karşı kampanyalar yapıp siyasi yetkililere seslenmektedir. Muhalif liderler ve destekçilerinin karşılaştığı engellenmeler ve ülke içindeki yolsuzluk iddialarına karşı yapılan gösterileri polislerin aşırı güç kullanarak bastırması Tablo 15'teki verilerin nedenleri arasındadır.

Dayağın bir ceza biçimi olarak uygulanması kadın hakları, işkence ve kötü muamele verilerine yansımaktadır. UAÖ Malezya Şubesi'nin web sayfası incelendiğinde "İşkenceyi Durdur" küresel kampanyası kapsamında ülkede etkinlikler yapıldığı ve insanların eyleme çağrıldığı anlaşılmaktadır.[620] Ayrıca ülkede ölüm cezasının olması ve yapılan infazlara karşı UAÖ'nün bu konuda acil eylem kampanyaları düzenlemesine neden olmuştur. UAÖ, hükümete bu konudaki uluslararası adalete uygun hareket etmesi konusunda çağrılarda bulunmaktadır.

Tablo 15. UAÖ Malezya Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Adalet Sistemi	4	18
Alıkoyma/Gözaltı	6	14
İfade Özgürlüğü	7	51
İnsan Hakları Savunucuları	3	9
İşkence ve Kötü Muamele	48	15
Kadın Hakları	1	1
Mülteciler/Göçmenler	3	14
Ölüm Cezası	8	7
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	7
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	80	136

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Toplanan verilerden bir kısmı Malezya'da uygulanan olağandışı sertlikte bir yasa (draconian law) olarak nitelendirilen İç Güvenlik Yasası (The Internal Security Act-ISA) gereği polislerin arama emri olmadan ulusal güvenlik ve ülkenin ekonomik hayatına tehdit olarak görülen herhangi birini soruşturma için 60 güne kadar göz altında tutabilmesine ve İç İşleri Bakanlığı tarafından mahkeme emri olmaksızın sürenin iki yıla kadar uzatılmasına yol açan yasanın muhalif politikacılara, sendika üyelerine, öğretmenlere, dinsel aktivistlere, toplum hizmeti verenlere ayrıca STK'lara karşı kullanılmasıyla ilgilidir[621] Bu yasayı barışçıl bir şekilde protesto eden üniversite öğrencilerinin gözaltına alınması üzerine hazırlanan açıklamada yerel bir STK olan Malezya Halkının Sesi (Voice of the Malaysian People-Suaram) üyelerinin ISA kapsamında gözaltına alındıklarını, düşünce mahkumları olarak bazılarının iki yıl

[620] http://aimalaysia.org/stop-torture, (03.03.2017).
[621] Medical Letter Writing Action, Fear of psychological torture of 10 detainees Malaysia, 21 May 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/asa280102001en.pdf, (15.02.2017).

boyunca göz altında tutulmasına izni verildiği, ayrıca bu kapsamda tutuklananların penceresiz hücrelerde aile ve avukatlarına ulaşılmasına izin verilmeden alıkonuldukları anlatılmaktadır.[622]

UAÖ, Malezya'da uygulanmaya devam eden ISA hakkında uzun erimli aktivizm yürütmüştür. 2003 yılında yayımladığı belgede on yıllardır uygulanan yasaya karşı Malezya'nın uluslararası eleştiriler aldığı, bu yasa ile uluslararası insan hakları standartlarının ihlal edildiği, dini ve politik inançlarını ifade eden insanlara karşı kullanıldığı saptamaları yapılmıştır. Metinde "*11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan saldırılardan itibaren bir zamanlar bu tür yasaları eleştiren hükümetler aniden sessiz kaldı. Kendi ülkelerinde de benzer güvenlik yasalarını yürürlüğe koydukları için artık Malezya'daki temel insan haklarının korunması için konuşmuyorlar*." şeklinde dile getirilen yorumla ISA'nın 11 Eylül'den önce uygulanmaya başlayan bir yasa olmasına karşın 2001 yılından sonra Malezya Hükümeti'nin yasayı haklı çıkartmak için "*terörizm*" söylemini kullanmaya başladığı belirtilmektedir.[623] Bu metnin sonunda ve ISA kullanılarak mağdur edilen insanlarla ilgili yapılan diğer bütün eylem çağrıları ile araştırma belgelerinde yasanın temel hak ve özgürlüklere saygı gösterilmesi için yürürlükten kaldırılması veya değiştirilmesi yönünde çağrı yapılmaktadır. Ayrıca alıntı yapılan ifadelerden anlaşıldığı üzere bu tür yasaları öncenden eleştiren ülkelerin kendilerinin de insan haklarını olumsuz etkileyen yasalar çıkartmalarından dolayı sessiz kaldıkları saptaması ile devletlerin iç ve dış politikalarındaki çelişkilerine dikkat çekilmiştir.

İfade özgürlüğü başta olmak üzere göz altına alınma, ayrımcılık gibi birçok başlık altında Malezya'da hükümet uygulamalarını eleştiren ve yasalara uymadığı gerekçesiyle suçlanan kişiler hakkında eylem çağrıları ile araştırma raporları yayımlanmıştır. Bütün veriler incelendiğinde insan haklarına uygun olmayan yasalara ve uygulanış biçimlerine karşı eylemler yürütüldüğü görülmektedir. Yerel mahkeme hakimlerinin görece alınan özgürlükçü kararlarının üst mahkeme ile değiştirilmesi gibi vakalar, var olan hukuk kurallarının uygulanmasında da sorunlar çıkabildiğini

[622] Malaysia Students penalized for political activities, 29 June 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/asa280162001en.pdf, (15.02.2017).
[623] Malaysia The Internal Security Act (ISA), 1 March 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/104000/asa280062003en.pdf, (15.02.2017).

göstermektedir. Örneğin Allah kelimesinin Müslüman olmayan bir yayımda kullanılmasının hükümet tarafından yasaklanmasına karşın bir kilise tarafından hazırlanan dergide kullanılması üzerine açılan davanın hakiminin bu yasağın inanç özgürlüğü ve ifade özgürlüğünü içeren anayasal hakların ihlali yönünde karar vermesi sonrasında davanın avukatlarına, ilgili kiliseye tehditler geldiğini, hakimlerin web sayfasının hacklenerek tehdit mesajı yazıldığı bilgileri verilmektedir.[624] 2014 yılında bu dava hakkında yaşanan gelişmelerle ilgili verilen haberde ise Müslüman olmayanlar tarafından Allah kelimesinin kullanılmasının Malezya'nın en yüksek mahkemesi tarafından yasaklandığı ve farklı dinsel grupların olduğu ülkede bu kararın ifade özgürlüğünün ihlali olması yanında "*din özgürlüğü hakkını inkar ederek Malezya'daki dini gerilimleri daha da artırma riski*" açısından tehlikeli olduğu belirtilmektedir.[625]

Farklı etnik gruplara yönelik hükümetin ırkçı ayrımcılık içeren uygulamalarına karşı gösterilerin yapılması ve katılanların tutuklanması ile sonuçlanan olaylar hakkında çalışıldığı görülmektedir. Hint kökenli Malezya vatandaşlarının kurduğu STK'ların yasaklanmasını ve üyelerinin tutuklanması olayları hakkında aktivizm yürütülmüş olaylara yasal zemin olan İç İşleri Bakanlığı'na bir örgütü yasalara aykırı olarak niteleme hakkı veren Topluluklar Yasası'nın (The Societies Act) uluslararası standartlara göre değiştirilmesi çağrısı yapılmıştır.[626]

UAÖ'nün hakkında eylem düzenlediği 1998 yılından itibaren yolsuzluk, görevi kötüye kullanma ve homoseksüellik (sodomy) dahil birçok suçtan hakkında dava açılan ve bir süre hapiste yatmış muhalif lider Anwar Ibrahim'e yönelik suçlamaları eleştiren tweet attığı için Malezyalı muhalif karikatürcü hakkında soruşturma başlatıldığının haberini veren metinde kişi hakkında suçlamaların

[624] Malaysia: Lawyers and judges face intimidation in 'Allah' case, 15 January 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/asa280012010en.pdf, (15.02.2017).
[625] Malaysia must end ban on Christians saying 'Allah', 23 June 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/06/malaysia-must-overturn-ban-christians-saying-allah/, (15.02.2017).
[626] Malaysia's crackdown on anti-racism protesters flouts freedom of association, 18 March 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/28000/asa280012011en.pdf, (15.02.2017).

düşürülmesi için hükümete çağrı yapılmaktadır.[627] Anwar İbrahim davası ise UAÖ'nün Malezya'da uzun süreli olarak takip ettiği ve çalıştığı davalardan biri olmuştur. Örgütün düşünce mahkumu olarak nitelediği İbrahim hakkında 2004 yılında sağlık durumuyla ilgili yetkililere serbest bırakılması için mektup yazma eylemi düzenlenmiştir.[628] 2008 yılında yolsuzluk suçlamasıyla ilgili hükümlülük süresinin dolmasıyla milletvekili olarak seçildiği ve muhalefet partisinin başına geçtiği ancak seçilmesinden bir ay önce ülkede yasak ilişki biçimi olarak kabul edilen homoseksüel ilişkiden suçlanarak tekrar tutuklandığı bilgilerinin verildiği metinde, UAÖ Asya Pasifik Direktörü Sam Zarifi "*Anwar'ın davası, uluslararası toplum ve yatırımcılar arasında Malezya'nın adalete olan bağlılığı ve hukukun üstünlüğü konusunda şüpheleri artırdı.*" yorumu yaparak davanın adaletsiz olduğuna dikkat çekmeye çalışmıştır.[629] 2015 yılında bir grup STK[630] ile birlikte hazırladıkları bildiride Anwar Ibrahim ile dayanışma içinde olduklarını, hapsedilmesine neden olan politik güdümlü suçlamaları ve davaları kınadıklarını, kendisinin koşulsuz ve ivedilikle serbest bırakılması gerektiği çağrısı yapılmıştır. Ayrıca Malezya'da ifade özgürlüğü ve siyasi muhaliflik konusundaki baskının devam edilmesinden duyulan ciddi kaygının ifade edildiği metinde, baskıcı yasaların temel hakları sindirmek için kullanılmasının Malezya'nın uluslararası itibarına ciddi zarar verdiği belirtilmektedir.[631]

Yukarıdaki metinde muhalefet liderine yönelik yapılan bu davalarla ilgili yorumlarda ülkedeki baskıcı uygulamaların ekonomik sonuçlar doğuracağına yönelik yapılan vurgu, UAÖ'nün hükümetlere yönelik uyguladığı politik baskı aracı örneği olarak değerlendirilmektedir. Örgütün amaçlarından bir tanesi de iktidarın politika

---

[627] Malaysia: Drop charges against cartoonist for tweets, 5 November 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/11/malaysia-drop-charges-against-cartoonist-for-tweets/, (15.02.2017).
[628] Medical Letter Writing Action Fear of further deterioration of health Anwar Ibrahim, 25 August 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/asa280112004en.pdf, (15.02.2017).
[629] Malaysia opposition leader Anwar faces 'show trial', 29 January 2010, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2010/01/opposition-leader-anwar-faces-039show-trial039-malaysia-20100129/, (15.02.2017).
[630] Madde 19 (Article 19), ASEAN İnsan Hakları Parlamenterleri (ASEAN Parliamentarians for Human Rights -APHR), Küresel Ağ (Global Bersih), Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (International Federation for Human Rights-FIDH), Malezya Halkının Sesi (Suara Rakyat Malaysia SUARAM) ve UAÖ olarak imzalanmıştır.
[631] Solidarity Statement For Prisoner Of Conscience Anwar Ibrahim, 10 August 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/ASA2822592015ENGLISH.pdf, (15.02.2017).

değişimi yapmasını sağlamak adına hükümetlere politik baskı uygulanmasıdır. Malezya insan hakları açısında kendi vatandaşlarına yönelik uygulamaları demokratik özellikler göstermese de dünya ekonomisi açısından yükselen ekonomik güçlerden biridir. Dolayısıyla Malezya'nın dünya ekonomisindeki konumunu göz önünde bulunduran açıklamaların bir caydırıcı etkisi olabileceği düşünülerek UAÖ'nün aktivizm belgelerinde kullanılmaktadır.

UAÖ'nün defalarca kampanya düzenlendiği göçmen işçi hakları aktivisti Irene Fernandez'in 12 yıllık yasal mücadelesinin Malezya yasal tarihinde en uzun dava olduğunun belirtildiği haberde, 1996 yılında yasadışı göçmenlerin yetersiz beslenme ve işkence gördüğünü ifade eden raporundan dolayı 'kasıtlı olarak yanlış haber yayımlamaktan' tutuklandığı ancak temyize gitme süreci ile serbest bırakıldığı nihai olarak 2008 yılında hakkındaki suçlamaların düşürüldüğü haberi verilmektir.[632]

Yukarıda belirtilen konular haricinde toplanan veriler incelendiğinde UAÖ'nün göçmenlerin, sığınmacıların zorla geri gönderilmesi, yaşam koşulları, göz altına alınmaları, kötü muamele ve işkenceye maruz kalmaları gibi birçok konuda aktivizm düzenlendiği görülmektedir. 2004 yılında yayımlanan Malezya hükümetinin kitlesel olarak göçmenleri sınır dışı etme planlarıyla ilgili raporda, UAÖ hükümetin sınırlarını kontrol etme egemenlik hakkını tanıdığını ancak örgütün korkusunun Malezya'nın mültecilerin statüsüyle ilgili 1951 sözleşmesinin ve 1967 protokolünün bir parçası olmaması ile bir milyon üzerinde yasal olmayan göçmenin tutuklanıp sınır dışı edilmesinin, kendi ülkesine döndüğünde ciddi insan hakları ihlaliyle karşılaşma riski bulunan asıl mülteci konumunda olan kişileri etkilemesi olarak ifade edilmektedir.[633] Ayrıca aynı raporda hükümet yetkililerinin ülke ekonomisinin ve üretim kapasitesini artırılmasında 'yabancı emeği' katkısının farkında olduklarını,

[632] Malaysian activist acquitted after 12 years of legal battles, 24 November 2008, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2008/11/malaisie-une-militante-acquitt-e-apr-s-douze-ans-de-bataille-judiciair/, (15.02.2017). 16 Mayıs 2018 tarihinde Anwar İbrahim'in kraliyet affı alarak serbest bırakıldığı haberi verilip UAÖ'nün 20 yıldır hakkında kampanya yürüttüğü bu davanın sonuçlanmasının Malezya için insan hakları konusunda bir dönüm noktası olduğu belirtilmektedir. Bkz.: Malaysia: Release of prisoner of conscience Anwar Ibrahim a momentous day for human rights, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/05/malaysia-release-of-prisoner-of-conscience-anwar-ibrahim-a-momentous-day-for-human-rights/, (15.02.2017).

[633] Malaysia- Human rights at risk in mass deportation of undocumented migrants, 2 December 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/asa280082004en.pdf, (15.02.2017).

Malezyalı iş dünyasının yoksul komşu ülkelerden gelen rekabetçi işgücü kaynaklarından yararlanmaya devam ettiğini, özellikle düşük vasıflı olarak inşaat, tarım ve hizmet sektörlerinde çalıştırıldıkları belirtilmektedir. 2002 yılında da benzer bir kitlesel sınır dışı edilme olayının gerçekleştirilmesinden sonra ciddi işgücü sıkıntısı çekildiği ve belirli sanayi kollarında çalıştırılmak üzere yabancı işçi alımına izin verildiği bilgisi verilmektedir. Birçok göçmen işçinin fiziksel ve cinsel suistimal tehlikesi altında oldukları, temel hizmetlere ulaşımlarının yetersiz olduğu, uygun olmayan koşullarda yaşadıkları, yasal korumalarının sınırlı olduğu, insafsız işe alım ajansları (unscrupulous recruitment agents) ve işverenleri tarafından sömürülmeye açık oldukları belirtilmektedir.[634] UAÖ Asya Pasifik Bölgesi Direktörleri tarafından sığınmacı ve göçmenlerin temel insan hakları garanti altına alınana kadar sınır dışı edilmelerinin durdurulmasının talep edildiği ve özellikle risk altında olan sığınmacıların geri gönderildiklerinde ortaya çıkacak hak ihlallerinin neler olacağının açıklandığı açık mektup Malezya Başkanına ithafen yazılmıştır.[635]

Yukarıda belirtilen göçmen ya da mülteci konumundaki işçilerin geri döndürülmesi hakkında hazırlanan metinlerde bu işçilerin sömürülerek kazanç sağlanmasını ülke ekonomisine olan katkısı bağlamında açıklayan ifadelerin olması, kapitalist sistemin sömürü ilişkisini göstermesi açısından bu tür belgeleri önemli kılmaktadır. Özellikle yabancı uyruklu işçilerin ülke insanının çalışmak istemediği en ağır koşullara sahip işlerde daha ucuz ücretle çalıştırıldığının anlaşıldığı açıklamalara yer verilmesi metinlerin karşı hegemonik söylem özelliklere sahip olduğunun göstergesidir. Küresel hegemonik sistemin çarpık ve sömürüye dayanan çalışma biçimlerinin anlatıldığı her metin karşı hegemonik söylemin örnekleri olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bu konuda hazırlanan belgelerde yabancı uyruklu işçilerin çok ağır koşullarda çalıştırılarak uğradıkları hak ihlallerinin örnek vakalarla anlatılması, gerçek insan öykülerinin verilmesi neoliberal kapitalist hegemonik kurgunun gerçeklikle parçalanmasını sağlamaktadır.

---

[634] *A.g.e.*, s. 3-4.

[635] Malaysia: Open Letter From The Directors Of Amnesty International's Sections In The Asia-Pacific Region, 15 February 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/asa280032005en.pdf, (16.02.2017).

Son olarak UAÖ'nün Malezya hakkında çalıştığı konulardan bir tanesi ise 2002 yılında yapılan yasal düzenlemeyle uygulanmaya başlayan sopa cezasına (canning) son verilmesi için yürüttüğü çalışmalardır. Sopa ile vurmak gibi 'insanlık dışı', 'acımasız' ve 'küçük düşürücü' olarak nitelendirilen bu cezanın özellikle ülkenin göç yasasında yer alması sonucunda göçle ilgili suçlarda uygulandığı belirtilmekte ve Malezya Hükümeti'ne bu 'zalim cezadan' kurtulması çağrısı yapılmaktadır.[636] Ayrıca sopa cezasının 40 ayrı suçta tamamlayıcı ceza olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Malezya'nın İslami şeriat hukukunun uygulandığı Pahang eyaletinde Müslüman bir kadının bir otelde alkol içerken yakalanmasından dolayı altı kez sopa ile vurma ve para cezasına çarptırıldığı ifade edilmektedir.[637] Evlilik dışı ilişki yaşayan üç kadının suçlarının kesinleşmesi ile sopa cezası almaları üzerine hükümetin bu cezaya son vermesi çağrısı yenilenmiştir.[638] Bu konu hakkında yapılan çalışmaların söylem analizine dahil edilmesinin nedeni UAÖ'nün demokratik bir yönetim biçimine sahip olmayan Malezya'nın anayasal monarşik yönetimi hakkında yorum yapmadığını ya da karşı bir söylem geliştirmediğini belirtmektir. Diğer ülkelerde olduğu gibi sadece insan hakları ihlallerine odaklanarak var olan ihlalleri ortadan kaldırmaya yönelik aktivizm çalışmaları yapılmaktadır.

3.6.3. UAÖ Nepal Aktivizmi

Resmi adıyla Nepal Federal Demokratik Cumhuriyeti 558 puanı ile bölgenin en az insani gelişim düzeyine sahip ülkesidir ve BM İnsani Gelişim Endeksi dünya sıralamasında 144.'dür. Nepal'de 28 Mayıs 2008 tarihinde kurucu meclis tarafından 240 yıllık monarşi sona erdirilip cumhuriyetin ilan edilmesi ile ülke dünyanın en yeni cumhuriyetlerinden biri olmuştur.[639] Ülkenin tarihinde krallık ve demokratik yönetim

[636] Malaysia: End caning as a punishment against immigrants, 2 July 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/asa280042009eng.pdf, (16.02.2017).
[637] Malaysian woman first to be caned under Shariah law, 21 August 2009, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/08/mujer-malaisia-primera-persona-azotada-vara-aplicacion-ley-islamica-20090821/, (16.02.2017).
[638] Malaysia urged to end brutal punishments after women caned, 18 February 2010, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2010/02/malaysia-urged-end-brutal-punishments-after-women-caned-20100218/, (16.02.2017).
[639] Nepal'de cumhuriyet ilan edildi, 29 Mayıs 2008, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/05/080529_republicof_nepal.shtml, (16.02.2017).

taraftarları arasında siyasi mücadele iç savaşa dönüşmüştür ve bu tez araştırması için 2001-2016 arasında toplanan Tablo-16'daki verilerin birçoğu bu süreçle ilgidir.

Nepal ile ilgili en fazla veri yasal olmayan öldürmeler ve kaybedilmelere yönelik acil eylem çağrıları ve açıklamalarıyla ilgilidir. Özellikle 1996-2006 yılları arasında yaşanan iç savaş sırasında ortaya çıkan insan hakları ihlalleri bu verilerin artmasına neden olmuştur. Ayrıca adalet sistemi ve cezasızlık başlığı altında bu süreçteki kaybedilmelere yönelik yapılan çağrı ve açıklamalar bulunmaktadır.

İç savaş sonrasında yeni rejimin kurulma sürecinde ülkede yaşanan politik, ekonomik sorunlara karşı halkın gösteri hakkını kullanmasının hükümet tarafından engellenmesi sırasında güvenlik güçlerinin aşırı güç kullanması, kadınlara, Nepalli işçi göçmenlere karşı ayrımcılık ve kötü muamele uygulanması, hukuksuz gözaltılar sırasında inanların karşılaştığı işkence ve kötü muamelelerin devam etmesi UAÖ'nün Nepal hakkında çalıştığı konular arasındadır.

Tablo 16. UAÖ Nepal Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Adalet Sistemi	3	10
Alıkoyma/Gözaltı	92	4
Ayrımcılık	0	8
Cezasızlık	0	7
Çocuk Hakları	2	2
İfade Özgürlüğü	9	11
İnsan Hakları Savunucuları	7	6
İşkence ve Kötü Muamele	69	8
Kadın Hakları	6	8
Mülteciler/Göçmenler	3	1
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	188	41
Sağlık ve Barınma Hakkı	1	1
Silahlı Çatışma ve Silahlı Gruplar	0	9
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	6
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	380	122

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

28 Mayıs 2008 tarihinde Nepal'de cumhuriyetin ilan edilmesi bir milat olarak alındığında ülke hakkında veri toplama sürecinde kaydedilen araştırmaların %51'i, eylem çağrılarının ise %96'sı bu tarihe kadar yapılmış olup bu çalışmaların ülke

tarihinde 11 yıllık döneme denk gelen iç savaşın politik ortamı ve çatışmalar sırasında ortaya çıkan insan hakları ihlalleriyle ilgili olduğu belirtilmelidir. 2008 yılından sonra yapılan araştırmaların bir çocuğu iç savaş kurbanlarının adalet mücadelesi, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu çalışmaları ve hak ihlali mağdurlarına adil çözüm arayışlarını içermektedir.

Öldürmeler ve kaybedilmeler, alıkoyma/gözaltı, işkence ve kötü muamele başlıkları altında toplanan verileri anlamlandırabilmek için veri metinlerinden elde edilen bilgiler ile ülkenin çatışmalı politik tarihini kısaca açıklamak yararlı olacaktır. Ocak 2001 tarihli ilk eylem çağrısında Maoist Nepal Komünist Partisi (NKP)'ne bağlı öğrenci birliğinden 16 öğrencinin Aralık 2000'de tutuklanmalarından sonra kaybedildiği; öğrencilerin göz atına alındıkları karakolda işkence gördükleri ve resmi olmayan bir gözaltı merkezine götürüldüğünün rapor edildiği belirtilerek öğrencilerin nerede olduğunun açıklanması ve serbest bırakılmalarıyla ilgili hükümete taleplerin iletilmesi istenilmektedir.[640] Maoist NKP'nin sempatizanı ya da üyesi olması şüphesiyle dokuz gazetecinin tutuklanıp kaybedilmesi üzerine düzenlenen eylem çağrısında; 1996 yılında Maoist NKP, kraliyet yöntemine karşı başlattığı "*halkın savaşı*"nın son bulması için barış görüşmelerinin yapıldığı ancak 23 Kasım 2001'de polise ve askerlere Maostlerin saldırıları sonucunda ateşkesin bozulduğu, 26 Kasım'da ise Nepal Kralı tarafından ülke çapında olağanüstü hal ilan edildiği ve ordunun yetkilendirildiği, Terörist ve Yıkıcı Faaliyetler (Önleme ve Kontrol) Yönetmeliği ilan edilmesiyle 'terörist' faaliyetlerle ilgili olmaktan avukatlar, öğrenciler, öğretmenler, NKP üyeleri ya da sempatizanları olmak üzere onlarca insanın tutuklandığının bilgisi verilmektedir. [641] Nitekim 2001 ile 2008 yılları arasında yapılan acil eylem çağrılarının incelenmesi sonucunda bütün kayıtların iç çatışma sırasında siviller, Maoist NKP sempatizanı ya da üyesi olduğu bakılmaksızın göz altına alınan, tutuklanan, işkence gören, kendisinden haber alınmayan ya da kaybedilen insanlara yönelik olduğu saptanmıştır. Bu eylemlerden bir tanesi ise UAÖ üyelerinden biri olan Prakash

[640] Fear Of Torture / "Dısappearance" for Students belonging to the All Nepal National Free Students Union (ANNFSU), 15 January 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/asa310012001en.pdf, (16.02.2017).
[641] Fear for safety/fear of "disappearance", 5 December 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/asa310152001en.pdf, (16.02.2017).

Thapa'nın gözaltına alınmasından sonra kendisinden haber alınmaması üzerine yapılmıştır.[642] Metinde 2002 ile 2003 yılları arasında Nepal'in dünyada en fazla kaybedilme vakasının yaşandığı ülke olduğu belirtilmektedir.

Aralık 2002'da "Derinleşen İnsan Hakları Krizi: Uluslararası Hareketin Zamanı" adlı raporda ülke içindeki çatışmanın tarihi hakkında bilgi verilmektedir. Buna göre Maoist NKP tarafından 13 Şubat 1996 yılında "*Yeni Demokrasi*" kurmak ve feodalizme, emperyalizme karşı reformist bir anayasal düzen oluşturma şeklinde açıklamaları ile "*halkın savaşı*"nı başlattıklarını duyurmalarından itibaren ülkede çatışmaların devam ettiği belirtilmektedir.[643] Ülkede birçok farklı komünist parti ve oluşum olduğu için hareketi başlatan fraksiyonun Maoist olmasından dolayı metinlerde NKP (Maoist) olarak adlandırılmaktadır.

Adı geçen raporda uluslararası topluluk ile iş birliği başlığı altında "*Uluslararası topluluk, Nepal'deki yaklaşmakta olan insan hakları krizini fark etmede geç kaldı.*" cümlesi ile "*halkların savaşı*"nın başlamasından altı yıl sonra İngiltere Hükümeti'nin, Haziran 2002'de Londra'da bir dizi hükümet, uluslararası kurum ve Nepal Hükümeti temsilcileri ile bir toplantıya ev sahipliği yaptığı belirtilmiştir. Toplantı sonucunda Nepal'de barışı sağlamaya yönelik yoksulluktan kaynaklı sosyal, politik ve ekonomik sorunları çözebilmek için uluslararası desteğin gerektiği gibi ifadeler kullanıldığı görülmektedir.[644] Nepal Hükümeti'nin 11 Eylül 2001 sonrası uluslararası ikliminden yararlanarak 2002 yılının başlarında yabancı askeri yardımları artırmak için başlattığı uluslararası kampanyası ile ABD'nin bu kapsamda ekonomik yardımını artırdığını ve ilk defa 'ordunun isyan karşıtı çalışmalarına destek programı' başlattığı belirtilmektedir. Birleşik Krallık'ın ise ayrıca insani yardım ve askeri donanım alımı için Nepal'e altı buçuk milyon sterlin verdiği, Hindistan'ın ayrıca askeri teçhizat sağladığı ve orduyu direniş teknikleri konusunda eğitmeye yardım ettiği ifade edilmektedir. 2002 Ekim'inde, bağış yapan hükümetlerin, Haziran ayındaki Londra

---

[642] Fear of "disappearance"/ fear for safety Nepal Prakash Thapa (m), aged 36, member of Amnesty International, 10 December 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/asa311882004en.pdf, (16.02.2017).
[643] Nepal A deepening human rights crisis Time For International Action, 19 December 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/116000/asa310722002en.pdf, (16.02.2017).
[644] *A.g.e.*, s. 20.

toplantısında yapılan tavsiyelerin uygulanmasını gözden geçirdikleri; gelişmeleri memnuniyetle karşıladıkları, Nepal'i ve uluslararası toplumu, özellikle güvenlik, yolsuzluk kontrolü, kalkınma, insan hakları, demokrasi, gıda ve tıp, reformlar alanlarında tavsiyeleri uygulamaya devam etmeye çağırdıklarını ayrıca katılımcıların hem Nepal hükümetine hem de Maoistlere insan hakları ihlalleriyle ilgili endişelerini dile getirdikleri ifade edilmektedir. UAÖ ise 2000 yılında BM Özel Röportörü tarafından ülke hakkında hazırlanan rapordaki hükümete yapılan önerileri uygulamak adına Nepal yetkilileri tarafından herhangi bir işlem yapılmadığı belirtmektedir.[645] Bu rapor genel olarak değerlendirildiğinde adı geçen ülkelerin Nepal'de insan haklarına neden olan iç savaşı destekleyecek yardımlar yaptığı yönünde eleştirel bir yaklaşımla yazılmıştır.

Şubat 2005'te UAÖ Genel Sekteri Irene Khan liderliğinde Nepal'e yapılan ziyaret sırasında elde edilen bulgulara dayanarak hazırlandığı bertilen raporda, 2005 yılında kralın hükümetin kontrolünü ele geçirip olağanüstü hal ilan etmesiyle hızlıca artan insan hakları durumunun değerlendirildiği belirtilmektedir.[646] Raporun sonlarında yer alan öneriler bölümünde uluslararası topluluğa yaptığı çağrıda Nepal hükümetine insan hakları politikalarını değiştirmesi için baskı uygulamak amacıyla özellikle Hindistan, BK ve ABD'nin askeri yardımlarını askıya almaları gerektiği çağrısı dikkat çekicidir. Nitekim bu konuda Haziran 2005 tarihli 33 sayfalık bir rapor yayımlanmıştır. Raporda adı geçen bu üç ülke başta olmak üzere bu süre zarfında Nepal'e önemli miktarda silah, eğitim ve diğer askeri yardım sağlandığı, bu yardımların Kraliyet Nepal Ordusu'nun (KNO) doğrudan çatışmada kullandığı, Kasım 2001'den sonra yardımların arttığı belirtilerek "*Uluslararası Af Örgütü'nün görüşüne göre, bu yardım uluslararası insancıl ve insan hakları hukukunun ağır ihlallerinde artışa yol açmıştır."* değerlendirilmesi yapılmıştır. Raporda ayrıntılı olarak üç ülkenin Nepal'e yaptığı teçhizat ve para şeklindeki askeri yardımlar resmi rakamlar ve miktarlar verilerek anlatılmaktadır. 1 Şubat 2005 yılında Kralın meclisi kapatıp olağanüstü hal ilan edip kral olarak yönetimde tek otorite kendini belirlemesinden sonra bu ülkelerin öldürücü olmayan (non lethal) askeri yardımı kestiklerini ifade

[645] *A.g.e.*, s. 21
[646] A Long Ignored Human Rights Crisis Now, On the brink of catastrophe, 18 February 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/asa310222005en.pdf, (16.02.2017).

etseler de helikopter gibi askeri araçların da içinde olduğu farklı mühimmatları içeren yardımların devam etmesini, insan hakları ihaleline neden olabilecek saldırılarda kullanılabileceği belirtilerek eleştirilmiştir. Bağışçı ülkelerin askeri yardım yapma gerekçelerine değinen raporda, Maoistlerin de silah satın almalarından dolayı yardımın zorunlu olduğunu savunmalarının yetersiz bir gerekçe olduğu; Maoistlerin silah almış olmalarının Kraliyet Nepal Ordusu'nun daha büyük bir askeri güç olmasının tartışılmaz olduğu gerçeğini değiştirmediği ifade edilmektedir.[647]

Aynı raporda UAÖ'nün Silah ve Güvenlik Ticareti Hakkındaki Görüşü başlığı altında "*Uluslararası Af Örgütü silah ticari konusunda taraf tutmamakla birlikte, uluslararası insan hakları hukukunun veya uluslararası insancıl hukukun ciddi ihlallerine katkıda bulunacağı makul bir şekilde varsayılabilen herhangi bir askeri, güvenlik veya polis (AGP) ekipmanının, teknolojisinin, personelinin veya eğitiminin transferine ve bu transferler için lojistik veya finansal desteğe karşıdır*."[648] şeklinde bu konu hakkındaki tutumunu açıklamaktadır. Sivilleri hedef almak, ayrım gözetmeyen öldürmeler, kaybedilmeler, işkence ve kötü muamele gibi ihlallerin engellenmesi için ayrıca bu ihlallere neden olabilecek AGP transferlerini yasaklayacak mekanizmalar ile etkili hukuk kurallarını oluşturmak, bu tür ihlalleri önlemek için sıkı bir hesapverebilirlik ve eğitim sistemi oluşturmak amacıyla UAÖ kampanyalar yaptığını ifade etmektedir. ABD, BK ve Hindistan'ın askeri yardımlarının haricinde Nepal'in uluslararası silah pazarından teçhizat alışı, 23 Mayıs 2005 tarihinde iddiaya göre Almanya'dan mühimmat sevkiyatı yapıldığı örneği ile verilmektedir. Bu tür transferleri kontrol edip gözlem altında tutacak uluslararası hukuk sisteminin zayıf olduğu ve çoğunlukla ulusal devletlere bırakıldığı yorumu yapılmaktadır. Avrupa Birliği düzenlemelerinin de zayıf olduğu yönünde eleştiri getiren metinde birçok AB ülkesinin taraflara ağır insan hakları ihlalinde kullanılabilecek askeri yardım sağlayıp silah ticareti yaptığı belirtilmektedir.[649]

Bahsedilen raporda yapılan askeri yardımlar ile gerçekleştirilen bazı insan hakları ihlalleri vakaları örnek olarak verilmiş ve askeri yardımların askıya alınması

[647] *A.g.e.,* s. 21.
[648] *A.g.e.,* s. 13.
[649] *A.g.e.,* s. 10-11.

için uluslararası topluluğa çağrı yapılmıştır. BM'nin Nepal'de insanlık krizine karşı etkisiz duruşunun da yorumlandığı belgede "*Mevcut cezasızlık iklimi, sivil kurumların aşınması ve militarizasyonu, hukukun üstünlüğünün çökmesi ortamında silahların ve ilgili malzemelerin kolay erişilebilirliği, daha büyük askeri güçlerin himayesi ve Nepalli insan hakları topluluğuna yönelik bütün tehditler, Nepal'de büyük oranda insan hakları ihlallerinin gerçekleşmesine katkıda bulunuyor."* değerlendirmesi ile ortaya çıkan insanlık krizine neden olan koşullar açıkça belirtilip eleştirilmektedir.[650]

UAÖ'nün Nepal'de yaşanan iç savaşa yönelik yapılan yardımın araştırılması ve değerlendirilmesini içeren bir rapor hazırlaması ve yukarıda örneklerle gösterilen ifadelerin kullanılması karşı hegemonik söylem özelliği göstermektedir. ABD, BK ve AB ülkelerinin demokrasi ve insan hakları konusundaki uluslararası insan hukuku standartlarının oluşturulmasında kurucu ve öncü ülkeler olduğu savından hareketle demokratik olmayan resmi olarak Ekselansları olarak hitap edilen baskıcı monarşik otoriteyi askeri ve mali yardımla desteklemeleri hegemonyadaki çarpıklığın göstergesidir. UAÖ'nün bu çarpıklığı, somut verilere dayanarak olgusal olarak ortaya koyacak çalışmalar yapması ve insan hakları söylemindeki tutarsızlıkları eleştirmesi hegemonik dünya sistemindeki bozuklukların belgelenmesi açısından karşı hegemonik özellikler taşımaktadır. Diğer ülkelerde olduğu gibi Nepal üzerine yapılan çalışmalarda da UAÖ tarafsızlık kaygısı ve devletlerle diplomatik ilişkiler kuran meşru bir UHDÖ olması söylemlerindeki ifade seçimlerine yansıdığı görülmektedir. Ancak hak ihlali ne kadar ağır ve ne kadar apaçık ise söyleminde o derece net ve eleştirel olabildiği anlaşılmaktadır. Nepal'de ağır insan hakları ihlaline neden olan olağanüstü hal kapsamında ülkeyi tek başına yöneten kral yönetime yapılan yardımların eleştirilmesini içeren metinler bu bağlamda okunmalıdır.

İç savaşla ilgili bütün çalışmalarda UAÖ'nün çatışmanın her iki tarafının neden olduğu insan hakları ihlallerine yönelik aktivizm yürüttüğü görülmektedir. Bunun yanı sıra devlet görevlilerin neden olduğu ihlallere karşı düzenlenen eylem çağrı metinleri de dahil olmak üzere bütün metinlerde Maoist NKP'nin neden olduğu hak ihlallerinden bahsedilmektedir. Kraliyet yönetimine yönelik eylem çağrıları

[650] *A.g.e.,* s. 24.

düzenlediği gibi Maoist Komünist Parti yöneticilerine de neden oldukları öldürmeler, işkenceler, sivillerin zarar görmesi ve kaçırılması,[651] şehirlerin girişinin engellemesi[652] gibi yaşanan olaylardan hareketle ortaya çıkan hak ihalelerini durdurmaları için çatışmanın tarafı olarak yükümlülüklerini ifade eden[653] birçok açık mektup yazıldığı görülmektedir. Silahlı çatışmalar yaşanan diğer ülkelerde olduğu gibi çatışmanın her iki tarafına yapılması gerekenlerle ilgili öneriler ifade edilip uluslararası insan hukukuna referans verilmektedir. UAÖ tarafından cumhuriyetten önceki anayasal monarşinin kendisiyle ile ilgili bir yorum yapılmamış başka bir deyişle ülkenin egemenlik alanı olarak yönetim biçiminin ne olduğu hakkında değerlendirilme yapılmamış ancak yönetimin insan haklarını sağlaması ve koruması konusunda örgütsel tutumunu sürdürmüştür.

İç savaş sonrası dönemde savaşta ortaya çıkan hak ihlallerine karşı cezasızlık, kaybedilenlerin bulunması ve diğer hak ihlallerine uğramış kurbanların adalet arayışları için raporlar yazılıp eylem çağrıları düzenlenmiştir.[654] Bunun haricinde Nepal'deki kadınların uğradığı ayrımcılık hakkında araştırmalara dayanan metinler hazırlanmış kadınların cinsel ve üreme haklarıyla ilgili kampanyalar yapılmıştır.[655]

Göçmen işçiler, aileleri, ülkeye dönen işçiler ve çalıştığı sırada ölen işçilerin yakınlarıyla yaptıkları görüşmeler ile toplamda 149 göçmen işçi vakası ile oluşturulduğu belirtilen 2011 tarihli araştırmanın 107 sayfalık raporunda; düşük nitelikli işçilerin ülkede yaşanan ekonomik sorunlardan dolayı Malezya, İsrail ile Kuveyt gibi körfez ülkelerine göçmen işçi olarak gidiş sürecinde içerde ve dışarda

---

[651] Open letter regarding human rights violations by the Communist Party of Nepal (Maoist), 16 September 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/asa311652004en.pdf, (16.02.2017).
[652] Open letter condemning the abduction and killing of civilians and the "blockade" of Kathmandu by the Communist Party of Nepal (Maoist), 17 August 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/asa311572004en.pdf, (16.02.2017).
[653] Open Letter From Amnesty International, Human Rights Watch And The International Commission Of Jurists To The Leader Of The Communist Party Of Nepal (Maoist), 19 May 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/asa310462005en.pdf, (16.02.2017).
[654] The Search for Justice 10 January 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/asa310012013en.pdf, (16.02.2017); Break The Walls Of Impunity And Injustıce, 3 August 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/ASA3121822015ENGLISH.PDF, (16.02.2017).
[655] Unnecessary Burden: Gender Discrimination And Uterine Prolapse In Nepal: Briefing, 20 February 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/asa310022014en.pdf, (16.02.2017).

yaşadıkları sorunları ve sömürü ilişkileri değerlendirilmiştir.[656] Nepal ekonomisine gönderdikleri dövizlerle 2010-11 rakamlarına göre Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya % 20 katkı sağladıkları belirtilen göçmen işçilerin, ülke sınırları dışına çıkmadan önce resmi olarak evraklarının hazırlanması sürecinde işe alım ajansları ya da komisyoncu (broker) olarak adlandırılan kişiler tarafından suistimal edildiği, aldatıldığı anlatılmakta ayrıca bu şirket ve kişilerin ilgili yasal düzenlemelerin eksikliğini kullanarak çok yüksek karlar elde ettiği rakamlarla ifade edilmektedir. Bazı işe alım ajansların ve komisyoncuların göçmenleri sömürü ve zorla çalıştırma ticaretine karıştıkları, göçmen işçi olma işlemleri sırasında dolandırılmak, yüksek vergiler ödeme zorunluluğu, işlemlerin yapılması için rüşvet, yolsuzluk gibi pratiklerle memurların görevini kötüye kullanılması gibi olumsuz koşullar haricinde göçmen işçi olarak yurtdışına çıktıklarında; işçilerin izin günü olmadan uzun saatler çalışmaya zorlandıkları, vaat edilenden daha az ücret verildiği, kilit altına alındıkları, pasaportlarına el konduğu ve işverenlerinin isteklerini yerine getirmediklerinde yemek verilmediği ya da dövüldükleri aktarılmaktadır. Nepal Hükümeti'ne Zorla Çalıştırma Sözleşmesi'ne yasal uyumu sağlayacak ve Nepalli göçmen işçilerin sömürülmesini engelleyecek yasal düzenlemeleri yaparak sektörün kontrol edilmesi gerektiği konusunda çağrıda bulunulmaktadır. UAÖ araştırmasında kadın göçmen işçi vakalarını örnekleme dahil ederek kadınların yaşadıkları hak ihlallerini de analiz edildiği raporda özellikle göçmen kadınların sayılarının resmi rakamlarda çok düşük görünmesine karşın aslında yüksek olduğu belirtilmektedir. Rakamlardaki bu tutarsızlığın nedenleri olarak Nepal Hükümeti'nin, ev işleri için Körfez ülkelerine göç edecek kadınlara getirdiği yasaklar veya bir aile üyesinden yazılı izin alma gibi ayrımcı koşulların kadınları yasal olmayan yollardan göç etmeye zorladığı saptamaları yapılmaktadır.

İş yaşamına yönelik yapılan diğer çalışmalarda olduğu gibi yukarıda analiz edilen araştırma raporunda da emek sömürüsünün belgelenerek kapitalist ekonominin uygulanmasında ortaya çıkardığı insan hakları ihlallerini sergilemesi açısından karşı hegemonik özellikler göstermektedir. Bu tür aktivizm çalışmalarının, hegemonik

[656] False Promises Exploitation and forced labour of Nepalese migrant workers,13 December 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/28000/asa310072011en.pdf, (16.02.2017).

söylemdeki ‘hakları korunarak çalışan kişi’ olarak yeniden tanımlandırılan işçilerin, pazar ekonomisinde adaletsiz çalışma ilişkileri kurularak emek sömürüsüne uğramasının somut olaylar üzerinden açıklanması ve fail olan tarafların yükümlüklerini yerine getirmediğinin tarihi belgeleri olarak okunmalıdır.

3.7. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri

3.7.1. UAÖ İsrail ve İşgal Altındaki Filistin Toprakları Aktivizmi

İsrail ve Filistin BM’de farklı statülerde iki ayrı devlet olarak kabul edilmesine karşın UAÖ bu iki devlete yönelik çalışmalarını İsrail ve İşgal Altındaki Filistin Toprakları başlığı altında yürütmektedir. UAÖ, Filistin topraklarının İsrail tarafından işgal edildiğini politika belgelerinde kabul etmektedir ve diğer örneklem ülkelerinde görülmeyen savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar başlığının bu ülke için kullanıldığı ve bu yönde kampanya yapıp araştırma raporları yayımladığı görülmektedir.Tablo-17’deki verilerin sayısındaki fazlalık İsrail ve Filistin arasındaki savaş ve çatışmalar nedeniyle ortaya çıkan çok sayıda ağır insan hakları ihlallerinin sonucudur. Bu çalışmalar genellikle İsrail Devleti'ne yönelik olup Filistin yetkililerine yönelik kayıtlar da bulunmaktadır.

İsrail Hükümeti’nin Filistin halkını yaşadığı yerlerden zorla yerinden etmeleri ya da yerleşim yerlerini yıkmaları barınma hakkı ihlali olarak değerlendirilmekte İsrail hükümetine yönelik bu konuda acil eyleme çağıran kampanyalar ve uyarılar ile hükümlüklerini hatırlatan açıklamalar yapılmaktadır. Ayrıca suya erişim hakkı, beslenme hakkı, sağlık hakkı ihlallerine yönelik İsrail Hükümeti’ne çağrılarda bulunan eylemler düzenlenmiştir. Sonuç olarak İsrail üzerine yapılan çalışma, bölgede yaşanan çatışma ortamının sonucu ortaya çıkan insan hakları ihlallerine yöneliktir. UAÖ’nün İsrail’de yaşanan insan hakları ihlallerine yönelik yaptığı çalışmalar İsrail Devleti tarafından taraflılık olarak değerlendirildiği ayrıca belirtilmelidir.[657]

[657] https://www.ngo-monitor.org/books/amnesty_international_failed_methodology_corruption_and_anti_israel_bias/#executive, (03.03.2017).

Tablo 17. UAÖ İsrail ve İşgal Altındaki Filistin Toprakları Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Adalet Sistemi	10	28
Adil Olmayan Yargılama	6	0
Alıkoyma/Gözaltı	66	25
Ayrımcılık	0	8
Barınma Hakkı	35	21
Beslenme Hakkı	0	1
Çocuk Hakları	12	3
Düşünce Mahkumları	12	3
Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar	2	8
İfade Özgürlüğü	3	16
İnsan Hakları Savunucuları	10	23
İşkence ve Kötü Muamele	27	16
LGBTI Hakları	0	0
Mülteciler/Göçmenler	7	6
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	4	31
Ölüm Cezası	3	3
Sağlık Hakkı	14	5
Savaş suçları insanlığa karşı suçlar	2	22
Silahlı Çatışma ve Silahlı Gruplar	20	78
Suya Ulaşma Hakkı	0	3
Uluslararası Örgütler/Adalet	2	62
Yoksulluk	0	13
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	235	375

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

UAÖ'nün İsrail ve İşgal Altındaki Filistin Toprakları olarak adlandırdığı bölgede yapılan eylem çağrıları ve araştırma raporları, kamuoyu açıklamaları gibi belgelerin neredeyse hepsi İsrail-Filistin Çatışması'yla ilgili olup ağırlıklı olarak İsrail'in Filistin halkına yönelik yaptığı ağır insan hakları ihlallerini konu almaktadır. Tez çalışmasıyla ilgili veri toplanma tarihleri olan 2001 ile 2016 yılları arasında geçen 15 senelik süreçte ağır kayıpların verildiği, silahlı çatışmaların yaşandığı zamanlar olduğu hatırlatılmalı, Tablo-17'deki sayıların fazlalığını bu bağlamda değerlendirmelidir. Önceki analiz edilen örneklem ülkelerinde görülmemiş hak ihlalleri olan suya erişim, beslenme, barınma gibi yaşamsal öneme sahip ihtiyaçlara konu olan hakların sağlanması için acil eylem çağrıları düzenlenmiştir. Özellikle UAÖ, İsrail Ordusu'nun insanlığa karşı suç olarak nitelendirilen savaş suçları işlediği

yönünde saptamaları içeren raporlar yayımlamıştır. Tarafsızlık ilkesi gereği ilgili metinlerde çatışmanın diğer tarafı olan Filistin silahlı güçlerine de yaptığı hak ihlalleriyle ilgili çağrılarda bulunulmuştur. Hakkında eylem çağrısı düzenlenen kişiler değişse de vakalar hakkında hazırlanan metinlerde kullanılan söylem benzerdir. Aynı şekilde hazırlanan raporlarda da İsrail Hükümeti'nin ve yetkililerin işlediği insan haklarıyla ihlalleri hakkındaki saptamaları benzer nitelikte olup İsrail ve Filistin çatışmasıyla ilgili tutarlı bir söylem kullanıldığı görülmektedir. Bu söylemin nasıl oluşturulduğuna dair örnek verilerin analizi aşağıda verilmektedir.

Ülkelerine geri dönme hakkı olarak tanımlanan vatandaşı olduğu ülkesinden göç etmek zorunda kalmış ya da sürgün edilmiş insanların anayurtlarına geri dönme haklarının uluslararası hukuka göre korunduğunu belirten "Uluslarası Af Örgütü'nün Zorunlu Sürgün ve Geri Döneme Hakkı Üzerine Pozisyonu" başlıklı politika beyanında Filistin vakası örneği üzerinden konu hakkındaki tavrını açıklamıştır. Kaçmak zorunda kalmış ya da sürgün edilen Filistinlilerin geri dönme hakları olduğu yönünde görüş bildiren belgede İsrail Hükümeti'nin bu hakkı engellemesine karşı olduğunu belirten örgüt beyannamesinde benzer hakların İsrail vatandaşları içinde geçerli olduğunu, geri dönen herkese mülk başta olmak üzere hakkı olan tazminatın verilmesi gerektiği görüşleri maddeler halinde açıklanmıştır.[658]

İlk eylem çağrılarına konu olan hak ihlali Filistinlilere ait evlerin İsrail yetkilileri tarafından yıkılması olaylarıdır. İsrailli ailelere taahhüt edilen evleri yapabilmek ve İsrail güçlerine yapılan saldırıları cezalandırmak için Filistinli ailelerin evlerinin yıkıldığı ve evsiz bırakıldığı, kendi kontrolündeki bölge haricinde olan Filistin kontrolündeki binaların da yıkıldığı saptamaları yapılmaktadır. Dördüncü Cenevre Sözleşmesinin 53. maddesini referans verip 'işgalci güçler' tarafından işgal edilen bölgedeki her türlü mülkün yıkımının yasaklandığı belirtilerek İsrail otoritesinin Filistinli yerleşim yerlerini yıkması haricinde herhangi bir izin almadan yeni binalar yaptığı ifade edilerek bu yıkımları durdurması için eylem çağrısı yapılmaktadır.[659]

---

[658] Israel And The Occupied Territories/ Palestinian Authority, The Right to Return: The Case of the Palestinians, Policy Statement, 29 March 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/mde150132001en.pdf, (20.02.2017).
[659] Israel: House Destruction- Palestinian Civilians, 3 May 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/mde150342001en.pdf, (20.02.2017).

2004 yılında yayımladığı 65 sayfalık araştırma raporunda Filistinli yerleşiklerin evlerinin yıkılması, tarım alanlarının ve mülklerinin ellerinden alınması hakkında birçok vaka örneği verilerek İsrailli yetkililerin yaptığı hak ihlalleri örnek olaylar ile açıklanmaktadır. İsrail'in işgal ettikleri Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde egemen devlet olmadığından dolayı BM'nin insan hakları anlaşmalarını ısrarla reddettiğini belirtilen raporda, İsrail'in bu yıkımları durdurması ve uluslararası insani hukuk kurallarına uyması gerektiği ifade edilmektedir.[660] 2010 tarihli belgede ise İsrailli yetkililerin sadece Filistin evlerinin yıkılması emrini vermekle kalmadığını okulları, klinikleri, yolları, su sarnıçları, elektrik direkleri, kulübe ve hayvan barınaklarını da yıktıkları belirtilmektedir.[661]

Bölgede silahlı çatışmaların yaşandığı süreçlerde UAÖ'nün çatışmaların durdurulması ve sivillerin korunması için yürüttüğü aktivizm çalışmalarında silahlı çatışmanın her iki tarafına da çağrı yağarak sivillere yönelik saldırıların durdurulması gerektiği vurgulanmaktadır. 2002 yılında UAÖ Genel Sekreteri Irene Khan tarafından yapılan açıklama metninde her iki taraftan da öfke ve üzüntü içinde olan insanların var olduğu; Airel Sharon, Yasser Arafat ve George Bush'un kurbanların çağrısını dinlemelerini, çatışma çözümü için yapılan görüşmelerde insan haklarına saygılı olmalarını ve insani hukuku temel almaları gerektiği şeklindeki görüşlerine yer verilmiştir.[662] Daha önce Nepal İç Savaş'ında olduğu gibi UAÖ Genel Sekreteri'nin böyle bir metni ele alması sorunun örgüt için öncelikli olması ve uluslararası toplumu konuya çözüm getirmesi için harekete geçirmeye çalışması motivasyonu yatmaktadır. Ayrıca ABD başkanına da seslenilmesi ABD'nin de sorunun bir parçası ve çözüm getirecek taraflarından olduğunun göstergesidir.

UAÖ, 2002 yılında yayımladığı 77 sayfalık araştırma raporunda Jenin ve Nablus şehirlerinde İsrail savunma güçlerinin yaptığı askeri saldırıların sonucunda öldürmeler başta olmak üzere ağır insan hakları ihlallerini 'savaş suçu' olarak

---

[660] Under the rubble: House demolition and destruction of land and property, 17 May 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/100000/mde150332004en.pdf, (20.02.2017).
[661] As Safe As Houses? Israel's Demolition Of Palestinian Homes, 16 June 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/40000/mde150062010eng.pdf, (20.02.2017).
[662] Making Grief a Platform for Change - Opinion Piece by Irene Khan, Secretary General of Amnesty International, 30 April 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/mde150882002en.pdf, (20.02.2017).

nitelendirmiştir.[663] Yargısız infazlar, işkence ve kötü muamele, keyfi gözaltılar, adil olmayan yargılama, evlerin yıkılması ve yaşam alanlarına saldırılar gibi kolektif cezalandırmalar, geniş çaplı ve acımasızca yıkıp yok etme, sürgünler, İsrailli yerleşimcilere kıyasla, Filistinlilere yönelik ayrımcı muamele gibi İsrail güçlerinin neden olduğu ağır insan hakları ihlallerini yıllardır belgelendirdiğini belirten UAÖ, bu ihlallerin bir çoğunun 'sistematik ve hükümet politikası' olarak işlendiğini ifade ederek bu tür ihlallerin uluslararası hukukta 'insanlığa karşı suç' olarak tanımlandığını ve Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'ne göre bunların 'savaş suçları' olduğunu açıkça belirtmiştir.[664] BM, AB, Arap Devletleri Ligi ve diğer devletlerarası organizasyonların çeşitli açıklamalar yaptığını, bölgeye barış için delegasyonlar gönderdiğini ama bütün çabaların boşa çıktığını, uluslararası koruma adına İsrail ve işgal altındaki bölgede insan haklarını gözlemleme sistemi kurulması talebini, İsrail Hükümeti'nin ABD'nin desteğini de alarak reddettiği belirtmektedir. Uluslararası topluluğun bölgedeki ağır insan hakları ihlallerinin "*etkisiz tanıkları*" olmaktansa acil bir şekilde harekete geçmesi gerektiği belirtilmektedir. Raporun sonundaki öneriler bölümünde ivedilikle İsrail'e silah satışının ya da transferinin durdurulması, yetki alanlarında olan savaş suçları ve insanlığa karşı suç işleyen şüphelilerin adalete teslim edilmeleri, işgal bölgelerinde insan hakları temelinde bir uluslararası izleme yapısı oluşturulması gibi taleplerini sıralamaktadır.[665]

2006 yılında İsrail güçleri tarafından Gazze Şeridi'nde düzenlenen saldırılar sonucunda öldürülen Filistinlilerin ve kayıpların belirlenmesi için uluslararası bir soruşturma yapılması talebiyle kamuya açıklama yapmıştır.[666] Ayrıca bu çatışma sırasında uzman kişiler tarafından oluşturulmuş bir ekibin her iki tarafın da gerçekleştirdiği öldürmeler ve çeşitli hak ihlallerini hakkında incelemeler yapması gerektiği belirtilmektedir.

---

[663] Israel and the Occupied Territories Shielded from scrutiny: IDF violations in Jenin and Nablus, 4 November 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/mde151432002en.pdf, (20.02.2017).
[664] *A.g.e.*, s. 66-67.
[665] *A.g.e.*, s. 72-77.
[666] Call for international investigation of Gaza strikes, 20 June 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/mde150542006en.pdf, (20.02.2017).

UAÖ 2007 yılında yayımladığı bir metinde Lübnan ile İsrail arasındaki çatışmalarda İsrail'in misket bombası kullandığı, bu bombalardan dağılan parçaların birçok Lübnanlı sivilin ölmesine neden olduğu, misket bombası attığı harita ve koordinatları Lübnanlı yetkililere vermesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca ABD'ye, İsrail güçlerine bu bombaları veren taraf olarak İsrail'in gerekli bilgiyi Lübnan'a ulaştırmasını sağlaması yönünde çağrı yapmaktadır.[667] UAÖ'nün ABD ve uluslararası topluluğa İsrail ve Hizbullah olmak üzere her iki tarafa silah ambargosu uygulanması yönünde çağrı yapmaya devam ettiği vurgulanmaktadır.

İsrail'in işgali altındaki Batı Şeria'da "*Filistin saldırılarını durdurmak*" savunması ile duvar inşa etmesi sonucu Filistinlilerin yaşadığı sorunların anlatıldığı 44 sayfalık araştırma raporu yayımlanmıştır. Duvarın örülmesiyle hayatları daha da olumsuz hale gelen Batı Şeria'daki Filistinliler ile yapılan görüşmelere yer verilen belgede; ekonominin kötüleşmesi ile yoksulluğun artması, duvar yüzünden şehre ulaşımın zorlaşması ve yardımların gelmesinde sorunların yaşanması gibi şehirdeki olumsuz yaşam koşullarının açıklanmasının yanı sıra bu süreçle mücadele eden insan hakları savunucularının uğradığı saldırılar örnek olaylarla anlatılmıştır.[668] İsrail tarafından inşa edilmeye devam edilen duvarın işgal edilen Filistin bölgesi içerisinden geçtiği için uluslararası hukuka aykırı bulunması ve yapımı durdurulması gerektiği şeklindeki Uluslararası Adalet Divanı ve BM Genel Kurulu'nun tavsiye kararlarının İsrail tarafından reddedildiği gelişmelerine de yer verilmiştir. Raporun sonunda UAÖ taraflara konuyla ilgili önerilerini sıralamış; İsrail Hükümeti'ne duvarın yapımını durdurması ve orada yaşayan topluluğu kolektif olarak cezalandırmayı bırakmasını, Filistinli askeri grupların ise sivillere yönelik saldırıları sonlandırmalarını belirtmiştir. "Uluslararası Topluluğa" başlığı altında yer alan son maddede işgalci güç olarak İsrail'in Filistin nüfusunun refahını korumak için gerekli yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamalarını, "*yaptırım uygulamaktan kaçınmanın*" Filistin halkına insani yardımın ulaşmasını olumsuz yönde etkilediğini, "*Filistin otoritesine insanı yardım sağlayan uluslararası topluluk ve bağışçı hükümetler özellikle ABD ve AB*

[667] Israel-USA: Ensure Israel hands over maps of cluster bombs strikes in South Lebanon 29 January 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/68000/mde150012007en.pdf, (20.02.2017).
[668] Enduring occupation Palestinians under siege in the West Bank, 4 June 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/68000/mde150332007en.pdf, (20.02.2017).

ülkelerinin sağladıkları fonların askıya alınmasının insan hakları üzerindeki olumsuz etkisini en aza indirmek için hemen adımlar atmalarını" ve "*temel insan haklarını yerine getirmek için gerekli acil yardımın hiçbir zaman siyasi hedeflerini gerçekleştirmeleri için bir pazarlık aracı olarak kullanılmaması"* gerektiği belirtilmektedir.[669]

Bu ifadelerle ve aşağıda verilecek birçok örnekte UAÖ uluslararası kurumların ve ülkelerin bölgede yaşanan insan haklarıyla ilgili etkin çözüm için gerekli adımları atmadıkları yönünde eleştirmektedir. Sorun hakkında politik bir görüş bildirmeden çatışmanın politik çözümünün ne olması gerektiği yönünde bir tavır koymadan UAÖ sadece yaşanan ağır insan haklarına odaklanarak bölgedeki insanlık krizine çözüm getirilmesinde çatışma tarafları hükümetler haricinde politik aktörler olarak gördüğü ABD, AB ülkeleri ve BM'yi alması gereken inisiyatifi göstermemeleri ve soruna politik çıkarlarına göre yaklaşmaları konusunda eleştirmektedir.

UAÖ'nün çatışma sırasında ortaya çıkan hak ihlallerini engellemek adına uluslararası topluluğu harekete geçirmeye çalışmakta olduğu, toplanan bütün verilerinde öneriler bölümüne uluslararası hukukun işletilmesi sağlayacak BM gibi kurumlara ve diğer ülkelere çağrılar yapmasından anlaşılmaktadır. 2008 yılında yayımladığı kamuoyu açıklamasında, BM İnsan Hakları Konseyi Başkanı'na ve üyelerine, 1967'den beri işgal edilen Filistin topraklarındaki insan hakları durumu hakkındaki Özel Raportör'ün görevini gözden geçirmek ve daha etkili hale getirmek üzere bir görüşme planlamaları yönünde çağrıda bulunduğu belirtilmektedir.[670] 2009 yılında İsrail ve Hamas'ın ateşkes kararları ile çatışmaları durdurması üzerine UAÖ BM Şubesi Başkanı imzasıyla yayımlanan açık mektupta; çatışma taraflarının uluslararası hukuk ihlalleri ve savaş suçları işlediğine dair ellerinde kanıt olduğunu ve bu suçların araştırılması için BM ve özellikle Güvenlik Konseyi'ni bütün iddiaları araştıracak kapsamlı bir bağımsız uluslararası soruşturma yapmaya çağırmaktadır.[671]

---

[669] *A.g.e.,* s. 38.

[670] Israel/Occupied Palestinian Territories (OPT): Mandate of the Special Rapporteur on the OPT should be made comprehensive 11 July 2008, https://www.amnesty.org/download/Documents/56000/mde150282008eng.pdf, (20.02.2017).

[671] Open letter to the Security Council (Conflict In Gaza- Enquiry Into Allegatıons Of HR Law Violations), 22 January 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/ior410072009en.pdf, (20.02.2017).

Bu belgede belirttiği çatışma taraflarının savaş suçu işlediğine dair kanıtların yayımlandığı 45 sayfalık araştırma raporunda, tarafların öldürdüğü insan sayıları verilmiş ve sivillerin doğrudan öldürülmesi gibi savaş suçlarında kullanılan silahların ve bölgeden toplanan çatışma materyallerinin fotoğraflarını da ekleyerek kullanılan silah ve teçhizatla ilgili bilgiler verilip bu silahların hangi ülkelerden tedarik edildiği açıklanmaktadır.[672] Belgede UAÖ'nün, İsrail'e verilen silahların, mühimmatların ve diğer askeri ekipmanların İsrail Ordusu tarafından, Gazze'deki sivilleri ve sivil hedefleri direkt hedef alarak kullanılmasından derinden endişe duyulduğunu ayrıca Hamas ve diğer Filistinli silahlı grupların rasgele roket atması gibi İsrailli sivillere zarar verecek eylemleriyle ilgili bezer kaygıları taşıdığı belirtilmektedir. UAÖ'nün araştırmacıları ve bir silah uzmanı ile yaptıkları saha araştırmasında buldukları cephane kalıntıları gibi her bir silahla ilgili toplanan bilgiler ayrı başlıklar altında açıklanmış ve çatışma boyunca kullanılan askeri teçhizat ve silahların örnek verilen bazı vakalarda savaş suçu sayılabileceği belirtmiştir. ABD'de üretilen tank ve füze kalıntılarının fotoğrafları ile bu silahlarla ölen insanların vakaları anlatılarak İsrail'e sağlanan silahların savaş suçlarında kullanıldığının kanıtları olarak sunulmuştur. Ayrıca Hamas ve Filistinli silahlı grupları ayrı bir başlık altında ele alınmış ve İsrailli sivillere yönelik saldırılarda kullanılan Rusya, Çin, Mısır yapımı silahların Mısır ile Gazze arasındaki tünellerden kaçırıldığına dair bilgiler verilmiştir.

Raporda İsrail'in birçok silahını kendi üretse de parçalarını ve kimi mühendislik çalışmalarını ABD ve Almanya'dan sağladığı, 2001 yılında itibaren ABD Hükümeti'nin İsrail'in en büyük geleneksel silah tedarikçisi olduğu, ABD'li şirketler haricinde ABD'nin yabancı ordu satışının büyük bir bölümünün İsrail'e yapılmaya devam ettiği miktarlar verilerek açıklanmıştır. ABD yasalarında ağır insan hakları ihlali yapanlara yönelik silah yardımı kısıtlamaları olsa da ABD Hükümeti'nin İsrail'e silah tedarik etmesi için her yıl büyük miktarda fon sağladığı saptamaları yapılmıştır.[673] 2007 yılında iki ülkenin aralarında ABD askeri yardımını içeren 10 yıllık bir anlaşma imzaladıklarını ve ABD'nin en fazla askeri yardım alıcısının İsrail olduğu bilgilerine yer verilmiştir. Ayrıca Fransa, Almanya, BK gibi ülkelerin İsrail'e

[672] Israel/OPT: Fuelling Conflict: Foreign Arms Supplies To Israel/Gaza, 23 February 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/mde150122009en.pdf, (20.02.2017).
[673] *A.g.e.*, s. 19.

silah ticareti yaptığı rakamlarla ifade edilmiş politik baskının bir sonucu olarak bazı AB ülkelerinin; çatışmayla ilgili endişelerinden dolayı İsveç dahil dokuz ülkenin silah satışını yapmayacağını, İtalya ve BK gibi ülkelerin ise bazı kısıtlamalar getireceğini iddia ettikleri belirtilmektedir. 2001 yılından itibaren İsrail'e askeri teçhizat tedariki yapan 22 ülkenin adları sıralanmıştır.[674] Raporun sonunda yer alan öneriler bölümünde İsrail'e, Hamas'a ve diğer Filistinli silahlı gruplara BM Güvenlik Konseyi tarafından silah ambargosu uygulanması, silah transferlerinin insan hakları ve uluslararası insani hukuk ihlalleri riski ortadan kalkıncaya kadar tek taraflı olarak askıya alınması gerektiği belirtilmiştir. UAÖ ve diğer hükümet dışı örgütler tarafından ortaya atılmış olan ciddi insan hakları ihlalleri için kullanılacak her türlü silah, cephane ve teçhizat transferlerini bütün devletlerin engellemesi anlamına gelen "*Altın Kuralın uygulanmasını destekleyin*" şeklinde çağrısıyla rapor sonlandırılmıştır.[675] Raporda detaylı bir şekilde belgelendirilen İsrail'e yapılan askeri yardımın ya da ticaretin miktarları ve gönderilen ürünlerin çeşitleri gibi bilgiler BM Ticari Veritabanı (UN Comtrade Database) kullanılarak oluşturulan tablolar ile verilmiştir.

Yukarıda analiz edilen "Körüklenen Çatışma: İsrail / Gazze'ye Yabancı Silah Tedariki" adlı raporda bölgede yaşanan silahlı çatışma taraflarına silah ambargosu uygulamayıp tersine silah ve teçhizat satışı ya da yardımı yapan ülkeler açıklanarak çatışmadaki rolleri gösterilmektedir. Çatışma bölgelerine yapılan silah satışıyla ilgili bütün araştırma belgeleri gibi bu raporda insan haklarına politik söylemlerinde yer veren aynı zamanda yabancı ülkelerde hak ihlallerinin gerçekleştirilmesinde kullanılan silahları tedarik eden devletlerin, politik ve ekonomik çıkarlarına göre çatışmalara yaklaştıklarının belgesi olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca metinde yapılan yardımların ve silahlara harcanan miktarların tablolar oluşturularak verilmesi silahlı çatışma ekonomisini sergilemesi açısından önemlidir. UAÖ'nün hazırladığı bu tür raporlarda küresel kapitalist sistemin, çatışmaları silah ticaretinin yapıldığı bir pazar haline getirmesi okumasının yapılmasını sağlayacak verilere ulaşılabilmektedir. Raporun kendisi üslup olarak sadece insan haklarının tarafı olma tutumu ile yazılmış olsa da ortaya koyduğu veriler ve yaptığı saptamalar hegemonik söylemin

[674] *A.g.e.*, s. 20-21.
[675] *A.g.e.*, s. 34-35.

tutarsızlıklarının kanıtlarını içermektedir. Bu belgeler hegemonik söylemi üreten ülkeler ile silahlı çatışmalar arasındaki bağlantıyı silah ticareti üzerinden ortaya koyarak insan haklarını söylemine olan bağlılık illüzyonunu açığa çıkartmaktadır.

UAÖ tarafından BM Güvenlik Konseyi Rusya Dönem Başkanlığı'na gönderilen açık mektupta, 2009 yılında 22 günlük Gazze çatışması sırasında yüzlerce ölümün, binlerce yaralanmanın ayrıca okullar, BM tesisi dahil olmak üzere bir çok sivil mülk ve evin yok edildiği olayların oluşturulacak BM Bilir Kişi Heyeti tarafından ayrıntılı olarak incelenmesi gerektiği yönündeki talepler bildirilmiştir.[676] 18 Ocak 2011 tarihinde 2009 çatışmasının ikinci yılında kurbanların sesini duyurmak ve BM İnsan Hakları Konseyi üyelerinin, Konsey'in Mart 2011 oturumundan önce "*mağdurların adalet taleplerini duymalarını sağlamak için uluslararası adalet kampanyası*" başlatıldığının bilgisi verilmektedir.[677] Belgede 2009 yılında Filistin Hükümeti'nin Uluslararası Ceza Mahkemesine (UCM) bu çatışmayla ilgili başvurduğunu, savcının Filistin otoritesini tanıyıp dava açma kararı vermesi ve başvuran ülkenin meşru durumu ne olursa olsun mahkemenin savaş suçlarıyla ilgili başvuruları kabul etmesi gerektiği ayrıca belirtilmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi UAÖ'nün önceden BM tarafından oluşturulmasını istediği bilir kişi heyetinin 2009 çatışması hakkında hazırladıkları raporun yayımlanması üzerine İsrail'in BM'de raporun geri çekilmesi talebine karşı çıktığını belirten UAÖ, "*Libya, Sudan'da ve savaş suçu ile insanlığa karşı olası suçların işlendiği diğer durumlarda yapılmış olduğu gibi uluslararası adalet için kararlı davranılmalı ve hesap vermekten kaçma girişimlerini uluslararası topluluk kesinlikle reddetmelidir*." ifadeleriyle İsrail'in talebiyle ilgili BM'nin alması gereken tavır hakkında görüşlerini, hesap verme söylemi üzerinde suçluyu gösteren ifadeler ile açıklamaktadır.[678]

---

[676] Israel / Occupied Palestinian Territories: Letter to Permanent Representative of the Russian Federation to The United Nations: The Conflict in Gaza and Southern Israel, 6 May 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/mde150172009en.pdf, (20.02.2017).
[677] Amnesty International launches international justice campaign for Gaza conflict victims, 18 January 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/32000/mde150102011en.pdf, (20.02.2017).
[678] Israeli campaign to avoid accountability for Gaza war crimes must be rejected, 6 April 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/32000/mde150232011en.pdf, (20.02.2017).

2012 yılında UAÖ'nün yaptığı açıklamada UCM'nin yukarıda belirtilen soruşturma başvurusunu kabul etmediği haberini vermekte, mahkemenin neden olarak ise Filistin'in UCM'yi oluşturan taraf devletlerden ya da BM organları olan Genel Sekreterlik ve Genel Kurul'un resmi tarafı olmadığının gösterildiği belirtilmektedir. UAÖ bu kararı eleştirdiğini açıkça belirtip soru yanıt şeklinde hazırladığı bir metinde eleştiri nedenlerini açıklamıştır.[679] 2003 yılında Fildişi Sahili'nin de UCM'nin temeli olan Roma Sözleşmesi'ne taraf olmadığını ancak başvurusunun kabul edildiği şeklinde karşılaştırma yaparak UCM'nin kararındaki çelişkileri ortaya koymaya çalışmıştır. UCM'nin sadece meşru devlet olan tarafların başvurularının kabul edilmesi gerektiği yorumunu da eleştirmektedir. UAÖ, Filistin'in bir devlet olup olmadığı konusunda görüş bildirmediğini ancak bir insan hakları örgütü olarak adalet, hakikat ve tazminat da dahil olmak üzere Filistinliler ve İsraillilerin insan haklarına saygı duyma kaygısı içinde olduklarını ve işlenen savaş suçlarının soruşturulmasının UCM'nin yetki alanına girdiği açıklanmaktadır. Filistin'in BM tarafından resmi devlet statüsü elde etme konusunun çözülmediğini, 23 Eylül 2011'de Filistin Başkanı'nın BM Genel Sekreteri'ne BM'ye tam üye devlet olabilmek için başvurduğunu ancak büyük ölçüde ABD'nin muhalefetinden dolayı görüşmelerin askıya alındığını, İsrail ve bazı hukukçuların Filistin'in bir devlet olmak için gerekli niteliklere sahip olmadığını öne sürdükleri bilgilerine yer verilmiştir. UCM savcısının aldığı kararının tehlikeli olduğunu belirten UAÖ, birinci olarak olası savaş suçu işleyecek kişiler hakkında uluslararası hukukun uygulanmasını engelleyecek yasal boşluklar oluşturduğunu ve bu tür cezasızlığın sivil ölümlere neden olan saldırıların devam etmesine yol açacağını, ikinci olarak ise savcının Filistin'in politik konumunu neden göstererek aldığı kararın adaleti sağlamak yerine "*siyasi önyargı iddialarına maruz kalma tehlikesini*" yarattığını, bunun ise "*özellikle sadece Afrika'daki sorunlara odaklanıp politik olarak zorlayıcı durumlardan kaçındığı yönünde eleştirildiği bu zamanlarda UCM'nin saygınlığını tehdit edebileceği*" ifade edilmektedir. Son olarak UAÖ, UCM'nin kararını yeniden gözden geçirmesi gerektiğini, BM Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulu'nun, 2009 Gazze çatışmasındaki savaş suçları nedeniyle UCM'nin dava

[679] Amnesty International's response to the ICC Office of the Prosecutor's statement that it cannot investigate crimes committed during the Gaza conflict, 4 April 2012, https://www.amnesty.org/download/Documents/24000/mde150182012en.pdf, (20.02.2017).

açmasını sağlayabileceklerini ancak bu konuda herhangi bir eylemde bulunmadıklarını belirtmektedir.[680]

UAÖ savaş suçlarının UCM'de yargılanması için eylem düzenlemeye ve açıklama metinleri yayımlamaya devam etmiştir. Bu konudaki yayımlanmış belgelerin analiz edilmesi UAÖ'nün metinlerindeki söylemi saptamak küresel hegemonik sistemle olan ilişkilerini ve sistem içerisindeki konumunu ortaya koymak açısından önemlidir. 29 Kasım 2012'de BM'de yapılan oylama ile Filistin'in 'üye olmayan gözlemci devlet' statüsünü elde etmesi hakkında bundan sonraki bölgede oluşacak yeni durumun ve UAÖ'nün bu durumla ilgili görüşlerini soru cevap şeklinde açıkladığı bir metin yayımlamıştır. Daha önceki metinlerde belirttiği gibi bir insan hakları örgütü olarak Filistin'in devlet olma sorunuyla ilgi bir tavır almadığını, bunun misyonlarının dışında politik bir konu olarak değerlendirdiklerini, bununla birlikte Filistin'in yeni statüsünün İşgal Altındaki Filistin Toprakları'nda insan hakları sorunlarıyla ilgili önemli sonuçları olacağı belirtilmektedir. UAÖ, İsrail-Filistin çatışmasının çözümünde bir taraf tutmadığını, ancak her iki taraftan insanların da haklarına saygı duyulması gerektiğini ayrıca ifade etmektedir.[681] Filistin yeni statüsü ile UCM'ye başvurabilme hakkını elde etmesine rağmen ABD, İsrail ve Kanada dışında BK, Fransa gibi önde gelen AB ülkelerinin Filistin Devleti'ne UCM sözleşmesinin bir parçası olmaması ve mahkemeye başvurmaması için ciddi baskı yaptıklarını açıklayan UAÖ dahil altı insan hakları örgütünün yaptığı ortak açıklama belgesi yayımlanmıştır. Belgede Sudan, Suriye, Kuzey Kore ve Libya gibi ülkelerle ilgili durumlarda "*cezasızlığa son verme savunucusu*" olan AB'nin, Filistin'i sözleşmeye taraf olmasının çözüm müzakerelerinin ilerlemesini zora sokacağı şeklinde uyardığını ve Filistin'in UCM'nin parçası olmasına AB'nin tamamen karşı olduklarını yönündeki açıklamalarına yer verilmektedir.[682] 31 Aralık 2014'de Filistin UCM'nin yargılama yetkisini içeren Roma Sözleşmesi'ne katılım gerçekleştirmesi üzerine bunu

[680] *A.g.e.*, s. 4.
[681] Palestinian non-member state observer recognition at the UN, 12 December 2012, https://www.amnesty.org/download/Documents/24000/mde210052012en.pdf, (20.02.2017).
[682] Why the EU should stop blocking Palestinian membership of the ICC Position paper from Amnesty International, Broederlijk Delen, Christian Aid, the International Federationfor Human Rights (FIDH), Human Rights Watch, and Pax Christi Flanders, 12 December 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/208000/mde210052014en.pdf, (20.02.2017).

memnuniyetle karşıladığını belirten UAÖ, İşgal Altındaki Filistin Toprakları'nı Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılama yetkisi veren "*bu olumlu adımı attığı için İsrail, ABD ve AB üye ülkelerinin Filistin'i cezalandırmak veya tehdit etmekten kaçınması*" gerektiğini ifade etmektedir.[683] AB ülkelerinin bu gelişmeyi desteklemesi gerektiğini belirten çeşitli insan hakları örgütün temsilcilerinin açıklamalarına yer verilen metinde ise AB'nin "*Roma Sözleşmesi'ne evrensel uyumu desteklemeyi taahhüt ettiğini*" ve bu taahhüttün arkasında durması gerektiği belirtilmektedir.[684]

İsrail ve Filistin çatışmasıyla ilgili metinlerden hegemonik düzenin politik aktörlerine doğrudan eleştiriler yönelten aktivizm çalışmalarının içinde en eleştirel olanları savaş suçları hakkında Filistin'in UCM'ye başvurması süreciyle ilgili metinlerdir. Bu belgeler sahip çıktıkları evrensel insan hakları söyleminin tersine hareket eden ülkelerin pragmatist ve oportünist politikalarını ortaya koyarak ve söylem ile eylemleri arasındaki çelişikleri göstererek karşı hegemonik özellikler göstermektedir. UAÖ'nün diğer raporlarda gözlemlenen diplomatik üslubu kullanmaya devam etmenin yanı sıra açıkça "*eleştirir, karşıdır*" gibi ifadeleri bu ülkelerin bölgedeki çatışmaya yönelik politikaları hakkında kullanmaktadır.

İsrail'in 8 Temmuz 2014'te Gazze Şeridi'ne yönelik başlattığı saldırılar üzerine çatışma sırasında mağdur olan sağlık görevlileri ve sivillerle ilgili eylem çağrıları düzenlenmiş[685] sonrasında ise önceki çatışmalarda olduğu gibi yaşanılanlar ve ortaya çıkan hak ihlalleriyle ilgili insanların yaşadıklarını içeren araştırma raporları yayımlanmıştır. Olayların yıldönümlerinde ise yine kurbanların adalet bekleyişlerini dile getiren açıklamalar, raporlar oluşturduğu anlaşılmaktadır. UAÖ yayımladığı bütün raporlarda Filistin tarafının neden olduğu hak ihalelerini de açıklamış ve bu ihlallerin son bulması için yapılması gerekenleri sıralamıştır. 2014 yılındaki UAÖ'nün yayımladığı rapor hakkında İsrail Dış İşleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada raporun kanıta dayanmadan hazırlandığı, yanlış bilgilerin verildiği, Hamas'ın işlediği

[683] Retaliation against Palestine's welcome accession to ICC must stop, 7 January 2015 https://www.amnesty.org/download/Documents/212000/mde150012015en.pdf, (20.02.2017).
[684] Human rights and development groups welcome Palestine's move to join ICC; urge Europe's support, 8 January 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/212000/mde150022015en.pdf, (20.02.2017).
[685] Evidence of medical workers and facilities being targeted by Israeli forces in Gaza, 7 August 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/mde150232014en.pdf, (20.02.2017).

savaş suçlarını görmezden geldiği ve UAÖ'nü "*Hamas'ın propaganda aleti*" olarak suçladığı yönündeki açıklamalarına karşı UAÖ, bu suçlamaların asılsız olduğunu, Filistinli silahlı gruplar tarafından da rastgele roketler atıldığını doğrudan ya da rasgele olarak saldırılarla sivillerin öldürülmesinin savaş suçu olduğunu ve bu atışları ısrarla kınadığını belirtmektedir.[686] 2015 yılında ise yayımladığı araştırma raporunda 2014 Gazze/İsrail çatışmasında Gazze'de İsrail "*işbirlikçisi*" ve "*muhbiri*" olması suçlamasıyla bazı Filistinlilere karşı kaçırma, işkence, yargısız infaz, gibi ciddi insan hakları ihlallerinin Hamas tarafından işlendiğinin örnek olaylar üzerinde anlatıldığı 44 sayfalık rapor hazırlanmıştır. Ayrıca çatışma sırasında Hamas ve Filistinli silahlı grupların Güney İsrail'e binlerce rasgele roket ateşleyerek savaş suçu işlediği ifade edilmiştir.[687] Raporun sonunda Filistin Devleti'nin Roma Sözleşmesi'ni kabul etmesiyle birlikte 1 Nisan 2015'de UCM savcısının Filistin sorunuyla ilgili ön inceleme yapacağını duyurması üzerine UAÖ bütün devletlerin bu soruşturmayı desteklemesi yönünde çağrı yapmaktadır.

UAÖ'nün bölgede farklı insan hakları örgütleri ile çalışıp İsrail ile Filistin tarafına yönelik çeşitli ortak açıklamalar yaptığı görülmektedir. Örneğin 2011 yılında yayımlanan bir metinde Hamas tarafından beş yıldır esaret altında tutulan İsrailli askerin serbest bırakılana kadar acımasız ve insanlık dışı muameleye son verilmesi, ailesiyle görüşmesine izin verilmesi ve Uluslararası Kızılhaç Komitesi'ne ulaşabilmesinin sağlanmasın gerektiği belirtilmektedir.[688]

Yukarıdaki çalışma konuları haricinde İsrail otoritesi tarafından alıkonulan Filistinli insanlara yönelik gözaltı altında işkence, tutuklulardan haber alınmaması, çocuk tutuklular, adaletsiz yargılamalar, açlık grevine giren Filistinli tutuklular, insan hakları savunucularının tutuklanması ve düşünce mahkumları ile işgal altındaki topraklarda yaşayan insanların suya ve gıdaya erişiminin engellenmesi, zorla evinden

---

[686] 'Nothing is Immune' Israel's destruction of landmark buildings in Gaza, 9 December 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE1500292014ENGLISH.PDF, (20.02.2017), s. 7.
[687] "Strangling Necks' Abductions, torture and summary killings of Palestinians by Hamas forces during the 2014 Gaza/Israel conflict, 27 May 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2116432015ENGLISH.PDF, (20.02.2017).
[688] Human beings are not bargaining chips Hamas must immediately end inhumane and illegal treatment of Gilad Shalit, 24 June 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/32000/mde150292011en.pdf, (20.02.2017).

edilenlerin protesto gösterilerinin engellenmesi, sığınmacı kampında yaşanan hak ihlalleri ve bütün bu ihlallere neden olanlar hakkında yeterli soruşturmaların yapılmaması, faillerin cezasız kalması gibi konular üzerinde örgüt aktivizmi düzenlenmiştir. Bütün çalışmalarda yukarıda örnek olarak gösterilen söylemi ortaya çıkartan benzer ifadeler kullanılmıştır.

3.7.2. UAÖ Cezayir Aktivizmi

Resmi adıyla Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin BM İnsani Gelişim Endeksi değeri 745 ile yüksek insani gelişim kategorisinde olan bir ülkedir. UAÖ Cezayir Şubesi 1990'da kurulmuş ülke içerisinde yaşanan iç çatışma süreçleriyle ortaya çıkan insan hakları ihlallerine yönelik çalışmalar yürütmüştür. Düşünce mahkumlarının, insan hakları savunucularının ifade ve toplanma hakkının ihlal edilmesi üzerine Cezayir Devleti'ne yönelik bu ihlallerin ortadan kaldırılması için UAÖ'nün kampanyalar düzenleyip açıklamalar yaptığı anlaşılmaktadır. Hukuksuz gözaltılar ve bu göz altı sırasında olduğu iddia edilen işkence ve kötü muameleye karşı kampanya ve basın açıklamalarının yapıldığı görülmektedir.

Tablo 18. UAÖ Cezayir Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Adalet Sistemi	0	6
Alıkoyma/Gözaltı	13	5
Cezasızlık	0	5
Düşünce Mahkumları	4	0
İfade Özgürlüğü	7	17
İnsan Hakları Savunucuları	0	9
İşkence ve Kötü Muamele	18	4
Kadın Hakları	0	6
Mülteciler/Göçmenler	4	3
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	5	3
Silahlı Çatışma ve Silahlı Gruplar	0	5
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	8
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	51	71

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

2001 ve 2002 yıllarında acil eylem çağrılarını içeren ilk 15 veri işkence ve kötü muamele, keyfi ya da uzun süreli gözaltına alınmalar ve kaybedilmeler

konularında olup Cezayir'in 1991 ile 2002 yılları arasında hükümet ile çeşitli İslami gruplar arasında yaşanan iç savaşla ilgili olduğu anlaşılmaktadır. İç savaşın son dönemlerine denk gelen bu çağrılar "*Askeri Güvenlik*" olarak adlandırılan birim tarafından İslami Kurtuluş Cephesi (Front İslamique Du Salut- FIS) eski üyelerinin ya da örgütle ilgili olduğu düşünülenlerin tutuklanması, kendilerinden haber alınmamaları ve işkence görmelerini konu almaktadır. Bu kişiler hakkında eylem çağrısın metinlerindeki suçlamalar olarak "*terörist*" gruplarla ilgili olmalarını ya da iddialarını belirtirken terörist kelimesini tırnak içine alınarak kullanılmaktadır. Benzer şekilde farklı ülkelerdeki çatışmalarla ilgili metinlerde bu tür taraf bildiren kelimelerin tırnak içine aldığı, bunun ise örgütün çatışmalarda taraf olmamasıyla ilgili olduğu belirtilmelidir. Ayrıca 1993 yılından itibaren 4000 insanın güvenlik güçleri tarafından tutuklandıktan sonra kaydedildiğini ve ailelerinin ise onlara ne olduğunu bulmaya çalıştıklarının açıklandığı eylem çağrıları düzenlenmiştir.[689]

Cezayir'in eski Fransız sömürü ülkelerinden biri olmasının ülkede yaşanan iç savaşın Fransa'ya sıçramasına neden olduğu bilgisinden hareketle kimi insanların Fransa'da tutuklanıp hapiste yattığı ve sonrasında Cezayir'e geri gönderilmesi üzerine suçsuz olduğu düşünülen kişiler hakkında acil eylem çağrıları düzenlenmiştir. Örneğin 1995 yılındaki Fransa'da birçok insanın ölümüne neden olan bomba saldırılarını yapan kişilerle bağlantısı olduğu suçlaması ile tutuklanıp ancak açılan davada beraat eden sonra tekrar temyiz sürecinde suçlu bulunan üç yıl hapis cezası bittikten sonra Fransa'da kalması yasaklanan Ali Drif adlı kişi sınır dışı edilmiş 2005 yılında Cezayir'e gönderilmesinden sonra kendisinden haber alınmadığı belirtilerek eylem çağrısı düzenlenmiştir.[690] Fransa'dan Cezayir'e gönderilen benzer durumdaki farklı kişiler hakkında eylem çağrıları düzenlendiği görülmektedir.

UAÖ'nün Cezayir İç Savaşı'nı yakından gözlemlediğini, insan hakları ihlallerinin kayıtlarını tuttuğunu, birçok kereler örgüt delegasyonlarının yaşanan ihlallerle ilgili bilgi toplamak için ziyaretler yapıldığını, var olan sivil toplum

[689] Prolonged Secret Detentıon/Fear Of "Dısappearance"/Fear Of Ill-Treatment: Boubaker Kamas (M), 24 January 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/mde280012002en.pdf, (25.02.2017).
[690] Possible Secret Detention/Fear Of Torture: Ali Drif (M), Algerian National, 7 March 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/88000/mde280022005en.pdf, (25.02.2017).

örgütleriyle birlikte iş birliği kurmaya çalıştıklarını ifade eden birçok araştırma raporu hazırlamıştır. Bunlardan biri 2003 Şubat ve Mart aylarında Cezayir'e giden delegasyonun yaptığı görüşmeler ve araştırmalar sonucunda hazırlandığı belirtilen 45 sayfalık araştırma raporudur. Belgede ülkedeki ağır hak ihlali olan işkence, gizli gözaltı merkezleri, kaybedilmeler ve toplu mezarlar gibi insanlığa karşı işlenen suçlar ile askeri ve silahlı gruplar tarafından kaçırılmalar gibi konularda birçok vaka örneği verilmiş ve sonunda BM insan hukuku anlaşmalarına atıflar yapılarak yetkililerinin bu ihlalleri engellemesi için yapması gerekenler hakkında öneriler sıralanmıştır.[691]

Hazırlanan birçok raporda ülke içerisinde ağır insan hakları ihlallerine neden olan 1990'larda kurulan askeri güvenlik servisinin varlığını, Cezayir Hükümeti'nin 11 Eylül 2001 yılında ABD'ye yapılan saldırılarını gerekçe göstererek terör karşıtı politikalarını meşrulaştırmak için kullanıldığı ifade edilmektedir. Örneğin 2006 tarihli 44 sayfalık raporda ABD'nin 'terörle savaş' politikası içerisinde Cezayir'in birçok yabancı ülke hükümetleri için önemli bir müttefik haline geldiğini, bölgedeki diğer ülkelerde ve Cezayir'de terörle mücadele çalışmaları kapsamında finansal yardım ve kapasite geliştirme programlarının desteklendiği belirtilmektedir. ABD'nin özellikle 'Trans-Sahra Terörle Mücadele Girişimi' bağlamında Sahra Bölgesi'nde Cezayir ve diğer güvenlik güçlerinin terörle savaşması için oluşturulan program kapsamında Cezayir ile terörle mücadele iş birliğini güçlendirdiğini, Avrupa Birliği'nin ise Cezayir'e iki öncelikli ülkeden biri olarak terörle mücadele yardımı sağlama taahhüdünde bulunduğu açıklanmaktadır.[692]

Bu belgede UAÖ, yabancı hükümetlerin meşru çıkarlarını gerçekleştirmek adına Cezayirli yetkililerle iş birliği yapabileceğinin farkında olduğunu ancak terörle mücadelede uluslararası iş birliğinin uluslararası hukuka uygun olarak sürdürülmesi ve bunun için her türlü önlemin alınması gerektiği belirtilmektedir. Yabancı hükümetlere ülkelerindeki Cezayir vatandaşlarının zorla gönderilmemesi, istihbarat servisleri de dahil olmak üzere güvenlik güçlerinin Cezayir'de insan hakları ihlalleri

[691] Steps towards change or empty promises?, 15 September 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/112000/mde280052003en.pdf, (25.02.2017).
[692] Unrestrained powers: Torture by Algeria's Military Security, 9 July 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/80000/mde280042006en.pdf, (25.02.2017), s. 5.

yapmamaları gerektiği yönünde çağrılar ifade edilmiştir.[693] Ayrıca terörle mücadele kapsamında yapılan işkence ve gizli gözaltı merkezlerinde gerçekleşen hak ihaleleriyle ilgili Cezayir Başkanı'na yönelik hazırlanmış bir memorandum belgesi de bulunmaktadır.[694]

Cezayir'deki iç savaş sırasında yaşanan ağır insan hakları ihlallerine karşı uluslararası topluluğu harekete geçirmeye çalışan UAÖ, Avrupa-Akdeniz Ortaklığı kapsamında yapılan AB ile Cezayir arasındaki Ortaklık Antlaşması'nda insan haklarıyla ilgili maddelere teker teker atıf yaparak ülkede gerçekleştirilen hak ihlallerinin ortaklık anlaşmasının ihlali olduğunu gösteren çalışmalar yapmıştır. Bu bağlamda ele alınacak 2002 tarihli belgede, adı geçen anlaşmadaki hükümlerin "*göstermelik*" olarak kalmamasını, AB'nin insan hakları hükümlerinin uygulanması için "*sessiz bir görgü tanığı*" olmak istemiyorsa Cezayir'le etkili bir şekilde çalışarak on yıllardır süren şiddet sarmalına son verilmesini sağlaması gerektiği belirtilmektedir.[695] AB'nin antlaşmanın insan hakları maddesinin uygulanmasında başarısız olduğunu belirtilen belgenin sonunda yer alan öneriler bölümünde, insan hakları ihlallerini engellemek için düzenli bir şekilde işletilen mekanizmaların kurulması gerektiği belirtilmektedir.

2014 yılında ise Avrupa Komşuluk Politikası kapsamında AB ile Cezayir arasında gerçekleşecek olan eylem planı görüşmeleri öncesi bir grup UHDÖ olarak Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Ağı (The Euro-Mediterranean Human Rights Network-EMHRN), İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch), Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (International Federation for Human Rights-FIDH) ile UAÖ tarafından AB temsilcilerine hitaben yazılan bir açık mektup yayımlanmıştır. Belgede görüşmelerde önceliğin insan haklarına saygı, kadın erkek eşitliği gibi insan hakları konusunda Cezayirli yetkililerin yasaları uluslararası standartlara uygun oluşturulmasını sağlamak için AB taraflarına, anlaşmada yer alan haklarla ilgili

[693] *A.g.e.*, s. 41-42.
[694] Torture in the "War on Terror" A memorandum to the Algerian President, 17 April 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/80000/mde280082006en.pdf, (25.02.2017).
[695] When token gestures are not enough: human rights and the Algeria-EU, 18 April 2002, accordhttps://www.amnesty.org/download/Documents/120000/mde280072002en.pdf, (25.02.2017).

maddelerin uygulanmasının sağlanması için eyleme geçme çağrısı yapılmıştır.[696] Diğer örneklem ülkeleri üzerine yapılan analizlerde görüldüğü gibi UAÖ mücadelesinde, devletler arası dış politika ilişkilerini kazanım elde etmek için kullanmaktadır.

UAÖ'nün Cezayir hakkında diğer çalıştığı konulardan bazıları ise iç savaş kurbanları için adaletin ve etkili çözüm yollarının sağlanması ile insan hakları ihlallerini ortadan kaldıracak uluslararası standartlara uygun yasal düzenlemelerin yapılmasıyla ilgilidir. Kaybedilenlerin aileleri tarafından 1998 yılından itibaren her çarşamba Cezayir'deki İnsan Haklarının Korunması ve Desteklenmesi Ulusal Danışma Komisyonu önünde toplanan insanların yaptığı barışçıl gösterilerin bazen polisler tarafında engellenmesi ve bu kişilerin tutuklanmaları üzerine çeşitli belgeler yayımlanmıştır. Kaybedilenlerin yakınları olan bu insanların taleplerini karşılamaları ve haklarını kullanabilecekleri bir ortam yaratılması konusunda hükümetin yapması gerekenleri içeren aktivizm çalışmaları yürütülmektedir.[697] Ayrıca 2007 ve 2008 yıllarında Cezayir'de gerçekleşen bomba saldırıyla ilgili kınama mesajları yayımlanmıştır. Benzer kınama mesajlarını bu tür saldırıların olduğu ülkeler içinde yayımladığı anlaşılmaktadır.

Kadın haklarıyla ilgili yapılan çalışmalar ise özellikle ayrımcılık ve kadına yönelik şiddet konu alınmıştır. 2004 yılında BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Engellenmesi Komitesi'nin Cezayir hakkındaki toplantısına UAÖ'nün sunmuş olduğu ülkedeki kadınlara yönelik şiddetle ilgili hazırladığı araştırma ve değerlendirme belgesinde, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne taraf olan Cezayir'in yükümlülüklerini yerine getirmemesi vaka örnekleriyle açıklanmıştır.[698]

Düşünce ve ifade özgürlüğü başlığı altında toplanabilecek; gazetecilerin tutuklanması, sivil toplum örgütlerinin etkinliklerinin kısıtlanması, hükümete yönelik protestolar, seçimler sırasında yapılan gösteriler, hükümete yönelik eleştirel

[696] Open letter on the occasion of negotiations concerning the European Union-Algeria Action Plan in the framework of the European Neighbourhood Policy, 20 June 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/mde280072014en.pdf, (25.02.2017).
[697] Don't silence families of the disappeared calling for the truth, 13 August 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/40000/mde280072010en.pdf, (25.02.2017).
[698] Briefing To The Committee On The Eliminatıon Of Discirimination Against Women, 1 December 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/100000/mde280112004en.pdf, (25.02.2017).

yorumların engellenmesi, ayrıca dinsel azınlıkların ibadet haklarının kısıtlanması gibi çeşitli hak ihlalleriyle ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin 2013 yılında Tunus'ta düzenlenecek Dünya Sosyal Forumu'na katılmak isteyen 96 aktiviste seyahat etme hakkının ihlali olan yurt dışına çıkma yasağı konulmuştur. Neden olarak ise bu kişilerin "*kargaşa*" (unrest) nedeniyle Cezayir'den ayrılması yasaklananlar listesinde olduklarının söylendiği belirtilmektedir.[699] Ayrıca hükümeti eleştiren yorum içeren Facebook paylaşımları ya da karikatür çiziminden dolayı insanların tutuklanması, haklarında dava açılması gibi örnek vakalar üzerinden düşünce ve ifade özgürlüğünün garantiye alınması için aktivizm yürütülmüştür.[700] Yüksek yargı ve güvenlik yetkililerinin rüşvet alması ve görevlerini kötüye kullanmalarıyla ilgili haber yapan gazetecinin tutuklanması üzerine acil eylem çağrısı düzenlenmiş ve bu kişi düşünce mahkumu olarak tanınmıştır.[701]

UAÖ'nün Cezayir hakkında yayımladığı metinler incelendiğinde yukarıda verilen örnekler çerçevesinde genellikle ülkede gerçekleşen politik çatışma, karmaşa ve bu koşulların ortaya çıkmasına ortam hazırlayan yasal düzenlemelerle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Cezayirli yetkililer tarafından gerçekleştirilen hak ihalelerini ortadan kaldırmak için hükümete politik baskı uygulamak adına uluslararası topluluk harekete geçirilmeye çalışılmış özellikle AB'nin Cezayir ile resmi görüşmelerinde AB yetkililerin anlaşmaların verdiği politik yaptırım gücünü kullanması için teşvik edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. UAÖ tarafından yapılan çağrıların sonuçlarının ne derece etkili olduğundan bağımsız olarak, ülkelerin kurduğu diplomatik ilişkileri kendi örgüt aktivizmi olan insan hakları mücadelesinde kazanım elde etmek adına araçsallaştırdığı görülmektedir. UAÖ aktivizmini hem insanlar arasında hem de uluslararası politik topluluk içerisindeki ilişkileri kullanarak yürütmektedir. Hegemonik düzenin devletler arasındaki meşru ilişki biçimleri kullanılarak bütün taraflara insan hakları konusunda tavır alma yolunda diplomatik baskı oluşturmaya

[699] Travel restrictions stop Algerian activists from attending World Social Forum, 26 March 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/03/travel-restrictions-stop-algerian-activists-from-attending-world-social-forum/, (25.02.2017).
[700] Algeria: End relentless targeting of government critics, 4 December 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2829512015ENGLISH.pdf, (25.02.2017).
[701] One Year In Prison For Denouncing Corruption, 9 December 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2852992016ENGLISH.pdf, (01.03.2017).

çalışılmasının karşı hegemonik özellikler taşıdığı düşünülmektedir. Çünkü küresel neoliberal rızanın üretildiği alan olan küresel sivil toplum içerisinde aktivizm yürüten bir UHDÖ'nün hegemonik söylemle oluşturulmuş politik antlaşmalarda geçen insan haklarıyla ilgili maddelerin uygulanmadığını göstermesi hegemonyandaki tutarsızlıkları sergilemek açısından karşı söylem içermektedir. UAÖ küresel sorunlarla ilgili aktivizm yürüterek ve insan hakları temelinde devletleri eleştirip kendine uluslararası bir etki alanı oluşturmakta, böylece örgütsel meşruiyetini artırmaktadır.

3.7.3. UAÖ Fas Aktivizmi

Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesinde krallık yönetimine sahip tek ülke olan resmi adıyla Fas Krallığı, UAÖ'nün bölgede şubesi bulunan beş ülkeden en düşük 2016 BM İnsani Gelişim Endeksi değerine sahiptir. Fas 647 değeri ile orta insani gelişim kategorisinde, dünya sıralamasında 123.'dür. 1994 yılından bu yana UAÖ şubesi olan ülkede Fas/Batı Sahra adıyla aktivizm yürütülmektedir.

Tablo 19. UAÖ Fas Verileri

Çalışma Konuları	Kampanya	Araştırma
Adalet Sistemi	1	15
Adil Olmayan Yargılama	2	0
Alıkoyma/Gözaltı	6	6
Cezaevleri	7	0
Düşünce Mahkumları	7	3
İfade Özgürlüğü	3	32
İnsan Hakları Savunucuları	2	24
İşkence ve Kötü Muamele	10	17
Kadın Hakları	2	7
Mülteciler/Göçmenler	0	2
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	2	5
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	9
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	42	120

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

1975 yılında İspanya'nın Batı Sahra'yı terk etmesinden sonra Fas'ın Batı Sahra'yı ilhak etmesi ve Batı Sahra yerleşiklerinin bağımsız bir devlet kurmak istemesi 'Batı Sahra ve Fas Sorunu' doğmasına ve taraflar arasında silahlı çatışmalara neden olmuştur. UAÖ'nün çalışmaları incelendiğinde bu sorunla ilgili insan hakları

ihlallerini konu aldığı anlaşılmaktadır. Özellikle Batı Sahra'da yaşayan insanların hakları için mücadele veren insan hakları savunucularının göz altına alınması, işkence görmesi gibi hak ihlallerine yönelik kampanyalar, Fas yönetiminin uluslararası normlara uygun hareket etmesi için yapılan çalışmalar Tablo 19'daki ilgili başlıkların karşısındaki sayılara yansımıştır.

Resmi yönetim biçimi anayasal monarşi olan ülkede ifade özgürlüğü başlığı altında gösterilerin polis şiddetiyle bastırılması, internet sitelerin kapatılması ya da özgür gazeteciliğin engellenmesine yönelik acil eylem çalışmaları yapılarak Fas Hükümeti'ne çağrılarda bulunulmuştur. Ayrıca kadın hakları başlığı altında kadına yönelik şiddet, tecavüz gibi temel hak ihlallerine yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Fas Devleti'nin Batı Sahra'yı kendi topraklarına kattığını ilan etmesinden sonra bölgenin yerli halkı olan Sahraviler arasında Fas egemenliğe son vermek ve ayrı bir devlet kurmak amacıyla kurulan Polisario Cephesi ile Fas Hükümeti arasında yaşanan silahlı çatışmaya BM'nin arabuluculuk çalışmaları sonucunda, 1991 yılında taraflar arasında ateşkes ilan edilmesiyle son verilmiş ve bölge halkının kendi kaderini tayin etmesi için referandum kararı alınmıştır. Batı Sahra 1963 yılında BM tarafından 'kendi kendini yönetemeyen bölge' (non-self-governing territory) olarak kabul edilmiştir ve dünyadaki diğer bu konumda olan bölgelere göre en geniş toprak alanına sahiptir.[702] BM Batı Sahra'da Referandum Misyonu (United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara-MINURSO) bölgede barış gücü olarak halkın güvenliğini sağlamak adına görev almaktadır.[703] UAÖ, MINURSO'nun görevine insan hakları konusunda gözlem yapma amacının da eklenmesi ya da BM tarafından bölgedeki hak ihlallerini gözetlemek için ayrı bir mekanizmanın kurulması taleplerini ilgili metinlerinde ısrarla tekrar etmektedir.[704] İnsan hakları gözetimi yapmadan BM'nin barış gücü sağladığı dünyadaki tek bölge olduğu belirtilen Batı Sahra'da devam eden hak ihlallerine karşın bu misyona insan haklarını gözetleme görevinin

[702] The United Nations and Decolonization, Non-Self-Governing Territories, http://www.un.org/en/decolonization/nonselfgovterritories.shtml#foot1, (01.03.2017),
[703] Rights trampled Protests, violence and repression in Western Sahara, 20 December 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/40000/mde290192010en.pdf, (01.03.2017), s.10.
[704] New revelations on Sahrawi disappearance cases highlight truth and justice deficit, 12 September 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/16000/mde290112013en.pdf, (01.03.2017), s.2.

eklenme fırsatının BM Güvenlik Konseyi tarafından bir kez daha kaçırıldığı ifadeleriyle 2013 tarihli bir haber metni bulunmaktadır.[705]

Ateşkes sağlanana kadar yani 1975-1991 yılları arasında Batı Sahra egemenliğini elde etmek için yapılan silahlı çatışmalarda Fas güvenlik güçlerinin ve Polisario Cephesi'nin neden olduğu hukuksuz gözaltına alma, işkence ve kötü muameleler ile kaybedilen insanlar hakkında adaleti sağlamak adına ve devam eden Batı Sahra sorunu mağdurları hakkında mücadele eden çeşitli sivil toplum kuruluşları, avukatlar ve kurbanların yakınlarının uğradıkları hak ihlalleriyle ilgili araştırma raporları hazırlanmıştır. Bu raporlarda Fas Hükümeti'ne adil çözüm ve tazminat hakkının sağlanması için çağrılarda bulunulmuştur.[706]

Fas'taki ceza ve basın kanununda "*ülkenin bölgesel bütünlüğüne karşı gelmek, monarşiyi devirmek ve İslamı kötülemek*" en ağır suçlar olarak kabul edilmekte ve bu "*tabu*" konulara dahil edilerek insan hakları aktivisti, gazeteci, avukat, öğrenci gibi birçok insanın göz altına alınması, işkence ve kötü muameleye maruz kalmaları, hapis cezası almaları üzerine UAÖ eylem çağrıları düzenlemiştir.[707] Bu konularla ilgili hazırladığı eylem çağrısı metinlerinde ve araştırma raporlarında ülkenin yönetimi hakkında yorum yapmamakta, Fas'ın uluslararası sözleşmelerin tarafı olarak insan hakları hukukuna uyması gerektiği yönünde önerilerde bulunmaktadır.

UAÖ'nün Fas hakkında çalıştığı ağırlıklı konular ülkede "*tabu*" ya da "*kırmızı çizgiler*" olarak belirtilen bu sorunlardır.[708] Özellikle birçok Batı Sahralı insanı etkileyen ayrımcı politika ve uygulamalara karşı hak mücadelesi verdiği belirtilen kişilerin 'ülkenin egemenliği bölmek' amacında olduğu suçlamasıyla tutuklanması ve hapis cezası verilmesi üzerine UAÖ barışçıl olarak hak mücadelesi

[705] UN 'miss opportunity' to allow Western Sahara human rights monitoring, 25 April 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/04/un-miss-opportunity-to-allow-western-sahara-human-rights-monitoring/, (01.03.2017).
[706] No More Half Measures: Addressıng Enforced Dısappearances In Morocco And Western Sahara, 28 August 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/mde290052009en.pdf, (01.03.2017).
[707] Two years too long – repression of protests must end, 20 February 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/02/moroccowestern-sahara-two-years-too-long-repression-of-protests-must-end/, (01.03.2017).
[708] Sahrawis prevented from travelling and punished for their stance, 7 August 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/mde290082009eng.pdf, (01.03.2017).

veren bu insanları düşünce mahkumu olarak belirlemiş ve bu kişilerin davalarını takibe aldıklarını açıklayan birçok belge yayımlamıştır.[709] Daha çok ifade özgürlüğü altında toplanabilecek bu tür davalar hakkında acil eylem çağrıları düzenlenmiştir.

Göçmenlerin ve sığınmacıların durumlarını araştırmak için Fas'a giden iki UAÖ üyesinin, ülkeden sınır dışı edilmesi üzerine hazırlanan haberde üyelerin hakkında alınan bu karar "*yetkililerin saklayacak bir şeyleri olduğuna yönelik şüpheleri artırdı*" şeklinde yorumlanmıştır. Aynı haber metninde UAÖ'nün 2014 yılında Fas'ta başlattığı "İşkenceyi Durdur Kampanyası"ndan itibaren ilişkilerinin kötüleştiği; 2014 yılında düzenleyecekleri gençlik kampının yasaklandığı ve araştırma delegasyonuna izin verilmediği belirtilmektedir. Ayrıca 1990-1993 yılları arasında ülkeye girişlerine izin verilmemesi haricinde 2014 yılına kadar herhangi bir kısıtlama ile karşılaşmadıkları da ifade edilmiştir.[710]

2015 yılında Fas güvenlik güçleri tarafından uygulanan 173 işkence vakasının UAÖ'nün araştırma ziyaretleri sırasında (fact finding visits) yapılan görüşmeleri ve bilgi toplama süreçlerini belgelendirildiği 139 sayfalık raporunda UAÖ'nün vakalarla ilgili araştırma bulgularının ön değerlendirmesini, bazı vakalarının detaylarını içeren ve daha fazla bilgi talep eden bir memorandumu Faslı yetkililere gönderdiği belirtilmektedir. Faslı yetkililerin ise UAÖ değerlendirmeleriyle ilgili genel yorumların yer aldığı, bazı vakalarla ilgili detaylı bilgilerin verildiği ve yetkililerin genel olarak insan hakları alanındaki, özel olarak ise işkenceyle mücadeleleri hakkında yakın zamanlardaki çabalarını özetleyen bir belgenin gönderildiği, gönderilen bu dokümanın raporun ek bölümde verildiği belirtilmektedir.[711] UAÖ bu örnekte olduğu gibi hükümetlere resmi yazılar göndererek yaşanan hak halleri hakkında bilgi talep edebilmektedir. Bu tür memorandumların aynı zamanda politik baskı oluşturma işlevi gösterdiği hükümetlerin belgelere yanıt vermesinden anlaşılmaktadır.

---

[709] Morocco/Western Sahara: Eight new prisoners of conscience in October, 6 November 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/mde290112009en.pdf, (01.03.2017).
[710] Amnesty International staff members expelled from Morocco, 11 June 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/06/amnesty-international-staff-members-expelled-from-morocco/, (01.03.2017).
[711] Shadow Of Impunity: Torture In Morocco And Western Sahara, 19 May 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE290012015ENGLISH.PDF (01.03.2017),s.7-11.

UAÖ'nün Fas hakkında çalıştığı konulardan biri de kadınlara yönelik ayrımcılık içeren yasal düzenlemelerle ilgilidir. Tecavüzcünün kurbanı ile evlenerek ceza almaktan kaçmasına olanak veren yasal düzenleme nedeniyle 16 yaşında genç bir kadının kendine tecavüz eden kişi ile zorla evlendirilmesi sonucu intihar etmesi olayının kamusal öfkeyi artırdığını ve yasa değişikliği yapılması yönünde girişimlerin başlatıldığını belirten belgede UAÖ tarafından "… *bir insan hakları konusu olarak toplumsal cinsiyete dayalı şiddet hakkında farkındalığı artırmak için 16 günlük bir uluslararası kampanya yürüttüğü*" açıklaması yapılmıştır.[712] Bu konu hakkında verilen başka haber de ise Fas Kralı'nın ABD'ye yaptığı ziyaret sırasında ABD Başkanı Obama'nın Kral'a bu yasayı yürüklükten kaldırması yönünde seslenmesi talebi iletilmektedir. Aynı metinde 15 ve 14 yaşlarındaki gençlerin öpüştükleri ve fotoğraflarını Facebook'ta paylaştıklarından dolayı "*kamusal ahlaksızlık*" suçlamasıyla haklarında dava açıldığı bilgisi verilmiş ve UAÖ'nün Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi Direktörü Philip Luther'in "*Kral'ın ABD'ye yaptığı ziyaret, Başkan Obama'nın, bu acil durumların ele alınması için Fas'taki çağrılara sesini eklemesini sağlayacak bir fırsat sunuyor*." ifadesine yer verilmiştir.[713] Bu örnekten anlaşılacağı üzere UAÖ, ABD gibi 'gelişmiş ülkelerin' diğer ülkelere etki edebileceği düşüncesiyle ülke liderleri arasındaki görüşmeleri, ziyaretleri insan hakları sorunlarını çözebilmek için kullanmaktadır.

UAÖ'nün Fas'la ilgili kayıtları tarandığında diğer örneklem ülkelerinde görülmeyen bir aktivizm biçimi ile karşılaşılmıştır. 2015 yılında Fas'ta yapılan senatörlük seçimi dolayısıyla UAÖ yayımladığı belgede adayları "*gerçek insan hakları reformları*" yapmaya çağırdığını belirtmektedir. Buna göre UAÖ'nün belirlediği "*her adayın insan haklarına bağlılığını göstermek için atması gereken sekiz adımı*" yazdığı belgeyi "*Seçimler öncesi, Taahhüt ederim*" ifadesi ile adayların imzalamaları ve UAÖ Fas Şubesi'ne geri göndermeleri istenilmektedir.[714] Bu sekiz

[712] Comprehensive legal reform needed to address gender-based violence,10 December 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/16000/mde290162013en.pdf, (01.03.2017).
[713] Obama must press King Mohammed VI over 'rape and kissing' laws, 21 November 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/11/moroccowestern-sahara-president-obama-must-press-king-mohammed-vi-over-rape-and-kissing-laws/, (01.03.2017).
[714] Eight Steps For Human Rights: Amnesty International's Human Rights Manifesto For Moroccan Senatorial Elections, 22 September 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2924692015ENGLISH.pdf., (01.03.2017).

adım sırasıyla; işkence ve kötü muameleyi durmak, toplumsal cinsiyet temelli şiddeti sonlandırmak, cezasızlıkla mücadele etmek, yargının bağımsızlığını güvence altına almak, ifade özgürlüğü, dernek kurma ve barışçıl toplanma haklarını savunmak, göçmenleri, mültecileri ve sığınmacıları korumak, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları gerçekleştirmek, ölüm cezasını kaldırmaktır. Taahhüt istenilen maddelerin temel haklar olmasından anlaşılacağı üzere ülkedeki politik koşullara göre insan hakları alanında ilerleme sağlamak adına UAÖ'nün farklı etkinlikler düzenlediğinin bir örneği olarak bu belge değerlendirilmelidir.

UAÖ'nün Fas ve Batı Sahra adıyla hazırladığı her bir metin incelenmiş yukarıda belirtilen örneklerde görüldüğü gibi sadece ağır insan haklarına odaklanan ülkenin politik konumu ve yönetim biçimi hakkında yorum yapmadan Batı Sahra çatışmasıyla ilgili taraf belirtmeden aktivizm yürüttüğü görülmektedir. Metinlerden anlaşıldığı üzere ceza kanununda yer alan düzenlemelerin sert bir şekilde işletilmesi üzerine vatandaşlar tarafından yapılan çeşitli gösteri ve protestoların bastırılmasıyla ilgili hazırlanan belgelerde demokratik hak kelimesi kullanılmayıp İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne ya da ilgili BM sözleşmelerine atıf yapılarak hak ihlallerinden bahsedilmektedir. UAÖ demokratik yönetime sahip olmayan ülkeler için benzer söylemi kullanarak bu ülkelerde aktivizm yapabilme alanı oluşturmaya çalışmaktadır.

3.8. Veri ve Söylem Analizi Üzerine Genel Değerlendirme

Beş bölgeden üçer ülke olmak üzere toplam 15 ülkenin UAÖ resmi internet sitesinde yer alan 2001-2016 yılları arasındaki kayıtlı verileri incelenmiştir. Bütün metinler genel olarak değerlendirildiğinde, ikinci bölümde yer verilen çalışma konuları altındaki metinlerin söylem analizinde yapılan saptamaların, bu bölümdeki örneklem ülkeleriyle ilgili yayımlanan metinler için de geçerli olduğu öncelikli olarak belirtilmelidir. Başka bir ifade ile UAÖ'nün online arşivinde ülkelere yönelik örgüt aktivizm belgelerinde ve çalışma konuları altında yer alan metinlerde birbirleriyle tutarlı olan ortak söylemi kullandığı örneklem üzerine yapılan analizler sonucu saptanmıştır.

Bu bağlamda UAÖ'nün en büyük kaygısı dünyanın her yerinde yaşanan insan yaşamanı tehdit eden ağır insan hakları başta olmak üzere hak ihlalleridir. Bu kaygı, hak ihlalleriyle ilgili sorunlara iktidarların çözüm getirmesini sağlamak amacıyla oluşturulan metinlere tarafsız olma çabalarıyla yansımaktadır. Ülkelerin politik iç sorunlarına karışmamaya özen gösterme çabası, yönetim biçimleri hakkında yorum yapmama, sorunla ilgili sadece insan hakları konusunda taraf olduğunu beyan etme, ihlale neden olan tarafların hepsine seslenme gibi ifade ve söylem seçimlerinden tarafsızlık tutumunu ön plana çıkartmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Tarafsızlık konusunda böylesine bir vurgunun nedenleri, UAÖ'nün bilgi toplayan geçeği ortaya çıkartmaya çalışan gerçek yaşanmış olayların kaydını tutan bir UHDÖ olarak metinlerindeki nesnelliği ve güvenirliği sağlamaktır. UAÖ'nün araştırma belgeleri politik ve akademik alanda kaynak olarak kullanılan metinlerdir. Uluslararası toplumda meşruiyetini sağlamak adına bu nesnel ve güvenirlik tavrını sürdürmek zorundadır. Bu durum örneklem ülkeleri metinlerinde; birbirinden farklı konumlara, farklı ülkesel çıkarlara sahip iktidarların UAÖ delegasyonlarına araştırma izni vermeme, ülke içine almama ya da araştırma belgelerine itiraz etme, kabul etmeme gibi tepkisel davranışlarından anlaşılmaktadır. Ülke yönetimleri, UAÖ gibi meşruiyetini yaptığı bu tür tarafsız, nesnel ve güvenilir araştırmalarla sağlayan bir insan hakları örgütünün, kendi ülkelerinde neden oldukları insan hakları sorunlarını belgelendirilmesini, uluslararası alanda prestijlerinin zarar görmesine neden olacağı için karşı çıkmaktadır. Bazen de UAÖ ile çalışarak uluslararası prestijini düzeltmeye, artırmaya çalıştığı görülmektedir. Sonuçta UAÖ'nün ülke yönetimleri ile kurduğu bu tür ilişkiler onun sivil bir kurumsal baskı oluşturma işlevine sahip olduğunun göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Bu genel değerlendirme başlığı altında UAÖ'nün bilgi politikalarını ön plana çıkartan bir örgüt olduğu belirtilmelidir. Bilgi politikaları ile alandan topladığı gerçekler ile insan hakları konusunda politik kazanım elde etmeye çalışmaktadır. Ayrıca bilgi politikaları uygulayarak yani hak ihlallerini ortaya çıkartıp uluslararası insan hakları hukukuna dayandırarak yaptığı savunuculuk ile kendi kurumsal kimliğini de pekiştirmektedir. Bu tarafsız, güvenilir bilgi kaynağı olma misyonu ile bireysel hak arayışı aktivizmini haklı çıkartacak bir söylem oluşturabilmektedir.

Veri ve söylem analizi ile elde edilen sonuçların UAÖ'nün küresel sivil toplum içerisindeki konumu bağlamında genel değerlendirmeleri bölgesel olarak bir sonraki bölümde yapılacaktır. Dördüncü bölüm aynı zamanda tezin teorisi ile pratiğinin sentezlendiği bölüm olduğu için yukarıda elde edilen verilerin bölgesel olarak değerlendirilmesi ayrıca yapılacaktır. Böylece UAÖ'nün küresel sivil toplumun olanaklarını nasıl sergilediği tartışılacak ve sonrasında tez açısından sonuç bölümüne ulaşılacaktır.

Tablo 20. UAÖ Örneklem Ülke Verileri Karşılaştırması

Çalışma Konuları	Afrika Bölgesi						Amerika Kıtası						Avrupa ve Orta Asya Bölgesi						Asya ve Pasifik Bölgesi						Kuzey Afrika ve Orta Doğu Bölgesi						
	Güne Afrika		Senegal		Burkina Faso		ABD		Venezüella		Peru		Norveç		Rusya		Moldova		Avustralya		Malezya		Nepal		İsrail ve İAFT		Cezayir		Fas		Toplam
Adalet Sistemi	0	6	1	3	0	2	9	80	9	9	6	7	0	0	22	28	0	2	0	2	4	18	3	10	10	28	0	6	1	15	281
Adil Olmayan Yargılama	0	0	0	0	0	0	3	13	0	0	0	0	0	0	9	4	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	0	0	2	0	37
Alıkoyma/Gözaltı	0	1	0	0	0	0	52	147	13	7	4	0	0	0	31	31	7	0	0	6	6	14	92	4	66	25	13	5	6	6	536
Ayrımcılık	0	8	0	0	0	0	18	61	0	0	3	2	0	0	12	20	1	1	0	5	0	0	0	8	0	8	0	0	0	0	147
Barınma Hakkı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	35	21	0	0	0	0	56
Beslenme Hakkı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
Cezaevleri	0	0	0	0	0	0	0	15	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7	0	24
Cezasızlık	0	0	0	2	0	0	6	16	0	7	2	6	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	7	0	0	0	5	0	0	53
Çocuk Hakları	0	0	0	0	0	0	13	42	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	12	3	0	0	0	0	77
Düşünce Mahkumları	0	0	0	0	0	0	15	1	3	2	3	0	0	0	15	4	0	0	0	0	0	0	0	0	12	3	4	0	7	3	72
Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	8	0	0	0	0	12
İfade Özgürlüğü	0	2	0	6	0	3	10	20	10	12	6	4	0	0	42	98	2	2	0	0	7	51	9	11	3	16	7	17	3	32	373
İnsan Hakları Savunucuları	3	9	0	3	0	4	7	9	20	7	11	6	0	0	37	67	2	0	0	0	3	9	7	6	10	23	0	9	2	24	278
İş ve İnsan Hakları	1	11	0	2	0	0	0	9	5	5	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	37
İşkence ve Kötü Muamele	1	3	0	0	0	0	48	63	7	5	2	4	0	0	61	20	6	11	0	5	48	15	69	8	27	16	18	4	10	17	468
Kadın Hakları	4	11	1	1	9	19	0	7	0	6	4	8	0	4	0	0	0	0	0	0	1	1	6	8	0	0	0	6	2	7	105
LGBT Hakları	2	6	0	2	0	0	1	4	0	0	0	0	2	4	8	12	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	46
Mülteciler/Göçmenler	4	6	0	0	0	1	2	13	0	1	0	1	5	1	21	4	0	0	7	23	3	14	3	1	7	6	4	3	0	2	132

Öldürmeler ve Kaybedilmeler	0	1	2	1	0	0	0	24	21	5	11	4	0	0	33	45	0	0	0	0	0	0	188	41	4	31	5	3	2	5	426
Ölüm Cezası	0	0	0	1	0	2	823	105	0	0	3	0	0	0	0	2	0	0	0	0	8	7	0	0	3	3	0	0	0	0	957
Sağlık Hakkı	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	14	5	0	0	0	0	23
Savaş suçları insanlığa karşı suçlar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	22	0	0	0	0	24
Silahlı Çatışma ve Silahlı Gruplar	0	0	0	2	0	0	3	19	0	1	0	0	0	0	0	23	0	0	0	0	0	0	0	9	20	78	0	5	0	0	160
Suya Ulaşma hakkı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	3
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	6	0	6	0	3	0	37	0	9	0	3	0	4	0	25	0	2	0	4	0	7	0	6	2	62	0	8	0	9	193
Yerli Halk	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	3	4	0	0	0	0	0	0	2	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	22
Yoksulluk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13	0	0	0	0	13
Toplam	15	74	4	29	9	34	1010	690	90	77	60	51	7	13	293	383	18	25	9	53	80	136	380	122	235	375	51	71	42	102	4556

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

4. KÜRESEL SİVİL TOPLUMUN OLANAKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Küresel sivil toplum içerisinde gerçekleşen diyalektik süreç dikotonomik olarak değerlendirilebilecek hegemonyanın üretilmesi ve karşı hegemonik mücadelenin verilmesi şeklinde farklı olanakları ortaya çıkartmaktadır. Bu durumun küresel sivil toplumun olanakları olarak kavramsallaştırılması; UAÖ gibi insan hakları savunuculuğu yapan birçok sivil oluşumun farklı yazarlarca hazırlanan araştırmalarda olumlu ve olumsuz özellikler atfedilerek değerlendirilmesinin nedenlerine yönelik arayışa verilen bir yanıt olarak anlaşılmalıdır. Başka bir deyişle bir UHDÖ'nün insan hakları savunuculuğu yaparak özgürleştirici bir rol oynadığı savunulurken aynı örgüt başka bir çalışmada neoliberal düzeni meşrulaştırdığı için eleştirilmektedir. Küresel sivil toplum çeşitli sosyal potansiyelleri içinde barındırmaktadır. Bu bölümde küresel sivil toplumun olanakları kavramsallaştırması ayrıntılı olarak ele alınacak ve üçüncü bölümde UAÖ örnek çalışması üzerine yapılan araştırma sonuçları bu olanaklar bağlamında değerlendirilecektir.

4.1. Hegemonya Üretim Alanı Olarak Küresel Sivil Toplum

Neoliberal kapitalist düzenin küreselleşmesi Yeni Dünya Düzeni için onay ve rıza ihtiyacını artırmıştır. 2000'li yıllar ile artan küreselleşme politikalarının devamını sağlayacak toplulukların ve halk kitlelerinin onayını almak adına küresel sivil toplum alanının işlevsel hale getirildiği teorik tartışmalar bölümünde gösterilmiştir. Küresel sivil toplum neoliberal dünya düzeninin rıza üretim alanı olarak hegemonya tarafından araçsallaştırılmaktadır. Uluslararası kurum ve kuruluşlar ile küresel sivil toplum örgütlerinin kurdukları ilişkiler sosyal alanda hegemonyanın kurulmasını ve sonrasında sürekliliğini sağlamaktadır.

Böylesine bir analizi destekleyen araştırmalardan biri olan William K. Caroll makalesinde, neoliberal küreselleşmenin değişen politik-ekonomik alanında şekillenen ya da ortaya çıkan çeşitli küresel sivil toplum örgütlerini karşılaştırmaktadır. Caroll'ın bu çalışmasının sonuçları, bu tezin kavramsallaştırması olan küresel sivil toplumun olanaklarının değerlendirilebilmesi açısından çeşitli

analizler içermektedir. Küresel kamusal alanda Dünya Ekonomik Forumu ile Dünya Sosyal Forumu'nu, ekolojik politikalar alanında Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (World Business Council for Sustainable Development) ile Uluslararası Dünya Dostları'nın (Friends of the Earth International) yanı sıra toplamda dört kategoride ele aldığı; 'hegemonik hakim yaklaşımı yayan örgütlenmeler' ile 'sistem karşıtı popüler forumlar ve aktivist grupların' sosyal adalet hakkında yaklaşımlarının analizi yapılmıştır. Bu çalışmada yazar hegemonik yapının aktörleri olan kurumların daha fazla güce ve olanağa sahip olmasıyla birlikte hegemonyayı yenileme ve çoğaltma işlevine dikkat çekmektedir. "*Neoliberal hegemonyayı temellendiren derin yapılandırılmış ilişkilerin -piyasa, sermaye-emek ilişkisi, liberal devlet-küresel düzende zaten hüküm sürdüğünü*" belirten yazar, neoliberal projenin "*yeniden işlemek, yeniden paketlemek ve reform yapmak, onaylamak, küresel kapitalizmin sürekliliğini göstermek, pazarın sade adaleti üzerinde ısrar ederek sosyal adalet çağrılarını engellemek…*" öncelikleri ile küresel sivil toplum üzerinden sosyal adalet gibi küresel bir soruna pratik çözümler önererek; hegemonya kendiliğinden kopyalanmakta, tekrarlanmakta (replication)[715] başka bir deyişle küresel bir eko sağlanmaktadır. Dünya Sosyal Forumu'nun küresel sivil toplum içerisinde devam eden bir mevzi savaşı[716] verdiği değerlendirmesini yapan yazar, karşı hegemonik grupların alternatif bir yaşam tarzını sürdürebilecek sosyal ilişkileri kendi içinde barındırdığını, bunun ortaya çıkartılması gerektiğini belirtmektedir.[717]

Küresel sivil toplum alanında sosyal adalet ya da yoksulluk gibi küresel sorunlara yönelik hegemonik kurum ve kuruluşların örgütlediği ya da fonladığı projeler, sorunların asıl nedeninin neoliberal kapitalizmin adaletsiz ve eşitsiz doğası olduğu gerçeğini gölgelemektedir. Bu tür proje ve çalışmalar ile sorun yaratan değil çözüm getiren bir düzen algısı oluşturularak hegemonya sağlanmaktadır.[718] Özellikle

---

[715] William K. Carroll, "Hegemony and Counter-Hegemony in a Global Field*", Studies in Social Justice*, Vol. 1, Iss. 1, Winter 2007, https://journals.library.brocku.ca/index.php/SSJ/article/view/980/950, (05.01.2019), s. 53-54.
[716] *A.g.m.*, s. 51.
[717] *A.g.m.*, s. 54.
[718] Neoliberalizmin ulusal ve küresel sorunların politik ve ekonomik nedeni olduğunu gösteren araştırmalar için bkz.: Dieter Plehwe, Bernhard Walpen, Gisela Neunhöffer, *Neoliberal Hegemony, A Global Critique*, Routledge, New York 2006; Ray Kiely, *Empire in the Age of Globalisation US Hegemony and Neoliberal Disorder*, Pluto Press, London 2005.

çok uluslu şirketlerin küresel sivil toplum örgütlerine yaptıkları yüklü yardımlar ya da bu örgütlere sağladıkları olanakların hegemonyanın üretilmesinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Liberal ekonomi yazınında şirketlerin 'kurumsal sosyal sorumluluk'[719] projeleri kapsamında STK'lar ile çalışmalarını açıklayan çalışmalar incelendiğinde yardımseverlik, kurumsal kimlik oluşturma ya da uzun süreli kar sağlayacak rekabet avantajı getiren stratejik bir amaçla yapılması gibi olumlu özellikler atfedilen çalışmalar ile şirketlerin sivil toplum projeleri yürüttükleri analiz edilmektedir.[720] Kapitalist ekonomi ekolünün akademik alanda çalışma okulu olarak kurulan ve kapitalizmi sürdürecek seçkinleri ve girişimcileri yetiştirecek alan olarak kurgulanan İşletme kürsülerinde şirketlerin bu tür etkinliklerini açıklayan birçok çalışma bulunmasının yanı sıra şirketlerin STK'lar ile çalışma nedenleri araştırma yaptıkları disiplinleri ve yaklaşımları gereği piyasa koşulları bağlamında ele alınmakta olup yapılan bu sosyal sorumluluk projelerinin küresel hegemonya ile bağı kurulmamaktadır. Ancak şirketlerin bu tür çalışmalar ile kendi 'olumsuz marka itibarlarını' düzeltmeye çalışmalarının haricinde STK'ların şirketlerle çalışarak onlara güvenirlik ve meşruiyet sağladığı da ifade edilmektedir.[721] Örneğin Paul A. Argenti adlı işletme profesörünün "Aktivistler ile İşbirliği Yapmak: Starbucks STK'lar ile nasıl çalışır" adlı çalışmasında internet ortamında bilgilerin daha eşitlikçi ve yaygın bir şekilde dağıtılmasını sağlayan medya kanallarını kullanmaya başlayan STK'ların "*… kurumsal itibarları tehdit etmek için her zamankinden daha güçlü araçlara sahipler*." vurgusundan hareketle, şirketlerin kendi marka itibarlarını korumak için sivil toplum örgütleri ile ortak çalışmalar yapmaya başladığı anlatılmaktadır.[722] Bu alıntıda kullanılan "*tehdit*" kelimesi ayrıca dikkat edilmesi gereken bir ifade seçimi olup gelişen sivil toplum alanının başta çok uluslu şirketler olmak üzere sermayeyi dolaylı ya da doğrudan yönlendirebilecek bir tersine güç olduğu söylemini de içermektedir. Bu noktada şirketler STK'lar ile iş birliğine giderek bu tehdidi bertaraf

---

[719] Michael Hopkins, *The Planetary Bargain Corporate Social Responsibility Matters*, Earthscan Publications, London 2003.

[720] Sylvaine Poret, "Corporate-NGO Partnerships in CSR Activities: Why and How?", https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01070474/document, (10.09.2018).

[721] Mary A. Skouras, "Social Auditing: How Multinational Corporations Can Join Forces With Civil Society to Improve Global Labor Conditions", https://law.pepperdine.edu/jbel/content/online-publications/skouras.pdf, (10.09.2018).

[722] Paul A. Argenti, "Collaborating with Activists: HOW Starbucks Works With NGOs", *California Management Review*, Vol. 47, No. 1, 2004, pp. 91-116, doi:10.2307/41166288, (10.09.2018), s. 92.

edip pozitif bir kazanca dönüştürmenin yollarını aramaktadır. Nitekim makalede adı geçen çok uluslu şirketin "*adil kahve*" ticareti yapmaya başlamasının öyküsü anlatılmaktadır. Ancak kurulan bu ilişkiyi bir reklam aracına dönüştüren şirketin, çevreyi düşünen marka algısı oluşturarak tüketici kitlesinden rıza devşirdiğinden bahsedilmemektedir. Bütün bu ekolojik, emek, kadın, çocuk dostu marka imajları kapitalizmin 'daha iyi bir dünya yaratmak' için çalıştığı söyleminin parçaları olarak hegemonyayı beslemektedir.

Sürdürülebilir kalkınma ve çevrenin korunması gibi söylemlerle yürütülen sosyal sorumluluk projeleri ile şirketler anti kapitalist hareketlerle mücadele etme alanında kendine etik bir zemin oluşturduğu değerlendirilmesinin yapıldığı diğer bir çalışmada, STK'ların şirketler ile yürüttüğü ortak projeler nedeniyle yapılan tartışmaların kapitalist sistemin yapısını sorgulamaktan sosyal sorumluluğu yerleşik iş uygulamalarıyla birleştirmenin yollarını bulmaya doğru kaydığı eleştirisi getirilmektedir.[723]

Neoliberalizmin özellikle piyasaların henüz yeterince gelişmediği kalkınmakta olan ülkelerde hükümetin toplumsal işlevlerinin sivil topluma dağıtılması gerektiğini savunduğu şeklinde bir analizin yapıldığı başka bir çalışmada ise sivil toplumu STK'lar ile özdeşleştiren neoliberal uluslararası kurumların sağladığı büyük miktarda fonlarını STK'lara verip bu örgütleri politika yapımı ve uygulanması süreçlerine dahil ederek sivil toplumun biçim ve işlevlerinin belirlenmeye çalışıldığı belirtilmektedir.[724] Sivil toplum aktörlerine yapılan bu finansal destek küresel ya da toplumsal sorunlara neoliberal bir çözümleme çerçevesinden yaklaşılmasına neden olmaktadır.[725] Başka bir deyişle sorunun nedeni eşitsiz pazar ekonomisi olan kapitalizmin daha fazla yerleşmesi, kapitalist ilişkilerin ve pazarın güçlendirilmesi ile çözüm üretilmeye çalışılmaktadır. Bu süreçte sivil toplum, hegemonik bir araca dönüştürülerek bu düzene rıza ve bağlılık üretilmesine olanak sağlamaktadır.

---

[723] Jon Burchell, Joanne Cook, "CSR, Co-optation and Resistance: The Emergence of New Agonistic Relations Between Business and Civil Society", *Journal of Business Ethics*, Vol. 115, No. 4, 2013, pp. 741-747, https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10551-013-1830-z#citeas, (10.09.2018).
[724] Subir Sinha, "Neoliberalizm ve Sivil Toplum", *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho, Deborah Johnston, Yordam Kitap, İstanbul 2007, s. 275.
[725] Aynı yerde.

Neoliberalizmin uluslararası kurumlarından ve Washington konsensüsün parçaları olan Dünya Ticaret Örgütü'nün ve Dünya Bankası'nın halkla ilişkiler amacıyla "*kendilerine dostane ve daha insani görünümler yaratmak için önemli makyaj tazeleme planları*" çerçevesinde Oxfam ile kurdukları ilişkiler üzerinden değerlendirilen başka bir çalışma da ise bir çok devlet dışı örgütün bu kurumlarla kurdukları ilişkiler ile kendilerine "*seçkin çevrelerde belli bir saygınlık kazanmaya*" çalıştıklarını ve "*bu kurumların görüntülerine çeki düzen vermekte yardımcı oldukları*" yorumları yapılmaktadır. "*Böyle davranarak elit politikanın kibar bir türünün içine girmiş oluyorlar*", *"…buradan gelen kimi kaynakları Güney'deki hayırsever operasyonlarında kullanıyorlar*." değerlendirmeleri[726] ile küresel sivil toplum kuruluşlarının kapitalizmin olumlu bir görüntü kazanmasına olanak sağladığı; bu kurum ve kuruluşlar arasında karşılıklı kazanca dayanan oportünist ve pragmatist bir ilişkinin olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda belirtilen bu örnekler sivil toplumun araçsallaştırılmasını; küresel hegemonyanın üretilmesine olanak sağlayarak işlevselleştirilmesinin örnekleri olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla toplu olarak sivil topluma yapılan kötüleme çalışmaları olarak okunmamalıdır. Nitekim alıntı yapılan bu çalışmalarda küresel sivil toplumun, aynı zamanda karşı hegemonik bir hareketin, söylemin çıkışına olanak veren bir alan olduğu değerlendirilmeleri de bulunmaktadır. Bir sonraki başlık olan karşı hegemonik olanakların değerlendirilmesinde bu analizlere yer verilecektir. En başta söylendiği gibi küresel sivil toplum yekpare, bütünleşik, tek bir veçhesi olan bir olgu olmayıp kendi içinde dinamik ilişkileri ve oluşumları barındırmaktadır. Küresel sivil toplum ne tek başına hegemoniktir ne de tek başına karşı hegemoniktir.

Son olarak küresel sivil toplumun hegemonya üretimine olanak veren söylemlerden biri olan insan hakları açısından konu ele alınmalıdır. İnsan haklarının ortaya çıkış öyküsüne bakıldığında bu hakların liberal düzenin kurucu normlarından olduğu anlaşılmaktadır. Özel mülkiyet hakkı başta olmak üzere birinci kuşak haklar olarak adlandırılan hakların toplumsal sözleşmenin temel nedenleri olarak sözleşmeci

[726] David McNally, *Başka Bir Dünya Mümkün Küreselleşme ve Antikapitalizm*, Yordam Kitap, İstanbul 2013, s. 289-290.

düşünürler tarafından kuramsallaştırıldığı sivil toplumun tarihsel süreçte incelemesi yapıldığı birinci bölümde açıklanmıştır.

İnsan hakları standartlarının nasıl oluştuğunu eleştirel ve normatif bir anlayışla ele alıp ulusal ve uluslararası hükümet dışı öğütlerin bu normların oluşmasında etkisini analiz eden bir çalışmada, bu örgütlerin ve bağışçılarının Batılı olduklarını ve liberal bir toplum vizyonu paylaştıkları belirtilmektedir.[727] UHDÖ'lerin tarihsel olarak bazı hakları diğerlerine göre tercih ettiklerini ve bazılarına ön yargı ile yaklaştıklarını; bu önyargıların nedenlerinin seküler, hak temelli liberal demokratik devlete olan bağlılıkları olduğu analizleri yapılmıştır. "*Bu önyargıda, STK'lar belirli bir ekonomi teorisini doğrudan ele almaktan veya onaylamaktan kaçınmakta, ancak teşvik ettikleri değerler serbest piyasa toplumu ile tutarlı olmakta ve bunun bir sonucu olarak serbest piyasa önyargılarına aykırı görünen hak mücadelelerinden kaçınmaktadır.*"[728] Ayrıca genel bir kural olarak belirtilen UHDÖ'lerin ekonomik ve sosyal haklar konusunda çalışmaya isteksiz olmalarına karşın Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ni kabul edip 1993 yılında Viyana Dünya İnsan Konferansı'nda hakların bölünmezliği ve birbiriyle ilişkili olduğunu doğruladıkları belirtilmekte, iki büyük UHDÖ olan İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü'nün ekonomik ve sosyal haklar alanında yeni milenyum ile çalışmaya başladıkları hatırlatılmaktadır.

Uluslararası Hukuka Üçüncü Dünya Yaklaşımları Ağı'nın önde gelen üyelerinden biri olduğu belirtilen Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde (Massachusetts Institute of Technology- MIT) İnsan Hakları ve Adalet Programı'nın kurucu direktörü olan Doçent Dr. Balakrishnan Rajagopal[729] insan hakları temelli uluslararası hukukun üçüncü dünya ülkelerine karşı uygulanmasındaki farklılıkları eleştiren çalışmalarında, insan hakları söyleminin hegemonik bir söylem olarak kullanıldığının analizleri yer almaktadır.[730] Karşı hegemonik uluslararası hukukun olabilirliğini sorunsallaştırdığı bir makalesinde ise 1948 yılında kabul edilen İnsan

[727] Makau Mutua, *Human Rights Standards: Hegemony, Law, and Politics*, State University of New York, New York 2016.
[728] *A.g.e*., s. 90.
[729] https://dusp.mit.edu/faculty/balakrishnan-rajagopal, (10.09.2018).
[730] Balakrishnan Rajagopal, *International Law from Below: Development, Social Movements and Third World Resistance*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.

Hakları Evrensel Bildirgesi ve sömürge sonrası (post-colonial) insan hakları söylemi ile oluşturulmuş yeni uluslararası hukukunun sömürge (colonial) alanlarında doğrudan uygulanmadığı; üçüncü dünya ülkelerinin 1967'de üyeliğe kabul edilmesinden önce sömürgecilik karşıtı mücadelelerin BM İnsan Hakları Komisyonu'nda zorlukla ele alındığı; İsrail-Filistin çatışmasında ve Güney Afrika'daki apartheid sorunun sömürgecilik karşıtlığı ile ilişkisi kurulmaksızın insan hakları söyleminin kullanıldığı şeklinde temel eleştiriler getirmektedir. Üçüncü dünyanın sömürgecilik karşıtı mücadelesinde özellikle apartheid ile mücadele ve kendi kaderini belirleme hareketlerine karşı insan hakları söyleminin güçlü bir silah olarak kullanıldığını; dünya siyasetinde önceden var olan emperyalist eğilimleri pekiştirmek için insan hakları söyleminin hegemonik uluslararası hukukun merkezinde yer alan önemli bir parçaya dönüştüğünü, ABD'nin 2003 yılında Irak'a açtığı savaş üzerinden analiz edip ayrıca insan haklarının karşı hegemonik çerçevede direniş dillerinden biri olarak kullanılabileceği yeni bir yaklaşım da sunmaktadır.[731]

İnsan haklarının ortaya çıkışının başlatılabildiği Fransız Devrimi'nden bu yana içinde bulunduğu çağın ekonomi politiğine uyduğunu, onu yansıttığını ancak tamamlamadığını belirtildiği "Yeterli Değil Eşitsiz Dünyada İnsan Hakları" adlı kitapta neoliberalizm ile insan haklarının ilişkisi analiz edilmektedir. Neoliberalizmin neden olduğu 'kötülükleri' neoliberalizmden bahsetmeden baş etmenin mümkün olup olmadığının sorunsallaştırıldığı çalışmada, 'insan hakları devriminin' devlet ihlallerine dikkatle odaklanması; insan haklarını engelleyecek yasal şartları oluşturmak ve bu hükümleri devletlerin teminat altına almasını sağlamak için mücadele verirken neoliberalizmin yarattığı eşitsizliğin farkına varamadığı ve karşılık vermekte başarısız olduğu; insan haklarının pazar köktenciliği ile güçsüz bir yoldaşlık yaptığı, maddi eşitsizlik hakkında söyleyecek hiçbir şeyi olmadığı değerlendirilmeleri yapılmaktadır.[732] Bu çalışmadan insan hakları hareketinin önemli kazanımlar elde etmesinin haricinde küresel boyutta piyasanın neden olduğu eşitsizliklerle mücadele ettikçe amacına uygun bir dünya oluşturmaya yaklaşacağı sonucu çıkartılabilmektedir.

---

[731] Balakrishnan Rajagopal, "Counter-hegemonic International Law: Rethinking Human Rights and Development as a Third World Strategy", *Third World Quarterly*, Vol. 27, No. 5, 2006, pp. 767-783.
[732] Samuel Moyn, *Not Enough: Human Rights in an Unequal World*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts 2018.

Yukarıda yapılan incelemeler genel olarak değerlendirildiğinde küresel neoliberal düzenin insan haklarını hegemonik söyleminin bir anlatısı olarak kullandığı çıkarımının desteklendiği görülmektedir. Hegemonik söylemin bir parçası olarak insan hakları iki yol ile araçsallaştırılmaktadır. Birincisi insan hakları liberal değerler olarak neoliberal ekonomi ve politikaların uygulanmasında meşru bir zemin olarak kullanılmaktadır. İkincisi ise neoliberal hegemonik kurum ve kuruluşların insan hakları değerler dizgesinin savunuculuğunu yapan ulusal ya da uluslararası insan hakları örgütleri ile kurulan ilişkiler başta Güney küre olmak üzere dünyadaki bütün madun grupları etkileme, onları sistemin içine dahil etme şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

Birinci yolu açımlamak gerekirse; "*kapitalist güç için ideolojik bir maske işlevi gören*" bir kavram olarak liberal özgürlüğün kendi içinde mantıksal çelişkisi "*kapitalizmin özgürlüğe eşit erişimi engellemesi*" ile ortaya çıkmaktadır.[733] Benzer eleştiriler seyahat hakkı, çalışma hakkı gibi sosyal ve ekonomik haklar için de yapılabilir. Bu haklar neoliberal düzenin temel hakları olarak hegemonik bir söyleme meşru ve yasal temel olmakta, aynı zamanda hegemonyaya etik bir boyut kazandırmaktadır. Bu haklar ile doğmuş insanlardan onay ve rıza devşirildiği noktada sınırlarını aşan emek 'özgürleşmiş emek' olarak sunulmakta, çalışanlara daha iyi koşullarda çalışabileceği ve hayat kurabileceği özgür bir toplum ideali sunulmaktadır. Küresel neoliberal dünya sayesinde insan haklarının evrenselleştirilmesi söylemi ile belki de hiçbir zaman gidilemeyecek yerlere gidebilme özgürlüğü seyahat hakkının verdiği olanakla sağlanmaktadır. Ancak sistem onay alırken; esaretin tersi en önemli değer olan özgürlük üzerinden rızayı sağlarken insanın özgürce hareket etmesini, seyahat etmesini ya da eğitim alıp prestijli konumlarda çalışmasını sağlayacak olan parasal güç olanakları ile özgürlüklerin bağlantısı kurulmamaktadır. Başka bir deyişle seyahat özgürlüğü olan insan, eşit olanaklara sahip olmadığı için bu hakkını kullanamamaktadır ya da insanlar özgürce istediği yerde çalışabilir ancak eşit işe eşit ücret alamamaktadır. Sonuçta kapitalizm doğası gereği kar elde edebileceği her şeyi metalaştırır, kapitalizm heterotrof bir organizma gibi varlığını sürdürmesini sağlayacak her şeyi yutar, bünyesine dahil eder. Dolayısıyla neoliberal kapitalist

[733] Richard Lichtman, *Liberal İdeolojinin Marksist Eleştirisi*, Yordam Kitap, İstanbul 2012, s. 389.

sistemde özgürlük metalaştırılmıştır. İnsan hakları kapitalist hegemonya tarafından yasal bir persona[734] olarak kullanılmaktadır.

İnsan hakları örgütlerinin hegemonik yapılar ile kurduğu ilişkiler küresel sivil toplum içerisinde geçekleşmesinden dolayı yukarıda çeşitli örneklerle açıklanmaya çalışıldığı gibi hegemonyanın üretilmesine olanak veren alan olarak eleştirilmesine yol açmaktadır. Ancak benzer küresel sivil toplum örgütlerinin karşı hegemonik özellikler gösterdiği de görülmektedir. Bu nokta ise küresel sivil toplumun karşı hegemonya olanağı oluşturması şeklinde değerlendirilmektedir ve bir sonraki başlıkta tartışılacaktır.

4.2. Karşı Hegemonya Mücadele Alanı Olarak Küresel Sivil Toplum

Gerek literatür okumasında gerekse UAÖ'nün aktivizm metinleri analiz edilirken küresel neoliberal hegemonik yapının rıza üretmek için kullandığı söylemler ve pratiklerin gerçekte bir illüzyondan ibaret olduğu sonucuna varılıp küresel sivil toplumun olanakları tartışılırken hegemonik illüzyon kavramsallaştırmasına ulaşılmıştır. Hegemonik küresel neoliberal düzenin küresel sivil toplum alanını persona olarak kullanması aslında hegemonik bir illüzyon oluşturmaktadır.

Hegemonik yapıların başta insan hakları olmak üzere evrensel değerleri araçsallaştırılarak ve bu hakları savunduğunu iddia eden örgütler ile kurdukları somut ilişkiler üzerinden bir yanılsama yaratılmaktadır. Örneğin Dünya Bankası'nın internet sitesinde "*Biz Kimiz*" sekmesine yönelindiğinde ilk karşılaşılan cümle şudur: "*189 üye ülkesi, 170'ten fazla ülkeden personeli ve 130'dan fazla lokasyondaki ofisleriyle, Dünya Bankası Grubu benzersiz bir küresel ortaklıktır:* ***yoksulluğu azaltan*** *ve gelişmekte olan ülkelerde* ***ortak refah yaratan*** *sürdürülebilir çözümler için çalışan beş*

[734] Persona, Yunan ve Roma medeniyetlerinde tiyatro oyunlarında oyuncuların taktıkları maskelerin adıdır. Person (kişi), personality (kişilik) kelimeleri bu etimolojiden gelmektedir. Burada persona kavramı ile kurulmak istenilen metafor her bir varlığın çeşitli maskeleri olduğudur. Maske aynı zamanda gerçeği örter ve görünmek istenildiği şekilde algılanılmasını sağlar. Hegemonik örgütler insan hakları söylemini kullanarak bu haklara dayanarak hareket eden kuruluş imajı oluşturmaktadır. Kelimenin etimolojisi için bkz.: https://www.etymonline.com/word/person, (03.02.2019).

kurumdan oluşmaktadır."[735] Gerçeğe benzetilen bir aldatmaca olan 'refah yaratan' Dünya Bankası persona'sı ile kapitalist ekonomiye yoksul ülkelerin eklemlenmesi sağlanır. Benzer bir hegemonik söylem örneği için Uluslararası Para Fonu internet sayfasına bakılabilir: "*Uluslararası Para Fonu (IMF), küresel parasal iş birliğini teşvik etmek, finansal istikrarı sağlamak, uluslararası ticareti kolaylaştırmak, yüksek istihdamı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve* ***dünyadaki yoksulluğu azaltmak*** *için çalışan 189 ülkeden oluşan bir organizasyondur."*[736] Hegemonik illüzyon olarak kavramsallaştırılan bu durum, yoksulluğun asıl nedeninin Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşlarla somutlaşan neoliberal kapitalist sistemin olduğunun gizlenerek sorunlara çözüm üretme söylemi üzerinden bir yanılsama yaratılmasıdır.

İşte karşı hegemonya, bu hegemonik dünya düzeni içerisinde çıkan hareketleri, oluşumları, değerleri kapsayan hegemonik illüzyonları ortaya seren her türlü eylemselliktir. Başka bir deyişle hegemonik söylemlerin birer aldatmaca olduğunu gösteren, ifşa eden ya da tersine değerler dizgesi oluşturmaya çalışan her türlü eylemsellik karşı hegemonya olarak değerlendirilmektedir. Belirtilmelidir ki küresel sivil toplum gibi karşı hegemonya da yekpare bir kavram değildir. Farklı politik yaklaşımlardan ve fraksiyonlardan gelen hegemonya karşıtı söylemleri, farklı örgütlenme biçimlerini ve aktivizm türlerini kapsayan değişik görünürlüklere sahiptir. Anti kapitalist hareketler, küreselleşme karşıtları, Dünya Sosyal Forumu, Güney yarım kürenin sömürü tarihinden gelen sorunlarıyla mücadele etmek için kurulan hükümet dışı örgütler, Latin Amerika'da Bolivarcı politikalar, küresel ısınmayla ilgili hareketler, sendikal grevler ve çok uluslu şirketlere karşı verilen işçi mücadeleleri gibi var olan politika ve ekonomi uygulamalarına muhalif olan her türlü hareket ve örgütlenmenin kesişimsel noktası karşı hegemonik nitelikte olmalarıdır. Nihayetinde bütün bu mücadelelerin altında neoliberal dünya düzeninin yarattığı sorunlar bulunmaktadır. Bu tezin araştırma konusu olarak belirlenen UAÖ'nün küresel nitelikte bir insan hakları örgütü olmasından dolayı küresel sivil toplumun karşı hegemonik olanaklarının değerlendirilmesi ilk olarak insan hakları açısından yapılmalıdır.

---

[735] Alıntıdaki vurgular tez yazarına aittir. The World Bank, Who we are, https://www.worldbank.org/en/who-we-are, (03.02.2019).
[736] Vurgu tez yazarına aittir. About The IMF, The IMF at a Glance, https://www.imf.org/en/About, (03.02.2019).

Daha önce belirtildiği gibi liberal yaklaşım içerisinde gelişen sivil toplum iktidardan bağımsız ancak iktidarla kurduğu ilişkilerle şekillenen alan olarak tarif edilir. Sivil toplum iktidarın baskısından kurtulup bağımsız olduğu sürece halk lehine kazanım elde edebilir. Ancak sivil toplumun bu özelliğini gören hegemonik düzen sivil toplumu araçsallaştırır. Sivil toplum somut görünür hali olan örgütlü halk kitlelerinin hak arayış ve mücadelesi olan asıl işlevlerinden kopartılıp 'yoksullukla mücadele' söylemi ile düzenin yüceliğini, iyiliğini göstermek ve kendine rıza üretmek için hegemonya tarafından kullanılır. Bu aynı zamanda bu sorunların asıl nedeninin hegemonya olmadığını gösterme çabasıdır. İşte hegemonik düzenin insan hakları başta olmak üzere dünyaya verdiği bütün zararları, yıkımları, olumsuzlukları gösteren, sergileyen her eylem, metin, aktivizm karşı hegemonik özellikler taşır.

Küresel sivil toplum içinde insan hakları üzerinden yapılan hak savunuculuğu, insan haklarının politik ve ekonomik güçler tarafından araçsallaştırıldığını göstermesi karşı hegemonik söylem örneği oluşturmaktadır. Hegemonya, sermaye ve özel mülkiyet özgürlüğü gibi özgürlükler üzerinden serbest piyasayı meşrulaştırıp insanları düzenin bir parçası haline getirirken ortaya çıkan hak ihlallerini sergilemek, böylesine bir özgürleşmenin daha çok küresel kapitalizme hizmet ettiğini ortaya çıkartmaktadır.

İnsan haklarının Batılı, beyaz, erkek ve sermaye sahibi kategorilerinin birleştiği burjuva haklarından yalnızca insan olmanın yeterli olduğu, bütün insanları içine alan değerler olarak kabul edilmesi mücadelesinde somutlaşan sosyal hareketler aynı zamanda karşı hegemonik hareketlerdir. İnsan haklarının liberal düzenin kurucu normu olarak kullanılması ile başlayan sürecin diyalektik olarak farklı halk kesimlerinin taleplerinin meşru zemini olarak kullanılması karşı hegemonya tarihi olarak değerlendirilmelidir. Küresel neoliberalizm ile insan hakları mücadelesi, her türlü madun grubun hak arayış mücadelesine dönüşmüştür. İlk kitlesel hak mücadele alanları olan emek, kadın ve ırksal ayrımcılık mücadeleleri devam etmekle birlikte çevre, LGBTI birey hakları, hayvan hakları, küresel ısınma gibi konular üzerinde de sosyal ve ekonomik hak mücadeleleri verilmektedir. Bu hak mücadeleleri kendi başlarına karşı hegemonik olmakla birlikte bunlara destek olan küresel sivil toplum kuruluşları da hegemonik yapıları ve iktidarları izleme, denetleme ve çözüm üretmek

için baskı uygulama çalışmaları ile karşı hegemonik özellikler gösterebilmektedir. Burada bu tür hareket ve oluşumlara karşı hegemonik denilmesinin nedeni, küresel kapitalizmin bu öznelerden beslenmesidir; madun gruplara yapılan ayrımcılık, eşitsizlik ya da sömürülmeleri üzerinden kapitalizm karını maksimize etmektedir. Hegemonik olan kısmı ise bütün bu haksızlıkları illüzyonlar ile kapatarak görünmez hale getirerek düzene onay verilmesini sağlamasıdır. Dolayısıyla bu eşitsizlik ilişkini bozacak her şey karşı hegemoniktir.

Bu bağlamda benzer hak söylemini kullanarak hegemonya üretmeye çalışan STK'ların da olabileceği yukarıda belirtilmiştir. Ancak yapılan araştırmalar sonucunda bu söylemin bir hegemonik illüzyon mu yoksa gerçekten karşı hegemonik olup olmadığı, STK'ların ya da hareketlerin söylem boyutunun haricinde pragmatik olarak hegemonik yapılarla kurdukları ilişkilere göre değiştiği anlaşılmaktadır. Bir sivil toplum oluşumunun, DTÖ ve DB gibi hegemonik kurumlardan ya da devletlerden mali destek alan onların politikalarını destekleyici açıklamalar yapan ya da bu tür hegemonik unsurlara yönelik eleştiri getirmeyen söylemlerinden nasıl bir aktivizm yürüttüğü analiz edilebilmektedir. Ayrıca küresel sivil toplum, hegemonik ve karşı hegemonik yapıların karşılıklı birbirlerini araçsallaştırması olarak gözlenen daha karmaşık ilişkileri de içerebilmektedir. Birinci bölümde yer alan teorik tartışmalar altında belirtildiği gibi çeşitli sivil toplum kuruluşları ve neoliberalizmin neden olduğu sorunlarla uğraşan oluşumlar hegemonik yapılarla pragmatist ilişkiler kurabilmektedir. Örneğin Afrika yoksulluğu mücadelesi için hegemonik kurumlardan parasal fon sağlamak adına yardım alınabilmektedir.[737] Ama bu unsurlara bakıldığında eylemsel ve söylemsel olarak karşı hegemonik özellikler de gösterebilmektedir.

Bu nokta küresel sivil toplumun olanakları olarak açıklanmaya çalışan durumun çatışkılı yapısını göstermek açısından çarpıcı bir örnektir. Sonuçta Gramsci'nin sivil toplumun içerisine yerleşmiş hegemonya ile mücadele etmek için hegemonik ilişkileri dönüştürmek gerektiği yorumlamasını yapmayı sağlayacak

[737] Julie Hearn, "The 'Uses and Abuses' of Civil Society in Af rica", *Review of African Political Economy*, Vol. 28, No. 87, Mar., 2001, pp. 43-53; Ndangwa Noyoo, "Civil society and Poverty Reduction in South Africa", http://ccs.ukzn.ac.za/files/Civil%20society%20and%20poverty%20reduction%20in%20South%20Africa.pdf, (20.02.2018).

görüşlerine uygun bir durum olduğu düşünülmektedir.[738] Hegemonik sivil toplum karşı hegemonik özelliklerle alternatif bir sivil topluma dönüştürülmelidir. Sosyal alanın bütün ilişki biçimlerine derinlemesine işlemiş olan hegemonik neoliberal düzeni topyekun mücadele (manevra savaşı) ile değiştirmek mümkün olmadığından uzun erimli mücadele (mevzi savaşı) yapılarak karşı hegemonik bir yapı oluşturulmalıdır.

Bu bağlamda "*STK'lar ve toplumsal hareketler neoliberal oluşumları, ulusötesi şirketleri ve sermaye egemenliği alanını genişletmeyi amaçlayan neoliberal girişimleri de kapsayacak bir biçimde hesap verilebilirlik siyasetini genişletiyorlar*."[739] değerlendirmesi yapılabilir. Karşı hegemonik özelliklere sahip bu oluşumlar ulusötesi ya da ulus içinde devleti bir mücadele alanı haline dönüştürebilmektedir.[740] Devlet mekanizmasını işleterek insanların evrensel haklarını kullanabileceği politik ve sosyal ortamları düzenlemesi beklenen iktidarların, küresel neoliberal sistemle kurdukları ilişkilere göre vatandaşlarının haklarını kullanmasını engelleyebilmektedir. Bu anlamda yürütülen insan hakları örgüt aktivizmi, bu iktidar yapılarının sorgulanmasını, politikalarındaki çelişkileri kamuoyunun görmesini sağlaması açısından önemlidir. Böylece hegemonyada delik açan her türlü hareket, pratik ve söylem karşı hegemonik başka bir söylemin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Çünkü Gramsci'nin belirttiği gibi insanların sahip olduğu özgür ve felsefi düşünebilme kapasitesi, hegemonyanın hakim ekonomik ve sosyal konumlarını nasıl ürettiklerinin yollarını anlamalarını sağlar. Böylesine eleştirel bir farkındalık başta kültürel alanda olmak üzere hegemonyanın sarsılmasını sağlayacak eylemliliği doğuracaktır.[741] Küresel sivil toplum alanında ortaya çıkan örgütlenmeler ve onların gerçekleri

---

[738] Gramsci'nin karşı hegemonya görüşlerinin benzer bir yorumlanması için bkz.: Alan Hunt, "Rights and Social Movements: Counter-Hegemonic Strategies", *Journal of Law and Society*, Vol. 17, No. 3, Autumn 1990, pp. 309-328.

[739] Subir Sinha, *a.g.e.*, s. 278.

[740] Devleti mücadele alanına dönüştürme fikri için bkz.: "küreselleşme çağında toplumsal değişimi hedefleyen bir karşı hegemonyanın kurulma olasılığı, tabandan gelen bir küreselleşme hareketinin ulusal ve bölgesel sınırların ötesinde karşı-hegemonik güçleri bir araya toplayarak küresel elitin iktidarına meydan okunmasının, ulusaşırı sivil toplumu büyütmenin ve ulusötesi devleti bir mücadele alanına dönüştürmenin yollarını aramasına bağlıdır." Bill Robinson, "Küresel Kapitalizmin Krizi: Latin Amerika'dan Görünüş", *Küreselleşmenin Krizi*, Hazırlayan: Alan Freeman, Boris Kagarlitsky, Yordam Kitap, İstanbul 2007, s. 233.

[741] Robert Henry Cox; Albert Schilthuis, "Hegemony and Counterhegemony", *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*, Edited by George Ritzer, Blackwell Publishing Ltd., USA 2012.

saptama, belgeleme çalışmaları bu farkındalığı sağlayacak bilgi birikimini de oluşturmaktadır.

Zeynep Kıvılcım insan hakları ve karşı hegemonya ilişkisini açıkladığı çalışmasında Gramsci'ye göre karşı hegemonya mücadelesinde önemli olanın var olan hegemonyanın kurucu öğeleri üzerinden çalışmak ve onları yeniden şekillendirmek, zaten var olan bir söyleme ekleme yapmak, onu genişletmek ve dönüştürmek olduğu değerlendirmesini yapmıştır.[742] "*İnsan hakları söyleminin kullanılması politik, ekonomik ve sosyal taleplerin hak talebi şeklinde ifadelendirilmesidir ve sadece araçsal olmayıp, ezilmişlere ait alternatif değerler, normlar ve hayat şekillerini meşrulaştırmak için operasyonel önem, yani Gramsci'nin terminolojisiyle hegemonya-karşıtı özellik taşır*." ifadeleriyle insan hakları söyleminin ve insan hakları hukukunun karşı hegemonik özelliklerinin olduğunu savlamaktadır.[743] Yine aynı çalışmada muhalif toplumsal hareketlerin, hukuku hem direniş stratejisi, hem de genel rızayı sorgulamak, bozmak, onu alternatif küresel barış ve demokrasi imkanları için yeniden oluşturmak ve sağlamlaştırmak için karşı hegemonya anlamında etkin bir teknik olarak kullandığı saptamaları yapılmaktadır.[744] Kıvılcım'ın bu değerlendirmeleri sadece muhalif sosyal hareketler için değil aynı zamanda karşı hegemonik oluşumlara dahil edilebilecek sivil toplum örgütleri için de geçerli olduğu düşünülmektedir.

İnsan hakları söylemi aynı zamanda küresel bir direnişin meşru zemini olabilmektedir. Hak üzerinden rıza üreten hegemonya insanlara vaat ettiği hakları sağlamayınca buna karşı gelen bir direnişin meşru yollarını da döşemiş olmaktadır. Uluslararası hükümet dışı örgütler (UHDÖ) gibi oluşumlar hegemonik yapı içerisinde de meşru kabul edilen kuruluşlardır. UHDÖ'lerin ulusal sınırları aşıp geniş destek almaları ve daha yüksek bir kuruma sorumlu olmamaları ile bu örgütler bireyleri ülke sınırları aşan hak arayışlarına çekerek karar alma süreçlerinde itici güç olabilmektedir.[745] Ya da herhangi bir oluşuma dahil olmasa da tek bir insan verdiği

---

[742] Zeynep Kıvılcım, "İnsan Hakları ve Karşı Hegemonya", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIII, 2009, s. 220.
[743] *A.g.m.*, s. 220.
[744] *A.g.m.*, s. 237.
[745] Alberto Martinelli, "Piyasalar, Hükümetler, Topluluklar ve Küresel Yönetişim*", Siyaset Sosyolojisi Yazıları*, Meral Sağır, Serkan Akıllı, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2004, s. 40.

hak mücadelesini bu tür örgütlerle kurduğu ilişkiler, ortaklıklar ile görünür hale getirebilmekte ve somut kazanımlar elde edebilmektedir.[746]

Hegemonik neoliberalizm tarafından hak ihlaline uğramış gerçek insan yaşanmışlıklarının küresel sivil toplum unsurları tarafından belgelendirilmesi, var olan insan haklarının yeniden tartışılmasını sağlayarak[747] ortaya çıkabilecek karşı hegemonik oluşuma zemin hazırlayabileceği ileri sürülmektedir. "*Savaş olasılığını çok küçük de olsa azaltan, cinsel ve ırksal baskıya maruz kalanların haklarını savunan ya da herhangi bir yerdeki herhangi bir ücretli işçinin yaşam standartlarını çok az da olsa yükselten herhangi bir hamle, ne denli minimal olursa olsun, daha iyi bir yaşam arayışında olan herkesin tam desteğini almayı hak etmektedir*."[748] şeklinde ifade edilen; niceliği ve sonucunda etkisi ne olursa olsun hegemonik dünya düzenine karşı verilen her türlü mücadele ve sonucunda elde edilen her kazanım karşı hegemonik söylemin birikerek çoğalmasını ve ilerlemesini sağlamaktadır. "*Her şey bir yana, baskın hegemonyaya etkili bir biçimde karşı çıkabilme yeteneğine sahip karşı-hegemonyalar, ezilen insanların gündelik yaşamlarından türeyecektir*." saptaması ile kültürel antropoloji alanında çalışan Kate Crehan'a göre "*Gramsci bu embriyonik karşı-hegemonyanın zorunlu olarak tutarsız bir yığından türediğini, ona tutarlılık ve entelektüel bir espri verecek aydınların bu tutarsız yığınlar üzerine çalışması gerektiğini*" ileri sürmektedir.[749] Küresel sivil toplum içerisinde çalışan insan hakları savunucularının ve küresel sivil toplum örgütlerinin bu işlevi yerine getirdiği düşünülmektedir.

Gramsci burjuvazi hegemonyasına karşı bütün sınıfların ve çıkar gruplarının katılacağı karşı bir hegemonyanın nasıl kurulabileceği problemine, var olan düzen

---

[746] Bireysel aktivizmle ilgili eleştirel okumaları eleştiren ve ötesine geçmeyi öneren bir çalışma için bkz.: Phyllis Mentzell Ryder, "Beyond Critique: Global Activism and the Case of Malala Yousafzai", *Literacy In Composition Studies*, Vol. 3, No. 1, 2015, pp. 175-187, DOI:http://dx.doi.org/10.21623%2F1.3.1.14, (03.03.2019).

[747] İnsan hakların doğası ve tarihsel olarak farklı boyutları ile ele alındığı çalışma için bkz.: Johan Galtung, *İnsan Hakları Başka Bir Açıdan Bakış*, Metis Yayınları, İstanbul 2013. Ayrıca kozmopolitizm, demokrasi, hak talepleri, uluslararası hukukta insan haklarının yeniden tartışılması için bkz.: Şeyla Benhabib, *Buhran Çağında Haysiyet Zor Zamanlarda İnsan Hakları*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.

[748] Alan Freeman, Boris Kagarlitsky, "Dünya İmparatorluğu mu, Yoksa İmparatorluklar Dünyası mı?", *Küreselleşmenin Krizi*, Hazırlayan: Alan Freeman, Boris Kagarlitsky, Yordam, İstanbul 2007, s. 58.

[749] Kate Crehan, *Gramsci Kültür Antropoloji*, Kalkedeon Yayınları, İstanbul 2006, s.17.

içerisinde ezilen sınıfların, ötekileştirilmiş grupların ve sömürülen insanların aktif olarak temsil edilebileceği bir hegemonya anlayışı ile çözüm üretilebileceğini önermiştir.[750] Bu saptamadan hareketle küresel sivil toplumun sağladığı olanaklar içerisinde madun grupların hegemonik düzenin farkına varmasını sağlayacak her mücadele biçiminin karşı hegemonya oluşturma sürecinde mevzi savaşına örnek olduğunu belirtilmelidir. 21. yüzyılda "*neoliberal varsayımların kilit prensipleri, bir mevzi savaşında sorgulanmalıdır*."[751] Tüketicililiğin özendirilmesi (consumerism), üretim, serbest ticaret, ABD liderliğindeki girişimler, bireycilik, daha fazla entegrasyon ve karşılıklı bağımlılığın, pazarın ve özel sektörlerin üreteci güçleri olduğu fikrine itiraz edilmesi ve sorgulanması gereken varsayımlardır; buna karşılık yeni ilkeler ortaya atılmalıdır ve tartışılacağı yer ise küresel sivil toplum alanıdır.[752]

Aynı zamanda bu durum daha önceden açıklandığı üzere Neo Gramsciyan çerçevede eleştirel yaklaşımını oluşturan Cox'un tarihsel yapılar kavramsallaştırması ile belirlediği; maddi yeterlilikler (üretici güç olarak kapitalizm), düşünceler (insan hakları, kamu yarar vb. sosyal düzeni saylayan söylemler) ve kurumlar (DTÖ, IMF gibi kapitalist örgütler ve BM gibi dünya düzenini üreten uluslararası örgütler) şeklindeki güç kategorilerini de denk gelmektedir.[753] Cox, bu yapılara karşı verilecek mücadele ile özgürleştirici bir karşı hegemonyanın gerçekleştirilebilmesi için sosyal hareketlerin özellikle işçi hareketi gibi kapitalist üretim ilişkileri ile bağlantı kurarak mücadele vermesi gerektiği analizini yapar.[754] Çünkü sosyal ilişkiler üretimin maddi koşulları üzerinden şekillenmektedir. Bu anlamda bu tür ilişkilerin sorgulanmasını sağlayacak sosyalliklerin karşı hegemonik mücadele biçimleri olarak var olabileceği alan, devletlerin hegemonik düzen tarafından kuşatıldığı göz önünde bulundurulursa küresel sivil toplumdur.

Hegemonik neoliberal kapitalizmin ulusal ve küresel boyutta ekonomik ve politik düzenin bütün ilişki ve işleyiş biçimlerine derinlemesine gömülü olduğunu belirten Caroll, hegemonya ile mücadele etmek adına karşı hegemonik hareketlerin bu

---

[750] Peter Thomas, "Gramsci'de Diyalektik Hegemonya", *Felsefelogos*, Sayı 48, 2013, s. 15.
[751] Owen Worth, *Rethinking Hegemony*, Palgrave Macmillan, London 2015, s. 151.
[752] *A.g.e.*, s. 151-152.
[753] Robert W. Cox, "Social Forces, States…", *a.g.m.*
[754] Robert W. Cox, "Civil Society…", *a.g.m.*

gömülü alanlara yönelmesi gerektiğini savlamaktadır. Karşı hegemonyanın, devlet merkezli sorunlar ile ulusal ve küresel sivil toplumda yerleşik olan sorunları ele alması gerektiği yönündeki yöntemsel önerilerini sunduğu makalesinde, Dünya Sosyal Forumu ve Bolivarcı Devlet girişimlerini bu bağlamda değerlendirerek karşı hegemonik mücadele örnekleri olduklarını belirtmektedir.[755] ABD'nin Latin Amerika'ya neoliberal projesini gerçekleştirmeye çalışmasına karşı Venezüella'da Hugo Chavez önderliğinde uygulanan Bolivarcı politikaları "*neoliberalizm ve küresel kapitalizme karşı hegemonik bir alternatif inşa etmek için yeni bir girişimi temsil ediyor*."[756] şeklinde değerlendirilen başka bir çalışmada ise bölgesel ve ülkesel farklı dinamiklerin etkisi olsa da neoliberal hegemonyaya karşı "*egemenlik ve özerklik; sosyal adalet, eşitlik ve derinleşen demokrasi konularına odaklanmak; ve 'içsel dinamikli (endojen) kalkınma' için bir taahhüt*" olarak saptanan ortak ilkelerle kaşı hegemonik bir yapının oluşturulma potansiyeli vurgulanmaktadır.[757] Tekrar hatırlatılmalıdır ki hegemonya her ne kadar etik-politik olsa da aynı zamanda ekonomiktir.[758] Hakim sınıflar var olan ekonomik sistemin üretim ilişkilerini kendi çıkarına göre düzenleme, sahip oldukları sermaye birikimini ve baskın olabilme gücünü artırma amacından dolayı nihayetinde küresel hegemonyanın kuruluş nedeni küresel neoliberal kapitalist sistemin her türlü sosyal birimin –en azından çoğunluğunun- onayını alarak varlığını sürdürebilmesidir.

"*Hegemonya asla mutlak değildir ve sonsuza dek sürmez*." ifadeleri ile hegemonik söylemlerin kendilerinin ideolojik olmadıklarını göstermeye çalışıp neden oldukları krizleri, sorunları düzenin doğal hali olarak sunduklarını ancak buna karşılık başka bir hegemonik söylemin de ortaya çıkacağını belirten Christian W. Chun, bu sürece ABD'deki köleliğin ortadan kaldırılması mücadelesini örnek vermektedir. Kölelikten kar elde edilmesini ve kurumsal uygulamalarını destekleyen bazı 'ırkların' doğal olarak daha aşağı bir nitelikte (inferiority) olduğunu kanıtlamaya çalışan 'bilim'

---

[755] William K. Carroll, "Hegemony, Counter-hegemony, Anti-hegemony", *Socialist Studies*, Vol. 9, No. 43, 2006, 10.18740/S44G7K, (03.03.2016).
[756] Tom Chodor, *Neoliberal Hegemony and the Pink Tide in Latin America Breaking up with TINA?*, Palgrave Macmillan, London 2015, s. 91.
[757] *A.g.e.*, s. 147.
[758] Antonio, Gramsci, *Hapishane Defterleri, Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler*, Aşina Kitaplar, Ankara 2009, s. 99.

ve ‘ırk’ kavramını oluşturan ideolojik unsurlarla kurulan hegemonik söylemin, Afrika kökenli Amerikalıların öldürülmelerini, işkence edilmelerini ve köleleştirilmelerini haklılaştırmak için kullanıldığını ifade etmektedir. Ancak nihayetinde köleliliği meşrulaştırıcı hegemonyanın çökmesinin kısmen Amerikan İç Savaşı’nın temelini oluşturan karşı hegemonik söylemlerin yükselişine yardımcı olduğu belirtilmektedir.[759] 21. yüzyılda gelişen bilişim olanakları ile hegemonya dünyanın her yerine dağılabilirken aynı zamanda karşı hegemonik hareketler daha kısa sürede daha fazla sayıda insanın katılımıyla oluşturulabilmektedir. Bu noktada genel olarak karşı hegemonik olasılıkların değerlendirilmeleri ardından özel olarak UAÖ’nün küresel sivil toplum olanaklarını nasıl oluşturduğu empirik araştırma sonuçları bağlamında değerlendirilecektir.

4.3. Küresel Sivil Toplumun Olanakları Bağlamında Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Küresel sivil toplumun nasıl bir işlevi olduğunu; neoliberalizmin rıza üretme alanı mı, yoksa insan hakları arayış ve mücadele alanı mı olduğunu saptayabilmek için örnek çalışma olarak belirlenen UAÖ’nün aktivizm yürüttüğü beş bölgeden üçer ülke seçilerek oluşturulan örneklem üzerine niceliksel ve niteliksel analizler üçüncü bölümde yapılmıştır. Bu başlık altında ise empirik çalışmanın bölgesel bağlamda genel değerlendirmesi yapılarak tezin kavramsal çerçevesini oluşturan teorik bakış ile araştırma sonuçları sentezlenecektir. Böylece bölgeler arası karşılaştırmalı bir analiz yapılarak hem UAÖ’nün küresel sivil toplum içerisindeki konumu hem de araştırmanın sonuçlanmasını sağlayacak küresel sivil toplumun olanakları değerlendirilecektir.

4.3.1. UAÖ Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri Değerlendirmesi

Sömürgecilik tarihinin yazıldığı kıtalardan biri olarak ulus devlet kuruluş süreçlerinin çatışmalı bir şekilde gerçekleştiği Afrika Bölgesi’nde diğer bölgelere göre

[759] Christian W. Chun, *The Discourses of Capitalism*, Routledge, New York 2017, s. 117.

daha az sayıda acil eylem ve araştırma metinlerinin yayımlandığı görülmektedir. UAÖ'nün aktivizm yürüttüğü 44 bölge ülkesinin 2016 BM İnsani Gelişim Endeksi değerlerinin ortalaması olan 487,58 ile düşük insani gelişim kategorisinde yer almasına paralel olarak temel insan haklarıyla ilgili sorunlar yaşandığı örneklem ülkeleri üzerinde yapılan metin analizlerinden anlaşılmaktadır. Senegal ve Burkina Faso örneklemlerinin Afrika yoksulluğu fenomenin yaşandığı ülkelerden olması UAÖ aktivizminin su hakkı, anne ölümlerin azaltılması gibi doğrudan ekonomik yoksulluğun sonucu olan temel sağlık ve yaşam haklarının sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütmeye itmiştir.

Tablo 21. Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri Karşılaştırması

Çalışma Konuları	**Güney Afrika**		**Senegal**		**Burkina Faso**		
	K	A	K	A	K	A	T
Adalet Sistemi	0	6	1	3	0	2	12
Adil Olmayan Yargılama	0	0	0	0	0	0	0
Alıkoyma/Gözaltı	0	1	0	0	0	0	1
Ayrımcılık	0	8	0	0	0	0	8
Cezaevleri	0	0	0	0	0	0	0
Cezasızlık	0	0	0	2	0	0	2
Çocuk Hakları	0	0	0	0	0	0	0
Düşünce Mahkumları	0	0	0	0	0	0	0
Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar	0	2	0	0	0	0	2
İfade Özgürlüğü	0	2	0	6	0	3	11
İnsan Hakları Savunucuları	3	9	0	3	0	4	19
İş ve İnsan Hakları	1	11	0	2	0	0	14
İşkence ve Kötü Muamele	1	3	0	0	0	0	4
Kadın Hakları	4	11	1	1	9	19	45
LGBT Hakları	2	6	0	2	0	0	10
Mülteciler/Göçmenler	4	6	0	0	0	1	11
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	0	1	2	1	0	0	4
Ölüm Cezası	0	0	0	1	0	2	3
Sağlık Hakkı	0	2	0	0	0	0	2
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	6	0	6	0	3	15
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	15	74	4	27	9	34	160

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu bağlamda UAÖ, Afrika Bölgesi'nde ağırlıklı olarak toplumsal yapıda dezavantajlı gruplarının başında gelen kadınlar konusunda çalışmakta, "Benim

Bedenim Benim Hakkım" adlı küresel kampanyasını bu bölge ülkelerinde yürütülmektedir. Tablo 21'deki kadın hakları karşısında yer alan sayısal veriler anne sağlığı ve üreme hakları, kız çocuklarının zorla evlendirilmeleri, kadına karşı şiddet konularına yönelik çalışmalardan oluşmaktadır. Kadınlara yönelik ayrımcılık bölgenin en ciddi insan hakları sorunlarından biridir. UAÖ'nün kadın hakları konusunda araştırma belgeleri yayımlamasının yanı sıra çeşitli eğitici toplumsal etkinliklerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Burkina Faso'da "Karavan Kampanyası" ve okullarda öğrencilerle yapılan eğitim çalışmalarında olduğu gibi bölge ihtiyaçlarına yönelik ve somut kazanımlar elde edilebilecek konular hakkında aktivizm yürütülmektedir.

Afrika Bölgesi'nde iş ve insan hakları adlı başlığın altında yapılan çalışmalara ayrıca dikkat verilmelidir. UAÖ'nün iş ve insan hakları konulu çalışmaları küresel hegemonya ile ilişkilerini serimlemesi açısından önemlidir. Bölgede büyük maden yatakları bulunup çok uluslu şirketlere bağlı bu maden işletmelerinde, işçilerin insan onuruna aykırı koşullarda çalışması, düşük ücret almaları gibi yoğun emek sömürüsü şeklinde nitelendirilebilecek çalışma hakları kapsamında temel ihlaller yaşanmaktadır. Bu koşullardan ve sömürü ilişkisinden sadece işçiler değil aynı zamanda madenlerin olduğu topraklarda yaşayan yerli halk da etkilenmekte; içme sularının kirlenmesi, yaşam alanlarının tehlikeye girmesi gibi hak ihlallerine maruz kalmaktadır. UAÖ bu saptamalara yer veren araştırma raporları hazırlamakta ve somut hak ihlallerini uzun erimli çalışmalarla takip etmektedir. UAÖ'nün Afrika'daki madenleri çıkartan şirketlerin çok uluslu şirketler olduğunu ifade edip bu şirketlerin neden olduğu insan hakları ihlallerini ortaya koyan araştırmalara dayanan güvenirlik ve objektif kimliği ile yayımladığı raporları karşı hegemonik söylem özelliği göstermektedir. Ayrıca bilgi politikası haricinde şirketlerin gerekli yükümlülüklerini ve sorumluluklarını yerine getirmesini sağlamak için eylem çağrıları düzenleyip kapitalist aktörleri insan hakları ihlalini yapanlar olarak failleştirmesi karşı hegemoniktir. Bütün bu süreçte UAÖ'nün, hegemonyanın ideal düzen olarak söylemini meşru zemine oturtmaya çalıştığı uluslararası insan hakları sözleşmelerini referans olarak göstermesi ayrıca hegemonya illüzyonlarını ortaya koymaktadır.

Bölge geneline bakıldığında acil eylem çağrılarını içeren kampanya sayıları az olmakla birlikte küresel çaplı bazı kampanyalar bu bölge ülkelerinde

yürütülmektedir. Yaşanan insan haklarıyla ilgili belgeleri içeren araştırmalar kategorisinde bulunan kayıt sayısı kampanyalara göre fazladır. Özellikle ülkelerde yaşanan insan haklarını ifşa eden ya da dikkat çeken ve bunların giderilmesi için hükümetleri ilgili devlet yapılarını harekete geçirmeye çağıran metinler bu araştırma kategorinde yer almaktadır. Bu ise UAÖ'nün güvenilirliğini ve tarafsızlığını sağlaması için araştırma ağırlıklı bir hareket olmasıyla yakından ilgilidir.[760] UAÖ bu özelliği ile kendi kurumsal kimliğini meşru bir zemine oturtmaktadır. Ancak tez açısından bu durum hegemonya ile mücadelede mevzi savaşlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

UAÖ, BM'nin İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'ne ülke bazında insan haklarıyla ilgili duyduğu kaygıları içeren bilgilendirme ve önerilerde bulunmaktadır. Tablo 21'de yer alan uluslararası örgütler maddesi olarak sayılan kayıtların birçoğu bahsedilen sunumlara dayanan raporlardır. Bu raporlar incelendiğinde örneklem ülkelerinde yoksulluk, sağlık hizmetlerine ulaşım, kadına karşı şiddet, toplumsal cinsiyet, ayrımcılık gibi temel insan haklarıyla ilgili ihlallerden bahsedildiği, bu ihlallerin giderilmesi için uluslararası insan hakları standartlarında hukuksal düzenlemelerin yapılması gerektiği yönünde önerilerin yer aldığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak üç ülkenin karşılaştırması yapıldığında sayısal değerler açısından çok büyük farklılıklar görülmediği gibi, birçok madde de benzer sayılara sahiptir. Afrika Bölgesi'ne yönelik çalışma sayısı diğer bölgelere göre daha az olmasının nedeni olarak bölgedeki ülkelerin ekonomik olarak geri kalmışlık, politik istikrarsızlık gibi sorunlar sonucu en temel insan haklarının bile gerçekleştirilmesinde problem yaşanmasıyla ilgilidir. Dolayısıyla UAÖ'nün bu ülkelerde çalışma konusuna karar verirken öncelik belirleme ve yapılacak çalışmalar ile en fazla etkiyi sağlama kriterlerini kullandığı ve daha somut sonuçlar alabileceği çalışmalara yöneldiği anlaşılmaktadır.

[760] Bu bilgiyi, UAÖ Türkiye Şubesi'nden bir yetkili ile yapılan görüşme de desteklemektedir. Kendisine neden daha çok araştırma yapıldığı sorulduğunda UAÖ'nün önceliklerinden birinin insan hakları konusunda danışılan, raporları kullanılan güvenilir bir örgüt olması olduğunu, bu güvenirliğin ve tarafsızlığın sağladığı prestij ile eylemlerini sürdürebildiğini, hükümetlere seslenebildiğini belirtmiştir.

UAÖ'nün hegemonik bir örgüt olmadığının en somut örneği Afrika Bölgesi hakkında çalışmalarıdır. Üçüncü bölümde korelasyon hesaplamasında varsayıldığı gibi eğer UAÖ hegemonik bir örgüt olsaydı Afrika Bölgesi'nde hegemonyayı yaymak için daha fazla çalışma yürütmeliydi. Ancak Afrika Bölgesi çalışma sayısının en az olduğu bölgelerden biri olup yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı bölgede insan hakları konusunda savunuculuk yapma koşullarının elverişsiz olduğu gerçeği bölge ülkelerinin yoksulluk problemi ve politik çatışmalarında somutlaşmaktadır. Ayrıca hegemonik ya da hegemonik söylemi kullanan bir örgütün bölgede yer alan madenleri işleten çok uluslu şirketlerin neden olduğu insan hakları ihlalini belgelemesi bununla ilgili aktivizm yürütmesi beklenmemelidir. Tersine UAÖ'nün şirketlerin kar elde etme amacı ile işçilerin emeğinin sömürülmesin arasındaki kapitalist mantık bağının kurulmasını sağlayacak nesnel ve tarafsız iddiasıyla hazırlanan metinleri, hegemonyadaki tutarsızlıkları ortaya çıkardığı için karşı hegemonik özellikler göstermektedir.

4.3.2. UAÖ Amerika Kıtası Örneklem Ülkeleri Değerlendirmesi

Kuzey ve Güney Amerika Kıtası'nda UAÖ'nün aktivizm yürüttüğü 30 ülkenin 2016 BM İnsani Gelişim Endeks değerlerinin ortalaması 743,57 ile yüksek insani gelişim kategorisinde olup ülkesel farklılıklar haricinde, genel olarak incelendiğinde örneklem ülkelerinde Tablo 22'de yer alan insan haklarıyla ilgili maddelerin neredeyse hepsinde çalışıldığı görülmektedir. Özellikle kıtadaki temel insan haklarından olan ifade özgürlüğü, barışçıl gösterilere karşı güvenlik güçlerinin hak ihlallerine yol açan müdahaleleri dikkat çekmektedir. Üç ülkenin karşılaştırılmasında ABD'nin küresel politikaları ve şubesinin özgün yapısı gereği veri sayısının fazla olduğu görülmektedir. ABD'de daha çok adalet sistemi içerisinde de değerlendirilebilecek ölüm cezası, hapishane koşulları ve devlet denetiminde olması gereken askeri, polis ya da cezaevleri gibi kurumlarda yaşanan işkence ve kötü muamelelerin hakkında veri sayısı fazladır. ABD'ye göre benzer başlıkların Güney Amerika'da yer alan Venezüella ve Peru'da niceliksel olarak daha az olmasıyla birlikte, her üç ülkede de insan hakları savunucuları, ifade özgürlüğü, devlet güvenlik

güçlerinin yol açtığı işkence ve kötü muameleler, yasal olmayan bir şekilde insanların öldürülmeleri ile kaybedilmelerin yaşandığı ve UAÖ'nün bu konuda çalışmalar yaptığı gözlenmektedir.

Tablo 22. Amerika Kıtası Örneklem Ülkeleri Karşılaştırması

Çalışma Konuları	**ABD**		**Venezüella**		**Peru**		
	K	A	K	A	K	A	T
Adalet Sistemi	9	80	9	9	6	7	120
Adil Olmayan Yargılama	3	13	13	7	0	0	36
Alıkoyma/Gözaltı	52	147	0	0	4	0	203
Ayrımcılık	18	61	0	0	3	2	84
Cezaevleri	0	15	0	0	0	0	15
Cezasızlık	6	16	0	7	2	6	37
Çocuk Hakları	13	42	2	1	0	0	58
Düşünce Mahkumları	15	1	3	2	3	0	24
İfade Özgürlüğü	10	20	10	12	6	4	62
İnsan Hakları Savunucuları	7	9	20	7	11	6	60
İş ve İnsan Hakları	0	9	5	5	2	2	23
İşkence ve Kötü Muamele	48	63	7	5	2	4	129
Kadın Hakları	0	7	0	6	4	8	25
LGBT Hakları	1	4	0	0	0	0	5
Mülteciler/Göçmenler	2	13	0	1	0	1	17
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	0	24	21	5	11	4	65
Ölüm Cezası	823	105	0	0	3	0	931
Silahlı Çatışma ve Silahlı Gruplar	3	19	0	1	0	0	23
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	37	0	9	0	3	49
Yerli Halk	0	5	0	0	3	4	12
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	1010	690	90	77	54	44	1965

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Her üç ülkede, kendi özgün tarihinin getirdiği koşullarına, politikalarına ve öne çıkan hak ihlallerine göre aktivizm yürütüldüğü görülmektedir. Yayımlanan belgelerde sorunlarla ilgili uluslararası hukuk mekanizmalarının işletilmesi talep edilmekte, uluslararası hukuk metinlerine bağlı olan hükümetlerin yükümlülükleri hatırlatılmakta ve bu konuda ülkelere önerilerde bulunulmaktadır. İş yaşamı ve insan hakları başlığı altında verilen örnek vakalar ile küresel ekonomik düzen ile insan hakları ihlalleri arasında ilişki kurulmasını sağlayan belgeler bulunmaktadır.

Diğer bölge örneklemlerinde olduğu gibi Amerika Kıtası'nda da UAÖ yürüttüğü aktivizm sonucu insan haklarıyla ilgili somut kazanımlar elde edilmesinde katkısı olduğunu ifade etmektedir. Hak mücadelesi veren mağdurların da benzer yorumları yaptığı, bu ifadelerini içeren haber metinlerinde görülmektedir. Bilimsel olarak, insan hakları savunuculuğu yapan örgütlerin hak mücadelesine ne derece etkisi olduğunu ölçebilecek empirik bir araştırmanın kurgulanmasının zorluğu belirtilerek bu tez çalışmasında UAÖ aktivizminin mağduriyetlerin duyurulması, kamuoyunun desteğini alması ve politik iradeye karşı baskı oluşturması gibi etkileri olduğu öngörülmektedir. Özellikle bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle sosyal medya olarak ifade edilen sanal platformlarda kitlelere ulaşılarak yapılan aktivizm çağrıları hesap verilebilirlik mekanizmasını işler hale getirmekle birlikte gerçekliğin daha şeffaf olmasını da sağlamaktadır. Yaşanan ihlalin görüntüleri hızlı bir şekilde küresel dünyada dolaşıma girmekte, ispatlanan, belgelenen ya da kayıt altına alınan olaylar üzerinden insanların tepkileri gerekli mercilere iletilebilmektedir. Tez çalışmasında dijital aktivizm olarak kavramsallaştırılan bu etkililik hali aynı zamanda karşı hegemonya mücadelesinde başka bir mevzi açılabilmesi olarak okunmalıdır. Bu mevzi insanlara kolaylıkla ulaşabilmesini sağladığı gibi hegemonik düzenin neden olduğu hak ihlallerini haberdar edip farkındalık oluşturmaktan örgütsel olarak eyleme geçmeye kadar çok seçenekli karşı hegemonik mücadeleye öznelerin dahil edilmeleri sağlanabilmektedir.

Bölgesel bağlamda ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile UAÖ'nün ülkede çalışma sıklığı ve konuları arasında bir bağlantı olmadığı görülmektedir. ABD, BM İnsani Gelişim Endeksi'nde çok yüksek kategorisinde olmasına karşın UAÖ'nün en fazla aktivizm yürüttüğü ülkelerden biridir. ABD'ye yönelik oluşturulan metinler incelendiğinde ABD'nin küresel politik gücünü kullanarak neden olduğu insan hakları ihlallerini belgelendirdiği ve bu konuda eleştiriler yönelttiği görülmektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin yazıldığı ve imzalandığı BM'ye ev sahipliği yapan ülke olarak demokrasi söylemini iç ve dış politikalarında araçsallaştıran ABD yönetiminin uluslararası alanda açtığı savaşlar ile hak ihlallerini nasıl gerçekleştirdiğini UAÖ'nün çalışmalarında sergilenmesi hegemonik illüzyonların belgelenmesi olarak değerlendirilmektedir.

Bölgede ABD küresel hegemonyasına karşı politikalar sergileyen ve bunu söylemlerinde ifade etmekten çekinmeyen 2013 yılına kadar Chavez önderliğindeki Venezüella'nın ABD'yle birlikte örneklem ülkeleri olarak seçilmeleri tez açısından isabetli olmuştur. Anayasasında sosyalist kelimesi geçmese de kamucu ekonomik programını uygulamaya çalışan Venezüella hakkında UAÖ'nün çalışmaları incelendiğinde UAÖ'nün küresel hegemonyayı destekleyen bir açıklaması görülmemiştir. Ülkenin politik eğilimler hakkında yorum yapılmamakta; hükümet yanlısı ve muhalifleri şeklinde adlandırmalarla ülke içerisinde politik farklılıklar ifade edilmektedir. Ülke içinde en ağır olarak yaşanan hak ihlalleri neler ise onlara yönelik çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Venezüella karşı hegemonik mücadelenin devlet politikaları açısından örnek verilen bir ülke olması bağlamında UAÖ'nün bu ülke hakkında çalışmaları varsa hegemonik söylemin ortaya çıkmasını sağlama açısından önemlidir. UAÖ Venezüella'da seçtiği vakalar çok çeşitli özelliklere sahip olmakla birlikte diğer ülkelerde görüldüğü üzere acil eylem çağrıları suikasta uğramak gibi adli olarak yaşanmış hak ihaleleriyle ilgili olup metinlerde politik bir gönderme bulunmamaktadır. Venezüella'da ücretsiz eğitime ulaşma hakkını ihlal eden ve yolsuzlukları ifşa eden bir sivil toplum örgütünün başkanın yaşadığı tehdit olaylarını da konu alabilmektedir. Özellikle yoğun sokak protesto ve çatışmalarının yaşandığı ülkede UAÖ bu sırada gerçekleşen hak ihlallerine odaklanmada ülkenin politik durumuyla ilgili taraf tutmadığını belirtmektedir. Ancak bu tür gösterilerde aşırı şiddet kullanan yetkili güvenlik güçlerinin sorumluları olarak hükümete yönelik şiddetin durdurulması, adil soruşturmanın yapılması ve suçluların cezasız kalmaması konusunda önerilerde bulunulmaktadır.

İnsan haklarını garanti altına almak devlet ve hükümet yetkililerinin temel görevlerinden biridir. Ülkenin siyasi yönetim biçimi ne olursa olsun uluslararası insan hakları hukukunun temelini oluşturan insan haklarıyla ilgili sözleşmelere imza atmış ve ülkesinde uygulama sözü vermiş devletler bu vaatlerini gerçekleşmekle yükümlüdür. İnsan hakları savunuculuğu yapan örgütler ise hak ihlallerini ortadan kaldıracak politik otorite olarak hükümete seslenmek zorundadır. Çünkü politik muhatapları hükümetlerdir. UAÖ'de ülkelerin egemenlik alanına dahil edilecek iç ve dış meselelerinde taraf tutmayarak iktidarlar tarafından politik bir tehdit olarak

algılanmanın önüne geçmeye çalışmaktadır. UAÖ belgelerinde tek taraf oldukları konunun insan hakları olduğunu belirterek stratejik olarak varlığını ülkeler içinde sürdürmeye çalışmaktadır.

Bölge örneklem ülkelerinden olan Peru'da yerli halkın, yaşam alanları olan Amazon Ormanları'nda açılmak istenilen madenlere karşı düzenlediği mücadele ve direnişi yerli halkın haklarının ihlal edilmesi olarak aktivizm yürütülmesinin başlıca karşı hegemonik olduğu düşünülmektedir. Bu konuda hazırlanan raporlarda ABD'li şirketlerin isimleri de verilerek yerli insanlarla ilgili sözleşmelere aykırı eylemlerde bulunduğu ispatlanarak küresel kapitalizmin insan hakları ile çatışan ilişkisi gösterilmektedir. Yerli halk konusunda ABD örnekleminde de çalışmalarla karşılaşılmıştır. Ölüm cezası verilmiş mahkumların varsa yerli halktan oldukları metinlerde vurgulanmaktadır. Yerli halk kadınlarının uğradıkları tecavüz, şiddeti ve sonrasındaki adalet mücadelesinde karşılaştıkları ayrımcılığı konu alan bir belgede yerli kadınların sesinin duyurulması gerektiği belirtilmektedir. "*Yerli halk topraklarından zorla çıkarıldığı gibi hükümet güçleri ve yerleşimciler tarafından yerli kadınlar, tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimlerine maruz kalmaktadır.*" ifadelerinin yer aldığı metinde yerlilerin asimilasyon programlarına zorlandıkları ve birçok geleneklerinin, kurumlarının bozularak yerli kadınların kendi içlerindeki statüsünün düşürüldüğü şeklinde sömürgecilik tarihi açıklanmaktadır.[761] 2007'de yayımlanan raporda bu tarihle şekillenen kültürde, yerli kadınlara yönelik ayrımcılığın devam ettiği yerli kadınların ve yerli halk örgütlerinin ifadeleri ile anlatılmaktadır. 102 sayfalık asıl araştırma raporunda ise kadın kurbanların vakaları üzerinden Amerika Kıtası'nın sömürge tarihi de okunmaktadır. Hükümet yetkililerinin ayrımcılıkla mücadelede ve yerli insanların haklarının sağlanmasında başarısızlıklarının analiz edildiği rapor, küresel hegemonik düzen içerinde kendisi yerli olmadığı için daha önce böylesine bir ayrımcılığa uğramamış insanlarda farkındalık oluşmasını sağlayacak bir belge niteliğindedir.

[761] Maze of injustice The failure to protect Indigenous women from sexual violence in the USA, End injustice-Indigenous voices must be heard, 24 April 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR510592007ENGLISH.PDF, (03.02.2017), s. 2.

UAÖ'nün 9 Ağustos Dünya Yerli Halklar Uluslararası Günü'nde yayımladığı 9 sayfalık "*Yerli insanların haklarının tarihi ihlaline yönelik çözümler, yalnızca yerli halklarla iyi niyetle saygılı diyaloglar yoluyla bulunacaktır*." adlı belgede Amerika Kıtası'ndaki sırasıyla yerli insanların yaşadığı ülkeler olan Arjantin, Brezilya, Kanada, Şili, Kolombiya, ABD, Guatemala, Meksika, Paraguay, Peru başlıkları altında yerlilerin yaşadığı hak ihlalleri kısaca anlatılmıştır.[762] Giriş paragrafındaki Kuzey ve Güney Amerika Kıtası'ndaki yerli halkların marjinalleştirme ve ayrımcılığa maruz kalma deneyimleri; kendi topraklarını, hayatlarını ve yaşadıkları çevreyi etkileyen konularda karar verici olmalarının inkar edildiği, yaşadıkları bölgelerde zengin mineraller ve diğer doğal kaynaklar olmasına karşı yoksul kaldıkları şeklinde ifade edilmektedir. Güçlü şirketlerin ve özel çıkarların kar elde etmek için uluslararası ve yerel yasaları çiğnedikleri; devletlerin, şirketlerin ve uluslararası toplum olarak belirlenen üç failin yerlilerin sesini duyması ve utanç verici durumlarını tersine çevrilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Belgenin sonralarında yerlilerin yaşadığı yoksulluk, dışlanma ve insan hakları ihlallerinin telafi edilemez olmadığını; "*somut bireylerin zaman içindeki farklı anlardaki kararlarının, eylemlerinin ve ihmallerinin sonucu*" olduğunu ve tersine çevrilmesi gerektiği; eksik olan tek şeyin siyasi irade olduğunu bölgenin en gelişmiş iki ülkesi olarak Kanada ve ABD'nin BM Yerli İnsanların Hakları Bildirgesi'ni kabul etmedikleri örneğini vererek açıklamaktadır.[763]

UAÖ bölgenin liderlerine, şirketlerine ve uluslararası topluma haksızlığı tersine çevirecek siyasi iradeyi göstermesi yönünde çağrı yaparak sonlandırdığı bu metinde yerli halkın yaşadıklarını adaletsizlik kavramı üzerinden açıklaması, devletler haricinde şirketleri de fail olarak göstermesi, yerlilerin uğradığı haksızlığın doğal kaynaklarının sömürülmesi gibi ekonomik boyutu ile açıklayıp savunulması gerektiği yönündeki ifadeleri karşı hegemonik söylem özelliği taşımaktadır. Ayrıca yerlilerin atalarının toprakları olarak tanımlanan bu alanların devlet tarafından özel şirket işletmelerine açılmasının eleştirilmesi, kapitalizmin temel ilkesi olan özel mülkiyet

[762] Solutions to the historic violation of Indigenous rights will only be found through respectful dialogue, in good faith, with Indigenous peoples, 7 August 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/amr010042009en.pdf, (03.02.2017).
[763] *A.g.e.*, s. 8.

hakkının hukuki, siyasi ve felsefi olarak sorunsallaştırılmasına olanak verecek bilgi kaynağı sağlamaktadır.

ABD ve Kanada Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ni politik olarak uygulamaya geçirecek herhangi bir harekette bulunmamışlardır.[764] Bu iki ülkeden özellikle ABD'nin serbest pazar ekonomisinin uygulandığı ve küresel kapitalist düzende etkili ve karar alıcı rolleri göz önünde bulundurulursa başta madun grupların korunmasını ve refah içinde yaşamasını sağlayacak hak savunuculuğu amacıyla oluşturulan metinler ile hegemonik illüzyonları ortaya koyarak politik değişim için mücadele etmek karşı hegemonik olarak nitelendirilmektedir.

4.3.3. UAÖ Avrupa ve Orta Asya Bölgesi Örneklem Ülkeleri Değerlendirmesi

UAÖ'nün aktivizm yürüttüğü Avrupa ve Orta Asya Bölgesi olarak belirlediği toplam 50 ülkenin 2016 BM İnsani Gelişim Endeks değerleri ortalaması olan 830,6 ile çok yüksek gelişim kategorisindedir. Örneklem ülkesi olarak belirlenen AB üyesi olmayan Norveç'te yapılan analizde belirtildiği gibi dünyanın en gelişmiş insani yaşam standartlarına sahip olmasına paralel olarak bu ülkede UAÖ'nün çalışma sayısı oldukça azdır. Ancak Ek-1'de yer alan Tablo-IX'den anlaşılacağı üzere BM İnsani Gelişim Endeksi değerleri çok yüksek düzeyde olmasına karşın örnekleme dahil edilmeyen bazı ülkelere bakıldığında; Almanya 177, Birleşik Krallık 140, Fransa 196 kayıtlı veri sayısından anlaşılacağı üzere bölgede UAÖ'nün aktivizmiyle ilgili belge sayıları görece fazla olabilmektedir. Bu anlamda bölge örneklem ülkelerinden Rusya'nın endeksi değeri yüksek olmasına karşın UAÖ çalışma sayısı fazladır. Sonuçta diğer bölgelerde olduğu gibi ülkelerinin kendi içsel dinamiklerine göre UAÖ'nün çalışma konuları ve sıklığı değişmektedir.

Bölgede örneklem olarak seçilen üç ülke, nüfusları, yönetim biçimleri, kültürleri, sosyo-ekonomik düzeyleri, etnik yapıları gibi birçok farklı özelliklere sahip olsalar da UAÖ'nün var olan insan haklarıyla ilgili hazırladığı metinlerde kullandığı

[764] http://indicators.ohchr.org/, (10.02.2018).

üslup ve söylem biçimleri birleriyle tutarlıdır. Norveç insan hakları konusunda örnek gösterilen bir ülke olmasına karşın ülkede kadınlara karşı cinsel şiddet içeren ayrımcı davranışlarla ve göçmen kadınlar başta olmak üzere seks işçiliği yapan insanlarla ilgili çalışmalar düzenlenmiştir. Norveç örneğinden ülkenin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun var olan hak ihlalleriyle ilgili UAÖ'nün aktivizm yürüttü anlaşılmaktadır. Bu tavrın örgütün uluslararası saygınlığını, güvenirliğini ve tarafsızlığını sağlamak amacıyla kısaca aktivizm kültürüyle ilgili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 23. Avrupa ve Orta Asya Bölgesi Örneklem Ülkeleri Karşılaştırması

Çalışma Konuları	**Norveç**		**Moldova**		**Rusya Federasyonu**		
	K	A	K	A	K	A	T
Adalet Sistemi	0	0	0	2	22	28	52
Adil Olmayan Yargılama	0	0	0	0	9	4	13
Alıkoyma/Gözaltı	0	0	7	0	31	31	69
Ayrımcılık	0	0	1	1	12	20	34
Cezaevleri	0	0	0	0	2	0	2
Cezasızlık	0	0	0	2	0	0	2
Çocuk Hakları	0	0	0	0	0	0	0
Düşünce Mahkumları	0	0	0	0	15	4	19
İfade Özgürlüğü	0	0	2	2	42	98	144
İnsan Hakları Savunucuları	0	0	2	0	37	67	106
İşkence ve Kötü Muamele	0	0	6	11	61	20	98
Kadın Hakları	0	4	0	0	0	0	4
LGBT Hakları	2	4	0	5	8	12	31
Mülteciler/Göçmenler	5	1	0	0	21	4	31
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	0	0	0	0	33	45	78
Ölüm Cezası	0	0	0	0	0	2	2
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	4	0	2	0	25	31
Toplam Veri/Kayıt Sayısı	7	13	18	25	293	360	716

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

2001 yılında UAÖ'nün aktivizm konularına ekonomik, sosyal ve kültürel hakların eklenmesi ile Rusya'nın kapitalist ekonomiye ve liberal politik düzene geçişin neredeyse eş zamanlı gerçekleşmesi araştırma açısından farklı saptamaların yapılmasını sağlamıştır. UAÖ'nün Rusya üzerine çalışmalarının analizinde belirtildiği gibi 2000'li yılların başlarında hazırlanan bazı metinlerde ülkenin yaşadığı geçiş sürecinin doğurduğu sıkıntılar ifade edilmiştir. UAÖ diğer ülkelerde olduğu gibi demokrasi kelimesini kullanmadan sadece insan hakları nitelendirmesiyle metinlerini

oluşturmakta; hukuk sisteminin uluslararası insan hakları anlaşmalarına göre oluşturulmaları konusunda vurgu yapmaktadır. Rusya'nın Vladimir Putin'in ülke başkanı olmasından sonra iç ve dış politikada aktif bir rol almaya başlamasıyla ülkede ve bölgede yaşanan çatışmalı sorunlara yönelik UAÖ'nün çalışma sayısı fazlalaşmıştır. Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve Suriye İç Savaşı'na katılmasıyla yaptığı hava saldırılarında sivillerin öldürülmesi gibi uluslararası politika konularındaki insan hakları ihlalleri üzerine raporlama etkinlikleri gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda UAÖ hak ihlallerine uğramış tek tek bireylerin vakaları üzerinde çalıştığı gibi küresel politik mücadeleler ve çatışmalar sonucunda ortaya çıkan kitlesel hak ihlalleri hakkında da aktivizm yürütmektedir. Bu tür konuların çalışılması mağdurlar üzerinden bireysel kazanımlar elde etmeye çalışan bir savunuculuk anlayışına ek olarak uluslararası politik çatışmaların neden olduğu hak ihlallerini çalışabilecek lojistik, politik ve ekonomik olanaklara sahip kurumsal bir kimliği olduğunun göstergesi olarak okunmalıdır. Böylesine bir imaj UAÖ'nün politik baskı aracı olma özelliğini güçlendirmektedir.

Dünya politikalarında etkili ve güçlü devletlerin dahil oldukları silahlı çatışmalarla ilgili çalışmalar, bu devletlerin küresel politik çıkarlar için insanlara zarar verildiklerinin belgelendirilmesi açısından önemlidir. Hegemonya söylem üzerinden rıza üretemediğinde devletin yaptırım gücü aracılığıyla zora başvurarak amacını gerçekleştirmeye çalışır. Dolayısıyla şiddeti güç unsuru haline getiren devletlerin bu politikalarının sonucu toplulukların gördüğü zararları raporlamak hegemonik düzenin gerçek işleyişini ortaya sermektedir. İnsan hakları bağlamında yapılan bu çalışmalara, ilgili devletin kendi dış politik çıkarları adına reddetmesi haricinde itiraz edilememektedir. Çünkü somut olarak sayılarla ve görsellerle insanların mağduriyetleri ispatlanmaktadır. Tam da bu nokta insan hakları savunuculuğunun karşı hegemonik mücadele için önemini göstermektedir. Açıkça insanların ölümü, evlerinden edilmesi, göç edilmeye zorlanmaları gibi yaşananların politik nedenlerini yalanlanamayacak şekilde göstermek karşı hegemonik hareketlere -hegemonik söyleminde kabul ettiği- meşru bir zemin sağlamaktadır. Bu yüzden insan hakları bağlamında yapılan savunuculuk etkinlikleri karşı hegemonik bir mevzidir.

4.3.4. UAÖ Asya ve Pasifik Bölgesi Örneklem Ülkeleri Değerlendirmesi

UAÖ'nün Asya Pasifik Bölgesi'ne dahil ettiği 33 ülkenin 2016 BM İnsani Gelişim Endeksi değerleri ortalaması olan 702,73 ile yüksek gelişim kategorisinde yer almaktadır. UAÖ'nün mülteci sorununa karşı küresel kampanyalar düzenlediği bölgelerden biri Asya Pasifik'tir. Özellikle Avustralya bu kampanyanın düzenlendiği ülkelerin başında olup mültecilerin deniz yoluyla yaptığı tehlikeli yolculuklar sonucu ortaya çıkan ihlallere karşı UAÖ ilgili ülkelere çağrılarda bulunmaktadır. Tablo 24'te görüldüğü gibi bölge örneklem ülkelerinde alıkoyma/gözaltılar ve adalet sistemindeki insan hakları ihlalleri çalışılmış ortak konulardır.

Tablo 24. Asya ve Pasifik Bölgesi Örneklem Ülkeleri Karşılaştırması

Çalışma Konuları	**Nepal**		**Malezya**		**Avustralya**		
	K	A	K	A	K	A	T
Adalet Sistemi	3	10	4	18	0	2	37
Alıkoyma/Gözaltı	92	4	6	14	0	6	122
Ayrımcılık	0	8	0	0	0	5	13
Cezasızlık	0	7	0	0	0	0	7
Çocuk Hakları	2	2	0	0	0	0	4
İfade Özgürlüğü	9	11	7	51	0	0	78
İnsan Hakları Savunucuları	7	6	3	9	0	0	25
İşkence ve Kötü Muamele	69	8	48	15	0	5	145
Kadın Hakları	6	8	1	1	0	0	16
Mülteciler/Göçmenler	3	1	3	14	7	23	51
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	188	41	0	0	0	0	229
Ölüm Cezası	0	0	8	7	0	0	15
Sağlık ve Barınma Hakkı	1	1	0	0	0	0	2
Silahlı Çatışma ve Silahlı Gruplar	0	9	0	0	0	0	9
Uluslararası Örgütler/Adalet	0	6	0	7	0	4	17
Yerli Halk	0	0	0	0	2	8	10
Toplam	380	122	80	136	9	53	780

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu bölge hakkında analiz edilen metinlerde diğer ülkelerde olduğu UAÖ'nün benzer aktivizm söylemini gösterdiği; ülkelerin iç politik süreçlerine karışmama, yönetim biçimleri hakkında yorum yapmama, tarafsız olarak sorunlara yaklaşıp sadece insan haklarına odaklanarak çalışma, uluslararası kurumları aktif hale getirme,

iktidarların uluslararası hukuki yükümlülüklerini hatırlatma gibi ilkesel tutumları ve pratikleri saptanmıştır. Malezya ve Nepal ülkelerinde ifade özgürlüğü, insan hakları savunucuları, işkence ve kötü muameleler konusunda çalışmalar yapmasından anlaşılacağı üzere ülkelerin ve bölgenin kendine özgü sorunlarının UAÖ tarafından aktivizm konusu olarak seçilmiştir. Ayrıca UAÖ'nün Avustralya Şubesi'nin genel merkez temelli kampanyalar haricinde yerli halk ve göçmelerle ilgili çalışmalar yaptığı internet sayfasında yer verilen haber ve araştırma belgelerinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla genel merkez haricinde örgüt şubesinin aktifliğine göre ülke içerisindeki aktivizm etkili bir şekilde yürütülebilmektedir.

Bu bölgede örneklem açısından birbirinden farklı üç ülkenin seçilmesi, örgüt aktivizminin çeşitliliğini görme ve karşılaştırma yapma olanağı sağlamıştır. Hegemonik dünya düzenindeki farklı koşullara sahip ülkelerde benzer sorunlara karşı nasıl aktivizm yürütüldüğünü araştırabilmek adına elverişli bir örneklem oluşturulduğu düşünülmektedir. Örneğin Avustralya insani gelişim endeksinin en üst sıralarında olmasına karşın ülkedeki iki büyük problem olan sığınmacıların durumu ve yerlilere karşı yapılan ayrımcılık konularında etkin bir şekilde çalışıldığı toplanan veri sayılarının fazlalığından ve yapılan metin analizlerinden anlaşılmaktadır. Özellikle Avustralya'da yapılan çalışmalar, insan hakları konusunda yüksek standartlara sahip olan bir ülkede hak ihlallerinin yaşanması ve hakların bazı insanlar için daha fazla geçerli olmasının ortaya serilmesi açısından önemlidir. Ayrıca Avustralya örneği ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile çalışma sıklığı arasında olgusal bir ilişki olmadığının göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Bir ülkede hak ihlalleri olduğunda veya bu ihlaller bir politika aracı haline getirildiğinde UAÖ ilgili konu hakkında çalışma yürütmektedir.

Avustralya Kıtası'nda yaşayan kadim halk Aborijinlerin topraklarının elinden alınması haricinde kültürel olarak asimile edilmeleri ve sömürgecilikle kıtaya gelip yerleşenler ile kıyaslandığında özellikle Aborijin kökenli gençler arasında suç oranlarının daha fazla olması gibi farklı tarihsel ve sosyolojik faktörler bağlamında hak savunuculuğu yapıldığı görülmektedir. Amerika Kıtası'nda Peru ve Venezüella ile Afrika Bölgesi'ndeki ülkelerde toprak hakları ihlal edilen ve maden şirketleri ile mücadele eden yerli halk toplulukları aktivizme konu olurken Avustralya yerlileri

hakkında sömürgecilik sonucu ortaya çıkan ayrımcılık sorunlarıyla ilgilenilmektedir. Bu anlamda yerli halkın uğradığı her türlü ayrımcılığı ortaya koyan çalışma karşı hegemoniktir. Bu tarihin parçası olan yerlilerin gerçek yaşadığı vakalara ve tanıklıklarına yer veren raporlar karşı hegemonik bilgi birikimine katkı sağlamaktadır. Dünyanın yaşanılanabilecek ülke ve şehir sıralamalarının en üst sıralarında yer alan Avustralya'da Aborijin halkın ayrımcılığa uğradığının gösterilmesi düzen için rıza üretme adına herkesin mutlu olduğu toplum imajının bir illüzyondan ibaret olduğunu göstermektedir. Ayrıca ülke hakkında yapılan analizde belirtildiği gibi Aborijin insanlar hak mücadelesinde UAÖ ile çalışarak başta seslerini kamuya duyurma, kamuoyu desteği alma ve kazanım elde etme için mücadele pratikleri sergiledikleri görülmektedir. Bu anlamda UAÖ tarafsız bilgi kaynağı olma haricinde alanda hak mücadelesi vererek karşı hegemonik özelliklerini gözlenebilir olarak sergilemektedir.

Son olarak Nepal'deki iç savaş ve Malezya'daki demokratik olmayan hukuk ve toplum düzeni, bu ülkelerde acil eylem gerektiren aktivizm çalışmalarının yürütülmesinin nedenleridir ve bu ülkeler hakkındaki eylem sayılarının fazla olmasına yol açmıştır. Malezya ve Nepal çok farklı iki ülke profiline sahip olsa da bu ülkelerde iş hayatı üzerine yapılan çalışmaların küresel kapitalist sistemde işçi emeğinin sömürülmesinin örnekleri olarak değerlendirilmelidir. Kurumsallaşmış demokratik düzenlere sahip olmayan bu ülkelerde göçmen ve sığınmacıların ülke ekonomisine önemli katkılarının olduğu belirtilen araştırma raporlarında, aynı zamanda uğradıkları hak ihlallerinin anlatılması ekonomik sistemin adaletsiz ilişkilerini belgelendirilmesi açısından hegemonyadaki tutarsızlıkları uluslararası kamuoyuna göstermektedir.

4.3.5. UAÖ Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri Değerlendirmesi

UAÖ'nün aktivizm yürüttüğü Ortadoğu Kuzey Afrika Bölgesi'nde yer alan 14 ülkenin 2016 BM İnsani Gelişim Endeksi değerlerinin 739,78 ortalaması ile yüksek gelişim kategorisinde olsa da bölgesel çatışmaların fazlasıyla yaşandığı bir coğrafyadır. Cezayir ve Fas'ta olduğu gibi sömürgeci devletlerin etkisinden kurtulup bağımsızlıklarını elde etmeleri ile yeni kurulan devletlerde çeşitli iktidar ve egemenlik sorunlarının tam olarak çözülmemiş olması iç çatışmaların yaşanmasına neden

olmuştur. Bu çatışmaların ve etkilerinin yeni bin yılda da devam etmesiyle ortaya çıkan insan hakları ihlalleri UAÖ'nün çalışmalarının temel konularını oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bölgede UAÖ'nün şubesi olan ülke sayısının az olması[765] bölgede yapılan çalışmaların genellikle genel merkezden atanan direktörler tarafından yürütülmesine neden olmaktadır.

Tablo 25. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri Karşılaştırması

Çalışma Konuları	**İsrail ve İşgal Atındaki Filistin Toprakları**		**Cezayir**		**Fas**		
	K	A	K	A	K	A	T
Adalet Sistemi	10	28	0	6	1	15	60
Adil Olmayan Yargılama	6	0	0	0	2	0	8
Alıkoyma/Gözaltı	66	25	13	5	6	6	121
Ayrımcılık	0	8	0	0	0	0	8
Barınma Hakkı	35	21	0	0	0	0	56
Beslenme Hakkı	0	1	0	0	0	0	1
Cezaevleri	0	0	0	7	0	0	7
Cezasızlık	0	0	0	5	0	0	5
Çocuk Hakları	12	3	0	0	0	0	15
Düşünce Mahkumları	12	3	4	0	7	3	29
Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar	2	8	0	0	0	0	10
İfade Özgürlüğü	3	16	7	17	3	32	78
İnsan Hakları Savunucuları	10	23	0	9	2	24	68
İşkence ve Kötü Muamele	27	16	18	4	10	17	92
Kadın Hakları	0	0	0	6	2	7	15
LGBT Hakları	0	0	0	0	0	0	0
Mülteciler/Göçmenler	7	6	4	3	0	2	22
Öldürmeler ve Kaybedilmeler	4	31	5	3	2	5	50
Ölüm Cezası	3	3	0	0	0	0	6
Sağlık Hakkı	14	5	0	0	0	0	19
Savaş suçları insanlığa karşı suçlar	2	22	0	0	0	0	24
Silahlı Çatışma ve Silahlı Gruplar	20	78	0	5	0	0	103
Suya Ulaşma hakkı	0	3	0	0	0	0	3
Uluslararası Örgütler/Adalet	2	62	0	8	0	9	81
Yoksulluk	0	13	0	0	0	0	13
Toplam Veri Sayısı	235	375	51	78	35	120	894

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

[765] Ek-1'de yer alan Tablo-V. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Şubesi Olan Ülkeler tablosunda 5 ülke olduğu görülmektedir.

Üç ülkenin karşılaştırılmasının yapıldığı Tablo 25'e bakıldığına gözaltı, ifade özgürlüğü ihlali, insan hakları savunucularının engellenmesi ve işkence ile kötü muameleler başlığındaki verilerin UAÖ'nün bölgedeki ortak çalışma konuları olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca her üç ülkede yaşanan hak ihlallerine karşı BM'nin aktif olarak izleme ve gözetleme görevlerini yerine getirmesi için çağrılar yapılmıştır. Bu bölgede de yapılan bütün çalışmalar UAÖ genel söylemi ile tutarlıdır. Ülkede en acil çözülmesi gereken sorun olan ağır insan hakları ihlalleri üzerine aktivizm yürütülmüş politika değişimi için hükümetlere baskı uygulanmaya çalışılmıştır.

Ortadoğu Bölgesi'nin kronik sorunlarından biri olan uluslararası toplum tarafından çözüm getirilemeyen İsrail-Filistin Çatışması hakkında yürütülen ciddi sayıdaki örgüt aktivizmi dikkat çekicidir. Bu konuda çalışması UAÖ'ne uluslararası sorunların çözümünde söz sahibi olmaya çalışan politik aktör rolü sağlamaktadır. Belgelerinde ele aldığı konuları uluslararası anlaşmalara dayandırarak devletler arası politik sorunların çözüm mecrasının yine uluslararası hukuk ve mekanizmaları olmasını talep etmektedir. İsrail ve Filistin haricinde soruna dahil olan ülkeler hakkında kayıtlar tutup belgeler yayımlayarak bu ülkeleri takip altına aldığını ve kamu baskısı oluşturmaya çalıştığını göstererek bahsedilen politik aktör rolünü gerçekleştirmektedir. Bütün bu çalışmalarını yürütürken; İsrail'in Filistin topraklarında işgalci konumunun belirtmesi, İsrail'in neden olduğu ağır insan haklarını araştırması ve ABD, BK, Almanya gibi küresel hegemonyanın politik güçleriyle İsrail'in silah ticareti ve yardımı ilişkisini sergilemesi ya da bu ülkelerin BM görüşmelerinde İsrail'i destekleyen açıklamalarına yer vermesi gibi örnekler üzerinden insan hakları savunuculuğu ile oluşturulan aktivizm söylemi karşı hegemonik özellikler göstermektedir. UAÖ'nün bu konuda hazırlanan birçok metninde uluslararası topluluğa ve adı geçen bu ülkelere seslenerek insan hakları tarafında olmalarını işaret eden çağrı ve önerilerde bulunulmuştur. Bu ülkeleri destekleyen ya da onaylayan bir açıklamaya rastlanmadığı gibi sorunla ilgili tavırlarını eleştiren ve karşı olduğunu belirten ifadeler kullanmıştır.

UAÖ'nün resmi yönetim biçimi krallık olan Fas hakkında çalışmaları ülkelerin politik yönetim biçimleri hakkında neden taraf tutmadığını ve sadece insan hakları bağlamında savunuculuk yaptığını anlaşılır kılmaktadır. Çünkü bu tür

yönetimlerin olduğu ülkelerde aktivizm yürütebilmesine resmi olarak izin verecek otoriteler ile diplomatik ilişkiler gerçekleştirmek zorundadır. Nitekim Fas'ın analizinde belirtildiği gibi ülkede "İşkenceyi Durdur Kampanyası" başlatıldıktan sonra UAÖ'nün önceden izin alınmış eğitim programları iptal edilmiştir. Ayrıca ülkeler UAÖ'nün yayımladığı çeşitli raporlarına cevaben bilgilendirmeler içeren karşı belgeler yayımlayabilmektedir. Bu tür hükümetler tarafından yapılan resmi yanıtlar UAÖ'nün politik bir baskı oluşturabildiğinin göstergeleri olmasının yanı sıra örgütün küresel meşruiyetini de artırmaktadır.

4.4. Küresel Sivil Toplumun Bir Örneği Olarak Uluslararası Af Örgütü

Veri ve söylem analizini yapmaktaki amaç UAÖ'nün ülkelerde ve küresel toplumda ortaya çıkan insan hakları ihlallerini ortaya serme, bunlara karşı harekete geçme ve politik sorumluları göreve çağırma iddiasını gerçekleştirip gerçekleştirmediğini saptayabilmektir. Aynı zamanda UAÖ'nün bu amaçla yürüttüğü aktivizm sırasında tezin temel sorunsalı küresel sivil toplumun olanakları olan hegemonik ya da karşı hegemonik söylemi kullanıp kullanmadığını ortaya çıkartmaktır. Ülkelerdeki sorunları küresel kamuoyuna sunma, hem ulusal hem de küresel toplumu mobilize ederek ulusal ve küresel politikalar ile hukuksal düzenlemeleri sorgulama iddiası karşı hegemonik söylem ve pratikler içermektedir. Bu saptamadan hareketle yapılan analiz sonucu UAÖ'nün neoliberal küresel kapitalist dünya düzeninin neden olduğu sorunları ortaya koyan ve ağır insan hakları ihlallerine karşı gelen çalışmalar yaparak karşı hegemonik bir söylem kullandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan veri analizinde UAÖ'nün uluslararası örgütler başlığı altında yayımladığı belgelerde, insan hakları hukuku kapsamındaki uluslararası antlaşma ve sözleşmelere atıf yaparak metinlerin oluşturulduğu görülmektedir. Bu meşru zeminden hareketle oluşturulan belgeler, ülkelerde yaşanan hak ihlalleriyle ilgili uluslararası topluluğu harekete geçirmeye çalışılması açısından önemlidir. Örneklem ülkelerinde detaylı anlatıldığı üzere BM, AB gibi kurumların ve bu kurumlarda yer alan devletlerin

kendi çıkarlarına göre söz konusu hak ihlalleriyle ilgili soruna yaklaştığı açıkça ifade edilmektedir. Yine bu metinlerde insan hakları söylemini kullandığı belirtilen ülkelerin söylemleri ile eylemleri arasındaki çelişkilere vurgu yapılan ifadelerin kullanıldığı saptanmıştır. Bu anlamda UAÖ'nün insan hakları savunuculuğu üzerinden karşı hegemonik söylem özellikleri gösterdiği gözlenmiştir.

UAÖ küresel bir hareket olma özelliği ile bütün ülkelerde aktivizm yürütmeye çalışmakta böylece bölge ve gelişmişlik düzeyi ayırmadan kitlesel bir hareket olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Yapılan veri çalışmasında görüldüğü üzere 2016 BM İnsani Gelişim Endeksi sıralamasında birinci ülke olan Norveç'in çok yüksek insani gelişim değerlerine sahip bir ülke olduğu ve görece insan hakları ihlallerinin daha az olduğu gerçeği ile ilintili olduğu düşünülerek UAÖ'nün bu ülkedeki çalışma sayısı azdır. Ancak ülkede var olduğu; yaşanmış vakalar ve sayılar ile ispatlanan kadına yönelik cinsel şiddet, seks işçiliği, LGBTI haklarıyla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Özellikle Avustralya, ABD ve Rusya Federasyonu gibi ülkelerde çok yüksek insani gelişim değerlerine sahip olmasına karşın UAÖ'nün çalışma sayısının fazla olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile UAÖ'nün o ülkelerde çalışma sıklığı arasında olgusal bir ilişki bulunmamaktadır. Bir başka deyişle UAÖ'nün bir ülkedeki insani gelişmişlik düzeyini ya da yaşam kalitesini aktivizm yürütme ölçütü olarak kullanmadığı, o ülkede var olan insan hakları ve ihlallerine yönelik çalışmalar yaptığı saptanmıştır. Çalışma konuları ülkelerin politik ve sosyal koşullarına göre değişebilmektedir.

UAÖ Türkiye Şubesi'nden bir yetkili ile yapılan görüşmede UAÖ'nün hükümetleri ne derece etkileyebildiğiyle ilgili soruya verdiği yanıtta insan hakları çalışmalarının uzun soluklu olduğunu, etki kapasitesini hangi ülkede olduğuna göre değiştiğini Norveç'te trans haklarıyla ilgili kampanyanın iki üç ay içerisinde başarılı olması örneğini vererek açıklamıştır. Bu anlamda sonuca ulaşmanın daha zor olduğu ülkelerde alternatif yöntemler uygulandığını belirtilmiştir. Ancak bazı ülkelerin hükümetlerinin UAÖ'nün hazırladıkları raporlara karşı açıklamalar yayımlayarak ciddiye aldıklarını gösterdiğini ya da iktidarların dış politika söylemi olarak bu raporları kullanmalarını etkili olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirmiştir. Ayrıca acil eylem çağrılarında bazı örneklerde infazı durdurulması, sağlık koşullarının

sağlanması ya da kişilerin serbest bırakılmasında etkili rol oynayabildiklerini ama bunun her seferinde olmadığını bazen binleri harekete geçirmelerine rağmen infazı durduramamak gibi olumlu sonuç alamadıklarını da ifade etmiştir.

Küresel hegemonyanın kurucu uluslararası kurumların merkezlerinin olduğu ve dünya düzeni içerisinde en fazla ekonomik ve askeri güce sahip olan ABD üzerine çalışma sayısının fazla olması ayrıca dikkat çekicidir. UAÖ'nün bu ülke hakkında farklı konularda çalışmaları olmasının yanı sıra en fazla etkinlik konusu ölüm cezası, işkence, hapishane koşullarıdır. UAÖ ABD Şubesi internet sayfasında öncelikli konularının ölüm cezası, ulusal güvenlik ve insan hakları, ölümcül güç ve polis hesap verilebilirliği, insan hakları savunucuları, toplumsal cinsiyet, cinsellik ve kimlik ile risk altındaki bireyler olarak belirlemiştir.[766] ABD ile ilgili çalışmalarda diğer ülkelerde olduğu gibi doğrudan hükümete çağrı yapılmaktadır. Ayrıca ABD şirketlerinin özellikle Afrika ülkelerinde yaptıkları maden çalışmaları sırasında ortaya çıkan hak ihlalleriyle ilgili raporlar hazırlanması, iş ve insan hakları kategori altında yer alan verilerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu araştırmalarda hak ihlalleri delillerle ortaya konulup şirketleri ve ABD Hükümeti'ni ihlallerin ortadan kalmasını sağlamaları gerektiği konusunda göreve çağırmaktadır.

ABD'ye yönelik çalışmaların birçoğunun ülkenin 'teröre karşı savaş' olarak adlandırılan küresel savaş konsepti ile olan ilgisi, aktivizm metinlerinde sürekli tekrarlanmıştır. Ayrıca diğer ülkelerin bu konsept bağlamında kendi ülkelerinde neden oldukları hak ihlallerini 'terörizmle mücadele' kapsamında meşrulaştırmaya çalıştığı saptamaları yapılarak küresel savaş söylemini, ülke hükümetlerinin politik çıkarları için araçsallaştıkları gösterilmektedir. Küresel hegemonya, ABD gibi insan haklarına bağlı olduğunu belirten ülkelerin söylemleri ile var olmakta ve bütün küreye yayılmaktadır. Bu ülkelerin insan hakları söylemi ile söylemlerinin tersine hak ihlallerine neden olduklarını gösteren her çalışma karşı hegemonik özellikler taşımaktadır. Çünkü rıza üreterek ve onay alarak varlığını sürdüren dünya düzeni anlamına gelen küresel hegemonyadaki tutarsızlıkları, çatlakları, uyuşmazlıkları

[766] https://www.amnestyusa.org/our-work/, (04.04.2017).

gösteren her çalışma, hegemonyaya olan güveni sarsıcı ve rıza üretimini sekteye uğratabilme etkilerinden dolayı karşı hegemonik olarak nitelendirilmelidir.

Norveç ve Avustralya ülkeleri dışarıda bırakıldığında geri kalan 13 ülkede UAÖ'nün ortak çalıştığı konuları adalet sistemi, ifade özgürlüğü ve insan hakları savunucularıyla ilgili ortaya çıkan hak ihlalleridir. Ülkelerin ve bölgelerin içsel dinamiklerine ve UAÖ şube yapısına göre çalışma biçimleri ve sıklığı değişebilse de yapılan çalışmaların niceliksel değerlendirmesi sonucunda UAÖ'nün küresel bir hareket olarak dünyanın bütün ülkelerinde gerçekleşen hak ihlallerine yönelik çalışmalar yaptığı görülmektedir.

Örneklem ülkelerindeki çalışmaların niteliksel olarak incelenmesi sonucunda ise UAÖ'nün iddia ettiği gibi hükümetleri göreve çağırıp ülkelerde gerek hukuksal gerekse politik değişimlerin oluşması için çalıştığı belirlenmiştir. İnsan hakları üzerinden, üyelerin örgütlenmesi ve harekete geçirilmesi ile var olan sorunların faillerine karşı söylemler içeren çalışmalar yaptığı toplanan verilerden anlaşılmaktadır. Bütün acil eylemler ve kampanyalar söz konusu ülkenin doğrudan politik yetkililerine karşı kaleme alınmış metinlerden oluşmaktadır. İncelenen araştırmalarda ise hak ihlaline uğramış kişilerin mağduriyetleri anlatılmakta, bunların giderilmesi için yetkililer göreve çağrılmaktadır. Aynı zamanda aktivizm çalışmaları teknolojinin gelişmesiyle birlikte sanal iletişim kanalları kullanılarak uluslararası topluma duyurulmakta, küresel katılım hedeflenerek bütün insanları harekete geçirmeye ve somut sonuçlar elde edilmeye çalışılmaktadır.

UAÖ'nün insan haklarını garanti altına alan hukukun üstünlüğüne dayanan demokratik devletler hakkındaki metinlerinde kullanılan dilin daha eleştirel olabileceği belirlenmiştir. Bu gözlem özellikle ABD ve Avustralya ülkelerine yönelik hazırlanan metinlerde görülmektedir. Örneklem ülkelerine yapılan analizlerde değinildiği gibi bu ülkelerin insan haklarına bağlı olmaları ile uyguladıkları politikaların neden olduğu hak ihlalleri arasındaki çelişkiyi işaret eden ve eleştiren ifadeler kullanılmaktadır. Bu durum örgüt sosyoloji açısından örgütlerin işleyiş mantığı ile anlaşılır hale gelmektedir. Şöyle ki örgütler birer canlı bir organizma gibi bulundukları ortamın özelliklerine göre serbestçe hareket edebilme imkanlarını

kullanarak kendilerine alan açarlar ve olabildiğince bu sınırları zorlarlar. Ayrıca paydaşları (stakeholder) olarak belirtilen üyelerine ve izleyicilerine (audience) seslenebilmek adına etkinlik gösterecekleri ortamın kültürel özelliklerini kendi lehine avantaja çevirerek kullanırlar. Bu bir sivil toplum örgütünün aktivizm yürüttüğü ülkenin politik kültür söylemlerini kullanması olarak örneklendirilebilir. Kendi kurumsal kimliğiyle çatışmadığı sürece amacına ulaşmak için bu tür strateji ve taktikler uygulayarak varlıklarını sürdürmeye çalışmaları örgütlerin işleyiş mantığının sonucudur. Örgüt sosyoloji açısından hayatta kalma ve gücünü sürdürme taktikleri olarak çözümlenecek bu durum tez açısından farklı bir yorumlama kapısı açmaktadır. UAÖ gelişmiş olarak ifade edilen insan haklarına görece daha fazla önem verilen ülkelerde karşı hegemonik söylem özelliklerini politik eleştirilerin dozunu artırarak gösterebilmektedir. Tersine demokratik yönetim biçimlerinin olmadığı ülkelerde söylemleri daha dikkatli; o ülkelerde çalışmalar yapmayı sürdürmesini sağlayacak şekilde daha stratejiktir. Örneğin Nepal'de veri analizine tabi tutulan zamanlarda geçerli yönetim biçimi olan kraliyet yönetimin kendisiyle ilgili bir yorum yapılmamıştır. Ancak Nepal'e hegemonik devletler tarafından gönderilen askeri yardımların kesilmesi talebiyle uluslararası topluma ve yardım eden devletlere çağrılarda bulunulmuştur. Hegemonik söylemi kullanan devletlerin 'gelişmiş devletler' olmasından dolayı küresel kapitalist düzeni sürdürecek kurum ve mekanizmalar ile var olan bu devletlere yapılan eleştiriler UAÖ'nün karşı hegemonik hareket örneği olabileceğinin göstergesidir.

Sonuçta UAÖ bir sivil toplum kuruluşu olarak liberal dünya düzeninin içinde ortaya çıkmış bu sistemin içinde yaşanan sorunları yine bu sistemin açtığı olanaklar ortamında; sistemin normları, kodları ile çözmeye çalışarak küresel bir hareket haline gelmiştir. Bu durum Gramsci'nin önerdiği hegemonya karşıtı hareket tarzına benzerdir. Çünkü sivil toplum rızanın oluştuğu alan olduğu gibi bu rızanın kırılmasını sağlayacak ve yeni bir karşı rızanın alınmasını sağlayacak alandır. UAÖ karşı hegemonik hareket özelliği göstermesi yaratacağı etkiden bağımsızdır. Bir uluslararası hükümet dışı örgütü olmasından dolayı uluslararası hukuka uygun davranmak zorundadır. Üyelerin etkin olduğu bir örgütlenme yapısına sahip olduğu anlaşılan örgütün, üyelerin aktifliğine göre faaliyetleri değişebilmektedir. Ancak aktivizm

yürüten şube yapılarından ve üyelerinin özelliklerinden bağımsız olarak örgütün çalışmaları ele alındığında UAÖ, küresel sivil toplumun somutlaşmış örnek bir örgütüdür. Küresel sivil toplum neoliberal hegemonik düzenin sürdürülmesine onay veren rızayı üreten bir yapıda olduğu gibi diyalektik olarak karşı hegemonik örgüt ve hareketleri de oluşturmaktadır. UAÖ hegemonyanın üretildiği küresel sivil toplumun içerisinde var olup meşruiyeti bu düzen içerinde sağlayan bir UHDÖ olmasıyla birlikte, küresel hegemonyanın ortaya koyduğu tutarsızlıkları insan hakları bağlamında mücadele alanına dönüştürerek karşı hegemonik hareket özellikleri göstermektedir. Ancak belirtilmelidir ki hegemonik düzen içerisinde meşru kabul edildikçe karşı hegemonik özellikler gösterebilme özelliği artmaktadır. Bu durum paradoksal gibi gözükse de bu ters orantılı ilişki yürüttüğü tarafsız, bilgi politikaları temelli aktivizm biçimiyle ilgilidir.

Bu bağlamda hegemonyanın kutsal alanları olan hegemonyanın öncüsü devletler ve çok uluslu sermayenin insanlara verdiği zararları deşifre etmek hegemonik illüzyonları göstermesi açısından karşı hegemoniktir. UAÖ'nün, uluslararası hegemonik sistemin resmi kurumu olan BM'nin insan hakları alanında daha etkin çalışması için baskı yapması bu konuda verilebilecek diğer bir örnektir. UAÖ'nün, Fas örnekleminde incelendiği üzere Batı Sahra'daki Referandum İçin Birleşmiş Milletler Misyonu'na insan haklarını gözleme ve kontrol görevi eklenmesi talebi; İsrail-Filistin Çatışmasında aldığı tutumu ve BM üye devletlerin kendi çıkarları doğrultusunda soruna yaklaşmasını eleştiren ifadelerin olduğu metinler yayımlaması; BM Evrensel Periyodik İnceleme Mekanizması kurulması konusunda ısrarcı olması ve bu mekanizma oluştuktan sonra incelemelere resmi katılım sağlaması; BM'de tartışılan insan haklarını ilgilendiren su ve hıfzıssıhha sözleşmesinin tartışılması örneğinde olduğu gibi insanları ve toplumları doğrudan ilgilendiren konularda uluslararası toplumu bilgilendirmesi; Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin aktif olarak çalışması için sivil baskı uygulanması gibi veri analizi bölümünde ortaya konulan örnekler verilebilir.

UAÖ'nün raporlama etkinlikleri başta olmak üzere söylem analizine dahil edilen birçok metin, bağlamı kapsamında hegemonik illüzyonları ortaya sererek hegemonyada çatlaklar oluşturmaktadır. UAÖ'nün karşı hegemonik özellikler

gösteren bu söylemi, hegemonik yapıda meşru kabul edilen bir UHDÖ olarak kullanmasına ayrıca dikkat verilmelidir. Hegemonya küresel sivil toplum unsurlarını araçsallaştırabilmek adına karşı söylem özelliklerine sahip diğer sivil toplum kuruluşlarını da meşru olarak kabul etmek zorundadır. Hegemonyanın içerisinde yeşerdiği ve geliştiği sivil toplum oluşumlarına karşı çıkması ya da onları düşman olarak görmesi kendi rızasını ürettiği alanı anlamsızlaştırmak olacaktır. Başka bir deyişle hegemonik neoliberal düzenin sivil toplumu kötüleyen ya da onu yok etmeye çalıştığı her hamlesi bumerang etkisi yaparak aslında kendine döneceği için sivil toplum örgütleri ile stratejik ilişkiler kurmaya yönelmektedir. Bu anlamda sivil toplum örgütlerini sistem içerisine çekip sisteme entegre edip sistemin varoluşuna zarar verecek söylemlerden uzak tutmaya çalışmaktadır. Ancak hegemonik yapı her ne kadar sürdürülebilirliğini sağlamak için stratejiler geliştirse de karşısındaki sivil toplum oluşumları da benzer şekilde var olma kaygısı ve amaçlarını gerçekleştirme motivasyonu ile çalışmaktadır. UAÖ kitlesel bir hareket olmasının verdiği özellikler ile hegemonik yapıdan daha özerk bir oluşum olarak varlığını sürdürebilmektedir. Dolayısıyla UAÖ'nün tamamen hegemonik yapının bir unsuru olması en başta kuruluşu ile çelişecek nihai olarak kendi sonunu getirecektir. Bu anlamda UAÖ hegemonik söylemden uzaklaştıkça, karşı hegemonik söylemi kullandıkça kitlesel bir hareket olma özünü gerçekleştirmektedir.

UAÖ'nün karşı hegemonik olduğu başka bir özelliği ise hegemonik sistem içerisinde politika değişimi sağlayacak sonuç odaklı aktivizm yürütmesidir. İşkenceye karşı uzun süreli çalışması, Silah Ticareti Anlaşması'nın BM tarafından kabul edilmesi için yürüttüğü kampanya, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulması için yapılan kampanya, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları kabul eden öncü uluslararası hükümet dışı örgütlerden biri olması gibi uzun erimli aktivizm ile küresel çapta politik sonuçlara ulaşılmasına katkı sunmaktadır. Bu aynı zamanda UAÖ'nün uluslararası norm oluşturma işlevine sahip olduğunun göstergesidir. Ayrıca kazanımların hangi ülke tarafından ne derece uygulandığının izlendiği ve kontrol edildiği veri analizlerinden anlaşılmaktadır. Bütün metinlerinde aktivizmini meşru zemin olarak ilgili uluslararası hukuk içerisinde kabul edilmiş yasal sözleşmelere dayandırarak savunuculuk yapmaktadır.

UAÖ'nün raporlarında ekonomik oyuncular olarak şirketlerin işlediği hak ihlallerini ifşa etmesi ile insan hakları konusunun küresel kapitalist sistemle bağlantısının kurulması sağlanmaktadır. Bu araştırma raporlarında şirketlerin üretimleri için alması gerektiği madenleri kaçakçılardan ya da silahlı gruplardan alarak hak ihlallerine neden olacak şekilde madenlerin tedarik edildiği açıkça belirtilmektedir. Bu tür raporların insan hakları ihlallerine neden olanlar ve ortadan kaldırması gereken faillerin sadece devletlerin ya da politik aktörlerin olmadığını, ekonomik kuruluşların ve şirketlerin de yükümlü olduğunu göstermeleri açısından önemlidir. Hegemonik dünya düzeninin ekonomik sistemi olan kapitalizmin başta çok uluslu şirketler olmak üzere çeşitli aktörlerinin yol açtığı hak ihlallerinin ortaya konulmasının ve tarafsız araştırmalara dayanan raporlarla açıklanmasının rıza üretime hizmet etmediği açık olduğu gibi bu belgelerin karşı hegemonik söylem için kullanılabilecek somut kanıtlar olduğu düşünülmektedir.

Karşı hegemonik söylem özelliklerini gösterdiği konulardan biri de hak kavramını tartışmaya açılmasını sağlayacak yeni talepleri ve sorunları çalışma konularına dahil etmesidir. Tez yazımın son aşamasına gelindiği 2019 yılında UAÖ'nün çalışma konuları arasına İklim Değişikliği başlığı eklendiği görülmektedir.[767] UAÖ tarafından bir insan hakları sorunu şeklinde değerlendirilen iklim değişikliğinin durdurulmasında sorumluluk sahibi olarak devletler ve şirketler gösterilmektedir. İklim değişikliğinin gelişmiş ve gelişmekte olan uluslar arasında, farklı etnisite ve sınıflar arasında, toplumsal cinsiyet, nesiller, topluluklar arasında "*eşitsizlikleri ağırlaştıracağı*" belirtilmektedir.[768] Diğer çalışma alanlarına göre yeni hazırlanmış bu metnin eşitsizlik, sınıf, yoksul ülkeler kavramlarının kullanılması ve bunların nedenlerinden biri olarak iş dünyasından petrol şirketleri gibi kapitalist failleri göstermesi açısından karşı hegemonik söylem özelliklerinin daha fazla kullanıldığı gözlenmektedir. Ayrıca Kurumsal Hesapverilebilirlik çalışma konusu altında iş dünyası ile insan haklarının bağının kurulması, şirketlerin hak ihlali yapan fail konumuna getirmektedir. Şirketlerin faillikleri üzerinden yürütülen aktivizm,

[767] https://www.amnesty.org/en/what-we-do/climate-change/, (05.04.2019).
[768] "These are some of the ways climate change can and is exacerbating inequalities:", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/climate-change/, (05.04.2019).

kapitalist üretimin gerçek yüzünü göstermesi açısından karşı hegemonik özellikler sergilemektedir.

Hegemonik düzen bağlamında bütün metin okumaları bireysel ve toplumsal açından farklı bir çıkarım yapmayı da sağlamıştır; UAÖ üyelerinin sosyolojik olarak "*dayatılan haksız bir sosyal sisteme meydan okumaya istekli*" insanlar olması saptamasından[769] hareketle söylenebilir ki UAÖ gibi oluşumlar karşı hegemonik arayışlar içinde olan insanlar arasında kolektif bir bilinç sağlayarak birlikte mücadele etme pratiği sağlamaktadır. Diğer bir deyişle politik bir varlık olarak insanların hegemonik dünya düzeni ile başka tür bir bağ kurulması sağlanmaktadır. UAÖ acil eylem çağrıları yaparak insan hakları ihlaline uğramış insanlar hakkında uluslararası toplumu harekete geçirmeye çalışarak aynı zamanda tek tek insanlara aktivist olmanın yollarını da göstermektedir. Bu tür aktivizme katılan bir birey küresel hegemonik düzenin bir söylem olduğunun farkına varıp kendi gerçekliğinin koşulları ile söylem arasındaki uçurumu fark etmekte, bilinçlenmektedir. Tarih boyunca halk kitleleri, sivil toplum ve insanlar politikleştikçe yani iktidarlar ile mücadele eden, onu dönüştüren zoon politikoon özünü keşfettikçe sisteme müdahale edebildikleri görülmektedir. Bu anlamda UAÖ gibi küresel sivil toplum kuruluşlarının bireysel olarak insanlara kazandırdıkları özellikler aynı zamanda karşı hegemonik hareketlerin çıkmasını sağlayacak insan kaynağını da sağlamaktadır. İşte bütün bu saptamalar UAÖ'nün hegemonyaya karşı verilen mücadelede tuttuğu mevzilerin göstergeleridir.

[769] Elvira del Pozo, "A Sociological Approach to The Study Of Altruism: The Case of Amnesty International", *Michigan Sociological Review,* Vol. 16, Fall 2002, pp. 39-62, s. 57.

SONUÇ

Küresel sivil toplum olanaklarının sorunsallaştırıldığı bu tez çalışmasında Uluslararası Af Örgütü'nün (UAÖ) küresel sivil toplumun somut bir örneği olarak bu olanakları sergilediği belirlenmiştir. Küresel sivil toplumun olanakları kavramsallaştırması ile küresel neoliberal düzen içerisinde hegemonyanın üretilmesi ve diyalektik olarak karşı hegemonik oluşumların ortaya çıkmasını sağlayan alan oluşu ifade edilmektedir. Tezin hipotezleri olarak da belirlenen bu kavramsallaştırmayı araştırabilmek için küresel bir hareket olan UAÖ'nün aktivizmi üzerine veri ve söylem analizi yapılmıştır. Yapılan bütün teorik okumalar, nicel ve niteliksel araştırmalar sonucu UAÖ'nün küresel sivil toplumun bir örneği olarak karşı hegemonik söylemsel özelliklere sahip hegemonik yapıda meşru bir örgüt olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu sonuca ulaşabilmek için birinci bölümde küresel sivil toplumun kavramsal çekirdeği olan sivil toplum, yazın taraması çerçevesinde açıklanmıştır. Tezin teorik çerçevesini belirleyen Gramsci'nin politik yaklaşımı kullanılarak sivil toplum kavramı ayrıca açıklanmıştır. Gramsci'ye göre sivil toplum kapitalist hakim sınıfın değerlerini ve pratiklerini, toplumun diğer kesimleri tarafından rıza ile kabul edilmesini sağlayacak alandır. Sivil toplum hegemonyanın üretildiği ve onay verildiği alan olduğu gibi diyalektik olarak içerisinde karşı hegemonik olasılıkları barındırır. Var olan hegemonyanın neden olduğu her sorun ya da kriz karşı hegemonyanın doğmasını sağlar. Gramsci'nin yaklaşımı toplumda karşı hegemonyanın nasıl kurulabileceğine dair pratik öneriler de sunmaktadır. Sivil toplum alanında her türlü fırsata sahip hegemonya değerlerini eğitim, medya, din gibi toplumsal kurumlar üzerinden yayarken sivil toplum kuruluşlarını kullanır. Gramsci bu noktada rızası istenen toplumsal kesimlerin, kurumları dönüştürebilecek yani karşı hegemonik bir örgütlenme biçimini önerir. Ayrıca kendi şahsında bir aydın olan Gramsci gerek bir politikacı gerekse gazeteci olarak yazdığı eserler aracılığıyla hegemonyayı çözümleyip hegemonyaya maruz kalan halk kesimlerini bilinçlendirmeye çalışmıştır.

Bu nokta tez yazarının, sosyolojik bir kavram olan sivil toplumun uluslararasılaşması ve nihai olarak küreselleşmesi olarak kavramsallaştırılacak küresel sivil toplum üzerine uluslararası ilişkiler alanında çalışmaya yöneltecek akademik

merakını artırmıştır. Birinci bölümde tartışıldığı gibi Gramsci'nin yaklaşımı sadece bir devlet ve toplum için geçerli değildir, hegemonya bir düzen olarak bütün devletleri içine çekmeye çalışır. Çünkü düzen için ne kadar onay alınırsa hegemonya o kadar kendini üretecek ve sarsılmaz hale gelecektir. Kapitalizmin küresel dünya düzeni haline gelmesinin politik yaklaşımı olan neoliberalizm ile sivil toplumun da küreselleştiği sonucuna varılmıştır.

Bu bağlamda ilk olarak disiplinlerarası bir kavram olarak milenyuma girerken ortaya atılan küresel sivil toplumun mümkünlüğü tartışılmıştır. Tez hipotezlerinden biri olan küresel sivil toplumun olgusal olarak gözlemlenebilecek sosyal bir gerçek olduğu savı ispatlanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak yeni sosyal hareketlerin ortaya çıkması; Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan Yeni Dünya Düzeni ve küreselleşme süreci; BM ve AB gibi uluslararası kurumların sivil topluma etkileri; bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile ortaya çıkan dijital aktivizm; uluslararası nitelikteki sivil toplum örgütlerinin sayılarındaki artış ve çeşitli hükümetler arası örgütlerin sivil toplumla ortak çalışmaları küresel sivil toplum alanının ortaya çıkışının göstergeleri olarak belirlenmiştir. Ancak bu saptanan etkenler küresel sivil toplumun var olduğunu gösterse de ne olduğunu açıklamak için yeterli değildir.

Küresel sivil toplumun neliği ayrı bir başlık altında sorgulanmış; liberal ve eleştirel teoriler çerçevesinde açıklanmış ve özgün bir küresel sivil toplum kavramına ulaşılmıştır. Buna göre küresel sivil toplumun hegemonik neoliberal küresel düzenin rıza üretimini sağlayan ve diyalektik süreçte neoliberalizmin neden olduğu sorunlara karşı çeşitli hareketler ve örgütlenmelerle görünür olan karşı hegemonya olanaklarının ortaya çıktığı alan olarak tanımlanmıştır. Küresel sivil toplum kapitalizmi yayan Dünya Bankası ya da çok uluslu şirketler gibi hegemonik unsurlarla iş birliği yapan hükümet dışı örgütleri ve hareketleri barındırdığı gibi neoliberal düzene muhalif olan hükümet dışı örgüt ve hareketleri de içermektedir. Tez çalışması sonucunda küresel sivil toplum içinde üçüncü bir tür olarak hem hegemonik kurumlarla çalışan hem de hegemonyanın neden olduğu sorunları ortaya seren özellikle insan hakları alanında aktivizm yürüten örgütleri kapsayan ayrı bir kategori olduğu saptanmıştır. Bu örgütler ve hareketler için hegemoniktir denilemez. Çünkü doğrudan hegemonyayı üretme gibi bir misyonları yoktur. Ancak küresel meşruiyetlerini, hegemonik düzen içerisinde

araçsallaştırılan insan hakları anlaşmalarıyla şekillenen uluslararası hukuktan alırlar. Söz konusu meşru zeminden hareketle hegemonik düzenin neden olduğu hak ihlalleri ile mücadele ederler. Bu mücadele ise karşı hegemonik bir anlama ve işleve sahip olabilmektedir. Tez açısında bu sınıflandırmayı yapmayı sağlayacak verilere UAÖ aktivizmi üzerine yapılan araştırma sonucu ulaşılmıştır. UAÖ'nün bu kategoriye örnek verilebilecek çalışmalar yürüttüğü düşünülmektedir.

İkinci bölümde tezin örnek çalışması olarak seçilen UAÖ'nün kuruluşu ve gelişmesi tarihsel boyutta anlatılmış veri araştırması yapılacak örgüt olarak incelenmiştir. Bunun için örgütün resmi internet sitesinde yer alan amacı, örgüt yapısı, tüzüğü, çalışma alanları gibi bilgiler ve UAÖ ile ilgili yazında bulunan çalışmalar kaynak olarak kullanılmıştır. UAÖ'nün uluslararası insan hakları örgütü olarak araştırılan ve bu alanda en fazla örnek gösterilen örgüt olması, tezin varsayımını ispatlayabilmek için verimli bir örnek oluşturmuştur. İkinci bölümde son olarak UAÖ'nün küresel düzen içerisinde nasıl değerlendirdiğine dair analizlere yer verilmiştir. Buna göre UAÖ'nün norm koyucu ve insan haklarını geliştiren bir hareket olarak değerlendirildiği, ayrıca sadece insan haklarına odaklanarak sistemsel eleştiri getirmemesinden dolayı eleştirildiği saptanmıştır. Tez açısından ise UAÖ, küresel sivil toplumun çatışkılı yapısını sergileyen bir örnek örgüt olarak değerlendirilmiş ve karşı hegemonik özellikleri ile ön plana çıktığı ileri sürülmüştür. Üçüncü bölümde ayrıntılı bir şekilde yapılan veri ve söylem analizleri ile bu görüşü ispatlayacak sonuçlara ulaşılmıştır.

Üçüncü bölümde küresel bir hareket olan UAÖ'nün çalışmalarını değerlendirmek adına ilk olarak niceliksel teknikler kullanılarak veri analizi yapılmıştır. Niceliksel araştırma ile çalışma boyunca sürdürülmeye çalışan metodik şüphecilikle UAÖ'nün aktivizm yürüttüğü ülkeler ile bu ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arasında ilişki olup olmadığını saptamak istenilmiştir. UAÖ hegemonik dünya düzeninin kurulduğu ve küreye yayıldığı merkez olan Batı'da kurulmuş bir örgüttür. UAÖ'nün ideolojik olarak doğmasını sağlayan hak söyleminin ortaya çıktığı coğrafi kökeninin verdiği bağlantı ile hegemonyayı yaymaya çalışan bir örgüt olup olmadığı sorgulanmalıdır. Eğer UAÖ'nün 'gelişmekte olan' ya da 'Doğulu, Güneyli' gibi adlandırmalarla ifade edilen yani Batılı olmayan ülkelerde aktivizm yürütme

sıklığı daha fazla ise hegemonik bir örgüt olabileceği konusunda bir çıkarım yapabileceği düşünülmüştür. Bunun için UAÖ genel merkez resmi internet sitesinde yer alan sanal kitaplığında ülkelere ait yayımladıkları belge sayıları belirlenmiş ve bu ülkelerin 2016 BM İnsani Gelişim Endeksi puanları ile oluşturulan iki veri kümesi arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre yapılan korelasyon analizleri sonucunda ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile UAÖ'nün çalışma yürütme sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı sayılabilecek net bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Bölgesel incelemelere bakıldığında bölgelere göre veri kümeleri arasında ilişkilerin niceliksel olarak değişiklikler gösterse de bütün bölgeler arası tutarlı bir örüntü oluşturabilecek bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile UAÖ'nün yaptığı çalışma sayısı arasında belirgin bir ilişkinin olmadığının anlaşılması üzerine örneklem belirlenerek niceliksel ve niteliksel yöntemlerle tezin varsayımları sınanmıştır.

Bunun için UAÖ'nün aktivizm yürüttüğü 15 ülke yazar tarafından oluşturulan örneklem tekniği ile belirlenmiştir. UAÖ'nün internet sayfasında 188 ülke profili bulunmakta bu ülkeler beş bölge altında toplanmaktadır. Karışıklık olmadan verimli bir şekilde veri toplamak adına UAÖ'nün beş bölge kategorisi kullanılmıştır. Hem bölgeler arası farklılıkların olup olmadığı saptamak hem de sistematik bir örneklem oluşturabilmek adına bu bölgelerden üç ülke seçilmiştir. Ülkeler 2016 BM İnsani Gelişim Endeksi'ndeki ülke puanlarının sıralanmasında birinci, sonuncu ve orta sıradaki ülkeler şeklinde seçilmiştir. Belirlenen örneklem seçiminin isabetli bir çalışma olduğu bu ülkeler üzerine veri ve söylem analizi yapılırken anlaşılmıştır. Özellikle ABD'nin örneklem oluşturma tekniği gereği seçilmiş olması bu ülkenin hegemonik düzendeki konumu göz önünde bulundurulursa analize dahil edilmesi, çalışma açısından önemli saptamalara ulaşılmasını sağlamıştır. UAÖ'nün ABD'ye karşı hazırladığı metinlerin eleştiri yönünün daha ağır olduğu gözlenmiştir.

UAÖ'nün 2001-2016 yılları arasında bu ülkeler hakkında hazırladığı bütün belgelere veri ve metin analizi uygulanarak kullandığı söylem ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. On beş ülke için ayrı ayrı analiz yapıldığından dolayı oldukça geniş bir bölüm olan üçüncü bölümde tezin sorunsalını sınamak için ayrıntılı çalışılmıştır. Özellikle UAÖ'nün ABD, Rusya Federasyonu, İsrail ve İşgal Altındaki Filistin

Toprakları üzerinde çok sayıda çalışma yürütmesi araştırmacının analiz edeceği metin sayısını da artırmıştır. Her bir ülke için bütün veriler tek tek kayıt altına alınmış, okunmuş ve incelenmiştir. Ülkelerle ilgili başlıkların yazımında ise UAÖ'nün aktivizm söylemiyle ilgili bir örüntü ortaya çıkartacak kadar metin analizlerine yer verilmiş ve yorumlanmıştır. Böylesine yoğun bir analiz çalışmasının üçüncü bölümün diğer bölümlere göre daha uzun olmasına neden olduğu ayrıca belirtilmelidir.

Dördüncü bölümde Hipotez 3'te savlanan küresel sivil toplumun olanakları olarak kavramsallaştırılan hegemonyanın üretildiği ve karşı hegemonik mücadelenin yapıldığı alan olduğu varsayımı ilk olarak literatürde var olan çalışmalara ve araştırma sonuçlarına başvurularak değerlendirilmiştir. Bunun için önce düzen için rıza üretilmesi anlamına gelen hegemonyanın sivil toplumu ve insan hakları söylemini araçsallaştırması açıklanmıştır. Sonrasında ise var olan küresel düzenin uygulamalarına ve politikalarına muhalif olan farklı hareket ve oluşumları içinde barındıran karşı hegemonya kavramsallaştırması açıklanıp değerlendirilmiştir. Son bölümde kavramsal çerçeve ile araştırma sonuçlarını sentezleme amacıyla UAÖ örnek çalışması sonuçları bölgesel boyutta karşılaştırmalı analiz edilerek küresel sivil toplumun olanakları bağlamında yorumlanmıştır. Bu bölümün sonunda UAÖ'nün yürüttüğü aktivizm ile devlet ve şirketlerin kendi çıkarlarını gerçekleştirmek adına insan haklarına verdiği zararları belgeleyerek insanların bilinçlenmesi sağlayarak ve politika değişimi sağlama adına baskı uygulayarak karşı hegemonik özelliklere sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu bağlamda yukarıda belirtilen çalışma bölümleri ile oluşturulan bu tez çalışmasının uluslararası ilişkiler yazınına iki önemli katkısı olduğu düşünülmektedir. Birincisi küresel sivil toplum kavramı üzerine teorik bir çalışma kazandırılmıştır. Kavram çok yönlü ele alınıp yüklü bir yazın taraması sonucunda özgün bir küresel sivil toplum kavramsallaştırılmasına ulaşılmıştır. Küresel sivil toplumun sosyal bir gerçeklik olarak var olduğu kanıtlanmıştır. Küresel sivil toplum olanakları kavramsallaştırması ile tek boyutlu bir açımlama yerine iktidardan ve hakim ideolojiden bağımsız olduğu yanılsamasına dayanan küresel sivil toplum alanın araçsallaştırıldığı; bu alan ile hegemonya arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran ve düzene muhalif olan oluşumları da barındırdığı gösterilmeye çalışılmıştır. Bu tez çalışmasına

başlarken belirli bir teorik çerçeveyi ispatlamak için yola çıkılmamıştır. Öncelikle küresel sivil toplum fenomeninin olgusal olarak analiz edilmesini ve eleştirel bir incelemesini sağlayacak kavram setini içerdiği için Gramsci'nin yaklaşımı kullanılmıştır.

Bu noktada belirtilmelidir ki Gramsci'nin bahsedilen kavram setinde bu tez de kullanılmayan farklı birçok araştırma enstrümanı olabilecek kavram bulunmaktadır. Ancak araştırmacı bütünsel bir bakış açısıyla küresel düzen içerisinde gerçekleşen küresel sivil toplumun sorgulanmasını sağlayacak temel iki kavram olan hegemonya ve karşı hegemonya ile bunlarla ilgili olan mevzi savaşı kavramlarını kullanmayı tercih etmiştir. Bu tercih hem araştırmanın sınırlandırılması hem de alana katkı sağlanması açısından yapılmıştır. Literatürde Gramsci'nin tarihsel blok, organik aydınlar, moment, transformizm gibi kavramları kullanarak çalışmalar bulunmaktadır. Ancak küresel sivil toplumun çatışkılı yapısını diyalektik bağlamında ele alıp açıklayan özgün bir çalışma oluşturabilmek amacıyla kavramsal çerçeve sınırlı tutulmuştur.

İkinci katkı yöntemsel olup örnek çalışma olarak belirlenen bir uluslararası hükümet dışı örgüt hakkında farklı bir araştırma biçimi geliştirilmiştir. UAÖ hakkında var olan çalışmalarda genellikle araştırmacıların bakış açılarına göre örgütün ele alınıp yorumlandığı ya da niceliksel yöntem ağırlıklı empirik araştırmalar yapıldığı görülmüştür. Bu tez çalışması ile araştırmacı niceliksel ve niteliksel yönteme bağlı teknikleri bir arada kullanarak örgütün küresel düzen içindeki yeri ve işleviyle ilgili gerçekleri ortaya çıkartmaya çalışmıştır. Araştırmayı sağlayacak en verimli ve işlevsel örneklem oluşturularak UAÖ'nün yaklaşık 4556 tane aktivizm belgesi okunmuş hegemonik ve karşı hegemonik söylem özellikleri taranmıştır. Bu taramayı yaparken söylem analizi niteliksel bir çalışma olarak sürdürülmüş; detaylı istatistik ve sayısal verilere ulaşmayı sağlayan kodlama tekniği kullanmadan araştırmacının akademik seçiciliği ile metinler incelenerek söylem analizi gerçekleştirilmiştir. Bu doktora tezinin alana katkı sağlayabilmesi adına özgün yöntemsel tercihler yapılmıştır. Bilgisayar programları aracılığıyla kelime kodları ile çalışmak yerine hegemonik ya da karşı hegemonik söylemi çıkartabilecek eleştirel bir okuma yapılmıştır. Bu tür bir söylem analizini araştırmacı bağlamsal okuma olarak kavramsallaştırmakta ve önermektedir. Buna göre metin, çalışılmak istenilen kavram/lar temelinde eleştirel ve

seçici bakış açısıyla okunur. Bağlam ve bunun izdüşümü olan söylem her zaman belirli kelimelerle kodlanamaz. Bazen cümledeki anlam bir önceki ve sonraki cümle arasında kalır. Bir akış içinde söylem ortaya çıkar. İşte bu akış içinde söylenmek istenilen asıl gerçeği çıkartmak için niteliksel bir yöntem olarak önerilebilecek bağlamsal okuma yapılmalıdır. Bu tez çalışmasındaki bağlam hegemonya ve karşı hegemonyadır. Hegemonya gibi ideolojik bir işlevi olan rıza üretme sürecini, kod olarak belirlenen kelimelerle ölçmenin kendi başına anlamlı bir çalışma olacağı düşünülse de küresel sivil toplum fenomenini analiz edebilmek için yeterli olmayacağı düşünülmüştür. Çünkü çok yönlü özelliklere sahip hegemonyaya karşı olmak ve hegemonya ile mücadele etmek farklı stratejik ifade kullanımlarını gerektirebilir. Bu tür saptamaları yapabilmek ve söylemi ortaya çıkartabilmek araştırmacının ana hedefi olmuştur.

Bu tez çalışmasında UAÖ'nün başta insan hakları bağlamı olmak üzere aktivizm yürüttüğü her konuda karşı hegemonik özelliklerinin ön plana çıktığı sonucuna varılmıştır. Tek ve bütünleşik bir karşı hegemonya hareketi bulunmadığı için ancak karşı hegemonik özellikler gösteren hareket ve oluşumlar olabilir. Bu durum Gramsci'nin sivil toplum kavramsallaştırmasında karşı hegemonik mücadele olarak açıkladığı mevzi savaşlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Buradaki mevzi metaforu ile UAÖ'nün farklı işlevler ile karşı hegemonik özellikler gösterdiği düşünülmekte, bunlardan birincisi hegemonyanın insan haklarını araçsallaştırıp düzeni meşrulaştırma maskesini yani persona'sını indirmesidir. Veri ve söylem analizi bölümünde gösterildiği gibi örneklem ülkelerinden ABD ile İsrail arasındaki silah ticaretini belgeleyerek bu silahların Filistin halkına yönelik savaş suçlarında kullanıldığını ifşa etmek insan haklarına dayanan hegemonya algısını parçalamaktadır. Diğer bir örnek olarak çatışma madenleri ve elmas, altın gibi değerli madenlerin çıkartılması sırasında işçilerin sömürülmesi ile ailelerine, yerel halka ve çevreye verilen zararların failleri olarak yüksek sermayeli çok uluslu şirketleri göstermesi verilebilir. Ayrıca UAÖ'nün bu şirketlerin yerel devletlerle kurdukları ilişkileri ortaya koyması ve şirketlerin kayıtlı oldukları borsaların bulunduğu ülkelere de baskı uygulayarak uluslararası iş hayatı normları geliştirmeye katkı sunması karşı hegemonik söylem örnekleri olarak değerlendirilmektedir.

UAÖ alanda araştırma yapıp kanıt toplayıp gerçeği ortaya çıkartacak vakaları derleyip oluşturduğu raporlar ile somutlaşan bilgi politikası örneği sergilemektedir. Gerçeği bulma misyonu ile örgüt kimliğine güvenilirlik ve tarafsızlık özellikleri eklemekte, ayrıca ortaya koyduğu bilgiler ile insan hakları savunuculuğu yapmaktadır. Bilgi politikaları gereği sadece insan haklarının tarafı olduğunu belirterek hegemonik düzenin aktörleriyle çatışmamaya çalışıp amacına uygun sonuçlar elde edilmesini sağlayacak politik bir güç oluşturmaya çalışmaktadır. Bu bağlam UAÖ'nün oluşturduğu metinlerin söylem analizinde gösterildiği gibi madun grupların ve hak ihlaline uğramış insanların öykülerini anlatarak oluşturduğu bilgi politikaları aracılığıyla karşı hegemonik bir mevzi oluşturmaktadır.

UAÖ'nün aktivizminin karşı hegemonik özelliklere sahip bir mevzi savaşı örneği olarak değerlendirmesi örgütün tamamen hegemonik düzen karşıtı olduğu anlamına gelmemektedir. Karşı hegemonik olmak (counter-hegemony) sadece hegemonya karşıtlığı (anti-hegemony) anlamına gelmediği gibi aralarında ince bir ayrım olduğu hatırlatılmalıdır. Hegemonya karşıtlığı anti kapitalist hareket örneğinde görüldüğü gibi sisteme topyekün karşı çıkmak ve ortadan kalmasını sağlamak için yapılan oluşumları içerir. Karşı hegemonya ise en başta hegemonyanın tutarsızlıklarını ortaya koymaktan nihayetinde alternatif değerler önermeye kadar bütün oluşumları kapsayabilmektedir. Bu anlamda insan hakları alanında UAÖ karşı hegemonik özellikler gösteren bir harekettir, doğal olarak ne derecede bu özelliği gösterdiği eleştirilebilir. UAÖ'nün hegemonik yapılar ile kurduğu ilişkiler karşı hegemonik özelliklerine zarar verdiğinde üyeleri, diğer sivil toplum unsurları ve aydınlar tarafından kontrol edilebilir. Ancak UAÖ için topluca ve kategorik olarak hegemonyanın bir aracı olduğu söylenemez, hegemonik olmak için hegemonyayı tamamen desteklemek, haklı çıkartmak, onaylamak gerekir. UAÖ üzerine yapılan araştırmada böyle bir söylem kullanmadığı belirlenmiştir.

Bu bağlamda UAÖ'ne tez çalışması açısından getirilebilecek özgün bir eleştiri beyaz yakalı savunuculuk yürütmesi olabilir. Bu eleştiri araştırma boyunca incelenen bütün verilerin genel değerlendirilmesi sonucu araştırmacıya ait gözlemlere dayanarak önerilmektedir. Beyaz yakalı savunuculuk ile kast edilen evrensel hale gelmiş Batı değerlerine sahip, eğitimli, kentli ve toplum tarafından yüksek statülü

mesleklere sahip kişilerin, UAÖ'nün çalışma vakalarını seçtiği ve metinlerini yazdığı varsayımından hareketle önerilen bir kavramdır. Yeni milenyuma girilmesiyle birlikte UAÖ şubeleri için geçerli olan kendi ülkende çalışmama ilkesinin önce esnetilmesi, sonra ise tamamen kaldırılması sonucu şubeler kendi dinamiklerine göre çalışma konularını belirleyebilmekte; o ülkenin özellikleri göz önünde bulundurarak aktivizm yürütülebilmektedir. Ayrıca tarafsız kalma kaygısının, asıl nedenleri ifşa etmenin önüne geçmesi eleştirisiyle birlikte beyaz yakalı savunuculuğu kavramı daha somutlaşmaktadır. Beyaz yakalılık kapitalizmin emek üreten işçi sınıfını bölme stratejisinin hegemonik bir söylemidir. Ofis emekçileri beyaz yakalı çalışana dönüştürülerek işçi olma gerçeği ile bağları koparılmaktadır. Beyaz yakalılar kapitalizmin orta düzey yöneticileri, profesyonel meslek sahipleridir ve özünde kapitalizm ile çatışmayıp onun sürmesini sağlayacak bilgi ve hizmet üretimini sağlayan emek gücüdür. Bu anlamda beyaz yakalı savunuculuk hem metaforik hem de olgusal bir çift anlamlılık içermektedir. UAÖ gibi örgütlerin genel merkez ve şube yöneticileri Batılı üniversitelerde eğitim almış yüksek statülü mesleklere sahip beyaz yakalı kategorisinde nitelendirilebilecek kişiler olduğu örgütün ilgili internet sitelerindeki bilgilerden anlaşılmaktadır.[770] Metaforik kısmı ise beyaz yakalıların kapitalizm ile çalışma ve yaşam koşulları arasındaki ilişkiyi görmeyip sistemin sürdürülmesini sağlayan elit işçiler olduklarının farkında olmamalarıdır. UAÖ de sadece insan hakları sorunlarına odaklanarak bu sorunların temel nedeni olarak devlet aktörünü görüp asıl fail olan neoliberal hegemonik düzene yönelik eleştiriler yöneltmemektedir. Ancak belirtilmelidir ki ekonomik, sosyal ve kültürel hakların savunuculuğunu yapmaya başladığından bu yana devlet haricinde çok uluslu şirketlere yönelik hesap verilebilirlik aktivizmi ile bu eleştirinin tonu azaltılmalıdır. UAÖ'nün güvenirlik, tarafsızlık ve insan hakları savunuculuğu arasında kurmaya çalıştığı dengeye, hak ihlallerine neden olan asıl etkenleri daha fazla ekleyerek kendisine yönelecek eleştirileri karşılamasını sağlayacak meşru zemini bulabileceği düşünülmektedir. Çünkü göçmenler, mülteciler, kadınlar gibi madun gruplar; emeği

[770] Secretary General And Senior Leadership Team, https://www.amnesty.org/en/about-us/secretary-general-and-senior-leadership-team/, (03,03,2019); USA Board of Directors, https://www.amnestyusa.org/about-us/who-we-are/board-of-directors/, (03,03,2019).

sömürülen işçiler, LGBTI bireyler ve son eklenen iklim değişikliği konuları üzerinde yürüttüğü her aktivizm karşı hegemonik birikiminin artmasını sağlamaktadır.

Bütün bu kavramsallaştırma önerileri ve tespitler UAÖ'nün bir uluslararası insan hakları örgütü olarak çalışmalarının kendi başına değersiz olduğu anlamına gelmemektedir. UAÖ'nün hegemonik düzen içerisinde meşru bir UHDÖ olarak çalışmaları karşı hegemonik özellikler sergilediği gibi faklı türde mevzi savaşı olabilecek hareket ve oluşumlara güvenilir ve hegemonik yapının çürütemeyeceği bilgiler sunmaktadır. Her ne kadar UAÖ kendi içinde kurumsal bir kimliği olsa da bu bilgileri derleyen sahada insan hakları mağdurları ile görüşen ya da ilgili aktivizm metinlerini yazanlar sonuçta bireylerdir. Bu kişilerin çalışmalarının ve çabalarının kurumsal kimliği nasıl ve ne derecede şekillendirdiği, dönüştürdüğü mikro ölçekte yapılabilecek ayrı bir çalışmanın konusu olarak incelenebilir. UAÖ küresel sivil toplumun olanaklarını gösteren bir örgüt olup hegemonik düzende insan hakları savunuculuğu yaparak hak söylemini karşı hegemonik bir bağlamda tartışılmasını sağlamaktadır. Küresel hegemonyanın neden olduğu her bir insan hakkı ihlalini sergilemek başlı başına ideolojik rızanın aşınmasını sağlayıp hegemonyanda çatlaklar oluşmasına neden olmaktadır.

Küresel sivil toplum kavramını daha geniş bir bakış açısıyla ve çok yönlü olarak incelemek sadece teori ispatlamak için değil var olanı ortaya çıkartmak amacıyla hazırlanmış bir araştırma olmasıyla bu çalışmanın kendisinin alana özgün bir katkı olduğu düşünülmektedir. Tezle ilgili literatür çalışması yaparken yazarların teorik yaklaşımlarından olaylara sosyal bilimsel kılıflar olarak kavramlar geliştirmeye çalışmakta olduğu ya da araştırılan fenomenin bir köşesinden tutmanın bütünsel değerlendirmelerin önüne geçtiği gözlenmiştir. Buradaki eleştiri yazarların kavram oluşturmalarına değil sosyal bilimlerin doğa bilimlerindeki gibi indirgemeci bir mantığı ne derece uygulanabileceğine dair yöntemsel bir eleştiridir. Eleştirilenin kendisi olmamak adına bu tez çalışması boyunca araştırılan fenomene karşı metodik şüphe hiç bırakılmamış her türlü farklı yaklaşıma, çalışmaya bakılmış ve veriler dikkatlice analiz edilmiştir. Sosyal geçeği adlandırmadaki eksikliği gidermek adına belirtilmelidir ki küresel sivil toplum ne tamamen özgürleşmenin yolu ne de tek işlevi neoliberal düzenin rıza üretildiği alan olmasıdır. Sivil toplumun hukuksal olarak

verdiği özgürlük alanı kimi örgütler tarafından araçsallaştırıldığı gibi kimi örgütler tarafından da amacına uygun etkinliklerin yapılmasını sağlamaktadır. Bilimin seçici doğası fenomen hakkında derinlemesine araştırma yapmayı gerektirir yani seçicilik ve indirgemecilik yöntemsel bir gerekliliktir; her bir araştırma yapbozun bir parçasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla totolojik bir bakış açısıyla sosyal olanın dinamik yapısı anlaşılamayacağı gibi küresel sivil toplum fenomeni de anlaşılamaz.

Bu tez çalışmasında diyalektik bakış açısıyla küresel sivil toplumun nasıl araçsallaştırıldığı, hangi olanakları barındırdığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Hegemonik yapının küresel sivil toplumu nasıl araçsallaştırdığı üzerine disiplinlerarası somut örnek olaylar çerçevesinde farklı araştırmalar yapılması küresel sivil toplumun çatışkılı yapısını daha anlaşılır hale getirecektir. Son olarak özgürleştirici, ideal vb. olumlu özellikleri olduğu düşüncesiyle ortaya atılan bir kavramın araçsallaştırıp farklı çıkarları gerçekleştirmek için kullanılması, o kavramın kendisini anlamsız ya da kötü yapar mı sorusunun felsefi olarak ayrıca tartışılması gerekmektedir. Başka bir ifade ile somut olarak insan hakları ve bu hakların savunuculuğunu yapmak amacıyla yola çıkan örgütlerin, politikalarını meşrulaştırmak için hegemonik düzen tarafından kullanılması ile bu fenomenlerin kendi başlarına ontolojik anlamlarının olup olmadığının ayrıca sorgulanması gerekir. Benzer soru insan hakları için de geçerlidir: Hegemonyanın insan haklarını rıza üretmek için pragmatik bir araç olarak kullanması, insan haklarının bir illüzyon olduğu ya da sadece bir söylemden ibret olduğu anlamına mı gelir? Başka çalışmaların konusu olacak bu sorunsallar üzerine yapılacak araştırmalar belki de bu tür yapıların amacına uygun bir şekilde pratikle buluşmasını sağlayabilir. Karşı hegemonik hareketlerin izini sürerek küresel hareketler, protestolar, insan hakları için kampanyalar düzenleyen örgütler gibi insanların özgür iradeleri ile politik özlerini ortaya koyarak gerçekleştirdikleri küresel sivil toplumun özgürleştirici olanaklarını araştırmak gereklidir. Bu konularda yapılan eleştirel çalışmalar kavramların araçsallaştırılmasını gösterip kavramın asıl özünü ortaya çıkartmayı sağlayacak sosyal alanı genişletecektir.

KAYNAKÇA

Abdilla, Raylene, "Kant and the European Union: Cosmopolitan Reflections", *Threads*, Vol. 4, 2016.

Akküçük, Ulaş, *Veri Madenciliği: Kümeleme ve Sınıflama Algoritmaları*, Yalın Yayıncılık, İstanbul 2011.

Alderson Kai; Hurrell, Andrew, *Bull Hedley on International Society*, Macmillan Press, 2000.

Anderson, Perry, *Gramsci*, Salyangoz Yayınları, İstanbul 2007.

Anheier, Helmut K.; Toplear Stefan; List, Regina A., *International Encyclopedia of Civil Society*, Springer, USA 2010.

Anheier, Helmut K.; List, Regina A., *A Dictionary of Civil Society, Philanthropy and The Non-Profit Sector*, Routledge, London 2005.

Archibugi, Daniele; Koenig-Archibugi, Mathias; Marchetti, Raffaele, *Global Democracy: Normative and Empirical Perspectives*, Cambridge University Press 2012.

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, MKM Yayıncılık, Bursa 2012.

Armine, Ishkanian, "Democracy promotion and civil society", *Global Civil Society 2007/8: Communicative Power and Democracy,* Ed. Mary Kaldor, … et all., SAGE Publications, London 2008.

Attewell, Paul; Monaghan, David B., *Data Mining For The Social Sciences: An Introduction,* University of California Press, California 2015.

Atvur, Senem, "21.Yüzyılda Değişen Toplumsal Hareketler", *Praksis*, Sayı: 3, 2014.

Badinier, Robert, "Önsöz", *Uluslararası Af Örgütü*, Aime Leaud, İletişim, İstanbul 1994.

Benhabib, Şeyla, *Buhran Çağında Haysiyet Zor Zamanlarda İnsan Hakları*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.

Bergesen, Albert J., "Evidence of Global Civil Society", *Globalization*, Vol. 4, No. 2, 2007.

Bill, Robinson, "Küresel Kapitalizmin Krizi: Latin Amerika'dan Görünüş", *Küreselleşmenin Krizi*, Hazırlayan: Alan Freeman, Boris Kagarlitsky, Yordam Kitap, İstanbul 2007.

Bobbio, Norberto, "Gramsci and The Conception of Civil Society", *Gramsci and Marxist Theory*, Ed. Chantal Mouffe, Routledge, London 1979.

Bostanoğlu, Burcu, "Uluslararası İlişkilerde Metodoloji Tartışmaları ve Robert W. Cox", *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram Hegemonya- Medeniyetler ve Robert W. Cox*, Burcu Bostanoğlu, Mehmet Akif Okur, İmge Kitapevi, Ankara 2009.

Bourdieu, Pierre; Wacquant J.D. Loic, *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

Bracke, Maud, *Which Socialism, Whose Détente?: West European Communism And The Czechoslovak Crisis, 1968*, Central European University Press, Budapest 2007.

Buchan, Bruce, "Englighted Histories: Civilization, War and The Scottish Enlightenment", *The European Legacy*, Vol. 10, No. 2, 2005.

Buttigieg, Joseph A., "Önsöz", *Hapishane Defterleri 1. Cilt*, Antonio Gramsci, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul 2011.

Buzan, Barry, *From İnternational to World Society?,* Cambridge University Press, Cambridge 2004.

Candler, David, *Rethinking Human Rights Critical Approaches to International Politics*, Palgrave Macmillan, London 2002.

Candler, David, *Constructing Global Civil Society Morality and Power in International Relations*, Palgrave Macmillan, London 2004.

Candler, David, *Constructing Global Civil Society*, Palgrave Macmillan, Great Britain 2004.

Candler, David, "Deriving Norms from 'Global Space': The Limits of Communicative Approaches to Global Civil Society Theorizing", *Globalization*, Vol. 4, No. 2, 2007.

Canpolat, Nesrin, "Foucault", *Kadife Karanlık-21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar*, Hazırlayanlar: Nurdoğan Rigel, Gül Batuş, Güleda Yücedoğan, Barış Çoban, Su Yayınları, İstanbul 2005.

Castelles, Manuel, *İsyan ve Umut Ağları İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012.

Castells, Manuel, *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 2 Kimliğin Gücü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.

Chodor, Tom, *Neoliberal Hegemony and the Pink Tide in Latin America Breaking up with TINA?,* Palgrave Macmillan, London 2015.

Chun, Christian W., *The Discourses of Capitalism*, Routledge, New York 2017.

Cohen, Jean L.; Arato, Andrew, *Sivil Toplum ve Siyasal Teori*, Elif Yayınevi, Ankara 2013.

Cox, Robert Henry; Schilthuis, Albert, "Hegemony and Counterhegemony", *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*, Edited by George Ritzer, Blackwell Publishing, USA 2012.

Cox, Robert, "Infulunces and Commitments", *Aproaches to World Order*, R. W. Cox, Timoty J. Sinclair, Cambridge University Press, Cambridge 1996.

Crehan, Kate, *Gramsci Kültür Antropoloji*, Kalkedeon Yayınları, İstanbul 2006.

Çayır, Kenan, "Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler", *Yeni Sosyal Hareketler*, Yayına Hazırlayan: Kenan Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999.

Dale, Gareth; Adam Fabry, "Neoliberalism in Eastern Europe and the former Soviet Union", *The SAGE Handbook of Neoliberalism*, Edited by Damien Cahill, Melinda Cooper, Martijn Konings, David Primrose, SAGE Publishing, London 2018.

Dedeoğlu, Beril, "Uluslararası Sistemde Bütünleşme ve Ayrışma", *Cumhuriyet, Demokrasi, Kimlik*, Yayına Hazırlayan: Nuri Bilgin, Bağlam Yayıncılık, İstanbul 1997.

Del Pozo, Elvira, "A Sociological Approach to The Study Of Altruism: The Case of Amnesty International", *Michigan Sociological Review*, Vol. 16, Fall 2002.

Devetak, Richard, "An Introduction to International Relations: The Origins and Changing Agendas of a Discipline", *An Introduction to International Relations*, Ed. Richard Devetak, Anthony Burke, Jim George, Cambridge University Press, Cambridge 2012.

Dieter, Plehwe; Bernhard Walpen; Gisela, Neunhöffer, *Neoliberal Hegemony, A Global Critique*, Routledge, New York 2006.

Dunham, Margaret H., *Data Mining: Introductory and Advanced Topics*, Pearson, London 2002.

Dutt, Kuntala Lahiri, "Reframing the debate on informal mining", *Between The Plough and The Pick Informal, Artisanal and Small-Scale Mining In The Tontemporary World*, Edited by Kuntala Lahiri-Dutt, The Australian National University Press, Australia 2006.

Edward, Micheal, *Civil Society*, Polity Press, Cambridge 2014.

Ekiert, Grzegorz, *The State Against Society: Political Crises And Their Aftermath İn East Central Europe*, Princeton University Press, Princeton 1996.

Ekiert, Grzegorz; Kubik Jan, *Rebellious Civil Society: Popular Protest and Democratic Consolidation in Poland, 1989-1993*, University of Michigan Press, USA 2001.

Engels, Friedrich; Marx, Karl, *Alman İdeolojisi*, Sol Yayınları, İstanbul 1976.

Eralp, Atila, "Hegemonya", *Devlet ve Ötesi Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, Derleyen: Atila Eralp, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

Erçandırlı, Yelda, "Yeşil Kuram ve Marksizm", *Marksizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Derleyen: Faruk Yalvaç, İmge Kitabevi, Ankara 2017.

Fairclough, Norman, *Analysing Discourse, Textual Analysis For Social Research*, Routledge, London and New York 2003.

Ferguson, Adam, *An Essay on the History of Civil Society*, Cambridge University Press, Cambridge 1996.

Fichter, Joseph, *Sosyoloji Nedir?,* Toplum, Konya, Tarih Belirtilmemiş.

Follér, Maj-Lis; Thörn, Håkan, *The Politics of AIDS Globalization, the State and Civil Society*, Palgrave Macmillan, London 2008.

Freeman, Alan; Kagarlitsky, Boris, "Dünya İmparatorluğu mu, Yoksa İmparatorluklar Dünyası mı?", *Küreselleşmenin Krizi*, Hazırlayan: Alan Freeman, Boris Kagarlitsky, Yordam Kitap, İstanbul 2007.

Galtung, Johan, *İnsan Hakları Başka Bir Açıdan Bakış*, Metis Yayınları, İstanbul 2013.

Gee, James Paul, *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*, Routledge, London and New York 2005.

George, Jim, "International Relations Theory in an Age of Critical Diversity", *An Introduction to International Relations*, Edited by Steans Jill, Pettiford Llyond, Diez Thomas, El-Anis, Imad, Pearson Education Limited, UK 2010.

Giddens , Anthony, *Sosyoloji*, Ayraç Yayınları, Ankara 2000.

Gillian, Rose, *Hegel Contra Sociology*, Verso, Londra 2009.

Glasius, Marlies, *The International Criminal Court: A Global Civil Society Achievement*, Routledge, UK 2006.

Gofas, Andreas; Ataya Inanna Hamati; Onuf, Nicholas Greenwood, *The Sage Handbook of The History, Philosophy and Sociology of International Relations*, Sage Publications, London 2018.

Göze, Ayferi, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Yayınları, İstanbul 2011.

Gramsci, Antonio, *Selections from The Prison Notebooks of Antonio Gramsci*, International Publishers, New York 1992.

Gramsci, Antonio, *Hapishane Defterleri Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler*, Aşina Kitaplar, Ankara 2009.

Gramsci, Antonio, *Hapishane Defterleri, 1. Cilt*, Kalkedon Kitap, İstanbul 2012.

Gramsci, Antonio, *Hapishane Defterleri, 2. Cilt*, Kalkedon Kitap, İstanbul 2012.

Gramsci, Antonio, *Hapishane Defterleri, 3. Cilt*, Kalkedon Kitap, İstanbul 2012.

Gramsci, Antonio, *Hapishane Defterleri, 4. Cilt*, Kalkedon Kitap, İstanbul 2014.

Gulbenkian Komisyonu, *Sosyal Bilimleri Açın*, Metis Yayıncılık, İstanbul 2014.

Habermas, Jürgen, *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

Han, Jiawei; Kamber, Micheline; Pei, Jian, *Data Mining Concepts and Techniques*, Morgan Kaufmann Publishers, USA 2012.

Hardt, Michael; Negri, Antonio, *İmparatorluk*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001.

Hardt, Michael; Negri, Antonio, *Çokluk İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2004.

Hardt, Michael; Negri, Antonio, *Duyuru*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2012.

Hasgüler, Mehmet; Uludağ, Mehmet B., *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler*, Alfa Yayınları, İstanbul 2012.

Hearn, Julie, "The 'Uses and Abuses' of Civil Society in Africa", *Review of African Political Economy*, Vol. 28, No. 87, 2001.

Hegel, G.F.W., *Hukuk Felsefesinin Prensipleri (1821),* Sosyal Yayınlar, İstanbul 1991.

Held, David, *Models of Democracy*, Poltiy Press, Cambridge 2008.

Hobden, Stephen, *International Relations And Historical Sociology: Breaking Down Boundaries*, Routledge, London 1998.

Hobden, Stephen; Hobson, John M., *Historical Sociology Of International Relations*, Cambridge University Press, Cambridge 2002.

Hoffmann, Stefan-Ludwig, *Civil Society 1750-1914*, Palgrave Macmillan, Hampshire 2006.

Hopkins, Michael, *The Planetary Bargain Corporate Social Responsibility Matters*, Earthscan Publications, London 2003.

Hunt, Alan, "Rights and Social Movements: Counter-Hegemonic Strategies", *Journal of Law and Society*, Vol. 17, No. 3, Autumn, 1990.

Hülagü, Funda, "Liberal Kuram ve Marksizm", *Marksizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Derleyen: Faruk Yalvaç, İmge Kitabevi, Ankara 2017.

Clark, Ian, *Hegemony in International Society*, Oxford University Press, Oxford 2011.

Inwood, Micheal, *A Hegel Dictionary*, Blackwell Publish, Oxford 1992.

Kaldor, Mary; Moore, M.; Selchow, H. L. S., *Global Civil Society 2012: Ten Years of Critical Reflection*, Palgrave Macmillan, London 2012.

Keane, John, *Global Civil Society*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.

Keohane, Robert O.; Nye Joseph S. Jr., "Power and Interdependence in the Information Age", *Foreign Affairs*, Vol. 77. No.5, 1998.

Khagram, Sanjeev; Riker, James V.; Sikkink, Kathryn, *Restructuring World Politics: Transnational Social Movements, Networks, And Norms*, University of Minnesota Press, Minnesota 2002.

Kıvılcım, Zeynep, "İnsan Hakları ve Karşı Hegemonya", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* C. XIII, 2009.

Kiely, Ray, *Empire in the Age of Globalisation US Hegemony and Neoliberal Disorder*, Pluto Press, London 2005.

Kurtoğlu, Ayça; Fougner, Tore, "Küresel Sermayeye Karşı Küresel Kadın Dayanışması: Novamed Grevi ve Ötesi", *Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar*, Derleyenler: Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen, Bertil Emrah Oder, Deniz Yükseker, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2010.

Kümbetoğlu, Belkıs, *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma,* Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2008.

Leaud, Aime, *Uluslararası Af Örgütü*, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.

Leysens, Anthony, *The Critical Theory of Robert W. Cox Fugitive or Guru*, Palgrave Macmillan, New York 2008.

Linklater, Andrew, "Critical Theory*", International Relations Theory for the Twenty-First Century An introduction,* Edited by Martin Griffiths, Routledge, New York 2007.

Lipschutz, Ronnie D., "Global Civil Society and Global Governmentality Resistance, Reform or Resignation?", *Global Civil Society Contested Futures*, Edited by Gideon Baker, David Chandler, Routledge, London 2005.

Locke, John, *Second Treatise of Government*, Hackett Publishing, Cambridge 1980.

Manokha, Ivan, *The Political Economy of Human Rights Enforcement*, Palgrave Macmillan, London, 2008.

Mardin, Şerif, *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul 2006.

Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Bilim Sanat Yayınları, Ankara 1999.

Martinelli, Alberto, "Piyasalar, Hükümetler, Topluluklar ve Küresel Yönetişim*", Siyaset Sosyolojisi Yazıları*, Meral Sağır, Serkan Akıllı, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2004.

Marx, Karl, "Önsöz", *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*, Sol Yayınları, Ankara 1979.

Marx, Karl, *Yahudi Sorunu*, Sol Yayınları, Ankara 1997.

Marx, Karl, *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi*, Sol Yayınları, Ankara 2009.

Marx, Karl, *Kapital 1. Cilt*, Yordam Kitap, İstanbul 2013.

Marx, Karl, *Kapital II. Cilt*, Yordam Kitap, İstanbul 2012.

McNally, David, *Başka Bir Dünya Mümkün Küreselleşme ve Antikapitalizm,* Yordam Kitap, İstanbul 2013.

McSweeney, Bill, *Security, Identity and Interests A Sociology of International Relations,* Cambridge University Press, Cambridge 2004.

Morton, A. David, "Sosyolojik Marksizmin Sınırları", *Praksis*, No: 27, 2012.

Mutua, Makau, *Human Rights Standards: Hegemony, Law, and Politics,* State University of New York, New York 2016.

Nye, Joseph S., *Soft Power,* Public Affairs, USA 2004.

Okur, Mehmet Akif, "Robert W. Cox, Sivil Toplum ve Medeniyetler: Posthegemonik Bir Dünya Düzeni İçin Ontolojik Arayışlar", *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Kuram Hegemonya-Medeniyetler ve Robert W. Cox,* Burcu Bostanoğlu, Mehmet Akif Okur, İmge Kitapevi, Ankara 2009.

Onbaşı, Funda, *Sivil Toplum*, Epokhe Yayınları, İstanbul 2005.

Parkan, Barış, *Marx,* Say Yayınları, İstanbul 2011.

Pelczynski, Zbigniew A., "Introduction: The Significance Of Hegel's Separation Of The State And Civil Society", *The State and Civil Society: Studies in Hegel's Political Philosophy,* Edited by Zbigniew A. Pelczynski, Cambridge University, Cambridge 1984.

Phelan, Sean, *Neoliberalism, Media and the Political,* Palgrave Macmillan, London 2014.

Power, Jonathan, *Amnesty International: The Human Rights Story*, McGraw-Hill, UK 1981.

Ritzer, George, *Küresel Dünya*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2010.

Roach, Steven C., *Critical Theory and International Realitons A Reader*, Edited by Steven C. Roach, Routledge, New York, 2008.

Saad-Filho, Alfredo; Johnston, Deboraj, "Giriş", *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*, Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho, Deboraj Johnston, Yordam Kitap, İstanbul 2008.

Salgado, Rosa Sanchez, *Europeanizing Civil Society How the EU Shapes Civil Society Organizations*, Palgrave Macmillan, London 2014.

Santucci, Antonio A., *Gramsci'yi Anlamak*, Kalkedeon Yayıncılık, İstanbul 2011.

Savran, Gülnur Acar, *Sivil Toplum ve Ötesi*, Dipnot Yayınevi, Ankara 2013.

Savran, Sungur, "Karl Marx/Kapital", *Marksist Klasikleri Okuma Kılavuzu*, Yordam Kitap, İstanbul 2013.

Sinha, Subir, "Neoliberalizm ve Sivil Toplum", *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki,* Hazırlayanlar: Alfredo Saad-Filho, Deborah Johnston, Yordam Kitap, İstanbul 2007.

Smith, Jackie; Byrd Scott; Reese Ellen; Smythe Elizabeth "Introduction Learning from the World Social Forums", *Handbook on World Social Forum activism,* Edited by Jackie Smith ... et al, Paradigm Publishers, USA 2012.

Sönmezoğlu, Faruk; Güneş, Hakan; Keleşoğlu, Erhan, *Uluslararası İlişkilere Giriş,* Der Kitabevi, İstanbul 2013.

Steans, Jill; Pettiford Llyond; Diez Thomas; El-Anis, Imad, *An Introduction to International Relations Theory*, Pearson Education Limited, UK 2010.

Swingewood Alan, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1998.

Şaşmaz, Zeynep Füsun, *Küresel Sivil Toplumun Doğuşu mu? Çevre STK'larının Uluslararası Politikadaki Rolü ve İşlevleri*, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2012.

Tant, Tony, "Marxism as Social Science: celebration or nonchalance*?"*, *Marxism and Social Science*, Edited by Andrew Gamble, David Marsh, Tony Tant, Macmillan Publishers, Londra 1999.

Tehranian, Majid, "Globalization and Governance: an Overview", *Governance, Democratizing Global Governance*, Edited by Eşref Aksu, Joseph A. Camilleri, Palgrave Macmillan, New York 2002.

Thomas, Peter D., *Gramsci Çağı Felsefe, Hegemonya, Marksizm*, Dipnot Yayınları, Ankara 2013.

Thomas, Peter, "Gramsci'de Diyalektik Hegemonya", *Felsefelogos*, Sayı 48, 2013.

Thörn, Håkan, *Anti-Apartheid and The Emergence of a Global Civil Society*, Palgrave Macmillan, New York 2006.

Tocqueville, Alexis de, *Democracy in America (1835),* Liberty Fund, United States of America 2012.

Touraine, Alain, "Toplumdan Toplumsal Harekete", *Yeni Sosyal Hareketler*, Yayına Hazırlayan: Kenan Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999.

Touraine, Alain, *Başka Türlü Düşünmek Mümkün*, Kırmızı Yayınları, İstanbul 2008.

Uçkan, Özgür; Ertem Cemil, *Wikileaks: Yeni Dünya Düzenine Hoşgeldiniz*, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2011.

Viotti, Paul R.; Kauppi, Mark V., *Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti*, Nobel, Ankara 2014.

Water, Malcom, *Modern Sosyoloji Kuramları*, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2008.

Weber, Max, *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, Cem Yayınevi, 2014 İstanbul.

Williams, Malcolm, *Science and Social Science An Introduction*, Routledge, London 2000.

Wodak, Ruth, "Introduction Discourse Studies-Important Consept and Terms", *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences*, Edited: Ruth Wodak, Michal Krzyzanowski, Macmillan Publishers Ltd., London 2008.

Worth, Owen, *Rethinking Hegemony*, Palgrave Macmillan, London 2015.

Yalvaç, Faruk, "Eleştirel Kuram ve Marksizm", *Marksizm ve Uluslararası İlişkiler Kuramları*, Derleyen: Faruk Yalvaç, İmge Kitabevi, Ankara 2017.

Zürn, Michael, "Globalization and Global Governance", *Handbook of International Relations*, Edited: Walter Carlsnaes, Thomas Risse, Beth, A. Simmons, SAGE Publications, London 2013.

İnternet Kaynakları

About The IMF, The IMF at a Glance, https://www.imf.org/en/About, (03.02.2019).

Adam Roberts, "The Crisis in UN Peacekeeping", 2008, DOI: 10.1080/00396339408442752 (04.02.2018).

Africa-EU Forum highlights role of CSOs as independent actors within the JAES, https://au.int/en/newsevents/20170711/africa-eu-forum-highlights-role-csos-independent-actors-within-jaes, (05.04.2018).

Amoore, Louise; Langley, Paul, "Ambiguities Of Global Civil Society", *Review of International Studies*, Vol. 30, No. 1, 2004, https://www.jstor.org/stable/20097900, (02.03.2015)

Anderson, Kenneth, "The Ottawa Convention Banning Landmines, the Role of International Non-govermental Organizations and the Idea of International civil Society", 2000, http://ejil.org/pdfs/11/1/523.pdf, (17, 05.2017).

Angi, Daniela, "More Than National, Less Than Global? Social Movements Under Globalising Conditions", 2008, https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=193791, (11.03.2015).

Anheier Helmut; Glasius Marlies; Kaldor Mary, "Introducing Global Civil Society", *Global Civil Society 2001*, http://www.gcsknowledgebase.org/wp-content/uploads/2001chapter11.pdf, (02.03.2015)

Archibugi, Daniele, 'Cosmopolitan Democracy and its Critics', *European Journal of International Law*, Vol. 10, No. 3, 2004, https://doi.org/10.1177/1354066104045543, (11.03.2015).

Argenti, Paul A., "Collaborating with Activists: How Starbucks Works With NGOs", *California Management Review*, Vol. 47, No. 1, Fall 2004, doi:10.2307/41166288, (10.09.2018).

Bartelson, Jens, "Making Sense of Global Civil Society", *European Journal of International Relations*, Vol. 12, No. 371, 2006, http://ejt.sagepub.com/content/12/3/371, (11.03.2015).

Batliwala Srilatha, "Grassroots Movements as Transnational Actors: Implications for Global Civil Society", *Voluntas: International Journal of Voluntary*

and Nonprofit Organizations, Vol. 13, No. 4, December 2002, https://doi.org/10.1023/A:1022014127214, (11.03.2015).

Batsaikhan Uuriintuya; Dabrowski Marek, "Central Asia twenty-five years after the breakup of the USSR", *Russian Journal of Economics,* http://bruegel.org/wp-content/uploads/2017/11/Central-asia_25-years-after-the-breakup-of-the-USSR.pdf, (02.02.2018).

Benenson, Peter, "The Forgotten Prisoners", http://www.theguardian.com/uk/1961/may/28/fromthearchive.theguardian, (09.03.2016).

Benessaieh, Afef, "Global Civil Society: Speaking in Northern Tongues?", *Latin American Perspectives,* Vol. 38, No. 69, 2011, DOI: 10.1177/0094582X11412499, (21.02.2015).

Bergesen, Albert J., "Evidence of Global Civil Society", *Globalization,* Vol. 4, No. 2, 2007, https://www.tandfonline.com/toc/rglo20/4/2?nav=tocList., (21.02.2015).

Bernhard Michael, "Civil Society and Democratic Transition in East Central Europe", *Political Science Quarterly,* 1993, https://www.jstor.org/stable/2152014 (03.03.2018).

Berry, Craig; Gabay, Clive, "Transnational Political Action and 'Global Civil Society' in Practice: The Case Of Oxfam", *Global Networks,* Vol. 9, No. 3, 2009, https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1471-0374.2009.00257.x, (11.03.2015).

Bezci, Bünyamin, "Hegel'in Felsefesinde Etik, Politik olan ve Özgürlük", https://iibfdergi.deu.edu.tr/index.php/cilt1-sayi1/article/view/207, (01.03.2015).

Birdişli, Fikret, "Birleşmiş Milletler (BM)'in Uluslararası Sorunları Önleyebilme Yeteneği", http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt3/sayi11pdf/birdisli_fikret.pdf, (04.02.2018).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, "Sivil Toplum için Pratik Bir Rehber, Sivil Toplum Alanı ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sistemi", http://www.ohchr.org/Documents/AboutUs/CivilSociety/CS_space_UNHRSystem_Guide_Turkish.pdf, (01.03.2018).

Birleşmiş Milletler Teşkilatı, http://www.unicankara.org.tr/today/1.html#1h, (01.03.2018).

Bornstein, Avram, "Battle of Seattle", *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization,* Edited George Ritzer, Blackwell Publishing, United Kingdom 2014, https://doi.org/10.1002/9780470670590.wbeog614, (01.03.2017).

Bravo, Işıl Bayar, "Hegel ve Liberalizm", http://www.flsfdergisi.com/sayi2/111-121.pdf, (01.03.2015).

Burchell, Jon; Cook, Joanne, "CSR, Co-optation and Resistance: The Emergence of New Agonistic Relations Between Business and Civil Society", *Journal of Business Ethics*, Vol. 115, No. 4, 2013, https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10551-013-1830-z#citeas, (10.09.2018).

Buxton Nick, "Debt Cancellatıon And Civil Society: A Case Study Of Jubilee 2000", 2004, https://www.academia.edu/6765761/Debt_Cancellation_and_Civil_Society, (13.05.2017).

Campos, Lucila; Andion, Carolina; Serva, Mauricio, Rossetto, Adriana; Assumpcao, Jairo, "Performance Evaluation in Non-Governmental Organizations (NGOs): An Analysis of Evaluation Models and their Applications in Brazil", *Voluntas*, Vol. 22, 2011, DOI 10.1007/s11266-010-9145-5, (01.03.2015).

Candler, David, "Building Global Civil Society `From Below?", 2004, http://www.davidchandler.org/wp-content/uploads/2014/10/Millennium-Building-GCS-published.pdf, (21.02.2015).

Candler, David, "Global Space: Positivism, Progress and the Political-Reply to Kaldor, Dallmayr, Lipschutz, Bergesen and Patomäki…,", *Globalization*, Vol. 4, No. 2, 2007,https://www.tandfonline.com/toc/rglo20/4/2?nav=tocList., (21.02.2015).

Carnoy, Martin, "Gramsci ve Devlet", *Praksis*, No. 3, 2001, http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/003-Carnoy.pdf, (20.02.2015).

Carroll, William K., "Hegemony and Counter-Hegemony in a Global Field*", Studies in Social Justice,* Vol. 1, Iss. 1, Winter 2007, https://journals.library.brocku.ca/index.php/SSJ/article/view/980/950, (05.01.2019).

Carroll, William K., "Hegemony, Counter-hegemony, Anti-hegemony", *Socialist Studies*, Vol. 9, No.43, 2006, 10.18740/S44G7K, (03.03.2016).

Carty, Victoria, "Technology and Counter-hegemonic Movements: The case of Nike Corporation", *Social Movement Studies*, 2002, https://doi.org/10.1080/1474283022000010646, (06.04.2015).

Carty Victoria; Onyett Jake, "Protest, Cyberactivism and New Social Movements: The Reemergence of the Peace Movement Post 9/11", *Social Movement Studies*, Vol. 5, No. 3, 2006, https://doi.org/10.1080/14742830600991586, (03.04.2018).

Chandhoke Neera, "How Global is Global Civil Society?", *Journal of World-Systems*, Vol. 11, Iss. 2, 2005,

https://www.researchgate.net/publication/282391661_How_Global_is_Global_Civil_Society, (04.03.2015).

Cihangir, Damla, "Avrupa Birliği ve Sivil Toplumun Rolü", http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/32-avrupa_birligi_ve_sivil_toplum_oggutlerinin_rolu__subat_2011_.pdf, (01.03.2018).

Civil Society and IMF, http://www.imf.org/external/np/exr/cs/index.htm (04.02.2015).

Clark, Ann Marie; McCann, James A., "Enforcing International Standards of Justice Amnesty International's Constructive Conflict Expansion", 1991, https://doi.org/10.1111/j.1468-0130.1991.tb00676.x, (27.10.2015).

Comparison of Participants in May Day and Climate Change Demonstrations", http://www.protestsurvey.eu/publications/1344584051.pdf, (01.03.2017).

Cox Laurence; Wood Lesley, "An oral history of Peoples' Global Action", http://www.interfacejournal.net/wordpress/wp-content/uploads/2017/07/Interface-9-1-Cox-and-Wood.pdf, (01.03.2017).

Cox, Robert W., "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory", *Millennium,* Vol. 10, No. 2, 1981, doi:10.1177/03058298810100020501, (04.03.2015).

Cox, Robert W., "Gramsci, Hegemony and International Relations : An Essay in Method" *Millennium*, Vol. 12, No. 2, June 1983, doi:10.1177/03058298830120020701, (05.03.2015).

Cox, Robert W., "Civil Society at the Turn of the Millenium: Prospects for an Alternative World Order", *Review of International Studies*, Vol. 25. No.1, 1999, www.jstor.org/stable/20097573, (04.03.2015).

Cox, Robert W., "Beyond Empire And Terror: Critical Reflections On The Political Economy Of World Order", *New Political Economy*, Vol. 9, No. 3, 2004, DOI: 10.1080/1356346042000257778, (09.03.2015).

Dale Gareth, `Merging Rivulets of Opposition': Perspectives of the Anti-Capitalist Movement" *Millennium*, Vol. 30, No. 2, 2001, https://doi.org/10.1177/03058298010300020301, (01.03.2017).

Dallmayr, Fred, "Global Civil Society Debunked?", Globalization, Vol. 4, No. 2, 2007, https://www.tandfonline.com/toc/rglo20/4/2?nav=tocList., (21.02.2015).

Deibert, Ronald J., "International Plug 'n Play? Citizen Activism, the Internet, and Global Public Policy", *International Studies Perspectives*. Vol. 1, 2000, 10.1111/1528-3577.00026, (03.04.2018).

Dryzek, John S., "Global Civil Society: The Progress of Post-Westphalian Politics", *Annual Review of Political Science*, Vol. 15, 2012, https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-042010-164946, (11.03.2015).

DSagar, Ambuj, Najam Adil, "The Human Development Index: A Critical Review", *Ecological Economics*, Vol. 25, Iss. 3, June 1998, https://doi.org/10.1016/S0921-8009(97)00168-7, (01.03.2018).

Duffield, John, "What Are International Institutions?", *International Studies Review*, Vol. 9, No. 1, Spring, 2007, https://www.jstor.org/stable/4621775, (01.08.2017).

Duke II, Joe; Edet, Gloria Henry, "Organizational Culture as a Determinant of Non-Governmental Organization Performance: Primer Evidence from Nigeria", *International Business and Management,* Vol. 4, No.1, 2012, DOI:http://dx.doi.org/10.3968/j.ibm.1923842820120401.1135, (01.03.2015).

Eggert Nina; Giugni, Marco "The Homogenization of "Old" and "New" Social Movements: A Comparison of Participants in May Day and Climate Change Demonstrations", http://www.protestsurvey.eu/publications/1344584051.pdf, (01.03.2017).

Eke, Hatice, "Batı Afrika'da Donmuş Bir Sorun: Kazamans Ayrılıkçı Hareketi", http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-326-20150323581197.pdf, (08.01. 2017).

Ekiert, Grzegorz, "Democratization Processes in East Central Europe: A Theoretical Reconsideration", *British Journal of Political Science*, Vol. 21, 1991, doi:10.1017/S0007123400006177, (02.02.2018).

European Commission, "Civil Society", https://ec.europa.eu/europeaid/civil-society_en, (01.03.2018).

Exploit verb (use unfairly), https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/exploit, (09.01.2017).

Falk, Richard, "State of Siege: Will Globalization Win Out?", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 73, No. 1, 1997, www.jstor.org/stable/2623553, (10.03.2015).

Falk, Richard, "Revisiting Westphalia, Discovering Post-Westphalia", *The Journal of Ethics,* Vol. 6, No. 4, 2002, www.jstor.org/stable/25115737, (10.03.2015).

Gemmill, Barbara; Bamidele-Izu, Abimbola, "The Role of NGOs and Civil Society in Global Environmental Governance", https://environment.yale.edu/publicationseries/documents/downloads/a-g/gemmill.pdf, (05.04.2015).

Gideon, Baker, “Problems in the Theorisation of Global Civil Society”, *Political Studies*, Vol. 50, No. 5, 2002, doi:10.1111/1467-9248.00401, (11.03.2015).

Goodhart Micheal, “Civil Society And The Problem Of Global Democracy”, *Journal Democratization*, Vol. 12, 2005, https://doi.org/10.1080/1351034052000331072, (11.03.2015).

Gömeç, Görkem, “Telefonunuzun içindeki ‘çatışmaya yol açan madenler’”, 27 Mayıs 2015, https://www.yesilist.com/telefonunuzun-icindeki-gerilla-madenler/, (03.02.2017).

Hackl, Peter, “A New Generation of Data for Human Development”, http://hdr.undp.org/sites/default/files/hackl_final_02.pdf, (01.03.2018).

Hendrix, Cullen; Wong, Wendy, "Knowing your audience: How the structure of international relations and organizational choices affect amnesty international’s advocacy," *The Review of International Organizations*, Springer, Vol. 9, No. 1, March 2014, https://doi.org/10.1007/s11558-013-9175-z, (01.02.2017).

Herrero, Carmen; Martínez, Ricardo; Villar Antonio, “A Newer Human Development Index”, *Journal of Human Development and Capabilities*, Vol. 13, No. 2, 2012, DOI: 10.1080/19452829.2011.645027, (01.03.2018).

http://aimalaysia.org/stop-torture, (03.03.2017).

http://civilsocietyreview.org/, (13.05.2017).

http://hdr.undp.org/en/countries, (10.10.2016).

http://jubileecampaign.org/, (13.05.2017).

http://multecihaklari.org/index.php?option=com_content&view=article&id=76, (23.03.2016).

http://notforsale.mayfirst.org/en/signon/11th-wto-ministerial-letter-global-civil-society-about-agenda-wto, (13.05.2017).

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/05/080529_republicof_nepal.shtml, (16.02.2017).

http://www.gcsknowledgebase.org/about/, (11.03.2015).

http://www.icbl.org/en-gb/home.aspx, (13.05.2017).

http://www.lse.ac.uk/globalGovernance/publications/articlesAndLectures/theIdeaofGlobalCivilSociety.pdf, (01.02.2015).

http://www.theguardian.com/uk/1961/may/28/fromthearchive.theguardian, (09.03.2016).

https://dusp.mit.edu/faculty/balakrishnan-rajagopal, (10.09.2018).

https://ec.europa.eu/europeaid/civil-society_en, (05.04.2018).

https://icscentre.org/, (13.05.2017).

http://indicators.ohchr.org/, (10.02.2018).

https://www.civicus.org/index.php/who-we-are/about-civicus, (13.05.2017).

https://www.etymonline.com/word/person, (03.02.2019).

https://www.ngo-monitor.org/books/amnesty_international_failed_methodology_corruption_and_anti_israel_bias/#executive, (03.03.2017).

Human Development Report 2016, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf, (10.10.2016).

Humphrys, Elizabeth, "Anti-politics, the Early Marx and Gramsci's 'integral state", *Thesis Eleven*, Vol, 147, Iss.1, 2018, https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0725513618787638, (11.11.2018).

Ivanova I.; Arcelus F.J.; Srınıvasan G., "An Assessment Of The Measurement Properties of The Human Development Index", *Social Indicators Research,* Vol. 46, No. 157, 1999, https://doi.org/10.1023/A:1006839208067, (01.03.2018).

Ives, Peter; Short, Nicola, "On Gramsci and the International: A Textual Analysis", http://eisa-net.org/be-bruga/eisa/files/events/stockholm/Ives,Short%20Gramsci%20and%20the%20International.pdf, (28.02.2015).

Johnston, Joseł E; Laxer Gordon, "Solidarity in the age of globalization: Lessons from the anti-MAI and Zapatista struggles", *Theory and Society,* Vol. 32, 2003, https://doi.org/10.1023/A:1023025130342, (01.03.2017).

Kahn, Richard, Kellner Douglas, "New Media and Internet Activism: From the 'Battle of Seattle' to Blogging", *New Media Society,* Vol. 6, No. 87, 2004, https://doi.org/10.1177/1461444804039908, (01.03.2017).

Kaldor, Mary, "The Idea of Global Civil Society", http://www.lse.ac.uk/globalGovernance/publications/articlesAndLectures/theIdeaofGlobalCivilSociety.pdf, (01.02.2015).

Kaldor, Mary, "Reply to David Chandler", *Globalization*, Vol. 4 No. 2, 2007, https://www.tandfonline.com/toc/rglo20/4/2?nav=tocList., (21.02.2015).

Kaldor Mary; Vejvoda, Ivan, "Democratization in Central and East European Countries", *International Affairs* 1997,

https://www.jstor.org/stable/2623550?origin=JSTOR-pdf&seq=1/subjects (03.02.2018).

Keohane Robert O.; Martin Lisa L., "The Promise of Institutionalist Theory", *International Security*, Vol. 20, No. 1, Summer, 1995, https://www.uio.no/studier/emner/hf/iakh/HIS4421/h11/undervisningsmateriale/HIS4421_KeohaneMartinInstitutionalism.pdf, (05.04.2018).

Keohane, Robert O., "Twenty Years of Institutional Liberalism", *International Relations*, Vol. 26, No. 2, 2012, https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0047117812438451, (10.03.2015).

Kim, Dongwook, "International Nongovernmental Organizations and the Global Diffusion of National Human Rights Institutions", *International Organization*, Vol. 67, Iss. 03, 2013, DOI: 10.1017/S0020818313000131, (17.05.2016).

Klugman Jeni; Rodríguez, Francisco; Choi Hyung-Jin, "The HDI 2010: New controversies, old critiques", *The Journal of Economic Inequality*, Vol. 9, No. 2, 2011, https://doi.org/10.1007/s10888-011-9178-z. (01.03.2018).

Kul, Seval, "Korelasyon Analizi", http://www.p005.net/analiz/korelasyon-analizi, (17.05.2017).

LGBTI Civil Society Organizations Around the Globe: Challenges, Successes, and Lessons Learned, 2016, http://www.icnl.org/2-Global%20Trends%20Vol%207%20Iss%202.pdf, (17.05.2017).

Lipschutz, Ronnie D., "The Historical and Structural Origins of Global Civil Society", *Globalization*, Vol. 4 No. 2, 2007, https://www.tandfonline.com/toc/rglo20/4/2?nav=tocList., (21.02.2015).

Long, Graham, "Justification and legitimacy in global civil society", *Journal of Global Ethics*, Vol. 4, No. 1, 2008, DOI: 10.1080/17449620701855361, (11.03.2015)

Matei, Ani; Apostu, Dragoş-Catalin, "Non-Governmental Organizations as Agents of Modernization: A Romanian Perspective", *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 81, 2013, doi: 10.1016/j.sbspro.2013.06.402, (01.03.2018).

Mati, Jacob M., "A Cartography of a Global Civil Society Advocacy Alliance: The Case of the Global Call to Action against Poverty", *Journal of Civil Society*, Vol. 5, Iss. 1, 2009, http://dx.doi.org/10.1080/17448680902925661, (11.03.2015).

Memos, Christos, "Crisis of Theory, Subversive Praxis and Dialectical Contradictions: Notes on Luxemburg and the Anti-capitalist Movement", *Critique:*

Journal of Socialist Theory, Vol. 40, Iss. 3, 2012, http://dx.doi.org/10.1080/00111619.2012.697763, (01.03.2017).

Meyers, Stephen, "Global Civil Society as Megaphone or Echo Chamber?: Voice in the International Disability Rights Movement", https://www.jstor.org/stable/24713307, (10.03.2015).

Mishra, Vivek Kumar, "The Role of Global Civil Society in Global Governance", 2012, https://file.scirp.org/pdf/BLR20120400007_14229940.pdf, (10.03.2015).

Monaghan, Elizabeth, "Making the Environment Present: Political Representation, Democracy and Civil Society Organisations in EU Climate Change Politics", *Journal of European Integration*, Vol. 35, No. 5, DOI:10.1080/07036337.2013.799942, (01.03.2018).

Montgomery, Bruce P., "Fact-Finding by Human Rights NonGovernmental Organizations: Challenges, Strategies, and the Shaping of Archival Evidence", *Archivaria*, Iss. 58, Fall 2004, https://archivaria.ca/index.php/archivaria/article/viewFile/12477/13588,(17.05.2016).

Munck, Ronaldo, "Global Civil Society: Royal Road or Slippery Path?", 2010, https://www.researchgate.net/publication/226061190_Global_Civil_Society, (10.03.2015).

Myers, Daniel J. "Communication Technology and Social Movements: Contributions of Computer Networks to Activism", *Social Science Computer Review*, Vol. 12, No. 2, July 1994, https://doi.org/10.1177/089443939401200209, (11.03.2015).

Nepal'de cumhuriyet ilan edildi., 29 Mayıs 2008, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/05/080529_republicof_nepal.shtml, (16.02.2017).

Noyoo, Ndangwa, "Civil society and poverty reduction in South Africa", http://ccs.ukzn.ac.za/files/Civil%20society%20and%20poverty%20reduction%20in%20South%20Africa.pdf, (20.02.2018).

Nye, Joseph S.; Robert O. Keohane. "Transnational Relations and World Politics: An Introduction." *International Organization*, Vol. 25, No. 3, 1971, www.jstor.org/stable/2706043, (11.03.2015).

O' Dwyer, Diana, *'Global Civil Society' and Hegemonic Global Governance: A Gramscian Analysis of the NGO Campaigns to Ban Landmines and Cluster Munitions*, (Thesis submitted to the Faculty of Humanities and Social Science School of Law and Government Dublin City University For the Degree of Doctor of Philosophy), 2014, http://doras.dcu.ie/20208/1/Diana_O_Dwyer_Final_Version.pdf, (27.10.2015).

Operation Iraqi Freedom and Operation New Dawn Fast Facts, CNN Library, 8 Mart 2018, https://edition.cnn.com/2013/10/30/world/meast/operation-iraqi-freedom-and-operation-new-dawn-fast-facts/index.html, (18.03. 2018).

Peter, Newell, "Civil Society, Corporate Accountability and the Politics of Climate Change", 2008, https://sciencepolicy.colorado.edu/students/envs_4800/newell_2008.pdf, (17.05.2017).

Political Terror Scale, http://www.politicalterrorscale.org/, (01.04.2016).

Poret, Sylvaine, "Corporate-NGO Partnerships in CSR Activities: Why and How?", https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01070474/document, (10.09.2018).

Price, Richard, "Transnational Civil Society and Advocacy in World Politics.", *World Politics*, Vol. 55, No. 4, 2003, www.jstor.org/stable/25054239, (10.03.2015).

Rodrigo, Sandoval-Almazan; Ramon, Gil-Garcia J., "Towards cyberactivism 2.0? Understanding the use of social media and other information technologies for political activism and social movements", *Government Information Quarterly*, 2014, http://dx.doi.org/10.1016/j.giq.2013.10.016, (05.04.2018).

Rootes, Christopher, "Global Visions: Global Civil Society and the Lessons of European Environmentalism", *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, Vol. 13, No. 4, 2002, www.jstor.org/stable/27927809, (10.03.2015).

Rowe James K.; Carroll, Myles, "Reform or Radicalism: Left Social Movements from the Battle of Seattle to Occupy Wall Street", *New Political Science*, Vol.36, Iss. 2, 2014, http://dx.doi.org/10.1080/07393148.2014.894683, (01.03.2017).

Ryder, Phyllis Mentzell, "Beyond Critique: Global Activism and the Case of Malala Yousafzai", *Literacy In Composition Studies*, Vol. 3, No. 1, 2015, DOI:http://dx.doi.org/10.21623%2F1.3.1.14, (03.03.2019).

Scholte, Jan Aart, "Civil Society and IMF Accountability" https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/researchcentres/csgr/papers/244-08.pdf, (04.02.2015).

Scoble, Harry M.; Wiseberg, Laurie S., "Human Rights and Amnesty International." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science,* Vol. 413, No. 1, 1974, doi:10.1177/000271627441300103, (09.03.2016).

Seçkingil Hakan, "Civil Society as a Metaphor for Western Liberalism", *Global Society*, Vol. 16, Iss. 4, 2002, http://dx.doi.org/10.1080/0953732022000016090, (21.02.2015).

Seters Paul Van; James Paul, “Global Social Movements and Global Civil Society: A Critical Overview”, https://www.academia.edu/7305007/Globalization_and_Politics_Vol._2_Global_Social_Movements_and_Global_Civil_Society_2014_ (03.04.2015).

Shandra, John M.; Shandra, Carrie L., London, Bruce, “Women, Non-Governmental Organizations, and Deforestation: A Cross-National Study”, *Popul Environ*, Vol. 30, 2008, DOI 10.1007/s11111-008-0073-x, (01.03.2015).

Shanghai Cooperation Organization, External Communcation, General Information, http://eng.sectsco.org/cooperation/#6, (05.04.2018).

Shaw, Martin, “Civil Society and Global Politics: Beyond A Social Movements Approach”, *Millennium*, Vol. 23, No. 3, 1994, doi:10.1177/03058298940230031001. (10.03.2015).

Shaw, Martin, *Global Society and International Relations*, Online Edition, 2000, http://users.sussex.ac.uk/~hafa3/global.htm. (10.03.2015).

Shircliff, Eric J.; Shandra, John M., “Non-Governmental Organizations, Democracy, and HIV Prevalence: A Cross-National Analysis”, *Sociological Inquiry*, Vol. 81, No. 2, May 2011, DOI: 10.1111/j.1475-682X.2011.00366.x, (01.03.2015).

Skouras, Mary A., “Social Auditing: How Multinational Corporations Can Join Forces With Civil Society to Improve Global Labor Conditions”, https://law.pepperdine.edu/jbel/content/online-publications/skouras.pdf, (10.09.2018).

Sur, Melda, “Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği”, http://dergipark.ulakbim.gov.tr/jyasar/article/view/5000066315 (04.02.2018).

Sušová-Salminen, Veronika “After Neoliberal Transformation. Authoritarian Tendencies in Central and Eastern Europe”, https://www.transform-network.net/en/publications/issue/after-neoliberal-transformation-authoritarian-tendencies-in-central-and-eastern-europe/ (02.02.2018).

The African Union, Civil Society & Diaspora, https://au.int/cido, (05.04.2018).

The European Citizen Action Service, https://ecas.org/, (01.03.2018).

The European Coordination of Civil Society Organisations, https://civilsocietyeurope.eu/, (01.03.2018).

The United Nations and Decolonization, Non-Self-Governing Territories, http://www.un.org/en/decolonization/nonselfgovterritories.shtml#foot1, (01.03.2017).

The World Bank, “Who we are”, https://www.worldbank.org/en/who-we-are, (03.02.2019).

The Yearbook of International Organizations, https://uia.org/yearbook, (13.05.2017).

Tilly, Charles, "Processes and Mechanisms of Democratization", *Sociological Theory*, Vol. 18, No. 1, 2000, www.jstor.org/stable/223279, (03.02.2018).

Tsutsui Kiyoteru; Wotipka, Christine Min, "Global Civil Society and the International Human Rights Movement: Citizen Participation in Human Rights International Nongovernmental Organizations", *Social Forces*, Vol. 83, No. 2, 2004, http://www.jstor.org/stable/3598341, (21.02.2015).

ttps://www.ifc.org/wps/wcm/connect/corp_ext_content/ifc_external_corporate_site/about+ifc_new, (06.01.2017).

Turner, Scott, "Global Civil Society, Anarchy and Governance: Assessing an Emerging Paradigm", *Journal of Peace Research*, Vol. 35, No. 1, Jan., 1998, http://www.jstor.org/stable/425229, (10.03.2015).

Uçkan, Özgür, "Dijital Aktivizm" mi, "Aktivizm" mi?", https://yesilgazete.org/blog/2012/06/01/dijital-aktivizm-mi-aktivizm-mi-ozgur-uckan/, (05.04.2018).

Van Dijk, Teun A., "Principles of Critical Discourse Analysis", *Discourse & Society SAGE,* Vol. 4, No. 2, 1993, http://discourses.org/OldArticles/Principles%20of%20critical%20discourse%20analysis.pdf, (10.02.2015).

Wapner, Paul, "Environmental Activism and World Civic Politics", *World Politics*, Vol. 47, Iss. 3, 1995, https://doi.org/10.1017/S0043887100016415, (10.03.2015).

Wiseberg, Laurie S., "Protecting Human Rights Activists and NGOs: What More Can Be done?", *Human Rights Quarterly*, Vol. 13, No. 4, 1991, www.jstor.org/stable/762305. S.528-529, (11.03.2015).

World Bank 2013, "Civil Society Engagement: Review of Fiscal Years 2010-12", http://siteresources.worldbank.org/CSO/Resources/228716-1369241545034/ENGLISH.pdf, (04.02.2015).

World Bank, "Working Together: The World Bank's Partnership With Civil Society",http://documents.worldbank.org/curated/en/477131468767089339/Working-together-the-WorldBanks-partnership-with-civil-society, (04.02.2015).

Yalvaç, Faruk, "Eleştirel Gerçekçilik: Uluslararası İlişkiler Kuramında Post-Pozitivizm Sonrası Aşama", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 6, Sayı 24, 2010, http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2013/02/elestirel-gerceklik1.pdf, (12.03.2015).

Yalvaç, Faruk, "Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler: Jeopolitik, Kapitalizm ve Devletler Sistemi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 38, Yaz 2013, http://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2015/04/Yalvac-Tarihsel-Sosyoloji-ve-Uluslararasi-Iliskiler.pdf, (12.03.2015).

Yemiş, Mehmet, "Marx ve Sivil Toplum", http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/010-02.pdf, (02.03.2015).

Yücel, Bülent, "Komünizm Sonrası Orta ve Doğu Avrupa Ülkelerindeki Anayasacılık Hareketleri", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1626/17440.pdf, (03.02.2018).

Uluslararası Af Örgütü İnternet Kaynakları

'Are we really foreign agents?' - Russia's crackdown on civil society, 12 November 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2013/11/are-we-really-foreign-agents-russias-crackdown-on-civil-society/, (12.02.2017).

'Nothing is Immune' Israel's destruction of landmark buildings in Gaza 9 December 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE1500292014ENGLISH.PDF, (20.02.2017).

'The Land Holds Us': Aboriginal Peoples' Right To Traditional Homelands In The Northern Territory, 10 August 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/28000/asa120022011en.pdf, (15.02.2017).

'The Nation We Aspire To Be' Revisiting Intellectual Disability And The Death Penalty, Supreme Court Strikes Down Florida Law, 29 May 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/4000/amr510342014en.pdf, (03.02.2017).

"Just What Were They Thinking When They Shot At People?" Crackdown On Anti-Government Protests In Burkina Faso, 15 January 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/212000/afr600012015en.pdf, (09.01.2017).

"Strangling Necks' Abductions, torture and summary killings of Palestinians by Hamas forces during the 2014 Gaza/Israel conflict, 27 May 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2116432015ENGLISH.PDF, (20.02.2017).

"These are some of the ways climate change can and is exacerbating inequalities:", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/climate-change/, (05.04.2019).

"We're sending a message of hope", https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2014/05/were-sending-a-message-of-hope/, (06.01.2017).

Act Now For Khady BassÈne, 1 October 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/afr490042010en.pdf, (08.01.2017).

Algeria: Don't silence families of the disappeared calling for the truth 13 August 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/40000/mde280072010en.pdf, (25.02.2017).

Algeria: End relentless targeting of government critics, 4 December 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2829512015ENGLISH.pdf, (25.02.2017).

Amnesty International (British Sectıon), Second Annual Report 1st June 1962 - 31st May 1963, https://www.amnesty.org/download/Documents/204000/pol100011963eng.pdf, (15.11.2016).

Amnesty International Annual Report, June 1 1964 - May 31 1965, https://www.amnesty.org/download/Documents/204000/pol100011965eng.pdf, (20.05.2016).

Amnesty International launches international justice campaign for Gaza conflict victims, 18 January 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/32000/mde150102011en.pdf, (20.02.2017).

Amnesty International Policy On State Obligations To Respect, Protect And Fulfil The Human Rights Of Sex Workers, 26 May 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/POL3040622016ENGLISH.PDF, (10.02.2017).

Amnesty International Report 2001, AI Publications, United Kingdom 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1000012001ENGLISH.PDF, (20.05.2016).

Amnesty International Report 2002, AI Publications, United Kingdom 2002. https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1000012002ENGLISH.PDF, (20.05.2016),

Amnesty International Report 2009, AI Publications, United Kingdom 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/pol100012009en.pdf, (20.05.2016).

Amnesty International staff members expelled from Morocco, 11 June 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/06/amnesty-international-staff-members-expelled-from-morocco/, (01.03.2017).

Amnesty International's response to the ICC Office of the Prosecutor's statement that it cannot investigate crimes committed during the Gaza conflict, 4 April 2012, https://www.amnesty.org/download/Documents/24000/mde150182012en.pdf, (20.02.2017).

Amnesty International's work, https://www.amnesty.org/en/what-we-do/armed-conflict/, (30.04.2016).

An Urgent Call For The Release Of Prisoner Of Conscience, Camilo Mejía Castillo: An Open Letter to President George W. Bush, 13 June 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr510962004en.pdf, (03.02.2017).

As Safe As Houses? Israel's Demolition of Palestinian Homes, 16 June 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/40000/mde150062010eng.pdf, (20.02.2017).

Australia apologises for abuses of Indigenous, 13 February 2008, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2008/02/australia-apologises-abuses-indigenous-20080213/, (15.02.2017).

Australia asylum suspension could harm world's most vulnerable, 9 April 2010, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2010/04/australia-asylum-suspension-could-harm-worlds-most-vulnerable/, (15.02.2017).

Australia must back Indigenous expertise to end crisis of children's incarceration, 2 June 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/06/australia-must-back-indigenous-expertise-to-end-crisis-of-childrens-incarceration/, (15.02.2017).

Australia: Asylum seekers held in cruel and prison-like regime on Manus Island, 11 December 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/12/australia-asylum-seekers-held-cruel-and-prison-regime-manus-island/, (15.02.2017).

Australia: Guantanamo-style abuse of child prisoners shows current detention system has failed, 28 July 2016, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/07/australia-guantanamo-style-abuse-of-child-prisoners-shows-current-detention-system-has-failed/, (15.02.2017).

Australia: Refugee death highlights fatal flaws in offshore processing, 29 April 2016, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/04/australia-nauru-refugee-death/, (15.02.2017).

Australian government must end state-sponsored racially discriminatory measures, 18 November 2009, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/11/australian-government-must-end-state-sponsored-racially-discriminatory-measures/, (15.02.2017).

Australia-Pacific: Offending Human Dignity- The "Pacific Solution" 24 August 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/116000/asa120092002en.pdf, (15.02.2017).

Break The Barriers To Free Choice In Burkina Faso, 15 July 2015, https://www.amnesty.org/en/documents/afr60/1960/2015/en/, (09.01. 2017).

Break The Walls Of Impunity And Injustice, 3 August 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/ASA3121822015ENGLISH.PDF, (16.02.2017).

Briefing To The Committee On The Eliminatıon Of Discirimination Against Women, 1 December 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/100000/mde280112004en.pdf, (25.02.2017).

Burkina Faso: Caravan briefing, 27 January 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/afr600032010en.pdf, (09.01.2017).

Call for international investigation of Gaza strikes, 20 June 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/mde150542006en.pdf, (20.02.2017).

Camille Roch Record number of students sign up for human rights education in Moldova, 11 December 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/education/2015/12/record-number-of-students-sign-up-for-human-rights-education-in-moldova/, (10.02.2017).

Case Closed: Rape And Human Rights In The Nordic Countries: Summary Report, 8 March 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/act770012010eng.pdf, (10.02.2017).

Chloe Roset London Amnesty Moldova wins awards for national TV series on how to claim human rights, 9 February 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/education/2015/02/amnesty-moldova-wins-awards-for-national-tv-series-on-how-to-claim-human-rights/, (10.02.2017).

Commute Bradley Manning’s sentence and investigate the abuses he exposed, 21 August 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/08/usa-

commute-bradley-manning-s-sentence-and-investigate-abuses-he-exposed/, (03.02.2017).

Comprehensive legal reform needed to address gender-based violence, 10 December 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/16000/mde290162013en.pdf, (01.03.2017).

Constitutional Guarantees Not Yet Delivered: Amnesty International Submission For The Un Universal Periodic Review - 27th Session Of The Upr Working Group, May 2017, 1 September 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR5354582016ENGLISH.PDF, (06.01.2017).

Consultation Promised But Justice Not Delivered, 4 June 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/amr460102010en.pdf, (07.02.2017).

Déjà Vu: diamond industry still failing to deliver on promises Summary of UK and US Results of Global Witness and Amnesty International Survey, 17 October 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/100000/pol340082004en.pdf, (03.02.2017).

Doing Business in the Russian Federation The human rights approach, 1 December 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460592002en.pdf, (12.02.2017).

Dokumenty!: Discrimination on Grounds of Race in the Russian Federation 19 March 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/108000/eur460012003en.pdf, (12.02.2017).

Eight Steps For Human Rights: Amnesty International's Human Rights Manifesto For Moroccan Senatorial Elections, 22 September 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2924692015ENGLISH.pdf., (01.03.2017).

Emilie White, "Engaging Aboriginal and Torres Strait Islanders on human rights issues in their communities", 6 February 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/education/2013/02/engaging-aboriginal-and-torres-strait-islanders-on-human-rights-issues-in-their-communities/, (15.02.2017).

Emilie White, "Schools in South Africa add 15,000 actions to the Letter Writing Marathon", 23 May 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/education/2013/05/schools-in-south-africa-add-15-000-actions-to-the-letter-writing-marathon/, (06.01.2017).

Enduring occupation Palestinians under siege in the West Bank, 4 June 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/68000/mde150332007en.pdf, (20.02.2017).

Erika Guevara Rosas, “Close Guantánamo and end the USA’s human rights hypocrisy”, 22 January 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2014/01/close-guant%C3%A1namo-and-end-the-usa-s-human-rights-hypocrisy/, (03.02.2017).

Evidence of medical workers and facilities being targeted by Israeli forces in Gaza, 7 August 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/mde150232014en.pdf, (20.02.2017).

Extrajudicial Execution, Torture, Ill-Treatment, Disappearance, Arbitrary Detention, 22 July 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/eur460202001en.pdf, (12.02.2017).

Failure to protect or punish: human rights violations and impunity in Chechnya Memorandum by Amnesty International to the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the conflict in Chechnya, 21 January 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460042002en.pdf, (12.02.2017).

False Promises Exploitation and forced labour of Nepalese migrant workers,13 December 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/28000/asa310072011en.pdf, (16.02.2017).

Fear of torture and illtreatment/incommunicado detention/arbitrary Detention, 11 September 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/eur590042005en.pdf, (10.02.2017).

Freedom of expression and assembly Possible Prisoners of Conscience, 9 April 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/eur590022009en.pdf, (10.02.2017).

Fujimori Case: the Supreme Court of Justice must comply with obligations of international law contracted by Chile, 1 August 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/60000/amr220062007en.pdf, (07.02.2017).

Further Informatıon On: Fear For Safety: Luis Alberto Ramírez Hinostroza (M), 18 September 2005,

https://www.amnesty.org/download/Documents/80000/amr460102005en.pdf, (07.02.2017).

Further Information On Fear For Safety / Ill-Treatment, 29 March 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/amr530022001en.pdf, (06.02.2017).

Further Information On Fear For Safety, 13 March 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/60000/amr530022007en.pdf, (06.02.2017).

Further Information On Freedom Of Expression And Assembly/ Possible Prisoners Of Conscience, 17 April 2009, https://www.amnesty.org/en/documents/eur59/004/2009/en/, (10.02.2017).

Further Information On Impunity: Victims Of Human Rights Abuses In All Countries, 10 March 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/72000/amr510382006en.pdf, (03.02.2017).

Further Information On Impunity: Victims Of Human Rights Abuses In All Countries, 16 March 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/72000/amr510442006en.pdf, (03.02.2017).

Further Information On Intimidation/ Fear Of Enforced Disappearance, Yahya Danfa (M), 27 June 2008, https://www.amnesty.org/download/Documents/52000/afr490032008eng.pdf, (08.01.2017).

Further Information On Medical Letter Writing Action: Release Of Michel Pereira, 18 February 2002, https://www.amnesty.org/en/documents/afr49/002/2002/en/, (08.01.2017).

Further Information On Medical Letter Writing Action: Release Of Michel Pereira, 18 February 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/112000/afr490022002en.pdf, (08.01.2017).

Further Information: Family Attacked By Mining Company Personnel, 21 September 2016, https://www.amnesty.org/en/documents/amr46/4860/2016/en/, (07.02.2017).

Further Information: Family Receives Threats And Faces Eviction: Máxima Acuña, 5 February 2014, https://www.amnesty.org/en/documents/amr46/004/2014/en/, (07.02.2017).

Further Information: Government Responds To Shop Raids Concern, 5 December 2012,

https://www.amnesty.org/download/Documents/16000/afr530062012en.pdf, (06.01.2017).

Further Information: Judge Orders Release Of Guantánamo Detainee: Adnan Farhan Abdul Latif, 26 July 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/amr510662010en.pdf, (03.02.2017).

Further Information: Prisoner Of Conscience, Staff Sergeant Camilo Mejia Castillo, 21 February 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/amr510422005en.pdf, (03.02.2017).

Further information on Fear of forcible repatriation Australia Asylum seekers stranded off Australian coast, 29 August 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/asa120062001en.pdf, (15.02.2017).

Further information on- Fear of forcible repatriation Australia/Nauru Asylum-seekers stranded off Australian coast, 28 August 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/asa120092001en.pdf, (15.02.2017).

Georgia and Russia must protect civilians in South Ossetia, 10 August 2008, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2008/08/georgia-and-russia-must-protect-civilians-south-ossetia-20080810/, (12.02.2017).

Georgia/Russia: Civilians In The Line Of Fire: The Georgia-Russia Conflict, 18 November 2008, https://www.amnesty.org/download/Documents/52000/eur040052008eng.pdf, (12.02.2017).

Georgia-Russia conflict: Protection of civilians and accountability for abuses should be a priority for all, 1 October 2008, https://www.amnesty.org/download/Documents/52000/eur040042008en.pdf, (12.02.2017).

Girls in Burkina Faso say 'no' to forced marriage, 25 November 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/11/girls-in-burkina-faso-say-no-to-forced-marriage/, (09.01.2017).

Global opposition to USA big brother mass surveillance, 18 March 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/03/global-opposition-to-usa-big-brother-mass-surveillance/, (03.02.2017).

Guadalupe Marengo, “Venezuela: Human rights and the rule of law are the only reasonable answer to the crisis”, 24 February 2014,

https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2014/02/venezuela-human-rights-and-the-rule-of-law-are-the-only-reasonable-answer-to-the-crisis/, (06.02.2017).

Health concern/Torture, 26 April 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/eur590012006en.pdf, (10.02.2017).

Hidden From View- HIV and women in rural South Africa, 6 March 2012, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2012/03/hidden-from-view-hiv-and-women-in-rural-south-africa/, (06.01.2017).

Historic Pride march in Moldova should be 'first of many', 20 May 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/05/historic-pride-march-moldova-should-be-first-many/, (10.02.2017).

http://amnesty.org.za/our-work/, (15.11.2016).

http://www.amnesty.org.tr/nav/19/acil-eylem, (02.04.2016).

http://www.amnesty.sn/spip.php?rubrique8, (08.01.2017).

http://www.amnestyusa.org/about-us/archives-project, (03.02.2017).

http://www.amnestyusa.org/about-us/who-we-are, (03.02.2017).

https://www.amnesty.org.au/campaigns/indigenous-justice/#action, (15.02.2017).

https://www.amnesty.org.tr/icerik/bagimsiz-denetim-raporlari, (18.03.2016).

https://www.amnesty.org.tr/icerik/biz-kimiz (13.03.2016).

https://www.amnesty.org.tr/nav/89/uluslararasi-tuzuk (13.03.2016).

https://www.amnesty.org.tr/tarihçe, (12.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/about-us/contact/, (10.10.2016).

https://www.amnesty.org/en/about-us/how-were-run/finances-and-pay/, (18.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/about-us/how-were-run/structure-and-people/, (05.11.2016).

https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/, (02.04.2016-17.05.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/ (18.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/armed-conflict/, (18.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/arms-control/, (19.03.2016)

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/climate-change/, (05.04.2019).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/corporate-accountability/, (19.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/death-penalty/, (19.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/detention/, (19.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/disappearances/, (20.03.2018).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/discrimination/, (20.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/freedom-of-expression/, (20.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/indigenous-peoples/, (20.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/international-justice/, (21.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/living-in-dignity/, (21.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/refugees-asylum-seekers-and-migrants/, (21.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/sexual-and-reproductive-rights/, (21.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/torture/, (30.04.2016).

https://www.amnesty.org/en/what-we-do/united-nations/, (22.03.2016).

https://www.amnesty.org/en/who-we-are/ (18.03.2016).

https://www.amnestyusa.org/our-work/, (04.04.2017).

https://www.amnesty.org.ru/, (03.05.2019).

Human beings are not bargaining chips Hamas must immediately end inhumane and illegal treatment of Gilad Shalit, 24 June 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/32000/mde150292011en.pdf, (20.02.2017).

Human rights and development groups welcome Palestine's move to join ICC; urge Europe's support, 8 January 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/212000/mde150022015en.pdf, (20.02.2017).

Human Rights At Risk Amid Protests, 1 April 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/4000/amr530092014en.pdf, (06.02.2017).

Human Rights At Risk In Treaty Talks, 13 July 2012, https://www.amnesty.org/download/Documents/20000/amr510622012en.pdf, (03.02.2017).

Human Rights Concerns In South Afrıca: Memorandum Sent To The South African Government- August 2009, 1 September 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/afr530082009en.pdf, (06.01.2017).

Human Rights Defender in Venezuela: José Luis Urbano, 9 December 2008, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2008/12/human-rights-defender-venezuela-jos-luis-urbano-20081209/, (06.02.2017).

Human Rights Not Hollow Words, An Appeal To President George W. Bush On The Occasion Of His Re-Inauguration, 19 January 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/amr510122005en.pdf, (03.02.2017).

Human rights of communities trampled in 'Gold Rush', 30 May 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/05/senegal-human-rights-communities-trampled-gold-rush/, (09.01.2017).

Impunity: Victims Of Human Rights Violations In All Countries, 7 March 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/72000/amr510342006en.pdf, (03.02.2017).

Ina Strøm, Syrian refugees start a new life in Norway through resettlement, 20 October 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/10/syria-refugees-new-life-norway-resettlement/, (10.02.2017).

Injustice Incorporated: Corporate Abuses And The Human Right To Remedy, 7 March 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/pol300012014en.Pdf, (03.02.2017).

Intimidation / possible prisoners of conscience, 29 June 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/eur590052006en.pdf, (10.02.2017).

Intimidation/ fear of enforced disappearance, 10 March 2008, https://www.amnesty.org/download/Documents/52000/afr490022008eng.pdf, (08.01.2017).

Iraq, Looting, lawlessness and humanitarian consequences, 10 April 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/108000/mde140852003en.pdf, (03.02.2017).

Island of Despair: Australia's 'processing of refugees' Of Refugees On Nauru, 17 October 2016,

https://www.amnesty.org/download/Documents/ASA1249342016ENGLISH.PDF, (15.02.2017).

Israel / Occupied Palestinian Territories: Letter to Permanent Representative of the Russian Federation to The United Nations: The Conflict in Gaza and Southern Israel, 6 May 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/mde150172009en.pdf, (20.02.2017).

Israel / OPT: Fuelling Conflict: Foreign Arms Supplies To Israel/Gaza, 23 February 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/mde150122009en.pdf, (20.02.2017).

Israel And The Occupied Territories/ Palestinian Authority, The Right to Return: The Case of the Palestinians, Policy Statement, 29 March 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/mde150132001en.pdf, (20.02.2017).

Israel and the Occupied Territories Shielded from scrutiny: IDF violations in Jenin and Nablus, 4 November 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/mde151432002en.pdf, (20.02.2017).

Israel/Occupied Palestinian Territories (OPT): Mandate of the Special Rapporteur on the OPT should be made comprehensive 11 July 2008, https://www.amnesty.org/download/Documents/56000/mde150282008eng.pdf, (20.02.2017).

Israel: House Destruction- Palestinian Civilians, 3 May 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/mde150342001en.pdf, (20.02.2017).

Israeli campaign to avoid accountability for Gaza war crimes must be rejected, 6 April 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/32000/mde150232011en.pdf, (20.02.2017).

Israel-USA: Ensure Israel hands over maps of cluster bombs strikes in South Lebanon, 29 January 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/68000/mde150012007en.pdf, (20.02.2017).

Jailed After Exposing Possible Human Rights Abuses: Chelsea Manning: Write For Rights Case Card, 1 October 2014, https://www.amnesty.org/en/documents/amr51/044/2014/en/, (03.02.2017).

John Jeanette Solstad Remø: Write For Rights Poster, 1 October 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/eur360022014en.pdf, (10.02.2017).

Johnson Zeke, More than 160,000 voices call on Obama to close Guantánamo, 23 January 2012, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2012/01/more-than-160000-voices-call-on-obama-to-close-guantanamo/, (03.02.2017).

Justice for everybody Human rights in the Russian Federation, Amnesty International briefing, 29 October 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460232002en.pdf, (12.02.2017).

Kathmandu by the Communist Party of Nepal (Maoist), 17 August 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/asa311572004en.pdf, (16.02.2017).

Killings at Marikana, 1 August 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR530042014ENGLISH.pdf, (06.01.2017).

Kristin Hulaas Sunde, Whistleblower Chelsea Manning thanks Amnesty activists for their support, 8 April 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/04/whistleblower-chelsea-manning-thanks-amnesty-activists-for-their-support/, (03.02.2017).

Kristin Hulaas Sunde, "A breakthrough for transgender people's rights in Norway: John Jeanette's journey", 13 April 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/04/a-breakthrough-for-transgender-peoples-rights-in-norway-john-jeanettes-journey/, (10.02.2017).

Kumi Naidoo Uluslararası Af Örgütü'nün gelecek dönem Genel Sekreteri olarak atandı, 21 Aralık 2017, https://amnesty.org.tr/icerik/kumi-naidoo-uluslararasi-af-orgutunun-gelecek-donem-genel-sekreteri-olarak-atandi, (10.02.2018).

LGBT rights in Moldova must be respected after pro-equality march is banned, 28 April 2010, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2010/04/lgbt-rights-moldova-must-be-respected-after-pro-equality-march-banned/, (10.02.2017).

Luca Damiani, "A visual story of empowerment in Burkina Faso", 23 August 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/education/2013/08/a-visual-story-of-empowerment-in-burkina-faso/, (09.01.2017).

Making Grief a Platform for Change - Opinion Piece by Irene Khan, Secretary General of Amnesty International, 30 April 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/mde150882002en.pdf, (20.02.2017).

Malaysia- Human rights at risk in mass deportation of undocumented migrants, 2 December 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/asa280082004en.pdf, (15.02.2017).

Malaysia must end ban on Christians saying ‘Allah’, 23 June 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/06/malaysia-must-overturn-ban-christians-saying-allah/, (15.02.2017).

Malaysia opposition leader Anwar faces 'show trial', 29 January 2010, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2010/01/opposition-leader-anwar-faces-039show-trial039-malaysia-20100129/, (15.02.2017).

Malaysia Students penalized for political activities, 29 June 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/asa280162001en.pdf, (15.02.2017).

Malaysia The Internal Security Act (ISA), 1 March 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/104000/asa280062003en.pdf, (15.02.2017).

Malaysia urged to end brutal punishments after women caned, 18 February 2010, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2010/02/malaysia-urged-end-brutal-punishments-after-women-caned-20100218/, (16.02.2017).

Malaysia: Drop charges against cartoonist for tweets, 5 November 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/11/malaysia-drop-charges-against-cartoonist-for-tweets/, (15.02.2017).

Malaysia: End caning as a punishment against immigrants, 2 July 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/asa280042009eng.pdf, (16.02.2017).

Malaysia: Lawyers and judges face intimidation in ‘Allah’ case, 15 January 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/asa280012010en.pdf, (15.02.2017).

Malaysia: Open Letter From The Directors Of Amnesty International's Sections In The Asia-Pacific Region, 15 February 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/asa280032005en.pdf, (16.02.2017).

Malaysia: Release of prisoner of conscience Anwar Ibrahim a momentous day for human rights, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/05/malaysia-release-of-prisoner-of-conscience-anwar-ibrahim-a-momentous-day-for-human-rights/, (15.02.2017).

Malaysia’s crackdown on anti-racism protesters flouts freedom of association, 18 March 2011,

https://www.amnesty.org/download/Documents/28000/asa280012011en.pdf, (15.02.2017).

Malaysian activist acquitted after 12 years of legal battles, 24 November 2008, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2008/11/malaisie-une-militante-acquitt-e-apr-s-douze-ans-de-bataille-judiciair/, (15.02.2017).

Malaysian woman first to be caned under Shariah law, 21 August 2009, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/08/mujer-malaisia-primera-persona-azotada-vara-aplicacion-ley-islamica-20090821/, (16.02.2017).

Maze of injustice The failure to protect Indigenous women from sexual violence in the USA, End injustice-Indigenous voices must be heard, 24 April 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR510592007ENGLISH.PDF, (03.02.2017).

Medical Letter Writing Action Fear of further deterioration of health Anwar Ibrahim, 25 August 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/asa280112004en.pdf, (15.02.2017).

Medical Letter Writing Action, Fear of psychological torture of 10 detainees Malaysia, 21 May 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/asa280102001en.pdf, (15.02.2017).

Memorandum Amnesty International's Concerns Relating To Policing During And After The Events Of 7 April 2009 In Chişinău, 17 April 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/eur590032009en.pdf, (10.02.2017).

Michael Bochenek, Surveillance without oversight a danger to society, 20 June 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2013/06/surveillance-without-oversight-a-danger-to-society/, (03.02.2017).

Mining And Human Rights In Senegal: Closing The Gaps In Protection, 30 May 2014, https://www.amnesty.org/en/documents/afr49/002/2014/en/, (08.01.2017).

Moldova (Self-Proclaimed Dnestr Moldavian Republic): Possible Prisoner Of Conscience/ Health Concern/ Legal Concern: Valentin Besleag (M), 11 June 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/64000/eur590012007en.pdf, (10.02.2017).

Moldova (Self-Proclaimed Dnestr Moldavian Republic): Possible Prisoner Of Conscience/ Health Concern/ Legal Concern: Valentin Besleag (M), 11 June 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/64000/eur590012007en.pdf, (10.02.2017).

Moldova: Banning LGBTI demonstrations creates a dangerous climate, 2 March 2012, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2012/03/moldova-banning-lgbti-demonstrations-creates-dangerous-climate/, (10.02.2017).

Moldova: Serious human rights concerns remain, 22 June 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/eur590062009en.pdf, (10.02.2017).

Morocco/Western Sahara: Eight new prisoners of conscience in October, 6 November 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/mde290112009en.pdf, (01.03.2017).

Nepal A deepening human rights crisis Time For International Action, 19 December 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/116000/asa310722002en.pdf, (16.02.2017).

Nepal: A Long Ignored Human Rights Crisis is Now On The Brink of Catastrophe, 18 February 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/asa310222005en.pdf, (16.02.2017).

New revelations on Sahrawi disappearance cases highlight truth and justice deficit, 12 September 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/16000/mde290112013en.pdf, (01.03.2017).

No More Half Measures: Addressing Enforced Disappearances In Morocco And Western Sahara, 28 August 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/mde290052009en.pdf, (01.03.2017).

No progress in Chechnya without accountability, 17 April 2009, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/04/no-avances-chechenia-sin-rendicion-cuentas-20090417/, (12.02.2017).

Norway: Further Information Of Fear Of Imiinent Deportation/Fear Of Torture, Abdulkader Hasan Khalaf, 14 December 2001, https://www.amnesty.org/en/documents/eur36/002/2001/en/, (10.02.2017).

Norway: Further Information: Journalist Loses Final Asylum Appeal In Norway: Genci Angjellari, 23 December 2015, https://www.amnesty.org/en/documents/eur36/3111/2015/en/, (10.02.2017).

Norway: Human Rights Council Adopts Universal Periodic Review Outcome On Norway: Amnesty International Welcomes Action To Address Violence Against Women And To Protect Rights Of Detainees And Refugees,17

March 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/40000/eur360012010en.pdf, (10.02.2017).

Norway: The Human Cost Of 'Crushing' The Market: Criminalization Of Sex Work In Norway, 26 May 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR3640342016ENGLISH.PDF, (10.02.2017).

Norwegian telethon scoops more than $30m for Amnesty International, 22 October 2012, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2012/10/norwegian-telethon-scoops-more-m-amnesty-international/, (10.02.2017).

Obama must press King Mohammed VI over 'rape and kissing' laws, 21 November 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/11/moroccowestern-sahara-president-obama-must-press-king-mohammed-vi-over-rape-and-kissing-laws/, (01.03.2017).

Olympic Committee Should Be Firm Against Homophobia, 27 September 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/eur460412013en.pdf, (12.02.2017).

One year after her conviction Chelsea Manning must be released, 30 July 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/07/usa-one-year-after-her-conviction-chelsea-manning-must-be-released/, (03.02.2017).

One Year In Prison For Denouncing Corruption, 9 December 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2852992016ENGLISH.pdf, (01.03.2017).

Open letter condemning the abduction and killing of civilians and the "blockade" of Kathmandu by the Communist Party of Nepal (Maoist), 17 August 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/asa311572004en.pdf, (16.02.2017).

Open Letter From Amnesty International, Human Rights Watch And The International Commission Of Jurists To The Leader Of The Communist Party Of Nepal (Maoist), 19 May 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/asa310462005en.pdf, (16.02.2017).

Open letter on the occasion of negotiations concerning the European Union-Algeria Action Plan in the framework of the European Neighbourhood Policy, 20 June 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/mde280072014en.pdf, (25.02.2017).

Open letter regarding human rights violations by the Communist Party of Nepal (Maoist), 16 September 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/asa311652004en.pdf, (16.02.2017).

Open Letter To European Union Foreign Ministers Regarding The Closure Of Guantanamo, 22 January 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/amr510102009en.pdf, (03.02.2017).

Open letter to the Security Council (Conflict In Gaza- Enquiry Into Allegations Of HR Law Violations), 22 January 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/ior410072009en.pdf, (20.02.2017).

Organizers of peaceful demonstration blamed for violence in Moldova, 9 April 2009, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/04/organizers-peaceful-demonstration-blamed-violence-moldova-20090409/, (10.02.2017).

Over 2,000 Women In Peru Denied Justice, 30 January 2014, https://www.amnesty.org/en/documents/amr46/003/2014/en/, (07.02.2017).

Over 30 killed during protests in the Peruvian Amazon, 9 June 2009, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2009/06/over-30-killed-during-protests-peruvian-amazon-20090609/, (07.02.2017).

Palestinian non-member state observer recognition at the UN, 12 December 2012, https://www.amnesty.org/download/Documents/24000/mde210052012en.pdf, (20.02.2017).

Peru/Chile Serious human rights violations during the presidency of Alberto Fujimori (1990-2000), 5 December 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/80000/amr460072005en.pdf, (07.02.2017).

Peru/Japan Alberto Fujimori ex-president of Peru must be brought to justice 25 October 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/amr460172001en.pdf, (07.02.2017).

Peru: Amnesty International welcomes Peru’s legislation on the Right of Indigenous Peoples to Prior Consultation, but concerns on implementation remain Human Rights Council adopts Universal Periodic Review outcome on Peru, 15 March 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/amr460012013en.pdf, (07.02.2017).

Peru: Bagua, Six Months On: "Just Because We Think And Speak Differently, They Are Doing This Injustice To Us", 2 December 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/amr460172009en.pdf, (07.02.2017).

Peru: Death Threats/Fear For Safety, 12 November 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr460152004en.pdf, (07.02.2017).

Peru: Fatal Flaws- Barriers To Maternal Health In Peru, 9 July 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/amr460082009eng.pdf, (07.02.2017).

Peru: Fujimori appeal hearing ends, 25 November 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/amr460182009en.pdf, (07.02.2017).

Peru: Further Information: Steps Taken Toward Dialogue After Clashes, 9 July 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/amr460102009eng.pdf, (07.02.2017).

Peru: The trial of Fujimori - A crucial step towards justice, 7 December 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/60000/amr460112007en.pdf, (07.02.2017).

Peru: Thousands of indigenous women forcibly sterilized may be denied justice, 29 January 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/4000/amr460022014en.pdf, (07.02.2017).

Peruvian Congress unanimously passes Indigenous consultation law, 25 August 2011, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2011/08/peruvian-congress-unanimously-passes-indigenous-consultation-law/, (07.02.2017).

Police role suspected in continued attacks on Venezuelan family, 1 June 2011, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2011/06/police-role-suspected-continued-attacks-venezuelan-family/, (06.02.2017).

Poor And Excluded Women. Denial Of The Right To Maternal And Child Health, 10 July 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/72000/amr460042006en.pdf, (07.02.2017).

Possible Disappearance/Forcible Return, Maher Arar, 20 October 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/116000/amr511592002en.pdf, (03.12.2016).

Possible Secret Detention/Fear Of Torture: Ali Drif (M), Algerian National, 7 March 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/88000/mde280022005en.pdf, (25.02.2017).

President Zuma must urgently make Marikana findings public, 30 March 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/03/south-africa-president-zuma-marikana-findings/, (06.01.2017).

Prisoner Of Conscience, Staff Sergeant Camilo Mejıa Castillo, 2 June 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr510922004en.pdf, (03.02.2017).

Private Bradley Manning's Application For Clemency, 14 November 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/amr510782013en.pdf, (03.02.2017).

Prolonged Secret Detention/Fear Of "Disappearance"/Fear Of Ill-Treatment: Boubaker Kamas (M), 24 January 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/mde280012002en.pdf, (25.02.2017).

Putting An End To Impunity: A Unique Opportunity Not To Be Missed, 29 April 2002, https://www.amnesty.org/en/documents/afr49/001/2002/en/, (08.01.2017).

Resolution On State Obligations To Respect Protect And Fulfil The Human Rights Of Sex Workers, https://www.amnesty.org/en/policy-on-state-obligations-to-respect-protect-and-fulfil-the-human-rights-of-sex-workers/, (10.02.2017).

Retaliation against Palestine’s welcome accession to ICC must stop, 7 January 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/212000/mde150012015en.pdf, (20.02.2017).

Richard Bennett, No justice for Afghan civilians killed by US or NATO forces, 13 August 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2014/08/no-justice-for-afghan-civilians-killed-by-us-or-nato-forces/, (03.02.2017).

Rights trampled Protests, violence and repression in Western Sahara, 20 December 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/40000/mde290192010en.pdf, (01.03.2017).

Russian Federation Chechen Republic: Renewed conflict The Chechen conflict: impunity and continuing crimes against civilians, 13 August 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/eur460242001en.pdf, (12.02.2017).

Russia: Amnesty International's Moscow Office sealed, 2 November 2016, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/11/russia-amnesty-internationals-moscow-office-sealed/, (12.02.2017).

Russia: Moscow authorities stonewall attempts to resolve office closure, 3 November 2016, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/11/russia-moscow-authorities-stonewall-amnesty-internationals-attempts-to-resolve-office-closure/, (12.02.2017).

Russia: Peaceful activist sentenced under repressive new law must be released, 7 December 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/12/russia-peaceful-activist-sentenced-under-repressive-new-law-must-be-released/, (12.02.2017).

Russian Federation / Uzbekistan: Fear Of Forcible Deportation/Fear Of Torture, Mannopzhon Rakhmatullaye, 4 December 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460662002en.pdf, (12.02.2017).

Russian Federation / Uzbekistan: Further Information On Fear Of Forcible Deportation/Fear Of Torture, Mannopzhon Rakhmatullaye, 20 July 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/eur460412004en.pdf, (12.02.2017).

Russian Federation (Chechen Republic): Fear For Safety / Fear Of Torture / Prisoner Of Conscience, Dik Altemirov, Aged 67, 31 May 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/128000/eur460132001en.pdf, (12.02.2017).

Russian Federation (Chechen Republic): Further Information On Fear For Safety / Fear Of Torture / Prisoner Of Conscience, Dik Altemirov, Aged 67, 15 July 2001, https://www.amnesty.org/en/documents/eur46/019/2001/en/, (12.02.2017).

Russian Federation / Uzbekistan: Further Information On: Fear Of Forcible Deportation/Fear Of Torture, Mannopzhon Rakhmatullaye, 21 March 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/eur620032005en.pdf, (12.02.2017).

Russian Federation: Briefing to the UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women, 1 June 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/40000/eur460222010en.pdf, (12.02.2017).

Russian Federation: What justice for Chechnya's disappeared?, 23 May 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/64000/eur460152007en.pdf, (12.02.2017).

Russian Federation: Appeal Case: Bring To Justice Those Who Are Guilty Of The Murder Of Khursheda Sultonova, 14 November 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/eur460582006en.pdf, (12.02.2017).

Russian Federation: The Risk of Speaking Out Attacks on Human Rights Defenders in the context of the armed conflict in Chechnya, 9 November 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/96000/eur460592004en.pdf, (12.02.2017).

Russian Federation: Update on the situation regarding Chechens and in the Chechen Republic following the October hostage taking incident in Moscow, 7 November 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460602002en.pdf, (12.02.2017).

Russian Federation: Violent Racism Out Of Control, 3 May 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/76000/eur460222006en.pdf, (12.02.2017).

Russian NGO branded as 'foreign agent' after reporting on Russian military action in Ukraine, 29 August 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/08/russian-ngo-branded-foreign-agent-after-reporting-russian-military-action-ukraine/, (12.02.2017).

Sahrawis prevented from travelling and punished for their stance, 7 August 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/48000/mde290082009eng.pdf, (01.03.2017).

Secretary General And Senior Leadership Team, https://www.amnesty.org/en/about-us/secretary-general-and-senior-leadership-team/, (03,03,2019); USA Board of Directors, https://www.amnestyusa.org/about-us/who-we-are/board-of-directors/, (03.03.2019).

Sergei Gurgurov [Global Letter-Writing Marathon 2008], 29 October 2008, https://www.amnesty.org/download/Documents/56000/eur590022008en.pdf, (10.02.2017).

Serious Human Rights Violations Associated With The Preparation For And Staging Of The Sochi Olympic Games, 10 February 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/eur460082014en.pdf, (12.02.2017).

Shadow Of Impunity: Torture In Morocco And Western Sahara, 19 May 2015,https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE290012015ENGLISH.PDF, (01.03.2017).

Smoke And Mirrors: Lonmin's Failure To Address Housing Conditions At Marikana, 15 Ağust 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR5345522016ENGLISH.PDF, (06.01.2017).

Solidarity Statement For Prisoner Of Conscience Anwar Ibrahim, 10 August 2015,https://www.amnesty.org/download/Documents/ASA2822592015ENGLISH.pdf, (15.02.2017).

Solutions to the historic violation of Indigenous rights will only be found through respectful dialogue, in good faith, with Indigenous peoples, 7 August 2009, https://www.amnesty.org/download/Documents/44000/amr010042009en.pdf, (03.02.2017).

South Africa's Marikana Inquiry must be enabled to operate effectively, 26 September 2012, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2012/09/south-africas-marikana-inquiry-must-be-enabled-operate-effectively/, (06.01.2017).

Statute Of Amnesty International, 1 January 1985, https://www.amnesty.org/en/documents/pol20/001/1985/en/, (05.11.2016).

Statute Of Amnesty International, 29 November 2017, https://www.amnesty.org/download/Documents/POL2072982017ENGLISH.PDF, (10.09.2018).

Steps towards change or empty promises? 15 September 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/112000/mde280052003en.pdf, (25.02.2017).

Syria: 'Civilian Objects Were Not Damaged': Russia's Statements On Its Attacks In Syria Unmasked, 23 December 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2431132015ENGLISH.PDF, (12.02.2017).

Syria: Cases Of Suspected Civilian Casualties In Us-Led Combined Joint Task Force Attacks In Syria Since 23 September 2014, 26 October 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE2450372016ENGLISH.PDF, (03.02.2017).

Tell Lonmin to improve the living conditions of its workers now, https://www.amnesty.org/en/get-involved/take-action/lonmin-broken-promises/, (06.01.2017).

The 10th Anniversary Of "Law Of War" Detentions At Guantánamo: Amnesty International Written Statement To The 19th Session Of The Un Human Rights Council (27 February – 23 March 2012), 9 February 2012, https://www.amnesty.org/download/Documents/20000/amr510112012en.pdf, (03.02.2017).

The Faces Of Impunity: A Year After The Protests, Victims Still Await Justice, 24 March 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5312392015ENGLISH.pdf, (06.02.2017).

The historical responsibility of the Chilean Supreme Court, 20 August 2007, https://www.amnesty.org/download/Documents/60000/amr220042007en.pdf, (07.02.2017).

The impact of indefinite detention: the case to change Australia's mandatory detention regime, 29 June 2005, https://www.amnesty.org/download/Documents/84000/asa120012005en.pdf, (15.02.2017).

The lands on which Indigenous Peoples live are often rich in resources and have been appropriated, sold, leased or simply plundered and polluted by governments and private companies.", https://www.amnesty.org/en/what-we-do/indigenous-peoples/, (30.04.2016).

The price of protest must not be death, 26 May 2015, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/05/peru-the-price-of-protest-must-not-be-death/, (07.02.2017).

The Russian Federation Denial of justice, 29 October 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460272002en.pdf, (12.02.2017).

The Search for Justice 10 January 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/asa310012013en.pdf, (16.02.2017).

There is always a brighter future: Keeping Indigenous kids in the community and out of detention in Western Australia, 11 June 2015, https://www.amnesty.org.au/wp-content/uploads/2016/02/CIE_WA-Report_low-res.pdf, (15.02.2017).

This Is Breaking People Human Rights Violations at Australia's Asylum Seeker Processing Centre on Manus Island, Papua New Guinea, 11 December 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/asa120022013en.pdf, (15.02.2017).

Torture in the "War on Terror" A memorandum to the Algerian President, 17 April 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/80000/mde280082006en.pdf, (25.02.2017).

Torture/ill-treatment/“disappearance”/arbitrary Detention, 16 January 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/120000/eur460022002en.pdf, (12.02.2017).

Tracy Doig, 20 years of democracy: South Africa’s activists demand action, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2014/06/20-years-of-democracy-south-africas-activists-demand-action/, (06.01.2017).

Trade Union Leaders Released Pending Trial: Further Information, 1 April 2011, https://www.amnesty.org/en/documents/amr46/004/2011/en/,(07.02.2017).

Travel restrictions stop Algerian activists from attending World Social Forum, 26 March 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/03/travel-restrictions-stop-algerian-activists-from-attending-world-social-forum/, (25.02.2017).

Two Refugees Dead, Many Injured In Attack, 10 June 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/4000/afr530012014en.pdf, (06.01.2017).

Two Years After The Protests, The Victims Are Still Waiting For Justice, 12 February 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5334292016ENGLISH.pdf, (06.02.2017).

Two years on, no justice for hate crime in South Africa, 24 April 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2013/04/two-years-on-no-justice-for-hate-crime-in-south-africa/, (06.01.2017).

Two years too long - repression of protests must end, 20 February 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/02/moroccowestern-sahara-two-years-too-long-repression-of-protests-must-end/, (01.03.2017).

Ukraine: Crimea In The Dark: The Silencing Of Dissent,15 December 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR5053302016ENGLISH.PDF, (12.02.2017).

Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Tüzüğü, https://www.amnesty.org.tr/public/uploads/files/ULUSLARARASI%20AF%20%C3%96RG%C3%9CT%C3%9C%20T%C3%9CRK%C4%B0YE%20%C5%9EUBES%C4%B0%20T%C3%9CZ%C3%9C%C4%9E%C3%9C.pdf, (10.09.2018).

UN 'miss opportunity' to allow Western Sahara human rights monitoring, 25 April 2013, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2013/04/un-miss-opportunity-to-allow-western-sahara-human-rights-monitoring/, (01.03.2017).

Under the rubble: House demolition and destruction of land and property, 17 May 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/100000/mde150332004en.pdf, (20.02.2017).

United States Of America: Doctrine Of Pervasive ‘War’ Continues To Undermine Human Rights, 15 September 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/amr510852010en.pdf, (03.02.2017).

Unlawful Force And The Pattern Of Concealment: Barriers to accountability for the killings at Marikana, 1 August 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/AFR530042014ENGLISH.pdf, (06.01. 2017).

Unnecessary Burden: Gender Discrimination And Uterine Prolapse In Nepal: Briefing, 20 February 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/8000/asa310022014en.pdf, (16.02.2017).

Unrestrained powers: Torture by Algeria’s Military Security, 9 July 2006, https://www.amnesty.org/download/Documents/80000/mde280042006en.pdf, (25.02.2017).

Urgent Action Critics Of Venezuelan Government Detained, 01 April 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/amr530042010en.pdf, (06.02.2017).

Urgent Action Establish The Whereabouts Of Missing Miners, 10 March 2016,https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5336022016ENGLISH.pdf, (07.02.2017).

Urgent Action Family Continues Facing Police Harassment, 4 February 2015,https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR4600022015ENGLISH.pdf, (07.02.2017).

Urgent Action Further Information: Establish The Whereabouts Of Missing Miners, 15 March 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5336462016ENGLISH.pdf, (07.02.2017).

Urgent Action Indigenous Leader Could Face Unfair Trial, 26 May 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/amr460072010en.pdf, (07.02.2017).

Urgent Action Jailed Opposition Leaders’ Prison Cells Raided, 16 February 2015, https://www.amnesty.org/en/documents/amr53/0016/2015/en/, (07.02.2017).

Urgent Action Opposition Politician Arbitrarily Detained, 8 May 2013, https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/amr530062013en.pdf, (06.02.2017).

Urgent Action Police Threaten And Intimidate Barrios Family, 26 September 2014,

https://www.amnesty.org/download/Documents/4000/amr530192014en.pdf, (06.02.2017).

Urgent Action Three Killed, Hundreds Injured During Protests, 19 May 2015,https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR4616812015ENGLISH.pdf, (07.02.2017).

Urgent Action Trade Union Leaders Detained, 20 January 2011, https://www.amnesty.org/download/Documents/28000/amr460012011en.pdf, (07.02.2017).

Urgent Action, Journalist And Family At Risk of Deportation, 16 November 2015,https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR3628642015ENGLISH.pdf, (10.02.2017).

USA (And Afghanistan): Incommunicado Detention/Fear Of Torture Or Ill-Treatment, Baryalai, 22 November 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/116000/amr511762002en.pdf, (03.02.2017).

USA (North Carolina) Willie Ervin Fisher, black, aged 38, 14 February 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/amr510262001en.pdf, (03.02.2017).

USA must come clean about civilian deaths caused by Coalition air strikes in Syria, 26 October 2016, https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/10/usa-must-come-clean-about-civilian-deaths-caused-by-coalition-air-strikes-in-syria/, (12.02.2017).

USA/Afghanistan: Further Information On Incommunicado Detention/Fear Of Torture Or Ill-Treatment, Baryalai, 24 December 2002, https://www.amnesty.org/download/Documents/116000/amr511912002en.pdf, (03.02.2017).

USA/Canada/Syria: Further Information On Fear Of Torture/ Incommunicado Detention/Detention Without Trial Maher Arar, 7 August 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/112000/mde240292003en.pdf, (03.02.2017).

USA: Death Penalty, Still A Part Of The ‘American Experiment’, Still Wrong, 22 September 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/36000/amr510892010en.pdf, (03.02.2017).

USA: Demand Commutation For Chelsea Manning, 7 December 2016, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5152842016ENGLISH.pdf, (03.02.2017).

USA: Deteriorating Health Of Michel Pereira: Medical Letter Writing Action, 23 October 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/afr490042001en.pdf, (08.01.2017).

USA: Digging For Transparency: How U.S. Companies Are Only Scratching The Surface Of Conflict Minerals Reporting, 22 April 2015, https://www.amnesty.org/download/Documents/AMR5114992015ENGLISH.PDF, (03.02.2017).

USA: Edward Snowden is a hero not a traitor, 4 June 2015, https://www.amnesty.org/en/get-involved/take-action/edward-snowden-hero-not-traitor/, (03.02.2017).

Venezuela A Human Rights Agenda for the current crisis, 21 January 2003, https://www.amnesty.org/download/Documents/104000/amr530012003en.pdf, (06.02.2017).

Venezuela Human Rights under Threat, 11 May 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr530052004en.pdf, (06.02.2017).

Venezuela: Further Information On Death Threats/Fear For Safety, 16 May 2004, https://www.amnesty.org/download/Documents/92000/amr530092004en.pdf, (06.02.2017).

Veronica Scognamiglio “I should be seen as the person I am on the inside”: John Jeanette’s story, 10 December 2014, https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2014/12/i-should-be-seen-as-the-person-i-am-on-the-inside-john-jeanettes-story/, (10.02.2017).

West African Human Rights Defenders Under Attack Burkina Faso: the long and dangerous fight for justice, 13 August 2001, https://www.amnesty.org/download/Documents/124000/afr600032001en.pdf, (09.01.2017).

When token gestures are not enough: human rights and the Algeria-EU, 18 April 2002, accordhttps://www.amnesty.org/download/Documents/120000/mde280072002en.pd, (25.02.2017).

Why the EU should stop blocking Palestinian membership of the ICC Position paper from Amnesty International, Broederlijk Delen, Christian Aid, the International Federation for Human Rights (FIDH), Human Rights Watch, and Pax Christi Flanders, 12 December 2014, https://www.amnesty.org/download/Documents/208000/mde210052014en.pdf, (20.02.2017).

Women, 1 June 2010, https://www.amnesty.org/download/Documents/40000/eur460222010en.pdf, (12.02.2017).

Write For Rights 2010: Act Now For Khady Bassène, 1 October 2010, https://www.amnesty.org/en/documents/afr49/004/2010/en/, (08.01.2017).

EK-1 Veri Analizi İçin Oluşturulmuş Tablolar

Tablo-I. Uluslararası Af Örgütü'nün Çalıştığı İnsan Hakları ve İhlalleri ile Türkçe Karşılıkları

Armed Conflict: Silahlı Çatışma	Killings and Disappearances: Öldürmeler ve Kaybedilmeler
Armed Groups: Silahlı Gruplar	Lgbt Rights: LGBT Hakları
Arms Trade: Silah Ticareti	Maternal Health And Reproductive Rights: Anne Sağlığı ve Üreme Hakları
Asylum: İltica	Migrants: Göçmenler
Business and Human Rights: İş ve İnsan Hakları	Penal Institutions: Cezaevleri
Censorship and Free Speech: Sansür ve İfade Özgürlüğü	Poverty: Yoksulluk
Child Labour: Çocuk İşçiliği	Press Freedom: Basın Özgürlüğü
Child Soldiers: Çocuk Askerler	Prisoners Of Conscience: Düşünce Mahkumları
Children: Çocuklar	Racial Discrimination: Irksal Ayrımcılık
Corporal Punishment: İşkence Fiziki Ceza	Refugees: Mülteciler
Corporate Accountability: Kurumsal Hesapverilebilirlik	Religious Groups: Dinsel Gruplar
Death Penalty: Ölüm Cezası	Right To Education: Eğitim Hakkı
Demonstrations: Gösteriler	Right To Food: Beslenme Hakkı
Detention: Gözaltı/Alıkoyma	Right To Health: Sağlık Hakkı
Disappearances: Kaybedilenler	Right To Water: Su Hakkı
Discrimination: Ayrımcılık	Sexual Violence: Cinsel Şiddet
Domestic Violence: Aile İçi Şiddet	Slums and The Right to Housing: Gecekondular ve Barınma Hakkı
Economic, Social and Cultural Rights: Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar	Torture and Other İll-Treatment: İşkence ve Diğer Kötü Muameleler
EU: AB	Terrorism: Terörizm
Exploitation of Natural Resources: Doğal Kaynakların Sömürülmesi	Trafficking of Women and Girls: Kadın ve Kız Çocukları Kaçakçılığı
Honour Killings. Töre Cinayetleri	Trade: Ticaret
Human Rights Defenders and Activists: İnsan Hakları Savunucuları ve Aktivistleri	UN Convention Against Torture: BM İşkenceye Karşı Sözleşme
Impunity: Cezasızlık	UN: BM
Internally Displaced People: Ulusiçi Yer Değiştirilmeler	UN Convention on The Rights of The Child: BM Çocuk Hakları Sözleşmesi
Indigenous People: Yerli Halk	Unfair Trials: Adil Olmayan Yargılama
International Justice: Uluslararası Adalet	Unlawful Detention: Yasadışı Alıkoyma
International Organizations: Uluslararası Örgütler	Unlawful Killings: Yasa Dışı Öldürmeler
Internet And Social Media: İnternet ve Sosyal Medya	War Crimes And Crimes Against Humanity: Savaş Suçları ve İnsanlığa Karşı Suçlar
Justice Systems: Adalet Sistemi	Women and Girls: Kadınlar ve Kız Çocukları
Juveniles and Human Rights: Gençler ve İnsan Hakları	Women's Rights: Kadın Hakları

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo-II. Uluslararası Af Örgütünün Şubesi Olan Ülkeler ve Bu Ülkelerin BM İnsani Gelişme Endeksi Değerleri

No	Afrika	BMİGED	Ortadoğu ve Kuzey Afrika	BMİGED	Amerika Kıtası	BMİGED	Avrupa ve Orta Asya	BMİGED	Asya ve Pasifik	BMİGED
1	Güney Afrika	666	İsrail	899	ABD	920	Norveç	949	Avustralya	939
2	Gana	579	Lübnan	763	Kanada	920	İsviçre	939	Hong Kong	917
3	Zimbabve	579	Cezayir	745	Şili	847	Almanya	926	Yeni Zelanda	915
4	Kenya	555	Tunus	725	Arjantin	827	Danimarka	925	Japonya	903
5	Nijerya	527	Fas	647	Uruguay	795	Hollanda	924	Güney Kore	901
6	Senegal	494			Venezüella	767	İrlanda	923	Malezya	789
7	Togo	487			Paraguay	767	İzlanda	921	Tayland	740
8	Benin	485			Meksika	762	İsveç	913	Çin	738
9	Fildişi Sahili	474			Brezilya	754	Birleşik Krallık	909	Moğolistan	735
10	Mali	442			Peru	740	Lüksemburg	898	Filipinler	682
11	Sierra Leone	420					Fransa	897	Hindistan	624
12	Burkina Faso	402					Belçika	896	Nepal	558
13							Finlandiya	895		
14							Avusturya	893		
15							Slovenya	890		
16							İtalya	887		
17							İspanya	884		
18							Çek Cumhuriyeti	878		
19							Yunanistan	866		
20							Polonya	855		
21							Slovakya	845		
22							Portekiz	843		
23							Macaristan	836		
24							Rusya	804		
25							Türkiye	767		
26							Ukrayna	743		
27							Moldova	699		

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo-III. Afrika Ülkesi Af Örgütü Şubesi Bulunmayan Ülkeler

	Ülkeler	BMİGED	Toplam Kayıt	Kayıtlı İlk Doküman Tarihi	Kayıtlı İlk Doküman Türü
1	Çad	396	241	4 Eylül 1990	Araştırma
2	Angola	533	192	31 Mayıs 1991	Araştırma
3	Kamerun	518	176	4 Ekim 1990	Kampanya
4	Orta Afrika Cumhuriyeti	352	147	19 Eylül 1990	Kampanya
5	Nijer	187	37	19 Şubat 1992	Araştırma
6	Uganda	493	161	30 Eylül 2005	Araştırma
7	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	435	435	1 Kasım 1991	Araştırma
8	Etiyopya	448	389	27 Mayıs 1992	Araştırma
9	Gambia	452	196	30 Eylül 1995	Araştırma
10	Ruanda	498	385	17 Ekim 1991	Kampanya
11	Tanzanya	531	68	9 Haziran 1991	Kampanya
12	Somali[771]		228	1 Kasım 1993	Araştırma
13	Benin	485	25	1 Mayıs 2008	Araştırma
14	Botsvana	698	17	28 Ağustos 1995	Kampanya
15	Burindi	404	417	11 Aralık 1991	Kampanya
16	Kongo	592	57	4 Kasım 1993	Kampanya
17	Cibuti	473	1	1 Nisan 1991	Araştırma
18	Ekvator Ginesi	592	190	10 Haziran 1992	Araştırma
19	Eritre	420	132	20 Mayıs 1990	Araştırma
20	Gine	414	84	30 Eylül 1995	Araştırma
21	Gine Bissau	424	49	4 Mart 1992	Kampanya
22	Lesotho	497	24	30 Nisan 1992	Araştırma
23	Liberya	427	7	15 Eylül 2014	Haberler
24	Madagaskar	512	15	31 Mayıs 1991	Araştırma
25	Malavi	476	159	12 Mart 1992	Kampanya
26	Moritanya	513	137	1 Kasım 1989	Araştırıma
27	Mozambik	418	64	31 Mart 1994	Araştırma
28	Namibya	640	20	31 Ağustos 2000	Araştırma
29	Güney Sudan	418	141	13 Nisan 2011	Araştırma
30	Sudan	490	1085	31 Mart 1991	Araştırma
31	Svaziland	541	74	16 Kasım 1990	Kampanya
32	Zambiya	579	67	9 Temmuz 1991	Kampanya

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

[771] Ülke hakkında endekste bir değer belirtilmemiştir.

Tablo-IV. Afrika Bölgesinde Af Örgütü Şubesi Bulunan Ülkeler

	Ülkeler	BMİGED	Toplam Kayıt Sayısı	Kayıtlı İlk Doküman Tarihi	UAÖ Şubesi Kuruluş Yılı
1	Güney Afrika	666	385	1 Mart 1976	1995
2	Gana	579	67	1 Temmuz 1991	1973
3	Zimbabve	579	379	25 Ekim 1990	1999
4	Kenya	555	426	5 Eylül 1990	2010
5	Nijerya	527	690	19 Eylül 1990	2015
6	Senegal	494	95	1 Kasım 1989	1980
7	Togo	487	116	11 Nisan 1991	1998
8	Benin	485	25	26 Ağustos 1993	1994
9	Fildişi Sahili	474	140	19 Şubat 1992	1979
10	Mali	442	80	29 Ocak 1991	1992
11	Sierra Leone	420	196	18 Mart 1992	1990
12	Burkina Faso	402	80	26 Eylül 1990	?[772]

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo-V. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Şubesi Olan Ülkeler

	Ülkeler	BMİGED	Toplam Kayıt	Kayıtlı İlk Doküman Tarihi	UAÖ Şubesi Kuruluş Yılı
1	İsrail[773]	899	986	25 Nisan 1991	1964
2	Lübnan	763	261	7 Aralık 1992	1999
3	Cezayir	745	335	22 Aralık 1992	1992
4	Tunus	725	628	31 Aralık 1990	1988
5	Fas	647	361	31 Mart 1991	2000

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo-VI. Ortadoğu ve Kuzey Afrika Şubesi Bulunmayan Ülkeler

	Ülkeler	BMİGED	Toplam Kayıt	Kayıtlı İlk Doküman Tarihi	Kayıtlı İlk Doküman Türü
1	Mısır	691	1188	30 Ocak 1991	Kampanya
2	İran	774	1860	31 Mayıs 1991	Araştırma
3	Irak	649	702	30 Haziran 1991	Araştırma
4	Kuveyt	800	181	31 Mayıs 1991	Araştırma
5	Libya	716	389	21 Haziran 1992	Kampanya
6	Sudi Arabistan	847	810	11 Ocak 1990	Araştırma
7	Suriye	536	1221	1 Şubat 1991	Kampanya
8	Bahreyn	824	629	8 May 1991	Araştırma
9	Ürdün	741	230	31 Mayıs 1991	Araştırma
10	Umman	796	73	7 Mayıs 2001	Kampanya
11	Filistin	684	360	26 Ağustos 1996	Kampanya
12	Katar	856	111	18 Mart 2003	Kampanya
13	B. Arap Emirlikleri	840	241	15 Nisan 1993	Kampanya
14	Yemen	482	429	25 Mayıs 1992	Araştırma

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

---

[772] Bütün araştırmalara rağmen şube kuruluş tarihle ilgili kesin bir tarih bulunamamıştır.

[773] BM endeksinde İsrail'in Filistin'den ayrı bir devlet olarak değerlendirilmesinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak UAÖ ülke olarak İsrail ve İşgal altındaki Filistin Toprakları adını kullanmaktadır. Tabloda İsrail karşısında yazan UAÖ kayıtları İsrail ve İşgal altındaki Filistin Toprakları adına çıkan sayıdır.

Tablo-VII. Amerika Kıtasında Şubesi Olan Ülkeler

	Ülkeler	BMİGED	Toplam Kayıt	Kayıtlı İlk Doküman Tarihi	UAÖ Şubesi Kuruluş Yılı
1	ABD	920	3250	13 Kasım 1990	1966
2	Kanada	920	185	31 Ağustos 1991	1973
3	Şili	847	208	1 Mart 1991	1983
4	Arjantin	827	221	22 Ağustos 1991	1991
5	Uruguay	795	38	1 Kasım 1991	1989
6	Venezüella	767	305	11 Şubat 1992	1977
7	Paraguay	767	117	10 Haziran 1992	1991
8	Meksika	762	1302	31 Ağustos 1991	1971
9	Brezilya	754	676	1 Mart 1991	1984
10	Peru	740	532	1 Mart 1991	1981

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo-VIII. Amerika Kıtasında Şubesi Olmayan Ülkeler

	Ülkeler	BMİGED	Toplam Kayıt	Kayıtlı İlk Doküman Tarihi	Kayıtlı İlk Doküman Türü
1	Kolombiya	727	1513	6 Şubat 1991	Kampanya
2	Küba	775	461	28 Şubat 1991	Araştırma
3	Bahama	792	74	24 Mayıs 1995	Kampanya
4	Bolivya	674	116	10 Ağustos 1995	Kampanya
5	Ekvator	739	208	31 Ağustos 1991	Araştırma
6	El Salvador	680	306	1 Mart 1991	Araştırma
7	Guatemala	640	833	1 Mart 1991	Araştırma
8	Jamaika	730	137	14 Ocak 1993	Araştırma
9	Nikaragua	645	89	21 Temmuz 1992	Araştırma
10	Dominik Cumhuriyeti	722	156	16 Mayıs 1991	Kampanya
11	Belize	706	4	1 Mayıs 1991	Araştırma
12	Bermuda[774]		4	14 Kasım 2013	Haberler
13	Dominika	726	3	6 Kasım 2014	Kampanya
14	Grenada	754	4	16 Nisan 2009	Haberler
15	Haiti	493	423	30 Eylül 1991	Araştırma
16	Honduras	625	277	1 Mart 1992	Araştırma
17	Panama	788	8	25 Ekim 2012	Haberler
18	Porto Riko[775]	-	8	1 Mart 1997	Araştırma
19	Surinam	725	15	6 Aralık 2012	Haberler
20	Trinidad Ve Tobago	780	1	24 Ekim 2014	Kampanya

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

[774] İngiltere deniz aşırı toprağıdır, endekste ayrı bir ülke olarak yer almamaktadır.
[775] ABD'ye bağlı özerk bir bölgedir, endekste ayrı bir ülke olarak yer almamaktadır.

Tablo-IX. Avrupa ve Orta Asya Bölgesi Şubesi Olan Ülkeler

	Ülkeler	BMİGED	Toplam Kayıt	Kayıtlı İlk Doküman Tarihi	UAÖ Şubesi Kuruluş Yılı
1	Norveç	949	52	1 Kasım 1991	1964
2	İsviçre	939	66	10 Haziran 1999	1970
3	Almanya	926	177	1 Kasım 1991	1961
4	Danimarka	925	72	1 Kasım 1991	1964
5	Hollanda	924	57	22 Ağustos 1993	1968
6	İrlanda	923	98	1 Kasım 1991	1962
7	İzlanda	921	3	1 Ağustos 2016	1974
8	İsveç	913	71	1 Eylül 1991	1964
9	Birleşik Krallık	909	140	19 Şubat 1992	1961
10	Lüksemburg	898	80	29 Ocak 1991	1970
11	Fransa	897	196	18 Mart 1992	1972
12	Belçika	896	80	26 Eylül 1990	1973
13	Finlandiya	895	50	1 Kasım 1991	1967
14	Avusturya	893	74	1 Kasım 1991	1970
15	Slovenya	890	71	19 Mart 1997	1995
16	İtalya	887	305	1 Kasım 1991	1974
17	İspanya	884	221	20 Nisan 1993	1977
18	Çek Cumhuriyeti	878	109	19 Kasım 1993	1991
19	Yunanistan	866	352	1 Kasım 1991	1976
20	Polonya	855	89	14 Nisan 1997	1990
21	Slovakya	845	95	3 Şubat 1994	1994
22	Portekiz	843	59	1 Kasım 1991	1981
23	Macaristan	836	132	18 Mart 1992	1990
24	Rusya	804	1056	15 Eylül 1992	1992
25	Türkiye	767	1744	25 Mart 1991	2002
26	Ukrayna	743	367	13 Mart 1992	1991
27	Moldova	699	85	10 Aralık 1993	1995

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo-X. Avrupa ve Orta Asya Şubesi Olmayan Ülkeler

	Ülkeler	BMİGED	Toplam Kayıt	Kayıtlı İlk Doküman Tarihi	Kayıtlı İlk Doküman Türü
1	Arnavutluk	764	187	1 Kasım 1991	Araştırma
2	Andorra	858	1	19 Aralık 2014	Kampanya
3	Ermenistan	743	75	31 Temmuz 1996	Araştırma
4	Azerbaycan	759	301	18 Şubat 1993	Kampanya
5	Beyaz Rusya	796	363	1 Ocak 1994	Araştırma
6	Bosna Hersek	750	264	16 KASIM 1992	Kampanya
7	Bulgaristan	794	150	1 Kasım 1991	Araştırma
8	Hırvatistan	827	125	31 Ağustos 1993	Araştırma
9	Kıbrıs	856	85	1 Kasım 1991	Araştırma
10	Estonya	865	44	1 Ocak 1993	Araştırma
11	Gürcistan	769	152	4 Aralık 1992	Kampanya
12	Kazakistan	794	142	1 Haziran 1992	Araştırma
13	Kırgızistan	664	148	22 Temmuz 1992	Araştırma
14	Letonya	830	54	4 Kasım 1992	Kampanya
15	Litvanya	848	88	1 Ocak 1993	Araştırma
16	Makedonya	748	104	10 Temmuz 1997	Kampanya
17	Malta	856	47	1 Ocak 1994	Araştırma
18	Karadağ	807	41	1 Aralık 2006	Araştırma
19	Romanya	802	230	1 Eylül 1965	Araştırma
20	Sırbistan	776	204	8 Kasım 2006	Araştırma
21	Tacikistan	627	163	1 Kasım 1993	Araştırma
22	Türkmenistan	691	213	5 Temmuz 1992	Kampanya
23	Özbekistan	701	380	21 Aralık 1992	Araştırma

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo-XI. Asya ve Pasifik Bölgesi UAÖ Şubesi Olan Ülkeler

	Ülkeler	BMİGED	Toplam Kayıt	Kayıtlı İlk Doküman Tarihi	UAÖ Şubesi Kuruluş Yılı”
1	Avustralya	939	122	10 Şubat 1993	1974
2	Hong Kong	917	61	19 Mayıs 1992	1983
3	Yeni Zelanda	915	12	30 Ağustos 2013	1967
4	Japonya	903	227	31 Mayıs 1991	1970
5	Güney Kore	901	35	30 Eylül 1991	1971
6	Malezya	789	421	30 Ocak 1992	1999
7	Tayland	740	313	31 Mart 1991	1993
8	Tayvan[776]	-	86	30 Ekim 1990	1994
9	Moğolistan	735	50	31 Mart 2003	1994
10	Filipinler	682	389	26 Eylül 1991	1991
11	Hindistan	624	911	21 Mart 1991	1966
12	Nepal	558	630	27 Mayıs 1992	1973

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

[776] Endekste Çin’e bağlı olarak değerlendirilirmiştir.

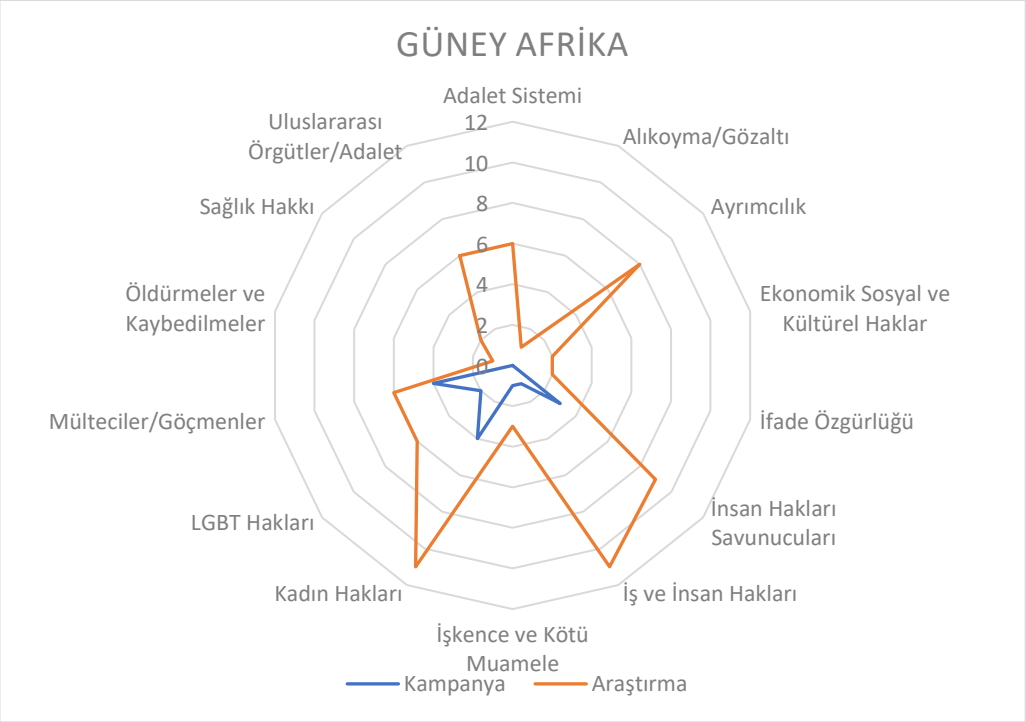
Tablo-XII. Asya ve Pasifik Bölgesi UAÖ Şubesi Olmayan Ülkeler

	Ülkeler	BMİGED	Toplam Kayıt	Kayıtlı İlk Doküman Tarihi	Kayıtlı İlk Doküman Türü
1	Afganistan	479	387	1 Kasım 1993	Araştırma
2	Bangladeş	579	332	14 Mayıs 1992	Kampanya
3	Bhutan	607	1	1 Eylül 1991	Araştırma
4	Burnei	865	11	13 Nisan 2009	Araştırma
5	Kamboçya	563	367	30 Eylül 1991	Araştırma
6	Çin	738	1618	29 Mayıs 1991	Kampanya
7	Fiji	736	53	1 Ocak 1994	Araştırma
8	Endonezya	689	1226	10 Aralık 1991	Kampanya
9	Laos	586	106	31 Mayıs 1991	Kampanya
10	Makao[777]	-	2	1 Aralık 1991 A	Araştırma
11	Maldivler	701	103	18 Ekim 1993	Araştırma
12	Myanmar	556	691	14 Nisan 1991	Kampanya
13	Nauru	638	21	30 Ağustos 2013	Araştırma
14	Kuzey Kore[778]	-	119	17 Ekim 1993	Araştırma
15	Pakistan	550	676	1 Mart 1991	Araştırma
16	Papua Yeni Gine	516	100	1 Kasım 1993	Araştırma
17	Singapur	925	168	13 Kasım 1991	Kampanya
18	Sri Lanka	766	539	19 Eylül 1990	Kampanya
19	Doğu Timor	605	55	30 Haziran 2000	Araştırma
20	Vanuatu	597	1	18 Aralık 2012	Haber
21	Vietnam	683	310	31 Mart 1991	Araştırma

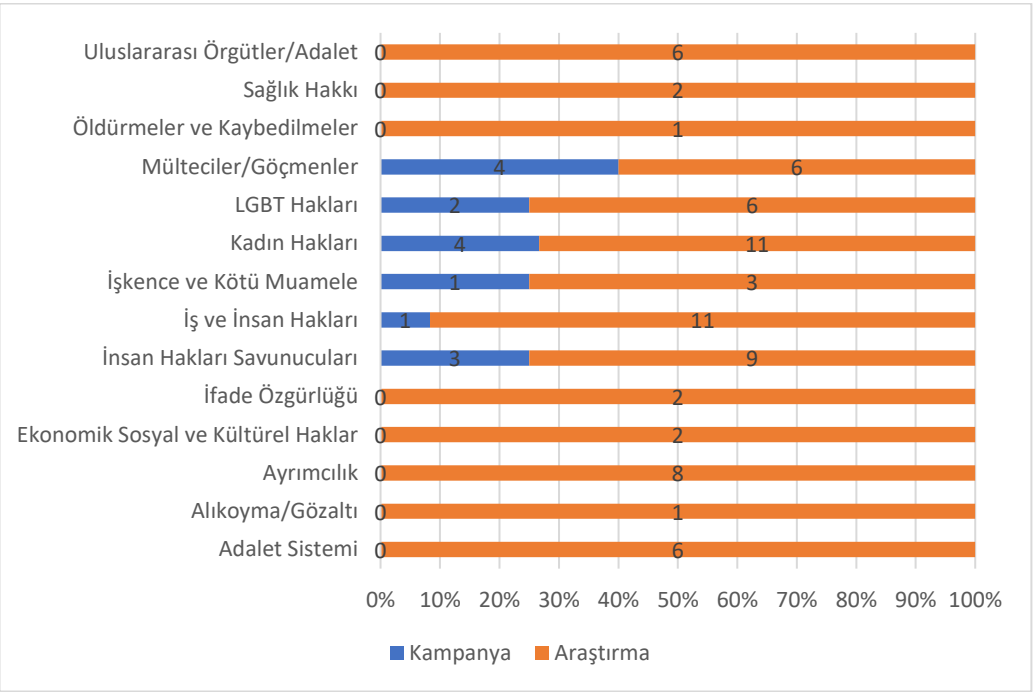
Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

[777] Çin özel yönetim bölgesidir. Endekste Çin'e bağlı olarak gösterilmektedir.
[778] Ülke hakkında endekste bir değerlendirme bulunmamaktadır.

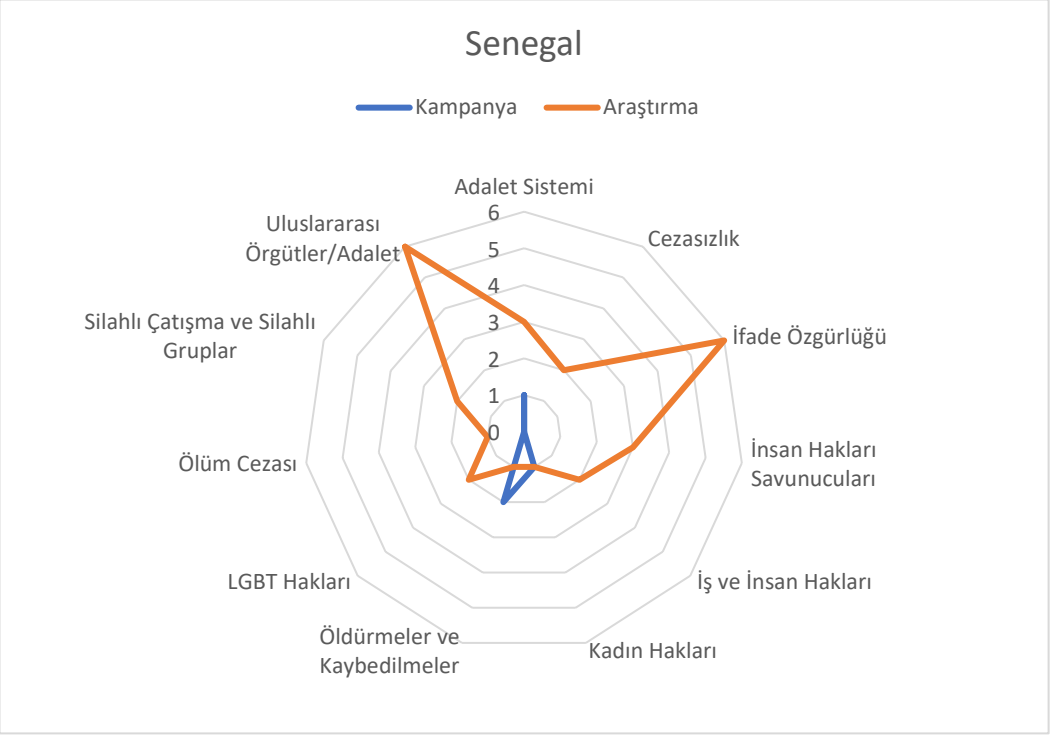
EK-2 Örneklem Ülke ve Bölgeleri Veri Grafikleri

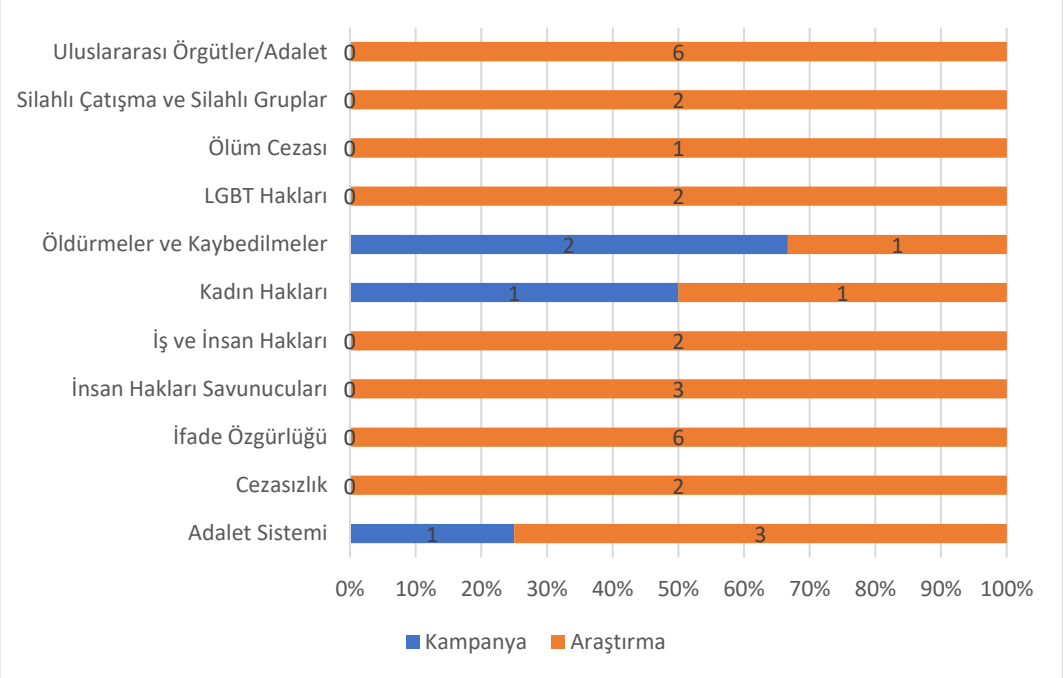
Şekil-I. UAÖ Güney Afrika Veri Grafiği
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

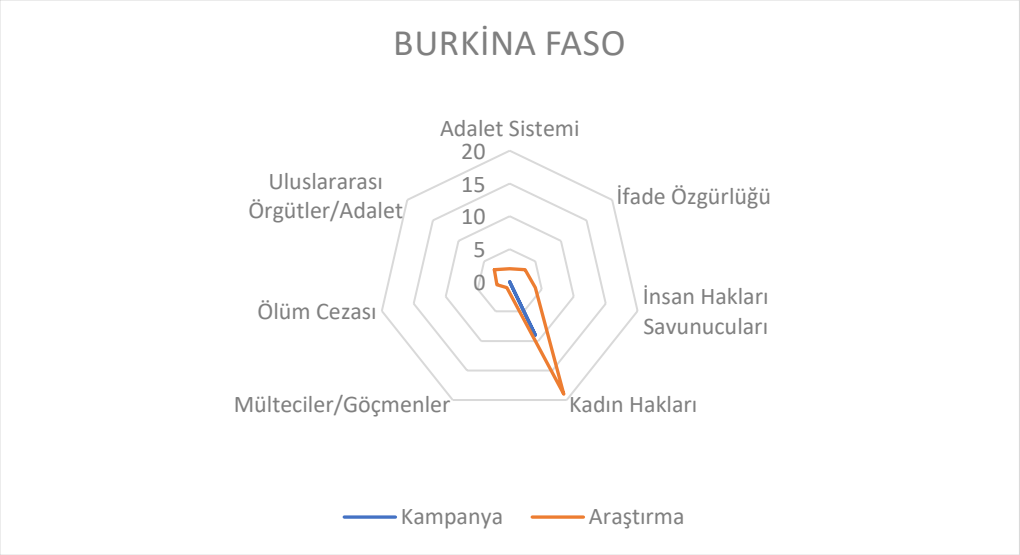
Şekil-II. UAÖ Güney Afrika Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil-III. UAÖ Senegal Veri Grafiği
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

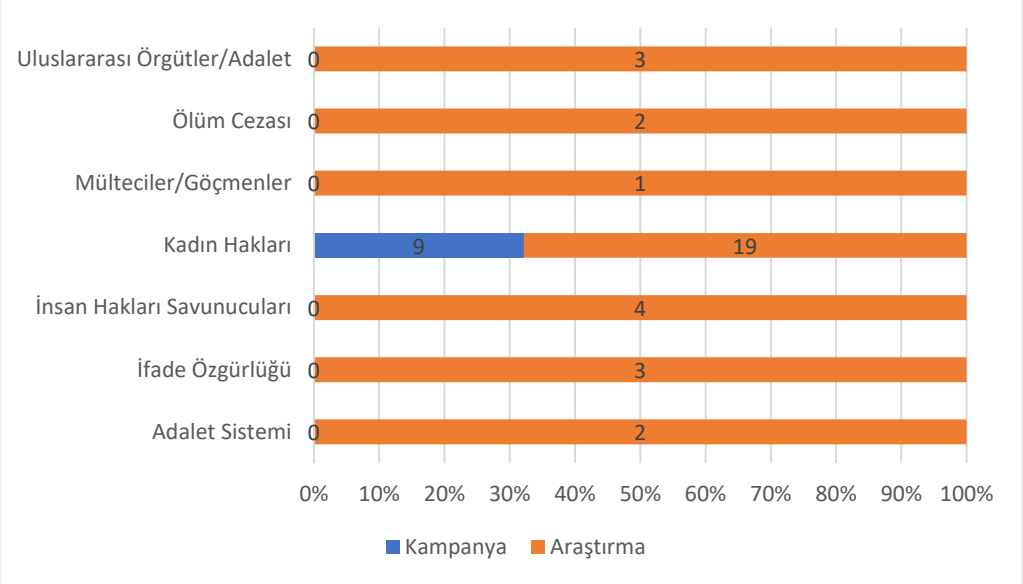

Şekil-IV. UAÖ Senegal Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

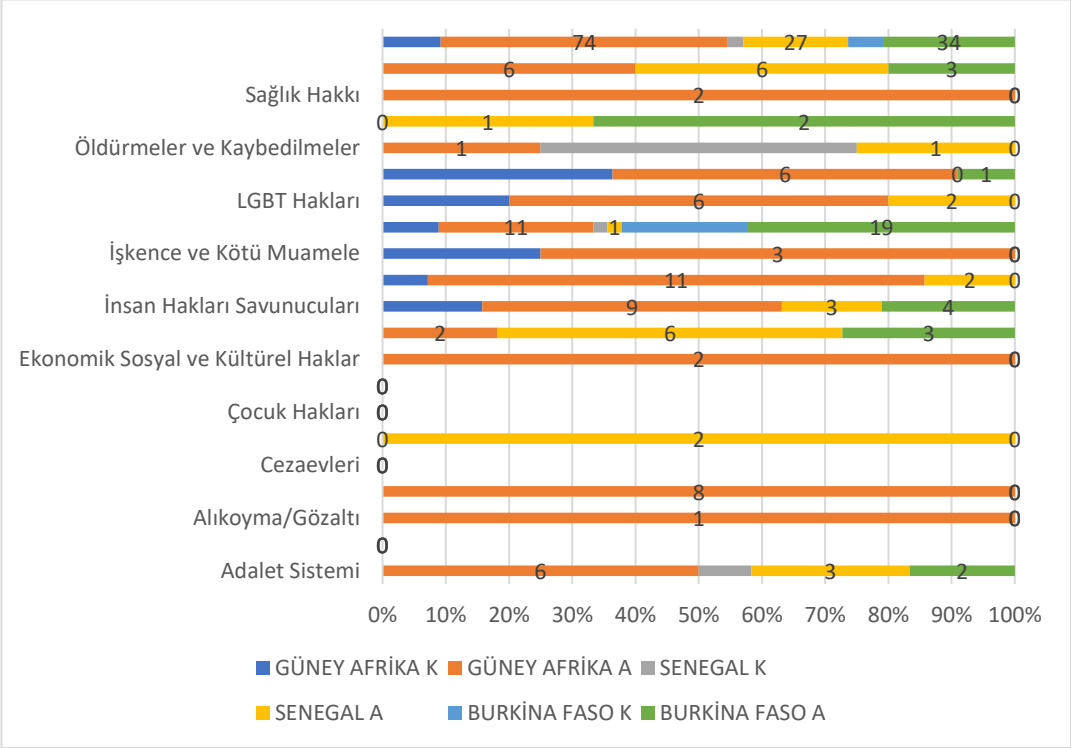
Şekil-V. UAÖ Burkina Faso Veri Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

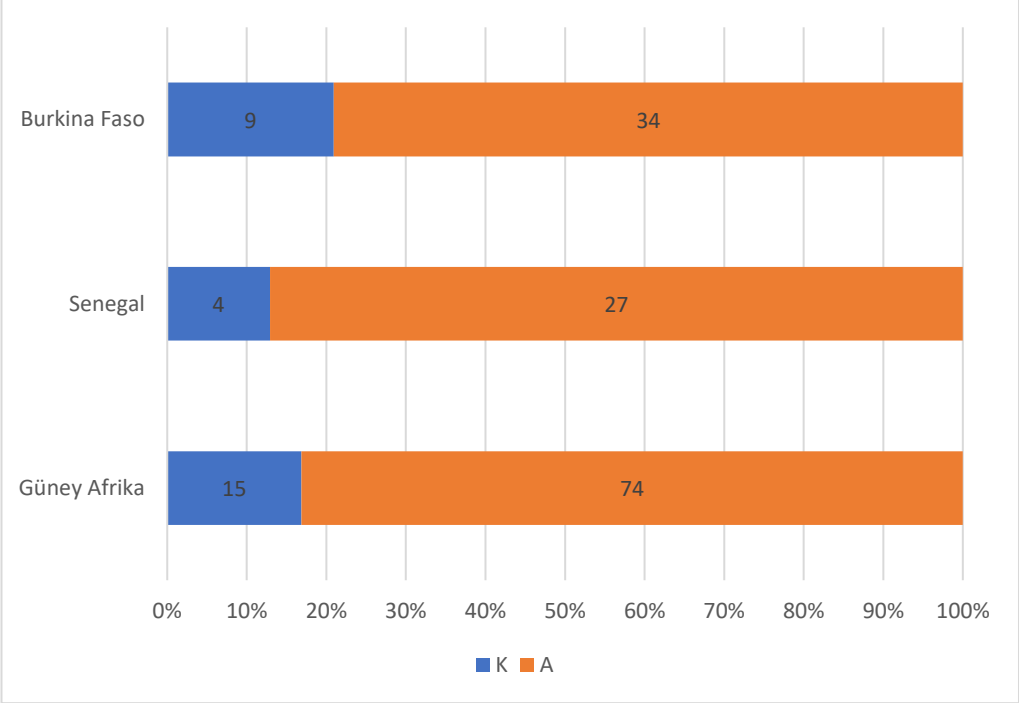

Şekil-VI. UAÖ Burkina Faso Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

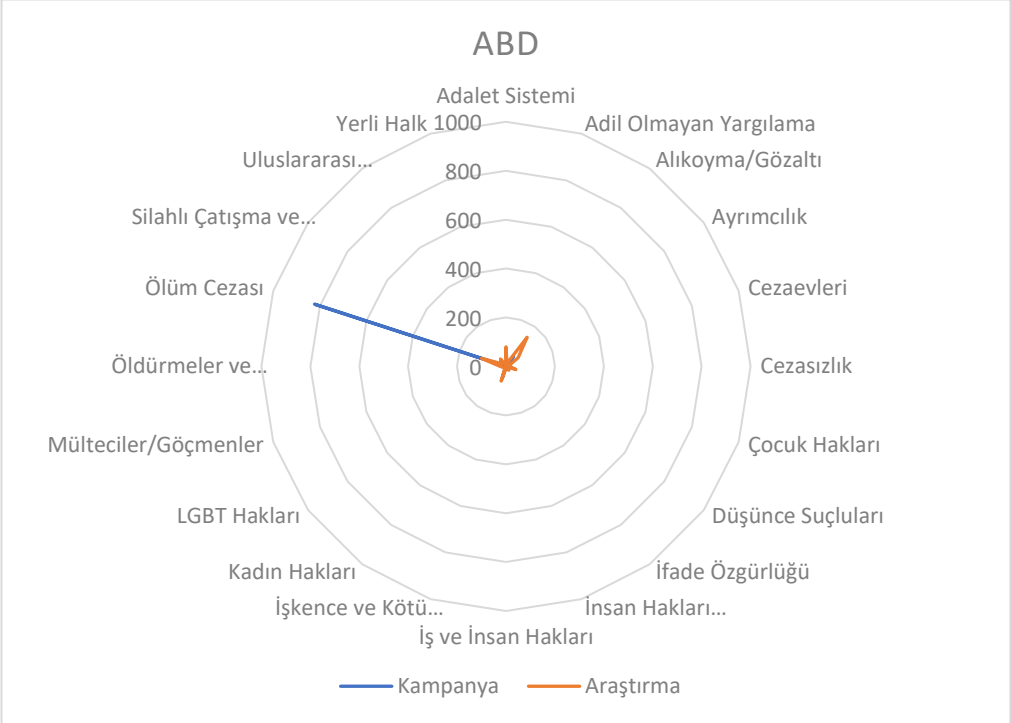
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

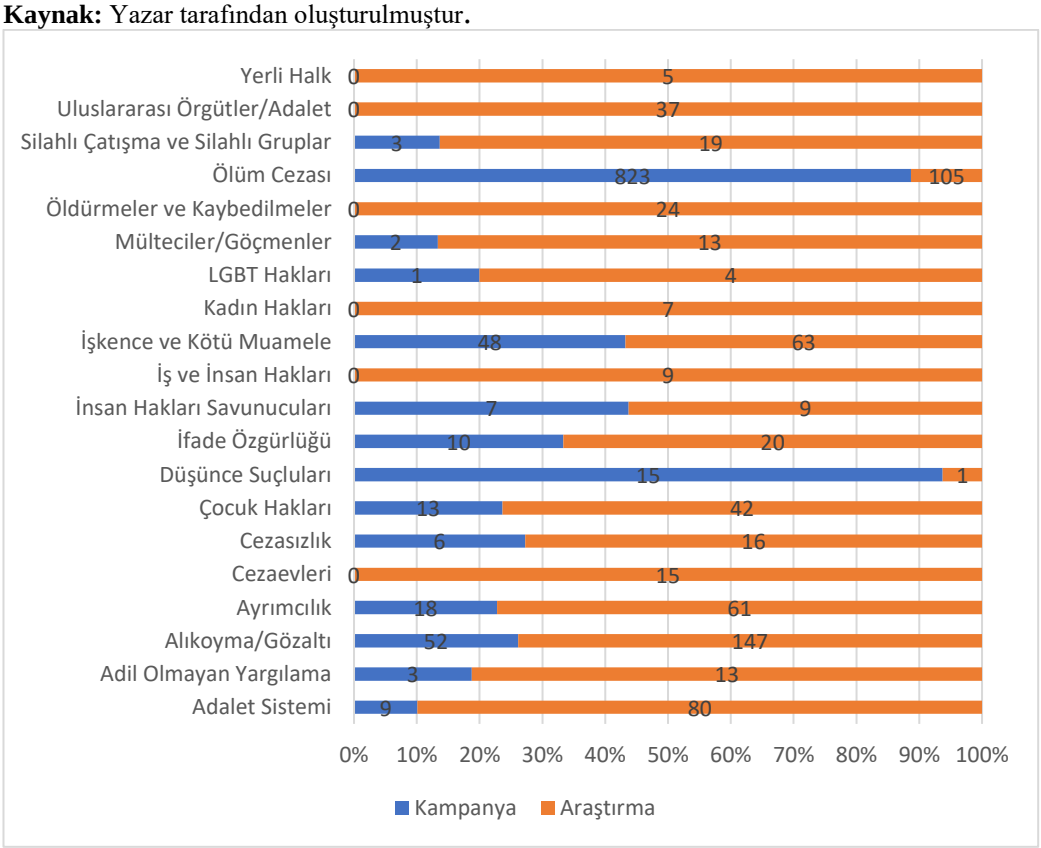
Şekil-VII. UAÖ Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri Karşılaştırmalı Veri Grafiği
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

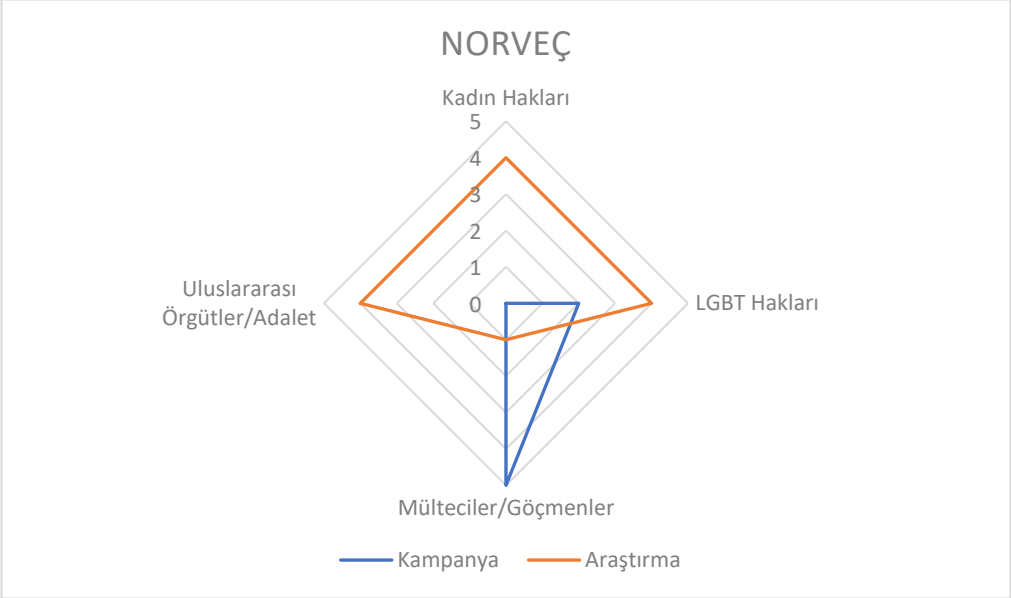
Şekil-VIII. UAÖ Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil-IX. UAÖ Amerika Birleşik Devletleri Veri Grafiği
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

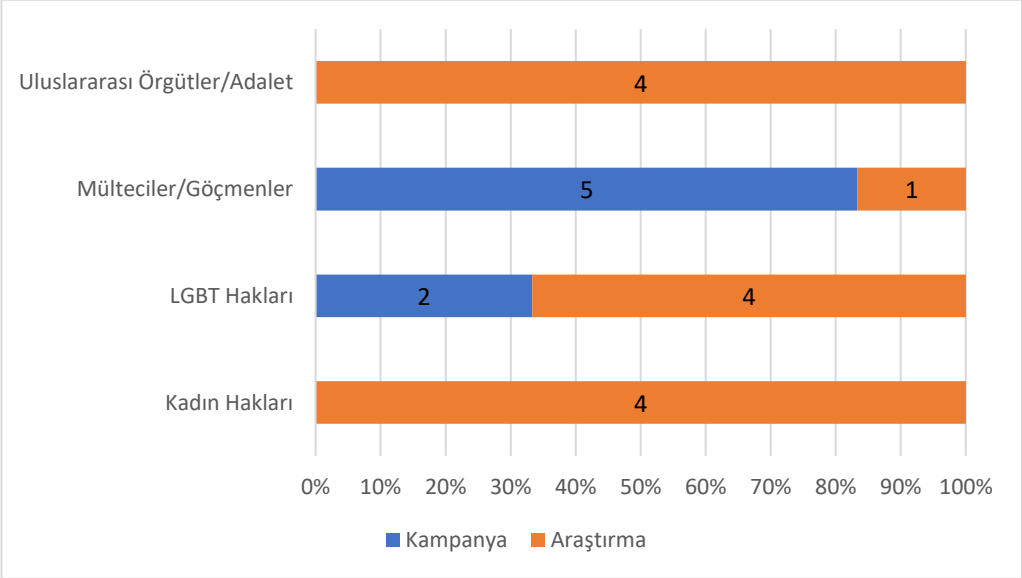

Şekil-X. UAÖ Amerika Birleşik Devletleri Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

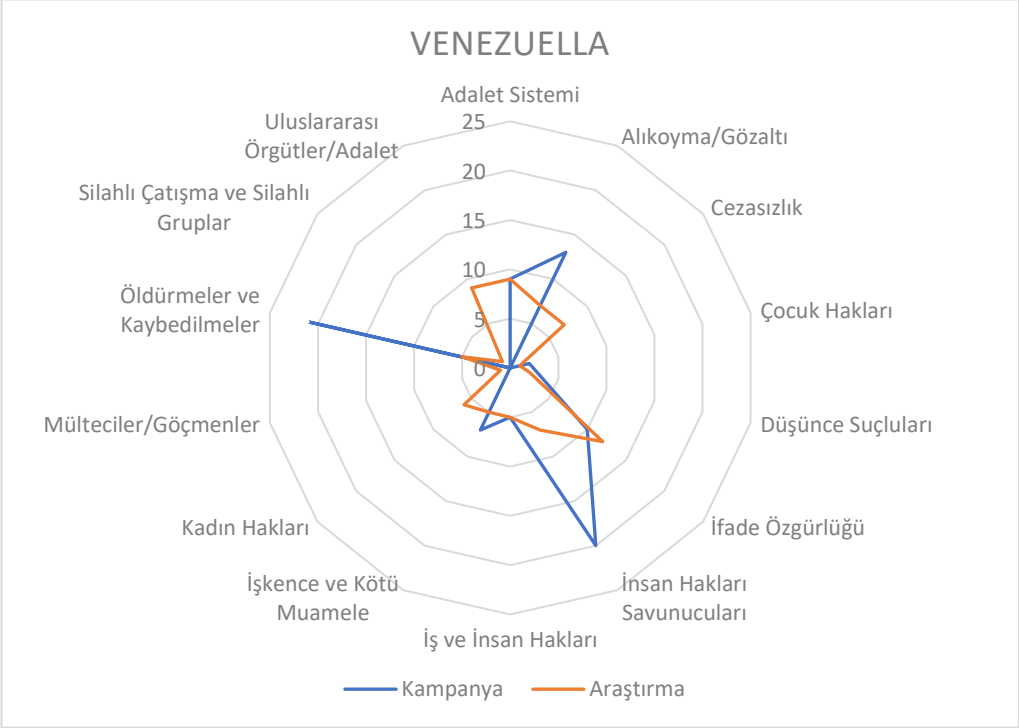
Şekil-XI. UAÖ Norveç Veri Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

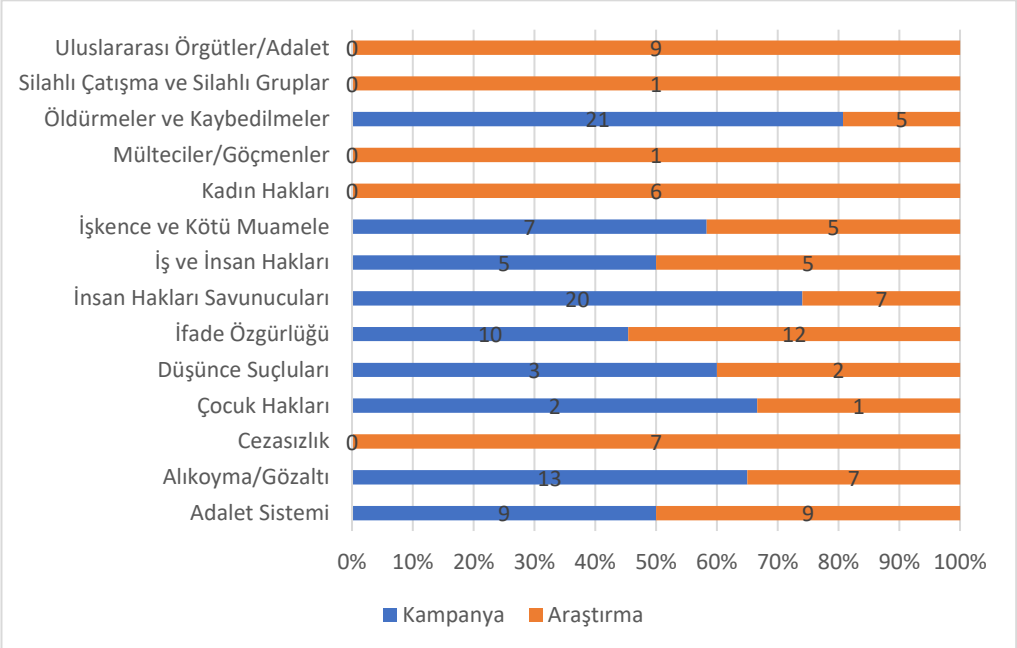
Şekil-XII. UAÖ Norveç Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

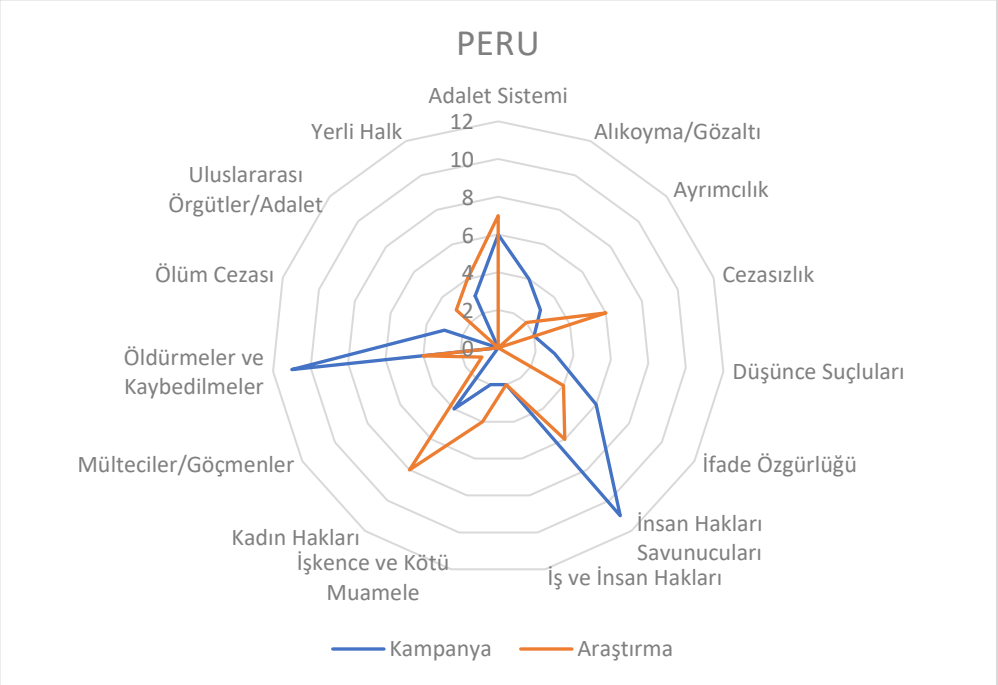
Şekil-XIII. UAÖ Venezüella Veri Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

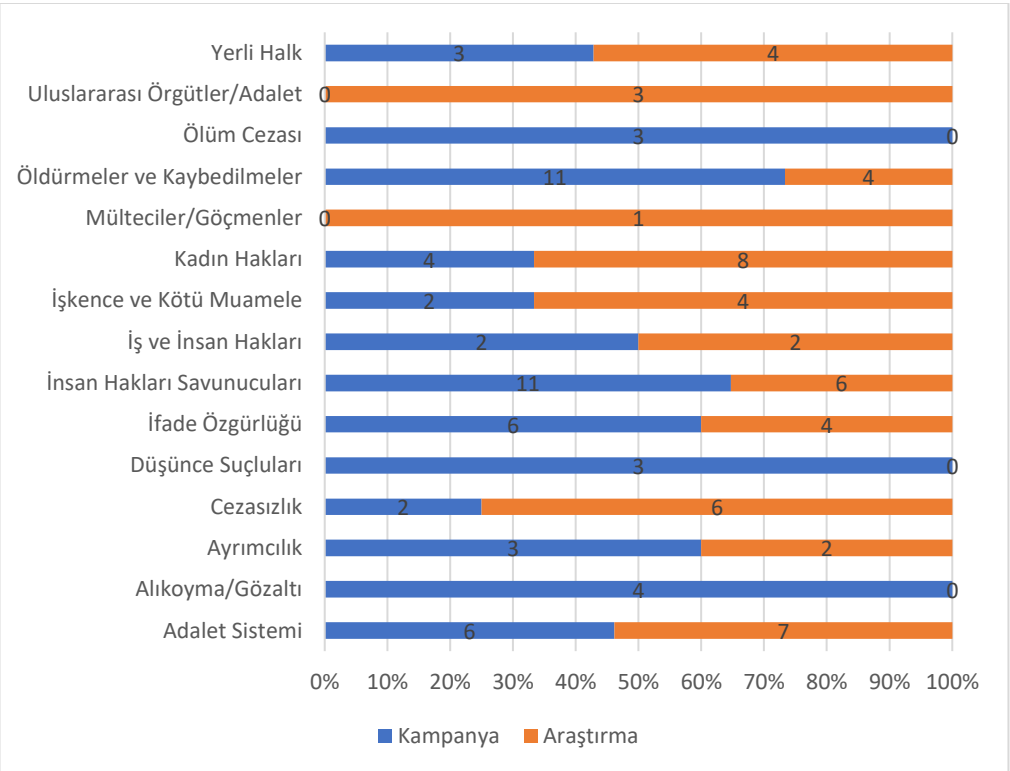

Şekil-XIV. UAÖ Venezüella Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

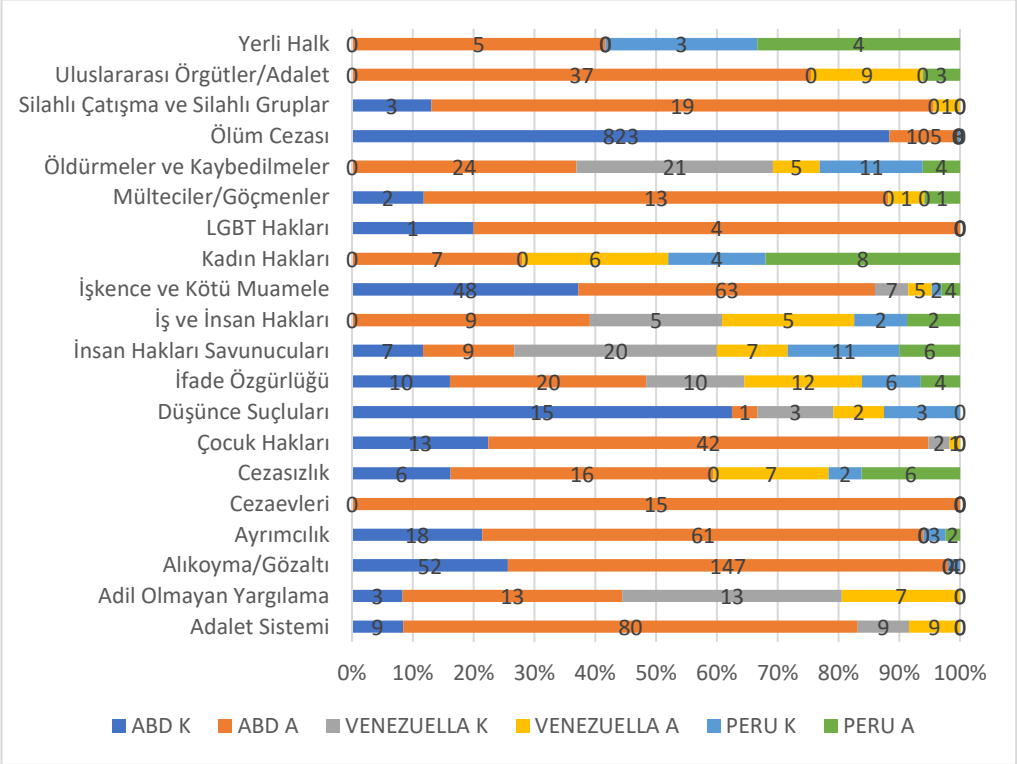
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

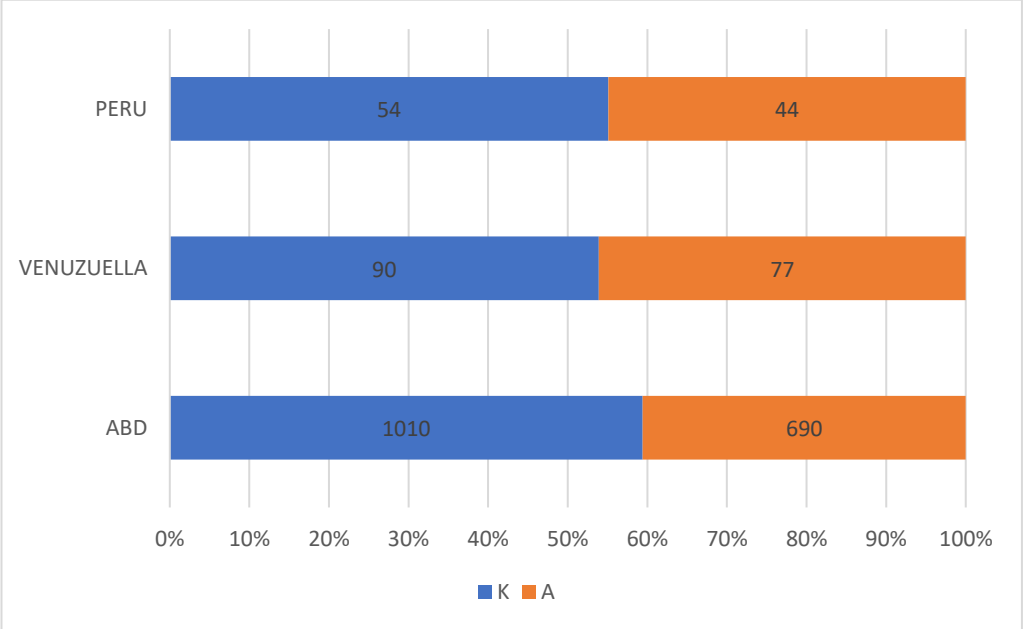
Şekil-XV. UAÖ Peru Veri Grafiği
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

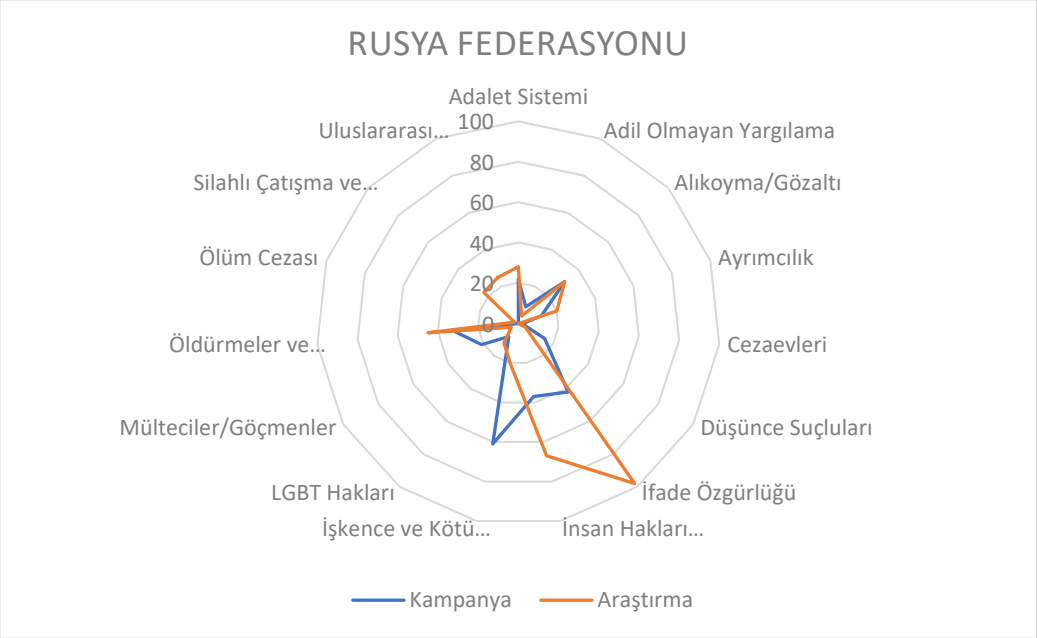
Şekil-XVI. UAÖ Peru Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

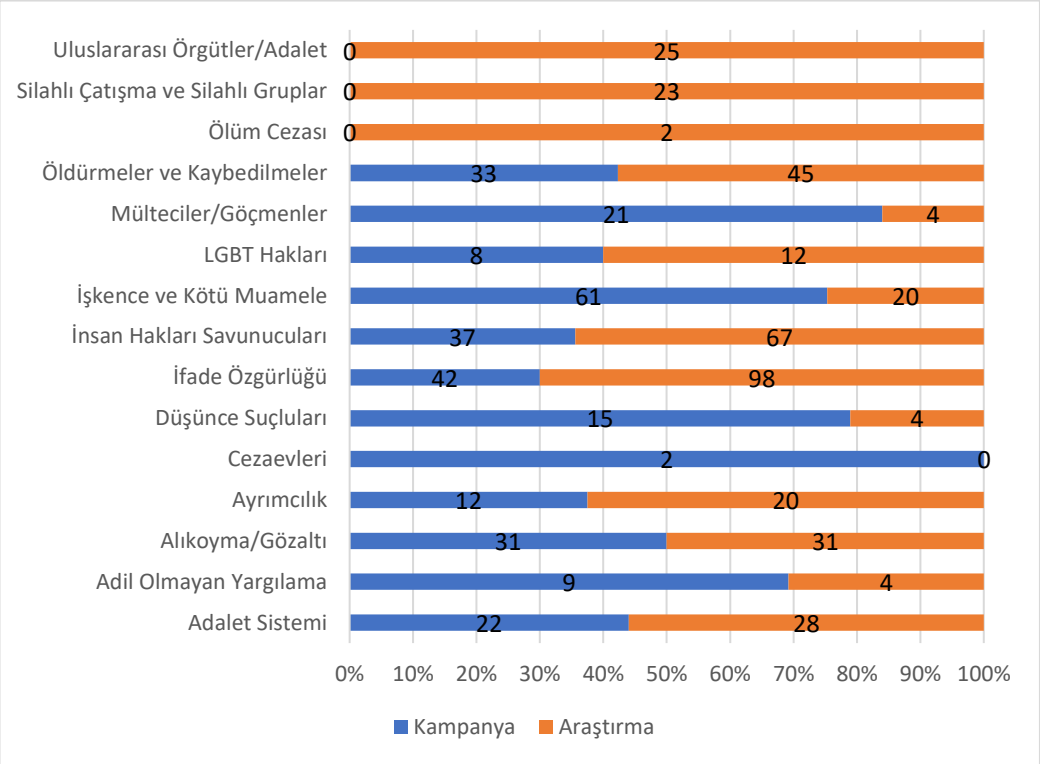
Şekil-XVII. UAÖ Amerika Kıtası Örneklem Ülkeleri Karşılaştırmalı Veri Grafiği
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil-XVIII. UAÖ Amerika Kıtası Örneklem Ülkeleri Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

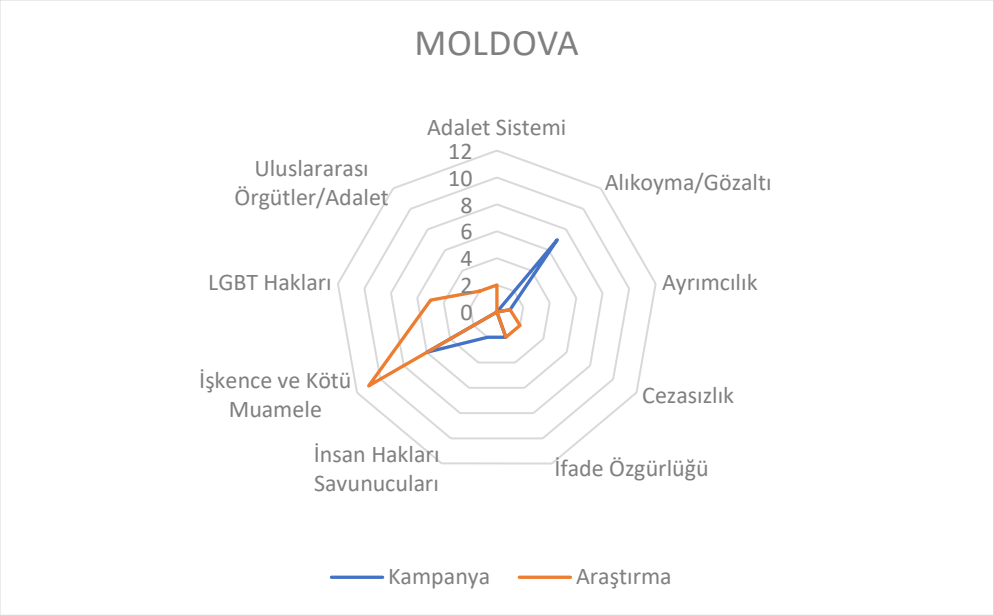

Şekil-XIX. UAÖ Rusya Federasyonu Veri Grafiği
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

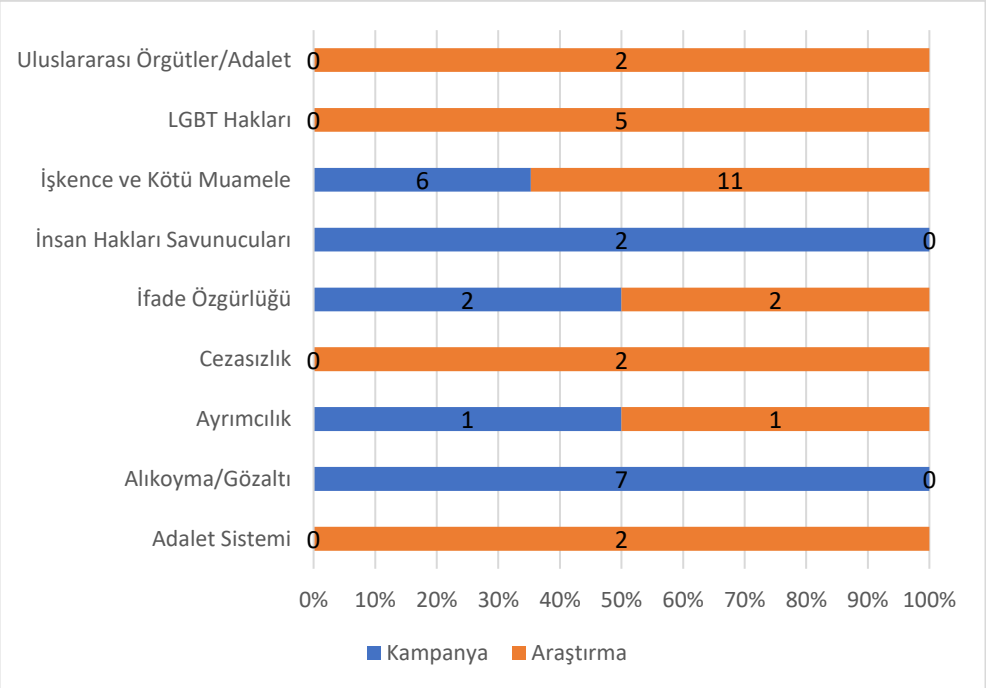

Şekil-XX. UAÖ Rusya Federasyonu Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

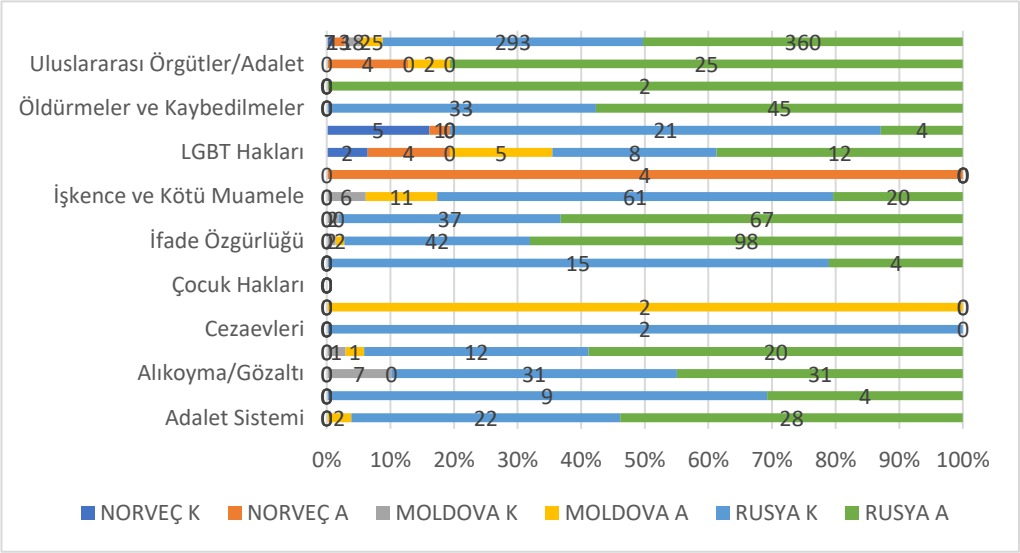

Şekil-XXI. UAÖ Moldova Veri Grafiği
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

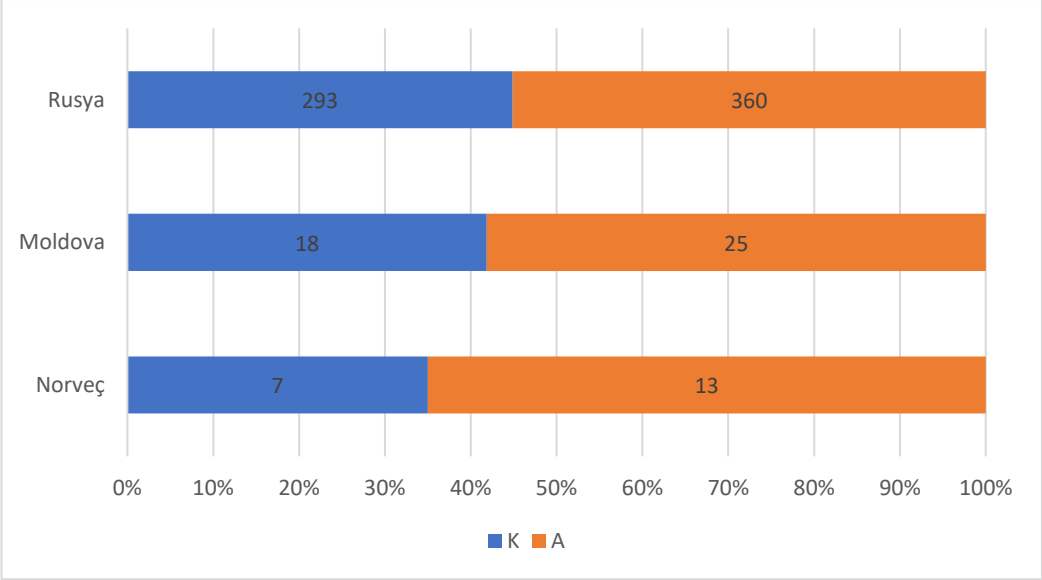
Şekil-XXII. UAÖ Moldova Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

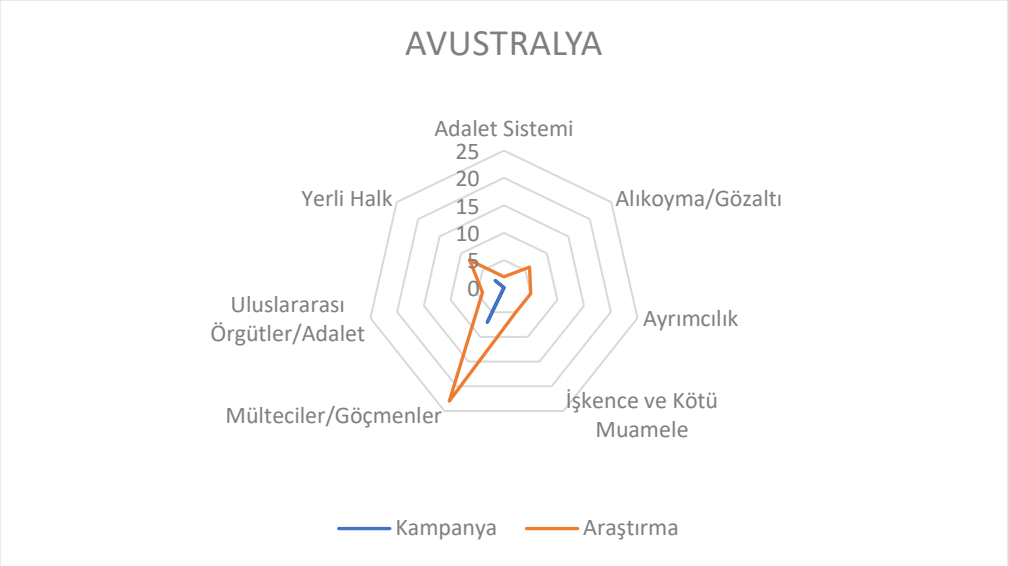
Şekil-XXIII. UAÖ Avrupa ve Orta Asya Bölgesi Örneklem Ülkeleri Veri Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

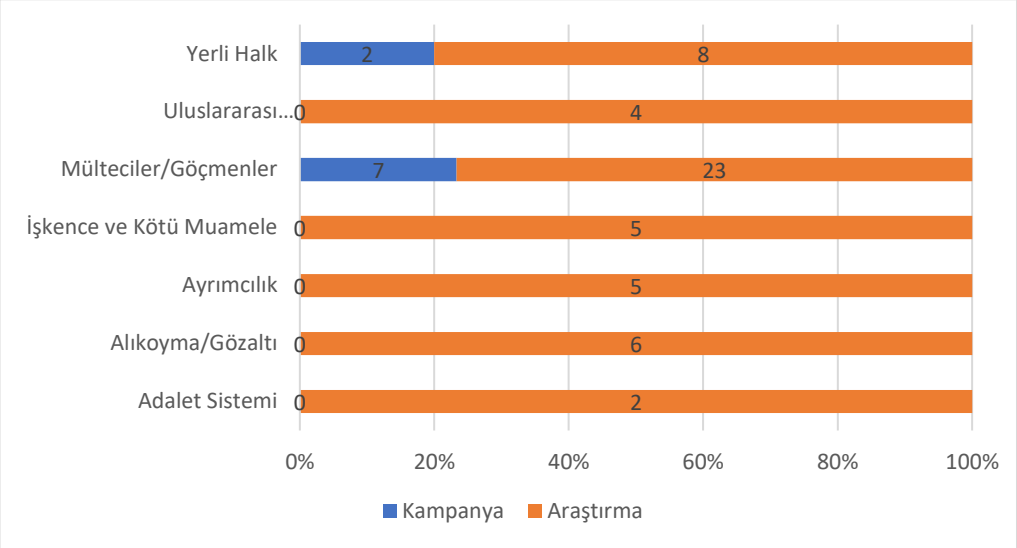
Şekil-XXIV. UAÖ Avrupa ve Orta Asya Bölgesi Örneklem Ülkeleri Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

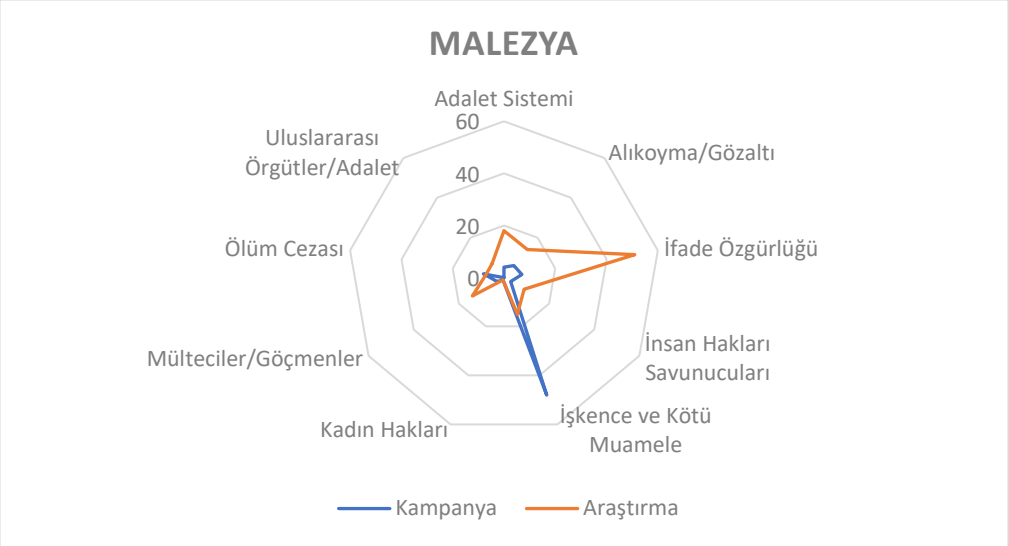
Şekil-XXV. UAÖ Avustralya Veri Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

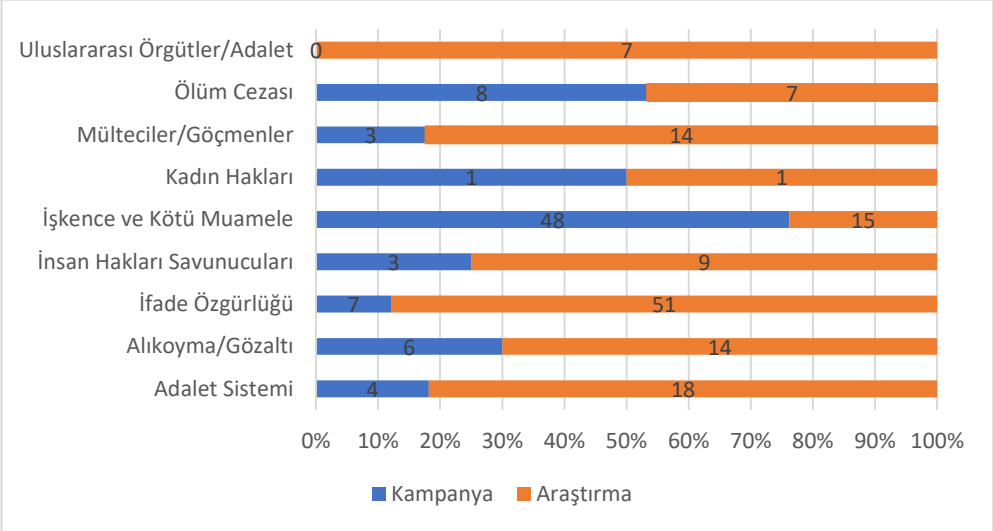
Şekil-XXVI. UAÖ Avusturalya Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

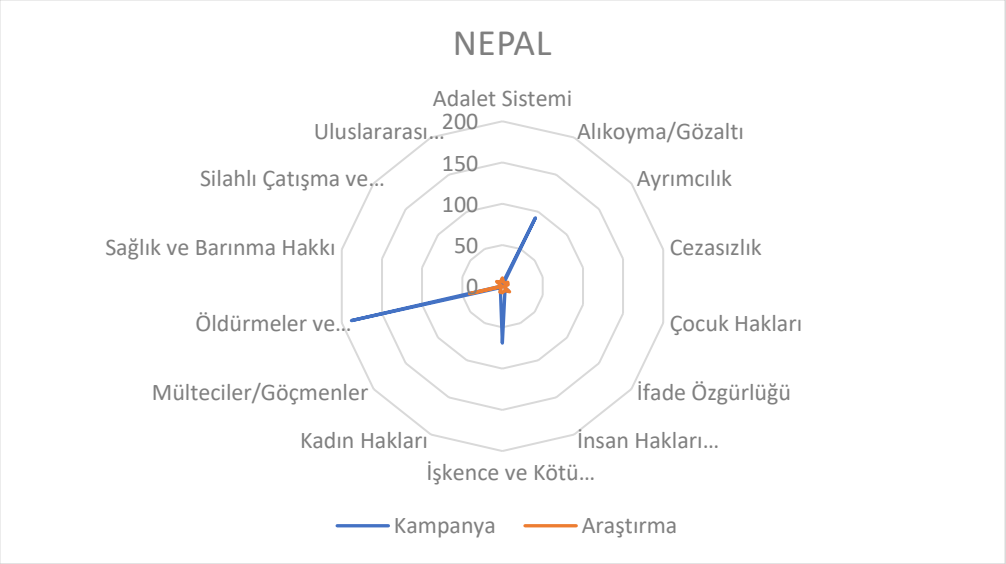
Şekil-XXVII. Malezya UAÖ Veri Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

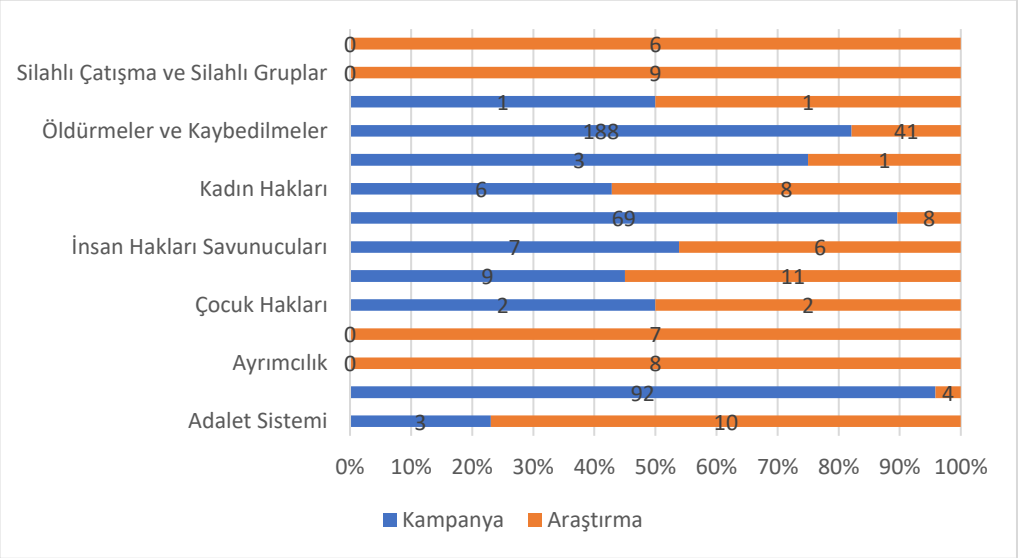
Şekil-XXVIII. UAÖ Malezya Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

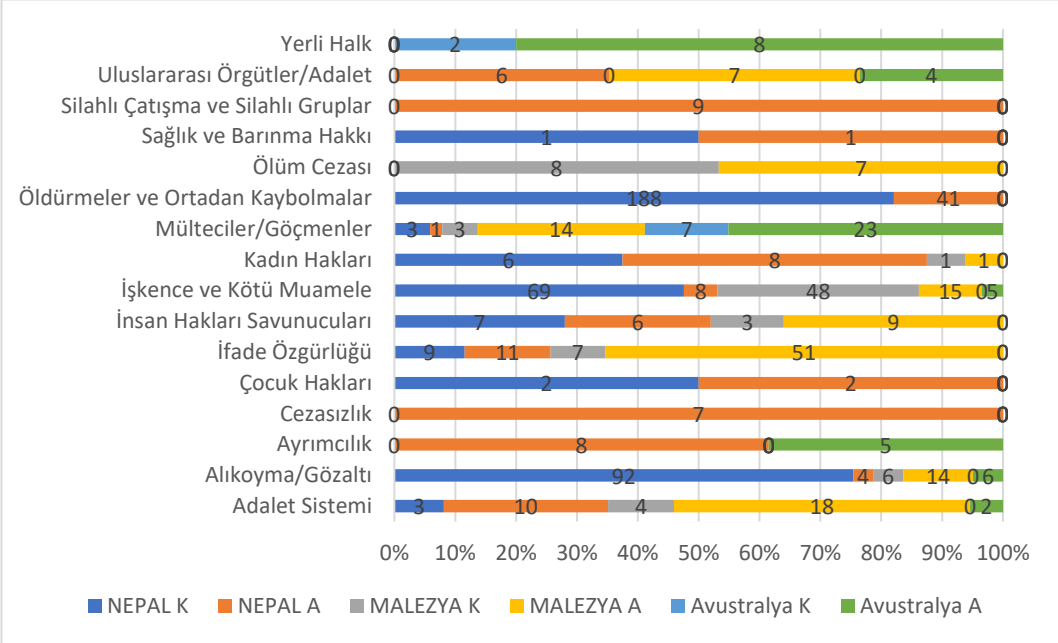
Şekil-XXIX. UAÖ Nepal Veri Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

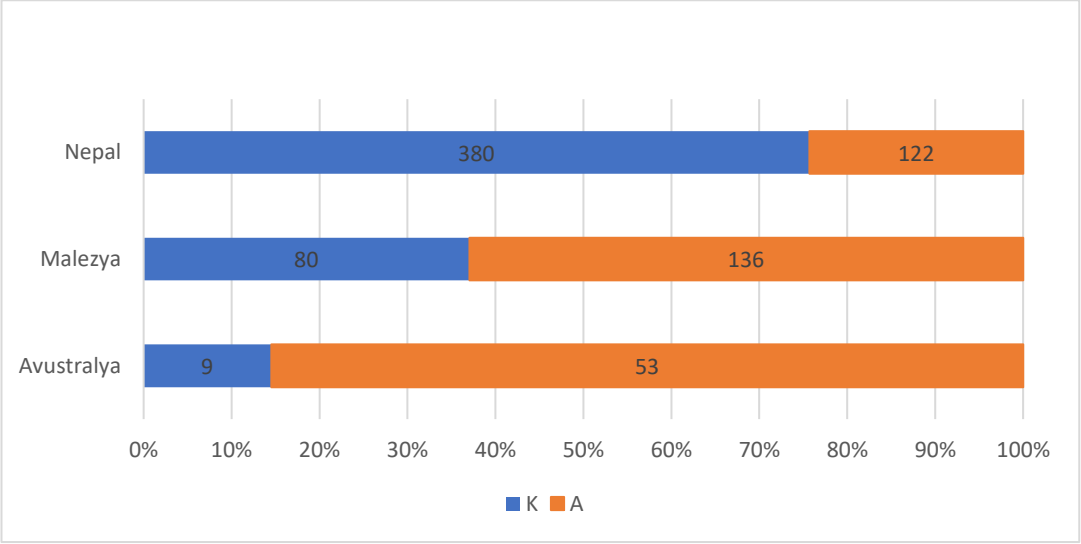
Şekil-XXX. UAÖ Nepal Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

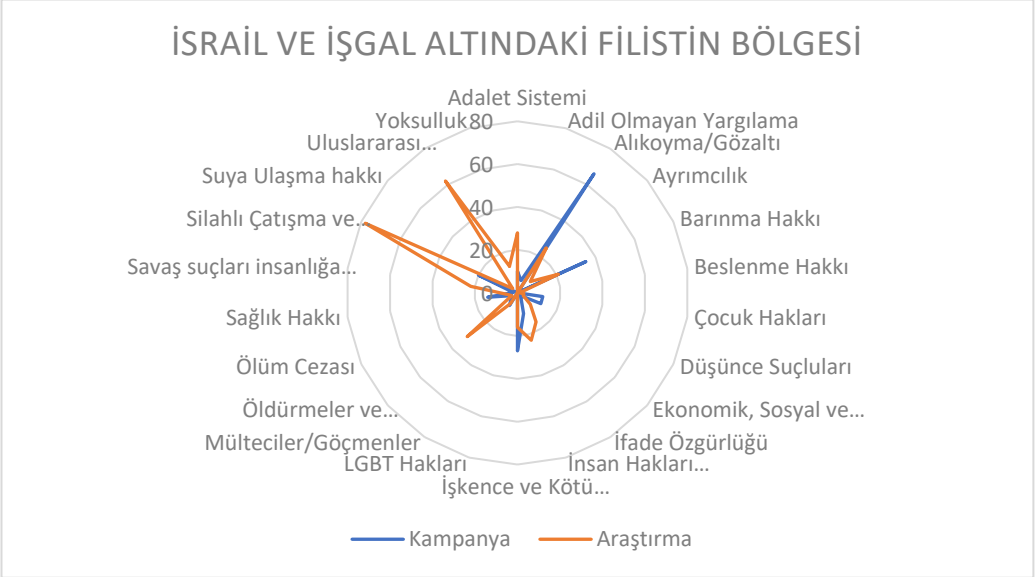
Şekil-XXXI. UAÖ Asya ve Pasifik Bölgesi Örneklem Ülkeleri Veri Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

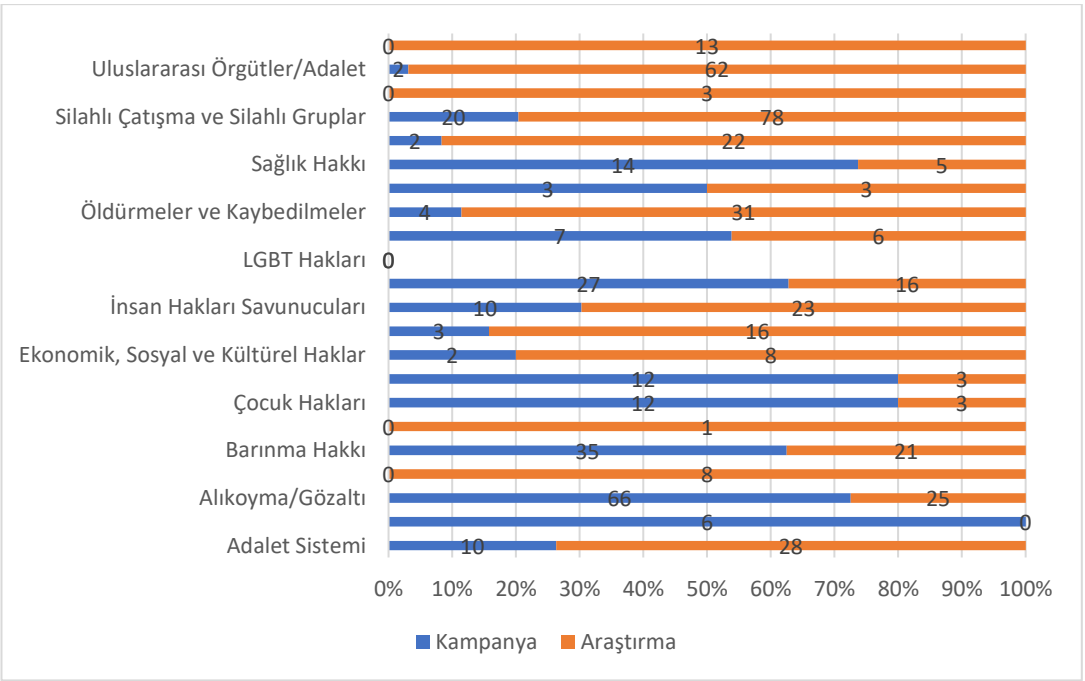

Şekil-XXXII. UAÖ Asya ve Pasifik Bölgesi Örneklem Ülkeleri Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

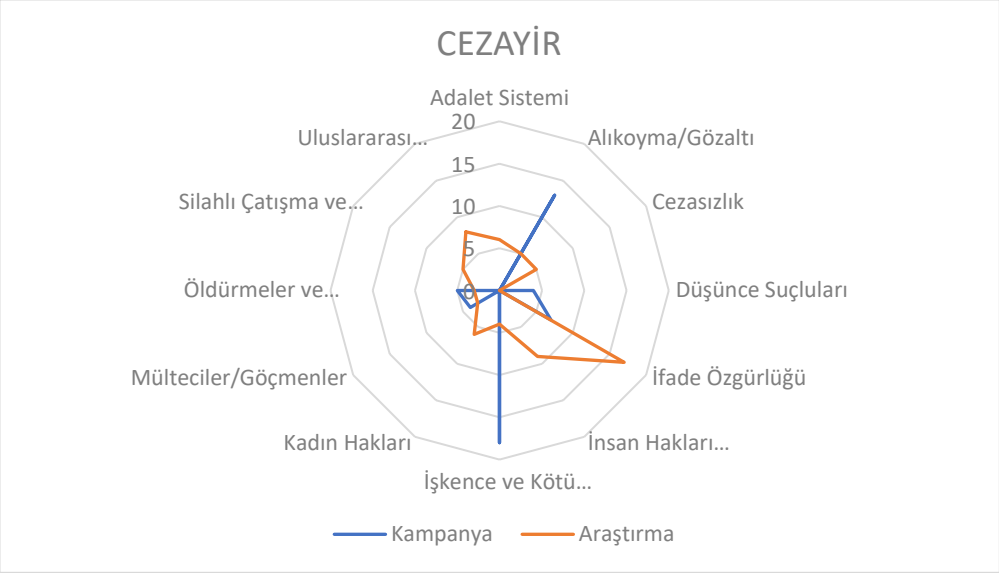
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil-XXXIII. UAÖ İsrail ve İşgal Altındaki Filistin Toprakları Veri Grafiği
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

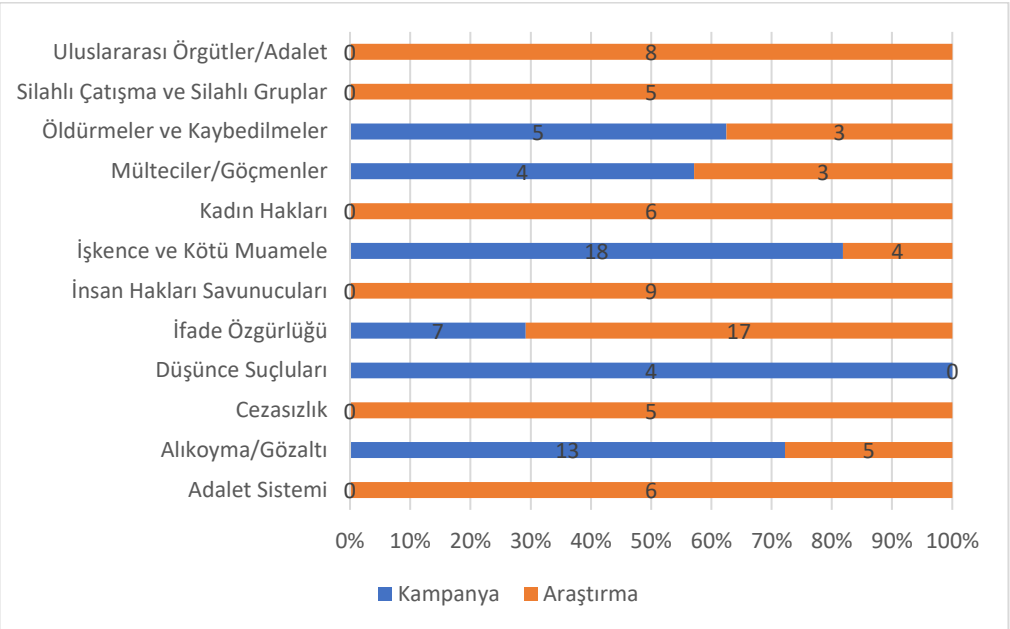

Şekil-XXIV. UAÖ İsrail ve İşgal Altındaki Filistin Toprakları Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

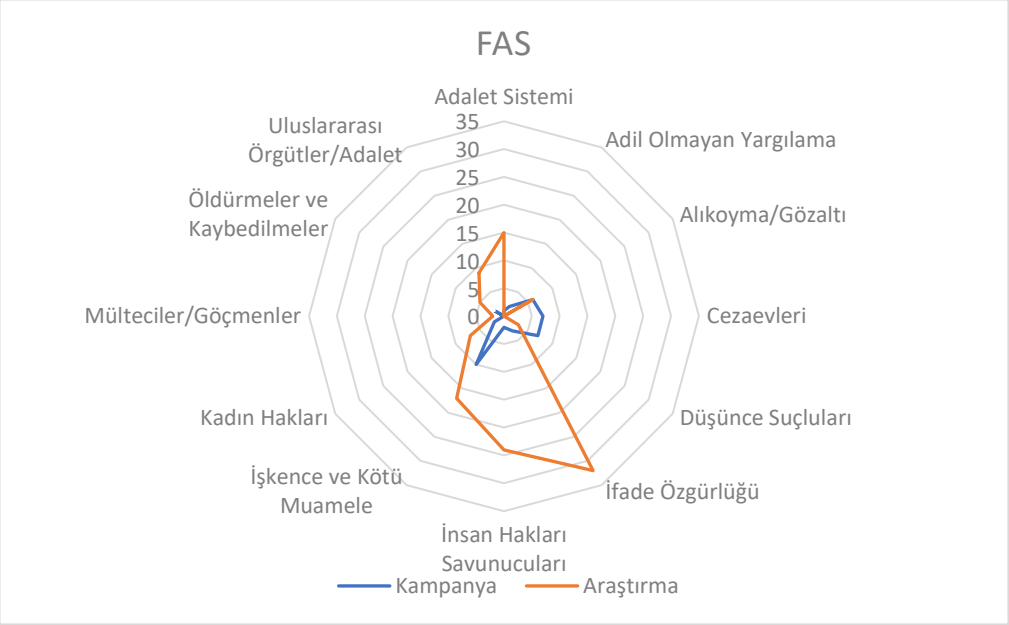
Şekil-XXXV. UAÖ Cezayir Veri Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

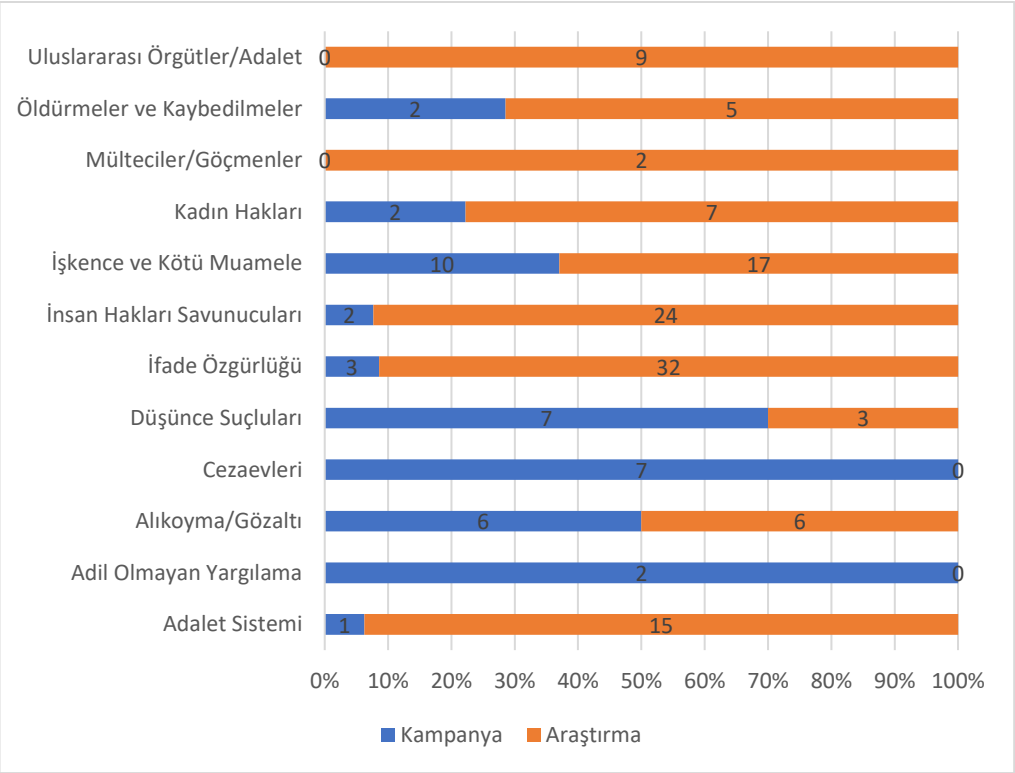
Şekil-XXXVI. UAÖ Cezayir Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

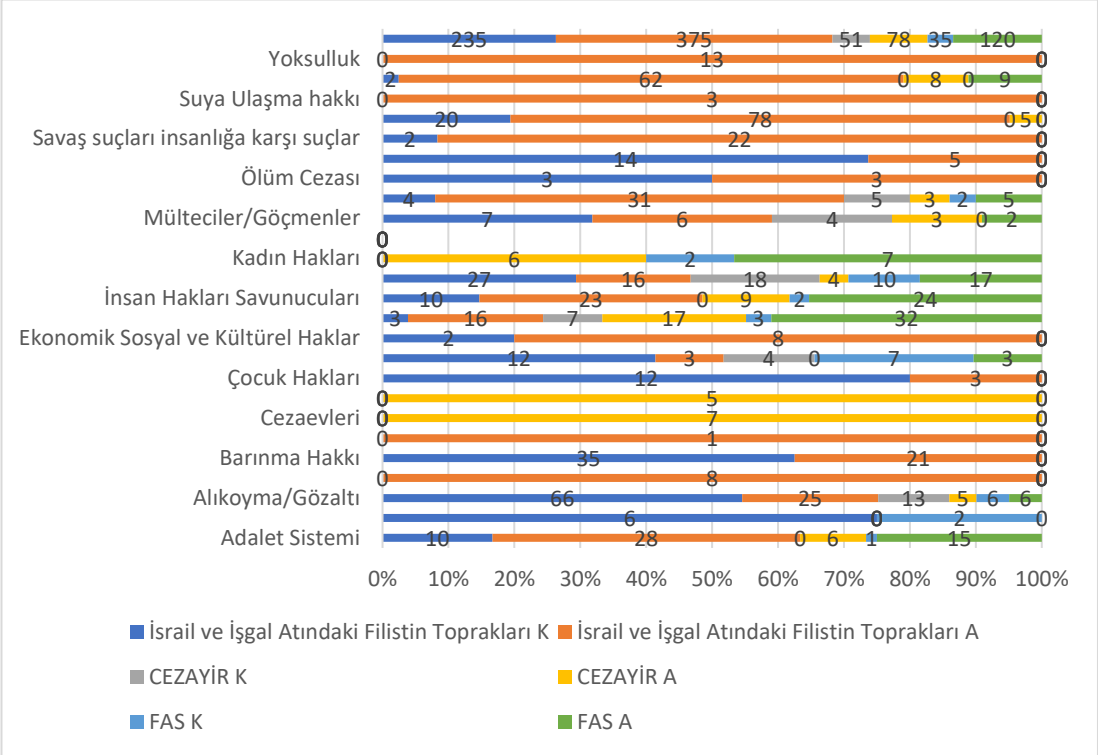
Şekil-XXXVII. UAÖ Fas Veri Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

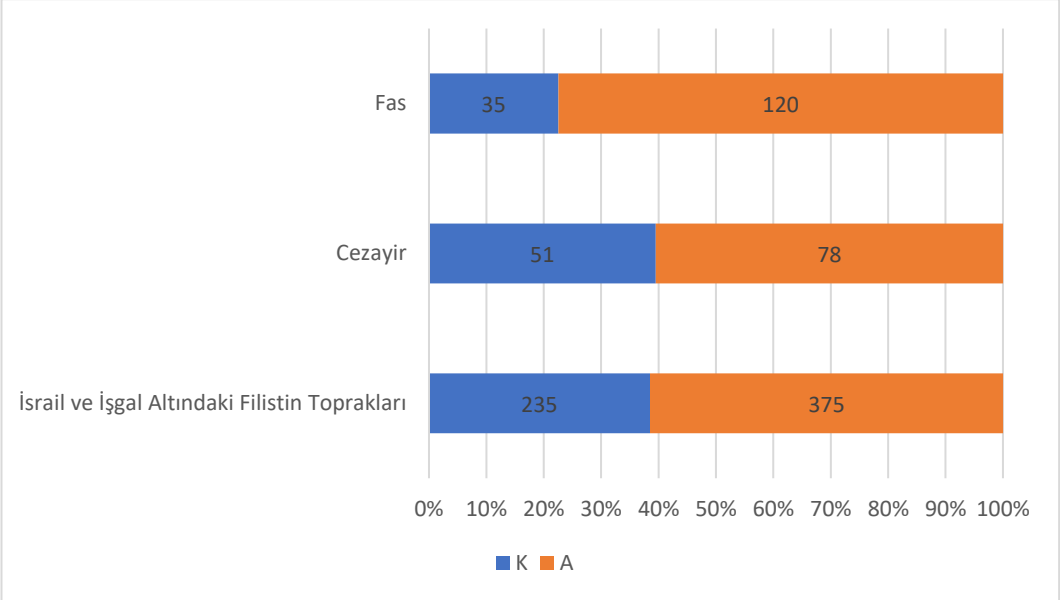
Şekil- XXXVIII. UAÖ Fas Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil-XXXIX. UAÖ Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri Veri Grafiği

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil-XL. UAÖ Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi Örneklem Ülkeleri Kampanya ve Araştırma Yüzdeleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

EK-3 UAÖ Türkiye Şubesi'nden Bir Yetkili ile Yapılan Görüşme Soruları

1. Bir şubede örgüt yapısı nasıl oluşmaktadır? Ülke vatandaşlarından mı oluşuyor?
2. Kendi ülkende çalışmama kuralı ne anlama gelir? Nasıl uygulanır?
3. Bir şubenin hangi ülke hakkında çalışılacağını genel merkez mi seçiyor?
4. Ülke direktörlerini merkez mi atar?
5. Bazı ülkelerde şube açılmama nedenleri nedir?
6. Kampanyaların belirlenme ve gerçekleşme süreci nasıl oluyor?
7. Kendi ülkende çalışmama kuralına göre ülkelerle ilgili raporları kim hazırlıyor?
8. Bu kural esnetildikten sonra yerelde hazırlanan rapora göre şube kampanyayı nasıl yürütüyor?
9. Her raporun kampanyası var mıdır?
10. Acil eylem yapılırken nelere dikkat ediliyor?
11. Acil eylemleri kim başlatıyor?
12. Araştırma konusu nasıl belirleniyor?
13. Raporlardaki bilgiler kesin midir?
14. Şubeler genel merkeze bağlı ama kampanyaları kendileri yürütebiliyor mu?
15. Şubelerin farklı olması örgütün işlerliğini engelliyor mu?
16. Örgüt içi bürokrasi yararlı mı?
17. Çalışma konuları neye göre seçiyorlar? Belirli konulara daha fazla odaklanılmış olmasının nedeni nedir?
18. Bir ülkede kampanyanın daha fazla olması o ülkede insan haklarına daha duyarlı olduğu anlamına gelir mi?
19. UAÖ'ne yönelik Batı politikalarına hizmet etmek, taraflı olması, maddi olarak alınan yardımlar gibi eleştiriler hakkında ne düşüyorsunuz?
20. Örgütün gelirleri nereden sağlanıyor?
21. Bazı şube yöneticileriyle ilgili lobicilik adına para aldığına dair haberler yapılması konusunda ne demek istersiniz?
22. UAÖ'nün yaptığı çalışmalar hükümetleri yeteri kadar etkiliyor mu?